CATALOGUS
CODICUM MANUSCRIPTORUM
EXISTENTIUM

AD SINISTRAM INGREDIENTIUM PARTEM

MALATESTIANÆ CÆSENATIS BIBLIOTHECÆ

VARIIS ADNOTATIONIBUS ILLUSTRATUS

CUM PRÆFATIONE,

AUCTORE

JOSEPHO MARIA MUCCIOLO

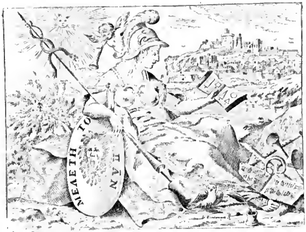
ORDINIS MINORUM CONVENTUALIUM,

ET RAVENNATIS CŒNOBII ALUMNO.

ACCEDUNT COMPLURA

Ex ejuſdem Bibliothecæ Codicibus prompta, quæ vel lucem nondum adſpexerunt, vel in multam Lectorum utilitatem cedere poſſunt.

TOMUS SECUNDUS, ET ULTIMUS.

CÆSENÆ MDCCLXXXIV.

TYPIS GREGORII BLASINII SUB SIGNO PALLADIS

SUPERIORUM FACULTATE.

Digitized by Google

Ne Principis in bonas litteras, Patriæque decus bene animati Monumentum lateat, excidatve; viſum eſt Epiſtolam in lucem edere, qua Pontifex Optimus Volumen primum honeſtare, Auctoremque ad alterum excitare non dubitavit.

Digitized by Google

PIUS PP. VI.

DILECTE FILI SALUTEM ET APOSTOLICAM BENEDICTIONEM

OPtime de Literis, & patria Urbe Noſtra Cæſena meritus es, qui Catalogum Bibliothecæ Malateſtinæ ſummo a te ſtudio ac labore digeſtum, plurimaque etiam eruditione illuſtratum, nupèr publici juris feciſti. Optimos ſane Codices, dignumque celebritate nomen Auctorum Cæſenatium, qui propè ſepulti longa oblivione jacebant, ad memoriam lucemque hominum revocaſti. Quare primum illius Catalogi Volumen, quod Noſtro inſcriptum Nomini, dono ad Nos miſiſti; idque a Miniſtro Generali Ordinis Minorum Conventualium verbis tuis redditum, vehementer Nobis gratum acceptumque fuit. Ad pretium, laudemque Operis accedit nitor, & elegantia Typographi Cæſenatis, qui pulcherrimis idem formis excuſſit. Eja age; Opuſque optimis auſpiciis inchoatum, pari ſtudio ac diligentia perficito. Ne vero ſumptibus parcas, liberalitas Noſtra præſto tibi erit, cui Apoſtolicam Benedictionem interea ex animo impertimur.

Datis Romæ apud S. Mariam Majorem X. Kalendas Octobris MDCCLXXXI. Pontificatus Noſtri Anno Septimo.

Dominicus Nardinius
a Latinis Epiſtolis SSmi

PIO. VI. PONT. MAX

QVO. AVSPICE

REM. IMPLICATAM. AGGRESSVS

PRIMAM. PARTEM. CATALOGI

BIBLIOTH. MALATESTIANÆ

LITERARVM. ARTIVM. QVE. PROPAGATORI

IOS. MVCCIOLVS. V. L. DEDICAVIT

IDEM. ALTERVM. ABSOLVTVM

SVASORI. ET. HORTATORI. SVO. DEFERT

CONSECRANS. QVE

RITE. DEVM. PRECATVR

VT. PRINCIPEM. OPT.

QVAM. DIVTISSIME. INCOLVMEM. SERVET

QVEM

REI CHRISTIANAE. BONO. DATVM

POTESTATIS. SVPREMAE. VINDICEM

PACIS. AVCTOREM

CONCORDIAE. PVBLICAE. CONCILIATOREM

FATEMVR. ET. VENERAMVR

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

EDito a me primo Catalogi Bibliothecæ Malateſtianæ Tomo, varia de illo judicia, partim Epiſtolis ad me perlata, partim typis ſunt commiſſa: pleriſque Opus (id quod eorum humanitati tribuo) laudantibus; nonnullis aliquid in eo vel reprehendentibus, vel deſiderantibus. Non minorem poſtremis his (de his loquor, qui non carpendi, ſed monendi animum præſetulerunt,) quam illis, qui benigne omnino de illo Tomo judicarunt, quibus ſingulis gratiam habeo, & ago: neque moleſte laturos puto, ſi afferam pauca, quæ ad ſcribentis animum, defenſionemque pertinent. Reprehendunt igitur, quod Codices noſtræ Bibliothecæ memorans non adjecerim, Chartacei ne, an Membranei eſſent, eaque in re ab aliorum more, qui Catalogos texuerunt, receſſerim. His reſpondeo, non fuiſſe, cur ego hac in re viros doctos imitarer. Hi enim de Bibliothecis egerunt, quarum Codices cum membranei magno numero, tum magno etiam numero chartacei, ſive ex lino, ſive ex Goſſipio, & nonnulli etiam ex alia materia fuerunt; quam ob rem neceſſe eſſet ſingula notare. A me vero agebatur de Bibliotheca, cujus Codices omnes, duobus dumtaxat exceptis, Membranei ſunt. Satis itaque exiſtimavi (& profecto ita exiſtimandum erat) illud ſolum monere, Codices, de quibus acturus eram; omnes, duobus exceptis, eſſe membraneos, quod ſane præſtiti Cap. IV. deſcriptionis Bibliothecæ pag 21., neque eo tamen contentus nonnullos interdum Codices deſcribens non modo membraneos eos eſſe dixi, ſed præterea adjeci; *ſicuti ceteri omnes*. Faſtidium profecto Lectoribus ingeſſiſſem, ſi quod uno loco monere ſatis fuerat, id ad unumquemque Codicem repetiiſſem. Non defuerunt, qui dicerent, me ad ætatem Codicum definiendam levibus interdum conjecturis duci, characterum nempe qualitate, ſiglis, litterarumque compendiis, & ſi qua alia ſunt hujus generis. His reſpondeo: ſatis mihi jampridem compertum fuerat, non recte ſemper ex characterum qualitate, ſiglis, breviandarumque vocum ratione de Codicum ætate judicium fieri. Ubi tamen hujus eſſe, vel illius Sæculi pronunciavi, non iis unis indiciis fretus id feci, ſed gravioribus aliis, ac eo plerumque, quod ſcriptio Codicis eandem omnino manum oſtenderet, qua exaratos ſe produnt alii noſtræ Bibliothecæ Codices, in quibus Librariorum ſubſcriptiones habentur, ſe Codicem ſcripſiſſe teſtantium Sæculo XIV. vel XV. Ubi neque hoc, neque gravibus aliis argumentis, indiciiſque niti potui, non fidenter, ſed dubitanter tantum dixi, videri poſſe Codicem hujus, vel illius Sæculi eſſe, neque certe quidquam ea de re ſtatui.

Fue-

Fuerunt & alii, qui de duobus Libris metrice ſcriptis a Franciſco Uberto Oratore, & Poeta Cæſenate, & deſcriptis Pluteo I. pagg. 4. 5. 6. &c., ſicuti etiam de præclaro Commentario in Boethii Opus de Conſolatione Philoſophiæ, plura a me dici debuiſſe, monuerint, quam ad Pluteum XIV. pagg. 61., & 62. dixerim. His rationem conſtare ultro fateor. Sed ſcilicet temporis anguſtiæ in cauſſa fuerunt, cur non uberius (quod & ipſe faciendum intelligebam) de iis tum diſſererem; notavi tamen non modo, quæ obſervatione digna eſſent, ſed etiam, ut par erat, illuſtravi.

Hæc amice, & private. Quæ ſequuntur a Florentinis per Ephemerides litterarias notata. Deſcribens Codicem VI. Plutei III. noſtræ Bibliothecæ in eo Fragmentum Carminis monui reperiri *de Natale Domini, & de Virginitate Genetricis Mariæ*. Fragmentum hoc pro inedito habui, totiuſque ejus Carminis auctorem S. Hieronymum, fidem hominis, qui Codicem deſcripſit, ſectatus credidi. Monuerunt Cenſores in laudatis Ephemeridibus Carmen hoc totum editum eſſe in Collectione Piſaurenſi omnium Poetarum Tom. VI. pag. 276. Id a me antea ignoratum fateor, habeoque gratiam, per quos didici. Piſaurenſis ceterum illa Collectio ſæpius a me pervolutata fuerat, neſcioque, quomodo factum ſit, ut editum in ea id Carmen non animadverterim. Aſt cum in eadem Collectione Carmen illud fide *Caſparis Barthii*, a quo primum in lucem exiit, tribuatur *Andreæ* cuidam *Oratori*, hinc Ephemeridum earum Auctores hæc in me jacere non dubitarunt. *Per non fare troppo lunghe, e nojoſe critiche ci prendiamo ſolamente la libertà di avvertire il Padre Muccioli a non eſſere sì facile ad attribuire qualche coſa agli Scrittori, delle di cui Opere ci dà l'Indice, quando non abbia buone ragioni per farlo. Il ritrovare o ſui cartoni, ò ſull' eſtremità dell' ultima pagina di un Libro alcuni verſi, non è baſtevole argomento per giudicarli dell' Autore, di cui è il Libro*. Hic ſacere non poſſum, quin æquitatem ſcribentium requiram, meque ab iis non ſatis merito perſtringi doleam. Nunquam ita fui ſtupidus, ut ſi quod Carmen, vel aliud Opuſculum ſine Auctoris nomine in fine alicujus Codicis repererim, id continuo, & ſine ullo examine adſcripſerim Auctori illi, cujus Opera eo in Codice præcedant, totumque Codicem occupent: immo neque ſemper Opuſcula, quæ alicujus Auctoris nomen inſcriptum præferunt, continuo & ipſi Auctori, cujus in nomine apparent, tribuenda duxi, idque & ſi maxime in Codicibus, quos deſcripſi, intermixta inveniantur aliis illius ipſius Auctoris Operibus. Videant quæſo Lectores, quæ de Codice num. II. Plutei XI. dixi. Ibi S. Hieronymi Epiſtolis unam, & alteram (nempe 41., & 70.) eſſe intermixtam monui, quæ ipſi quidem S. Hieronymo tribuantur, ſed alio omnino Auctori adſcribendæ ſint, nempe S. Maximo Epiſcopo Taurinenſi. Obſervent, quæ ad Codicem III. Plutei X. adnot. (d) circa S. Auguſtini *Sermones ad Fratres in Eremo demorantes* notavi; & compertum omnino fiet, qua utar methodo, ne quis me

præ-

Digitized by Google

præceps judicium adſerre, & inconſideratum de iis Opellis, quæ ad finem Codicum reperiuntur, pronunciare audeat. In Codice III. Plutei XIII. pag. 56. Magni Caſſiodori Senatoris liber extat *de Anima*, ſine Auctoris autem nomine eſt ipſius Operis Index, immo Opuſculum hoc ſubjectum cernitur quibuſdam Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi Operibus in Codice II. ejuſdem Plutei, ac ſi ejuſdem S. Iſidori ſit, neque tamen, & ſi ad ea verba: *Expliciunt capitula Iſidori contra Judæos:* continuo ſequatur Index rerum, quæ in eo Opuſculo continentur, Iſidoro adjudico ea facilitate, de qua Cenſores me arguunt, ſed adſcribo Caſſiodoro. Nimius eſſem, ſi vellem ſingula percenſere exempla, quæ continentur in Tomo I. Bibliothecæ Malateſtianæ, & infinitus, ſi ea, quæ extant hoc in II. Tomo, in quo, niſi plus æquo me amo, invicta ſunt argumenta, operam, & induſtriam (abſit verbo invidia) patefacentia. Ad rem meam: Fragmentum Carminis, quo de agimus in Codice noſtro, Epigraphen hanc habet: *Verſus Beati Hieronymi de Natale Domini, & Virginitate Beatæ Mariæ*. Igitur non præcipiti arbitratu meo S. Doctori adſcripſi, ſed Codicis fide, quam non ſpernendam adnotatione (d) ibi demonſtro. Velim etiam obſervent Eruditi, Scriptorem Codicis noſtri in ſuperiori ipſius paginæ margine, hæc monuiſſe: *Verſus iſtos inveni, de quibus, quia ſcriptura erat antiquiſſima, & deleta, vix aliquos excerpere potui, qui ſequuntur*. Quo itaque jure Cl. Caſpar Barthius nobis dedit integrum Carmen laudatum ſub nomine *Andreæ Oratoris* non alia re motus, niſi quia, ut ſuſpicari merito poſſumus, illud eo titulo inſignitum reperit; eodem jure & ego fragmentum ipſius luce donavi Hieronymo adſcriptum, cum talis ſit ejuſdem Inſcriptio. Potiori namque ratione Inſcriptioni, quam id fragmentum Carminis in Codice noſtro præſert, fidendum videtur, quod Librarius profiteatur, ſe illud ſumpſiſſe ex vetuſtiſſimo Exemplari, & vetuſtate corroſo, quæ res effecerit, ut nonniſi paucos illos, quos exhibuit, verſus ex eo exſcribere potuiſſet. At tanta antiquitate Codex Barthii ſortaſſe non ſuit, ſaltem an ſuerit, ignoramus. De Andrea ceterum Oratore nihil unquam legi, prorſuſque de eo ſilent cum Jo: Albertus Fabricius, tum ceteri, qui Bibliothecas, quas vocant *Auctorum*, ſcripſerunt.

Vellem huic cauſſæ finem imponere, ut brevitati ſtudeam. Aſt dent mihi Lectores, ut quæ prima fronte videntur tricæ, & non ſunt, ad examen breviter revocem. In iiſdem Ephemeridibus laudato in loco hæc ſunt. *Ne S. Girolamo avrebbe mai detto del Salvatore, come riferiſce il P. Muccioli ſulla fede del MS.: Bis genitus ſine Matre Opifex, cum Patre Redemptor*. Fateor S. Hieronymum hæc minime dicturum fuiſſe; ſed an & alius quilibet, qui Auctor fuerit ejus Carminis, ſi alium a S. Hieronymo ponamus, illud ipſum fuiſſet dicturus? Animadvertere debent Ephemeridum Auctores, mendum ibi Librarii eſſe, non ejus, qui Carmen ipſum compoſuit, quiſquis is fuerit. Scripſerat Author *ſine Matre Opifex, cum Matre Redemptor*, ut Anthiteſis ipſa mani-

manifeſtat. Quod ſi quis id a me non indicatum culpaverit, repoſuerim, non id oneris in me recepiſſe, ut ſingula, quæ in Codicibus ſunt vitioſa, corrigerem: id quod in fine Epiſtolæ ad Lectorem palam in ipſo primo Tomo, pluribuſque aliis in locis monui: multoque minus id faciendum ſumpſi in iis locis, quos corruptos eſſe pluſquam manifeſte pateret. De ceteris, quæ in prædictis Ephemeridibus exhibentur, & reprehenduntur, Eruditorum eſto judicium.

Longe profecto aliter de primo illo Tomo cenſuerunt Ephemeridum Romanarum Auctores, quorum perhonorificum judicium mirum quantum, ut ſecundo huic Tomo contexendo alacrius inſiſterem, effecerit.

Eſt quod heic moneam, in loco Epiſtolæ Cl. Equitis Hannibalis Oliverii, quam dedi in adnot. [y] pag. 11. mendum eſſe in voce *Saperelli*, pro qua legendum *Superchj*, idque mendum unice tribuendum eſt, qui legens oculos in eam vocem minus attente conjecerim.

Venio ad Partem hanc alteram, quam ſperabam multo citius in lucem proditum iri, ſed ne antea prodiret factum graviſſima oculorum debilitate, qua neque prorſus in hunc diem relevatus, ut operi finem imponerem, curavi, licet amici me etiam atque etiam rogarent, ut lectionem omnem intermitterem, ne in amittendorum oculorum periculum me conjicerem. Hinc facilius veniam ab æquis Lectoribus impetraturum me confido, ſi quid in eo minus recte dictum, minus diligenter explicatum offenderint. Sed cum alia quædam emendatione digna fieri poteſt, ut in hoc Tomo occurrant, tum certe, nunc animadverto, emendanda eſſe, quæ notavi de claris Viris Vallarſio, & Manſio, cum Euſebii Cæſar. Chronicon, quod in noſtra Bibliotheca Plut. XI. num. IV. pag. 56. habetur, deſcriberem. Neque enim conſtat, Vallarſium a Manſio in Diſſertatione inſerta Tomo 45. Opuſculorum Calogerianor. ea de cauſſa, quam ibi affero, reprehendi, ſed ob id tantum ab illo reprehenditur, quod Scaligerum accuſaverit: *de inductis temere nonnullis in ipſum Chronicon Euſebii ex interpretatione S. Hieronymi contra fidem veterum Manuſcriptorum;* notatque Manſius loca fere omnia, quæ temere Chronico illi a Scaligero intruſa Vallarſius contendit, reperiri totidem verbis in pervetuſto Lucenſi Codice, etſi margini adſcripta: quæ quidem loca a Manſio ſubjiciuntur, nihilque ad eam rem pertinent, in qua reprehenſum ab eo Vallarſium mihi perſuaſeram. Memoria ſcilicet, cum ea ſcriberem, me fefellit, neque tum Calogerianum opuſculum ad manum habebam, ut conſulerem.

Ad calcem hujus Tomi quattuor Tabulas exhibeo a Joſepho Achilli Cæſenate delineatas, Florentiæque a Benedicto Eredi Raven: in ære inciſas, quæ Bibliothecæ noſtræ Architecturam ſub oculos ponunt. Opportunius hæ exhibendæ fuiſſent in Tom. I. eo loco, quo Bibliothecam deſcripſi. Sed ſumptui, qui ad eas delineandas, ærique incidendas requirebatur, tunc impar fui. Subſidio minime a me expectato, poſt Tomum illum editum, adjutus, nunc demum facere id, quod tunc non licuit, potui. Eri-

Digitized by Google

Erigitur, ut ex his Tabulis patet, ſplendidum hoc Litterarum Muſeum ea lege, quam præſcribit ex conſuetudine, qua Romæ ædificabantur Bibliothecæ, celebris Auguſti Architectus Vitruvius lib.VI. cap. VII. *de Architectura*, dum ait: *Bibliothecæ in Orientem ſpectare debent: uſus enim matutinum poſtulat lumen. Item in Bibliothecis libri non putreſcunt; namque in his quæ ad meridiem, & occidentem ſpectant, tineis, & humore vitiantur, quod venti humidi advenientes procreant, eas & alunt, infundenteſque humidos ſpiritus pallore volumina corrumpunt.* Mitto ea, quæ idem Auctor paullo poſt addit. Jam vero multiplices illæ feneſtræ, quæ continuo binæ reſpondent ſingulis Bibliothecæ noſtræ arcubus ferme ad Orientem, & Occidentem ſingulæ vergunt, lumenque matutinum excipiunt; quapropter trium Sæculorum & amplius ſpatio Libri nulla prorſus labe affecti inveniuntur. Alto in loco eſt extructa, ſicuti Vitruvius loquitur de ipſis Ædificiis conſtructis a Principibus. Attollitur enim ſupra duos Fornices variis columnis ſuſtentatos, quarum altitudo eſt duodecim pedum Romanorum. Pariter in amplo, apertoque ſitu locata, quare nihil eſſet, quod luminibus obſtrueret tum, cum primum ædificata eſt: contra quam factum poſtea, quæ cauſſa fuit una, ut ſubobſcurior videretur. Ad ponendam ſub oculos primo intuitu, & clarius Bibliothecæ ſtructuram, non ut ſecundum latitudinem Tabulæ, ut fieri ſolet, impreſſæ traderentur, ſed juxta Foliorum magnitudinem, quibus componitur Tomus, exoptavi, ita ut hæ Tabulæ ſiniſtrum latus inſpicientibus, ferme Orientem; dextrum Occidentem monſtrarent, ſicque ſtatim ſitus, & reſpectus, aliaque ejuſdem Bibliothecæ fierent patentia. Hujuſmodi poſitionis Tabularum exemplum habemus in Catalogo Bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ ab Antonio Maria Biſcionio congeſto: Florentiæ Anno 1752. edito: hoc inſuper modo impreſſæ diutiſſime ſervantur.

Prima Tabula Plantam Bibliothecæ Malateſtianæ oſtendit, quam triplici fornice eſſe inſtructam, atque in pavimento medii fornicis ejuſdem rationis plures exhibere Inſcriptiones marmore inciſas, monuimus Cap. IV. pag. 21. Tom. I.

Secunda Tabula elevationem, & per longum diſſectionem ejuſdem Bibliothecæ, Pluteorum, Columnarum, & Feneſtrarum numerum continens exhibet. Numerus in ea primus Plantam baſis Columnarum; & numerus ſecundus earundem Proſpectum. Numerus tertius Plantam Capitellorum monſtrat; & numerus quartus eorundem Proſpectum oſtendit. Hæ Columnæ ſtriatæ ſunt, earumque proportio ferme conformis eſt iis, quæ in magnifico Ariminenſi Templo S. Franciſci viſuntur a Cl. Leone Baptiſta Alberto Architecto delineato, qui vetuſta Romana Ædificia pene ad vitam revocavit.

Tabula tertia num. V. Proſpectum extimum Bibliothecæ; num. VI. ejuſdem diſſectionem per latum, quæ Arcus triplicis Fornicis, Pluteorumque Proſpectum ad oppoſitam partem commoſtrat. Ad horum Pluteorum imitationem eos elaboratos fuiſſe, qui ſumma cum elegan-

elegantia, & pulchritudine fabrefacti, & a Cl. Michaele Angelo Bonarotto delineati in Bibliotheca Mediceo-Laurentiana conſpiciuntur, facile credimus. Sicuti Plutei noſtri, ita & illi loculos habent ad Codices cuſtodiendos; & pars una Plutei ſubſellium legentibus; altera vero tabulam præſtat ad Codices commode legendos. Num. VII. Proſpectum oſtendit unius ferrei clathrorum ex duabus Feneſtris ad latera Januæ ejuſdem Bibliothecæ exiſtentibus. Vide quæ protulimus de ferreis hiſce cancellis mira arte elaboratis Cap. IV. Tom. I. pag. 21. Num. VIII. latus unius Plutei monſtrat. Num. IX. Proſpectum unius Plutei internum.

Tabula quarta Num. X. Quadratum marmoreum anaglypho opere exculptum cum Elephante, circa quem Emblema inſcriptum legitur: *Elephas Indus culices non timet*; & ad angulos quattuor ſupremi lateris, infimique, & in medio eorum Malateſtianæ Familiæ Inſignia, de quibus laudato in Cap. pag 22. In medio poſtea aliorum laterum bini Flores cernuntur exprimentes Stemma [quod didici a Viro erudito] Iſottæ Ariminenſis, cujus Fœminæ & Sigiſmundi amores Baſinius Parmenſis inter primos celebravit opere jam edito Pariſiis typis Simonis Colinæi 1539. Num. XI. Portæ Proſpectum cum laterali Inſcriptione Matthæi Nutii Architecti, aliiſque, quæ omnia, ut melius ſub oculos ponerentur, majori ſcala delineari operæ pretium duximus.

Si igitur brevi Bibliothecæ internas partes ſpectabimus, arcus ſcilicet, qui a Columnis ſuſtentantur, & Fornices circumductos, Columnaſque ipſas Capitellis, & baſibus reſpondentes, ſi non perfectiſſime, faltem ad Ordinis compoſiti, & romani formam deductas; ſi extimum ejuſdem Proſpectum aliquantulum contemplabimur, qui regularem Formam Quadrati anaglyphi, quod Januæ ſupereminet, recto ordine, & architectonico præclara Malateſtarum Geſta perbelle oſtendit, atque Portam ipſam Epiſtylio, duabus ſtriatis Antis, Jonicifque baſibus, & compoſitis Capitellis ſine Encarpis circum ornatam, quibus Zophorus, Coronis, & Frons pulchritudinem, veteremque gravitatem, uti Architectonices cultoribus eſt manifeſtum, exhibent, ſane hæc omnia oſtendunt, Matthæum Nutium Græcæ & Romanæ Architecturæ ſtudioſiſſimum fuiſſe. Et quoniam in multis clariſſimi, & peritiſſimi Leonis Baptiſtæ Alberti Architecti imitator fuit, vel ipſius diſcipulum extitiſſe, vel ab ejus Operibus multa excerpſiſſe (cum eodem viverent ævo, eidem Principi Familiæ ambo inſervirent) non immerito affirmare poſſe confidimus. Merita itaque, ac juſta de cauſſa, ut videre licet Cap. IV. Tom. I. pag. 20. monimenta extant, quæ certam fidem faciunt Matthæum celebrem fuiſſe Architectum, atque in aliis Architectonices Operibus, quæ adhuc perſtant, non facile a ſe ipſo diſceſſiſſe.

CATA-

Digitized by Google

CATALOGUS CODICUM MSS. BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ

TOMUS SECUNDUS

IN TRES PARTES DIVISUS,

QUÆ, QUID CONTINEANT,

SEQUENS PAGINA DECLARABIT.

Digitized by Google

TRES PARTES, IN QUAS TOMUS HIC
DISTRIBUITUR,
PLUTEOS BIBLIOTHECÆ CONTINENT
A D
INGREDIENTIUM SINISTRAM COLLOCATOS,
QUI SUNT
VIGINTI NOVEM NUMERO;
IN PRIMA PARTE
DE TREDECIM PRIORIBUS PLUTEIS AGITUR;
IN SECUNDA
DE QUATUORDECIM ALIIS, QUI SEQUUNTUR;
IN TERTIA
DE RELIQUIS DUOBUS,
QUI QUIDEM HEBRAICA EXEMPLARIA
CONTINENT,
CUM NONNULLIS LATINE, ET ITALICE SCRIPTIS,
QUI
IN CAPSULA PLUTEI XXIX
ASSERVANTUR.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ CATALOGUS

PARS PRIMA

PLUTEUS I.

IN EO CODICES SUNT NUM. XII.

OPus in duos libros diſtributum Fortunii Liceti Genuenſis *de pietate Ariſtotelis erga Deum, & homines* primum tenet locum in Pluteo, atque in eo Opere aliud ejuſdem Auctoris opuſculum extat inſcriptum de *Annulis Antiquis* cum ſuis figuris. Quoniam vero typis ſunt excuſa, ne ab inſtituta methodo recedamus, de ipſis, aliiſque hujus ſiniſtræ partis prælo commiſſis ad Catalogi finem differemus. Et merito: Sunt enim haud mediocris pretii, & bene multa præſeferunt obſervatione digna.

IN I.

1. *Tractatus de vita, & morte religioſi viri Galeotti Roberti de Malateſtis Tertii Ordinis Sancti Franciſci Principis Arimini*. Principium ejus eſt. *Glorioſus Deus, qui multifariam multiſque modis nobis ingratiſſimis creaturis ſuis ſuadet &c.* Finis vero. *Ad laudem Omnipotentis Dei, & gloriam Beati Patris noſtri Franciſci erga Filios ſuos benigni, & propitii. Laus Deo. Amen.* Tractatus eſt ſine Auctoris nomine; aſt, quæ in eo deſcribuntur, ab Alumno Ordinis S. Patris Franciſci eſſe elucubratum, dubitare non ſinunt.

2. Hunc Tractatum in Codice excipiunt *Miracula religioſi Viri Galeotti Roberti Tertii Ordinis S. Franciſci Principis Arimini*; ſive rectius Gratiæ, quæ numero ſunt LVI., ſuperna Dei operante virtute ad oſtendendam hominibus ejus Principis vitæ Sanctimoniam poſt mortem per ipſum operatæ. In fine Librarii nomen ſcriptum legitur. *Io Benedetto di Meſer Nutio ſcriſſi.* Tractatus de Vita Religioſi Viri Roberti latino eſt exaratus ſermone; miracula autem italico, & ejuſmodi, ut eam loquendi ſervet rationem, quæ vulgaris erat Ariminenſibus Sæculo XV.

Ad poſticam primæ paginæ faciem, quæ Tractatum anteit, Inſcriptio totum occupans ſpatium eleganti circumductum pictura calamo architectonice a Franciſco Maſinio elaborata, (*a*) ita ſe habet.

Nicolaus Maſinius ſecundus
Phyſicus
Cum vitam hanc Beati Roberti Malateſtæ
Arimini Principis, Fratriſque Dominici Bibliothecæ
Conditoris
Dono acceperit, huic & merito dare voluit
Anno Salutis MDC

Codex eſt ſæculi XV., & quæ continet, crediderim alibi deſiderari. (*b*)

I N I I.

1. Antidotarius titulum hunc habens rubri coloris litteris ſcriptum. *Incipit Antidotarius Johannis Damaſceni filii Meſue Grabadin, quod eſt agregatio, vel Antidotarius Liber incipit tertius.* Initium hoc eſt. *Scripſimus in libris Explanationum noſtrarum, & ex iis, quæ expoſuimus, ſunt quædam adbuc memoratione digna. Et quorum congregatione ſummam contexuimus, quod Grabadin medicinarum vocamus, quod eſt compendium ſecretorum, in quo expoſitiones, & productiones noſtras, & ea quæ invenimus, & aquiſivimus, iis, qui artis medicæ ſecreta ſciunt tradere dignum ducimus eſſe &c.* In hæc verba deſinit. *Hujus Grabadin excipit locus. Quare gratias omnium bonorum largitori deferimus, qui auxiliatur laboribus noſtris, ſtatuit in lumine tenebras, & in quiete laborem.* Poſtea. *Johannis Damaſceni filii Meſue Grabadin medicinarum univerſalium explicit. Particularium autem medicinarum cum Dei auxilio incipiamus. Benedictus Deus. Amen. Sanat ſolus languores Deus, & de fragilitatis ſolo perduxit in largitate ſua medicinam. Benedictus excellens Deus.*

2. Subjiciuntur Synonima arabico-latina; & deinde *Explicit Liber Johannis Damaſceni, & eſt Antidotarius.* Sequitur liber ejus *de ſimplicibus, & debet præcedere iſtum Antidotarium, quoniam iſte, qui ſequitur, primus ejus liber dicitur. Iſte autem, qui dicitur Antidotarius tertius ejus liber dicitur.*

Animadvertamus heic, quæſo, hunc librum *Antidotarium*, ſive *Grabadin* appella-

(a) Franciſcus Maſinius ex nobili Maſiniorum Familia is eſt, qui omnibus fere hujus Plutei Codicibus varios ad primas eorum paginas ornatus calamo coloratos affinxit; is idem Magnifici Principis Malateſtæ Novelli imaginem, quam impreſſam dedimus in primo Operis noſtri Tomo, penicillo depinxit, quæ ad interiorem Bibliothecæ partem veſtibulo ſupereminet; is tandem eſt, qui non ſolum picturæ, ſed & architecturæ ſedulam dedit operam. Fons ille, qui in medio Plateæ Cæſenatis ſplendide, eleganterque erigitur ad dulces, ſalubreſque aquas quoquoverſus fundendas opus ipſius eſt, cujus archetypum ingenioſiſſimum elaboravit, multiſque in pagellis ipſum Franciſci manu delineatum ſub oculis habui, atque extat apud Comitem Vincentium Maſinium virum eruditione præſtantem, & in pangendis carminibus præſertim italicis nemini fere noſtratum hac ætate ſecundum. Franciſcum Maſinium & picturæ, & architecturæ claros habuiſſe Præceptores monet Pater Peregrinus Orlandus Bononienſis in libro inſcripto. *Abcedario pittorico* lit. F.

(b) Alibi, inquam, deſiderari. Multis ab hinc retro annis exemplar vidimus Tractatus vitæ, & mortis Roberti Galeotti Arimini Principis, quod vir cl. Comes Joſeph Garampus (nunc Apoſtolicæ Sedis Legatus meritiſſimus ad Romanum Imperatorem) Roma Cæſenam veniens ſecum detulit cum noſtro hoc Codice collaturus; ideoque ſi haud unicus eſt, autographus proculdubio Codex noſter eſt exiſtimandus. Ab ipſo omni eruditione ornatiſſimo accepimus in itinere ſuo valde admodum ſollicitum eſſe, animoque intentum, ea omnia de Principe ipſo detegendi, quæ longa oblivione erant ſepulta. Qua de re, cum in hoc Tractatu quam multa de hoc viro Principe ſint, vel ab aliis Hiſtoricis prætermiſſa, vel falſis narrationibus intercepta, quæ ceteroquin ad Gentis Malateſtianæ gloriam, ac Seraphici Ordinis mei ornamentum apprime conducunt; cum in percenſito Exemplari *Miracula Religioſi Viri Roberti Galeotti* eruta non eſſent, omnia, quæ noſter Codex adſert, inter Anecdota recenſebo, nec non ea ab ipſo Joſepho Garampo ſummo ſtudio collecta; addamque aliqua ex nonnullis monumentis deprompta, ut quæ fuerit tanti viri in Deum pietas, in homines univerſim munificentia hinc etiam magis eluceat.

pellatum, & duos alios, de quibus jamjam dicturi ſumus, ex arabico verſos fuiſſe latine a Jacobo Sylvio, & cum Scholiis Lugd. anno 1550. 8. editos, eo tamen ordine, quo a Joanne Damaſceno fuere concinnati, ut tertius Liber primum, & ſecundum non antevertat, uti Codicis Scriptor plane fatetur, dum ait. *Iſte autem, qui dicitur Antidotarius, tertius ejus liber dicitur*. Jam vero, ſi Scriptor hoc monet, & tamen a tertio libro auſpicatur initium, id ex induſtria, & conſulto feciſſe putandus eſt. Et certe, cum tertius liber de medicinarum univerſalitate pertractet, atque in eo Theoremata, Canones conſtituantur magis comparati ad alios libros intelligendos ejuſdem Joannis, conſuluit vel non mediocriter captui eorum, qui legunt hoc opus, dum eum ipſum librum præmiſit.

3. Sequuntur libri duo, quorum primus hunc titulum præfert. *Liber ſecundus de medicinis Laxativis ſimplicibus Johannis Damaſceni*; ſcilicet de medicamentorum purgantium delectu, caſtigatione, & uſu. Secundus autem titulus habet. *Canones univerſales, & de ſimplicibus*. Liber qui reapſe primus eſt, incipit. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Incipit liber de rectificatione, & electione medicinarum ſimplicium ſolutivarum, quæ ſunt Johannis Damaſceni, & Johannis Habelmeſue in lingua noſtra Helmeſueth vocatur*, & ſtatim addit. *In nomine Domini Dei noſtri Jeſu Chriſti miſericordis, cujus nutu ſermo recipit gratiam, perfectionem, & doctrinam. Principium verborum Johannis Filii Meſue, Filii Amiameth, Filii Haly, Filii Abdellæ Regis Damaſci*. (c)

4. Poſt hoc tres libros alius occurrit *de Appropiatis*. Succedunt binæ paginæ res medicas continentes incerti Auctoris diverſa manu, & recentiore exaratæ, quæ non aliud commonſtrant, quam obſervationes factas in librum *Appropiatorum*.

Codex ſcholiis, additionibus, medicisque tentaminibus ad margines, adque paginarum limbos eſt refertus, ſuntque hæc ſcholia recentioris ſcripturæ, quam Codex, qui ſcriptus eſt ſæculo XIV.

Prima Codicis pagina, circumque eam quoquoverſus pictura mirifice efformata hæc in ſui medio habet.

Joannis Meſue Damaſceni de Re Medica
Librum Antidotarium nuncupatum
Ab eorundem Bibliotheca amovit idem Nicolaus
Maſinius II. Phyſicus
Huicque donavit Anno ſalutis
MDLXXXIX

IN III.

Expoſitio octo librorum Phyſicorum Ariſtotelis. Una ex paginis libri ſeptimi corroſa eſt, ut difficulter lectionis unionem aſſequi poſſis. In fine *Explicit expoſitio totius libri Phyſicorum in compendio cum ordine Capitulorum*. Et ita Expoſitor ſcriptionem claudit. *Non mihi, ſed Deo Summo, cujus libri finis eſt meeum gratias*

(c) Hæc in Codice nos adnotaſſe nemo miretur. In primis plurimum faciunt ad omnem dubitationem tollendam, num arabice ſcripſerit Joannes Damaſcenus Antidotarium ſuum, an græce, cum verſionis illius Auctor plane arabice ſcripſiſſe, rem indubiam faciat. Deinde apertam eſſe diſtinctionem inter Joannem alterum Meſuem Damaſcenum ſeniorem, qui, ut ſcribit Gregorius Albupharajus, floruit circa annum Chriſti 791; & hunc alterum Joannem Meſuem Damaſcenum, qui floruit anno Chriſti 1160. Et revera titulus ex arabico ſermone in latinum verſus, & quidem verſionis antiquæ, ut in Codice noſtro. *Principium verborum Joannis Filii Meſue Filii Abdellæ Regis Damaſci* ſatis ſuperque, ut Hiſtoricis perſpectum eſt, nobis oſtendit, non niſi juniori Joanni Damaſceno poſſe hæc verba congruere, ut obſervat Mundinus de Lentiia, cujus mentionem fecimus in primo Tomo Plut. XXIV. pag. 85. adnot. d. Videſis etiam Elenchum Medicorum veterum Fabricii volu. XIII. lib. VI. cap. IX. pag. 256. Quapropter liber Aphoriſmorum CIX, de quo in Pluteo XXIII. Cod. IV. pag. 83. locuti ſumus, eſt Joannis Damaſceni ſenioris ſcriptus ad Filium ſuum, quem ad libri finem commendat, quod ad artem magnam Galeni latine traducendam ſedulo ſe applicuerit.

tias agans dulciter congratulantes, cui ſumma ſua bonitate ſibi placuit, me ad hujus operis ſinem feliciter pervenire optatum. Gratias igitur Deo Patri, gloria reddamus & Filio, ſimul inferentes honorem Spiritui Sancto. Omnipotenti Deo, qui in Excelſis vivis in ſæcula Sæculorum. Amen. Lector ora pro me.

Scritto per me Battiſta Rudella adì 12. *Novembre* 1465. Cæſenæ ſcriptum arbitror, ubi hæc Familia adhuc extat.

In anteriore facie primi folii, quod pulcherrimum ornatum habet, intra ejus ambitum hæc Inſcriptio legitur.

Librum hunc in octo Ariſtotelis libros Phyſicorum
Explicationem continentem ab antiqua amovit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Suorum Bibliotheca, hanc, ut dono afficeret
Anno Salutis MDLXXXIX

I N I V.

1. *Ariſtotelis de Phyſica.*
2. *Ejuſdem de longitudine, & brevitate vitæ.*
3. *De Cælo, & mundo.*
4. *De ſenſu, & ſenſato.*
5. *De memoria, & reminiſcentia.*
6. *De ſomno, & vigilia.*
7. *De generatione, & corruptione.*
8. *De Anima.*
9. *De Methaphiſica.*

Ab operis principio uſque ad paginam trigeſimam nonam in marginibus, qui ſunt admodum ampli, multa undique minutioribus, nec non ſpiſſis characteribus ſunt exarata, quæ ferme oculorum aciem vel exquiſito perſpicillo adjutam effugiunt; in eorundem nihilominus marginum, tum initio, tum exitu hæc conſpicua ſunt. *Scripsum Ægidii in VI. Priorum librum Explicit. Scriptum Ægidii in VI. Phyſicæ.* Quæ heic habentur, extant & in Codice I. Plut. XXII. pag. 78., & in Codd. II. III. ejuſdem Plutei dexteræ partis noſtræ Bibliothecæ, ut ſuo loco notavimus, ſed abſque Ægidii commentario.

Codex eſt Sæculi XIII.

Non deeſt hoc etiam in Codice Poſſeſſoris adnotatio, & ipſa pulcherrima architectura circum ornata.

Volumen hoc
Novem integros Ariſtotelis libros
Continens
Ab antiqua ſuorum Bibliotheca abſtulit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus, huicque donavit
Anno Salutis MDLXXXIX.

I N V.

1. *Ovidii Metamorphoſeos, cum vetuſtis ſcholiis* Anonymi.
2. Diſſertatio de Ovidii vita, dignitatibus, operibus, & ætate. (*d*)

Co-

(d) Hoc volumen *Metamorphoſeon* inſcriptum eſſe inter Ovidiana opera præſtantiſſimum non tantum veteres Scriptores ſentiunt, ut Lactantius, ſed etiam Recentiores, ut Aldus Manutius aliique quam multi, licet ut ipſe canit Ovidius 2. Triſtium, ver. 555. illi operi ultimam non impoſuerit manum.

Dictaque ſunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
Defuit, in facies corpora verſa novas.

Noſtrum heic non eſt Scholia ſive marginalia, ſive interlinearia exſcribere, quamvis maximi ſint momenti, & putemus inedita, cum tunc novam hujus Operis curare Editionem oporteret. Omittimus etiam notare lectionum di-

ver-

Codex eſt Sæculi XII., ac proinde in non levi pretio habendus. Dignoſcitur hujus ſæculi eſſe ex characterum forma, exque eorum exiguitate, & abbreviaturis. Omnes verſuum primæ litteræ ſeparatim ſcriptæ ſunt a cæteris: diſtinguuntur poſtea in eo libri XV. (ex quibus hoc Opus in Codice numeris omnibus abſolvitur) per ſolas litteras rubro colore exaratas, ceteriſque aliis aliquanto grandiores; nec libri ullum præſerunt argumentum, quod apud Eruditos non leve eſſe ſolet vetuſtatis indicium, & tandem in pergamena ſcriptum eſt hoc eximium Ovidii opus nulla ex parte lævigata, ſed utrobique aſpera; non alba, ſed fumoſarum inſtar imaginum. Quid multa? In ultima pagina ad ſupremum ipſius limbum numerus conſpicitur 1185, qui extra omnem dubitationis aleam ſæculum indicat XII.

Ad anticam primi Folii partem intra ornatum non ſine arte, & diligentia efformatum hæc ſunt.

Ovidium hunc ab antiqua majorum
Suorum Bibliotheca ſumptum
Huic donavit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Anno Salutis MDLXXXVII.

I N V I.

1. Titulus eſt. *M. Valerii Martialis Epigrammaton*. Primus liber incipit. *Valerius Martialis Lectori ſuo ſalutem*. In fine libri hæc ſunt. *M. Valerii Martialis Epigrammaton liber primus explicit; ejuſdem ſecundus feliciter incipit. Ad librum ſuum verſus*; & ita deinceps ad omnes libros, qui tot numero ſunt, quot extant in Editionibus, quorum ultimo *Apophoreton* titulum ipſe Auctor imponit, quo nomine appellantur munuſcula, quæ in Saturnaliis, atque ſolemnibus conviviis domum reportanda convivæ accipiebant. Vide Tomaſinum de donariis veterum cap. 17. Tom. 12. Theſauri Antiquitatum Rom. pag. 818. Omnes tituli rubro colore ſcripti conſpiciuntur; primi tamen libri prior littera vividis coloribus, auroque illitis venuſte efformata per margines circum quaque ſpargitur.

2. Ad calcem libri ultimi Martialis ſcriptum eiſdem characteribus legitur. *Hæc quæ ſequuntur Epigrammata Martiali falſo ſunt attributa; vetuſtiſſima enim Codices non habent, quamquam nonnulli ex Recentioribus in prima totius Voluminis fronte & habeant, & poſuerint.* (c) In fine. *Laus Deo*.

Deinde. *Hæc viginti & ſeptem Epigrammata, ſive ſint alterius, ſive Martialis favento Deo expliciunt, cui ſemper unuſquiſque ſuppliciter, pieque gratias pro acceptis a ſe beneficiis agat. Deo gratias.* Inſu-

verſitatem, quam in ipſis Ovidii verſibus ſæpe noſter Codex habet, hoc enim inſtituti noſtri non eſt. Aſt Anonymi Diſſertatio ad calcem hujus Operis locata cum Catalogo librorum Ovidianorum a nobis inter Anecdota typis tradetur. Legimus namque Opera Ovidii, vitaſque ejus omnes a Cl. Viro Burmanno collectas ſua in Editione Amſtelodami anno 1727. curata, & obſervavimus hanc, quam Codex noſter continet ex iis non eſſe, licet maximopere conformetur vitæ a Manutio elaboratæ, & editæ, immo & multa complecti penitus ignota, & Eruditis jucunda futura, ideoque ſuis cum adnotationibus prælo eam dabimus.

(c) Martialis Epigrammatis ſuis apud Eruditos non quovis Sæculo laudem, & ſortem fortunatiorem eſt nactus. Hujus Auctoris præclara ſunt Epigrammata ſententiis, ſalibuſque jucunde aſperſa, ſed nil rectius, ſinceriuſque nil de ſuis Operibus Auctor ſaſſus eſt, quam dum dixit lib. 1. epiſt. XVII.

Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura.

Viginti ſeptem Epigrammata, quæ ad XIV. libros Martialis ſequuntur, & quæ in Editionibus in num. XXXI præcedunt, & inſcripta ſunt in *Amphitheatrum Cæſaris* Martiali falſo adcenſeri ſaniores Critici oſtendunt. Hac de re ſcriptor Codicis & ipſe dubitandi præbet occaſionem; nonnullis tamen Eruditorum liber *ſpectaculorum*, qui præmittitur libris Epigrammatum, videtur eſſe non improbabili conjectura collectio carminum non ab uno Martiali, ſed a variis Poetis conſcriptorum in ſpectacula Fratrum Titi, & Domitiani edita ſorte a Martiali, qui inſertis propriis quibuſdam Epigrammatis illam *συναγωγήν* locupletavit.

Digitized by Google

Inſuper. Hoc Epigramma ejuſdem Codicis Scriptor exaratum edidit.

Hoc opus, o Lector, tranſcripſit Petrus Avorum
Cujus Cennina eſt nomine dicta domus.
Error, ſi quis ineſt, euemplar ſemina ſevit,
Si ſecus eſſe pusas invidioſus abi.

In fine. *Abſolutum hoc Opus eſt IX. Kalendas Septembris anno ab Incarnatione Salvatoris noſtri ſeuageſimo sersio ſupra milleſimum quattercenteſimum. Laus Deo.*

Primam Codicis Paginam ad anticam partem circumit ornatus calamo eleganter elaboratus, & intra ambitum ejus hæc ſunt exarata.

Opus Martialis in quattuordecim libros diviſum
Nicolao Maſinio II Phyſico olim elargitum
Franciſcanæ huic Bibliothecæ
Et ipſe elargitus eſt
Anno Salutis MDLXXXVII

IN VII.

1. Sancti Joannis *Evangslium*. In unica tantum columna, quæ medium occupat locum, Codex eſt ſcriptus, ideoque qnam ſæpiſſime ad utroſque margines copioſiores obſervantur Expoſitiones Anonymi Viri profecto Theologi, ſummo ſtudio elaboratæ. Ante Evangelii initium Præfatio, & ipſa unica columna contenta legitur, atque ejus exordium eſt. *Hie eſt Joannes Evangeliſta unus ex diſcipulis Domini, qui Virgo electus eſt a Deo, quem de nuptiis volentem nubere vocavit Deus. Cujus Virginitatis hoc dupleu teſtimonium in Evangelio datur, & præ ceteris dilectus Deo dicitur, & huic Matrem ſuam pendens in Cruce commendavit &c.* Finis eſt. *Ideo per ſingula a nobis non exponitur, ut ſciendi deſiderio collocato, & quærensibus fructus laboris, & Domino magiſterii doctrina ſervetur.* Hæc quæ leviter attigimus, & quæ in tota Præfatione leguntur incerti Auctoris eſſe arbitramur. Characteribus rubri coloris deinde ſequitur.

INITIUM SANCTI EVANGELII SECUNDUM JOANNEM

Perluſtravimus Evangelium hoc, & ne pauxillulum quidem ab eo differre Vulgatæ noſtræ comperimus. In eo Cap. VIII. hiſtoria fœminæ adulteræ legitur [*f*].

Ex iis, quæ Expoſitiones ejuſdem Evangelii ſpectant, nunc aliqua delibemus oportet. Ad dexterum colnmnæ latus hæc ſunt.

In Patre, qui eſt principium ſine principio. Filius, qui eſt principium de principio, vel in principio omnium Creaturarum, vel temporum, quia ab ipſo omnia habent principium euiſtendi, vel quia per eum Pater mundo innotuis, vel quia ipſum dicendo, ideſt generando Deus Paser omnia creavit. Quæ, & quanta ſit atque hiſce in verbis ſplendeat doctrinæ profunditas, norunt, qui ſapiunt. *Qualiser ponitur*

erat

(f) Hiſce in expoſitionibus nihil non magnum eſt, nihil non grave, & doctiſſimo Theologo dignum. Imitatus eſſe primos Eccleſiæ Catholicæ Patres plane videtur, ita ut & Sanctum Joannem Chryſoſtomum, & Hieronymum, & Auguſtinum ferme pictos in hoc opere agnoſcas. Quiſnam ſit Auctor ignoramus. In hoc Joannis Evangelio hiſtoria *Adulteræ* invenitur, quamquam in Codicibus nonnullis olim defuerit, & etiamnum deſit, illamque Origenes, & Sanctus Chryſoſtomus aliique nonnulli in ſuis Commentariis prætermittant, neque ſcriptam in Evangelio Joannis lib. III. Hiſt. Eccleſiaſticæ cap. 39. Euſebius ſignificat. Robertus tamen Stephanus ſexdecim MSS. Codices contulit; contulere & alios Bibliorum Polyglotorum doctiſſimi, & diligentiſſimi Editores Anglicani, quibus Codicibus merito adiungi poteſt noſter etiam veneranda antiquitate ſpectabilis. Accedunt ad hæc Tatiani, & Ammonii Alexandrini *Armoniæ*, itemque teſtimonia S. Athanaſii in *Synopſi*, S. Ambroſii in Epiſtola *ad Studium*: S. Hieronymi lib. II. *contra Pelagianos*, S. Auguſtini Tractatus 33. *in Joannem*, ut inde Eccleſiæ Catholicæ auctoritate canonicam Hiſtoriam eſſe plenius & demonſtretur, & credatur.

erat Verbum ſubſtantivum, ut intelligatur omnia tempora præveniſſe coæternum Patris Verbum. Unum Verbum aliquando temporales motus ſecundum analogiam aliorum verborum; & aliquando cujuſque rei, de qua Pater ſubſtantiam ſine temporali motu deſignat. Unde & ſubſtantivum vocatur, ut hic. Optimum argumentum ad Verbi æternitatem firmandam, & qua ratione mutationem non ſubeat ejuſdem ſubſtantia.

Non eſt Creatura, per quam omnis Creatura facta eſt. Imitatur hujus Expoſitionis Auctor Auguſtinum, dum Tractatu 1. in Joannem perſtringit Arianum his verbis. *Quomodo fieri poteſt, ut Verbum Dei factum ſit, quando Deus per Verbum fecit omnia? .... Si ergo non dicis Verbum Verbi, concede non factum, per quod facta ſunt omnia. Non enim per ſe ipſum fieri potuit, per quod facta ſunt omnia. Crede ergo Evangeliſtæ.* Hæc in dextro columnæ margine ſcripta ſunt. Ex iis, quæ ſunt ad lævam nonnulla videamus.

Alii Evangeliſtæ deſcribunt Chriſtum natum eu tempore: Joannes affirmat eum fuiſſe in Patre, ut in principio non fuit ante Pater, quam Filius. Ecce Filius alia perſona a Patre una ſubſtantia cum Patre ERAT VERBUM. *Alii inter homines ſubito apparuiſſe; Joannes dicit* APUD DEUM *fuiſſe ſemper. Alii vero hominem: Joannes vero Deum aſſerit dicens.* ET DEUS ERAT VERBUM. *Alii hominem inter homines temporaliter converſatum: Joannes apud Deum manentem dicit.* HOC ERAT IN PRINCIPIO APUD DEUM. *Alii dicunt miracula, quæ fecit homo in mundo: Joannes* OMNIA PER IPSUM FACTA SUNT. *Ecce Auctor bonorum* ET SINE IPSO FACTUM EST NIHIL. *Non eſt Auctor malorum.*

Paullulum hæc attendamus, & Arianorum, Neſtorianorum, Manichæorum hæreſes profligatas intelligemus.

Sequuntur Expoſitiones. *Contra eos, qui quum in tempore dicatur naſci eu Virgine dicunt non ſemper fuiſſe: dicit Joannes* IN PRINCIPIO. *Sed quia alii dicunt, quod idem Deus, quando vult. Pater eſt, quando vult Filius, quando vult Spiritus Sanctus, ut alter notetur in Perſona ſubdit* ET VERBUM ERAT APUD DEUM, *ut alius apud alium. Rurſum fuerunt alii, qui eum prius hominem confitentes Deum per ſe eſſe negarunt, contra quos dicit.* ET DEUS ERAT VERBUM. *Sed quia iterum alii eſſe vel & Deum crederent; ſed factum Deum, ut ex hominibus fiunt Dei; contra eos dicit* HOC, *ideſt Verbum* ERAT IN PRINCIPIO APUD DEUM. *Item fuerunt, qui eum ante partum fuiſſe dixerunt, non tamen eſt a Deo naturaliter natum, ſed factum, ideoque minorem Patre, Creaturam non Creatorem. Contra quos ſubdit.* OMNIA PER IPSUM FACTA.

Alia ejuſdem ſiniſtræ partis a Theologo viro impenſe docto expoſita hæc ſunt. *Si audis mutabilem Creaturam per Filium factam, non tamen credas ejus mutabilem voluntatem, quia non ſubito aliquid voluit facere, ſed & omnia ab æterno fecit.* Quid luculentius ad infirmanda quorundam argumenta, quibus mutabilem Deum facere nituntur? Nunquam Dei, cui omnia ſunt æterna, obnoxia mutationi aut fuit, aut eſſe poteſt voluntas.

Sequitur. *Quod factum eſt in tempore, tamen fuit, quod in ſapientia immutabile eſt.*

De ipſo Joanne Evangeliſta ſubinde hæc prædicat. *Poſtquam ſublimi volatu ultra omnem naturam in altitudine Theologiæ aſcendit, qui Verbum ſemper apud Parem fuiſſe contemplatus eſt, mox addit humilitatem humanæ naturæ, & ſpecialiter Præcurſoris Verbi deſcendentis, contra illos, qui dicebant humanam naturam in primo Parente eu toto perditam, & ad nihilum redactam.*

Tandem Expoſitioni ſuæ his verbis finem imponit, dum de Petro, & Joanne loquitur. *Et ſi duo Apoſtoli ſingulariter has ſingulares vitas ſignificent, utraque tamen utrique convenit, ſicut & omnibus Sanctis; propter eam Petro dantur claves ad liganda, & ſolvenda peccata, propter illam autem, quæ æternam requiem* (deeſt verbum, puta *ſignificat*) *ſupra pectus Domini recumbitur, unde bibitur vita; quod Virgo eſt Joannes convenit futuræ vitæ, ubi neque nubent, neque nubentur.*

 2. *Iſido-*

2. *Iſidorus Floreusinæ Sorori ſuæ:* titulus eſt. *Incipit liber contra Judæos de Chriſtianis*. Hujus primi libri exordium ita ſe habet. *Judæi nefaria incredulitate Chriſtum Dei Filium negantes, Prophetis increduli adventum Chriſti malunt ignorare, quam noſcere*. Et primus hic liber deſinit in hæc verba. *Nos autem ad intelligenda Evangelia legis teſtes Prophetas habemus, eu quibus Divinitatem Salvatoris noſtri in omni quoque gente, & genus, & patriam, nativitatem, paſſionem, virtutes, curationes, comprehenſiones, palmas, flagella, conſputationes, ſuſpenſiones, ſimiliter aceti potationes, tituli Crucis inſcripsionem, ſepulcrum, infernum, incorruptionem Corporis, reſurrectionem carnis, aſcenſionemque ipſius in Cœlis, regnum, atque judicium declaravimus*.

Liber ſecundus hoc præfert thema. *Iſidori Florentinæ ſuæ de Gensium vocatione;* & in fine. *Explicit liber Iſidori contra Judæos. Amen.*

Codex eſt Sæculi XII., & ideo non parvi pretii.

Ambitus primi Folii perpolito, & architectonico ornatu hæc continet.

Librum hunc, in quo & D. Joannis Evangelium,
Et Iſidori Opuſculum contra Judeos continetur a
Vetuſta majorum ſuorum Bibliotheca deſumpſit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Atque huic dono dedit
Anno Salutis M. D. LXXXVII.

IN VIII.

Anonymi *contra Catharos Hæresicos* Diſputationes; (g) & quoniam eximium hoc opus lucem non adſpexiſſe arbitramur, rem non nihil gratam Theologis, & Eruditis nos facturos ducimus, ſi ſaltem titulos, & numerum eorum indicemus.

1. *Quod quidam Catharorum duos Creatores ſine principio credunt.*

2. Contra eos; *Quod Deus optimus ſit Principium, & Creator omnium viſibilium, & inviſibilium.*

3. *Quod Angelos, qui de Cœlo ceciderunt, non venit Chriſtus ſalvare, ſed perpetuo damnabuntur.*

4. Quod

(g) Hæc quæ Codicis titulum ſpectant, ſcilicet *contra Catharos Hæreticos*, ſedulo nunc declaranda eſſe ducimus. Græce Καθάρων nomen, latine *Mundorum* omnibus qui ſe puros probatoſque Chriſtianos jactarunt, commune eſt. Non defuerunt, qui ad noſtram Bibliothecam perluſtrandam ſe conferentes, Codicem feſtinanter legendo, imperite exiſtimaverunt, Hæreticos iſtos ex iis fuiſſe, qui Novatianis nomen dederunt, atque ſe ipſos Catharos nominaverunt. Legimus utique apud Euſebium Pamphilum Eccleſ. Hiſtoriæ Lib. VI. cap. 34. pag. 341. Edit. Venet. anno 1763. *Etenim Novatus Eccleſiæ Romanæ Præsbiter* (confundit Auctor Novatum cum Novatiano, quos tamen diſtinguendos eſſe cum S. Cornelio Summo Pontifice, cum S. Cypriano, & S. Paciano ſentimus) *arrogantia adverſus eos elatus, quaſi nulla ſpes ſalutis ipſis poſthac ſupereſſet tametſi omnia explerent, quæ ad ſinceram converſionem, puramque Confeſſionem pertinent, propria cujuſdam Sectæ eorum, qui tumore mentis elati, ſe ipſos Catharos cognominaverunt, Auctor fuit*. Sanctus etiam Hieronymus de Viris illuſtribus Cap. VII. inquit. *Novatianus Romanæ Urbis Præsbiter adverſus Cornelium cathedram Sacerdotalem conatus invadere, Novatianorum, quod græce dicitur Καθάρων dogma conſtituit nolens Apoſtatas ſuſcipere pœnitentes;* & tandem ut ceteros mittamus, S. Auguſtinus cap. XXXVIII. de Hæreſibus, de Novatianis præcipue hæc ſcribit. *Qui ſe Catharos, quaſi per munditiam ſuperbiſſime, atque odioſiſſime nominabant*. Sed aliud eſt Novatianos nomen ſibi adſciviſſe *Catharorum*; aliud ipſos impiorum Dogmatum Auctores fuiſſe, quæ in Codice continentur. Novatianorum hæreſis Sæculo Eccleſiæ tertio ab inferis eruta longe eſt diverſa ab ea, quæ erupit Sæculo Eccleſiæ decimo tertio, cum Petrus Waldus Lugdunenſis ad Evangelicam paupertatem ſectandam multos hortatione perduxit, & exemplo; ſed ut inquit Fleurius ad annum 1184. Waldenſes profitebantur paupertatem deſidem, & fanaticam, & poteſtatem Eccleſiæ aſpernabantur. Hinc Waldenſes a Waldo appellati ſunt *Pauperes de Lugduno Cathari*, *Puritani* in Sabaudiæ, & Pedemontii vallibus *des Barbeis*, quibus adjuncti ſunt Albigenſes nomen ſortiti ab Albiga Galliæ urbe, quam incoluerunt. Iſti ſunt Hæretici illi Cathari dicti, quos Codex deſignat titulo contra *Catharos hæreticos*. Rem ita eſſe oſtendet adnotatio ſequens.

4. *Quod quidam ab aliis diſſentientes unum tantum Creatorem prædicant, ſed Diabolum omnium viſibilium factorem eſſe delirant.*

5. *Quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus non ſint una eſſentia, & quod Chriſtus non fuerit. E contra invictiſſimæ ſunt rationes probantes Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum tres eſſe perſonas, & unam ſubſtantiam, & Chriſtum extitiſſe.*

6. *Quod credunt Diabolum Elementa diviſiſſe, & omnia primordialia opera per ſex dies feciſſe.*

7. Oſtenditur contra eos: *quod credendum ſit, Deum omnia feciſſe.*

8. *Quod Deus bonus omnia fecit.*

9. *Quod Deus bonus corporum naturam plaſmavit.*

10. *Opiniones Hæreticorum de ſpiritibus ſalvandis, ſive perdendis.*

11. Oſtenditur, *quod Deus quotidie novas Animas creat.*

12. *Quod dicunt Hæretici omnia in veteri Teſtamento facta fuiſſe a Diabolo, & quod nullus ſalvari poterat. Multis capitibus ibi oſtenditur, quod Abel, & Enoch, aliique fuerunt Sancti.*

13. *Quod credunt Diabolum diluvium feciſſe: & inde probatur, quod Deus bonus diluvium mundo induxit.*

14. *Quod dicunt Diabolum apparuiſſe Habraæ*; & poſtea multis evincitur, *quod bonus Deus Habraæ apparuit, & ei locutus eſt* (h)

15. *Quod bonus Deus locutus eſt Iſaac, & Jacob.*

16. *Quod boni Angeli fuerunt, quos Habraam ſuſcepit hoſpitio.*

17. *Quod bonus Deus Circumciſionem dedit Habraæ.*

18. *De deſtructione Sodomæ, & Gomorræ per ignem.*

B 2 19. *Ob-*

(h) Errores ſaltem præcipuos hujus Codicis, ſimul ac methodum, qua uſus eſt Auctor anonymus, ſpectemus oportet, ut quæ dubia ſunt plane declarentur, quæ latent detegantur, & quantivis pretii ſit Codex dignoſcatur. Hi Cathari non nulla veterum Manichæorum deliramenta revocabant: alii diſſentientes unum rerum omnium factorem, ac creatorem Diabolum prædicabant, qui mundi initio ſola elementa condiderit, ſolus aquas ab aquis Firmamenti ſecreverit, ſolus Diluvio tellurem obruerit univerſam. Unam eſſentiam in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto impiiſſime inficiabantur, & præter alia falſa Dogmata, quæ ex Codice exſcripſimus, eo dementiæ deveniebant, ut dicerent, *quod in Matrimonio quis non poſſet ſalvari* ad munditiam ſuam, puritatemque magni faciendam ſuperbiſſime, atque ad oſtendendum ſe vere Catharos eſſe. Jam vero Eruditi non neſciunt, ad Novatianos errores hujuſmodi haud pertinere, quorum dementia in eo potiſſimum ponitur a Sanctis Patribus, & Scriptoribus Eccleſiaſticis, ut nollent Eccleſiam Lapſis in perſecutione, ideſt, *Sacrificatis & Libellaticis*, aliiſque indulgentiam poſſe impertiri; idemque de quovis gravi peccato ſentirent poſt Baptiſmum admiſſo. Damnarunt quoque ſecundas nuptias. Longe aliter Cathari, quorum errores in hoc noſtro Codice recenſiti ſatis perſpicue oſtendunt, eos non cum Novatiani Aſſeclis confundendos, ſed utique potius cum Albigentium peſte, ac Puritanorum, qui ex eorum gremio, ut prædictum eſt Sæculo XIII., eruperunt. Methodus vero, quam Anonymus adhibet, ea eſt, ut unum, vel alterum *Catharorum* errorem ponat, nec non eorum effugia, quibus illum errorem defendi poſſe ſibi blandiebantur, iiſque occurrat Auctor, & ea confutet; poſtea Catholicum Dogma multis Sacrarum Scripturarum, & SS. Patrum teſtimoniis demonſtret, ſicque deinceps ad Operis finem. Ex hac ſcribendi ratione clare intelligimus, ea, quæ in Codice exarantur, abſimilia admodum reperiri a ſcriptis Eckberti Abbatis S. Florentini, qui tredecim ſermones adverſus Catharos compoſuit, ſeorſim prius editos in Auctario etiam Bibliothecæ SS. Patrum Editione tertia poſitos, cum Codex graviſſimas contra eos contineat Diſputationes. Eckbertum eos ſermones concinaſſe didicimus ex Trithemio in Chronico Hirſaugenſi ad annum 1163. Conjicimus etiam Auctorem hujus operis floruiſſe Sæculo Eccleſiæ XIII., in quo ab anno 1184. paullatim excreverunt hujus hæreſis monſtra, & in quo Scholaſtica Methodus in Theologicis Univerſitatibus invecta fuit. Scimus etiam quod dicitur ab Ughello in Archiepiſcopis Mediolanenſibus ad annum 1172. Galdinum redivivæ Catharorum hæreſi bellum indixiſſe, ideoque ſi dicamus, hunc eſſe hujus Operis auctorem, fortaſſe non male divinabimus. Hoc autem opuſculum lucem nondum aſpexiſſe putamus, ſicuti typis non excuſum Pater Manſius in ſuis pagellis manuſcriptis exiſtimat. Certe de hoc opere prælaudato Scriptores, quod ſciamus, nullam mentionem faciunt. Iſthæc omnia non mediocris pretii, & raritatis Codicem eſſe, commonſtrant.

19. *Objectationes Hæreticorum, quod vetus Teſtamentum a Principe tenebrarum ſit datum*; & ſtatim eorum deliria proſternuntur.

20. *Oſtenditur, quod bonus Deus dedit legem Moyſi.*

21. *Quod Hæretici de Prophetis veteris Teſtamenti fabulantur.*

22. Oſtenditur, *Quod Prophetæ ſancti, & juſti fuerunt.*

23. *Quod David ſanctus, & juſtus fuit; Quod Elias Propheta ſanctus, & juſtus fuit*

24. *De Sancto Johanne Præcurſore Domini.*

25. *Opiniones Hæreticorum de Incarnatione Chriſti.*

26. Oſtenditur, *Quod Verbum veram carnem ex Virgine ſumpſit.*

27. *Quod Chriſtus veras habuit humanitatis qualitates.*

28. *Quod Anima Chriſti ad Infernum deſcendit, & tertia die reſurrexit in eodem corpore.*

29. *Quod Chriſtus cum humanitate aſcendit in Cœlum, & ad judicandum veniet.*

30. *Opiniones Hæreticorum de Baptiſmo aquæ, & de Hæreticorum conſuetudine*, una cum eorum confutatione. Mirum! Quot neniæ, & tricæ habentur cachinnis dignæ.

31. Oſtenditur, *Quod per Baptiſmum aquæ fiat peccatorum remiſſio.*

32. *De Sacramento Corporis Chriſti, quod celebratur in Altari* contra eoſdem Hæreticos.

33. *Objectationes Hæreticorum, quod in Matrimonio quis non poſſit ſalvari*, & confutantur.

34. Oſtenditur. *Quod homines in Matrimonio ſalvari poſſunt.*

35. *Quod Hæretici a carnibus, ovis, caſeo abſtinendum dicunt.*

36. *Quod omnibus cibis licite quis uti poteſt, niſi voto teneatur.*

37. Objectationes Hæreticorum, quod corpora non ſint reſurrectura cum reſponſionibus ad illas.

38. Quod vera ſit corporis futura reſurrectio probatur; & poſtremæ hujus diſputationis verba ſunt. *Unde ex his pravum Dogma Hæreticorum eliditur, & humanorum corporum reſurrectio veridica ratione monſtratur.* Primæ vero diſputationis exordium hujus Operis ita ſe habet. *De diviſione Hæreſum Catharorum qualiter de principio rerum inter ſe diſſentientes garriunt tractaturi. Primo quid illorum quidam ſentiunt ad ædificationem Catholicæ Fidei, & ad illorum hæreſim confutandam in lucem producamus.* His verbis Auctor Methodum, qua in ipſo opere componendo meditabatur uti, & reapſe eſt uſus, commonſtrat.

Codex eſt Sæculi XIII., & in pretio habendus.

In prima pagina non abſimili modo, ac aliis hactenus deſcriptis hæc eſt inſcriptio.

Librum hunc, in quo præcipuæ
Adverſus hæreticos extant diſputationes
Bibliothecæ huic ut dono daret
Ab antiqua majorum ſuorum Bibliotheca abſtulit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Anno Salutis M.D.LXXXIX.

I N IX.

1. *Nicolai Antidotarius.*

2. *Mauri Magiſtri de Urinis. Incipiunt regulæ Urinarum Magiſtri Mauri*; & in fine. *Expliciunt regulæ Magiſtri Mauri.*

3. Ejuſdem *Tractatus de paſſionibus oculorum*, & eſt liber primus; ſecundus *de vulneribus, quæ fiunt in collo enſe, & cura eorumdem:* tertius *de vulneribus, quæ fiunt in catena gulæ:* Omnibus libris præmiſſa cernuntur capitula res omnes indicantia, de quibus Auctor agit.

4. *Secreta Hypocratis.*

5. Li-

Digitized by Google

5. Liber *Graduum*, ideſt practica Medicinæ exercitatio in componendis medicinarum gradibus.

Codex eſt Sæculi XIV.

In antica primi folii facie hæc occurrit adnotatio.

Volumen hoc
Magiſtri Mauri regulas Urinarum
Nicolai Antidotarium
Hypocratiſque ſecreta continens
A pervetuſta Majorum ſuorum Bibliotheca
Submovit Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Huicque elargitus eſt
Anno Salutis
M. D. LXXXVII

IN X.

Petri Lombardi Sententiarum Libri quattuor, & titulus eſt. *Incipit euordium Sententiarum Magiſtri Petri Lombardi Archiepiſcopi Pariſienſis.* Et in fine. *Hæc de pedibus ſedentis ſuper Solium excelſum, quod Seraphin duabus alit velabant Scriptori, & ſi non Auditori, commemoratione ſufficienter a facie euorſut ſedentis per media ad pedes uſque materia duce pervenit. Deo gratias.*

In fine per alphabetum tabula diſpoſita ſuper materias quattuor librorum Sententiarum, & ad ejus calcem. *Explicit tabula. Deo gratias Amen.* Alterum Magiſtri Sententiarum Codicem MS. habemus Plut. XIV. Cod. III. pag. 63. Tom. primo noſtræ Bibliothecæ, ſed abſque tabula rerum, de quibus differit, & non minutioribus characteribus exaratum, ut eſt iſte Codex. Typis etiam opus excuſum extat Plut. XXVII. Cod. V. pag. 133. cum præcedentibus capitulis ad omnes libros.

Codex eſt Sæculi XIV.

Intra primæ paginæ ornatum hæc ſcripta leguntur.

Librum hunc quattuor Magiſtri Sententiarum
integros libros continentem
A vetuſta majorum ſuorum Bibliotheca deſumptum
Huic dono dedit
Nicolaus Maſinius II Phyſicus
Anno Salutis MDLXXXVII.

IN XI.

1. *Clariſſimi Oratoris D. Leonardi Aretini Epiſtolæ incipiunt.* Deinde. *Leonardi Aretini Oratoris celeberrimi Epiſtolarum incipit liber primus;* ad ipſius calcem legitur *Leonardi Aretini Oratoris celeberrimi explicit liber primus, & incipit ſecundus.* Sic etiam ad finem ſecundi libri. *Leonardi Aretini Oratoris celeberrimi explicit liber ſecundus, & incipit tertius.* Ad tertii libri finem hæc leguntur. *Clariſſimi Domini Leonardi Aretini Epiſtolæ expliciunt.* Hæ Epiſtolæ in tres tantum libros diviſæ conſpiciuntur [*i*].

In

(i) Omnes has Leonardi Aretini Epiſtolas, quas in tres dumtaxat libros diviſas Codex noſter exhibet, contulimus cum veteribus Editionibus, quæ eas in libros octo diſtribuunt, & præcipue cum illa nuperrime ſtudio, & labore celeberrimi Laurentii Mehus curata, & aucta Florentiæ anno 1741., quam in decem libros diſtinctam edidit cum Præfatione erudita equidem ac diſerta. Conferamus rem in pauca. Epiſtolis in Codice noſtro exaratis nulla præmittuntur argumenta; quamplurimæ ad earum finem indicatione loci, & temporis carent; neque diſtincte, & ordinate videntur diſpoſitæ. Nam ea, quæ eſt undecima libri tertii in laudata editione, eſt decima tertia noſtri Codicis, & decima tertia eſt undecima, & ita multis aliis in locis ante-

In fine hæc ſunt exarata. *Clariſſimi Domini Leonardi Aretini Epiſtolæ expliciunt, ſcriptæ per me Antonium Robelluta, Cæſenæ Malateſta Novello Principe MCCCCLXV. die XX. Novembris, quo die præfatus Princeps obiit, & hora XX.*

2. Sequuntur Variorum Epiſtolæ, quibus inſeritur Cæſaris quædam brevis allocutio ad Milites. Heic earum inſcriptiones afferre, quarumdam principium, & finem exſcribere contenti ſumus; de illis opportuniore loco ſermonem pleniorem habituri.

1. *Laurus Quirinus generoſiſſimo Viro Leoni Molino Senatori ampliſſimo felicitatem.*

2. *Cæſaris Oratio ad milites*, quæ ita incipit. *Semper ego milites aliter rebus privatis, aliter publicis conſulendum eſſe decrevi &c.* Clauditur his verbis. *Verum enim vero poſtea quam auſi ſumus aliquando ultra montes Exercitum deducere, & provinciam devaſtare, non amplius bellum gallicum in Italia vidimus præter unum. Hæc igitur cum ita ſe habeant, qui nobis bellum prohibet is nihil aliud affirmat, quam quod ditari licet, neque imperio poteſtates tenere, neque liberos denique Romanos eſſe.*

3. *Cæſar Ciceroni S. D.*

4. *Cajus Cæſar Apio Cornelio S. D.*

5. *Cajus Cæſar Curioni S. D.*

6. *Lælius Galbæ S. D.*

7. *Galba Lælio S. D.*

8. *Alexander Ariſtoteli S. D.*

9. *Sempronius Vilio S. D.*

10. Ita inſcribitur *M. S. D. P. P.* Hujus Epiſtolæ principium eſt. *Quod ſuaviſſimis tuis litteris maturius non reſponderim, velim ne a me per ſocordiam, aut negligentiam factum eſſe credas: quum a me ſit alieniſſimum. Otio vel ſegnitie me dare, moleſtiſſimum id mihi eſt.* His verbis claudit. *Labeonem eu meis ſalutent jubeto. Vale*

Hæ variorum Epiſtolæ, ac Ceſaris prædicta Oratio eadem manu ſcriptæ ſunt, ac Epiſtolarum libri Cl. Leonardi Aretini.

IN XII.

Boccæcii Lexicon de Montibus, Nemoribus, Fontibus, Lacubus, Fluminibus, Paludibus, Maris nominibus.

Codex eſt Sæculi XIV.

PLU-

anteverţuntur, & poſthabentur. Aſt hæc minima ſunt. Illud, quod pretium auget Codicis, paucis animadvertamus. Etſi Epiſtolæ in tribus libris ſint collectæ, tamen omnes, quæ in Fabriciana & Brixienſi Editione deerant, quæque erutæ modo habentur in lucem a Laurentio Mehus omnes in Codice noſtro extant, ſi excipiamus vigeſimam ſecundam lib. IV., omneſque in lib. x. noviſſimæ Editionis contentas, quæ in Codice noſtro deſunt. Finis libri tertii ejuſdem ita habet. *Clariſſimi Domini Leonardi Aretini Epiſtolæ expliciunt:* & claudit Epiſtolas libri noni Editionis Florentinæ jam antea laudatæ. Inſuper libro primo tertia inſeritur Epiſtola, quæ Leonardi haudquaquam eſt, ſed Lini Collutii Salutati, cum ita inſcribatur. *Innocentio Papæ Linus Collutius Salutatus*, cujus initium eſt. *Poſt humilem recomendationem, & pedum oſcula beatorum*; & finis. *Nec humilitatis enim nec benignitatis eſſet parcere vel leviter Tuam celſitudinem offendenti:* deeſt poſtea. *Florentiæ VIII. Idus Sextilis*. Hanc, quam nondum editam exiſtimavit Fabricius, typis excuſam dedit in Tom. I. Bibliothecæ mediæ, & infimæ ætatis lib. II. pag. 291. edit. Patav., quæ tamen publica luce jam donata fuerat in vet. Editione, ut colligitur ex Tomo I. Bibliothecæ Germanicæ Art. V., ſicuti teſtatur Laurentius Mehus Epiſtola ad Lectorem pag. VII. Si Codicis Lectiones conſulamus, quæ aliquibus in Editionibus confuſam periodorum diſtinctionem, nonnulla mutila & inquinata habent, hæ mirifice congruunt, quæ in Codice obſervantur, cum iis ex Codd. MSS. depromptæ a Laurentio Mehus; nihilo tamen minus nonnullorum titulorum, verborumque, licet ſenſum non mutent, diverſitatem in eo reperimus.

Tandem doctiſſimus Mehus ad epiſtolam XX. lib. III. poſt ea verba: *eſt enim:* adnotationem ponit num. I. pag. 98., dum ſcribit. *Heic deſunt Græca verba, quæ in ullis MSS., & editionibus invenire mihi non licuit.* Excribamus nunc, quæ in Codice ſunt exarata. *Leonardus Nicolao S. Cicero cum has orationes, quas ego latinas feci convertiſſet addidit proœmium, quod perditis orationibus extare nunc etiam credo, & ſi non erro videor meminiſſe: Hoc ego velim diligenter quæſitum ad me mittas, ut quantum valeam, me ſummo viro propinquum afferam. Placebit tibi Æſchinis oratio. Eſt enim græcus. Vale.* Ex quibus, niſi fallimur, nihil deeſſe demonſtratur.

PLUTEUS II.

CODICES CONTINET NUM. VII.

I N I.

1. D*Ecretum Gratiani*, ejuſmodi eſt Operis titulus, qui temere huic Volumini adſcribitur, cum non unum aliquod Decretum ſit, ſed innumera prope Decreta Eccleſiaſtica collecta ab eodem Gratiano comprehendat, & hac de cauſa Antonius Demochares titulo *Decretorum Collectanea*, Antonius Contius *Decretorum Canonicorum Collectanea* juremerito hocce opus deſcripſerunt. Hinc Innocentius III. hunc librum Gratiani *Corpus Decretorum* vocat in Epiſtola ad Archiepiſcopum Compoſtellanum. Argumentum ſubinde eſt univerſi operis. *Incipit diſcordantium Canonum concordia, ac primum de jure naturæ, & humanæ conſtitutionis* rubris caracteribus, uti & cetera ad omnia capita quævis argumenta notata. Non exigua eſt hujus argumenti varietas in MSS. Codd., ut Juris canonici peritis eſt exploratum. Editiones poſt emendationem curatam a Gregorio XIII. typis commiſſæ Romæ anno 1582. legunt. *Concordantia diſcordantium canonum, ac primum de Jure divinæ, & humanæ conſtitutionis*. Codex noſter legit; *ac primum de jure naturæ, & humanæ conſtitutionis*. Hanc inſcriptionem Dominicus de Geminiano agnoſcit, & extat in nonnullis antiquioribus Editionibus, eaque maxime convenire videtur iis, quæ Auctor habet in hoc Decretorum corpore, ut colligitur diſtinctione 5. 7. 8. 15., aliiſque, dum ſcribit. *Require in principio, ubi differentia ſignatur inter jus naturale, & jus humanæ conſtitutionis*.

2. Gratiani *Decretum* in Codice eſt cum *Gloſſa* Bartholomæi Brixienſis eadem manu exarata, & quoniam margines ſunt ampliores, in iis extant notulæ minutioribus characteribus ſcriptæ diverſa manu, & recentiore ſine Auctoris nomine, quæ ſcholia merito appellari poſſunt. Antonius Auguſtinus pietate, ac doctrina percelebris, qui floruit Sæculo XVI., in *Proœmio Speculi* ſcribit ſe vidiſſe multorum ſcholia ad Decretorum Collectionem, quorum nomina ſupra ſcripta ſunt, *Vincentii*, inquam, *Tancredi*, *Alani*, *Laurentii*; & aliornm non pauca ſine nomine, quæ *Joannis Galenſis* fuiſſe exiſtimat, atque notabilia ejuſdem Collectionis adunata fuiſſe a *Paullo Hungaro* obſervat Joannes Andreæ in Proœmium Durantis. Igitur Scholia, ſive notulæ ad Codicem Gratiani appoſitæ, non immerito, quantum auguror conjectura, Joanni Galenſi poſſunt adſcribi.

3. Antequam ea excribam, quæ in hoc Opere obſervatione digna ſunt, cum aliqua, ut puto, inedita præcedant duabus paginis contenta, neque Auctoris nomine notata heic prodere operæ pretium duco. Titulus eſt. *In nomine Trinitatis*. Deinde. *Sicut avis ſuper terram exiſtens, quanto ſubmiſſius deprimit alas, tanto in ſuo volatu efficacius ſe levat in altum; ſic & mens humana quanto amplius in humilitate de ſe deprimitur, tanto ejus oratio ad Dominum utilius elevatur. Jacobi III.* SUPERBIS DEUS RESISTIT, HUMILIBUS AUTEM DAT GRATIAM. *Sicut Amicus amicum importunitate devincit, ſic aſſidua ſupplicatio, & oratio frequentata, ut cœleſtis teſtatur auctoritas, exaudiri meretur. Lucæ XI. de pœnit. dicitur, & importuna. Unde Angelum legitur orationum inſtantiam præcepiſſe Tobiæ dicens.* PER TRES DIES CONTINENS ESTO, ET NIHIL ALIUD, QUAM ORATIONI VACABIS. *Tob. cap. VI. Judith etiam præmiſſa triduana orationum inſtantia liberationem obtinuit populi ſui, dum Olophernis caput abſcindens inimicos Iſrael impolluta redegit ad nihilum. Judith cap. XII. XIII. Quas ob res licet jam divini favoris gratia in hoc noſtro principio per nos fuerit impetrata, tamen iterum, & inſtanter ipſam ſic humiliter invocamus. O Cunctorum*. Hujus ſupplicationis ad Deum cetera deſunt.

Suc-

Succedunt ſpatio interceptn quam plurima *de legibus* numeratis ſignis diſtincta, hoc eſt de legum natura & multiplicitate hoc titulo. *Quot, & quas habuimus leges. I. Habuimus legem naturalem poſt legem æternam, quæ nihil aliud eſt, quam ratio Divinæ Sapientiæ, qua univerſa ab ipſo creata noſcuntur, & reguntur, & quæ eſt in ipſo tanquam in prima cauſſa; nec temporaneum, ſed æternum habet conceptum, unde in Proverbiis.* AB INITIO, ET ANTE SÆCULA CREATA SUM. Ne ſingula perſequar, brevem ibi, & compendioſam legum ſyllogen molitur ad jus naturæ, & gentium pertinentium, earumque originem, & cauſſam paucis oſtendit, uſque dum ad legem ſcriptam accedat, quæ *vetus* appellatur; ad illam *Prophetarum*, eaque ferme extincta ad *civilem legem*, & tandem ad legem *gratiæ*, quæ & dicitur *Evangelica*, poſtea *Apoſtolica*. Concreſcente Dei Eccleſia gradibus, & ordinibus in ipſa ratione diſpoſitis, cum ad perſonas, & ad ipſas promovendas, & negotia Clericorum finienda Lex Evangelica, & Apoſtnlica non ſufficeret, a Romanis Pontificibus, aliiſque Sanctis Patribus Spiritus Sancti afflatu plurima ſtatuta prodierunt, quæ generali vocabulo *Canones* appellantur, licet alia ſpecialia ſnrtiantur nomina. Claudit hanc brevem Inſtitutionem his verbis. *Igitur tempore gratiæ tres hæ leges ſunt Evangelica, Apoſtolica, & Canonica.*

Inſuper ſtrictim recenſet eos, qui Cannnum Collectores fuerunt. Primo *Iſidorus decreta Patrum in unum volumen redegit, & etiam Conciliorum. Quoniam autem hoc mauimam prolinitatem habebat.* Secundo. *Quidam Ivo Epiſcopus Carnotenſis abbreviavit, per capitula diſtinnit, & multas Sanctorum ſententias adjunuit.* Tertio. *Hugo Catalanus eu iſto abbreviato, quandam ſummam breviorem fecit, quæ appellata eſt Summa decretorum Ivonis.* (a) Quarto. *Fuit alia quędam Compilatio edita a quodam Fulgentio, hinc abbreviatio Canonum Fulgentii.* Quinto. *Quidam Burchardus Wormacenſis Epiſcopus aliam fecit, quæ per XX. libros eſt diſtincta, & hanc Scholaſtici ab Auctore ſuo nominarunt Burchardum.* (b) Sexto, & ultimo. *Gratianus*

(a) Libellum hunc a Vincentio Bellovacenſi dictum *portatilem*, cujus titulus eſt. *Summa decretorum Ivonis* Hugoni Catalano in Codice adſcriptum, aliqui diſtinguendum non eſſe a *Pannormia* Ivonis cenſent, quos inter Trithemius, Molinæus, aliique non pauci: nonnulli vero incerti Auctoris fœtum eſſe putant, numquam vero eundem cum Ivonis *Pannormia*; an Opuſculum ſit Hugonis Catalani non pauci in dubium vertunt. Titulus ipſe *Summa Decretorum Ivonis* in Codice noratus ſatis probat breviorem elaboratam eſſe quaſi Epitomen Decretorum ab Ivnne collectorum, & verba incerti Auctoris, hoc eſt; *ex iſto abbreviato* (Ivoniano) *quamdam Summam fecit* clare oſtendunt *Summam Decretorum Ivonis* prorſus diverſam eſſe ab Ivonis *Pannormia*. Vetuſtiſſimus Codex Mſ. Sancti Victoris, & duo antiqui Codices S. Albini Andegavenſis a Scriptoribus laudati hanc rem comprobant, dum *Pannormiam* Ivoni inſcribunt, non *Summam Decretorum*. Deinde Antonius Auguſtinus, qui floruit Sæculo XVI., non tantum ex mole, verum inſuper, quod hæ duæ Collectiones in paucis ſolum conveniant colligit, *Pannormiam* non eſſe eandem cum *Summa Decretorum* Ivonis. Incerti poſtea Auctoris non eſſe monet Vincentius Bellovacenſis, quem refert Sebaſtianus Brant, dum Ivonis *Pannormiam* publici juris fecit Baſileæ anno 1499. Scribit namque. *Ivo, qui Epiſcopus Carnotenſis fuit, inter alia laudabilia ingenii ſui Opera Decreta Apoſtolica abbreviando compilavit .... Hunc autem librum ſuum Pannormiam appellavit, quaſi totius Juſtitiæ, ſive Legis materiam continentem* ἀ πᾶν, quod eſt totum, & νομ⊕ *lex, ſive juſtitia, ſive a Norma, quæ eſt Regula, ſive fabrorum directorium. Sed quia Ivonis non parvæ quantitatis erat opus, Hugo Catalanus ex eodem abbreviato Libellum portatilem legitur compoſuiſſe, quæ Summa Decretorum Ivonis intituletur.* Hæc perbelle quadrant cum iis, quæ extant in Codice. Addam illud, quod Balutius in dicto Codice Victorino obſervavit, ſcilicet *Pannormiam* in eo exaratam Hugone eſſe antiquiorem. Non igitur eadem eſt cum Summa Hugonis, non igitur incerti eſt Auctoris; bene vero ex ea Hugo *Summam Decretorum Ivonis* congeſſit. Lege ſis doctiſſimum Joannem Dovjat Prænot. Canon. lib. III. cap. XXVIII. pagg. 350. 351. Edit. Venet. 1748.

(b) Anonymus Auctor hujus Opuſcoli rectam non ſervat Chronologiam eorum, qui Canones, & Pontificum Decreta collegerunt. Poſt Ivonem Carnotenſem Burchardum collocat, ſed perperam. Scribit namque Trithemius lib. 1. de Scriptoribus Eccleſiaſticis. *Poſt Burchardum Vormacienſem Epiſcopum* (*Ivo*) *ſcripſit ex Canonibus Sanctorum compendioſum Decretum, quo ante Gratiani tempora utebantur Juriſtæ.* Addo: Sigebertus in Chronico ad annum 1008. refert *Burchardus quoque fuit Wormacenſis Epiſcopus, qui in Scripturis ſtudio-*

tianus Magiſter egregius, Monacorum Doctor, propser cujus univerſalem, & profundam ſcientiam de ipſo meriso dici poseſt, quod omne prætioſum vidis oculus ejus, profunda fluviorum ſcrutasus eſt, & abſcondita produuis in lucem. Conſiderans tot diverſas Compilationes confuſionem inducere, eu ipſis omnibus compilavis hoc opus, in quo etiam inserſeruit multas decretales Epiſtolas, & Auctorum, & SS. Patrum, quæ hodie vim Canonum habent. Et quia Sancti Patres magis de ſpirisualibus, quam de temporalibus tractaverunt, ideo admiſcuit multas leges Canonum autensicorum, & Novellarum, & ſic ad ejus operis perfectionem pervenit, quo nullum in Jure melius invenisur, quia, us dixi, conjunxit quidquid alibi quæritur, hic facilius reperitur.

Ab ipſis numeratis Decretorum, & Canonum Collectoribus gradum facit ad Gloſſographos, aitque. *Habuimus Joannem* (Hiſpanum) *Joannem de Deo* (c) *Ruffinum*, *Hugutionem*, *Bugerium*, alioſque multos, *Joannem Fanenſem* (vel ut alii vocant Faventinum) *Hieronymum*, (puto Paulum) *Catalanum. Demum Bartholomæum Brixienſem, qui ponit in principio Gloſſarum ſuam gloſſam dicens. Quoniam novis ſupervenientibus cauſſis &c. &c.*

Tandem hujus opellæ Auctor ſibi proponit quærere, *quæ ſit hujus ſciensiæ cauſa efficiens, quæ materialis, quæ formalis, & quæ finalis;* ſicque operi finem ponit. Juris Pontificii Interpretes a Sæculo XII. ad noſtra uſque tempora extiterunt, qui vel Gloſſas, ſive Scholia, & Apparatus, Summas, Commentarios concinnarunt, & opera tam multum excreverunt, ut nimia illorum copia Juriſprudentiæ ſtudioſi laborent. Auctor anonymus hujus libelli eos tantum percenſet, qui ante Sæculum XIV. præ cæteris in honore habebantur, aliiſque præſtabant, ex quibus haurire quiſque poſſet, quæ ad Jus Canonicum magis eſſent accommodata legendum, ediſcendumque. De iis ferme omnibus Gloſſographis, quorum meminit is Auctor, laudatus Joannes Doviat libro V. capitibus III. IV. V., & ſequen. per ætates, & etiam ſecundum veras criticæ leges accuratiſſime diſſerit, ut plura ſcribere pretium operis haud ducimus.

Ad Gratiani opus redeamus, qui rem hanc univerſam recte, & clare diviſit, imitatus Juſtinianum *de Inſtisusionibus*, Jus omne ad tria reducentem, Perſonas, ſcilicet, Res, & Actiones ſive Judicia. De diviſione, & ordine, quem tenuit, & in Codice habemus, differere non immoramur, cum nec vel hilum ab Editionibus diſcrepet. Hoc quod præ ceteris obſervatione erat dignum, diligenter quantum nobis per tempus licuit, Codicem continentem Collectionem Canonum, eorumque concordiam perluſtrare aggreſſi ſumus, ut deprehenderemus, num qua lux affulgere poſſet ad ſtatuendum, an *Paleæ* nomen, quod præfixum nonnullis Capitibus cernitur in Editionibus, & MSS., alterius Auctoris ſit nomen, qui aliqua addenda Gratiani Decreto cenſuerit, nec ne. Novimus aliquos arbitratos eſſe nonnulla Capita nomine *Paleæ* notari, quod res levioris momenti contineant, cujuſmodi ſunt Paleæ; alios vero opinatos *Paleam* ſignificare nomen proprium ejus, qui primus additamenta Gratiano attexuit. Fabritius Tomo III. Bibliothecæ med. & infi. ætatis lib. VII. pag. 83. Edit. Pat. definit nomen *Palea* quibuſdam Capitibus affixum deſignare Auctorem illorum Canonum eſſe Cottam Paleam, qui hæc addenda Gratiani Decreto exiſti-

ſtudioſus, magnum illud Canonum volumen edidis. Ubi vero Ivo ab Urbano II. Pontifice Carnotenſis Epiſcopus conſecratus eſt Capuæ anno 1092., & vita ceſſit anno Chriſti 1115. poſt graviſſima negotia cum Eccleſiaſtica, tum civilia in Gallia adminiſtrata.

Quid ad hæc? Tandem Boetius Epo Catalogum exhibet Auctorum, ex quibus Ivo multa decerpſit in hoc Decretorum volumine; & fatetur ex Burchardo ea Ivonem Carnotenſem eſſe mutuatum; & quod tam Burchardus, quam Ivo in ſuam Collectionem ea intulerunt, quæ a Reginone ſcripta erant, harum rerum indagator Stephanus Baluzius obſervat.

(c) Joannes de Deo a Joanne Hiſpano ICto diſtinctus, patria Ulyſiponenſis, IC.tus Bononienſis Sæculo XIII. floruit, & de ejus operibus ad jus Canonicum pertinentibus loquuntur Ovdinus Tom. III. pag. 178., Pancirollus II. 30., Nicolaus Antonius lib. VIII. Biblioth. veteris Hiſpanæ Tam. II. cap. III., pag. 45.

exiſtimarit. Nullum, niſi fallimur, in hoc opere Caput eſt, cui noſter Codex Paleæ nomen præfixum exhibeat. Pluribus ſaltem evolutis hujus Codicis paginis, Capita quidem ipſa in iis deprehendimus, que *Paleæ* nomine in Editionibus præſignantur; at ipſum *Paleæ* vocabulum præſcriptum ipſis minime vidimus. In margine dumtaxat Codicis nomen hoc ſemel, & iterum habetur, idque alia manu, quam qua totus Codex, & rubro colore ſcriptum. Conſtare inter doctos videtur, Capita, quæ præfixo hoc *Paleæ* nomine in Editionibus, & in pleriſque Mſſtis Codicibus occurrunt, Gratiano minime tribuenda eſſe, quippe quæ a vetuſtioribus Mſſtis abſint, Gratianique operi jam abſoluto, & edito poſtea aſſuta fuiſſe. Cur vero iis nomen *Paleæ* vel præfigi, vel ad latus adjici conſueverit, (plerique enim Mſſti Codices in marginibus dumtaxat, ut de noſtro Codice diximus illud exhibent, quamquam & nonnulli ſunt, qui in imis paginarum limbis illud habent; qua de re legere juvabit Correctores Gregorianos in Præfatione ad Gratiani Decretum) valde diſputatur, & quædam ea de re ſomniata potius, quam ſapienter cogitata fuerunt. Nihil verius videtur quam *Paleam* cognomentum eſſe docti hominis, qui Gratiani diſcipulus fuerit, quique quandam Canonum Epitomen contexuerit, in qua nonnulla a Gratiano omiſſa reperirentur, exque ea Epitome, ſeu Collectione plura paullatim Gratiani operi inſeri cœpiſſe, quæ plerique ipſo *Paleæ*, hoc eſt Auctoris, ex cujus opere ſumpta erant, nomine diſtinguenda a reliquis Gratiani Capitibus duxerint. De *Palea* veluti de viro notiſſimo Sicardus Cremonenſis Epiſcopus loquitur in ſua Decretorum Gratiani *Epitome*, laudaturque a doctiſſimo Sartio Camaldulenſi (in Tomo I. P. I. pag. 281. de clar. Archygim. Bonon. Profeſſ.) adnotatiuncula antiquis characteribus ſcripta, quæ extat in pervetuſto exemplari Caſanatenſi Decretorum Gratiani ad Caput XX. poſt Canonem: *Illud ſtatuendum:* qua in adnotatiuncula hæc habentur. *Et vocatur Palea a ſuo Auctore ſcilicet diſcipulo Gratiani qui Paucapalea vocabatur ſecundum Hug. Jo.* Compendia hæc Hu. Jo. in recitata Adnotatiuncula Huguccionem, & Joannem Teutonicum deſignant, ut docet *Sartius* lib. cit.; cumque is Huguccio paulo inſra Gratiani ætatem vixerit, dignus certe eſt, cui fides hac in re habeatur. Plura alia circa Canones, qui *Paleæ* nomine a ceteris diſtinguuntur, ac circa ipſum nomen *Paleæ* legi poſſunt apud Antonium Auguſtinum in Opere de emendatione Gratiani, Correctores Gregorianos in ſuperius laudata Præfatione, Pitheos Fratres, Jo. Albertum Fabricium, Sartium, alioſque.

Inſuper animum ex ſententia aliquantulum applicuimus ad obſervandas hinc illinc varias Codicis lectiones, illarum præcipue aliquas, in quas Eruditi ex noſtris, nonnulli præſertim ex Hetherodoxis acriter, parumque modeſte, ne dicam ſcurriliter invehuntur, ut totum ferme grande illud Volumen, & operoſum mendis, næviſque ſcatens Lectoribus oſtendant. Fatemur in eum multos irrepſiſſe errores, adeo ut ad ipſum emendandum Summi Pontifices Pius IV., & V., Gregorius XIII. per viros doctos, & in antiquitate peritos ſe ſe conferrent, unde Editio nova a mendis expurgata curata fuit Romæ anno 1582. in Ædibus Populi Romani. Sed, quæſo, obſervemus doctos illos viros ad hoc præſtandum uſos fuiſſe exemplaribus in Bibliotheca Vaticana exiſtentibus, illo etiam primum edito Bibliothecæ Barberinæ per Joannem Turrecremata Ordinis Prædicatorum S. R. E. Cardinalem, aliiſque, in quibus tot errores non reperiuntur, ſicuti tanta eorum multitudo haud obſervatur in Codice noſtro, in quo non ita facile nanciſcimur unum S. Patrem loco unius Concilii, neque unum Concilium loco unius S. Patris Gratianum accipere, ut nonnulli jactitant, & præcipue Auctor anonymus opere inſcripto. *Diſcorſi ſu la incertezza delle ſcienze:* ubi de Jure Canonico loquitur, e gallico idiomate in italicum traducto. Venetiis anno 1728. Quæ igitur cauſſa fuit, ut tot in primas ejuſdem Editiones menda irreperent, a quibus Hetherodoxi plerique moti ſunt ad fidem tot Canonibus, tot SS. Patrum ſententiis, tot Pontificum Decretis adimendam? Ea ſane primum tenet locum, multiplicitas ſcilicet exemplarium ad lucrandum a librariis

excri-

exſcriptorum. Vix namque improbo labore abſolutum fuit hoc opus, tanti apud Juris Canonici ſtudioſos fuit, quaoti ulla res eſſe poterat, atque adeo io ſcholis invectum acceptabatur, explicabaturque, & ideo ut omnibus præſto eſſent exemplaria, a Librariis etiam indoctis feſtinanter exſcribebantur fœdata, erroribuſque plena. Quid igitur? Nemo ſane probus Judex in Auctoris vitium vertere poterit, ideoque iodulgendum. Indulgendum ſi tempus conſideremus, quo ſcripſit; quæ, & quanta Volumina in Bibliothecarum Pluteis trivit, quibuſve uſus ſit Exemplaribus, ex quibus veluti e fontibus plurima hauſit, hoc eſt ex Collectionibus Burchardi, Ivonis, & ſimilium, vel, ut Joannes Molinæus credit, ex eorum compendiis, quæ lacunis hiabant, mendiſque aſperſa circumferebantur. (*d*)

De Gloſſis, ſive Commeotariis Bartholomæi Brixienſis, qui Juris Cooſulti, & Juris Canonici publicus fuit Profeſſor in Bonon. Academia, vide celebrem Maurum Sartium Camaldulenſem de Cl. Archigymnaſii Bonon. Profeſſoribus Bononiæ typis a Vulpe 1769. fol. pag. 339.

4. In poſtica ultimi folii parte Homilia quædam legitur ſupra illa verba. PARVULI PETIERUNT PANEM, ET NON ERAT QUI FRANGERET EIS; cujus ſaltem damus initium, & finem. *Parvuli ſunt ſimplices Chriſtiani, qui debent eſſe parvuli ſenſibus, & ſecundum id parvuli malitia eſtote. Panis in hoc loco accipitur pro divina Scriptura, quæ eſt panis animæ: unde* NON IN SOLO PANE VIVIT HOMO, SED IN OMNI VERBO QUOD PROCEDIT DE ORE DEI. *Item de hoc Pane S. Petrus.* PANIS COR HOMINIS CONFIRMAT. *Parvuli ergo panem expectant, cum boni Chriſtiani verbum prædicationis expoſcunt. Veruntamen non eſt qui hunc Panem frangat, cum non ſit, qui ſacram Scripturam exponat. Nam panem frangere eſt Verbum Dei explanare. Qualiter autem panis iſte ſit frangendus pro modulo parvitatis meæ breviter enarrabo. Notandum itaque eſt, quod modi prædicandi in communi ſunt duo. Unus ad Clerum, & alter ad populum; primus dicitur proprie ſermocinatio; eit vero proprie ſermocinari prædicatio nuncupatur. Unde ſciendum eſt, quod Clericit debemus alta imponere: Laicis vero levia reſervare, Apoſtolo dicente.* LOQUIMUR SAPIENTIAM INTER PERFECTOS, *ideſt in Cleros; & alibi.* NON POTUI VERBIS LOQUI, QUIA SIMPLICES ESTIS, QUASI MODO GENITI INFANTES RATIONABILES LAC CONCUPISCITE, *ideſt levia rudimenta Fidei. Sit itaque Prædicator diſcretus, & providus, & Clericis alta, Laicis vero levia noviter impertiri &c. &c.* Definit io hæc verba *Conſequenter videndum eſt qualiter facies verbis attribuitur. Sit iſtud thema. Ut compellantur milites ad bravium; ut famelici ad prandium, ut ſitientes*

(d) Ea quæ in Gratiani laudem, & apologiam ſcribit Joannes Chiflerius de Juris utriuſque Archytectis cap. V. Antvv. 1651. 4. & Tomo 1. theſauri Juris Everh. Othonis pag. 186. confer cum Anonymi laudibus paulo ante receoſiti, quibus effert Magiſtrum, atque Doctorem Gratianum, & intelliges quam grandem dederit operam Gratianus non in colligendis tantummodo Canonibus, ut ante illum præſtiterant Collectores eorumdem, ſed in ipſis conciliandis, qui ſæpe invicem pugnantes videbantur. Ne actum agere videar, Eruditis ſatis perſpecta ſunt, quæ ſcribit Balutius ad Antonium Auguſtinum de emendatione Gratiani, quæque tradunt Richardus Simon Tom. I. Cenſuræ Bibliothecæ Eccleſt. Dupinus pag. 602. aliique non pauci. Facta tamen emeodatione hujus Operis a ſelectis Viris, atque ſub Gregorio XIII. anno 9. ſui Pontificatus Editione accuratiore publica luce donata, merito recenſen, quæ Doctiſſimus Joannes Doviat lib. IV. *Prænotium Canonicarum* cap. XIII. §. IV. pag. 399. monet. *Sed licet non pauca ſuperſint, quæ caſtigationem aliquam deſiderare videntur, niſi forte, quis contenderet nullam a nobis gratiam initurum, qui lapillorum, gemmarumque pretioſarum immenſum acervum magna cura undique conquiſitum, rudis nonnullis, informibuſque admixtis nobis offert.* Miror ſane, dum Auctorem anonymum lego gallice ſcribentem in italico ſermone traductum, cujus opus eſt inſcriptum. *Diſcorſi ſu l' incertezza delle ſcienze*: dum de Jure Canonico loquitur, acerrime invehere in Gratianum, titulumque etiam Operis reprehendere dum ait. *Il decreto contradice a ſe ſteſſo nel titolo, ed è: Concordantia diſcordantium Canonum.* Multum operis impendere ad Canones conciliandos, qui videri poſſunt diſcordantes, quis unquam dicet contradictionem in titulo invehere?

ad potum; ut venatores ad leporem; ut cervi ad fontem, æſtuantes ad umbram, aquila ad eſcam, curſor ad metam; Clericus ad Præbendam, pauper ad Eccleſiam, & his ſcilicet verbis ſimilis facies, ut trahant, dicitur fieri; & etiam eorum verborum facies dulcificantur ſecundum diverſitates ſignificatorum verborum. Breviter omnia, quæ conſiderantur, & attenduntur in faciebus adjectivorum attenduntur in proprietatibus verborum. Explicit.

Hujus didaſcalici Sermonis partem haud exiguam ſaltem principii ſui exſcripſimus, ut ipſius doctrina, & eruditio percipiatur, cum prolixior ſit ſermo, & lineas num. *66.* ſpiſſis, minutioribuſque characteribus exaratas, & ita longiores, ut totum occupent ſpatium, contineat. Quædam ſubinde notantur, quæ illius ſermonis Auctorem commonſtrant; fuiſſe ſcilicet Nicolaum Boæmum Doctorem Palatinum, & Abbatem Tridentinum Virum *fidelem, & in verbis ſuis mellifluum.*

In Codicis inferiore tegumento ad internam ejus partem hæc leguntur.

Ex Bulla Apoſtolica Pauli Papæ Secundi Felicis Recordationis.

„ Libraria autem, ſive Bibliotheca per quondam Malateſtam Novellum de
„ Malateſtis in Conventu S. Franciſci Minorum Conventualium Civitatis Cæſenæ
„ conſtructa volumus, nt ibidem perpetuo exiſtat, nec ex ea libri quomodolibet
„ removeantur, emittantur, auferantur, alienentur, ſive quomodolibet extrahantur
„ ſub pœna Excommunicationis latæ ſententiæ. Et nihilominus Auctoritate Apo-
„ ſtolica per præſentes has confirmamus omnes & ſingulas donationes, conceſſiones
„ per dictum quondam Malateſtam Novellum factas tam Conventui prædicto, quam
„ pro ſtudio, & Lectore ibi deputato. Volumus quoque &c. &c.

Frater Bernardinus Manzonius Cæſenas ſcripſit.

Codex membranaceus, ut etiam ceteri omnes hujus ſiniſtræ partis Bibliothecæ eſt Sæculi XIII., magnæ molis in fol. maximo binis columnis diligenter exaratus, titulis rubricatis, adjecta vero Gloſſemata Anonymi ſunt Sæculi XIV. Is conſpicuus Codex, & bene ſervatus Icones habet rudi penicillo delineatas, quarum prima in ſui medio Angelos exhibet trhonum ſuſtentantes, cui ſupremum Numen inſidet: ad dexterum latus demiſſiori loco vir extat mitratus, & Angelus, qui ei librum porrigit, adque Pontificis humeros homines multi pallio veſtiti, barbati, geſtantes In capite coronam. Ad ſiniſtrum vero latus Vir paludamento ornatus, cui alter Angelus enſem exhibet, & ad Regis latera homines militaribus indumentis cooperti. Quæ quidem imagines, quid manifeſte ſignificent, nemo non videt. Ad varias hujus Codicis diſtinctiones propriæ viſuntur Icones, rem de qua ibi diſſeritur exprimentes. Et ut deguſtationis loco unam adponam, ubi *de ſimonia* ſermo eſt ad viri mitrati pedes infantulus obſervatur crumenam auro plenam in manibus habens. Hæ Icones plerumque conſpiciuntur erectæ, & ſtantes inſtar Idolorum cum laminis aureis iiſque rudibus, & in nonnullis imaginibus Doctoratu honeſtatis inſigne ad humeros videtur, quod *Varo* ſolet appellari.

I N II.

Commentarii Innocentii IV. in quinque libros Decretalium cum quibuſdam adnotationibus ad margines; duabus Columnis Codex eſt exaratus. Suum præfert Procemium, quod incipit. *Legitur in Ezechiele venter tuus comedet, & viſcera tua replebuntur.* In fine ejuſdem: *Liber primus eſt de Summa Trinitate, & Fide Catholica.* Ad primi libri calcem extat. *Explicit liber primus; incipit ſecundus de Judiciis;* dein. *Explicit liber ſecundus; incipit liber tertius de vita, & honeſtate Clericorum. Explicit liber tertius; incipit liber quartus de Sponſalibus, & Matrimoniis. Explicit liber quartus; incipit quintus de accuſatoribus, & teſtibus.* In

quin-

Digitized by Google

quioque librorum fine legitur. *Explicit Apparatus Domini Innocentii quarti ſuper Decretalibus* (e).

Subjicitur index rerum peculiarium alphabetico ordioe diſpoſitarum, de quibus io Codice diſſeritur.

Ad ioternam ultimi Folii partem hæc ſcripta leguntur. *Anno Domini milleſimo tercenteſimo ſexageſimo ſecundo, die lunæ proxima ante Feſtum S. Nicolai Menſe Decembris fuerunt capsi in bello prope lacum de Liniaco per Magnificum Virum Dominum Gaſtonem Comitem Fuci, & ejus exercitum, videlicet Magnifici Viri Domini Comites Armarici, Comianarum Pardiaci, & Vicecomes Feranci, Dominus de Parsa, Dominus de Febreto cum ſeptem ejuſdem gentis, & plures alii, de quibus nomina ſcribere eſſet longum.* (f)

Codex nullo mendo, nullaque macula infectus, eſt Sæculi XIII.

IN III.

1. Bernardi Compoſtellani *Poſtillæ Canonum*. In fine. *Expliciunt Poſtillæ Bernardi Compoſtellani*. (g)

2. Abbatis *diſtinctiones* eorundem Canooum; legitur ſiquidem ad calcem Operis. *Expliciunt diſtinctiones Abatis*. (h)

3. Guidonis de Bayſio Archidiaconi Bonooienſis opus *ad Jus Canonicum* ſpectans cum ſua Præfatione. (i)

4. Bartholomæi Brixienſis *Summa* cum hac Inſcriptione. *Incipit Summa Quæſtionum Dominicalium, & Venerialium* cum ſua Præfatiuncula his verbis exarata. *Ad honorem Omnipotentis Dei, & Eccleſiæ cui præſidet Gregorius IX., & ad utilitatem Scholarium Bononienſium, & aliorum ſtudentium ego Bartholomæus Brixienſis inter Doctores, in Jure minimus brevem Summulam Quæſtionum Dominicalium, & breviorem Venerialium in Jure Canonico ſubjectis titulis compoſui, paucas allegationes ex utraque parte, & propoſitiones, quas prudens Lector, ſed quod ei videbitur, adoptabit humiliter ſupplicando, ut meam dignetur inſufficientiam tolerare.* Hæ quæſtiooes noo alia ratiooe *Dominicales*, & *Veneriales* ab Auctore ſunt appellatæ, oiſi

(e) Primus omnium Innocentius IV. Summus Pontifex Commentarios compoſuit in V. Decretalium libros Lugduoi, quo tempore ea io Urbe Concilium Oecumenicum XIII. Lugdunenſe indixit. Hi Commentarii in tanta fuerunt exiſtimatione, & ſunt apud Juris utriuſque Conſultos, ut *Patrem*, & *Organum* veritatis nuncupaverint; ita teſtantur Trithemius cap. 447. Pancirollus II. 5. Ovdinus Tom. III. pag. 264., aliique multi.

(f) Epocham certam, ac peculiarem præclaræ illius victoriæ a magnifico Comite Gaſtone reportatæ videant Hiſtorici eruditi rerum Florentinarum.

(g) Bernardum Compoſtellanum ita dictum, quod Eccleſiæ Compoſtellanæ erat Presbyter, concinnaſſe Caſus Decretalium, & eruditos in eos *Commentarios*, quos Apparatus vocant, didicimus a Joanne Doviat *Prænotionum Canon.* lib. V. pag. 439. (Hunc apparatum inchoaſſe, non autem perfeciſſe Bernardum ſcribunt Ptolomæus Lucenſis lib. XXI. cap. XXII., & Joannes Andreæ in Proœmio Novellæ); atque collegiſſe *Diplomata Summorum Pontificum, & antiquorum Hiſpaniæ Regum Eccleſiæ Compoſtellanæ conceſſa:* vide, ut monet Fabricius Tom. I. Bibliothecæ ſuæ lib. II. pag. 229., Hiſpaniam illuſtratam Tom. IV. pag. 353. & Ovdinum Tom. III. pag. 245. Poſtillarum vero Canonum Scriptores haud meminerunt, eaſque concinnaſſe ex hoc noſtro Codice deprehendimus, quaſque in nonnullis aliis Bibliothecarum Catalogis non iovenimus. Vel igitur alibi deſiderantur, vel ſi ineditas eſſe judicamus, non longe à vero aberrabimus.

(h) Nicolaus de Tudeſco is auctor eſt, qui Abbatis nomen ſumpſit, dum a Martino V. Maniacenſi Abbatia in diœceſi Meſſanenſi fuit honeſtatus, & cum demum Archiepiſcopi Panormitani dignitate fuit inſignitus, vulgo Panormitanus eſt appellatus. Nonnulla de ipſo Panormitano prodiit in lucem, quæ haud typis commiſſa erant, Cl. Manſius in Conciliorum Supplem. Tom. IV. pag. 1352. decerpta ex Codd. MSS. Felini, atque Vindobonam profectus ex Cæſarea Bibliotheca.

(i) Guido de Bayſo, ita eum appellat Trithemius cap. 292., apud Cangium rectius de *Bayſo*, & Guido *Baiſius*, ut io Pandectis Braodemburg. Heridreichii. Is ex Canonico S. Victoris Bononiæ factus Archidiaconus nomen tenuit, unde *Archidiaconus* fuit cognominatus. Scriptores conſuluimus agentes de ſuis operibus, & niſi fallimur, nobis non fuit Tractatum invenire ipſius Archidiaconi ſuper tit. *de Hæreſibus*, quem in hoc Codice jam jam indicabimus.

niſi quia diebus Dominicis, & Veneris eas diſputandas propoſuit, exemplo Pillii, qui quæſtiones ſuas inſcripſit Sabbatinas, eo quod Sabbati die ab ſe diſcuſſæ fuerunt, quas quidem plurimi ſecerunt Guiglielmus Durantes, qui ſæpius in ſuo Juris ſpeculo ad eas ſe confert, & Joannes Andreæ etiam in additionibus ad ſpeculum Guiglielmi, aliique multi.

Codex eadem manu ſcriptus, uti diligenti examine comperimus, non eſt niſi Sæc. XV.

IN IV.

1. Raymundi *Summæ* pars prima, ſecunda, & tertia cum Commentario Anonymi, forte Joannis Teutonici. Præcedit *Tabula ſuper Summam Magiſtri Raymundi.* Hæc ita accurata eſt, ut Textus primo veniat, ſubinde Gloſſa, & ita hæc diſtributa, nt Gloſſis textus reſpondeant numeris ordine ſuo notatis, & tandem poſt tertiam partem ſequitur Tractatus de Matrimonio, & primo de *Sponſalibus Magiſtri Raymundi* (l) Totius itaque Operis diſtributio in Codice hæc eſt. *Summa de Pœnitentia, & Matrimonio diviſa in quattuor partes, quarum prima de peccatis adverſus Deum; ſecunda adverſus proximum; tertia de Eccleſiaſticorum delictis, officiis, & juribus; quarta de Matrimonio.* Hoc ordine prodiit Lovan. 1480. fol. Colon. 1595. Pariſ. 1500. 4. Hujus magni Operis principium eſt. *Incipit Summa Raymundi de Pœnitentia. Quoniam, ut ait Hieronymus, ſecunda poſt naufragium tabula eſt culpam ſimpliciter confiteri, ne imperitia miniſtrantis prædicta tabula ſubmergi contingat aliquando naufragantes, Ego Raymundus inter Fratres Ordinis Prædicatorum minimus, immo inutilis ſervus ad honorem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & glorioſæ Virginis Matris ejus, & beatæ Catharinæ præſertim Summulam ex diverſis Auctoritatibus, & majorum dictis diligenti ſtudio compilavi, & ſi quandoque Fratres Ordinis noſtri, vel alii judicium Animarum facere in foro pœnitentiali forſitan dubitaverint, per ipſius exercitium tam in conſiliis, quam in judiciis quæſtiones multas, & caſus varios difficiles, ac perplexos valeant innodare &c.* Ad finem hujus Procemii hæc ſunt. *Unde Lector mihi precor eſto benevolus, & affectum meum conſiderans turricata lingua non mordeas, utilia ſoli Deo attribuas, & ſi quæ tibi minus utilia, vel prorſus inutilia videbuntur dicas, vel librum mendoſum, vel te non intelligere, vel a me præter propoſitum inſerta, cogitans charitate fraterna corrigas, & emendes.*

Commentarius incipit. *Secunda Tabula. Tabula hic dicitur Baptiſmus, vel Pœnitentia, quia ſicut Nauta nave fracta adhærendo alicui tabulæ evadit majus periculum: ita & homo peccata hujus mundi evadit per Baptiſmum, vel Pœnitentiam. Prima eſt tabula appellata Baptiſmus, & ſanctitas ſi fuerit omiſſa per peccatum non reſtat, niſi per Pœnitentiam, quæ eſt ſecunda Tabula ad evadendum peccati periculum.*

2. Conſilia Magiſtri Gerardi de Cremona, & Magiſtri Bernardini Oddofredi præcedunt hoc Opus Raymundi aliena manu exarata circa Excommunicationem de pu-

blicis

(l) In adnotatione manuſcripta adjecta Codici ejuſdem Summæ hæc leguntur. *Tabulam* (texuit) *ſuper ſummam Raymundi, & ejus Apparatum, juſtificationem plurium quæſtionum in ipſa ſumma, & gloſſam ipſius.* Cujuſnam hæc Tabula? Raymundi, an Joannis? Puto Joannis. Et Sane. In Codice Vaticano 2203., quem vidit Cl. Sartius, in quo alia ſunt Fratris Joannis Teutonici opuſcula *præter Summam Caſuum conſcientiæ* hæc extat odnotatio. *Nota quod Lector iſte Joannes ante compilationem, fecerat Tabulam*, ideſt indicem *ſupra Summam Raymundi, & Apparatum ejus*, ideſt Gloſſas, quas in hoc noſtro antiquo exemplari Summæ S. Raymundi adjectas video, atque in aliis vetuſtis exemplaribus reperimus, *verificatione quorum, ſeu declaratione plurium, quæ in ipſa Summa, & gloſſa ejus habentur, nec non & quemdam libellum ſpecialem de quæſtionibus criminalibus*, cui libello hunc prologum præpoſuit. *Prologus Fr. Joannis Lectoris in libellum Quæſtionum criminalium.* Nullus itaque ſupereſt dubitandi locus, Joannem Teutonicum illius tabulæ ſuper Summam Raymundi auctorem fuiſſe, ac proinde immerito ſcribit Cl. Manſius Tom. IV. Biblioth. med. & infi. ætatis lib. IX. pag. 151. dum refert hanc Codicis noſtri adnotatiunculam, & dubitat, *an Raymundi ſit tabula, an Joannis.* Libellus poſtea *Quæſtionum criminalium* deeſt in Codice noſtro, qui in Vaticano ſupra indicato legitur. Plurimarum Quæſtionum collectio cum inſcriptione ſuorum Auctorum peculiariter huic MS. noſtro conſerta eſt, de qua quamprimum.

blicis adulteriis, ſeu publice tenentibus concubinas; de privatis, vel occultis adulteriis. Similiter de Excommunicatione contra illos, qui parochiales Sacerdotes in ſuis Teſtamentis non faciunt intereſſe, vel com miſſarios eſſe dicunt. Tandem de Excommunicatione facta contra accedentes ad prædicationem Fratrum, non valere, cum contineat in ſe errorem intollerabilem. *Cum enim a Summo Pontifice ſit eis prædicatio conceſſa, non poteſt in fœnorem infringi, quia non habet imperium minor in majorem. Si autem diceret Epiſcopus, quod non probibet Fratres prædicare, ſed populum ſibi commiſſum ne ad prædicationem eorum accedat, reſpondetur per idem eſt, ac ſi probibeat Fratres prædicare ..... In omnibus bis brevi ſuperius dictis concordant dicti Magiſtri, & hoc ipſum expoſitum reputant quaſi ſtultum, & Excommunicationem in his caſibus factam nullam dicunt, & nedum nullam, ſed nec etiam timendam, & hæc omnino probant ttutibus juris divini, & humani.*

Hæc eorum conſilia excipit Teſtamentum his verbis expoſitum. *In nomine Chriſti Amen. Anno milleſimo ducenteſimo ſepsuageſimo ſeuto, Indictione quarta, die tali, exeunte tali menſe, apud talem locum, præſentes, & rogati teſtes tales, & tales &c. &c.* Continet hoc teſtamentum donationem de medietate *unius campi, & ſilvæ poſitæ in territorio Cæſenæ, Plebatu tali in Serano*, ipſumque ſtipulatum fuiſſe, & ſimulate efformatum, cum veri hæredes, & campi, & ſilvæ viverent, & quidem filii Pepoli, & Ugolini. In fine ipſius legitur. *Quibus omnibus ego talis Imperiali auctoritate Notarius præſens fui, & ut legeretur mandato dicti hæredis præſentavi, & publicavi.*

3. Poſt Opus Raymundi de Pennafort Collectio multarum Quæſtionum canonicarum occurrit Virorum Juris Conſulti laude præſtantium, quas heic ſaltem indicare non inutile erit, cum in aliis MSS. raro inveniantur, atque nonnullas prælo haud commiſſas merito exiſtimemus. Titulus aliqnarum eſt. *Qui teſtari poſſunt*; Et in illis ſermo eſt *de Teſtamento; de Conditionibus; de Uſuris; de Appellationibus; de Renuntiatione; de Promotionibus; de Revocationibus*, aliiſque, & ad earum poſtremam paginam legitur. Joannis de Cæſena. (*m*)

4. Subjiciuntur Quæſtiones Veneriales Magiſtri Brixienſis *de Reſcriptis*; & ad hujus opellæ calcem legitur. *Quæſtio eſt diſpusata Paduæ per Joannem Andreæ, eo anno, quo ibi legit*, in qua quæritur; *An Matrimonium ſolutum per conſanguinitatem, vel quatenus mulier non cognita Religionem profitetur, rumpat ſponſalia de futuro prius a Viro contracta.*

Inſuper. *Incipiuns Quæſtiones diſputatæ in Jure canonico*, & hic eſt earum titulus.

Prima *diſputata per Joannem Andreæ Anno MCCCXI. die XXII. Decembris, & eſt. An Prælatus Regularis, vel Sæcularis, non Epiſcopus, tamen enceptus, petita, ſed non obtenta licentia Papæ, vel Legati de Latere poſſit zelo ſanctioris vitæ profitteri Religionem, vel cum Religioſus ſit, profiteri ſanctiorem. pag. 95.*

Secunda *diſputata per dictum Joannem Andreæ Decretorum Doctore in Bononienſi ſtudio Anno MCCCX. die Martis XXI. Decembris, tſtque Seminavi poros in Parochia Sancti Andreæ, quos ibi natos plantavi in Parochia S. Joannis, quæritur cui Eccleſiæ de iis Decimæ debeantur*. pag. eadem.

Tertia *Quæſtio eſt Fratris Jacobi Canonici Eccleſiarum Sanctorum Victoris, & Joannis in Monte Doctoris Decreſorum*. ſcilicet *Super expoliationem Conventus, rem petitam confitetur in juditio poſſidere lite conteſtata quoddam Monaſterium, aſſerens illum Conventum monaſticum ſuum eſſe, & eum non poſſe nomine proprio conveniri, defenſioni litis ſe obtulit ſupradictæ, novum in ſe petens Judicium inchoari: quæritur, utrum ſit cum Monaſterio novum judicium inchoandum, vel Cauſa en actis præcedensibus ad dictum Conventum terminanda, ut fiat reſtitutio ſpoliatæ. pag. 96.*

Quar-

(m) Joannes Cæſenas is eſt, de quo diſſeruimus in hiſtoriola Scriptorum Cæſenatium Tomi I. pag. 222. Præter ejus Opera ibi recenſita Quæſtiones ipſi inſcriptas in hoc Codice habemus, quarum Scriptores non meminerunt.

Quarta *Quæſtio Fratris Jacobi Doctoris Decretorum Archipresbiteri Plebis Sanctæ Mariæ de Monte Bellio Bonon. Diœceſis*; & ita ſe habet. *Legatus, cui ſpetialiter eſt commiſſum ut poſſit Auctoritate Apoſtolica in quolibet Monaſterio unum Monachum ponere, cuidam eadem auctoritate conceſſit, ut reciperetur in Monaſterio in Monachum, & in Fratrem; quæritur numquid annus probationis Monaſterio reſervetur*. pag. 97.

Ejuſdem aliæ ſunt Canonicæ Quæſtiones.

Quinta. *Quæſtio diſputata per Joannem Andreæ Decretorum Doctorem ſub annis Domini MCCCXI. die Sabbati III. Aprilis*, eſtque: *Quæritur an ex privilegio hujus ſtudii per quod conceſſit Papa quibuſdam alias prohibitis, quod poſſint hic audire Jus Civile, & in eo libere ſtudere, liceat in eo Jure docere, vel doctorari.*

Sexta. *In Chriſti nomine Amen. Abbas, & Conventus cujuſdam Monachi privilegium a Sede Apoſtolica impetrarunt, quod ſuos familiares domeſticos tempore Interdicti poſſent ad participationem licite admittere divinorum. An in familiares aſſumptos poſt obtentum privilegium poſſint admittere, dubitatur.*

Septima. *Quæſtio diſputata per Joannem Andreæ Bonon. Doctorem in Studio paduano ſub annis a Nativitate Domini MCCCVII. die Sabbati XVI. Decembris. Doctores per ſtatutum tenentur diſputare, & in certam diem quæſtiones diſputatas Statutario tradere. Doctor privilegiatus, qui non tenetur diſputare, diſputavit hanc quæſtionem. Notarius procurator meus ad probandum de jure meo in judicio produxit inſtrumentum ſua manu ſcriptum: quærebat an faceret fidem. Hanc vero quæſtionem per ſe diſputatam Statutario non tradidit; quæritur de duobus; primo quid juris de quæſtione prædicta; ſecundo an Doctor inciderit in Statutum.*

Octava. *Quæſtio inſcripta fuit diſputata Bononiæ per Dominicum Joannem de Montemurlo Doctorem Decretorum ſub anno Domini MCCLXXXXIV. de menſe Aprilis*. Quæſtio eſt ejuſmodi. *Dominus Papa mandavit per ſuas litteras Capitulo Bononienſi ut A. Clericum reciperent in Canonicum, & in Fratrem, & aſſignarent eî Præbendam vacantem, vel vacaturam proxime; ſi ſuper hoc Executoribus deputatis Capitulum Bononienſe nolueris obedire dicto mandato, imo coram executoribus dictis multas exceptiones propoſuerit, tam contra impetratum, quam contra impetrantem, & ultimo appellaverit; & cum ſuper hoc aliquo tempore litigaſſent cum iſto A. Clerico, in Curia fuit lis, & quædam probationes receptæ. Rebus ita ſe habentibus Capitulum Bononienſe dictam Præbendam vacantem contulerunt Magiſtro B., & dixerunt, quod defenderent jus ſuum, & opponerent ſe illi Clerico. Modo quæritur numquid debeat Cauſa remanere in ſuo ſtatu, in quo eſt, quod iſte B. teneatur in iiſdem punctis defendere Cauſam, in quibus eſt, & eam proſequi uſque in finem: an debeat cauſam de novo cum ipſo B. a capite inchoare ſi potuerit.*

Joannes de Montemurlo agnomen ſumpſit a Caſtro dicto *Montemurlo* in agro Florentino, ut conſtat ex mem. Communis Bonon. ad Annum MCCCI., & diu in Academia Bonon. auditor fuit, & poſtea in numero Profeſſorum Sacrorum Canonum merito cooptatus. [n]

Eſt in Codice alia ejuſdem quæſtio, quæ ita incipit. *Plebanus, & Canonicus plebis de Montemurlo &c.*

Sequuntur aliæ Quæſtiones Joannis Andreæ ſcilicet *Florentini Canonici quæſtio diſputata anno MCCCXIII. die V. exeunte Januario*. Sic etiam quæſtio Mutinenſis Canonici Anno MCCCXIII. die XIV. Aprilis.

In fine Quæſtionum omnium Joannis Andreæ, quæ multiplices ſunt, quaſque recenſere non vacat, Verſus leonini ſimplices leguntur non parum rudes in ipſius laudem. [o]

Subjiciun-

(n) Vide Cl. Sartium Tomo 1. part. 1. cap. LXIV. pag. 415. adnot. a.

(o) De Patris nomine Joannes Andreæ cognomen ſumpſit. Circa annum 1330. Patavii docuit,

Snbjiciuntur & aliæ Canonicæ Quæſtiones, quas inter una hunc habet titulum: *Palmerius, & Joannes Andreæ. Baptizavit, ſeu lavavit Judæus, Paganus, Hæreticus; quæritur an oriatur cognatio ſpiritualis.* Quæſtio tamen Palmerii fuit ſolum de Hæretico. (*p*)

Sic etiam *Quæſtiones Marſilii Decretorum Doctoris*, atque in primis illa. *Utrum compaternitas contrahatur per procuratorem;* quæ etiam quæſtio a Joanne Andreæ agitata refertur in Merculialibus *ad Rubricam de cognatione ſpirituali*.

Tandem quam plurimæ aliæ ſunt diſputationes, & præcipue *per Dominum Guidonem de Guiccis, diſputatæ annis MCCCXV. Indic. XIII. die VIII. Novemb. & MCCCXVI. Indic. XIV. die V. Martii* (*q*), aliorumque, quas ne longior ſim, ſilentio prætereo. (*r*)

4. Hoc in Codice extat Opus inſcriptum *Apparatus Compoſtellani*, qui 44. Foliis continetur.

5. *Diſtinctiones Petri de Saxonia*, vel rectius *de Sampſone*, ut pluries monet Cl. Sartius laudato in Opere de Profeſſoribus Archigym. Bonon. Pariter *diſtinctiones Abbatis*, & titulus eſt. *Incipiunt Diſtinctiones Abbatis. Rubrica. Circa Statuta facta a Capitulo ita diſtingue.* Pergunt hæ Diſtinctiones per aliquos titulos Decretalium. *De reſcriptis; de electione, & electi poteſtate &c. &c.* Utriuſque *Diſtinctiones*, & Petri, & Abbatis protrahuntur ad folia 44.

6. Tractatus Archidiaconi ſuper tit. *de Hæreticis*.

7. *Sermo Theologicus, qui inſcribitur Fr. Bonaventuræ ſuper ſententiis* videlicet. *Utrum in Symbolo contineantur omnia, quæ opportuna ſunt credere ad ſalutem circa articulos Fidei.* Tria in eo quæruntur, & demonſtrantur, ideſt *de ſufficientia fidei quantum ad continentiam Symboli Apoſtolici; de ſufficientia ejuſdem quantum ad notitiam eorum qui præceſſerunt adventum Chriſti; & tandem de ſufficientia ejuſdem quantum ad illos, qui ejus adventum fuerint ſecuti.* Hæc in eo oſtenduntur, & etiam ejuſdem Symboli ſanctitas, antiquitas, & præſtantia. Deinde hæc ſunt Anonymi verba. *Quæ vero addita ſunt ad Hæreticorum confutationem valent, non tamen Symbolum Apoſtolorum fuit diminutum; quare quamvis in illo fides ſufficienter contineatur quantum ad propriam, & ſimplicem fidei confeſſionem, optimum tamen fuit aliquid addere ad explanationem propter confutandam hæreticam pravitatem.*

 8. Commen-

cuit, & præcipue Bononiam revocatus operam ſedulam dedit interpretandis Decretis Pontificum. Scripſit *Gloſſemata in Sextum Decretalium*, immo ſecundis curis auxit, Scholia etiam in *Clementinas* confecit, & Commentarium in Decretales Gregorii IX., & titulo *Novellarum* inſcripſit. Quamplurimæ canonicæ Quæſtiones ſunt in noſtro Codice exaratæ, quæ hujus præclariſſimi Interpretis nomen præferunt, quas omnes non eſſe publica luce donatas jure, & merito putamus.

(p) Palmerus de Caſula in Bononienſi celebri Academia floruit extremis Sæculi XIII. annis, ibique Sacrorum Canonum Profeſſor fuit. Diplovatacius *in Martino Solimano* hunc Palmerium Præceptorem fuiſſe Joannis Andreæ exiſtimat; at in reg. *rationis* ſic loquitur Joannes Andreæ. *Hæc regula facit ad quæſtionem, quam poſt dominum meum, & Dominum Palmerium diſputabam .... primum articulum hujus quæſtionis diſputavit* Dn. *Palmerius, ſecundum diſputavit* Dn. *Marſilius*. Ex his liquido conſtare putat Cl. Sartius non Palmerium, ſed Marſilium a Jo. Andreæ Dominum, ideſt Præceptorem ſuum nuncupari.

(q) Ughellus ex MS. exhibet Acta inquiſitionis *de Juribus Epiſcopatus Concordienſis* Tom. V. Italiæ Sacræ pag. 347. ejuſdem Guidonis, ibique nominatur Guido *de Guiſis:* Codex noſter legit *de Guiccis*. Is ab anno 1313. Regienſis fuit Epiſcopus, & poſtea Concordienſis ab anno 1330. uſque ad annum 1347., ideoque ex eodem nobili genere ortus, ac Guido Bayſius Patricius Regienſis, qui Patruus ejus fuit.

(r) In inſigni Codice Bibliothecæ Ghiſianæ, quo ſicuti in noſtro permagnus quæſtionum numerus, tam in Jure Canonico, quam in Civili diſputatarum continetur, *& una eſt*, inquit Cl. Sartius in Opere de Profeſſoribus Bonon. cap. LXVIII. pag. 418., *quæ Marſilii, Palmerii, & Joannis Andreæ nomina habet adſcripta*. Iſtorum multæ ſunt in Codice noſtro, aliorumque. Quovis ſæculo Bononia veluti liberalium artium magiſtra ſummis eſt efferenda laudibus, hinc merito Clemens VIII. in Bulla Canoniz. S. Raymundi c. 1. num. 9. de ipſa ait. *Bononiam velut ad commune bonarum artium domicilium, & diſciplinarum Emporium profectus eſt*.

8. Commentarii Decretalium *de Clericis conjugatis*, *de Regularibus*, *de homicidio*, *de Teſtamentis a Joanne Andreæ*.

Tandem Bartholomæi Brixienſis *Quæſtiones Veneriales* tantum, quæ reperiuntur in Codice ſuperiore.

Codex eſt Sæculi XIV., & non mediocris pretii, præcipue cum permagnum diſputatarum Quæſtionum numerum a variis Doctoribus Bononienſibus contineat, quæ non ita facile conjunctæ inveniuntur aliis in Codicibus, & quarum aliquæ Juris utriuſque ſtudioſis non injucundæ eſſe deberent, atque inſuper tempus, quo diſputatæ ſunt, & Auctorum ſæculum, quo vixerunt, patefaciant.

I N V.

Raymundi *Summa* eadem, quæ extat in ſuperiore Codice, eodemque Commentario, qui & ipſe etiam ſine Auctoris nomine eſt Joannis Teutonici. Nihil aliud hoc in Codice adeſt, quod obſervatu ſit dignum, niſi quod ex characterum forma dignoſcitur labente ſæculo XIII. ſcriptum fuiſſe. Raymundo laus hæc eſt tribuenda, ut ſicuti Juſtinianus Imperator novum Codicem compoſuit Triboniani maxime opera ex tribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, atque ex novellis Conſtitutionibus ſequentium Imperatorum datis poſt illos Codices; ita Gregorius IX. in Jure Pontificio præſtitit, eſtque uſus opera, diligentia, & doctrina Raymundi de Pennafort ex illuſtri Ordine Prædicatorum in Sanctorum albo adſcripti a Clemente VIII. anno 1601., cujus vitam a vetuſto Scriptore brevi congeſtam Franciſcus Penia notis illuſtratam, ac duobus libellis auctam luce donavit Romæ 1601. 4.

I N V I.

Sextus Decretalium, cum Commentario Joannis Andreæ Bononienſis. Is Bononienſis dicitur, cum Bononiæ Præceptores habuerit Guidonem de Bayſio Archidiaconum, ac Marſilium, nec non Bononiæ profeſſus fuerit Jus Pontificium per annos ferme quinquaginta, ibique mortuus; cæterum in agro Florentino natus. Sextus Decretalium ab auctore ſuo, ſcilicet Bonifacio VIII. eſt appellatus, quod poſt quinque Decretalium libros a Gregorio IX. collectos, Bonifacius ſuperiorum Pontificum poſt Gregorium IX., ipſiuſque Gregorii poſteriores Decretales, ſuaſque adunavit, ex quibus *Sextum Decretalium* contexuit, ut Decretalium opus numerum librorum ſenarium, illo addito, complectens perfectionem obtineret.

Codex ſcriptus Sæculo XIV. bene ſervatus, accurateque ſcriptus, nihil aliud in eo ſupereſt obſervatione dignum.

I N V I I.

Guidonis de Bayſio Archidiaconi Bononienſis. *Apparatus in ſextum Decretalium*; ita Codex legit. Aſt Scriptores de hoc Opere loquentes *Gloſſas* appellant, quas in ſummo pretio eſſe palam profitentur. Scribit namque Fabricius de ipſo. *In ſextum librum Decretalium*, *nobiles gloſſas Rectori Univerſitatum Juris ſtudioſorum dedicatas inſcripſit*, & pariter *Gloſſas* eſſe ait Doujat Prænot. Canoni. lib. V. c. VI. pag. 441. Animadvertamus velim in Codice noſtro legi. *Rectori Scholarium Bononiæ degentium*, ut legitur in MS. Codice hædino Bibliothecæ Felini; ut teſtatur Manſius in additionibus Bibliothecæ Fabricianæ Tom. III. lib. VII. pag. 129. non autem, ut ſcribit Fabricius eodem in loco *Rectori Univerſitatum*, ideoque corrigendus.

Codex ejuſdem Sæculi, ac ſuperior, ac in rudi membrana exaratus.

PLUTEUS

Digitized by Google

PLUTEUS III.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

MAgiſtri Guilelmi Durantis *Speculum Juris*. Is nomen *Patris Practicæ* promeruit, nec non cognomine a tituli libro derivante *Speculator* fuit appellatus, & hac laudabili appellatione omnibus notus.

Multa hoc in Opere ad hiſtoriam eximii hujus Viri pertinentia inveniuntur, quæ clare oſtendunt nonnullos Scriptores erraſſe, dum vitam ejus texuerunt, vel de ipſo, ejuſque operibus multa tradiderunt. Guidus Pancirollus (*a*) aliique ſentiunt hunc Durantem ex hac vita migraſſe paulo poſt trigeſimum ætatis annum. At hoc omnino falſum eſt. Auctor enim ipſe profitetur, ſe ad opus inſcriptum *Speculum Juris* moliendum adcinxiſſe, dum ætatis ſuæ annum vigeſimum tertium ageret, neque illud abſolviſſe niſi intra unum, & viginti annos. Si itaque annos numeremus diuturni temporis in opere conficiendo; ſi eos, quos tranſegerat, quoſque ſubſecutos eſſe novimus, nihil clarius erit, quam hos Auctores erraſſe. Idem Auctor dum tempus conſtituit, quo Durantes floruit, ſcribit Mimatenſem hunc Epiſcopum [*b*] Viennenſi Concilio interfuiſſe anno 1268. indicto a Clemente V., diemque obiiſſe anno 1270. Quot dicta, tot errata. Concilium Viennenſe non niſi anno 1311. fuit celebratum, & tempore quo Clemens ſui Pontificatus anno VI. univerſam regebat Eccleſiam. Quomodo ei Concilio intereſſe potuit ſi jam e vivis ereptus? Ait e vita migraſſe anno 1270., cum tamen Durantes in rubrica de Inſtru. edit. §. 1. V. *hodie* prodat *Speculum* eo tempore ſe concinnare, quo annus Chriſti 1271. agebatur.

Albertus Fabricius Ordinis Prædicatorum fuiſſe cenſet, (*c*) multoſque Scriptores laudat idem ſentientes, quod tamen a vero alienum eſſe pluribus demonſtrari poteſt. Mitto Codicem noſtrum non præferre hanc Ordinis Prædicatorum indicationem; mitto veteres Scriptores, quibus eo in Ordine profeſſio ignota eſt; mitto antiquas operum ejus Editiones, quas vidi, nullibi eum Ordinis Prædicatorum deſignare. *Speculum Juris* invictiſſima ſuppeditat documenta, ut quiſquis legerit, verum aſſequatur. Narrat in eo is idem Auctor Subdiaconum ſe eſſe, & Capellanum Domini Papæ; Patrimonium S. Petri in Tuſcia, poſtea ab Honorio IV. Præfecturam eſſe aſſequutum, nec non Romandiolæ, eamque Guidoni Monſeltrio ereptam honorifico Comitis titulo rexiſſe: ſe prodit Canonicum Narbonenſem; Decanum Carnotenſem, Doctorem, aliiaque minutatim recenſet; numquam vero monet ſe Dominicano Ordini eſſe adſcriptum. Qui fieri poteſt, ut quod ipſi honoris erat, atque in gloriam Ordinis ſui vertebatur, ſilentio præterire vellet? Merito itaque Doujat Prænotationum Canonic. lib. V. Cap. V. pag. 440. inquit. *Nec minus falluntur, qui eum inter Dominicani Ordinis ſodales numerant*. [*d*] Deinde Fabricius ipſe laudato in loco tradit hunc

(a) In vitis Juriſconſultorum III. 14.

(b) Ab anno 1286. Epiſcopus Mimatenſis creatus Cathedram illam Epiſcopalem tenuit ad annum 1296., ut teſtatur Simon Majolus in huius Durandi vita, Balæus Tomo III. Hiſtoriæ Academiæ Pariſienſis pag. 473.

(c) Confer Bibliothecam med., & infi. ætatis Fabricianam lib. II. pag. 68. Edit. Patav.

(d) Erroris cauſa ut Guilielmus inter alumnos Ordinis Prædicatorum recenſeretur, hæc præcipue exiſtimari poteſt, quod *Speculator* multis non ſolum libris typis commiſſis, verum etiam in aliquibus MSS. *Durandus* inepte appellatus eſt; immo qui Catalogos Bibliothecarum Angliæ, & Britanniæ concinnavit in hoc errore fuiſſe videtur, cum Guilielmo noſtro tribuat Commentarios ſuper lib. Sententiarum, quos Durandus a S. Porciano illuſtris ſcriptor Ordinis Prædicatorum edidit. Notandus igitur error eſt eorum, qui non diſtinxerunt Guilielmum Durantem, a Duran-

dit hunc librum ſuum Ottobono Cardinali tituli S. Adriani (hæc Dedicatio legitur in noſtro Codice) dicaſſe anno 1271., cum accurati Hiſtorici, & ipſe Dovjat loco laudato pag. 439. eidem inſcripſiſſe moneant anno 1262. Tandem præter opera a Scriptoribus recenſita, ac Eruditis notiſſima Fabricius numerat *Pontificale, ſive Statuta pro Cleri ſui Mimatenſis inſtructione. Commentarium in Gratiani Decretum, & in Decretales Gregorii* IX., *& Nicolai* III. Fides harum rerum penes eum eſto.

Codex ſcriptus eſt ſub initium Sæculi XIV., in cujus fine extat notatum Codicis pretium. *Anno* 1377. *die* 25. *Octobris emi hunc librum pro pretio Florenorum XVII. auri.*

IN II.

Fratris Nicolai Minoritæ de Auximo *Summa Piſanella aucta &c.*, ideſt Summa *Caſuum Conſcientiæ* cum ſupplemento ad eandem Summam. Obſervavi num in eo aliud ejuſdem Auctoris opus eſſet exaratum cum inſcriptione *liber Legis Canonicæ*, ut intelligerem num Codex merito heic, ubi de Jure Canonico Codices extant, locum haberet, ſed incaſſum. Dum primo Codices in hac noſtra Bibliotheca fuerunt diſpoſiti, etſi perfectiſſimus materiarum ordo ſervatus non ſit, aliquis tamen certe adhibitus, nec Codices promiſcue, ac confuſe poſitos obſerves, niſi heic unius tantum Codicis, omniumque in primo hujus ſiniſtræ partis Bibliothecæ Pluteo; cujus rei ea cauſſa eſt, quod primus Pluteus centum, & eo amplius annorum ſpatio Codicibus caruit, quique in eo hodie extant, Bibliothecæ additi Sæculo ſuperiore ſuerunt a Nicolao Maſinio II. Phyſico. Non ideo tamen ſuſpicandum imperfectam remanſuram ſuiſſe in eo Pluteo Bibliothecam, ſi cito Princeps Malateſta Novellus vitam non commutaſſet cum morte. Jam Conſtantinopoli duæ Arcæ voluminibus refertæ adventabant, quas naufragio periiſſe monitum eſt in Anecdotis primi libri Cap. III. pag. 201.

Codex ſub initium Sæculi XV. eſt exaratus, ut ex abbreviaturis, & characterum ſorma ſortaſſe dignoſcitur.

IN III.

Nomen Auctoris libri in Codice contenti mutilum eſt hoc pacto *Fratris . : . : naldi* Minoritæ *Summa Canonum*. Legendum puto *Fratris Reginaldi Minoritæ*. Is vixit anno 1298., floruitque in Umbria. Vide Jacobilli Bibliothecam Umbriæ pag. 240. Villotum, & Poſſevinum errare cenſeo, dum ſcribunt, hunc Archiepiſcopum Rotomagenſem ſuiſſe, atque Cardinalem Portuenſem Epiſcopum, errare, inquam, cum Wadingus Annal. Minorum ad annum 1298., & de Scriptoribus ejuſdem Ordinis pag. 304. neque ad Archiepiſcopatus, neque ad Cardinalatus honorem, dignitatemque evectum ſuiſſe tradat. Si *Reginaldi* nomen eſt, quod Codex mutilum exhibet, ut ſerme non dubito, ex Codice colligimus hoc opus inſcriptum *Summa Canonum* Scriptoribus eſſe penitus ignotum, ac proinde ineditum. Siquidem Jacobillus, Villo-

Durando de S. Porciano; eumque unum, & eundem facerent, Ordinis Prædicatorum alumnum conſtituerunt. Diximus ſupra ab Honorio IV. Præfecturam Romandiolæ obtinuiſſe. At ſub Honorii anteceſſore hanc Provinciam cum Maſſa Trabaria adminiſtratam ſuiſſe conſtat ex ejus titulo ſepulcrali; ita Petrus Cantinellius ſinchronus Scriptor in Chronico MS.

. . . . *paruit Romania Sceptro*
Belligeri Comitis Martini tempore Quarti.

Et eodem Martino IV. regnante, a Guilielmo conditum eſt Caſtrum ad Metaurum fluvium, ac de ſuo nomine Caſtellum Durantis appellatum vulgo *Caſtel Durante* in Maſſa Trabaria anno MCCLXXXIV. Quare in tabulis Metropolitanæ Eccleſiæ Ravennatis anno MCCLXXXIV. ſcriptis dicitur Romaniolæ Rector. Archiv. Metrop. Eeel. Raven. B. 366. Igitur ſi Caſtrum ab eo extructum de ipſius nomine dictum eſt *Durantis*, quæ vera ſit ejus appellatio oſtenditur. Hæc Caſtri *Durantis* appellatio perſtitit uſque ad Urbani VIII. Pontificatum; qui cum oppidum hoc incolarum frequentia auctum Epiſcopali cathedra, & Civitatis inſignibus decoraſſet, juſſit *Urbaniam* de ſuo nomine vocari.

Villotus, Poſſevinus, & Wadingus memorant tantum ejus ſcripta in quattuor libros ſententiarum; De iſto Opere ne levem quidem faciunt mentionem.

Codex Sæculo XIV. eſt ſcriptus, ut videtur.

I N I V.

Goffrè, ita Codex, hoc eſt Goffredi *Summa ſuper Decretalibus*. Is Auctor poſt Bernardum Bottonum Parmenſem primus eſt, qui Decretales Gregorii IX. illuſtrationibus, animadverſionibus declararit, auxeritque ſtudioſæ juventutis precibus actus, ut Juris Canonici diſciplinam in ſummam adduceret, Decretalium ordine ſervato. Hæc *Decretalium Summa* magno ſemper in pretio fuit apud Juris Pontificii ſtudioſos, & ſæpius impreſſa eſt. Bonaguida Aretinus ſummæ ſcientiæ hominem fuiſſe affirmat, & in principio Tractatus *de diſpenſatione* dicit, quod [Goffredus] poſtea fuit Cardinalis.

Codex, labente Sæculo XIII. eſt ſcriptus.

I N V.

1. *Commentarii in Summam* Raymundi Fratris Joannis Teutonici Ordinis Prædicatorum.

Hi Commentarii extant tam in Codice IV., quam in V. Plutei ſuperioris.

2. Ejuſdem *Confeſſionale*.

Codex ſub initium ſæculi XIV. eſt exaratus.

PLUTEUS

PLUTEUS IV.

CODICES IN EO NUM. IV.

IN I.

1. AD ſupremi marginis medium primo hujus magnifici Codicis intuitu ſcriptum legitur. *Incipiunt Rubricæ Inſtitutionum*. Succedit Conſtitutio Juſtiniani, qua Inſtitutiones confirmat. Et ita incipit. *In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Imperator Cæſar Flavius Juſtinianus alemanicus. gothicus. francicus. germanicus. antichus. alantichus. vandalicus. africanus. pius. feliu. inclytus. victor ac triumphator. & ſemper auguſtus cupidæ Legum Juventuti*. His verbis Scriptor Codicis hæc de ſuo ſubjecit. *Incipit liber Inſtitutionum, ſeu elementorum*. Perperam. Neque enim prædicta verba. *In nomine Domini &c. Imperator Cæſar &c.* cum ſequentibus Imperatoris titulis (in quibus pro *Alantiechus* ſcribendum fuerat *Alanicus*) disjungi oportebat a reliquo Juſtinianeæ Conſtitutionis contextu, qui poſtea illi ſubjicitur hoc pacto: *Imperatoriam Majeſtatem non ſolum armis decoratam; verum etiam legibus oportet eſſe armatam:* ubi tamen pro *armatam* perperam Scriptor noſtri Codicis *ornatam*. Scriptura horum librorum lineolis illis, quas *virgulas*, ſeu commata dicimus, caret, ſed punctis claritatem afferentibus abundat. Singulæ paginæ Romanis numeris majuſculis diſtinguuntur. In principio cujuſque Libri numerus titulorum, ſeu capitum, quibus liber ille conſtat indicatur, ſed arithmeticis notis, hoc pacto. *Incipit liber primus; capitula ſunt* 23. hæc recentiore manu addita. *Incipit lib. II. de rerum diviſione, & qualitate. Rubrica. & cap.* 25. *Incipit lib. III. de hæreditatibus, quæ deferuntur ab inteſtato. Rubrica. & capit.* 32. *Incipit IIII. de obligationibus, quæ eu maleficio naſcuntur. Rubrica. & capit.* 20. In fine poſtea. *Sunt igitur* 100. hoc eſt hi quattuor libri ex centum capitulorum numero coaleſcunt, & *Euplicit liber Inſtitutionum. Deo gratias*.

Copioſas hi libri Inſtitutionum Juſtinianæarum habent gloſſas, quas nec leviter quidem dubitari poteſt, non eſſe Accurſii, cum ad anticam ferme cujuſcumque paginæ partem extremo ſecundæ columnæ limbo legatur nomen ejus per ſillabas diviſum ad totam lineolæ extenſionem occupandam hoc modo *Ac. cur. ſius*; modo *Ac. doct. leg.*, quandoque *Accurſius magiſter, & doctor legum*.

2. Ejuſdem Juſtiniani *autenticæ Conſtitutiones*, & in fine legitur. *Explicit liber Autenticorum*; hæ autenticæ Conſtitutiones in IX. Coll. ſunt diſtinctæ.

3. Sequuntur ultimi tres libri *Codicis* a nono libro excluſive ad duodecimum uſque librum. Titulus primi libri, hoc eſt X. *Codicis*, ita ſe habet. *Domini Juſtiniani ſacratiſſimi Principis, & perpetui Auguſti incipit liber de Jure Fiſci. Rubrica.* In fine hæc leguntur. *Expliciunt trium librorum Rubricæ. Deo gratias*.

Autenticæ Conſtitutiones ſuos habent Commentarios, non ſecus ac tres hi libri *Codicis*. Hinc tam ad eos, quam ad iſtos, & in fine, pluribuſque in locis legitur. *Ac.* Ideſt *Accurſius Deo gratias Amen*. Tres hi libri poſtremam *Codicis* Juſtinianæi partem conſtituunt, & heic tamen ſejunctos eos habemus a novem reliquis, quod & in veteribus Editionibus Corporis Juris Civilis paſſim factum nemo ignorat.

4. *De Feudis. Incipiunt conſuetudines Feudorum, & primo de iis, qui feudum dare poſſuut; & qualiter aquirantur, & retineantur*. Quam ſæpiſſime ad paginarum extremum hæc exarata iiſdem characteribus ac *Codeu* occurrunt. *Dominus Accurſius doctor doctorum Legum Dominus Accurſius*. Horum igitur Librorum Gloſſas Accurſius concinnavit.

Subjiciuntur quædam Feudorum rubricæ, ſed mutilæ cum Indiculo, in quo hæc indican-

Digitized by Google

indicantur de *Feudo Guardiæ*: quid ſucceſſores teneantur. *De Feudis Marchiæ Ducatus, & Comitatus*: deinde *Conſtitutiones Feudales Domini Lotarii Imperatoris, quas ante Januam Beati Petri in Civitate Romana condidit obſervandas*.

Codex eſt præclarus in fol. maj., & bene ſervatus. *MCCC. die XVI. Octob. ego Jacobus de Lucha ſcripſi hoc volumen*: ita legitur ad ipſius Codicis finem. Pulchras habet Icones antiquas, obſervatu dignas, quarum primæ deguſtationis gratia ſpecimen nunc adſero. Quadratum erigitur a tribus columnis ad inferiores ejus angulos, & in medio ſuſtentatum, quæ ad paginæ extremum productæ communi baſi incumbunt, firmiterque conſiſtunt, ad Imperii ſtabilitatem, nec non dominium in tres ferme Mundi Monarchias, quibus Juſtinianus potiebatur, magnificentius demonſtrandum. In ſublimi ejuſdem Quadrati excelſo Throno militaribus amictus indumentis, in capite corona circumdatus, cum barba peregrinum in modum in duas diviſa partes inſtar ſpiræ, quæ in pyramidalem ad extremum Figuram abit, ſedet Juſtinianus Imperator non dextera ſceptrum tenens, ſed extenſa manu docens, legeſque ad juriſprudentiam pertinentes, atque ad populorum felicitatem imponens, dum ad dextrum latus ipſius legum Doctores multi, multi inſigne apud Hiſpanos uſitato, & in Italiam delato, vulgo il *Varo* ornati ſtant, veluti vetera idola, libros in manibus habentes: ad ſiniſtram vero Throni partem lorica, galea, enſe armati milites viſuntur ad legum ſtabiliendarum obſervantiam impenſius paratos eſſe ſe ſe monſtrantes. Sunt tandem in ſuperiore Quadrati ſpatio equeſtres copiæ, quæ infeſtis armis magnorum exercituum animos gerentes binæ occurrunt, ita ut quaſi arma increpent, & micantes gladii fulgeant, ab bellum furore actæ, commotæque decertent, ſicque intelligatur, leges armorum ſubſidio indigere, nec arma ſine legibus utilia futura eſſe. Hæc autem omnia non colorum elegantiam, non lamellarum aurearum ſplendorem, non veſtium pulchritudinem, ut in Codicibus XIV., & XV. Sæculi exhibent, quamvis veras Iconographiæ Leges ſervent ad antiquitatem Codicis oſtendendam.

I N I I.

Infortiatum hoc eſt *Pandectarum Libri XV.* a vigeſimo quarto ad trigeſimum octavum incluſive. Præcedit Index rerum, & deinde *Incipiunt Rubricæ Infortiati*, & rubro colore hæc ſequitur Inſcriptio. *Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur*. Mitto reliqua, nam ea ipſa ſunt, quæ in Editionibus habentur. Legibus ſeu Capitibus, quæ ſub unoquoque Titulo ſeu Rubrica in his libris extant, copioſæ adnotationes, ſeu gloſſæ, [quas vocant] adjectæ cernuntur. Earum auctor identidem in antica folii parte ad extremum marginem indicatur, ſcilicet *Dominus Accurſius ſummus omnium Dominorum Doctor*. Præter Accurſii Gloſſas multis in locis minutioribus, & recentioribus characteribus notulæ quædam ad margines ſunt exaratæ, quæ additiones ſunt ad Accurſianas Gloſſas. Sit unius ſpecimen. *Nota iſtum textum, cum per totam Italiam ſint ſtatuta, quibus muliere præmoriente vir lucretur tertiam partem dotis, quam non lucratur ſi eam interfecerit*.

In fine *Explicit textus trium partium Infortiati*.

Codex ejuſdem ſæculi eſt, ac ſuperior in fol. maj., ipſius integumenta lignea ſunt corio circumdata, (aliorum Codicum hujus noſtræ Bibliothecæ tam deſcriptorum, quam deſcribendorum talia ſunt opercula) variis corii faſciolis cum metallicis fibulis Volumen obſtrictum. In anteriore primi folii parte Codici aſſuta ad ipſius cuſtodiam hæc viſuntur.

Iſte liber eſt mei ſcilicet Domini Franciſci Domini Baptiſtæ de Alaleonibus de Monte Sanctæ Mariæ in querq. quem ego emi in civitate peruſi, & conſtitit ducatos LXXX. aureos MCCCCXXX. die V. Menſis Octobris: & vendidit mihi bontempus præſente Nicolao alias Stronciolo de Peruſio, & Domino Antonio de Firmo ſtudente.

IN III.

IN III.

Epigraphe hæc eſt. *Domini Juſtiniani ſacratiſſimi principis perpetui auguſti en omni vetere jure Digeſtorum, ſeu Pandectarum libri. Incipit liber XXXIX. de operis novi nunciatione. Rubrica.* Et hæc *Digeſtorum* pars Accurſii gloſſis inſtructa cernitur; verum ſparſim minutioribus characteribus copioſiores gloſſulæ ad margines extant, quarum aliquæ notant paragraphos, & ſimiles legum locos, ex quibus ipſe Accurſius ſuas decerpſit animadverſiones; aliæ vero majorem adferunt explicationi claritatem.

Facta tamen collatione noſtri hujus Codicis cum Editione *Juris civilis* Venetiis apud Junctas anno MDXCVIII. invenimus nonnulla in eo gloſſarum Accurſii, & præcipue citationes deeſſe, quæ extant in laudata Editione. Gloſſularum quiſnam ſit Auctor in Codice exiſtentium ignoramus, quoniam cum iis non congruunt, quæ in laudata, aliiſque, quas viderimus, Editionibus occurrunt.

In fine horum XII. librorum ſcriptum metrice legitur.

Laus tibi ſit Chriſte, quem liber explicit iſte
Qui ſcripſit ſcribat ſemper cum Domino vivat.

Codex ſcriptus eſt Sæculo XIII.; & niſi fallimur, ſuperiore paullo antiquior; dummodo excipiamus gloſſulas marginales, ac interlineares, quæ recentiore, & aliena manu ſunt ſcriptæ. Notum eſt a pluribus jam ſæculis obtinuiſſe, ut totum Digeſtorum, ſeu Pandectarum Juris Juſtinianæi opus in tres partes diſtingueretur, quarum prima *Digeſtum Vetus*, altera *Infortiatum*, tertia *Digeſtum novum* appellari conſuevit. De ratione horum nominum, quæ ſequioribus temporibus nata, conſulendi ſunt eruditi legum Interpretes, & in his Leopoldus Guadagnus in Tom. I. *Exercitationes in Jus Civile* Procem. pagg. 37. 38. Ex hiſce tribus Digeſtorum partibus ſecunda tantum, & tertia, hoc eſt *Infortiatum*, & *Digeſtum novum* in noſtra Bibliotheca habetur. Prima, ſeu *Digeſtum*, quod *vetus* vocant, deſideratur.

IN IV.

Titulus rubro colore exaratus ita ſe habet. *In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Codicis Juſtiniani repetitæ promulgationis de novo Codice faciendo.*

Jam Juſtinianus cum cognoſceret in prima Codicis promulgatione multa deeſſe, quinque Viris mandavit ut quinquaginta Deciſiones, aliaſque novas ab eo editas conſtitutiones conjicerent in Codicem, facta ipſis facultate emendandi, & inutilia removendi. Ubi hoc eſt aſſecutus, priorem abrogavit *Codicem*, & neglectus periit: & Codicem ſecundæ Editionis, qui dicitur *novæ prælectionis*, *vel repetitæ promulgationis* edidit diviſum in XII. libros, confirmavitque XVI. Kalendas Decembris anno 534., præcepitque deinceps eum valere. Novem libri, qui hoc in MS. extant una cum aliis tribus exiſtentibus in primo hujus Plutei Codice ſecundæ Editionis *Codicem* perfectum Juſtiniani conſtituunt.

Gloſſæ extant interlineares breves, & elegantes, quæ raro lineas excedunt, & ad margines protrhauntur, quas ſi dixerimus Irnerii eſſe, non longe a vero aberrabimus. In marginibus aliæ longiores exhibentur, quæ ad earum finem quandoque habent *Ac.* ideſt *Accurſius*.

Codex ſub finem Sæculi XIII., ſive certe quidem ſub initium Sæc. XIV. eſt ſcriptus.

PLUTEUS

Digitized by Google

PLUTEUS V.

IN EO CODICES NUM. V.

IN I.

E*Lbavii* libri XII. hoc eſt, maxima pars Operis *Elbavii* titulo prænotati; ſequuntur enim duo alii Codices, in quibus reliqui Operis libri continentur. Hoc *Elbavii* vocabulo non Auctor Operis deſignatur, ſed materia; perque illud indicatur, totam Medicinæ artem, & dicta Auctorum, qui in ea facultate excelluerunt, in hoc Opere comprehendi; ut ex Lexicis Arabibus intelligi poteſt, quod & ipſum ex Prologo diſcitur, qui anteit præclarum hoc opus, quique plura ſcitu digna, ut mox videbimus, continet.

Mirari nemo non poſſet, quod *Elbavii* nomen in Codice ipſo diverſimode ſcriptum inveniatur, erroremque Librarii eſſe facile judicaret. Omnes librorum tituli rubro colore ſcripti obſervantur, aſt ad primum librum inſcriptio eſt *Elbavii*, ad ſecundum *Helaubii*; ad tertium *Helveii*: ad quartum *Helabuii*: ad ſeptimum *Elbavii* &c. Nos autem ex iis, quæ diximus in primo Tomo ad Plut. XXII. pag. *79*. adnot. a. in qua monuimus titulum *Colliget* aliis nominibus fuiſſe deſignatum ex fide Chriſtiani Daumii Epiſt. *96*. ad Raineſium; & Averroem appellatum *Aben-Ruſt*, ſive *Aben-Roſt*, & etiam *Aben-Raſt*, ut adnotavit vir doctus Thomas Raineſius Epiſt. ad Hofmanum, edocemur rem perdifficilem eſſe definire, quibus litteris nomina propria Scriptorum Arabum, & titulorum cujuſcumque Operis in arabica lingua ſcripti, ſint exaranda, cum in manuſcriptis eorum maxima diverſitas facile occurrat (a) Non igitur arbitratu Librariorum diverſitas eſſe poterit, ſed ex uſu Scriptorum Arabum, qui vocabula pleraque modo una, modo alia, atque alia ratione ſcribebant.

Ad Prologum modo veniamus, cui hoc lemma præfigitur. *Incipit Prologus Libri Elbauii ad honorem Dei, cujus nomen ſit Benedictum in Sæcula.* Ab incunabulis quaſi artis medicinæ primorum Auctorum breviter hiſtoriolam exorditur, quos inter ſummis effert laudibus *Rubibar Zaccbariæ Errazis filium* vàlde admodum eruditum, qui tempore ſuo omnibus præfulgens medica in arte librum in arabica lingua decèm Tractatuum concinnavit, atque *Almanaſori filio Iſaaç regi doraſceni* nuncupavit, ipſumque librum prætitulavit *Errazis*, non minus aç alia plura medicinalium librorum volumina eodem titulo inſcripſit. Immo, cum librum de virtutibus *Adbely Asybarbibal Muludii Alimcirbi* centies aliis majorem compilaverit in juventute ſua, atque in his ſuis operibus dilucidationem ſententiarum aliorum Auctorum, & quod peculiare eſt, claritatem in dubiis Hippocratis, & Galeni opinionibus fuerit aſſecutus, per id tempus maximo in honore apud omnes erat. Qua de re, cum animadverterent artis medicæ Profeſſores hunc Auctorem, nec laboribus, nec ſenectuti peperciſſe, ut hoc opus componeret, opuſque ipſum non ſolum ad excellentiam aliorum medicinæ Auctorum prædicandam conducere, verum in eo, quæ a veteribus Scriptoribus, iiſque, qui ea ætate vivebant tradita, ac ea, quæ ab ipſo inventa ſunt, contineri

(a) Vide Hiſtoriam univerſalem a Mundi exordio ad hæc uſque tempora noſtra productam, & ab Anglico Idiomate in italicum ſermonem tranſlatam adnot. A. Volum. XXV. pag. 25. ut monuimus Plut. XXVI. pag. 91. not. c. primæ partis.

(cui Operi arabico idiomate nomen impoſuit Elhavii) ſolliciti merita, & juſta de cauſa fuerunt, ut præclarum hoc opus ſibi compararent. Latio nondum innotuerat. At poſt longa annorum curricula Chriſtianiſſimus Dominus Carolus Secundus Hieruſalem, & Siciliæ Rex ejuſdem libri ſama commotus, & deſiderio captandæ utilitatis illectus, efflagitans bellicis curis, quibus ejus gloria partis triumphis ubique pervagabatur, addere de liberalibus ſtudiis ſollicitudinem, enixe curavit, ut librum hunc obtineret. Eo a Rege Tuniſii per ſolemnes Nuntios acquiſito Virum fidelem linguæ, tam arabicæ, quam latinæ peritum adhibuit, ut tanta, quæ ſub arabicæ linguæ tenebris nobis occultabatur utilitas, publici juris translatione fieret latina: neque hac translatione contentus, eam examini, correctioni, ſtudio, & labori Profeſſorum artis Medicinæ ſuorum, & aliorum Neapoli, Salernique commiſit, ita ut omnes, & ſinguli de ejuſmodi translatione ſtatuto ad hoc die relationem palam facientes judicium ferrent, quam una voce, unaque omnium concordi ſententia digniſſimis laudum præconiis extulerunt.

Huic Prologo inſeritur tabula librorum XXV., ex quibus totum opus conſtabat, & quivis liber in Capitula dividitur cum rerum indicatione, de quibus in ſingulis fit ſermo. In fine. *Explicit Prologus.*

Laus ſit uni Deo glorioſo ſublimi, victori, & indultori. hunc librum compoſuit in medicina auctore Mugameth filius Zachariæ Raſis, & congregavit in eo ægritudines corpori humano ſupervenientes, & curas earum, & nominavit ipſum Elhavii, hoc eſt liber continens artem medicinæ, & dicta prædeceſſorum in hac facultate commendatorum, & inchoavit a morbis capitis (b). *Liber primus de morbis capitis, & iis, quæ generantur in capite.*

In fine ejuſdem. *Explicit liber primus Elhavii: ſit laus uni ſoli Deo.*

Incipit liber ſecundus Heulaubii de infirmitate oculorum; in fine. *Explicit liber ſecundus de Infirmitate oculorum.*

In nomine Dei noſtri miſericordis, & miſeratoris, qui in adjutorium ſit mihi. hic eſt tertius liber helveii, & primum capitulum prætitolatur *de Auribus*. In fine. *Explicit liber tertius*, ſicque deinceps.

In hoc Codice extant libri XII., ut ſupra monuimus, & ad initium omnium librorum rudis quædam Viri imago, quæ rem, de qua eo in libro diſſeritur, indicat. Dum primo de capitis morbis pertractatur, manum ſupra caput tenet: dum de oculis, uno manus digito oculum oſtendit. Deinde aliis ſignis corporis humani morbos

bos

(b) Hæc recenſere, clariuſque percurrere lubet. Non eſt itaque nomen Auctoris illud, quod in tabella Pluteo affixa, hoc eſt *Elhavii* legitur, uti nonnulli ſunt arbitrati, ſed vox illa appellationem hujus quidem ingentis operis proculdubio oſtendit, quod *Elhavii* eſt dictum, quaſi ut interpretantur, *totum contineas*, ex quo eos libros *Continentis* vocant. *Elhavii* habet Codex ad initium primi libri; diverſa ratione ſcriptum aliis in libris, ut obſervavimus. Multi ſcribunt *Elhavi*, alii *Helchavy*, aut ſine aſpiratione *Elchavii*, ſive *Elkavi* tanta eſt illius vocis in ſcriptione varietas. Auctoris nomen in Prologo ad finem eſt *Mugameth*, quem tamen Muhamed vocat Avicenna 3. de febribus 3. Canonis tit. 3. cap. 7., immo in Codice III., qui ſequitur, ejuſdem Auctoris ad finem unius Tractatus vocatur *Machumet filius Zaccariæ*. Sunt quidam, qui huic nomini præmittunt aliud, ſcilicet *Albubecar*, vel ut vitioſe alii ſcribunt *Abubeter*, ſive *Albubeter*, aut etiam *Abubater*; in Codice tamen noſtro hujus nominis nullum eſt veſtigium. In Prologo ad ipſius exordium nuncupatur *Erazis*, & ad ipſius finem *Raſis*; alii vero ſcribunt Erraſis; nonnulli *Raſis* ſive *Razis* a Rai Perſiæ urbe, in qua natus fuit. Dictus eſt etiam Almanſor, quod ab Almanſore Principe Cordubam fuiſſet vocatus, ipſique nuncupaſſet opera ſua, ut Prologus oſtendit. Aſt vulgo ſub uno tantum nomine venit ſcilicet *Raſis*. Inſuper *bubibar* a Prologi ſcriptore vocatur. Is Auctor magna cum gloria medicinam exercuit, & Arnaldus Villanovanus vir optimi judicii ſcribit; *fuit in ſpeculatione clarus, in opere promptus, in judicio providus, in experientia probatus*. De hoc Auctore præter Joannem Leonem Africanum, de quo Fabri. Biblioth. græc. Tom. XIII. cap. VI. pag. 226., & Lindenium renovatum Merклini in Albubeter, videndus Nicol-Antonius in Biblioth. veteri Hiſpana lib. VI. cap. XII. Tom. I. pag. 370.

Digitized by Google

bos curandos commonſtrat. Codex ſub initium Sæculi XIV. fortaſſis eſt ſcriptus.

IN II.

Ejuſdem Operis libri IV. Primæ librorum initiales litteræ majuſculæ auro illitæ, vividiſque coloribus eleganter ſunt illuminatæ, & ad extremum primi folii limbum Malateſtianæ familiæ vetus Stemma delineatum viſitur cum duabus ſiglis ad utrumque latus M. N., quæ, quid ſignificent pluries eſt demonſtratum.

Codex ab eodem Librario eſt ſcriptus, a quo ſequens.

IN III.

1. Ejuſdem Operis lib. VIII., qui una cum præcedentibus numerum conſtituunt XXIV. librorum, unde ad numerum XXV. qui in Indice primi Codicis notantur, perficiendum. Tractatus ejuſdem Auctoris adjungitur cum multis rebus obſervatu utiliſſimis, de quibus jam jam dicemus.

In Primo Codice XII. libros continente *de capite*, *de oculis*, *de auribus*, *de ægritudinibus pectoris*, *& pulmonis*, deque aliis partium humani corporis infirmitatibus, earumque remediis, ſicuti in ſecundo Codice IV. libros habente differitur. Hocce autem tertio Codice de aliis ad medicinam ſpectantibus fit ſermo, quæ in peculiari indice recenſentur in multa capita diſtributo. Facta collatione ipſius Indicis cum omnibus libris trium horum Codicum, & libri, & res, de quibus in ipſis eſt ſermo, adamuſſim concordant cum ipſo Indice, ſi excipias lib. XXV. in Indice cum ſuis capitulis deſignatum, quo caret Codex tertius, & loco ipſius ſubſtituitur, ut jam indicavimus, quidam Tractatus ejuſdem Auctoris, qui non ex congeſtis libris aliorum Medicorum præſtantiſſimorum eſt compoſitus, (unde nec inſcribitur *Elhavi*) ſed de ſuo ex integro eſt concinnatus, ipſiuſque fœtus eſt.

2. Epigraphe ejus eſt *Machumet Filii Zachariæ Elraziz Tractatus de Synonimis, Ponderibus, & Menſuris incognitis medicinæ* cum Procemio, qui eſt ipſius Auctoris, ſcilicet *Muhamed filii Zachariæ nepotis Erraſis, ſive Raſis;* non item Prologus de quo ſupra dictum eſt, cum Auctoris Anonymi ſit, vel Traductoris de arabico in latinum, vel illorum, quorum examini vel diligentiæ verſio ipſa juſſu Caroli Siciliæ Principis commiſſa fuit. Procemium in varias diſtribuitur Tabulas, quæ ſingulæ multa continent capitula juxta litteras alphabeticas, niſi fallimur, arabicas. Sit exemplum. Capitulum litteræ *Aſi*, *vel Alif* = Capitulum litteræ *Ba*, Capitulum litteræ *Cim*, Capitulum litteræ *Dal*, & ita per alias litteras, quæ numero non conformantur vulgari noſtro Alphabeto.

Tabulæ hæ ita ordinantur, ut in eadem folii facie columellas varias exhibeanr, in quibus Synonima ſcripta ſunt; cumque non omnia græca ſint, ſed chaldæa, perſica, indica, & arabica ad lucidiorem teddendam expoſitionem hæc in componendis tabulis ratio habita fuit. Si Synonimum græcum eſt, notatur litt. g. penes ſynonimum chaldæum ponitur *ca.* penes perſicum p. penes yndicum y. & penes arabicum a. In alia viciniori columnella, ſive linea exſcribitur ſynonimorum latina expoſitio, quæ omnia jucunditatem legentibus, & eruditionem præſtant.

In fine *Explicit Tractatus, quem compoſuit Machumet filius Zachariæ Elraziz in exponendis ſynonimis, nec non ponderibus, & menſuris incognitis inventis in libris medicinæ* (c) *& ſcriptus per me Joannem Antonii de Spinallo pro magnifico, & potenti Domino Domino Malateſta Novello de Malateſtis.*

Codex eſt exaratus Sæculo XV. In prima pagina aureæ conſpiciuntur lamellulæ vivi-

(c) Libros XII. qui in primo Codice continentur, publica luce donatos habemus a Hieronymo Surita Brixiæ anno 1486. Venetiis 1509 2. Volum. Alios libros decem ad Almanaſorem editos Lugd. 1511. 8. cum additionibus Gerardi Cremonenſis, ſicut & libellos ejuſdem Auctoris de *ægritudinibus juncturarum*, non minus ac partem Tractatus Synonimorum ordine alphabetico; *de ponderibus, & menſuris incognitis* inventis in libris medicinæ libellus nondum typis, quod ſciam, commiſſus eſt. Arabice, & latine manuſcriptum reperiri in Bibliothecis Regia Pariſienſi, Leidenſi, & alia ipſius opera in Florentina Medicea teſtatur Fabricius in Elencho Medicorum veterum Tom. XIII. Biblioth. Græcæ pag. 46.

vividorum colorum elegantia ornatæ, quæ ad dextrum latus productæ in extremo paginæ limbo uniuotur ſiglis M. N., cum veteri Malateſtianeo Stemmate. De inſignibus hujus Principis Familiæ ſatis diximus cap. IV. Tom. I. pag. 22.

I N I V.

1. *Galeni Opera* lib. L. Primus eſt *de rigore, & tremore*, & incipit. *Quoniam Anaxagoras filius Anchal, qui fuit unus de peritis in rebus naturalibus, & de excellentibus inter medicos ſui temporis &c. &c.* Quinquageſimus liber eſt *de ingenio ſanitatis*.

Sedulo eſt attendendum ad finem oooullorum Librorum eſſe nomen Auctoris, qui latinam illorum verſionem dedit. Legitur namque in fine libri XXXVIII. *Explicit liber 38. de inæquali diſcrepantia translatus de græco in latinum per petrum paduanum. Deo gratias. Amen.* (d)

Explicit lib. 42. Galeni de nigra cholera, quem petrus paduenſis de græco transtulit in latinum. Deo gratias.

Expliciunt libri de tyriaca, de virtutibus ipſius, & utilitate a Magiſtro Nicolao de regio de græco in latinum translati anno Domini MCCCXLI.

Ad finem alterius libri hæc obſervantur ſcripta. *Explicit, quod deficiebat de translatione Burgundii translatum per magiſtrum petrum paduæ.*

Liber de febribus ad Glauconem. In fine hanc exhibet adnotationem: *notatur alio volumine habetur per aliam translationem*.

Ad unam primi folii columnam librorum index cernitur, & materiarum, quarum tractatus Galeous compoſuit, & in extremo ejuſdem folii limbo poſſeſſor Codicis monſtratur, ubi hæc ſuot. *Liber Nicolai de Leonardis veneti Presbiteri.*

2. *Petri Hiſpani Flores Theſauri*. In parvo Procemio, quod operi præmittitur hæc continentur. *Qui liber Theſaurus pauperum a me intitulatur, quia compoſitus ad utilitatem, & eruditionem omnium ſcolarium, & manime pauperum Clericorum.*

In fine *Explicit libellus editus a magiſtro petro hiſpano, qui flores, & theſauri nuncupantur. Deo gratias. Amen.*

Codex fortaſſis eſt ſcriptus ſub ioitium ſæculi XIV.

I N V.

1. Averrois *de re Medica. Incipit liber, qui dicitur Colliget in ſcientia medica reditus in arabico, qui in latino dicitur Averrois. Rubrica.* Hoc opus VII. contioet libros, & in prima majuſcula littera ipſius Averrois imago eſt depicta.

In fine. *Explicit liber Vehemet Avenstot, qui Colliget nominatur. Deo gratias. Amen.* (e)

2. Galeoi *de juvamento, & utilitate membrorum*. Initium ita ſe habet. *Incipit liber Galeni de juvamentis, & utilitatibus membrorum translatus a magiſtro filio Yſaac.*

Ad fi-

(d) Petrus Paduanus is eſt, qui ab Apone, ſive Abano vico agri Patavini Aponenſis eſt dictus, de quo vide quæ diximus Tom. I. Plut. xxv. pag. 89. adn. e. Fabricius Tom. V. Biblioth. mediæ, & inf. ætatis lib. xv. pag. 242. ſcribit. *Vertiſſe traditur ex Græco, an ex arabico Galenum de cholera nigra, & de regimine ſanitatis.* Ego non hærens, ſed certo ex iis, quæ in Codice ſunt, ſciens ſcribo ex græco vertiſſe eos libros, eorumque fuiſſe interpretem. Item librum Galeni *de inæquali diſcrepantia*; & quod deficiebat de transltione alterius libri a celeberrimo Burgundio facta tranſtulit idem Petrus Patavinus etiam dictus. Hæc opuſcula ignota fuerunt Trithemio, Thomaſino, & Nic. Comneno in hiſt. Gymnaſii Patavini Tom. I. pag. 278., quos conſuluit Fabricius loco laudato, dum & ipſe de his opellis nullam facit mentionem.

(e) *Colliget* ex Arabico corruptum *Kellion* hoc eſt univerſalis, ſive *Kelljeton univerſale* & hoc nomen non niſi Operis titulum ſignificat, non ſecus ac Volumen XXV. librorum appellatum *Elhavii*, de quo in primo hujus Plutei Codice: ita obſervat Nicolaus Antonius Hiſpalen. Biblioth. veteris Tom. II. pag. 243. Romæ MDCXXXXVI. Idem habemus in Cod. V. Plut. xxii. pag. 79. Tom. I., & intitulatur *Mehemet Abinroſdin liber Colligeth de Anatomia corporis, ipſiuſque ſanitate, ægritudine, eorumque ſignis*.

Digitized by Google

Ad finem hæc ſunt exarata. *De juvamento membrorum explicit Galenus. Deo gratias.* (*f*)

Codex, qui ſorſitan initio Sæculi XIV. eſt ſcriptus in multis vitioſe, & præcipue in nomine Auctoris libri *Colliget*, dum in fine legitur. *Liber Vehemet Avenſtot*. Aſt nomina ejus omnia ſcilicet Averrois latine, arabice ſunt. *Abu-walid Mohamed*, *Eben Mahumed*, *Eben-Raſdh*, ut ſcribit Cl. Thomas Reineſius epiſt. 15. ad Hoffmanum, & Leo lib. de Arabibus Medicis ait Averrois nomine proprio vocatus eſt *Muhammed*. Non igitur *Vehemet*, ut habet Codex, neque *Avenſtot*, ſed ſcribendum fuerat *Aben-Roſt*.

PLUTEUS

(f) Translatio hujus Operis Galeni facta fuit a Magiſtro Joanne (id nomen deeſt in Codice) filio Iſaac de græco in Arabicum, & Marcus Toletanus de Arabico in latinum tranſtulit, & hæc latina verſio extat in Codice noſtro, quæ non diſcrepat ab ea, quam habemus Tom. I. Plut. XXV. inter Opera alia ejuſdem Codicis ſcilicet 11. pag. 87.

PLUTEUS VI.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

PEtri de Abano *Diſcordantiarum medicinalium Conciliator*: ob idque Conciliatoris nomen eſt adeptus.

In ſupremo folii vertice ante operis titulum legitur.

Adſis Tu o Rector Olimpi

Anteit Procemium cum tabula perfectiſſima, in qua diſtinctis *Quæſitorum*, ſeu *Differentiarum* nominibus clare oſtenduntur ea omnia, de quibus differit. Præſtat hic Codex altero exiſtenti in Pluteo XXV. num VII. Tom. I. pag. 89., ubi tabula, ſive catalogus omnium capitulorum eſt imperfectus.

In fine legitur. *Explicit Conciliator litium contractus per me Petrum Paduenſem Paduæ anno MCCCX. Chriſti Amen.* (a)

IN II.

Ejuſdem *Expoſitio Problematum Ariſtotelis*, eſtque Pars Prior.

IN III.

Ejuſdem *Expoſitionum* Pars altera. Non in duos Codices diviſum hoc opus invenimus in prima noſtræ Bibliothecæ parte jam deſcriptæ Plut. XXIV. num. II. pag. 85., neque in his, ſicuti in eo Librarius notatur, & annus, quo Codex eſt completus. Attamen ex characterum forma, atque abbreviaturis ſuppares ferme eſſe judicamus Codici primo hujus Plutei, ideoque ſcriptos ſub initium Sæculi XIV.

IN IV.

1. Petri de Creſcentiis *de ruralibus commodis* libri XII. Præfert Epiſtolam miſſam *ad Magiſtrum Ordinis Praedicatorum*, & ejus principium eſt. *Venerabili in Chriſto Patri, & Domino ſpeciali Viro ſummæ religionis, & ſapientiæ Fratri Aymerico de Placentia emeritiſſimi Ordinis fratrum Prædicatorum Generali magiſtro digniſſimo ſuus petrus de Creſcentiis Civis Bonon. ſe ipſum ad omnia ſemper mandata obſequioſe paratus.*

Sub eam Epiſtola ad *Karolum*, & incipit *Excellentiſſimo Principi Domino Karolo ſecundo Dei gratia Jeruſalem, & Siciliæ Regi illuſtri ſuus Petrus de Creſcentiis Civis Bonon. &c. &c.*

Primi libri Epigraphe eſt. *Incipit liber ruralium commodorum a Petro de Creſcentiis cive Bononienſe ad honorem Dei omnipotentis, & ſereniſſimi Regis Karoli in utilitatem omnium gentium compilatus.*

Singuli libri tabulam præmittunt res continentem, de quibus iis in libris pertractatur, & in fine omnium librorum legitur. *Explicit liber ruralium commodorum. Deo gratias. Amen.* (b)

2. Ejuſ-

(a) Conciliator 210. differentiarum Philoſophorum, & præcipue Medicorum ad Joannem XXII. eſt opus ſcriptum anno 1303., ut Auctor *differentia* IX. teſtatur. Ne igitur ambigendi locus ſuperſit an congeſſerit hocce opus anno 1303., cum lectio noſtri Codicis habeat: *explicit conciliator litium conſtructus per me Petrum Paduenſem Padue anno MCCCX.* punctum proculdubio ponendum eſt inter *Paduenſem*, & *Padue*, ita ut adnotatio illa anni non ad tempus, quo opus compoſitum; ſed ad illud, quo recentius exſcriptum, referatur.

(b) Is Scriptor pro illa ætate eximius floruit Bononiæ circa annum 1280., & ſcripſit de omnibus agriculturæ partibus, & de plantarum, animaliumque natura, & utilitate, ut in Codice noſtro obſervavimus. Corrigendus in primis Auctor ſupplementi ad Dictionarium hiſtoricum Joſonis Joſephi Origliæ Paulini Tom. I. lit. C. pag. ..:

2. Ejuſdem Tractatus de *Medicinis ſimplicibus* per litteras alphabeticas diſtributus, ut tot capitula extent, quot ſunt alphabeti litteræ. (c)

Ad finem. = *Hic finis liber, & conſumet linea metrum.*

Codex eſt, ut arbitror, exaratus Sæculo XIV.

I N V.

Variorum opuſcula.

1. *Incipiunt ſecreta Magiſtri Johannis Stephani.* (d)

2. *Incipiunt ſecreta ſecretorum de Medicina Ariſtotelis ſuper librum Metheororum per Magiſtrum Raymundum de Bezotis.* (e)

3. *Tabula Solonii de virtutibus, & operationibus medicinarum.* (f)

4. *Liber Johannis de Sancto Amando ſuper Antidotarium Nicolai.* (g)

5. *Theſaurus pauperum de Medicinis.* (h)

6. Libri IV. *Magiſtrorum*, & ſunt nonnullorum *Gloſſæ ſuper Chirurgiam*. Eorum nomina haudquaquam notantur.

7. Liber *Magiſtri Gualteri de febribus.* (i)

8. Liber *Magiſtri Richardi de ſignis prognoſticis.* (l)

9. *Incipiunt verſus Egidii*, & primo *de conſideratione urinæ:* ſunt XXX. Epigrammata.

10. Liber *Metheororum Ariſtotelis* cum altero *de longitudine, & brevitate vitæ*, & altero incompleto *de ſomno, & vigilia.*

11. Liber *de cibariis conferentibus, & nocentibus.*

12. Liber *Secretorum Ariſtotelis de Medicina.*

13. Liber *Magiſtri Johannis Stephani de Febribus.*

14. Tractatus *de Simplicium ſpeciebus continens 27. tabulas.*

15. Ver-

pag. 178. dum ſeribit *Creſcenzi Pietro uomo Dotto del X. Secolo, e comminciamento del ſuſſeguente.* Deinde non Italico ſermone concinnatum hoc opus, uti autumarunt Cl. viri Bembus, Politus, & Rhedius, ſed latine ab Auctore ſuo elaboratum, quamvis e latino in italicum idioma verſum circa annum 1350., & Florentiæ typis commiſſum anno 1478. per Nicolaum Laurentium Uratislavienſem. Vide de his Jacobum Quetif Tom. I. pag. *666.*

(c) Tractatus de *medicinis ſimplicibus* non memoratur inter opera Petri de Creſcentiis ab iis Scriptoribus, qui ex inſtituto de hoc Auctore multa tradiderunt; neque cl. Sartius de Medicis Archigymnaſii Bonon. loquens hujus operis mentionem facit.

(d) Opellæ num. 1. & 13. *de ſecretis medicinarum*, & *de Febribus* Magiſtro Joanni adſcriptæ, & Auctoris, qui nondum innotuerat, ſunt, atque typis non evulgatæ, cum nec in Elencho Medicorum veterum Biblioth. Græcæ Fabric. Tom. XIII., nec in ipſius Biblioth. med. & inf. ætatis, neque in aliis Medicorum catalogis, neque in aliis Bibliothecis a me perluſtratis de hoc Scriptore, de iis operibus occurrat mentio.

(e) Lucas Wadingus in Annalibus ſuis Raymundo Lullo tribuit *Scripta de ſecretis naturæ*, ideoque occaſionem præbuit ut ſuſpicaremur Auctorem Operis, quod in noſtro Codice habetur, ipſum eſſe Lullum. Aſt cum præter rem illud opuſculum, & alia illi tribuat, ut oſtendit Nicolaus Antonius Tom. II. Biblio. Hiſpanæ; cumque cl. Lamius titulos exhibeat librorum ejuſdem Lulli in catalogo Mſſrum. Biblio: Riccardianæ, in quibus nulla eſt mentio opuſculi noſtri Codicis, quis fuerit is Raymundus de Bezotis aliis quærendum relinquimus.

(f) Plures fuerunt Solonii Medici, ſcilicet Solonius Zycius, & Smyrneus, de quibus ſæpe loquitur Plinius lib. XX., & XXI., de altero poſtea loquitur ſimpliciter lib. XX. cap. XXI. in fine, & fortaſſe unus ex illis eſt Auctor tabulæ de *virtutibus, & operationiubs medicinarum.*

(g) Joannes is eſt de S. Amando Gallus, qui ſcripſit ſuper Antidotarium Nicolai. Vide Elenchum Medicorum veterum Biblioth. Fabricianæ Tomo XIII. pag. 254.

(h) Opuſculum hoc ſine Auctoris nomine extat in Codice, ſed Joannis Papæ XXI. eſt, qui antea dictus Petrus Luſitanus, quique anno 1276. Hadriano V. ſucceſſit. Eundem facit cum Petro Hiſpano Nicolaus Antonius Biblioth: veteris Hiſpanæ Tom. XI. pag. 51., & ideo liber hic idem eſt, ac ille, qui continetur in Codice IV. Plutei ſupra deſcripti num. II.

(i) Gualterus Hermenſis Riffus Argentinenſis, qui de febribus, & multa in medicina germanico ſermone ſcripſit. Hæc opella latine tranſlata eſt ab anonymo Interprete.

(l) Ricardus Anglicus, qui floruit XIII. Sæc. ſcripſit *de anatomia, de ſignis prognoſticis, & de febribus.*

15. Verſus alii de *Pulſibus ;* hic liber eſt ejuſdem Ægidii, qui & ſcripſit librum *de Urinis* num. 9. [*m*]

Codex inconcinnus, evanidis quandoque characteribus, membraniſque rugoſis lectioni impervius, in multis corroſus, aliquando pars quædam paginæ in medio ſui in orbicularem figuram ducta deeſt, ſed ita ut ſcriptio circumducatur, rectumque lectionis ordinem ſervet. Ratione antiquitatis, & ineditorum opuſculorum ſuum habet pretium, & arbitramur Codicem eſſe Sæculi XIII.

(m) Carmina ſive de Urinis num. *9.* hujus Codicis notata, ſive de Pulſibus num. 15. Ægidii Corbejenſis ſunt Ordinis Benedictini, dicti etiam Athenienſis, & a Trithemio natione Græci; quoniam Athenis per aliquot annos eſt verſatus. Hi libri typis ſæpe ſunt vulgati cum commentariis Gentilis Fulginatis; & primus omnium e Codice Gudiano in Biblioth. Guelpherbytana publici juris fecit opuſcula carmine ſcripta Polycarpus Leyſerus in Hiſtoria Poetarum medii ævi pag. 500., ut teſtatur Fabricius Bibl. med. & inf. ætatis Tom. I. lib. 1. pag. 20.

PLUTEUS VII.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. Ariſtotelis *Phiſicorum* libri VIII.
2. Ejuſdem de *Cœlo & mundo* libri IV. In fine. *Explicit liber quartus Cœli & Mundi.*
3. De *Generatione* libri II.
4. De *Meteoris* libri IV.
5. De *innundatione Nili.*
6. De *proprietatibus elementorum.*
7. De *Anima* libri III. In fine. *Explicit tertius de Anima, & totus liber de Anima ſecundum novam translationem. Deo gratias. Amen.*
8. De *ſenſu, & ſenſato.*
9. De *memoria, & reminiſcentia.*
10. De *motu Animalium.*
11. De *longitudine, & brevitate vitæ.*
12. De *juventute, & ſenectute.*
13. De *reſpiratione.*
14. De *Morte, & vita.*
15. De *Somno, & vigilia.*
16. De *Divinatione.*
17. De *Vegetabilibus, & Plantis.*
18. Tractatus in varias propoſitiones diſtributus de *Cauſis*. Prima eſt *de diſtinctione cauſarum primarum. Omnis cauſa primaria plus eſt influens ſuper ſuum cauſatum, quam cauſa univerſalis ſecunda.* (a)

In fine. *Ex libris felicis memoriæ olim clariſſimi Medici Magiſtri Joannis Marci de Arimino, cujus anima requieſcat in pace.* Hæc Codicis Poſſeſſorem indicant. Codex eſt exaratus Sæc. XIV.

IN II.

Ejuſdem Ariſtotelis *Hiſtoria Animalium*: & in fine legitur -- *Explicit liber Ariſtotelis de hiſtoria Animalium.*

Ad anticam primi folii faciem in marginis extremo vetus Principis Malateſtianæ familiæ Stemma extat, & ad utramque partem duæ litteræ cernuntur M. N. auro illitæ, quæ cum recentiores ſint, quam Codicis characterum formæ, Codicem eſſe Sæculi XIV. conjicimus.

IN III.

Eadem *Hiſtoria Animalium* diviſa & ipſa in decem libros; de *progreſſu Animalium* lib. I.; *de partibus Animalium* libri IV.; *de Generatione* libri V.

In fine. *Explicit liber de Animalibus, cujus Greca* (fortaſſe a Græco) *translatio completa eſt anno gratiæ 12. 60. X. Kalendas Januarii. Tebis.* Hæc verba aliquid produnt minus notum. Deinde *Iſte liber eſt F. de Mantua Medici in Civitate Mantue habitatoris, & fuit emptus Padue per Magiſtrum Petrum de Abano* (Celebrem Medicum Patavinum) *ſeptem ſolidis denariorum monete Venete groſſorum anno 1309. menſe Septembris.*

Codex eſt ſcriptus Sæculo XIII.

(a) Extant ejuſmodi Opera, ſi excipias librum de *innundatione Nili*, Tom. I. Plutei XXII. Cod. I., & II. pag. 78. Latina verſio omnium, quæ ſola in his Codicibus reperitur, eſt Anonymi Scriptoris.

IN IV.

Alberti Magni Ordinis Prædicatorum Doctoris Pariſienſis *de Animalibus* libri XXVI. Hi lucem viderunt Romæ anno 1478. ad Sixtum IV. Opus a Scriptoribus appellatur *inſigne* inter opera ab ipſo præclaro Auctore de rebus naturalibus ad Philoſophiam ſpectantibus accurate congeſta. [*b*]

Codex optime ſcriptus eſt Sæculi XIV.

IN V.

Petri de . . . . . *Commentarium in Hiſtoriam Animalium*. Ad finem primi libri legitur. *Scripta ſuper primo de Hiſtoriis Animalium Ariſtotelis;* & ad Codicis finem hæc ſunt. *Expliciunt ſcripta ſuper librum de Animalibus Ariſtotelis edita ab...* cetera aſpero pumice ita ſunt eraſa, ut adhuc pergamenæ pars illa & colore, & aſperitate ſit diverſa, ut quamvis nitatur oculus perſpicillo adjutus nihil certe inibi legere liceat. Aſt ad primæ paginæ limbum nomen Petri cujuſdam de *Vetulloſir* deprehendere mihi viſus ſum. Sed *mihi*, inquam, *viſus ſum*; nam difficilis adeo, atque intricata ſcriptura eſt, ut facile errare potuerim. Scriptoris, qui his vocetur nominibus, nullam alibi mentionem reperi.

(b) Adnotatiuncula poſt diſtinctas Quæſtionum inſcriptiones in Codice occurrit. *Nota, quod habet alias quæſtiones ſuper libris Phyſicorum, ſed & alios auctores. Habet eas ſecundum Albertum Magiſtrum in ſuo parvo libro cooperto corio albo, in quo ſunt Gloſſe Magiſtri Petri Iſpani ſuper hiſtoriam de animalibus.* (Petrus is Hiſpanus alumnus eſt ordinis Dominicani), & multa Opera ſecundum S. Thomam.

PLUTEUS VIII.

CODICES NUM. V.

I N I.

ARiſtotelis *de Cœlo*, *&* *Mundo* libri IV.

Codex ſub initium Sæculi XIII. ſcriptus eſſe videtur, ideoque vetuſtior Codice primo, & ſecundo ſuperioris Plutei.

I N I I.

Quæſtiones libri Phiſicorum editæ a Magiſtro Thoma Anglico, *Magiſtro in Theologia*: *Rubrica*: Præcedunt tituli omnium Quæſtionum hoc modo.

Incipiunt tituli Quæſtionum primi libri phiſicorum editarum a Magiſtro Thoma Anglico magiſtro Pariſiis in ſacra Theologia; & quæſtiones iſtius primi libri ſunt XXXIV. Ita deinceps ad ſingulos libros notatur quæſtionum numerus, & rubro charactere tituli omnes ſunt exarati ad octavum uſque librum. (*a*)

Codex, ut puto, eſt ſcriptus Sæc. XIV.

I N I I I.

Sancti Thomæ de Aquino *Scriptum in Ariſtotelis Methaphiſicam lib. XII.* Principium eſt. *Sicut ait Philoſophus in politicis ſuis. Quandocumque aliqua plura ordinantur ad unum, unum eorum eſſe regulans dicitur, & alia regulata, ſeu directa, quod quidem patet in unione animæ, & corporis.* Finis vero libri XII. *Qui eſt Princeps totius univerſi ſcilicet primum movens, & primum intelligibile, & primum bonum. Deus, qui eſt benedictus in ſæc. ſæculorum. Amen.*

Ad primam paginam in ejus ſupremo margine hæc obſervantur majoribus aliquanto characteribus, quam quibus totus Codex, ſcripta.

SPIRITUS SANCTI ASSISTAT NOBIS GRATIA.

Codex Auctori ſuo ferme ſuppar eſt.

I N IV.

1. Alberti Magni *de cauſis*, *& proprietatibus elementorum*.

In fine. *Explicit liber de Cauſis elementorum*, *& proprietatibus Alberti*.

2. *De lapidibus* liber.

3. *De Metallis*, *& mineralibus*; in fine. *Euplicit liber Alberti magni theutonici de Saxonia de mineralibus*.

4. *De Natura Locorum Alberti*. *Explicit finis hujus Operis*.

5. *De Meteoris* libri IV.

Scriptor hujus Codicis eſt *Joannes de Spinallo*, ita in fine; & quoniam alii Codices ab eodem Scriptore exarati tam primæ partis hujus Bibliothecæ, quam ſecundæ ſæculi ſunt XV., ejuſdem, & hunc Codicem Sæculi certe intelligimus, quamvis nulla nec Anni, nec Sæculi notetur in Codice diſtinctio.

I N V.

1. Joannis Brindani *Quæſtiones ſuper octo libros Phyſicorum Ariſtotelis*.

In antica primæ paginæ facie in parallelogrammo inculte depicto hæc contenta leguntur. *Quæſtiones iſtæ diſputatæ ſunt Pariſiis per reverendum doctorem Magi-*

F 2 *ſtrum*

(a) Ut obſervant Lelandus cap. 345., Trithemius cap. *696*. Balæus Cent. V. 35. aliique permulti, Opera Thomæ Anglici Ordinis Dominicani, Doctoris Oxonienſis confundi ſolent cum S. Thomæ Aquinatis præclaris Operibus. Jam vero Scripta Thomæ Anglici omnia memorantur in Biblioth. med. & inf. ætatis Fabric. Tom. VI. lib. XIX. pag. 265. Edit. Patav. & ferme omnia Theologica ſunt, nec verbum quidquam de *Quæſtionibus* ad ſingulos Phyſicorum libros. Quod argumento eſſe poteſt ad demonſtrandum has *Quæſtiones* vel Thomæ Anglici non eſſe, vel Eruditos latuiſſe ejus eſſe fœtum.

Digitized by Google

ſtrum Johannem Brindani, & ſunt quæſtiones modernæ, quæ omnibus aliis, quas quiſquis umquam fecerit, præſtant. Deo gratias. Amen.

Ad extremum ejuſdem paginæ limbum legitur. *Hic liber, in quo continentur quæſtiones Brindani ſuper libros Phyſicorum, & ſuper libros de generatione Ariſtotelis eſt mei Bernardini Phiſici a campanea de Verona.* En Codicis Poſſeſſor.

Omnes Quæſtiones Procemium anteit cum tabula quæſtiones omnes monſtrante, quæ in hoc Codice inveniuntur; hinc ad finem. *Expliciunt tabulæ rubricarum quæſtionum ſecundum Johannem Brindan ſuper octo libros Phiſicorum. Amen.*

2. *Quæſtiones ſuper libros de generatione* ejuſdem Auctoris, ad cujus initium legitur. *Incipit ordo iſtius libri de generatione ad alios libros naturales ſecundum magiſtrum Johannem Brindani.* In fine. *Expliciunt quæſtiones ſuper octo libros Phyſicorum Pariſiis diſputatæ per reverendum doctorem Magiſtrum Johannem Brindanum, & finitæ ſcribi per me Bartholomeum de madiis die Sabbati 2. Menſis Aprilis 1323. Deo gratias. Amen.*

3. Ejuſdem diſſertatio de *Cælorum natura* eadem ſcripta manu. (*b*)

PLUTEUS

(b) Seu genus Quæſtionum ſpectes, quas diſputat, ſeu munus ejus Doctoris in Academia Pariſienſi, ſeu doctrinam, & aciem ingenii, quæ in hoc ipſius Opere emicant, dignus certe Brindanus, de quo Scriptores mentionem fecerint. Aſt Voſſium, Trithemium, Catalogos Bibliothecarum bene quidem multos evoluimus: Brindanus autem ubique fruſtra quæſitus. Ignotus forte Scriptoribus; forte etiam inedita, quæ noſtri Codices exhibent. Qua de re tamen nihil auſim aſſeverare.

PLUTEUS IX.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

1. **A**Lberti Magni *de Homine*, ſcilicet, *de corpore*, *&* *ejus organis*.
2. Ejuſdem *de Anima*, *&* *ejus potentiis*.
3. *De Paradiſo terreſtri*, *&* *ejus plantis*; nec non *de Mundo*, *de unitate ipſius*, *&* *perfectione*. (*a*)

Codex accurate ſcriptus, & Sæculi XIV. eſſe exiſtimamus.

IN II.

Ariſtotelis *Metaphiſica*. Codicis Epigraphe ſic ſe habet: *Clariſſimi*, *&* *Sapientiſſimi Principis Domini Beſſarionis Epiſcopi Tuſculani Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſſimi in novam Methaphiſicorum Ariſtotelis translationem Præfatio. Incipit feliciter.*

Ad Alphonſum Sereniſſimum, *atque illuſtriſſimum Regem Aragonum*, *&* *utriuſque Siciliæ Principem invictiſſimum*. Dedicatio ita incipit. *Magnum illum Alexandrum Macedonem*, *inclyte*, *atque invictiſſime Princeps*, *Editionem Methaphiſicorum Ariſtotelis*, *quibus apprime eruditus fuerat*, *iniquo animo tuliſſe memoria prodiderunt* *&c.* definit in hæc verba. *Hunc qualiſcumque erit*, *cum tua Serenitas hilari vultu acceperit*, *non dubito ceteris quoque ob auctoritatem*, *&* *dignitatem tuam acceptum gratumque futurum*. *Vale feliciter Rex invictiſſime*.

Libri hujus Codicis num. ſunt. XIV., & ſinguli in varia diſtribuuntur Capitula. Ad omnium finem legitur. *Explicit liber primus*, ſive ſecundus, ſive tertius &c., & liber primus, ſive ſecundus &c. *feliciter incipit* uſque ad XIV., ad cujus initium hæc occurrunt, *Methaphiſicorum Ariſtotelis liber quartus decimus*, *&* *ultimus feliciter incipit*. (*b*)

Codex

(a) Petrus Joannes Ordinis Prædicatorum ſummo ſtudio, & labore Editionem omnium Operum Alberti Magni Lugduni anno 1651. curavit Tom. XXI. in fol. diſtinctam. Quæ in his Tomis continentur, aut aliis in Editionibus extant, referuntur a Fabricio Bibliot. med. & inf. ætatis ſæpe laudata Tom. I. lib. 1. pag. 45. 46. In ea ampla Operum Alberti collectione Tractatum *de Paradiſo terreſtri* nactus non ſum, neque de illo Fabricius ipſe loquitur, ſed ſolum libellum *de virtutibus*, qui *Paradiſus Animæ* appellatur, & in ea Collectione reperitur.

(b) Ex iis, quæ in hoc ſecundo Codice extant, illud præcipue colligo, Verſiones varias, quas in aliquibus Codicibus reperio, ea loquendi formula indicatas, ſcilicet *ſecundum novam translationem* eſſe e græco in latinum traductiones Eminentiſſimi, ac Clariſſimi Cardinalis Beſſarionis, ac proinde ejuſdem eſſe illam Plutei VII. Cod. 1. num. 7. *de Anima*. Is dignitate, ſcientia, multiſque præclare geſtis præſertim in Concilio Florentino, variiſque expeditionibus apud Principes ſummo in honore merita juſtaque de cauſa habitus fuit. Hujus nomen excipiet immortalitas, & eruditionem ejus græcarum rerum prædicant etiamnum tot græci Codices, quibus Bibliothecam S. Marci Venetiarum locupletavit, ut videre eſt in Catalogis ejuſdem Bibliothecæ, & apud Montfauconium in Diar. Ital. Pariſiis anno 1702. edito Cap. III. pag. 41., & Cap. XXV. pag. 36. Scribit namque primo loco. *In iſta Bibliotheca non niſi manuſcripti Codices habentur maxima pars Græci*, *&* *a Cardinali Beſſarione dono oblati*. Ravenna ipſa æternum ſervat monumentum pii ſtudii Nicæni illius Antiſtitis, *qui anno 1459. conſociationi Canonicorum S. Salvatoris Cœnobium*, *&* *fundos*, *omniaque ſacræ Ædis B. Joannis Evangeliſtæ dono dedit*. Ita Rubeus lib. VII. pag. 634. Venetiis 1589. ex Typographia Guerrea.

In perennem grati animi ſignificationem F. F. Min. Conventualium Romæ ad interiorem murum Templi SS. XII. Apoſtolorum hoc poſuere monumentum.

D. O. M.

„ Beſſarioni Trapezuntio hujus Baſilicæ S. R.
„ E. Presb. Card. Epiſcopo Tuſculano, Qui ex
„ Ord. S. Baſilii ad Archiepis. Nicænum pri-
„ mo,

Codex nitidiſſimus habens omnium librorum initiales litteras auro, coloribuſque ornatas, quæ eleganter per dextrum latus ſparguntur, & eſt Sæculi XV. ejus ſcilicet ævi, quo Auctor verſionis florebat.

IN III.

Burlei *Commentaris in octo libros Phyſicorum*.

Hujus operis eſt exordium. *Ariſtoteles determinaturus de rebus naturalibus in primo libro ſcientia naturalis determinat in generali de partibus, & paſſionibus corporis naturalis &c.* Finis vero. *Et in hoc finitur expoſitio ſuper totum librum phyſicorum, & ideo qui dedit intelligere ſint gratiæ infinitæ. Amen.*

Codex non excedit Sæculum XIV.

IN IV.

1. Alberti Magni *de Anima* libri III.

2. Ejuſdem *de generatione, & corruptione* libri II.

In fine. *Explicit Commentum Fratris Alberti ſupra de generatione, & corruptione. Deo gratias.*

Codex primam initialem litteram exhibet colorum ſuavitate, minio, auro pulchre refertam, & ad primæ paginæ extremum Malateſtarum Inſigne, & eſt ſcriptus ſub initium Sæculi XV.

IN V.

1. Cajetani de Tienis in libros Ariſtotelis *de Anima*, & incipit: *ſicut antiquorum nos monet auctoritas Phiſica realis ſpeculativa in tres partes eſt diviſa &c.* & deſinit. *Et in hoc ſit finis, & complementum expoſitionum libri de Anima Ariſtotelis ad laudem Dei omnipotentis. Amen.* Dein. *Hic terminatur expoſitio libri de Anima Ariſtotelis edita per famoſiſſimum artium, & medicinæ Doctorem Dominum Magiſtrum Cajetanum de Thyennis de Vicentia.* (c)

Subjicitur index rerum ad Animam pertinentium, quarum in Opere fit expoſitio. Prologus Auctoris ad hoc opus, qui anteire deberet, poſt Indicem occurrit.

Titulus eſt. *Cajetanus de Thiennis Onophrio ſuo ſalutem.*

Inc. *Optaſti ſæpenumero, ut in librum de Anima Ariſtotelis omnium quidem ſubtiliſſimum expoſitiones quaſdam tibi ederem,*

Deſ.

„ mo, dein ad Patriarchatum Conſtant. evectus. Græcæ pariter & Latinæ Eccleſiæ concordia inter utramque ſtrenue ac feliciter promota. Pietate, Modeſtia, Prudentia, Religione, Doctrina illuxit. Legatus ad præcipuos Europæ Principes, & Reſpublicas; Pacem Chriſtianis aſſeruit, Bellum excivit in Turcas. Venetiis inſignem Bibliothecam publicæ commoditati dicavit. Permultis latine & græce editis libris, eloquio, & ſcientia ſui nominis decus auxit. Viros doctiſſimos non ſolum habuit familiares, ſed etiam in famulatu. Parcus ſibi, liberalis in pauperes, Aris cultum, nitorem reddidit ſacris Ædibus, quarum aliquas a fundamentis erexit, plures reſtituit. Baſilicam hanc SS. XII. Apoſtolorum ingentibus, maximiſque beneficiis locupletatam, extructo Cœnobio, amotis Canonicis, S. Franciſci Fratribus Conventualibus attribuit, ut quorum induſtria Sedes Apoſtolica ad conciliandam Orientalem cum Occidentali Eccleſia uti conſueverat, perenne eiſdem impenſi laboris maneret prœmium, ſuæ erga eundem Ordinem voluntatis monumentum. Ex Gallica Legatione redux extremum Ravennæ clauſit diem A. M. CCCC. LXXII. Mortalitatis ſuæ exuviis huic eidem Templo legatis. Cujus præ foribus Munificentiſſimi Benefactoris immortalibus meritis, Patribus ejuſdem Conventus aſtipulantibus, gratas licet impares obſequii nuſquam interituri rependit vices.

„ Frater Joannes Baptiſta Beltramus a Riparolio in Rom. Archi. SS. Dogmatum Profeſſor. An. S. CIↃ. IↃ.CLXXXII.

(c) Cajetanus iſte Vicentinus *Auctor Commentariorum in Ariſtotelem* alius eſt a Divo Cajetano Vicentino juniore cognomento Tienæo Fundatore Ordinis Clericorum Regularium Theatinorum, qui anno 1547. diem obiit, atque Sanctorum faſtis adſcriptus eſt anno 1629. Cajetanus ſenior ſcripſit in Ariſtotelis libros *Phyſicorum, & de Cælo, & mundo*, & in libros *de Anima*; hocque poſtremum Opus conſtat ex Quæſtionibus, quæ in noſtro Codice habentur. Vide Trithemium cap. 770.; & etiam Comnenum Papadopoli Tom. II. Gymnaſii Patavini pag. 272.

Deſ. *Accipe igitur mi Onophri calaber hunc meum libellum, cujus te non ſolum lectorem, ſed cenſorem conſtitui.*

Hoc opus in multas quæſtiones diſtribuitur, quarum aliquas heic exſcribimus. Prima eſt: *de ſenſu agente diſputata per famoſiſſimum artium, & medicinæ doctorem Dominum Magiſtrum Cajetanum de Thiennis:* & in fine. *Explicit Quæſtio de ſenſu agente diſputata per Cajetanum de Thiennis.*

Secunda ita ſe habet. *Incipit quæſtio de ſenſibilibus communibus diſputata Paduæ per famoſiſſimum &c. &c.*

In fine omnium quæſtionum legitur. *Laus Deo omnipotenti, & glorioſæ Virgini Mariæ. Amen.*

Poſt tres paginas characteribus vacuas, nulloque atramento ſignatas, hæc nobis ſe ſe offerunt. *Incipiunt quædam utilia ſuper libros Phyſicorum Ariſtotelis per me Cajetanum recollecta, artium, & medicinæ doctorem.* Eruditi, atque utiles Commentarii hi ſunt ſuper octo libros Phyſicorum, & ad eorum quemlibet in fine. *Explicit ſuper primo, ſecundo, tertio* uſque ad octavum.

Ad Codicis extremum hæc ſunt. *Expliciunt quædam utilia per me Cajetanum recollecta cum Dei auxilio, cui ſint gratiæ infinitæ, ſicut ejus celſitudo meretur.*

Cajetanus de Thyenis.

Cum Bibliothecam noſtram Cl. Manſius perluſtraret brevi illa mora, qua Cæſenæ eſt diverſatus, hunc Codicis noſtri finem in adverſariis notavit, ac in additionibus ad novam Bibliothecæ Fabricianæ Editionem, ubi de hoc Auctore Tom. I. lib. III. pag. 320. ſermo eſt, hæc habet. *Cajetanus iſte Vincentinus Auctor Commentariorum in Ariſtotelem & ipſe pariter cognomentum habuit de Tienis, quo dein Cajetanus junior Ordinis Theatinorum primus author vir ſanctus diſtinguebatur. Ita enim me legiſſe ſuccurrit in veteri Codice MS. Biblioth. Malateſtarum Cæſenæ, in quo Commentarii ejuſdem Cajetani in lib. Phyſicorum continentur.* Aliud, & recentiore manu notatum legitur: *Exſcriptum poſtea typis eſt commiſſum*, & ſuadent ea etiam, quæ utilia ab eodem Auctore collecta fuere, publica luce fuiſſe donata.

Codex eſt exaratus ſub initium Sæculi XV., eo ſcilicet ſæculo, quo Auctor iſte floruit.

I N V I.

Suiſſith Anglici *Cancullationes* [ita Codex, ſed vitio Librarii, cum legendum ſit *Calculationes*] *intentionis, & remiſſionis Qualitatum*. Quis ſit Auctor iſte neſcio, nec in Scriptoribus Auctorum celeberrimorum, qui ubique terrarum floruerunt, de hoc Suiſſith aliquid reperire potui. Sane in hoc perlegendo opere maximum ingenii acumen, & ſubtilitatem quiſque rerum phyſicarum cupidus agnoſceret, & quod Codicis peculiare eſt ad margines plurimarum paginarum figuræ deſcriptæ ſunt Geometricæ ad ea clare explicanda, quæ de intenſione, & remiſſione affectionum, & proprietatum corporis naturalis in eo demonſtrantur.

Codex ad primi folii limbum Stemma Malateſtarum Familiæ exhibet cum duabus Siglis M. N. unde conjicimus, ad Sæculum XV. pertinere.

PLUTEUS X.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

FRatris Ægidii de Roma Eremitani *Summa in octo libros Phyſicorum*. Hæc Summa octo continens libros eoſdem ſingulos in varias diſtinctos lectiones exhibet. Nam in Codice hæc extant exarata. *In primo libro ſunt lectiones XIX., in ſecundo III., in tertio XII., in quarto XIX., in quinto VIII., in ſexto XIII., in ſeptimo XI., in octavo XXX.* Lectiones hæ merito cenſendæ illæ ſunt, quas, dum ſumma cum laude Auditorumque frequentia Doctoris munere Pariſiis fungebatur, elucubravit, quarum manuſcripta Exemplaria aliis in Bibliothecis paſſim reperiuntur.

In fine. *Explicit ſumma ſuper libros Phyſicorum edita a Fratre Ægidio de Roma Ordinis Fratrum Eremitarum.* Et Codex, niſi fallimur, eo Sæculo, quo Auctor floruit, ſcilicet XIV., eſt exaratus.

IN II.

Gualterii Burley libri VIII. *Commentariorum in logicam* (a). Peculiaris Index rerum omnium, quas tractat, libros omnes præcedit, & ad extremum primæ paginæ limbum Craticula viſitur, pars ſtemmatis Malateſtianæ familiæ antiquior. Codicem ſcriptum eſſe ſub initium Sæculi XIV. fortaſſis poterit exiſtimari.

IN III.

Fratris Ægidii de Roma Eremitani *in libros poſteriorum Summa* (b). In fine hæc leguntur. *Explicit Summa libri poſteriorum a Fratre Ægidio Romano Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini.* Dein ſtricto numeris ſermone hæc ſequuntur.

„ Explicit iſte liber, qui ſcripſit, ſcriptor inerſque
„ Nomen Scriptoris Mattheus ſervus amoris.
„ Invidus invidia: comburitur intus, & extra
„ Invidioſus ego non invidus eſſe laboro.

Subjiciuntur Rubricæ, quæ in hoc Codice occurrunt; poſtea. *Mattheus. Scriptus anno* 1423. *die* 17. *Junii.*

IN IV.

Magiſtri Pauli de Venetiis Eremitani in libros poſteriorum Commentarii. De hoc opere eſt ſermo apud Elſſium, qui cum multa Paulli de Venetiis Opera nactus ſit multa jam nobis adjecit, & accuratum de omnibus indicem contexuit.

In fine. *Explicit ſcriptum excellentiſſimi, & famoſiſſimi ſacræ Theologiæ magiſtri,*

(a) Burleus Occami veſtigia ſecutus & ipſe ſubtiliſſimi Doctoris Scoti auditor, Scotiſtarum adverſarius evaſit. Cum enim a Magiſtro ſuo Argumenta audiret, quæ in contrarium doctrinæ ſuæ produci poterant, ea exſcripta promovit, auxit, illuſtravitque ad Nominalium Siſtema in ſcholis invehendum; hinc titulo Magiſtri Oxonienſis decoratus fuit. Ejus Operum catalogus prolixus extat apud Lelandum cap. 378., Pitſeum p. 435. Commentarii ſupra laudati ii ſunt, quos congeſſit in cathegorias, perihermenias &c. in priora, poſterioraque Analytica Ariſtotelis, ut ex lectione hujus Operis deprehenditur; non autem aliud exiguum opus ab eodem compoſitum *in Logicam Scoti.*

(b) In noſtra hac Bibliotheca, tam ex Codd. II. & VI. Plutei XXVI. dextræ ingredientium partis, tam ex hoc Cod. I. & III. Plutei X. ſiniſtræ partis dignoſcimus omnia Ægidii de Columna Romani ex Ordine Fratrum Eremitarum Doctoris Pariſienſis Opera contineri, de quibus Caveus diligenter diſſerit, ſi excipiamus ipſius Ægidii orationem ad Regem Galliæ Philippum Pulchrum; quæ extat apud Bulæum latine Tom. III. pag. 475. nec in noſtris Codicibus reperitur. De hoc Scriptore ſumma cum laude Auctores loquuntur, & Labbeus præcipue Tom. II. Biblioth. MSS. pag. 122. & ſeq.

giſtri, *nec non artium eximii Magiſtri Pauli de Venetiis*, (quia in ea Urbe educatus, quamvis patria Utinenſis.) *Ordinis Eremitani ſuper libros Poſteriorum finitum anno MCCCCLXVI. menſis Maii*. *Laus Deo*. Stemma in eo effulget Malateſtarum.

IN V.

1. Magiſtri Gulielmi Hetisberi, ita legit Codex, ſed ſcribendum *Guilelmi Hentisberi Sophiſmata*.

2. Ejuſdem *regulæ Gramaticales*: opuſcula eruditis nota, & ad finem opuſculi ſecundi hæc leguntur: *ſunt regulæ bonæ*, *& utiles editæ per famoſiſſimum Hetisberium ad laudem ſummam Dei*, *& glorioſæ Virginis Mariæ*. *Amen*. Is ſubtiliſſimus Dialecticus Anglus floruit anno 1380.

Codex eſt exaratus ſub finem ſæculi XIV.

IN VI.

Occami Minoritæ *Logica*. Hæc in duas dividitur partes; utraque tamen earum ea procedit methodo, ut prima primæ dicatur; prima ſecundæ; prima tertiæ, & ſic deinceps, non ſecus ac ſecunda pars dicatur, & diſtinguatur ſecunda ſecundæ, ſecunda tertiæ, ſecunda quartæ, & ita poſtea, & ultima eſt de *Equipollentia Modalium*. [c]

Codex ſcriptus eſt, niſi fallimur, ſæculo XIV.

(c) Præter ea, quæ de Guilelmo Occamo recenſuimus libro I. noſtri Catalogi, Plut. XIX. Codice II. pag 71. adnot. b. heic animadvertere lubet, Logicam Occami eam eſſe præcipuam ipſius Philoſophiæ partem, qua, poſtquam pluribus annis Joannis Duns Scoti auditor extitit, multumque ſub ejus diſciplina profecit, arma adverſus Scotiſticam doctrinam contulit, & ſcholæ Scotiſticæ infenſiſſimus hoſtis fuit, patronuſque effectus Nominalium. Elementa ſiquidem, definitiones, principia, aliaque ea in Logica congerit ad Nominalium Siſtema adverſus Scotum vindicandum.

PLUTEUS XI.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. PLinii *Naturalis Hiſtoriæ* libri XXXVII. Præfatio, ſeu Epiſtola huic Operi præmiſſa hoc lemma habet. *Caii Plinii Secundi Proœmium, ſeu Epiſtola ad Veſpaſianum Imperatorem in libros naturalis hiſtoriæ incipit feliciter*. Inſcriptio, quam ipſemet Plinius Præfationi, ſeu Epiſtolæ ſuæ pro more præpoſuit, unico dumtaxat puncto a contextu ipſius Epiſtolæ ſeparatur, hoc namque pacto. *Plinius Secundus Veſpaſiano ſuo ſalutem. Libros naturalis hiſtoriæ Novitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura licentiore Epiſtola narrare conſtitui tibi jucundiſſime Imperator*. Deſinit in hæc verba. *Hoc ante fecit in litteris noſtris Valerius Soranus in libris quos* Ἐποπτίδων *ſcripſit*.

Sive conſulamus Plinii veteres Editiones, inter quas eam, quæ tertio Idus Octobris anno 1479. Tarviſii vol. 1. prodiit in hac noſtra Ravennæ Bibliotheca exiſtentem, ſive recentiores, & præ ceteris Harduinianam, utramque exiſtimare cogimur laudatam Præfationem primo ejuſdem Operis libro inſertam fuiſſe, ita nempe ut ex ea, ac capitibus rerum, quas tractat Plinius, nec non Scriptorum recenſione, ex quibus profecit, primus liber conſtituatur. In noſtro tamen Codice Plinii Præfatio a primo operis libro diſtinguitur. [*a*] Eam enim ſequitur hæc Epigraphe.

Caji Plinii Secundi incipit Hiſtoriarum mundi Elenchus librorum omnium liber unus, qui primus.

Poſt XXXVII. Operis librum, cujus eſt finis. *Ab ea exceptis Indiæ fabuloſis proxime quidem duxerim Hiſpaniam quocumque ambitur mari*. Sequitur

Epigramma ejuſdem Plinii

„ Plinius hiſtoricus cognomine ſumque ſecundus,
„ Quod totum, quod terra capit, cælumque perambit
„ Strinxi, ter denis lepide ſeptemque libellis,
„ In quibus & duo ſunt viginti milia digna. (*b*)

2. Deinde

(a) Hanc Præfationem, quam in multis egregiarum Bibliothecarum Catalogis Plinio adjudicatam vidimus, & in primis ejuſdem Hiſtoriæ naturalis Editionibus ab anno 1470. ad annum uſque *1669*. quam ſæpiſſime repetitis eidem Plinio adſcriptam inſpeximus, quæque Plinio tribuitur cum ab aliis doctis Viris, tum ab iis etiam, qui Plinii Proœmium illuſtrarunt, veluti a Marino Becichemo Scodrenſi, Cornelio Vitellio, Antonio Fabro, quos laudat *Fabricius* Biblioth. Lat. Tom. I lib. II. cap. XIII. pag. *509*. qui fieri potuit, ut Plinio ſuppoſitam contenderet Vir cæterum de Plinio ipſo egregie meritus *Joan. Harduinus*, eumque ſecutus nuperrimus Gallus Editor? An ſtyli aliqua diverſitas, ingenii, quo contexta ſit, diſparitas, ſententiarum aliqua pugna in ea deprehenditur, quæ talem viris doctis ſententiam ſuadere potuerit? Nihil minus. Hinc merito ſcribit Cl. Marchio Maffejus P. II. lib. 1. Veronæ illuſtratæ, dum de ea loquitur. *Che in tutto Plinio non vi ſia nulla di più Pliniano*.

(b) *Secundus* cognomen eſt Caji Plinii, ut notavit Illuſtris Ezech. Spanhemius *de uſu numiſmatum* pag. 522.

Hic illis in libris viginti millia rerum dignarum ex voluminum circiter duum milium complexus eſt. Hæc Svetonius Tranquillus, ut vulgo creditur, de Viris Illuſtribus. Perluſtratis multis Plinii Secundi Editionibus nullibi quattuor hos verſus reperimus, neque in variis Bibliothecarum Catalogis, quos ſub oculis habuimus. In Collectione Piſaurenſi omnium Poematum, Carminum, Fragmentorum latinorum Tom. IV. pag. 425. Caji Plinii Secundi junioris Epigrammata typis commiſſa habemus; non item Caji Plinii Secundi ſenioris: In Codice Plinio adſcribuntur. Num vero ejuſdem Plinii ſint, an alterius Auctoris, aliorum eſto judicium.

2. Deinde *vita Plinii eu catalogo Virorum illuſtrium Tranquilli*, & incipit: *Plinius ſecundus Novocomenſis equeſtribus militiis induſtriæ functus procurationes quoque ſplendidiſſimas, atque continuas ſumma integritate adminiſtravit.* (c)

Deſinit: *Primus liber quaſi Index XXXVI. librorum ſequentium continuationem totius Operis, & ſpecies multorum continet.*

3. *Caji Plinii Secundi Oratoris Veronenſis de Viris illuſtribus incipit*. Mirum ſane eſt librum *de Viris illuſtribus* pluries vulgatum variis Auctoribus fuiſſe adſcriptum. In quibuſdam enim Sæculi XV. Editionibus *Plinio Juniori* tribuitur; in aliis ejuſdem Sæculi *Svetonium* auctorem præfert; & in aliis *Æmilium Probum*. Sunt & quædam, quæ *Plinium Seniorem* auctorem faciunt, veluti, quæ anno 1505. Argentorati prodiit curante Henrico Monocero. Verum ſaniores caſtigatioreſque Critici probabilius *Seuto Aurelio Victori* adſcribunt, & in his Andreas Schottus, qui *Victoris*, ſeu *Victorum* potius opuſcula edidit anno 1579.

In fine Codicis. *Et completus fuit per me Jacobum Pergulitanum die XI. Octobris 1446. pro Magnifico, & Potenti Domino Malateſta de Malateſtis. Arimini.* [d] Codex conſpicuus, omneſque librorum litteræ initiales lamellulis aureis, colorum mixtura ſunt elaboratæ, & quod caput eſt, varias hic illic lectiones habet, quæ magis conformantur Editionibus optimæ notæ. Sitque deguſtationis gratia hoc exemplum libri II. Codex legit: *Cujus circumfleuu reguntur cuncta;* ubi vero multæ Editiones non accurationes legunt, *teguntur omnia*. Prima lectio magis conſonat Plinianæ Philoſophiæ. Hujus Codicis mentionem facit Cl. Comes Antonius Joſephus a Turre Rezzonici in Elencho Codicum MSS.; quibus uſus eſt in Opere inſcripto: *Diſquiſitiones Plinianæ. Parmæ. Borſii Fratres anno 1763.*, dum ſcribit. *Cæſenas, ſive Cæſenatius 1. ſcriptus a Jacobo Pergulitano anno 1446.*

I N I I.

1. Flavii Joſephi *Judaicæ Antiquitates*: lib. XX. Prima fronte hæc nobis verba ſe offerunt. *Incipit Præfatio ſubſequentis Operis;* ejuſque ita eſt principium. *Hiſtoriam deſcribere diſponentibus, non unam, nec eandem video ejus ſtudii cauſam, ſed multas exiſtere, & ab alterutro differentes plurimum. Nam quidam eorum ſui ſermonis pandere volentes ornatum, & eu hoc gloriam occupantes ad partem hujus diſciplinæ accedunt, alii vero &c. &c.* Ejuſdem Præfationis finis eſt. *Quod ergo nunc quidem dicere ſuppono, ſed Deo tempore nobis præbente poſt hoc opus tentabo con-*

(e) Duo breviter heic ſunt attendenda. Primum vitam hanc Caji Plinii ſecundi a Svetonin Tranquillo ſcriptam fuiſſe nonnulli erediderunt, quod pro eerto habuerint, ipſum Svetonium Libri, qui de Viris illuſtribus inſcribitur, eſſe Auctorem; ſed hos erraſſe mox palam fiet. Secundum Plioius in hac vita Novocomeoſis patria ſcribitur, eum gravis inter Eruditos de ipſius patria ſit cootentio. Siquidem Plinius ipſe ſe ſe Romaoum ſecit pluribus in locis dum *Urbem noſtram Romam profitetur; Leges noſtras, quæ ſunt XII. Tabularum: Annales noſtros, Conditores noſtros Romulum, & Remum*, aliaque io hoc Opere habet, quibus ſe Romam patriam obtinuiſſe oſtendit. Andreas Dandulus, Petrarcha, aliique Recentiores Veronenſem ipſum affirmaot, & Veronenſibus favent Lucubrationes Xicconis Polentani, Nicolai Perotti, & aliorum, præcipue vero ex verbo *conterraneum meum*, quo ipſe Plinius Catullum appellat. Novocomenſem alii faciunt. Qua de re videſis Diſquiſitiones Plinianas cl. Antonii Joſephi Comitis a Turre Rezzooici mox laudatas.

(d) Perſtant adhue io uno Clauſtri latere Coaventus S. Fraociſci Arimini in marmoreo lapide hæc duo Diſticha iociſa.

Principe. Pandulpo. Malateſta. Sanguine. creatus
Dum. Galeotus. erat. ſpes. patriæque. Pater
Divini. Eloquii. Interpres. Bajotte. Joannes
Sum. tua. cura. ſita. hoc. Bibliotheca. loco. 1420

Ioſeriptio hæc oſtendere videtur, antequam Cæſenas noſtra oriretur, aliam in Conventu noſtro Arimini extitiſſe Bibliothecam, Codiceſque ad eam ditandam conſcriptos fuiſſe, qui ad Pandulphum Malateſtam de Malateſtis Arimini Priocipem dirigerentur; cumque Codices multi in Vaticanam Bibliothecam tranſlati fuiſſent, multaque alia præclara Monumenta Civitatis Arimini in Archivum Vaticanum aſportata, illo MSSrum receptaculo Civitas, & Conveotus privati remaoſerunt. Unus, vel alter Codex illius Bibliothecæ inter eos noſtræ Cæſenatis locum habuit. De Bibliotheca a Pandulpho Malateſta Arimini extructa loquitur Petrarcha. Senil. L. XIII. epiſt. x.

Digitized by Google

ſeribere. Convertar autem ad rerum narrationem reminiſcens primitus eorum, quæ de Mundi fabrica Moyſes dixit. Hæc autem in ſacris libris comperi ita ſcripta.

Deinde. *Incipit liber primus Flavii Joſephi antiquitatis Judaicæ.* Sequitur continenter libri primi exordium. *In principio creavit Deus cælum, & terram, ſed dum terra ad aſpectum non veniret, & profunditate tenebris celaretur, & Spiritus Dei ſuperportaretur, Deus fieri lumen juſſit, quo facto conſiderans omnem materiam ſeparavit lumen, & tenebras, & aliud quidem rei nomen impoſuit noctem, aliud vero vocavit diem.*

Libri poſtea XX. terminus eſt. *Et ſi Divinitas conceſſerit per diſcurſum commemorabo rurſus, & belli, & eorum, quæ ad præſentem diem, quæ tertii decimi quidem anni Domitiani, Cæſaris Principatus, mihi autem a nativitate quinquageſimi, & ſexti. Propoſui vero vobis conſcribere etiam noſtras ſectas in quattuor libris de Deo, ejuſque ſubſtantia, & de legibus, & cur ſecundum eas aliud facere permittitur, & aliud probibemur.*

Tum ſubjicitur. *Explicit liber XX. Flavii Joſephi Judaicæ Antiquitatis.* (e)

Obſervandum venit in XVIII. Antiquitatum libro præclarum illud Joſephi teſtimonium de Chriſti adventu, de ipſius ſignorum magnitudine, ejuſque reſurrectione, quod cum idem omnino ſit (ſi quorundam vocum tranſpoſitionem excipias) ac illud, quod in Editionibus, ac a Sanctis Patribus, ac Scriptoribus exhibetur, heic illud afferre ſuperſedemus. An genuinum ſit, an adſcititium, gravem eſſe controverſiam Eruditi noverunt, adeo ut quamplurimi ad perluſtrandos Græcos, Latinoſque Codices in eximiis Europæ Bibliothecis ſtudia ſua contulerint, qui quidem cum Codices, in quibus teſtimonium hocce reperitur, antiquitate præſtare cæteris a quibus abeſt, animadverterint, genuinum eſſe, atque ab ipſo Joſepho profectum merito judicarunt, ut pro genuino ante habuerant cum Euſebius Cæſarienſis lib. I. Hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. 11., tum S. Hieronymus libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis.

Ejuſdem contra Apionem Alexandrinum Grammaticum *de Antiquitate Judeorum* Libri II. [f]

Liber primus *Joſephi in Apionem Grammaticum de Antiquitatibus.* Incipit. *Sufficenter, ut arbitror, & per libros antiquitatum opulentiſſime virorum, Epaphrodite, legentibus os aperui de noſtro genere Judæorum. Quia ut vetuſtiſſimum eſt, & primam conſiſtentiam prope habuit &c.*

Liber ſecundus deſinit. *Apiones igitur, & Molones, & quicumque mendacii derogatione congaudent conjuncti, procul abſcedant. Tibi autem Epophrodite, veritatem*

(e) Græce ſcriptum a Joſepho hoc Opus nemo eſt qui neſciat. In hoc Codice veterem tantum ejus verſionem habemus, quam typis ſæpius vulgatam conſtat. Quem Auctorem es habuerit, nondum plane liquet. Non defuiſſe, qui eam Rufino Aquilejenſi adſcripſerint, Eruditis compertum eſt. Sed eorum opinio minime probari poteſt. Certe enim Caſſiodorus teſtatur in lib. Inſtitutionum Divinarum Litter. cap. 17. ſe inſtante, Antiquitates Joſephi Judaicas Latio donatas fuiſſe. Eam vero primam hujus Operis extitiſſe verſionem ex eo intelligi poteſt, quod nemo unus ex veteribus Scriptoribus dixit, litteriſque conſignavit, aliquem fuiſſe ex antiquioribus, qui illud opus latine tranſtulerit; immo vetuſtiſſimi Codices plerumque nomen Rufini non præferunt, ſicut non præfert vetuſtiſſimus Mediolanenſis, qui in papyro Ægyptia ſcriptam Antiquitatum Joſephi verſionem continet. Vide Cl. Muratorium Antiquit. Tom. III. pag. 918. Non igitur *Rufini*, ſed veroſimilius alicujus ex Caſſiodori amicis hæc verſio exiſtimanda eſt; quod idem & de verſione duorum Librorum adverſus Apionem cenſeri poteſt.

(f) Hi duo libri a Joſepho conſcripti ſunt adverſus Manethonem, Appollonium, Molonem, Lyſimacum, Poſidonium, & Apionem præcipue, quem ſcripto Judæis detraxiſſe Juſtinus martyr, Julianus Affricanus, Euſebius. & Hieronymus affirmant, quos inter Hieronymus de Scriptoribus Eccleſiaſticis hæc habet. *Scripſit & Joſephus duos de antiquitate libros adverſum Apionem Grammaticum Alexandrinum, qui ſub Caligula legatus miſſus ex parte Gentilium contra Philonem etiam librum vituperationem gentis Judaicæ continentem ſcripſerat.* Ex his intelligitur librorum inſcriptionem hac de cauſa eſſe *de Judæorum antiquitate adverſus Apionem.*

tatem maxime diligenti eu parte ſimilia noſſe de noſtro genere cogitanti hic libellus conſcriptus eſſe dignoſcitur. (g)

Succedit hujus opuſculi Hieronymianum elogium, quod extat in epiſtola ad Magnum Oratorem Tom. II. pag. 332. Inſcriptio. *Hieronymus ad Magnum Oratorem Urbis Romæ.*

Joſephus antiquitatem approbans Judaici populi duos libros ſcripſit (Editiones legunt *ſcribit*) *contra Apionem Alexandrinum Grammaticum, & tanta* [Editiones *talia*] *ſecularium profert teſtimonia, ut mihi miraculum ſubeat, quomodo vir hebreus ab infantia* [deeſt *&*] *ſacris litteris eruditus cunctam Grecorum Bibliotecam evolverit*. Nomina *hebreus* ſine Diphtongo, & *Bibliotecam* ſine aſpiratione ſunt in Codice exarata.

Codex eſt Sæculi XV. admirandæ pulchritudinis, & elegantiæ, & ſi quid vitii in eo eſt, Librarii præpropera ſcribendi feſtinatio eſt culpanda, qui hic illic eandem non ſervat ſiglarum, & abbreviaturarum rationem. Cæterum omnes majuſculæ librorum initiales litteræ lamellulis aureis, ſuavibuſque coloribus refertæ, & illuſtratæ viſu perquam jucundæ exhibentur; & ad calcem primæ paginæ Stemma Malateſteum, ſcilicet *Craticula* viſitur. Ad ſingulos libros in marginibus ſummaria earum rerum, de quibus iis in libris eſt ſermo.

IN III.

Flavii Joſephi Hiſtorici Judaicarum Antiquitatum liber XIII. (h) *& Belli Judaici liber primus feliciter incipit*. Septem libri ſunt in Codice de *Bello Judaico*, & de everſa Hieroſolima a Joſepho ante libros XX. *Antiquitatum Judaicarum* patria lingua elaborati in Civium ſuorum uſus; dein græce ſcripti, oblatique Veſpaſiano anno Imperii ejus ſeptimo (i) atque ita approbati, tantique habiti, ut Hieronymus cap. 13. Catalogi Scriptorum dicat. *Joſephus Romam venient ſeptem libros Judaicæ captivitatis Imperatoribus Patri, Filioque obtulit* [Veſpaſiano, ac Tito], *qui & Bibliothecæ publicæ traditi ſunt* [*l*] *& ob ingenii gloriam Statuam quoque meruit Romæ*.

Hi libri Præfationis titulum non præferunt; aſt ea non carent, & ita incipit. *Quoniam bellum, quod cum populo Romano geſſere Judei omnium maximum, quæ noſtra ætas vidit, quæque auditu percipimus &c.* Deſinit in hæc verba. *Narrandi autem initium faciam hoc ordine, quo capitula ſunt digeſta.*

Primi libri initium eſt. *Quum potentes Judæorum inter ſe deſiderent eo tempore, quo de tota Siria cum Ptolomeo ſexto Antiocus, qui Epiphanes dictus eſt, ambige-*

(g) Joſephum Flavium, gente Judæum, Phariſæum ſecta, & a Veſpaſiano Civitate Romana donatum libros xx. *Judaicarum Antiquitatum* Veſpaſiano, binos vero contra Apionem *de Antiquitate Judæorum* Apophrodito Patrono ſuo nuncupaſſe, nemo omnium eſt, qui id in dubium revocet. Primum Opus præter hoc, quod oſtendat Joſephum tempore Veſpaſiani, Titi, Domitiani, quibus erat acceptus, vixiſſe, demonſtrat pariter, quod in vivis agebat anno tertiodecimo Domitiani, in quo finem operi *Antiquitatum* impoſuiſſe ſe teſtatur, qui annus erat Chriſti XCIII. & ætatis Joſephi LVI. Quoniam vero poſt hoc opus etiam opellam contra Apionem edidit, inſcripſitque Apophrodito, qui, ut Dio lib. 67. pag. 766. tradidit, a Domitiano eſt interfectus Anno Chriſti XCV., conſectarium eſt libros contra Apionem ante hunc Chriſti annum concinaſſe. Qui plura deſiderant, adeant librum XX. ultimum *Antiquitatum*, vitamque ipſius, & conferant præcipue Joannis Pearſonii Opera poſthuma pag. 171.

(h) Primos ſeptem libros hujus Codicis agere de *Bello Judaico* nemo inficiabitur, & ex præfatione plane dignoſcitur, & ex collatione eorum cum editis libris. Inſcitiæ igitur Librarii tribuendum eſt, quod primo horum librorum inſcriptionem adjecerit *Judaicarum Antiquitatum liber XIII.*, qui eadem imperitia & cuique ſequentium librorum inſcriptionem pariter appoſuit *Judaicarum Antiquitatum liber XIV.*, *Judaicarum Antiquitatum liber XV.* & ita deinceps.

(i) Tillemont. Hiſt. des Empereurs. Tom. 1. pag. 971. Edit. Brunell.

(l) Verba Joſephi in libro de vita ſua iſthæc ſunt. *δημοσιεῦσαι προσέταξεν*. quæ verba non ſatis commode redduntur a Hieronymo: *Bibliothecæ publicæ traditi ſunt*. dixiſſet: *præcepit ut vulgarentur*. Ita Benedictini Patres ad idem caput adnot. e. pag. 838.

ambigebat. Finis vero libri ſeptimi eſt. *Qualiter Cæſar teſtamentum Herodis confirmavit ſervans filiis ejus teſtamentum. Et qualiter accuſatus Archelaus a cognatis ſuis apud Cæſarem, & ſuperans accepit regnum, & regnans aſpere per decem annos iterum accuſatus eſt: & exilio relegatus eſt in Viennam. Regnum autem ejus tranſtulit Cæſar in Præſidatum.*

Sub hos VII. libros, qui revera ſunt *de Bello Judaico* exarati, inveniuntur alii libri, & ii quidem ad opus *Judaicarum Antiquitatum* revera ſpectantes, hoc eſt liber ejus Operis XXII., qui in hoc Codice ponitur pro libro XX.; Libri XVIII. & XIX., quos in unum conjunctos hic Codex obtrudit, pro libro XXI.; & tandem liber XX., quem hic Codex vigeſimum ſecundum ac proinde ultimum *Judaicarum Antiquitatum* mentitur. Is igitur fuit Librarii ſcopus, ut completum ſcriberet numerum librorum XXII. Flavii Joſephi de Antiquitate Judaica; ſed perperam; cum in eorum numero conſociet VII. libros ab illis diſtinctos Judaici Belli. Curioſius contuli tres hos libros de *Antiquitate Judaica* cum iis, qui occurrunt in ſuperiori Codice, an aliqua ſit Lectionum diverſitas, & aliquam ſaltem levem nactus ſum, quod in cauſſa eſſe potuit, ut Librarius denuo exſcriberet.

In fine: *Explicit Hiſtoriarum Joſephi liber XXII. Judaicæ Antiquitatis*. Verſio latina eſt, ſed Anonymi. [*m*]

Codex in membranis levigatis eleganter ſcriptus, eſt Sæculi XV. Prima Præfationis majuſcula littera affabre depicta imaginem exhibet viri, quam Flavii Joſephi, niſi fallimur, eſſe cenſemus. Viri, inquam, ſtantis ſub uno Templi arcu ibi depicti, forſitan Templi Jeroſolimitani, & non temere quidem. Hiſtoriam de everſa Jeroſolima ſcripſit, & magna fide in earum rerum hiſtoria verſatum fuiſſe, quibus ipſe interfuerat, teſtatur Joſephus. Cæteræ vero initiales librorum litteræ vel ex auro tantum formatæ, vel coloribus ſumma cum diligentia, & arte illuſtrantur.

IN IV.

1. Hæc ſunt, quæ legentibus primum hoc in Codice obveniunt. *In nomine Dei Summi incipit Prologus in librum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ beati* (*n*) *Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi de græco in latinum tranſlatæ*.

Hujus

(m) Sanctum Ambroſium hos ſeptem libros de *Bello Judaico* è græco ſermone Latio donaſſe, ſive alterum neſcio quem ſub nomine Hegiſippi, nonnulli exiſtimarunt, & in Codice antiquiſſimo Bibliothecæ Ambroſianæ hocce opus Sancto Doctori adſcriptum ſe reperiſſe teſtatur Jo. Mabillonius Tom. I. Itinerarii Italici pag. 12. Sed recte Benedictini Patres in præclara Ambroſii Operum Editione verſionem hanc Ambroſio abjudicant, nihilque in ea, quod ſtilum ejus, ingeniumque prodat, inveniri affirmant; quod ipſum & viſum antea fuerat Latino Latinio in epiſtola ad Maſium Tom. II. Lucubrationum pag. 119. S. Hieronymum e græco in latinum tranſlationem horum librorum edidiſſe aliqui cenſent, ſed neque eorum opinioni ſubſcribimus, cum ex operibus Joſephi multa excerpſiſſe S. Doctorem ex ſcriptis ſuis plane dignoſcatur; vertiſſe autem latine illud opus haud invenjemus. Juvat e re nata heic excribere Caſſiodori verba, quæ hæc ſunt cap. 17. Divinarum Inſtitutionum. *Ut eſt Joſephus pene ſecundus Livius in libris antiquitatum Judaicarum late diffuſus, quem Pater Hieronymus ſcribens ad Lucium Beticum propter magnitudinem prolixi operis a ſe perhibet non potuiſſe transferri. Nunc tamen ab amicis noſtris quoniam eſt ſubtilis nimis, & multiplex magno labore in libris viginti duobus* (Libris duobus contra Apionem Antiquitatum operi adjectis) *converti fecimus in latinum. Qui etiam, & alios ſeptem libros captivitatis Judaicæ mirabili nitore conſcripſit, quam translationem alii Hieronymo, alii deputant Rufino, quæ dum talibus Viris adſcribitur, omnino dictionis eximia merita declarantur*. Verſionis hujus Auctor non eſt Hieronymus; fuiſſe tamen Rufinum quam plurima monumenta ſuadent, & validæ conjectationes, quibus ſuperſedemus contenti ea exhibere, quæ habet cl. Fabricius de Scriptoribus Latinis Sect. IV. lib. IV. cap. 3. pag. 732. Edit. Hamburg. *Rufini varia extant, quæ nondum ſunt in unum corpus omnia a quopiam collecta. Plurima ex græco in latinum convertit, ut Joſephum de bello Judaico, Recognitionis Clementis* &c. Editio græco-latina cum notis, & nova verſione Joannis Huſdoni pulcherrima, & emendatiſſima eſt ſtudio Sigiberti Havercampi curata Ultrajecti apud Jacobum Broedelet M. D. CC. XXVI.

(n) Non honoris, ac dignitatis gratia ſolummodo Euſebius Cæſarienſis titulo *Beati* eſt honeſta-

Hujus Prologi poſtrema tantum verba exſcribo, cum ad multa declaranda plurimum valeant. In fine itaque ipſius hæc ſunt verba. *Poſt perſecutionem uſque ad obitum Theodoſii Auguſti.* Sequitur Epigraphe. *In nomine ſanctæ, & individuæ Trinitatis incipit liber primus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ beati Euſebii Cæſarienſis Epiſcopi. de græco in latinum tranſlatæ.* [o] Libri notantur XI.

Primus liber incipit. *Succeſſiones SS. Apoſtolorum, & tempora, quæ a Salvatore noſtro ad nos uſque decurſa ſunt, quæque, & qualia in his erga Eccleſiæ ſtatum geſta ſunt.* Primum librum ſequuntur alii, quorum poſtremi, hoc eſt XI. finis hic eſt: *Ipſe Romano Imperio per annos decem, & ſeptem feliciter gubernato ad meliora migravit cum piiſſimis Principibus percepturus præmia meritorum. Amen.*

In hoc Codice libri omnes in plura capitula diſtribuuntur, & numeris arithmeticis indicatur quot in quolibet libro capitula contineantur. Ipſi tamen libri titulos capitibus præfixos non habent, ut habere ſolent græca Exemplaria, & extabant in uno Codice manuſcripto Ruffini penes Valeſium exiſtente ante ſeptingentos annos ſcripto, ut eruditiſſimus ille Scriptor teſtatur in adnotatione ad titulos primi libri Euſebii, in qua oſtendit Euſebium ipſum indices, ſeu titulos præfixos ſingulis libris compoſuiſſe.

Ad finem hujus Operis hæc ſcripta leguntur. *Pro Illuſtriſſimo, ac Magnifico Principe Domino Malateſta Novello de Malateſtis ſcriptus per manus Fratris Franciſci de Figbino ejuſdem Principis Capellano anno* 1457.

Hoc præclariſſimum Euſebii Pamphili Opus ab ipſo græce ſcriptum in X. libros eſſe diſtributum, rem certam faciunt duo optimæ notæ Codices Bibliothecæ Regiæ Pariſienſis; ſic pariter Codex Eminentiſſimi Cardinalis Mazarini, Codex Nicolai Fukeri, aliique Codices Græci, qui illius Operis græce ſcripti X. libros produnt; ſicuti duæ Editiones, altera Pariſienſis, quam Robertus Stephanus typis commiſit; altera Genevenſis. Verſio tamen latina noſtri Codicis iſtiuſmodi Operis XI. exhibet libros; X. vero libros verſio Muſculi, & illa Chriſtophorſoni, atque recentiſſima, & accuratior Cl. Henrici Valeſii, ex quo ſumpſimus, quæ de MSS. hujus Operis Codicibus diximus.

2. Poſt

neſtatus, ſed pietate, virtutibus, quibus etiam affulſit, nec non laboribus ad Eccleſiæ diſſidia inter Confratres, alioſque componenda exantlatis, ac noctibus abſque ſomno ductis ad tot utilia Eccleſiæ volumina conſcribenda a Viris litteratis expetita, præcipue dum primus Hiſtoriam Eccleſiaſticam in unum collegit, hanc in ore multorum meruit laudem, & ideo Conſtantino Magno fuit carus, dictuſque Euſebius Pamphili, quia cum ipſo conjunctiſſime vixit, individuuſque comes ipſius uſque ad Martyrium, & quamvis *Homouſii* vocabulo primum uti veritus ſit; re tamen maturius perpenſa, & probaſſe, & damnationi Arii in Synodo Nicæna bona fide ſubſcripſiſſe multis defendi poſſe videtur.

(o) Quis hujus verſionis Auctor ſit, merito quiſpiam ſcire aveat. Exploratæ capiendi conſilii rationes nobis ſunt, Rufinum hujus verſionis Auctorem eſſe. Et ſane Rufinus epiſtola ad Chromatium hæc habet: *Sciendum eſt, quod decimus liber hujus Operis* (Euſebii) *in Græco, quoniam perparum habet in rebus geſtis, per reliqua omnia in Epiſcoporum panegyricis tractatibus nihil ad rerum ſcientiam, occupatus, omiſſis, quæ videbantur ſuperflua, hiſtoriæ, ſi quid habuit, nono conjunximus libro, & in ipſo Euſebii narrationi dedimus finem. Decimum vero, & undecimum librum nos conſcripſimus.* Jam vero eo prorſus modo in Codice noſtro libri ſunt exarati, quo Rufinus ad Chromatium ſcribit, hoc eſt, cum quæ in libro X. Euſebii continentur ad Hiſtoriam pertinentia, ea ſint in nono libro comprehenſa, atque exhibeat duos alios libros ad Hiſtoriæ continuationem uſque ad undecimum librum. Igitur nulla vel levis dubitandi ratio ſupereſt Rufinum hujus verſionis eſſe Auctorem. Super hæc ad finem Procemii hæc leguntur. *Poſt perſecutionem uſque ad obitum Theodoſii Auguſti.* Verba iſta comparatiſſima ſunt ad rem noſtram plane firmandam. Euſebius ſiquidem in Operis ſui exordio Hiſtoriam ſe perducere profitetur ad illud tempus, quo poſt cruentiſſimam Diocletiani perſecutionem pax divinitus effulſit, eamque Conſtantinus Magnus honorificentius Eccleſiæ reddidit Catholicæ; Rufinus vero ſexaginta circiter annis poſt Euſebii mortem, quæ contigit anno 340, verſionem Euſebii eſt aggreſſus, hoc eſt prope finem Sæculi IV., quo tempore Theodoſius ultimum clauſit diem. Nunc conferamus quæſo tempus, quo Euſebius Hiſtoriæ ſuæ finem impoſuit cum tempore, quo proſecutus eſt Rufinus eandem uſque ad Theodoſii mortem, & unicuique perſpectum erit verſionem Codicis Rufini eſſe, cum ſcribat. *Poſt perſecutionem uſque ad Theodoſii obitum.* Affirmamus itaque Prologum, & Verſionem ipſius eſſe.

2. Poſt duo Folia abſque ulla ſcriptione ſequitur ejuſdem Euſebii *Chronicon*, & primum abſque ullo titulo hæc habeotur. *Adjuro te quicumque hos deſcriptos libros per Dominum Jeſum Chriſtum, & glorioſum ejus adventum, in quo veniet judicare vivos, & mortuos, ut conferas quod ſcripſeris, & emendes ad exemplaria ea, de quibus ſcripſeris diligenter. Et hoc adjurationis genus ſimiliter tranſcribas, & transferas in eum Codicem, quem deſcripſeris*. Verba ſunt Hierooymi. [*p*]

Deio *Euſebius*, *Hieronymus*, *Vincentio*, *& Gallieno ſuis ſalutem*. *Vetus iſte diſertorum mos fuit, ut exercendi ingenii cauſa græcos libros latino ſermone abſolverent*. Hoc eſt Præfationis Sancti Hierooymi exordium. Deſioit in hæc verba: *Timor enim Dei hominum timorem expellit: ſed quoniam debacchantibus adhuc in terra noſtra Barbaris incerta ſunt omnia*.

Poſt hanc ſubjicitur initiali littera miniata, & aurea. *Moyſen Gentis hebraicæ, qui primus omnium Prophetarum ante adventum Domini Salvatoris divinas leges ſacris litteris explicuit &c.* Deſinit. *Et ſi qua alia digna memoria putavit antiquitas, quæ univerſa in ſuis locis cum ſumma brevitate ponentur*. Editiooes leguot *ponemus*. Utriuſque Præfationis Auctor in Codice non præſcribitur, manifeſtum eſt tamen, primam Hieronymi eſſe; ſecundam vero eſſe Euſebii, quam Hieronymus io latinum, ut creditur, verteret. Hoc opus, quod Hiſtoriæ maximum adfuodit lumen, modo *Epitome* ideſt Breviarium appellatur; hinc Codex Parmenſis haoc præfert Epigraphen. *Incipit Euſebii Panphili Epiſcopi Cæſarienſis Epitome*, *quod Breviarium ſonat a Hieronymo traductum*. Quod didicimus ex iis quæ de hoc Opere leguntur io Vallarſiaoa Editione Tom. VIII.; modo *Hiſtoriam Temporum* vocat Auguſtinus II. 39. de Doctrina Chriſtiana, & *Digeſtionem temporum* Hieronymus ipſe lib. 1. in Ruffinum.

Libri exordium excipit Euſebii Præfatiooem io latioum a Hieronymo verſam abſque ullo titulo (*q*), & ita habet. *Incipiunt tempora totius ſæculi, Regeſque gentium omnium, quibus locis, quibuſque temporibus in ſuis provinciis regnaverunt &c.* (Editio Vallarſiaoa legit *regnaverint*). Deſinit in hæc verba. *Nec non apud Ægyptios erat XVI. potentia, ſicut ait Manetho per quam regnabant Thebæi annis CXC. quorum primus annus erat æque primus Abraæ*.

Nec io Codice noſtro Chronicoo hoc diviſum eſt in duos Libros, io quos ab Euſebio ipſo diſtinctum aliqui arbitrati ſunt, quorum priorem ioſcripſerit Χρονογραφίαν; poſteriorem Τρονικὸν κανονα. Si Præfatiooem a Vallarſio huic Operi præfixam atteote perluſtremus, hanc duorum librorum diviſiooem (ceteroquin oon admittendam, ut ipſe pluribus probat) prodiiſſe ſcribit ex Scaligeri officioa, atque inuſitato exemplo io ſua Editione inveniri affirmat. Pace dixerim tanti Viri. Diſſertationem habemus Cl. Patris Manſii in Collectione Calogeriana, io qua ſe vidiſſe teſtatur vetuſtum Manuſcriptum cum ea Chronici Euſebiani io duos Libros diviſione, ac proinde multo aote hujus diviſioois exemplum extitiſſe conjicimus. Aſt præ ceteris plurimi eſt facienda Vallarſii animadverſio multis comprobata, oarrationem ſcilicet ab Adamo ad Abraham paucis perſtrictam fuiſſe quaſi Præludium, & Proœmium Euſebio neceſſariam ad aliquem Chronologicum ordinem ſervandum, ut poſtea Abrahami ortus, quantum fieri poterat, conſtitueretur. Sed noſtri noo eſt inſtituti hanc aggredi ſpartam; Criticis eam ultro, ac libenter relinquimus.

Ab

(p) Hujus obteſtationis, qua Euſebius ipſe delectatus eſt, Auctor cenſetur S. Irenæus libro V. Eccleſiaſticæ Hiſt. cap. 20. ab ipſo Euſebio, atque eadem, quæ eſt in Codice, utitur Hieronymus. In Codice noſtro obteſtatio Hieronymi Præfationem anteit, in aliis vero Codicibus a Pontaco, Salmaſio, Thomaſino inſpectis Præfationi S. Doctoris ſubnectitur. Cæterum multi alii Codices eam ignorant.

(q) Quamvis in MSS., & veteribus Editionibus, ut in illa pœnes me exiſtente Pariſiis impreſſa ab Incarnatione Domini milleſimo quingenteſimo duodecimo per Henricum Stephanum ioſcriptio habeatur, ſcilicet hæc; *Exordium libri*; attamen deeſt in Codice noſtro, & Scaliger etiam in Editione ſua prætermittit.

Ab Abrahamo exorditur Chronicon ſuum Euſebius, & finem habet his verbis. *Vicenalia Conſtantini Nicomediæ acta, & ſequenti anno Romæ edita.*

Operis hujus partem hanc perluſtrando, mihi occurrit in ſexageſimo tertio folio lineæ ſextæ obſervare, & legere: *Cornelius Gallus* : & verbum, quod ſequitur, dolo, vel quavis alia cauſa abraſum, ſed non ita tamen perfecte, ut quod ibi ſcriptum erat, adhibito exquiſito Microſcopio legi nequeat. Satis ſuperque dignoſcitur, vocem quæ ibi extitit, hanc fuiſſe *Forolivienſis*; totumque locum ita habuiſſe. *Cornelius Gallus Forolivienſis poeta, a quo primum Ægyptum rectam, ſupradiximus, 43. ætatis ſuæ anno propria ſe morte interfecit*. Et ſane Codicis lectionem eſſe *Forolivienſis* compertum eſt ex autographa atteſtatione fide digna, quæ extat ad Codicis calcem, quam poſt ipſius Codicis deſcriptionem dabimus.

Poſt finem Chronici Euſebiani hæc ſunt verba: *Hactenus Euſebius; deinceps Hieronymus.*

Hucuſque Hiſtoriam ſcribit Euſebius Pamphili martyris contubernalis: cui nos ita ſubjecimus.

Sanctum Hieronymum in ſua Chronici Euſebiani verſione, licet fideliſſimus fuerit, in ipſo juxta Græca Exemplaria ſibi propoſita traducendo; nihilo tamen minus aliqua, prout ratio narrationis poſtulabat, de ſuo addidiſſe ſatis perſpicuum eſt. Sic ut unum exemplum afferam. In latino ejus Chronico ad annum Conſtantini quintum decimum hæc ſunt verba. *Alexandrinæ Eccleſiæ 19. ordinatur Epiſcopus Alexander, a quo Arius Præsbiter de Eccleſia ejectus, multoſque impietati ſociat. Ad quorum perfidiam coarguendam Synodus 318. Epiſcoporum in Nicænam Urbem Bithiniæ congregata, omnes hæreticorum machinas Homouſii oppoſitione delevit*. Hæc porro ab Euſebio dicta, & ſcripta non fuiſſe conſtat. Neque enim certe HOMOUSII vocabulum adhibitum ab eo fuiſſet, quod illi, ut notum eſt, diſplicuit, & hoc prudentis œconomiæ cauſſa. Deinde non ſcripſiſſet trecentos, & octodecim Epiſcopos Nicænæ Synodo præſentes fuiſſe, cum in tertio libro de vita Conſtantini apertiſſime ſcribat paulo pluſquam ducentis, & quinquaginta ex Epiſcopis coactam Synodum.

Sui Chronici continuationem exorditur Hieronymus ab iis verbis. *Arnobius in Affrica Rhetor clarus habetur &c. &* definit. *Ipſe Imperator Valens cum ſagista ſaucius fugeret, & ob dolorem nimium ſæpe equo laberetur ad cujuſdam villulæ caſam deportatus eſt, quo perſequentibus Barbaris, & incenſa domo ſepultura quoque caruit.*

Proſper cetera deinceps adjecit, quæ ab his verbis incipiunt. *Igitur Valente a Gothis in Thracia concremato Gratianus cum fratre Valentiniano 4t. regnavit annis 6.* Definit in hæc verba; *Valentiniano 6. & Nonio Conſulibus.*

Hic finit Proſper poſt Hieronvmum.

Tandem in Codice legitur. *Explicit Chronica Euſebii, Hieronymi, item Proſperi pro Illuſtri, ac Magnifico Domino Domino Malateſta Novello de Malateſtis ſcripta per me Fratrem Franciſcum de Fighino Capellanum ejuſdem Illuſtris Principis anno* 1454.

Codex eſt accurate, & diligenter ſcriptus, & continet Chronicum a principio Mundi uſque ad $\overline{\text{iiii}}$ $\overline{\text{iiiii}}$ XXXXVI Valentiniano VI., & Nonio (*r*) Coſſ.

Nunc ſubjicio teſtimonium, quod ad calcem Codicis extare ſuperius dixi circa Forolivienſis vocabulum in eo abraſum. En ejus verba.

„ In Chriſti nomine Amen. Anno ab ejuſdem Natali 1674. Indictione 12. Se-
„ dente Sanctiſſimo D. N. D. Clemente Divina Providentia Papa *X.* die vero 15.
„ Menſis Novembris Jovis &c.

„ Cum A. R. Patri Fratri Innocentio Guidaccio Conventus S. Franciſci Min.
„ Conv. Civitatis Cæſenæ nunc temporis Guardiano, & A. R. P. Fratri Joanni

(r) Doctiſſimus Paggius noſter rectius legendum eſſe exiſtimat *Nomo*, non Nonio.

„ Baptiſtæ de Fauſtinis Sacræ Theologiæ Magiſtro ad præſens Cuſtodi præclaræ Ma-
„ nuſcriptorum Bibliothecæ, quæ in eodem Conventu aſſervatur, innotuerit in li-
„ bro Chronicæ Euſebii Cæſarienſis in undecimo ſcamno collocato nonnullas litteras
„ in alteræ paginæ ſolio ſexageſimo tertio in linea 6. ubi legebatur. Cornelius Gal-
„ lus Forolivienſis Poeta a quo primum Ægyptum rectam ſupradiximus, XLIIII.
„ ætatis ſuæ anno &c. ſive dolo, ſive quavis alia cauſa abraſas fuiſſe; ſimulque Pe-
„ rilluſtres, & A R. R. D. D. Joſephum M. de Nobilibus Sacerdotem, & J. V.
„ D., & Bartholomæum Bocchium pariter Sacerdotem cum Perilluſtri D. Carlo Ne-
„ rio, omnes Cæſenæ Cives inſpexiſſe dictam paginam in dicta linea tum priuſquam
„ abraſæ fuiſſent quædam litteræ, tam poſt abraſionem, & præſertim præfatum R.
„ D. Bartholomæum Bocchium, qui biennio ante prædictæ lineæ tranſumptum fece-
„ rat, quod authentice apparet, cum adhuc eſſent integræ litteræ una cum dictis
„ D. D. Joſeph Maria Nobili, & Carolo Nerio die 22. Auguſti hujus Anni alte-
„ ram de hac abraſione juratam præſtitiſſe atteſtationem.

„ Hinc præfati R. R. P. P. priori legitimæque lecturæ Textum illum red-
„ dere cupientes, ut veritas magis, ac magis eluceſcat, & libro, quod amiſerat
„ pondus, reſtituatur, exquiſiverunt a prædictis D. D. Joſepho Maria de Nobilibus,
„ Bartholomæo Bocchio, Carolo Nerio, ut ſimilem abraſionem hujus, & legitimæ
„ lecturæ facerent atteſtationem. Qui omnes tam juſtæ petitioni ſatisfacere volentes,
„ ſponte, & voluntarie in hac inclita Bibliotheca conſtituti, & pro veritate re-
„ quiſiti, tactis pectoribus, & libris reſpective deponunt biennio circiter ante legiſ-
„ ſe, & reſpective tranſumpſiſſe dictam lineam illius textus abſque ulla abraſione in
„ linea ſexta ſecundæ paginæ ſexageſimi tertii ſolii, quæ legebatur integra, videli-
„ cet: *Cornelius Gallus* (s) Forolivienſis poeta, a quo primum Ægyptum rectam,
„ ſupradiximus, XLIII. *ætatis ſuæ anno propria ſe morte interfecit:* & ſic legen-
„ dum eſſe dictum Textum in eodem Codice affirmant, ut olim integre legebatur.
„ Et ita &c. ſub quibus &c. omnes &c. (t)

„ Ita eſt Joſeph Maria de Nobilibus, qui ſupra nomin. &c. manu propria &c.
„ Ita eſt Bartolomæus Bocchius, qui ſupra nomin. &c. manu propria &c.
„ Ita eſt Carolus de Neriis, qui ſupra manu propria.

„ Actum Cæſenæ in Contrata Crucis Marmoris in D. Ven. Conventu S. Fran-
„ ciſci in eadem Bibliotheca præſentibus Illuſtriſſimis D. D. Joanne Roſinio, & Mat-
„ thæo Bertonio Civibus Civitatis Cæſenæ Teſtibus rogatis.

„ Vincentius Maſinius Civis Cæſenas Publicus Auctoritate Apoſtolica Not., ac
„ Illuſtriſſimæ Communitatis d. Civitatis Secretarius de prædictis rogatus extiti, in
„ fidem ſcripſi, ac ſubſcripſi, & publicavi, meoque ſolito ſigno, ut in margine ſi-
„ gnavi &c. &c.

„ Quam atteſtationem, ne penes Viros peritos, virtutibus præditos, politio-
„ rum litterarum profeſſores, & veritatis indagatores, hujus inclitæ Bibliothecæ no-

„ men

(s) Summis, feſtiviſque laudibus Cornelium Gallum proſequuntur Propertius lib. II. el. XXXIII. Martialis lib. VIII. epiſt. LXXII., plerique Veteres, & Ovidius lib. III. Amor. Eleg. XV. canit.

„ Gallus & Heſperiis, & Gallus notus Eois,
„ Et ſua cum Gallo nota Lycoris erat.

Cum cl. D. D. Fontanino cenſendum, natum eſſe ab V. C. anno 685., atque ejus libros poetice ſcriptos ſummam paſſos eſſe jacturam, ut vix fragmentum aliquod ad nos pervenerit. Quattuor Elegiarum libros conſcripſerat in ſuæ Lycoris laudem, & alia poematia, & Eſorionis pleraque e græco in latinum verterat.

(t) De Patria Cornelii Galli quantopere inter doctos Viros diſputatum ſit, nemo ignorat. Nullius vetuſti Scriptoris opus extat, in quo, quam Patriam Poeta is habuerit, indicetur, præter Euſebii hoc Chronicon, in quo tamen Forolivienſemne Gallum, an potius Forojulienſem Hieronymus dixerit, ambigitur ob Codicum in ea voce diſcrepantiam. In noſtro Codice, ut ex iis, quæ præmiſimus, intelligi poteſt, *Forolivienſis* appellabatur, eademque lectio, & in pluribus Vaticanæ, aliarumque Bibliothecarum Codicibus occurrit, quos laudat doctiſſimus Morganius in Epiſt. Æmil. I. §. 3. ubi & noſtrum hunc Cæſenatem Codicem memorat, *optimumque* appellat, & tam in ea, quam in Epiſtola X. alia habet, quæ Forolivium potius, quam aliam fuiſſe Galli Patriam propemodum perſuadeant.

Digitized by Google

„ men deficiat, utque genuina lectura retineatur d. Pater Frater Innocentius Gui-
„ daccius d. Conventus S. Franciſci Min. Con. Cæſenæ Guardianus, & d. Pater Fra-
„ ter Joannes Baptiſta Fauſtinus Sacræ Theologiæ Magiſter ad præſens cuſtos præfa-
„ tæ Bibliothecæ in calce hujus Libri mandarunt apponi prout appoſita fuit.

„ Ita eſt Vincentius Maſinius Not. qui ſupra &c. &c.

I N V.

Epigraphe Codicis hæc eſt. *Paulini Puteolani hiſtoria ab origine Mundi uſque ad ſua tempora*. Prologus, qui hanc præcedit Hiſtoriam, clarius res in ea contentas, tempuſque Auctoris, qui eam elucubravit, prodit. Legitur ad initium Prologi rubris characteribus formata hæc Inſcriptio. *Prologus in Satyricam* (u) *geſtarum rerum, atque Regum regiminis, & Summorum Pontificum hiſtoriam a mundi creatione uſque ad Henricum VII. Romanorum auguſtum*. (x) Hujus Prologi eſt initium. *Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te eu die, quo creavit Deus hominem, ſimiliter terram, ex cujus limo hominem fecit*. Procemium hoc ea præcipue continet, quæ maximopere conducunt ad Hiſtoriæ veritatem commoſtrandam, atque per revelationem Divinam fere omnia ad Patres profecta, & derivata, atque idcirco indubia, utpote ſcientifica. Hinc in eo Procemio legitur. *Interroga eos, qui fuerunt ante te per hunc modum Hiſtoria eſt, ut dicit Tullius in libro de Senectute temporis teſtis, lux veritatis, vita memoriæ, nuntia vetuſtatis*. Pluries Scriptura ait. INTERROGA PATREM TUUM, ET ANNUNTIABIT TIBI, MAJORES TUOS, ET DICENT TIBI. PATRES NOSTRI NARRAVERUNT NOBIS OPUS, QUOD OPERATUS EST IN DIEBUS EORUM. Et Job. VIII. INTERROGA GENERATIONEM PRISTINAM, ET DILIGENTER INVESTIGA PATRUM MEMORIAM. Neſcimus autem, & ignoramus, quia remotiſſima, ideo apponit: DE DIEBUS ANTIQUIS, EX DIE, QUO CREAVIT DEUS HOMINEM &c. & cap. XXXII. MEMENTO DIERUM ANTIQUORUM, COGITA GENERATIONES SINGULORUM, EX QUO SCILICET CREAVIT DEUS HOMINEM, SIMILITER TERRAM. Sic Sapientiæ cap. XLIIII. LAUDENT, *inquit*, VIROS GLORIOSOS IN GENERATIONE SUA; & a prioribus incipiens ait. ENOCH PLACUIT DEO, ET TRANSLATUS EST. NOE INVENTUS EST PERFECTUS, ET IN TEMPORE IRACUNDIÆ FACTUS EST RECONCILIATIO. Deinde ad Abrahami, Patriarcharum, Judicum, Regum generationes accedit, & fatetur Auctor, ſe hæc omnia per capitula diſtinguere, ut clarius pateant, & ita ſe gerere, dum de Imperatoribus, Pontificibuſque loquitur, atque aliis uſque ad finem Libri; & *per hunc modum r dduntur autentica*. Quare ſic ait Hugo Flaviniacenſis in ſua Hiſtoria Eccleſiaſtica (y). *Illæ res geſtæ, quæ nulla Regum, & temporum certitudine commendantur, non pro Hiſtoriis recipiuntur, ſed inter Arabes fabulas computantur*. Et hac de cauſſa Paullinus hanc ſervat diſtinctionem, & notam Regum, & temporum. Subinde, cum Hiſtoria lux ſit veritatis, oſtendit veritati debere eſſe innixam, & ideo Auctor ſubinſerit. *Scripta res eſt*. Fatetur etiam cuncta difficillima prorſus eſſe, ut non poſſit homo explicare ſermone, & faciendi plures libros nullum eſſe finem, ideoque ut brevitati conſulat, non omnia, ſed nobiliora ex omnibus ſe exſcribere. *Hinc ad cautelam futurorum prælio-*

(u) Appellat Paullinus Hiſtoriam ſuam *in ſatyricam geſtarum rerum* &c. quaſi exprimere velit hiſtoriam miſcellam, & per ſaturam congeſtam.

(x) Auctor hujus Hiſtoriæ ſcribit ſe filum Hiſtoriæ protrahere uſque ad Henrici VII. Imperatoris tempora, ideoque ſignificat, quo tempore in vivis ageret. Conſtat Henricum VII. Imperium auſpicatum eſſe anno 1309., ac proinde Paullinus inter vivos erat labente Sæculo XIII. eodemque Sæculo, & ſub initium ſequentis XIV. hanc edidit Hiſtoriam.

(y) Hugo Flaviniacenſis, ut ex Ovdino diſcitur Tom. II. pag. 88. ex Monaco Virdunenſi S Vitoni Abbas in Burgundia ab anno 1097. ſcripſit Chronicon Virdunenſe a nato Chriſto uſque ad annum 1102. Hoc Chronicon laudat in ſua Præfatione Auctor, hoeque ex autographo Auctoris publici Juris fecit Labbeus To. I. Bibliothecæ novæ MSSorum.

præliorum maxime in hiſtoriis Cæſariorum Romanorum bellorum, *&* *aliorum Regnorum ex innumeris Voluminibus electiſſima tantum collegimus*, *exemplo illius Johannis omnia de Chriſto* ſcribentis in fine Evangelii ſui. MULTA ALIA FECIT, QUÆ NON SUNT IN LIBRO HOC. &c.

Finis hujus Prologi hic eſt. *Conſiderans enim multitudinem librorum*, *&* *difficultatem volentibus aggredi narrationem hiſtoriarum propter multitudinem rerum*, *ut facile poſſint memoriæ commendare*, *hoc opus juvandi cauſa ſuſcipimus*. *Explicit Prologus*. (z)

Deinde *incipit liber*. *Caput primum de Deo quantum ad productiones intrinſecas*; & hæc rubris characteribus notata ſunt, ſicut omnium capitum tituli, & particularum. Siquidem Capita in tot particulas dividuntur, ut apparet Codicem perluſtranti. Hinc eſt, quod ſexageſima ſecunda particula, & ultima Codicis titulum habet. *De victoria Conſtantini contra Maxenſiam per ſignum Crucis*. Avulſis poſtremis foliis miſerrime, mancum Codicem optimæ notæ tenet hæc eximia Bibliotheca.

Aſt adhuc ſuperſunt alia diligentius in ipſo obſervanda, quæ non ſunt parvi pretii. Dum Auctor accedit ad Joſephi Hiſtoriam paucis, ut aſſolet, texendam, metrice eam exponit, & Verſus ſunt num. LXVII.

Primi

(z) Pluribus de cauſſis, (licet Operis Prologus nigris hic illic maculis ſit affectus, & evaneſcentia habeat litterarum elementa, ut lectu ſit difficilis,) non mediocrem dedimus operam, ut ſententias lrgeremus, legitimumque ſenſum aſſequeremur. In primis ut intelligatur, qua Methodo utatur Auctor in ſua contexeoda Hiſtoria; quas artis criticæ leges ſervet; quæ, & quanta ejus eruditio, & uno intuitu materia, & finis operis plenius dignoſcatur. Secundo, ut collatione facta ſaltem cum uno non acephalo cx Codicibus exiſtentibus olim in Bibliotheca S. Crucis Florentiæ, (nunc in præclariſſima Mediceo-Laurentiana), dignoſci certo queat, num illa Exemplaria cum noſtro conſentiant. Hoc nos valde dolemus, noſtræ Bibliothecæ Codicem mancum eſſe, cum deſioat in Capite inſcripto: *Victoria Conſtantini contra Maxentium per ſigunm Crucis*: nobiſque idcirco non permittitur conferre Fragmentum non exiguum excerptum ab uno ex illis Codicibus Florentinis, pag. 168. io Appendice ad vitam Nicolai Papæ IV. a Cl. Hieronymo Rubeo Ravennate elucubratam, quæ nune primum in lucem producta eſt ex MS. Vaticano adnotationibus, noviſque acceſſionibus illuſtrata ab erudito P. M. Joanne Felice Matthæjo Ordinis mei; Piſis MDCCLXI.

Ex inſeriptionum diſcrepantia, quæ in iis, aliiſque Manuſcriptis occurrit, ſuſpicio pœnes aliquos oritur, ao diverſa, vel diverſorum Auctorum ſint opera. Extat ſiquidem, ut probe noſcunt, MS. Codex in Bibliotheca Vaticana num. 1985. ita inſcriptus. *Speculum geſtorum Mundi* ſine Auctoris nomine, cujus Codicis mentionem facit Cl. Montfaucooius in Bibliotheca MSS. Tom. I. pag. 105. Eruditiſſimus Bandinius Tom. IV. Bibliothecæ S. Crucis Plut. XXI. Cod. I. colum. 155. monet, titulum iſtiuſmodi Operis eſſe: *Speculum*, *ſive Satyrica*, *vel Hiſtoria Miſcella rerum geſtarum ab initio Mundi uſque ad Bonifacium VIII. P. M.* Alia exemplaria ejuſdem Bibliothecæ memorantur a doctiſſimo Patre Sbaralea Ordinis mei, & in ſupplemento manuſcripto *ad Scriptores trium Ordinum S. Franciſci* in Paullino Veneto ſcribit. Extat ſcamno 18. verſus Clauſtrum num. 608. Codex antiquus in 8. magno hoc titulo. *Incipit nobilium Hiſtoriarum Epithoma*, *tam in Teſtamento veteri quam in Novo*. Codex iſte eſt mancus. Itidem alii Codices MSS. ſine Auctoris nomine reperiuntur, in quorum tamen nonnullis alio charactere etiam antiquo legitur. *Speculum Paulini de geſtis Mundi*. Tandem *Paulini Puteolani Hiſtoria ab origine Mundi*, *uſque ad annum Chriſti*..... *incompleta MS*. *extat Cæſenæ in Bibliotheca S. Franciſci*: ita Poſſevinus in fine *Apparatus ſacri*. Ex hac igitur diverſitate Titulorum inferri ne debet plura hæc eſſe, & diverſa Opera, quæ ſeu eundem, ſeu etiam diverſos Auctores habuerint? Minime. Unum vel alterum ex laudatis exemplaribus eſt ſine Auctoris nomine. Non negamus. Opus in iis appellatur modo *Speculum*, modo *Epitoma*, modo *Hiſtoria*: Id etiam fatemur. At quid inde? Quot ſunt MSS. Codices anonymi, quos tamen eſſe certi Auctoris ex aliis Codicibus deprehenditur? Titulorum vero vocabula illa nonne ſinonyma ſunt? Quæ igitur diſſonantia? Nulla. Quid quod ex ipſo Codice hiſtoria protrahitur *uſque ad Bonifacium octavum*? Is anno 1295. Pontifex fuit inauguratus, & anno 1303. periit. Id autem tempus perbelle fere congruit cum tempore, quo Henricus VII. Imperio potitus eſt, anno ſcilicet 1309., ac proinde conformatur inſcriptioni noſtri Codicis, quæ opus produci iodicat uſque ad Henricum VII. Ejuſdem Operis eſſe Exemplaria illa, ejuſdemque Auctoris Paullini Puteolani poſſe pronunciari confidimus.

Digitized by Google

Primi duo. „ Cum natum Jacob prole duodena beaſſet
„ Alter in his meruit lucifer eſſe Joſeph.

- -
- -
- -

Ultimi duo. „ Latro bonus veniam Chriſto miſerante meretur,
„ Pœnam promeruit in Cruce latro malus.

Sic obſervandum etiam, ubi de SS. Bartholomæo, & Matthæo Apoſtolis ſtrictim loquitur, Corpus S. Bartholomæi eſſe in loco *Calabriæ* ſcribit, Corpus vero S. Matthæi *Amalphi* jacere monet.

Sæpe numero ad margines breviſſima Summaria viſuntur earum rerum, de quibus in Textu diſſeritur, quandoque vero iiſdem characteribus quædam addita ad clariorem rei geſtæ intelligentiam. [a]

Codex

(a) Quæ de hujus Operis Exemplaribus pro re nata diximus plurimi facere videntur ad ea declaranda, quæ etiamnum haud parum obſcura vel dubia ſuperſunt. Paucis, quantum fieri poteſt, ſingula perſtringemus. Colluccius Salutatus in epiſtola ad Jo. Ferdinandum de Eredia Caſtellanum Empoſtæ Satyram Paullini memorat, ut diſci poteſt ex vita Ambroſii Camaldulenſis a Cl. viro Laurentio Mebus ſcripta pagg. 246. & 263. Andreas Dandulus Venetorum Dux in Chronico ſuo, a Cl. Ludovico Muratorio Tom. XXII. *Scriptorum rerum Italicarum* edito, inter monumenta, quibus utitur, quæque laudat, ſæpe numero producit excerpta ex Opere hiſtorico cujuſdam Paullini Epiſcopi. An Paullinus Satyræ Auctor a Coluccio nominatus, & Auctor operis hiſtorici Paullinus Epiſcopus a Dandulo nunciatus, idem ſit cum Paullino Puteolano noſtro, nunc fas eſt demonſtrare.

Ferdinandus Ughellus Tom. VI. *Italiæ Sacræ*, in Epiſcopis Puteolanis pag. 279. Paullinum memorat ordine XXVII., natione Venetum ex Minorum S. Franciſci Familia, qui anno 1324. Guillelmo Puteolano Epiſcopo ſucceſſit; & anno 1344. mortem oppetiit. Wadingus Annal. Fratrum Minorum Tom. III. pag. 292. Paullinum Pœnitentiarium Apoſtolicum Joannis XXII. tempore extitiſſe; & pag. 321. ait. *Die 20. Junii Anni* 1324. *propter præclara merita, & præſtita Eccleſiæ obſequia Epiſcopum Puteolanum fuiſſe renuntiatum*. Jam vero Coluccius Paullini hiſtoriam *Satyram* dicit, quæ quidem nomenclatura ita peculiaris eſt, ut nemini alteri tunc temporis, quod ſciamus, conveniat, niſi Paullino noſtro, cujus opus eo titulo diſtinctum novimus in Codice noſtro: nempe *Satyram geſtarum rerum*. Quotieſcumque oſtendatur Paullinum hunc noſtrum vix alium eſſe poſſe, quam illum, quem Ughellus, & Wadingus Puteolanum fuiſſe Epiſcopum ſcripſere, plane conſequetur vix alium eſſe poſſe ab illo, cujus opus hiſtoricum ſæpe a Dandulo laudari diximus. Eſſe vero eundem, qui ab Ughello & Wadingo memoratur, inde colligi poteſt, quod ſe Hiſtoriæ ſuæ filum uſque ad tempora Henrici VII. produxiſſe indicet. Cum igitur tempus, quo *Paullinus* noſter (quem Puteolanum in Codice vocari videmus) Opus, quo de agimus, ſcripſit, accurate conveniat cum tempore, quo *Paullinum* quendam creatum fuiſſe Puteolanum Epiſcopum prædicti Scriptores teſtantur, quis non facile inferendum ducat Paullinum, quem hi memorant, eundem eſſe ac illum, de cujus Opere hic agimus, ac proinde illum etiam, quem Dandulus Epiſcopum fuiſſe indicat, & præterea Hiſtoriarum Scriptorem? Nullus certe alius per illud tempus reperiri *Paullinus* poterit, qui & Epiſcopus fuerit, & Hiſtorias ſcripſerit. Rerum itaque eventus clare ſuadent Paullinum Hiſtoriographum a Dandulo laudatum eſſe cum Paullino noſtro Puteolano eundem, Codicemque Malateſtianum, qui occaſionem nobis hæc ſcribendi præbuit, ſatis Paullini Epiſcopatum indigitaſſe, dum appellat *Puteolanum*. Ita enim vocatus cenſendus eſt ratione Epiſcopatus.

Hunc autem Paullinum natione Venetum fuiſſe non tantum ex teſtimonio Ughelli, & ex eruditiſſima Diſſertatione Patris Hieronymi Tartarotii injecta ad calcem vaſtiſſimi Operis Rerum Italicarum deprehendimus; verum etiam ex MS. Codice licet imperfecto aſſervato in Bibliotheca S. Marci, in quo Commentarius extat Fratris Paullini de *recto regimine* ad M. Boduarium Ducem Cretenſem, qui anno 1313. Dux renuntiatus fuit; quod Opus, cum in Veneta dialectico, quæ tunc temporis in uſu erat, ſit exaratum, vix dubitari poteſt, quin ad Paullinum Venetum ſpectet. Exemplar ejuſdem Operis aliud commemorat Jacobus Philippus Thomaſinus in Biblioth. Venet. MSS., Codicemque notat Bibliothecæ S. Antonii, quæ incendio periit. Tandem ex fide cordati Viri, & religioſi Patris Hyacinti Sbaraleæ, qui codices Florentinos perluſtravit, & obſervavit, didicimus Paullinum fuſe diſſerere præter morem ſuæ Hiſtoriæ de rebus ad Ordinem noſtrum ſpectantibus; ſed & ex fragmento, de quo ſupra, Nicolai IV. ad appendicem ipſius vitæ, poſſe conjecturari ob-

ſervavi-

Codex, ut ceteri, membranaceus in fol. majori Sæc. XIV. ineuntis, binis columnis exaratus titulis rubro colore ad capita ſingula, & particulas, in quas capita diſtinguuntur, notatis. In hoc Codice illud attendendum eſt ad omnium foliorum fere extremos margines, imagines cerni calamo pumice trito, ac atramento rudi Minerva elaboratas, quæ præclara facinora, reſque geſtas commonſtrant, quæ iis in locis narrantur tum ad vetus Teſtamentum ab ipſa mundi creatione ſpectantes, tum in novo ſub ipſis Chriſti incunabulis. Accedunt etiam, ubi narratio expoſcit, imagines Alexandri, Antipatri, aliorumque Succeſſorum, & ad ſingulas imagines mundi partes, quas armis ſubegerunt, deſcriptæ occurrunt. Codex non leve detrimentum eſt paſſus, cum paginæ in extremis marginibus ſub finem ſint corroſæ: ſalva tamen permanente ſcriptione: gravius eſt paſſus, cum, ut ſupra diximus, Operis Prologus variis macnlis ſit affectus: graviſſimum tandem, cum plures ipſius extremæ paginæ vel ſorficibus, vel quovis alio modo ſint reciſæ. Non igitur verum eſt, quod Hieronymus Tartarottius ſcribit, hanc Hiſtoriam Paullini ex Cæſenate noſtra in Vaticanam Bibliothecam (*b*), & multo minus MSS. Codices Bibliothecæ Malateſtianæ ferme omnes fuiſſe in eandem Bibliothecam translatos (*c*); neque colligi poſſe videtur, Paullini Hiſtoriæ fragmentum non amplius exiſtens in Codice noſtro Romam delatum eſſe, ut opinatur eximius Auctor Hiſtoriæ Litterariæ Italiæ Tom. VII. lib. 1. cap. 12. num. 7. not. 9. pag. 346. ita ſcribens. *Forſe alla Vaticana paſsò quel pezzo, che manca in Ceſena*. Imperfectum noſtrum Codicem eſſe, ex animo dolemus, ita ut maximopere optemus, ut quod noſtro Codici deeſt, eidem aliquando ex Florentino Codice exſcriptum addatur; idque cum ob alias cauſſas, tum ob id maxime quia ſicuti ex iis quæ in Codice noſtro ſunt ſcripta, Auctoris doctrinam eruditionemque cognovimus; ita diligentiori examine Codicem perfectum perluſtrando, Satyram Paullini, ut cenſet Coluccius in epiſtola ſupra laudata, non eſſe inter nugas amandandam dignoſceremus.

PLUTEUS

ſervavimus, Alumnum extitiſſe Ordinis Minorum. Hinc appret, cur Exemplaria hujus operis apud Minoritas in ſuis Bibliothecis aſſervata ſint; & merito Vir Cl. Joannes de Auguſtinis Tom. II. pag. 301. inter Minoritas Scriptores Venetos Paullinum recenſeat. Rem huc plane deduximus, ut nihil quicquam deſiderari videatur.

(b) Diſſertatione Epiſtol. de Auctoribus ab Andrea Dandulo laudatis in Cronico Veneto num. 7. pag. 8. apud Muratorium Tom. XXV. *Scriptorum rerum Italicarum*.

(c) Extitiſſe inſignem Bibliothecam Arimini in Conventu S. Franciſci, certum prodit documentum Inſcriptio illa marmore inciſa, quam paulo ante exhibuimus in adnot. d. Cod. 1. hujus Plutei. Hinc, ſi quod ſcribit Tartarottius de Bibliotheca Arimini tunc exiſtente intelligatur, locum habet, cum ex Scriptoribus Ariminenſibus diſcamus Codices ejuſdem Bibliothecæ fere omnes in Vaticanam Bibliothecam fuiſſe translatos. Secus ſi de Malateſtiana Cæſenæ Bibliotheca affirmaverit, in qua ſi non ex integro omnes, (cum aliquos Codices deeſſe veroſimilius conjiciamus) fere omnes ad hujus inclitæ Civitatis præcipuum, æternumque ornamentum adhuc aſſervantur, diligenterque cuſtodiuntur.

Digitized by Google

PLUTEUS XII.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

LAertii Diogenis *vitæ, atque ſententiæ eorum, qui in Philoſophia claruerunt Libri X.* (a)

Succedit Præfatio, quæ non eſt ejuſdem Laertii, quum ea, quam is Operi ſuo præmiſit, atque Ariæ clariſſimæ fœminæ Platonis ſtudioſiſſimæ inſcripſit, interciderit, ſed eſt Auctoris Verſionis; ſola enim Verſio eſt, quæ in hoc Codice occurrit cum hac Epigraphe. *Clariſſimo ac optimo Viro Coſmo de Medicis Ambroſius in Domino æternam ſalutem*. Ut ut nonnulli in Ambroſii hanc Verſionem acriter invehantur, ipſamque Præfationem probris impetant, nihilo tamen minus eam poſt Ambroſii mortem una cum Verſione primum recognovit Benedictus Brognolus, adjectaque etiam ſua Epiſtola ad Laureotium Georgium, & Jacobum Baduarium Patricios Venetos, Viros doctiſſimos, magnique nomiois per Nicolaum Jenſon Gallicum Venetiis anno 1475. elegantiſſimis characteribus edidit in lucem; eademque Verſio ſæpe ab eo tempore recuſa fuit, nempe Norimbergæ aono 1476. 79. & Bonooiæ 1495. haocque itidem Præfationem Ambroſii in Diogenem Laertium unam ex illis eſſe Epiſtolis, quas cum aliis ejuſdem Ambroſii collegit Cl. Edmundus Marteoius Tom. III. Veterum Monumentorum pag. 704. nemo neſcit. Hæc Ambroſii Præfatio initium habet. *Volventi mihi præclara Græca Volumina venit ad manus Laertii Diogenis de Philoſophis prolixum opus, & ſi Auctori plus in legendo ſtudii, quam in ſcribendo diligentiæ fuiſſe, ex ipſa lectione deprehenderam. Quia tamen varia erat Hiſtoria, & plurima cognitu neceſſaria continere videbatur, latinum facere, amicis maxime id fieri orantibus ſtatui*. Deſinit in hæc verba. *Plura quidem inſerta ſunt parum pudice, tum dicta, tum facta, & quæ pudorem exagitem*: (ſic): *ſed illa quoque non obmitti, & ſeu interpretandi, & vera ſuaſit ratio. Sed iſta ſatis ſuperius. Tu ſi qua ſuperflua exiſtimaveris jure ſuo reſecabis. Vale*. Editiones loco *exagitem* legunt *exagitent*.

Ad librum primum, ſicut ad omnes alios continenter pro diverſo eorum numero legitur. *Liber primus feliciter incipit; Liber ſecundus feliciter incipit*. Libri primi eſt exordium: *Philoſophiam a Barbaris iuitia ſumpſiſſe plerique autumant. Namque apud Perſas claruiſſe Magos. Babiloniis, ſive Aſſiriis ejut regni Principes Caldeos: Gymnoſophiſtas Indis-Celtis ſeu Gallis Truides qui, ut ait Ariſtoteles in Magico, & Socion in vigeſimo & tertio ſucceſſionis libro, quod divini humanique juris peritiſſimi, ac præterea religioni maxime dediti fuerunt &c*. Finis vero libri decimi. *Quicumque vim non acceperunt, ut ſe ex iis maxime ad conſirendum præparent, quæ ſunt propinqua, & finitima; hi etiam ad invicem vivere ſuaviſſimam vitam, firmiſſimam habentes: fidem ac probationem, certiſſimamque propinquitatem adſumentes lamentis proſecuti non ſunt defuncti celeriorem obitum*. His verbis decimum librum Librarius claudit, quæ perquam clare oſtendunt Codicem mancum eſſe. Ipſum evolvimus, ut nobis innoteſceret, num Ambroſius græcos verſus, quos Laertius

(a) Eruditis plane perſpectum eſt, Scriptores, qui de hoc Opere diſſeruerunt, variis nominibus illud prætitulaſſe, atque etiam in variis græcis Exemplaribus diverſimode notatum repertum eſſe. Titulus, quem noſter Codex exhibet convenit cum eo, qui occurrit in duobus Regis Galliæ Codicibus græce ſcriptis, quos laudat elegantiſſimus Menagius in limine notarum ad Laertium, quibus conſonant Editiones Frobenianæ, Stephanicæ, Aldobrandinæ, & Vetſtenianæ, quæ hanc præferunt inſcriptionem. *Laertii Diogenis de vita, placitis, & acutis dictis clarorum Philoſophorum*.

Laertius paſſim operi ſuo interſeruit, latino ſermone, & metro donarit. Franciſcus Philelphus officioſiſſime ab Ambroſio rogatus, ut latine faceret Laertiana carmina, io litteris datis Florentiæ 1433., quaſi Sacramento promiſit, ſe morem voluntati ejus propediem geſturum; at tantum abeſt, ut ſteterit promiſſis, quin potius Ambroſianæ gloriæ iovidus hiſce verbis inurbane eum reprehendat.

- - - - Interpres ſi reddere quæque Latina
Nititur Ambroſius, cur non quoque verſibus ornat.

Hoc tamen ferri utcumque poſſet. Illud nemo non vehementer mirabitur, Philelphum hæc ſcribere ad Donatum Acciolum. *Ego Diogenem Laertium cum proxime attentus legerem, quæ ille traduxit, inveni errata prope infinita, adeo ut nihil eſſe ineptius, nihil corruptius audeam affirmare; carebam enim Græco Codice, proinde utebar eo latino, in præſentiarum vero etiam ſum nactus Græcum. Si quis vero velit dediſcere legat traductiones Camaldulenſis Ambroſii.* Eo iovidia hominem licet doctiſſimum rapuit, quo nemo cogitaſſet. Sed aliter certe judicaruot, qui Laertii opus poſtea edideruot, & ut acceſſionibus, aoootationibuſque locupletatum in manibus homioum verſaretur, curarunt. Ab iis Ambroſii Verſio, utpote minime contemneoda, reteota eſt. Certe Baſileæ anoo 1524. ipſius Editio prodiit, in qua *Conradus Hereſbochius collato Codice Græco Mathei Aurogalli quædam correxit, præcipue Epigrammata, & verſus quoſdam ab Ambroſio* (*b*) *& Brognolo etiam omiſſos latine vertit, & græce itidem adſcripſit.* Editiooes Henrici Stephani aooo 1570., & 1594. Græco-latinæ ſubjunctam habent ad calcem voluminis Ambroſii verſionem. Aliis omiſſis ſufficiat illa una Amſtelodami curata anno 1697. typis Henrici Wetſtenii duobus voluminibus. Io priori volumine ad fidem Editionis Romanæ Græca Laertii accuratiſſime ſuot excuſa, & a Marco Meibomio Cl. emendata, tum addita latina verſio Ambroſiana ab eodem Meibomio emendata, ac ſuppleta. Jam vero ſi Ambroſii noſtri Verſio ejuſmodi eſſet, ut oil ineptius, nil corruptius, nilque aptius ad dediſcendum haberi deberet, tunc oec minimum quid operis, & ſtudii doctiſſimi Viri impendiſſeot ad eam emeodandam, ſuppleodamque, oeque eam recudendam, ſed oovam ex iotegro a ſe faciendam duxiſſeot. Sed de Ambroſii Verſione ſatis. Vir fuit, ut doctrina, ita etiam virtutibus eminens, de quibus Jovii locum addere juvat. *Vir fuit, quod raro evenit, ſine oris triſtitia ſanctus, ſemper utique ſuavis, atque ſerenus: ita procul a livore, contentioneque, ut cum Vallæ Poggium reconciliare conaretur, eos neque plane litteratos, neque Chriſtianos videri diceret, qui inducta ſimultate ſacroſanctum litterarum decus probroſis libellis importune deſædarent.*

Codex quam ſæpiſſime lacunis hians eſt Sæculi XV. Primi folii bina latera coloribus, auro iotermixtis, vividis, atque elegantibus ſplendeot cum Inſigni Malateſteo ad extremum. Omoes præterea primæ majuſculæ litteræ io Quadrato locatæ lamellulis aureis, colorumque ſuavitate ſuot illuſtratæ.

I N I I.

Polybii Hiſtoriarum lib. V. (*c*) Præfatio hujus Operis, ſeu hujus Verſioois

[nam

(b) Fabritius ita ſcribit lib. IV. cap. XIX. pag. 604. Aſt Ambroſius in epiſtola ad Coſmum Medicem Verſioni ſuæ præfixa hæc profitetur. *Sane quoniam verſus plurimos, ex diverſi generis tam alienos, tam ſuos Auctor interſeris, quod abhorrere videtur a gravitate hiſtoriæ, illos traducere conſulto omiſi, ita tamen, ut nihil deeſſe ex ſenſu neceſſario ſim paſſus.* Igitur nullos græcos verſus tranſtulit in latinum, & poſt Ambroſii mortem Verſus latini verſinni ipſius additi ſunt, & inſerti, Brognolo curante. Et revera in Codice noſtro verſua latini traducti non apparent, & de hae re Ambroſium Philelphus reprehendit.

(c) Scripſit ΤΕΤΟΡΙΩΝ βιβλία μ' ideſt XXXX. Hiſtoriarum de rebus geſtia toto ferme terrarum orbe, ut teſtatur Polybius ipſe lib. III. cap. IV. ab anno primo Olymp. CXL., & initio belli Punici ſecundi, ubi deſierunt Timæus, & Aratus, Sicyonius teſte ipſo Polybio lib. 1. Cap. III. Is Auctor honoribus in Patria, quæ fuit Megalopolis in Arcadia, functus, & legatione ad Ptolomæum Epiphanem; poſtea Romam venit, .

[nam ſolam verſionem Codex continet, non græcum Polybii textum] hunc præfert titulum: *Nicolai Perotti in Polybium Hiſtoricum Proœmium incipit*, & Præfationis initium Auctor verſionis ab his verbis eſt auſpicatus. *Abſolvi tandem aliquando delegatum mihi abs te munus, Pontifeu Mauime, converſis in latinum ſermonem quinque libris Polybii* (*d*), *qui ſoli nobis ſuperſtites eu ampliſſima ejus hiſtoria remanſere &c.* Præfationi finem imponit: *Interea ſi quando te gubernaculis Eccleſiæ Romanæ ad ocium tranſtuleris horum quinque voluminum lectione animum oblectabis. Vale.* Subjungitur. *Nicolai Proœmium finit.*

Epigraphe primi libri hæc eſt. *Ejuſdem hiſtoriarum Polybii liber primus incipit feliciter ad Nicolaum Quintum Pontificem Mauimum.*

Initium primi libri. *Si ab iis, qui res geſtas ante nos ſcripſerunt, laudem hiſtoriæ prætermiſſam eſſe contingeret, fortaſſe neceſſarium videretur, ut in noſtro Operis initio univerſos ad ſuſcipiendam, capeſſendamque hiſtoriam hortaremur, quum nulla hominibus facilior ad vitæ inſtitutionem via ſit, quam rerum ante geſtarum cognitio.* Finis libri quinti: *Verum nos quidem uarrationem eorum temporum hoc loco terminabimus: quandoquidem ſatis oſtenſum eſt, quo in ſtatu res Aſiaticæ, & Græcæ forent centeſima, & quadrageſima Olimpiade. Quibus in ſequenti libro breviter, ac ſummatim repetitis: orationem deinceps ad Romanorum Rempublicam, ſicuti ab initio ſtatuimus, convertemus.*

Talis tantaque fuit Librarii in hoc Codice diligentia, ut non modo quæ alicubi in contextu omiſerat accurate exarata exhibuerit in marginibus, ſed præterea certas in contextu notas poſuerit, per quas illico, ubi aliquid a ſe omiſſum ſit, detegatur: quod indicat, ipſum denuo ſcriptionem ſuam cum Exemplari ſibi propoſito contuliſſe.

Ad Manuſcripti finem rubris characteribus ſcriptum legitur. *Nicolai Perotti liber quintus Hiſtoriarum Polybii finis feliciter.* (*e*)

Codex Sæculo XV. eſt ſcriptus, & magnificus, atque lamellulis anreis mirificiſque coloribus hic, illic, præſertim ad initiales omnium librorum majuſculas litteras ornatus. Prima pagina quoquoverſus ad omnia latera figuris, armis, animalculis venuſtiſſima eſt, & in angulo ſuperiore dextro Caput exhibet Principis Malateſtæ caſſide armatum.

IN III.

1. Publii Silii Italici *de Bello Punico* libri XVII. *Titulus libri primi hic eſt. Publii Silii Italici Conſularis Viri* (*f*) *de ſecundo bello Punico*; & incipit.

„ Ordior arma quibus cœlo ſe gloria tollit
„ Eneadum: patiturque ferox œnotria jura
„ Carthago.

nit, initaque familiaritate cum Scipione Juniore, cum ipſo Africam petiit. Ipſe Carthaginis everſioni interſuit, viditque Corinthum a L. Mummio ſuccenſam, qui illam ingenti clade in populi Rnmani poteſtatem redegit; & quia ſcripturus erat Hiſtoriam, multa Regna, Provincias multas adiit, Alpes, mariaque trajecit, ne ignoratione locorum in Hiſtoria ſua peccaret.

(d) Primores dumtaxat Libri V. ex quadraginta ab eo ſcriptis, perfecti, & integri ad nos pervenerunt, & hi ſunt a Doctiſſimo Nicolao Perotti græcæ linguæ peritiſſimo in latinum traducti. Quæ alia ſcripta eiuſdem Polybii nomen hodie præferunt, ea non ſunt niſi excerpta ex ejus lib. VI., uſque ad XVII., & Iſaacus Caſaubonus ſuſpicatur Epitomen eſſe, quam ex libris Polybii M. Brutus congeſſit ultimis ſuæ vitæ diebus. Neſſelius parte V. Catalogi Bibliot. Vidobon. pag. 54. & ſeq. refert extare in ea excerpta quædam Pnlybii libri XVIII., & XVIIII. Ita teſtatur Fabricius Bibl. Græca lib. III. cap. XXX. pag. 775., atque ea inedita eſſe ſcribit.

(e) *Exinde Romæ Græcas litteras pertinaci ſtudio* (Perottus) *conſectatus, fretuſque Beſſarione generoſo Mecenate, adeo exacte, feliciterque profecit, ut ab eo Polybius graviſſimus hiſtoriarum Scriptor latinitati donaretur.* Jovius 32. Elog.

(f) Libros Silii Italici, qui ad nos uſque pervenerunt, Plinio juniori debemus, qui poſt ejus mortem Caninio Rufo epiſtolam dedit, quæ extat lib. III. Epiſ. 7. Intelligimus ex ea primum Conſulatum ab ipſo geſtum Neronis Imperio anno, quo Nero ſupremum obiit diem, ſummaque eundem cum gloria Proconſulis munere in Aſia functum. Jacobus Duportus de Silio agena pag. 264. inquit. *Eſt res rara quidem Poeta Conſul,*

Libro XVII. explicit

„ Laudibus ac meritis non conceſſure Camillo,
„ Nec vero cum te memorat de ſtirpe Deorum.
„ Prolem Tarpei mentitur Roma tonantis.

In fine libri V. legitur. *Publii* (g) *Silii Italici de ſecundo bello Punico liber quintus explicit* Τῷ Θεῷ χάριτας. Ad alios libros deeſt titulus; relicto tamen ſpatio ſine ſcriptione ad finem cujuſque libri; ex quo, & ex majuſculis litteris, quibus reliqui libri initiantur, palam fit in Codice omnes XVII. libros contineri: & ſane ad finem omnium hæc ſunt. *Finit decimus ſeptimus liber Silii Italici.* (*h*)

2. *Caii Valerii Flacci Balbi Setini Argonauticon* libri IV. (*i*)

Ante primi libri exordium in medio paginæ legitur.

Martialis

Gaudet apona Juno ſuo tellus
Sséllaque nec Flacco minus.

Primus liber incipit. *Prima Deum magnis canimus freta pervia nasis*
Fatidicamque ratem: Scithici quæ phaſidis oras
Auſa ſequi ....

Liber quartus definit......... *ſpargit fuga nullus adepti*
Regis amor montem celeres ſilvamque capeſſunt:
Hæc ſors: hæc amicum tandem manus arguis auſis. (ſic)

Dein legitur. *Finit liber quartus argonauticon.*

Poggio Florentino partem hujus Operis litteraria debet Reſpublica, teſte Voſſio pag. 550 de Hiſt. latina, qui e Codice Laurentii Pignorii hæc excerpſit. *Caii Valerii Flacci Argonauticon. Hoc fragmentum repertum eſt in Monaſterio S. Galli prope Conſtantiam XX. millibus paſſuum una cum parte Q. Aſconii Pediani. Deus concedat alteri, ut utrumque opus reperias perfectum, nos, quod potuimus, egimus.*

Poggius Florentinus.

Fragmentum eo in Monaſterio repertum continebat libros I. II. III., & partem IV. In Codice noſtro libri IV. reperiuntur, etiamſi libri quarti finis non ſit, uti in Editionibus: non autem extant libri VII. & VIII. partes ullæ ad Flavium Veſpaſianum, quas editas ex aliis Codicibus a Viris doctis habemus. Poſteriorem octavi libri partem uſque ad decimum librum Joannes Baptiſta Pius Bononienſis ſupplevit ex quarto libro Apollonii [*l*]; hæc ſupplementa in Editione Flacci cum

Pii

(g) Prænomen *Publii* in Codice adſcribitur *Silio Italico* non tamen in aliis Codicibus, nec in pluribus Editionibus, quæ prænomen exhibent Caii.

(h) Nicolaus Antonius Biblio. Hiſpan. Vet. lib. 1. cap. 18. ſentit Silium Hiſpanum eſſe, quod Italica una ſit ex Hiſpaniarum Urbibus. Videſis tamen eruditi Cellarii diſſertationem de C. Silio Italico, qua præter alia oſtendit extitiſſe etiam in Italia Civitatem *Italicam* nuncupatam, docetque præterea, ſi cognomen *Silius* ex alterutra Urbe aſſumpſiſſet, futurum fuiſſe, ut non *Italicus*, ſed potius *Italicenſis* diceretur. Deinde non leve Cellarii argumentum eſt, quod Martialis, qui frequenter de Silio loquitur, nuſquam vel minimum indicarit, nationem ſibi communem cum *Silio* fuiſſe.

(i) Setinus e Setia Campaniæ urbe, ſed Pataviorum fuiſſe creditur ſaltem domicilio. Bini illi verſus Martialis in Codice poſiti id ſuadent, quia *Apona* Tellus dicitur ab Aponæ fonte Terræ Antenoreæ ex Claudiano, unde a Martiali: *Flaccus, ſpes, & alumnus Antenorei laris*: vocatur lib. 1. Enig. 77.

(l) Quintilianus lib. X. Cap. 1. *Inſtitutionum Orat.* paucis verbis oſtendit, Flaccum apud ipſum in maxima fuiſſe exiſtimatione dum ſcribit. *Multum in Valerio Flacco nuper amiſimus.* Deceſſit ſub Domitiano poſt annum Chriſti LXXXVIII. Hoc ipſius Poema abſolutum non habemus, ſeu quia ei finem imponere non potuerit, ſeu quia poſtrema ejus pars interciderit. Quia vero hoc in ſuo Poemate Valerius partim imitandum, partim ex græco transferendum ſibi propoſuit Poema Apollonii e Rhodo, qui antea in idem argumentum ſcripſerat, hac de cauſſa celebris Baptiſta Pius Bononienſis partem octavi libri ex ipſo Apollonio ſupplevit, addiditque nonum, & decimum, quod poſtea tot libris diſtinctum in lucem pluries prodiit.

Pii commentationibus Pariſiis anno 1519. in lucem data ſunt. De hac Editione conqueritur Nicolaus Heinſius, quod ipſius curator nimis indulſit ingenio, ac conjecturis ſuis. (*m*)

Codex eſt Sæculi XV. Prima ipſius pagina primam Operis litteram variis coloribus aureiſque filamentis mirifice ornatam exhibet, una cum Malateſtiano Stemmate, & ſolitis ſiglis M. N. auro illitis.

I N IV.

Genealogiæ Deorum gentilium ad Hugonem inclitum Jeruſalem, & Cypri Regem ſecundum Joannem Boccaccium de Certaldo liber primus. Hujuſmodi eſt Epigraphe, qua Codex exordium auſpicatur.

Accuratiſſimus rerum Index anteit, quas Boccaccius tractat in his libris XV. *de Genealogia Deorum*, atque in fine omnium Librorum conſtanter occurrit hæc clauſula. *De Genealogia Deorum Gentilium ſecundum Joannem B. de Certaldo liber primus explicit, incipit ſecundus*, & quod in aliquibus Codicibus, & Editionibus non obſervatur, extat in noſtro Codice Procœmiolum ad omnes libros proludens. Ad libros poſtea XIV., & XV. legitur. *Incipit liber XIIII. ejuſdem feliciter, in quo auctor objurgationibus reſpondens in hoſtes poetici nominis invehit -- Incipit liber XV., & ultimus, in quo auctor purgat ſe.* Ad calcem hæc extant. *Genealogia Deorum Gentilium ſecundum Joannem Boccaccium de Certaldo ad Illuſtrem Principem Hugonem Jeruſalem, & Cypri Regem liber XV., & ultimus explicit. Deo Gratias. Amen.* (*n*)

Deorum Gentilium Genealogiam poſtremo excipit *Tabula ſuper Genealogiis Deorum* ordine alphabetico diſpoſita, & ipſa in duas columnas, non minus ac ipſi libri XV. deducta, & exarata cum numerica Librorum accurata indicatione, per quam res monſtrantur, de quibus in Opere diſſeritur. Codex, niſi fallimur, Sæculum non excedit XIV.; eſtque accurate ſcriptus, omnique diligentia abſolutus; ſiquidem in eo arabicis numeris non ſolum libri ſinguli, verum etiam paginæ quæque notantur, diviſuſque eſt in Columnas.

I N V.

1. *Jornandes Getharum Hiſtoria ad Caſtallium.* (*o*)

I 2 Præfa-

(m) Hocce Poema incredibilibus effert laudibus Gaſpar Barthius in Adver. lib. 1. cap. XVII. ac ſi Virgilio palmam eripiat. Aſt de hac re ſatis, ut puto, diximus in Procœmio ad hunc ſecundum librum, & ultimum Catalogi noſtri Bibliothecæ Malateſtianæ.

(n) Quamvis apud eruditos Chriſtianos Scriptores Boccaccii latina Scripta inoffenſo decurrant pede, ut oequitia vix ulla in iis detegatur, quæ in Hetruſcis præcipue in opere *Decameri*, ſive centum Novellarum reperitur; (quam ob cauſſam Florentina Operis ejus Editio anno 1573. ad Cenſuram Tridentini Indicis emendata prodiit) nihilo tamen minus Boccaccius ipſe præſentiens invidiam ſibi ex hoc Genealogiæ Opere conflari poſſe, vindicias ejus aſſumpſit duobus libris, quos ſupra indicavimus, decimo quarto ſcilicet, & decimo quinto. Vereri enim poterat, ne hoc Opere gloriæ Religionis noſtræ nocuiſſe potius, quam profuiſſe. Juſtus ejuſmodi timor poſtremis his annis animum doctiſſimi Viri eruditiſſimique Auguſtini Antonii Georgi Ordinis Eremit. S. Auguſtini perſtrinxit, dum munus obiret ſibi mandatum ferendi judicium de Opere Alexandri Sardii Ferrarienſis inſcripto *Origines Numinum, & Heroum*, cujus Editio Romæ parabatur anno Jubilei 1775. *Origines* iſtæ in uno Cimeliarcho Riminaldiæ domus latebant ſine ullo defenſore adverſus aggreſſores. Aſt ubi naviter animum applicuit eruditus, & clarus Hieronymus Ferrius Longianenſis in Academia Ferrarienſi Eloquentiæ, & Romanarum, Græcarumque antiquitatum Profeſſor ad concinnandum Commentarium de ejoſdem Sardii vita, opuſque ipſius Sardii illuſtrandum, & recenſendum, ipſe Georgius per epiſtolam ad Ferrium hæc ſcripſit. *Verum ubi tuum ego de Viri Cl. dignitate, de rebus geſtis, deque ejus in litteras omnes meritis Commentarium legi, ac magnum ſolatium mihi, quod nihil optatius in re præſenti accidere poſſet, ex te repente natum, oblatumque vidi. Quid quæris? Tuum iſtum, Ferri, dico librum mihi ſaluti fuiſſe. Ille enim, ut Tullii tui utar verbis, & nova quidem multa, & eam attulit utilitatem, quam requirebam.*

(o) Sigebertus Geographus Raveonas, & Honorius Scholaſticus appellant *Jordanem* gente Gothum, qui poſtea Catholicæ religioni oomeo dedit, & ſcripſit circa annum Chriſti 552.

Præfatio hoc titulo indicatur *Gepidarum*, ita legit Codex, *Geſta ad Caſtallium*. Incipit. *Volentem me parvo ſubvectu navigii oram tranquilli littoris ſtringere, & minutos priſcorum ut quidam ait ſtagnis piſciculos legere in altum, Frater Caſtalli, lauari vela compellis, relictoque opuſculo, quod intra manus habeo, ideſt de abbreviatione cronicorum ſuades, ut noſtris verbis XII. Senatoris volumina de origine, ac ritibus getharum ab olim, & uſque nunc per generationes, regeſque deſcendente in uno, & hoc parvo libello coarctem*. Ita Codex. Editiones: *coarctarem*. Deſinit. *Quare ſine contumelia quod egiſti ſuſcipient libens, libentiſſime lege. Et ſi quid parum dictum eſt, & tu ut vicinus commemores. Adde orans pro me frater cariſſime: Dominus tecum*.

In fine hujus Operis hæc rubris characteribus ſcripta occurrunt. *Explicit de antiquitate Getharum actibuſque eorum, quos devicit Juſtinianus per fidelem Reipublicæ Belliſarium Conſulem. Laus Deo. Amen*. (p)

2. *Pauli Diaconi Longobardorum Hiſtoria*. Dein libri I. titulus characteribus rubris exaratus. *Incipit liber primus de Hiſtoria Longobardorum*. (q)

Libris VI. conſtat, & quod fere ſollemne eſt omnibus hujus Bibliothecæ Codicibus, in eo nec Periodorum partes commatibus ſecernuntur, neque earum inciſa, ſed intermediis tantum punctis vel ſimplicibus, vel iteratis.

In fine Operis legitur. *Explicit liber ſextus & ultimus Hiſtoriæ Longobardorum. Scriptus per me Jacobum Pergulitanum pro magnifico & potenti Domino Domino Malateſta Novello de Malateſtis, & completus die 3. Januarii MCCCCLIIII.*

IN VI.

1. *Somnium Scipionis Publii Africani junioris excerptum ex VI. libro de Republica Marci Tullii Ciceronis, ſuper quos Ambroſius Macrobius fuit commentatus*.

Epigraphe eſt eximii hujus Operis. *Commentarium in Somnium Scipionis*. (r)

In prima ejus pagina legitur. *Macrobius onirocrites, hoc eſt ſompniorum judex, vel interpres commentatus eſt in Scipionis apocalypſi*. Hoc eſt Prooemii initium: Finis autem ipſius. *Unde Macrobius dictus eſt, quaſi Macros bios, quod latine ſonat longa via utpote de Cœlo ad terram. Qui & Ambroſius dictus eſt a Deorum cibis,*

non

(p) Hanc Epitomen gentis ſuæ, ſive a Gothorum origine elucubravit, & produxit ad victoriam uſque reportatam a Belliſario adverſus Vitigem Regem. Merito in ſua Præfatione fatetur hoc Opus abbreviationem Chronicorum eſſe, contractam ſcilicet ex *Opere dodecabiblico Caſſiodori de origine, actuque Getarum*.

(q) Paullo Diacono Warnefredi Filio, qui vixit, & floruit Caroli Magni ætate, nonnulli in primis ex Eruditis tribuunt Epitomen fragmentorum Sexti Pompei Feſti, cujus Operis Editionem vetuſtioribus accuratiorem, & doctis animadverſionibus inſtructam Venetiis anno 1560. Antonius Auguſtinus Ilerdenſis Epiſcopus curavit, in qua ea, quæ Paulli cenſentur, & quæ Feſti, nota in margine locata diſtinguuntur, eiſque Verrii Flacci fragmenta præmittuntur cum epiſtola ejuſdem Paulli ad Carolum M. Imperatorem. Deinde libros quoſdam ejuſdem Paulli habemus *Eutropii* Breviario ab eo additos, qui & ipſum præterea Eutropium plurimis locis interpolavit. Itaque in Hiſtoria illa, quæ *Miſcella* dicitur priores Libri ex Eutropio quidem ſumpti ſunt, ſed cum Paulli interpolationibus, eoſque ſequuntur quattuor libri a Paullo noſtro ex integro facti, & Eutropianis adjecti; quos deinde Paulli libros alii exeipiunt a Landulpho Sagace compoſiti; propter hos poſtremos Hiſtoria illa ad annum Chriſti 806. perducitur. Non deſunt tamen, qui, quos Eutropio additos a Paullo noſtro libros diximus, genuinos eſſe Paulli fœtus negent, in his *Molerus* in Diſſertatione quadam de *Paullo Diacono*. Ut autem in Codice noſtro liber Jordanis *de rebus Geticis*, & libri ſex Paulli de *geſtis Longobardorum* ſimul reperiuntur, ita ſimul prodierunt Auguſtæ Vindelinorum anno 1515. apud Joannem Miller. Immo Grotiana rerum Gothicarum Silloge poſt Jordanis librum, & Cronicon Iſidori Hiſpalenſis producit ſex libros Diaconi Forojulienſis *de geſtis Longobardorum*, in quibus deſinit. Si tempus mihi ſuppeteret, naviter evolverem ex ſententia Codicem, cum inter legendum aliqua obſervatu digna iis in libris extare mihi videantur.

(r) Honorii, & Theodoſii Junioris temporibus Vir iſte Conſularis, & illuſtris floruit, factique Cubiculi Præfectus. Quæ fuerit ejus Patria, & quæ ejus Religio non conſtat. Malim Spanhemio aſſentiri, dub. Evangel. Tom. I. pag. 133. Ethnicum fuiſſe. Hæret ambigui Grotius, & Huetius.

non multum diſtans eloquio ab Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo. Qui in multis auctor fuit in ſcribendo hoc libello. Sed errat is Procemii Auctor dum Macrobii nomen, quod græcum eſſe nemo neſcit, longam viam indicare putat: immo enim indicat longam vitam. Hocce in Procemio demonſtratur ipſius Auctorem ſcripſiſſe ad Euſtachium Filium ſuum de natura animæ vitiiſque ac virtutibus; de diverſitate ac nominibus ſomniorum; nec non de natura numerorum, & diviſione; de ſyderibus quoque ac ſtellis; de numero, & magnitudine Cœli, & terræ; de magnitudine, & defectu, nec non & curſu Solis, & Lunæ; de VII. Planetis, & harmonia Cœli.

Ad calcem Operis. *Explicit liber de ſompnio Scipionis.*

Codex hic Icones obſervatu haud inutiles in utraque primi folii parte, tam antica, quam poſtica non inculte delineatas exhibet. Sphæra quædam ar millaris in plano in primis depicta cernitur, in qua extant ſpheræ cæleſtes, & orbita, tum in medio Terra, deinde imago Regis ad modum orantis, gratiaſque Deo agentis, & capite coronam auream geſtantis; imago item Scipionis. Supra utrorumque capita hæc ſcripta leguntur.

Hic loquitur Rex, & Scipio tota die una.

Ad poſticam ejuſdem paginæ faciem tribus columellis initio hæc obſervantur.

„ Publius Cornelius	„ . Lucius Cornelius Scipio	„ . Paulus Scipio
„ Scipio Africanus	„ . Junior dictus Nu-	„ . Pater Publii
„ Avus Publii Scipionis.	„ . mantinus	

Ad margines parvæ expoſitiones.

Poſtea ſupremi Numinis deſcriptio. Romæ. Carthaginis. Dein ſphæra Lunæ, ſphæra Mercurii &c. tum Terra. Supra terræ Circulos tres ſunt hominum Icones curioſæ, & pariter binæ ad utrumque latus curioſiſſime veſtibus ornatæ.

In fine Scipionis imago in lectulo dormientis; & hinc ad latus dextrum coloribus auroque perpolitum hæc ſunt. *Somnium proprium. alienum. Comune. Publicum. Generale.* Ad ſiniſtrum vero legitur. *Dormiens Scipio rapitur ad Cælum, pulcherrimamque ſomniat viſionem. Sciat, quod ſecundum Macrobium reperitur ſomnium. viſio. oraculum. in ſomnium, & viſum vel phantaſma; per prima tria ad ingenium divinationis inſtruimur: alia vero duo nihil ſignificant &c.* deinde breviter exponitur, quomodo ſomnium ingeritur.

2. Titulus eſt rubris characteribus exaratus. *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati.*

Incipit. *Si Homerum ſcriptorem Troici belli eatenus, qua Illiadem ſuam incipit quaque finit percenſeamus orſum ab iracundia Achillis ad ſepulturam Hectoris, quattuor, & viginti libros contexuiſſe monſtrabimus.*

Deſinit in hæc verba. *Verum gliſcentibus odiis, & ad majores ſeditiones tumultu ſpectante ex ſententia Jovis in Ytacham Minerva deſcendit, & conciliata utrinque pace ſtudia, & motu partium rerum geſtarum oblivione componit.*

Poſt primum argumentum Diſtichon ſuccedit, & ad ſingula argumenta hujus opuſculi. Argumenta hæc nihil aliud ſunt, niſi *Periochæ* illæ in Illiadem Homeri, quæ in aliis Codicibus *Auſonio*, in noſtro *Franciſco Petrarchæ* tribuuntur. Inter Auſonii Opera a viris doctis ad hanc diem editæ fuerunt. [a]

3. *Colucci Pierii Cancellarii Florentini declamatio.*

Argumentum. *Lucretia Spurii Lucretii Filia, & Collatini Tarquinii uxor a Sexto Tarquinio Regis Tarquinii Filio per vim cognita, conſentiente ſolum infamiæ*

(a) Multis ab hinc annis per litteras monui Cl. Lamium Florentinum, in Codice quodam Bibliothecæ noſtræ opuſculum reperiri aliis adſutum, quod defert nomen Franciſci Petrarchæ laureati, continetque argumenta in Homeri Illiadem. Humaniſſime reſpondit, difficultates in medio proferendo, eſſe non poſſe genuinum Petrarchæ fœtum. Ab his nunc ſuperſedemus, nam opportunior alibi locus erit ad eas exhibendas.

miæ metu, ne Tarquinius ſicut minabatur ſibi occiſæ ſervum jugulatum in lecto ſociaret, vocans ad ſe patrem, & virum eis narrat, ultionem in jure promitti facit, & demum vult ſe occidere. Vetant Pater, & conjux.

Prima pars Declamationis.

Noli te afflictare Lucretia. Satis maximum teſtimonium dediſti te adulterio non conſenſiſſe tibique vim illatam, quam pœnam ejus expectes, quæ ultro, quam celare poteras accuſes?

Deſinit his verbis. *Si te occidis, culpam, qua cares, quamve fugis, incurris; nuſquam putabitur innocens, qui ſe nocentium ſupplitio affecit.*

Altera pars Declamationis.

Incipit. *Nolite me, Pater Sanctiſſime, tuque luce quondam mihi carior Conjux mori prohibere; niſi me occidero numquam fides erit, me potius infamiam vitare voluiſſe, quam mortem.*

Deſinit. *Nulli Romanæ mulieri detur in exemplum Lucretia. Ut ſibi perſuadeant impudicis licitam eſſe vitam.* (t)

Declamatio Avogarii de Orglano Vicentino.
Leſæ majeſtatis ſit actio. Argumentum.

Conſpirationem adverſus Anguiferum Cæſarem virtutum Comitem, cujus leges ſponte ſubiverat, fecit ingrata Verona, ejuſque plebs furibunda Citadellam rebellanter invadit. Hucque cum militari copia generoſus Ugulotus Plancardus parmenſis adventans Citadellam tutatur, & ipſam recuperat Civitatem, proque ſceleris ultione primorum Civium prædam cuique armigerorum licere decrevit, pariter & edixit.

Contradicit ſupplex Verona.

Initium eſt. *Miſerandas preces meas! Magnanime Ugo patienter exaudi. Diro namque feralium ſtridore tubarum ita dirigui, ut labantia genua vix me periclitanter ſuſtineant &c.*

Finis. *Tua enim Numina ſupplex adoro, ut conſilium revoces initum, & cum populo meo Auguſtiſſime Princeps incolumen reſtitue. Sub cujus umbra gratiſſima permanens ſceleratorum rebellium vindictam felix aſpiciam.*

Altera pars Declamationis.

Initium ejus eſt. *Potuiſſent fletus tui meum pectus aliquo pietatis radio permulcere queruliſque lacrymis tuis poteram fortaſſe miſereri, Urbs florentiſſima quondam &c.*

Finis ejuſmodi. *Proinde bellorum, o Socii, ruite in prædam: execrabilis po-*

puli

(t) Collutius inter reſtauratores humaniorum, optimarumque litterarum cum Petrarcha, Gaſparino Bergomenſi, Leonardo Aretino eſt celebrandus. Fuit Urbano V., & Gregorio XI. ab epiſtolis, deceſſitque anno 1406. Multa ſcripſit Opera, quorum catalogus exhibetur in primo Tomo ex duobus, qui Epiſtolas hujus doctiſſimi Viri continent editas Florentiæ 1741. & 1742. Inter ea opera cenſetur etiam liber *Declamationum*. Declamatio tamen hæc noſtri Codicis non ita paſſim eſt obvia. Diximus *Declamatio hæc*, cum una talis ſit duas in partes diviſa, licet non ignoremus, aliquos, duas eſſe Declamationes, exiſtimare. De hac loquitur Cl. Laurentius Mehus in vita Ambroſii pag. 302., & quod ſciamus, extat in Codice cartaceo Bibliot. Mediceo-Lauren., & in Bibliotheca Ambroſiana Mediolan.

Digitized by Google

puli vindicate ſevitiem. In hos pacis turbatores mortem euercete cruentam. Rebellium ſpolia optima referte: hoſque quam primum facitote, ut vulgata ſceleratiſſimæ Urbis vindicta utile ſit exemplum.

Urbis Romæ ad Veronæ conſolationem
Introductio Avogarii de Orglano Vicentino
Roma loquitur ad Veronam.

Incipit. *Univerſa quamvis terrarum Orbi quondam imperans uſque fere ad extremi flatus euitum attenuata mea ſit auctoritas. Quamquam Romanæ potentiæ debilitata ſit mirabilis magnitudo. Attamen Romani ſpiritus magnanimitas non me deſeruit &c.*

Deſinit in hæc Verba. *Qualiacumque autem diuerim non niſi e cumulato veriſſime caritatis fonte autumes derivaſſe. Rurſus vale, & varios humanæ vitæ cautius ſolito circumſpice caſus. recidivus namque acriter nocere ſoles morbus. Et me, ſi quid in me non eſt eutinctum, utere jure tuo.* (u)

Inſuper „ Ad ſpectabilem generoſumque militem D. Corradum
„ De carreto ex Savonienſium Marchionibus Alexandriæ
„ Honoribus præſtantem, atque conſiliarium magnifici
„ Domini Comitis Blandratæ &c. Avi Matthæi de Aureliano
„ Vicentino præfati M. D. Comitis Cancellarii
„ Lugubris Epiſtola.

Epiſtolæ hoc eſt exordium. *Infeliciſſimum, amariſſimumque mihi caſum ſpectabilis, ac generoſe miles veſtri euigente, imo urgente caritate vobis reſerare compellor. Siquidem Avogarium filium meum prædilectiſſimum in Janua pro ducali dominio Venetianorum legationis officio fungeretur. Illic die* XXV. *Menſis Junii proxime lapſi: heu monſtrum horrendum! peſtilens mihi morbus eripuit. Verumque cor gladio doloris afflictum gerere debeam &c.*

Finis vero. *Inevitabili fati leges, quas plerique neceſſitudines appellant uſque adeo res humanas cum earum conditione ſubjectas, ut nihil incertius vita ſit, morte vero nihil certius, apud quam nulla ordinis abſervatio, nulla precis concuſſio; nulla votorum exauditio, & demum nulla perſonarum exceptio reperitur. Sic eſt enim rerum Creator Omnipotens Deus ab æterno ſuum immutabile, inevitabileque præfixit omni exinde remota appellatione Judicium.*

Data Alexandriæ XX. *Julii* MCCCCVI.

Seq·itur ſupplex libellus Anonymi ad Imperatorem pro Florentinis adverſus Romanum Pontificem.

Incipit.

(u) Nullas Avogarii de Orglano Vicentini Opellas typis impreſſas adhuc vidimus, immo ne nomen quidem ejus vidimus in Hiſtoriis Virorum, qui in litteris excelluerunt; & quod caput eſt, apud Scriptores de rebus ad Vicetiam ſpectantibus, deque eruditis ejus Urbis Viris altum eſt de Avogario ſilentium, neque in ullis etiam (quod ſciamus) Bibliothecarum Indicibus mentio ipſius fit. Heic ſolum reperimus, & ex iis, quæ in Codice extant, conſtans eſt nobis ipſum floruiſſe Sæculo XIV., eodemque anno diem ultimum obiiſſe, quo Colutius Pierius, de quo ſupra, e vita migravit anno ſcilicet 1406. Siquidem ex epiſtola Matthæi de Aureliano intelligimus, Avogarium morbo peſtilenti e vivis ereptum die XXV. Menſis Junii; & epiſtolam Alexandriæ ſcriptam XX. Julii eodem anno MCCCCVI. Virum extitiſſe in rerum agendarum negotiis prudentem, ſolertemque dignoſcitur, dum pro Veneta Republica apud Januenſes legationis munere eſt ſunctus. Rhetoricæ etiam artis peritiſſimum fuiſſe ex ejus Declamationibus in tam maxima rerum perturbatione, & Veronenſis Civitatis diſcrimine perſpicuum eſt. Hactenus, quæ de eo certo nobis innoteſcunt, ſi Deus dederit, ut lectione quidquam aliud diſcamus, id tum promemus, cum quædam ejus Opuſcula in calce hujus Tomi dabimus.

Incipit. *Sereniſſime, atque mitiſſime Princeps. Decet regiam magnitudinem utpote in altiſſimarum rerum humanarum ſpeculum ſublimatam nedum, quæ intra Regni corpus aguntur cognoſcere, ſed etiam quæ per univerſum Orbem occurrunt nullatenus ignorare &c.*

Definit in hæc verba: *Serenitati veſtræ humiliter ſupplicamus, quatenus juſtitiam nobis ante oculos proponentes nos, & mercatores noſtros, quos non juſtitia, ſed turbatio Summi Pontificis contra omne jus divinum & humanum afficit, & affecit in ſinu veſtræ Clementiæ dignemini favorabiliter, & benigne ſuſcipere commendatos. Majeſtatem veſtram exaltet, & conſervet Altiſſimus Chriſtus Regnorum cuſtos cum glorioſis Succeſſoribus, & ſublimitatis veſtræ felicibus incrementis.* (u)

Florentiæ V. Novembris. Amen.

Deinde M. T. Ciceronis *de Optimo Oratore, & de Academicis.*

Tandem poſt duas paginas ſine ulla ſcriptione occurrit Carmen Leoninum de Excidio Trojæ incerti Auctoris.

Primi qnattuor verſus ſunt.

„ Pergama flere vnlo ſato Danaum data ſolo
„ Solo capta dolo capta redacta ſolo.
„ Viribus. arte. minis. Danaum data Troja ruinis
„ Annis bis quinis. fit rngus atque cinis.
. . . .
. . . .

Ultimi verſus.

„ Romaque turrigerum caput effert maxima rerum
„ Tam dono ſuperum, quam ſtudiis Procerum
„ Sic ex Enea creſcunt Romana trophea
„ Sic gens Romulea ſurgit ab Hectorea

Verſus hujus Carminis numero ſunt centum viginti ſex, & in fine legitur.

Expliciunt Carmina de deſtructione Trojæ.

Opera, quæ in hoc codice habentur nnn eodem omnia Sæcnlo ſcripta ſunt. Priora duo opuſcnla ſunt Sæculi XIV., eaque binis columnis exarata; reliquæ vero recentiore manu ſcripta Sæculo XV. Perinchas Homericas, de quibus ſupradixi, opus eſſe Petrarchæ nemini antea in mentem venerat, ut ſuſpicaretur. Aliquantulum angor, me non jam pridem Virum natione Gallum diutius allocutum eſſe, & quidem doctum, dum longo ſuſcepto itinere ſe ſe ad perluſtrandam noſtram Bibliothecam contulit. Is enim cum ſub oculos ipſi ponerem Argumenta in Iliadem Homeri Franciſci Petrarchæ nomine inſcripta abſque ulla mora reſpondit: Aliud exemplar cum eadem inſcriptione haberi in Regia Bibliotheca. Tunc, quia horis tantum ſubſecivis dabam operam lectioni horum Codicum, neque animo reputabam futurum, ut aliquando grave hoc onus conficiendi Catalogi hujus Bibliothecæ, illudque in publicum proferendi aggrederer, dictum excepi; nec quicquam alind quæſivi. Si ei fides eſt, aliud poſſidet exemplar illa ditiſſima & celeberrima Bibliotheca huic noſtro perſimile.

(x) Supplex libellus Anonymi ad Imperatorem adverſus Romanam Sedem non eſt niſi Collutii Salutati, qui hac Apologia pro Florentinis ferme ad omnes Principes tranſmiſſa querelas, contentioneſque diras excitavit adverſus Gregorium XI., atque Romam ipſam. Hinc Florentinos Imperatoris Caroli IV. potiſſimum auctoritate, ac potentia fretos, nolentes exhortationibus rationibuſque Summi Pontificis aquieſcere, contumacioreſque effectos Gregorius XI., ut ſcribit Raynaldus anno 1376. §. 1. & 6. perduelles, & contumaces addixit anathemati.

PLUTEUS XIII.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

T*iti Livii Hiſtoriarum Romanarum ab Urbe condita libri X.*

Præſtantiſſimi hujus Hiſtorici Procemium in Editionibus indiſtinctum eſt ab ipſo Libro; ſecus tamen in noſtro Codice. In medio paginæ ſupremo. *Liber primus ab Urbe condita, & ad ipſius Libri finem. Titi Livii Patavini* (a) *Liber Hiſtoriarum ab urbe condita explicit primus: incipit ejuſdem liber ſecundus feliciter.* Omnium librorum tituli, & quæ ad eorum finem notantur, rubris coloribus ſunt exarata. In aliquibus locis, uti in libro ſecundo, loco *Patavini* legitur *Viri Clariſſimi.*

In fine. *Titi Livii Patavini ab Urbe condita liber decimus, & ultimus feliciter explicit. Scriptus per me Jacobum Pergulitanum, & completus die XIII. Menſis Novembris MCCCCLIII. pro Magnifico, & Potenti Domino D. Malateſta Novello de Malateſtis.*

Codex egregius nullis hiat lacunis, ad margines res indicantur, de quibus in Textu eſt ſermo ad faciliorem lectionem; & nonnulla in marginibus obſervantur emendata. Membranæ ipſæ, ex quibus eſt compactus Codex, perpolitæ, levigatæ, & peregrinum in modum candidæ. Ad Operis initium Titi Livii effigies belle depicta, cum barba, oculiſque vivacioribus, cum caputio in capite.

IN II.

Ejuſdem Livii *de bello Punico* libri X. Epigraphe eſt ejuſmodi. *Titi Livii Patavini de ſecunda bello Punico liber primus incipit feliciter.* Primæ omnium Librorum majuſculæ litteræ in Quadrato locatæ venuſte auro, coloribus permixtæ, delectatione oculos afficiunt.

In fine. *Titi Livii Patavini celeberrimi Hiſtorici de ſecundo bello Punico liber decimus, & ultimus explicit feliciter.*

Scriptus per me Jacobum Pergulitanum pro Magnifico, & Potenti Domino D. Malateſta Novello de Malateſtis & perfectus die XII. Junii Milleſimo CCCCLVIII. *Caſenæ &c. Laus Deo in ſæcula ſæculorum. Amen.*

IN III.

Ejuſdem *de Bello Macedonico libri IX.* Novem in Codice exſcripti ſunt libri, & ideo unus ex decem qui de Bello ſcripti a Livio fuerant, hoc eſt liber tertius deeſt. At ad finem ſecundi libri in margine legitur: *Summa libri tertii hæc eſt:* & ibi Summarium quoddam libro illi ſecundo conſociatum ſubjicitur.

Inſcriptio libti V. præter uſitatum modum aliorum hæc eſt. *Incipit liber quintus de Bello adverſus Etbolos, & Antiocum Aſiæ Regem.* Similiter ad librum ſextum *de bello contra Antiochum regem de Bello Macedonico.*

(a) An Livius Patavii natus ſit, an potius Apani, ſive Abani, qui Vicus eſt agri Patavini Eruditi certant, neque ita facile erit rem hanc definire. Sed ſive diem habuerit natalem Patavii ſive Abani *Patavinus* merito poteſt appellari, non ſecus ac Petrus de Abano, qui multa Opera ſcripſit, & ut monuimus Tom. I. Bibliothecæ Malateſtianæ Plut. XXV. adnot. e. pag. 89. in Codice Bibliothecæ Regis Galliæ opus extat, cujus eſt titulus. *Liber Compilationis phyſonomiæ a Petro de Padua in Civitate Pariſienſi.* Pluribus Jacobus Philippus Thomaſinus in Titi Livii vita Patavii edita 1630. celebrat ſepulcrum Livii quod ibi extitiſſe putat ob Inſcriptionem circa annum 1342. in Monaſterio S. Juſtinæ inventam, quam refert Tiraboſchius Tom. I. *Storia della letteratura Italiana* par. III. lib. III. pag. 227., cum tamen Marquardus Gudius V. C. dum Patavii fuit, obſervavit monumentum illud non eſſe *Titi Livii*, ſed *T. Livii Halis Liberti Liviæ.*

In fine, *Titi Livii Patavini celeberrimi Hiſtorici de bello Macedonico, & aliis geſtis Romanorum liber decimus, & ultimus explicit feliciter.* (b)

Codex diligenter ſcriptus, in quo numeris arithmeticis notantur paginæ, omneſque ſunt numero 181., ſimiliter adnotatur dies, menſis, & Annus, quo ſcriptus eſt: ſcilicet die V. Julii anno 1449.

I N I V.

Strabonis Cappadocis *de ſitu orbis, terræque deſcriptione Libri XVII.*

Iſtiuſmodi græci Operis verſio e græco in latinum eſt Cl. Viri Guarini Veronenſis, cum in fine legatur. *Strabonis de ſitu orbis, terræque deſcriptione liber decimus ſeptimus a Guarino Veronenſi in latinam converſus linguam.* Ne autem ſuſpicio vel levis ſubeat, ultimum ſolummodo librum Latio donaſſe Guarinum, præter quamquod totum hoc opus in latinum traduxiſſe teſtetur Voſſius pag. 585. de Hiſt. latinis, ubi ipſum æmulatione æqualem facit Gregorio Tifernati. Codex ipſe hujus Traductoris meminit aliis in locis, & facta collatione cum Editione Veneta 1480. mirifice cum ea quadrat.

In poſtica primi folii facie hæc ſcripta eſſe videmus. *Strabonis Cappadocis, ſeu gnoſcii* [c], *vel Amaſeni* (d) *Scriptoris celeberrimi de ſitu orbis liber primus.* Libro primo Strabonis hæc inſunt capita.

1. *Summatim extra Philoſophiam non eſt ipſa de ſitu orbis tractatio, quamvis utilis & qui auctores attigerunt de ipſa geographia.*

2. *Quod Homerus paſſim ſuo in carmine Orbis deſcriptione ſit uſus, cui & Oceanus ſit cognitus, & Mare Miditerraneum.*

3. *Alios poſt Homerum auctores fuiſſe de ſitu orbis ſcribentes, ſcilicet locorum*

cogni-

(b) Titum Livium Romanam Hiſtoriam exorſum eſſe ab Urbe condita, & ad bellum uſque Germanicum, mortemque Druſi eſſe perſecutum, hoc eſt ad annum DCCLIV., hancque contexuiſſe in CXLII. libros diſtinctam Eruditi fere omnes conſentiunt; hinc Sigonius, qui in MS. Codice vacuum intervallum eſſe obſervavit duorum librorum CXXXVI., & CXXXVII. (Epitome illorum deſiderabantur) Petrarchæ aſſentitur teſtanti non CXL., ſed CXLII. libros a Livio confectos fuiſse. Vide Tomum III. Editionis Gronovianæ pag. 1076. Hodie plures extant, quam XXXV.; aliorum, qui interciderunt Epitomas habemus, quas ſcriptas eſse a L. Annæo Floro communiter exiſtimatur, licet a vero pœnitus alienum non ſit, ut ſentit Dionyſius Gothofredus, Livium ipſum, ut apud veteres in more poſitum erat, Epitomas veluti indices ſuis libris præfixiſse. Manca igitur in noſtris Codicibus, cum in iis XXIX. ſit librorum collectio, & ita ſunt diſtributi, ac ſi in tres Decades fuiſsent ordinati; quod ſane alienum eſt ab ipſo magni Operis Auctore, qui numquam ita partiri voluit, unde merito Franciſcus Petrarcha in epiſt. ad Boccaccium ait: *ignavia legentium ſcidit*. Attendendum tamen eſt noſtros Codices multum conformes eſse principi Editioni Romanæ, quæ prodiit anno 1470. curante Joanne Andrea Alerianenſi Epiſcopo ex Codice Victorini Feltrenſis, in qua tantummodo XXIX. Libri habentur. Quæ ſcribit Hieronymus in Epiſt. ad Paulinum lubet addere. *Ad Titum Livium lacteo eloquentia fonte manantem de ultimis Hiſpaniæ Galliæque finibus quoſdam venire nobiles legimus; & quos ad contemplationem ſui Roma non traxit, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus Sæculis celebrandumque miraculum, ut tantam Urbem ingreſſi, aliud extra Urbem quærerent.*

(c) Nobile ſuum genus Strabo duxit a Cretæ Civitate, dicta *Gnoſſos*, ideoque *Gnoſſius* dictus. Error non eſt Librarii, dum ſcribit litt. G. *Gnoſcii*; licet Virgilius dicat littera C. *Cnoſia Regna*. Nam lib. VI. Æneid. ait: *Cnoſſius hæc Rhadamanthus habet*. Rhadamanthus Regis Minois Frater Cretenſis erat. Sic etiam legitur *Gnoſſia* tellus Ariadnæ, & ſtellarum corona, quæ Ariadnæ data fuit, & nunc Conſtellatio appellatur, *Gnoſſia* dicitur. Idem ergo ſignificat *Gnoſſia* & *Cnoſſia*, & tam littera G., quam C. ſcribi poteſt.

(d) *Amaſea* patria fuit ipſius Strabonis, quæ Civitas Cappadociæ, ſive Ponti eſt, unde a Joſepho, & aliis *Cappadox* dicitur. Vide Caſaubonum Præfatione de Strabone, & ejus ſcriptis, & præcipue Xylandri eruditam Præfationem in Strabonem teſte Fabricio lib. IV. Bibliothecæ Græcæ cap. 1. pag. 3. Argumenta ſubinde, quæ a Franciſco Patricio producuntur ad demonſtrandum non Strabonem, ſed Stratonem auctorem fuiſſe hujus Geographiæ, facile enodantur, cum conſenſus tot veterum Scriptorum, qui hoc opus Straboni adſcribunt, & copia MSS. Codicum, quibus fides habenda eſt, rem faciant indubiam;

Digitized by Google

cognitio, & præſertim, quod publice perutilis ſit ad peritiam, & ad prudentiam comparandam, & quæ neceſſaria ſint diſcere ad illam.

4. *Auctorem ipſum non eſſe accuſandum, ſi de his ſcribat, de quibus alii priores, cum poſteriores multa ad notitiam pervenerint, quæ prioribus erant ignota.*

5. *Contra Eratoſthenem de Poetis male ſentientem, & laus magna Poeticæ, & præcipue de poeſi Homeri, quam varia ſit utilitas, quanta locorum notitia, & ventorum.*

Plura perſequi non ducimus, cum ex his præcipue dignoſcamus eſſe argumenta ſtrictim earum rerum, quarum ſit deſcriptio, quæque argumenta, ut obſervavimus præceduot libros omnes XVII., quaodoque in Codice argumenta, ſive capita libri, vel voluminis appellaotur.

Initium primi libri ita ſe habet. *Si ad Philoſophiam pertineat illa tractatio, & hanc quam hoc tempore de ſitu orbis deligimus conſiderandam illi eſſe putamus &c.*

In fine libri primi hæc leguntur. *Explicit liber primus Strabonis de ſitu orbis, ſive de geographia:* deinde rubris characteribus: *Commentario ſecundo hæc inſunt.*

Præponens ad verbum Eratoſthenis dicta dijudicat, & arguit quæcumque non recte dicta, vel diviſa, vel deſcripta ſunt.

Complura Hiparchi meminit reprehendens.

In fine præciſa expoſitio, & quodammodo ſub unum aſpectum tractatus univerſus de orbis ſitu ſeu cognitione geographica.

Dein *incipit liber ſecundus*, quo completo legitur. *Liber ſecundus Strabonis explicit; incipit tertius de ſitu orbis.*

In tertio Commentario continetur orbis in partes diviſio, & univerſæ Hiſpaniæ regio ab Herculis columnis uſque ad Pyrenæum montem: atque in iſto libro deſcribitur Hiſpaniæ ſitus, ingenium: & ita deinceps ad initium aliorum Librorum, & ad fioem, ita nt ad principium libri ſemper legatur: *In quarto Commentario, in quinto, in ſexto &c., in quo hæc ſunt capita.*

Fiois poſtea libri XVII. eſt. *Ceterum in Ceſariana portione & reges, & in potentatu conſiſtentes Principes, & Decuriones, & hoc tempore, & ſuperioribus annis ſunt, ſemperque fuerunt.* (e)

Ad Codicis margioes res præcipuæ, de quibus in Opere diſſeritur, iodicantur.

Codex eſt elegantiſſimus, membrana perpolita, & plane levigata conſtans, nitidiſqoe characteribus, nec noo majuſculis litteris initialibus ad omnes libros egregie coloratis exaratus. Prima vero pagina tribus ſuis marginibus auro, minio, coloribus ſuavitate quadam permixtis magnam Codici venuſtatem addit ad cujus paginæ limbum primo duæ ſiglæ M. N., deio Malateſtianum Inſigoe *Craticula* circumornata lamellulis aureis, & floribus. Ad cujus finem legitur. Abſolutus eſt anno Chriſti MCCCCLV. tertio Idus Julias. Ferrariæ: & poſtea Cæſenæ a me tranſcriptus Andrea Catrinello Genuenſe pro Magoifico Domino D. Malateſta Novello de Malateſtis MCCCCLVI. Kalendas Julias.

I N V.

1. Salluſtii de *Conjuratione Catilinæ*. Ad libri initiom hæc ioſcriptio. *Caii Criſpi Salluſtii* (*f*) *de conjuratione Catilinæ liber incipit feliciter*: & ad ipſius finem. *Caii Criſpi Salluſtii de conjuratione Catilinæ liber explicit.*

(e) Utcumque Cl. Guarinus Veronenſis ſive æmulatione æqualis Gregorio, ſive Nicolai V. juſſu (ut Geſnerus in Bibliotheca) tranſtulerit ea, quæ ſcripſit Strabo de Europa, & Gregorius verteſit, quæ ad Aſiam pertinent ab ipſo Strabone exarata, quibus reliqua Jacobus Antonius Marcello adjunxit; nullum tamen ſupereſſe dubium cenſemus XVII. Libros, qui ſunt Codicis noſtri, omnes a Guarino in latinum verſos fuiſſe, hancque verſionem ab Eruditis plurimi factam, multiſque approbatam.

(f) Salluſtius a Dictatore Cæſare Senatoriæ digni-

2. Ejuſdem *de bello Jugurthino liber incipit feliciter.*

In fine hujus libri. *Caii Criſpi Salluſtii de Bello Jugurthino explicit feliciter Deo gratias. Amen.* (g)

3. Cnrnelii Taciti *Actorum Diurnalium Auguſtæ Hiſtoriæ* a lib. XI. ad vigeſimum primum incluſive (*h*).

In margine primæ paginæ hujus Codicis hæc de Libro Taciti undecimn leguntur. *Fragmentum* Libri XI. (*i*) hoc eſt initium. *Nam Valerium Aſiaticum bis conſulem fuiſſe quondam adulterum ejus credidit – pariterque hortis inhians quos ille a Lucullo cæptos inſigni magnificentia extollebat* (Editio Frobeniana Baſileæ anno 1544. juxta caſtigatinnes B. Rhenani loco *extollebat* legit *excolebat.*) *Svillium accuſandis utriſque immittit. Adjungitur Soſibius Brittanici educator, qui per ſpeciem benevolentiæ moneret Claudium. cavere* (Editio laudata *caveri*) *vim, atque opes principibus infenſas &c.* Deſinit liber XI. in hæc verba. *Juvitque oblivionem ejus Senatus cenſendo nomen, & effigies privatis, ac publicis locis dimovendas. decreta Narciſſo quæſtoria inſignia leviſſimum faſtigii ejus cum ſecundum Pallantem, & Caliſtum ageret honeſta quidem. ſed ex quibus deterrima orirentur. triſtitiis multis.* (Editio legit; *flagitiis multis*; licet Rhenanus fateatur in Exemplari Regio Galliæ legi *triſtitiis multis*, ſicuti in Codice noſtro). Facta autem cnllatinne aliorum librorum nnſtri Codicis cum laudata Editione hic illic lectionum diverſitas reperitur.

Hoc attendendum Librarium ad libri XVII. finem notare. *Si reperero finem ſeptimi decimi libri, & principium octavi decimi, quia utraque confuſa ſunt cunctis in libris, & varia, locum annotabo. Si Lector offenderis, & tu ſignes oro. Valeas quæ legeris, & recte annotaveris.* Num Codicis Scriptnr ex librorum cnnfuſione, quæ in Exemplari occurrebat, ſit deceptus, exſcribere ducimus principium, & finem libri XVII., uti in Cndice jacent. Ita incipit. *Initium mihi Operis Ser. Galba iterum, T. Junius conſules erant. Nam poſt conditam Urbem DCC. & XX. prioris ævi annos multi auctores retulerunt, dum res populi Romani memorabantur, pari eloquentia, & libertate &c.* Deſinit in hæc verba. *Cæcina legiones aſſecutus centurionum, militumque animos obſtinatos pro Vitellio variis artibus ſubruebat. Baſſo eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem claſſe ob memoriam recentis pro Othone militiæ.* Contulimus varias Editiones cum hnc Codicis nnſtri librn XVII., & nacti ſumus exordium hujus libri perbelle cum ceteris convenire; finem vero hujus libri in Codice eſſe terminum in Editionibus libri decimi octavi. Quia igitur permixta, & varia occurrebant in Exemplari, in librorum recta diſtributinne erravit. Unde meritn conjicimus neque ceteros, qui ſuperſunt uſque ad XXI eſſe bene diſtinctns.

Qua de re ſub finem libri XXI. ad Marginem Librarius hæc ſcribit. *In Exemplari*

dignitati fuit reſtitutus, ut videre eſt apud Hanckium de Romanarum rerum Scriptoribus lib. I. cap. VI., ubi de ejus vita. *Prætor, & Præfectus fuit, diemque obiit ſupremum quadriennio ante pugnam Actiacam, quæ evenit anno V. C. DCCXXIII. ante Chriſtum XXXI.*

(g) Hi duo Libri de Conjuratione Catilinæ, & de Bello Jugurthino in Codice ſunt diſpoſiti ſecundum temporis diverſitatem, quo fuerunt concinnati. Prius Salluſtium ſcripſiſſe librum de *Conjuratione* ex ejus ipſius ſcriptis patere videtur. Dein de *Bello Jugurtino*. Quod ſi præpoſtere in Editionibus, & in plerisque MSS. Codicibus locati illi duo libri obſervantur, id in cauſſa eſt, quia *Bellum Jugurthinum* prius geſtum eſt, quam *Catilinarium Bellum*, ſive *de Conjuratione Catilinæ*, quæ incidit in annum Urbis DCXCI. Videſis Fabricium Biblioth. lat. lib. I. cap. IX.

(h) Falluntur ii, qui Annalium Hiſtoriam *Ephemerides*, ſive *Acta diurnalia* appellant, ſicuti eſt Codicis inſcriptio, cum Cornelius Tacitus ipſe vocet *Annales*. Annales vero, & Hiſtoriæ quomodo differant, in ſequenti adnotatione lit. l. dicemus. Si Victorino in I. Rhethoricorum Cic. pag. 82. damus fidem, primo *Annales* a Veteribus, poſtea Hiſtoriæ ſcribi cœptæ ſunt.

(i) Librarius ſub initium libri XI. ad marginem appoſuit *Fragmentum*. Apparet ſiquidem hunc librum eſſe acephalum.

Digitized by Google

plari tantum erat: ſi quiſpiam hinc deſcripſerit novum: ſciat me quantum reperi fideliter ab Exemplari ita ſcripſiſſe. Hæc rubris characteribus ſunt ſcripta. (l)

Codex lacunis caret, multa tamen verba, quæ in textu deſunt abſque ullo ſpatio vacuo in marginibus ſcripta inveniuntur, & eſt exaratus cum punctis tantummodo intermediis, modo uno, modo binis ad Periodos, earumqne partes ſecernendas; etiam ex Librarii fide conjicere liqnet Exemplar ei propoſitum ad ſcribendum vetuſtum fuiſſe, ac proinde hunc Codicem dignum eſſe, qui conſulatur ad lectionum varietatem, quæ in ipſo eſt, diſcendam. Non excedit tamen, ut putamus, Sæculum XIV.

PLUTEUS

(l) Romanorum Imperatorum duas Taciti Hiſtorias Reſpublica habet litteraria, alteram, cui Auctor ipſe *Annalium* nomen dedit, alteram vero *Hiſtoriam* iuſcripſit. Prima vocitatur *Annales*, cum in ea res Romanas accurate, diſtincteque narret per tempora, & annos, in quibus acciderunt, atque a morte Auguſti exorſus, Neronis occiſione Annalibus ſuis finem imponit. Altera vero, quæ Hiſtoria eſt abſque chronologico ordine ab Imperio Galbæ uſque ad mortem Domitiani, a Tacito ſuit elucubrata. Annales. & Hiſtoriam differre apprime conſtat, multiſque aliis de cauſſis differre: vide Voſſium V. 18. Opus vero, quod in Codice noſtro occurrit, continet ipſius Taciti Annales, & ſumit exordium a libro undecimo, qui ut monuimus ἀκέφαλος eſt: Nec mirum, ſi libri quinque priores, qui in Editinnibus lucem adſpexerunt, noſtro in Codice non extant excripti. Doctiſſimus Andreas Alciatus Juriſcon. in Epiſtola ad Galeacium Vicecomitem V. C. & Equit. hæc ſcribit. *Quamquam tantum boni invidentibus humano generi fatis magna quoque pars deſideretur, eſſetque adhuc ἀκέφαλος Tacitus, niſi Chriſtiani orbis Max. Pontifex Leo X. priores quinque libros de barbaris redemptos, poſtliminio ut tandem reverterentur effeciſſet, quo nomine tantum illi ſtudioſi omnes debent, quantum parenti ejus Laurentio bonæ litteræ, qui eas fere ſolus in Italia a ceteris deſertas curavit, ſuſtinuit, tutatus eſt*. Ut autem innoteſcat, quinam ſint Barbari illi, a quibus theſaurum hunc redemit, Lipſius docet ad illa verba lib. 11. Annalium. *Flumen Viſurgis interfluebat. Mutua Romanorum Germanarumque clade nobilis amnis cui famam præcipue Tacitus dedit; & ipſe Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inventi Corbeiæ quod monaſterium ad Viſurgim eſt. Atque illinc deprompsum vere hunc Theſaurum Quæſtor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis*. Hi libri quinque tunc e latebris eruti primum Romæ editi ſunt Anno 1515. cura Philippo Beroaldo a Pontifice commiſſa. Non igitur a librario noſtri Codicis exarari poterant, ſi in tenebris latebant. In MSS. poſt quinque hos libros lacunam heu nimis grandem eſſe perſpectum eſt, cum deinde habeamus librum XI. & ipſum mancum, & libri XVI. extremam partem mutilam haud mediocre damnum hi Annales Taciti ſubierunt. Is eruditiſſimus Scriptor ſub Veſpaſiano, Domitiano, & Nerva (ſub quibus Conſolatum geſſit anno V. C. 850. Chriſti 97. ſuffectus T. Virginio Rufo) floruit, multiſque honoribus fuit inſignitus.

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ CATALOGUS

PARS II.

Quæ quatuordecim continet Pluteos.

PLUTEUS XIV.

CODICES IN EO NUM. V.

In primo Codice hæc ſunt.

HErodoti Alicarnaſſei ΙΣΤΟΡΙΩΝ λόγοι ϑ. ideſt Hiſtoriarum libri IX. Operi præeſt Procœmium a primo libro diſtinctum, quod in primis Editionibus hujus Operis ab ipſo primo libro diſtinctum non cernitur. Eſt autem Procemii exordium. *Herodoti Halicarnaſſei hiſtoriæ explicatio eſt: ut neque ea, quæ geſta ſunt ex rebus humanis obliterentur ævo: neque ingentia, & admiranda opera, vel a græcis edita, vel a barbaris gloria fraudetur: cum alia, tum vero qua de re iſti inter ſe belligeraverunt &c.*

Finis vero hic eſt. *Igitur cum ſciam humanam felicitatem nequaquam in eodem tenore perſtare: utriuſque fortunæ mentionem habebo.*

1. In primæ paginæ medio rubris characteribus legitur ſcriptum.

De Crœſo

Principinm libri primi ita habet. *Crœſus genere quidem fuit lydius: patre autem Alyatte: earum vero nationum tyrannus: quæ intra halym amnem ſunt: quia meridie Syros ac paphlagones interfluens contra ventum aquilonem in mare, quod vocatur Euxinum evolvitur &c.* Deſinit in hæc verba. *Ex diis unum Solem venerantur: cui equos immolant. Hic autem eſt eis mos ſacrificandi: ut deorum perniciſſimo e pecoribus omnibus perniciſſimum mactent.*

Ad finem libri hæc majuſculis characteribus, rubroque colore exarata cernuntur. *Herodoti Halicarnaſſei Hiſtoriarum liber primus finit, qui inſcribitur Clio.*

2. *Herodoti Halicarnaſſei Hiſtoriarum liber ſecundus, qui inſcribitur Euterpe incipit feliciter.* Tum liber iſte ſecundus ſequitur hoc initio. *Cyro vita functo regnum ſuſcepit Cambyſes ejus filius &c.* Deſinit. *Hæc donaria dedicavit Amaſi: primuſque mortalium cyprum cepit: tributariam fecit provinciam.*

3. Ejuſdem Herodoti, *qui Thalia inſcribitur incipit feliciter.* Ipſe deinde libri contextus hoc initium habet. *Adverſus hunc Amaſim Cambyſes Cyri filius comparato cum aliis quibus imperabat, tum ex græcis jonibus æolibuſque exercitu bellum movit.* Finis autem eſt. *Atque hujus Megabyzi filius Zopyrus ille, qui ad Athenienſes transfugit a perſis.* Dein ſicut ad finem primi libri legitur. *Herodoti Alicarnaſſei Hiſtoriarum liber primus finit;* ita ad finem etiam libri ſecundi, & tertii, reliquorumque ſimilia finem indicantia habentur.

4. Hic liber, qui inſcribitur *Melpomene* exordium habet. *Poſt Babylonis eupugnationem Darius adverſus ſcytas fecit eupeditionem &c.* Hunc habet finem. *Talis, ac tanta Pheretinæ Batti Filiæ in barceos vindicta eutitit.*

5. Titnlum non exhibet. In fine legitur. *Herodoti Hiſtoriographi diſſertiſſimi liber quintus, qui inſcribitur Terpſicore euplicit feliciter.* Deinde in paginæ medio.

Q. Georgius de Kimnimmonth Scotus. (a)

Ne tempus terere videremur, nec principium, nec finem hujus libri exhibuimus, ac nec reliquorum etiam hnjus operis exhibebimus, excepto ultimo, cujus finem dare non-omittemus.

6. *Herodoti Hiſtoriographi liber ſeutus, qui inſcribitur Erato. Incipit felieiter;* & ad finem ipſius hæc ſunt. *Q. Georgius Scotus.*

7. Is liber qui inſcribitur *Polymnia incipit feliciter.* Ad finem hujus libri hæc ſunt. Q. G. de K.

8. Inſcribitur *Urania incipit feliciter.* Poſt hujus libri novemdecim paginas in margine hoc eſt obſervandum. *Nota diligenter, quod ſequens earta totalis debet intrare ubi eſt ſignum hic notatum quia ablata fuit ignoranter ab euemplari.*

9. Ultimus inſcribitur *Calliope* (b), cujus finis eſt. *Hac Cyri ſententia Perſæ ſuperati a ſua deſtiterunt: præoptaruntque euile ſolum incolentes imperare aliis, quam campeſtre colentes aliis ſervire. Deo gratias.*

His hæc ſubjuncta. *Herodoti Liber nonus, & ultimus Calliope euplicit feliciter.*

Q. G. de K. Scotus.

Auctor hujus Operis licet quædam initio de *Cyro* attingat, tamen hiſtoriam ſuam revera exorditur a Gyge Lydorum Rege, qui uno ac dimidio fere ſæculo Cyrum anteceſſit. Inde a Cyro res Medo-Perſas fuſius proſequitur, attingens ſimul res Ægyptiacas, Schyticas, & Græcas. Hanc ſcripſit anno ætatis ſuæ XL., Urbis Romæ CCCX. ante Chriſtum natum CCCCXLIV., eaque in hoc Codice eleganter a Librario, quicumque is fuerit, exarata eſt Sæcnlo XV. Membranæ, quibus Codex conſtat, candidæ ſunt, ac levigatæ; picturis præterea, coloribuſque in libri cujuſque primis litteris ornatæ. Prima præcipue Codicis pagina ad omnes margines floribus, aviculis, aliiſque animalculis mirifice referta cernitur.

IN II.

(a) Affirmandum omnino, & abſque ulla hæſitatione ducimus, hujus e græco verſionia Auctorem non alium eſſe, quam Laurentium Vallam Virum ſuis temporibus eruditiſſimum, qui Nicolai V. Summi Pontificis ætate vivebat, florebatque. Extat penes nos Editio Veneta anno 1474. per Jacobum Rubeum Gallicum Laurentii Vallæ nomen in fronte præferens; quam, collatione facta, eandem eſſe atque illam, quæ in hoc Codice exhibetur, deprehendimus. Quamobrem cogitationem, quæ animo noſtro inſidere cœperat, verſionem hanc deberi forſitan Quinto illi Georgio de Kymnimmonth, cujus nomen in Codice non ſemel occurrere vidimus, nunc penitus abjicimus. At de Georgio hoc quid dicemus? An additum ab eo aliquid ad Verſionem? Sed tota omnino Vallæ eſt, neque quidquam in ea immutatum Codex habere videtur. An potius igitur Librarius fuit, ſeu Codicis Scriptor? An Dominus olim Codicis, quique illum ſcribendum curavit?

(b) Conſuetudo fuit nedum apud Poetas veteres, Scriptoreſque Muſis opera ſua nuncupare; verum etiam ſe ſe ſub clientela Muſarum eſſe arbitrari. Hinc inter Eruditos Diſceptatio eſt orta, utrum ſingulia libris Muſarum earum nomina impoſuerit Scriptor ipſe Herodotus; an vero alii deinde ea libris ejus nomina addiderint. Teſte Svetonio de illuſtribus Grammaticis cap. *6.* Aurelius Opilius novem eruditionis variæ volumina unius corporis ſcripſit ex numero, & appellatione Muſarum: Similia Bion Rhetor, & alii præſtiterunt, apud quos in more poſitum erat, ſuos libros nonario numero concluſos velle ad clientelam novem Muſarum obtinendam. Hinc putant huic ſe mori Herodotum accommodaſſe. Cum tamen conſtet, Herodotum in Olympiis ſuum Opus recitaſſe, eaque recitatione Auditores ita captos, ac permotos, ac ſi quod recitabatur numeris adſcriptum, & non proſa oratio, ſed verſa eſſet; conſtet etiam ex Athenæo lib. XIV. pag. *620.* hanc Herodoti hiſtoriam ab *Hegeſia Comico* decantatam in Theatro fuiſſe; hinc permulti factum exiſtimant, ut Muſarum illa nomina ab aliis, quam ab ipſo Herodoto, Libris ſuis inſcripta ſint, hancque ſententiam Fabricius ſequitur Biblioth. Græcæ Tom. I. lib. II. cap. XX. pag. *607.*

IN II.

Thucydidis *Hiſtoria Belli Peloponenſium, & Atbenienſium* λόγοι η, ideſt libri VIII. Hujus hiſtoriæ diviſionem in libros octo jam pridem factam conſtat ex Meurſio *Atticarum lectionum* lib. V. cap. 26., eſſe autem Thucydidis plane non eſt exploratum. Præfert Procemium ita inſcriptum. *Laurentii Vallenſis e Græco in latinum Translatio Tbucydidis ad Sanctiſſimum Dominum Nicolaum Quintum.* Ipſum vero Procemium ita incipit. *Quod Eneas apud Virgilium: Nicolae. Quinte. Summe. Pontifeu. id ego nunc poſſem dicere, & quia Carmen eſt, etiam decantare juvat, evaſiſſe tot urbes: argolicas medeoſque viam tenuiſſe per boſtes &c.*

Deſin. *Jam tuum meumque Tbucididem: Hoc namque tuum commune babebo, ſi opus meum probabis agnoſcas.*

Libri primi Inſcriptio ejuſmodi eſt. *Tbucididis Hiſtoriarum Peloponenſium liber primus incipit feliciter;* hæcque ſcripta majuſculis litteris auro illitis. Initium vero libri eſt. *Tbucidides Atbenienſis bellum Peloponenſe ſuum Atbenienſiumque, quod inter ſe geſſerunt conſcripſit &c.*

Octavi, & ultimi libri finis. *Et cum Epbeſum primum veniſſet Dianæ ſacrificium fecit. Dum byems æſtatem banc inſecuta finiet primus quoque ac vigeſimus annus finiet:* et poſtea: *Octavus & ultimus Tbucididis liber finit.* (c)

Codex optimis characteribus exaratus in prima pagina duo latera exhibet floribus, auro, minioque egregie depicta, & ad extremum limbum ſiglas has aureas M. N. majori forma elaboratas ſub oculis ponit, nec non quis fuerit Librarius oſtendit his verbis: *de Spinallo ſcripſit, ideſt Joannes Antonii*, qui & alios plures Bibliothecæ noſtræ Codices ſcripſit, ſicuti videre eſt in primo Tomo hujus Catalogi. Codex eſt Sæculi XV., nec quidpiam aliud in eo extat obſervatione dignum.

IN III.

1. Caji Julii Cæſaris *Commentarii cum A. Hircio.* (d)

Epigraphe hujus Operis eſt hæc. *Caji Julii Cæſaris commentariorum Belli Gallici liber primus incipit feliciter. Julius Celſus Conſtantinus V. C. emendavit.* Hæcque adnotatio. *Julius Celſus Conſtantinus V. C. &c.* ad omnium librorum exordium reperitur.

Hircius ſuam exorditur Epiſtolam his verbis. *Coactus aſſiduis tuis vocibus, Balbe, cum quotidiana mea recuſatio non difficultatis excuſationem, ſed inertiæ videretur deprecationem babere, rem difficilimam ſuſcepi Cæſaris noſtri commentarios rerum geſtarum Galliæ non comparantibus ſuperioribus &c.*

Finis. *Sed ego nimirum dum omnes excuſationis cauſas colligo, ne cum Ceſare conferas: boc ipſum crimen arrogantiæ ſubeo, quod me judicio cujuſquam exiſtimo poſſe comparari. Vale.* (e)

2. Li-

(c) Is Auctor natus eſt anno ſecundo Olympiadis LXXVII. (ante Chriſtum natum CCCCLXIX.) ut colligitur ex Pampbila apud Gellium lib. XV. cap. 23., & ipſe quindecim erat annorum, cum Herodotum audiret Hiſtoriam ſuam in Olympiis recitantem, quod didicimus ex Synopſi ejus vitæ Chronologica doctiſſimi Dodvvelli, quam exhibet Fabricius lib. I. ad calcem cap. XXV. pag. 879. Immo ut tradunt Photius Cod. 60. & Svidas in *Tbucydidem*, cum Herodotus in numero auditorum ſuorum videret Thucydidem, ea quæ a ſe dicebantur aut recitabantur, præ ceteris admirantem, ac cupiditate ad ſimilem perveniendi excellentiam lacrymantem, præclara de eo eſt ominatus. Numeria omnibus ſuam Thucydidem non abſolviſſe Hiſtoriam Eruditi exiſtimant; eamque per æſtates, & hyemes diſtinctam fuiſſe oſtendunt verba paulo ante producta ad octavi libri finem.

(d) Optime Codex legit tantummodo cum *A. Hircio.* Inepte enim in aliquibus Editionibus *A. Hircius Panſa* appellatur, ac ſi duo non fuerint Viri, qui & Collegæ in Conſulatu fuerunt, & in eodem bello perierunt, unde Ovidius in Elegia quadam

Cum cecidit fato, Conſul uterque pari.

(e) Poſt libros VII. *de bello Gallico* ab ipſo Cæſare eloquentia, & doctrina ſumma elaboratos, octavum librum de eodem bello Litteraria Reſpublica debet A. Hircio Conſuli, ac ipſius Cæſa-

2. Librum octavum excipit Commentarius *Belli Pompejani* hac Epigraphe. *Caji Julii Cæſaris Commentariorum Belli civilis Pompejani liber primus incipit feliciter: Julius Celſus Conſtantinus V. C. emendavit*.

Hoc Lemmate prætitulantur duo alii libri, qui ſequuntur.

3. Inſuper poſt tertium librum hic titulus conſpicitur.

A. Hircii Commentariorum Belli Alexandrini liber incipit feliciter: Julius Celſus Conſtantinus V. C. emendavit.

4. Ejuſdem *de Bello Africano* cum hac inſcriptione. *A. Hircii Commentariorum Belli Africani liber incipit feliciter. Julius Celſus Conſtan. V. C. emendavit*.

5. Tandem *A. Hircii Commentariorum Belli Hiſpanienſis liber incipit feliciter: Julius Celſus V. C. emendavit*. Deſunt aliqua huic libro, cum deſinat in hæc verba. *An me deleto non advertebatis X. habere lectas quidem legiones. P. T., quæ non ſolum vobis obſiſtere, ſed etiam Cælum diruere poſſent? Quare laudibus, & virtute.....* Mancus certe eſt hic liber. (f)

Codex in prima pagina unum exhibet latus vividis coloribus, lineoliſque aureis ornatum, & ad finem Inſigne Malateſteum. Eſt Sæculo XV. exaratus, & ſi quid in Textu deeſt, cum indicationibus ſcriptum in marginibus reperitur, in quibus rerum notabilium Summaria obſervantur. *Vetuſta emendatio comendat hunc Codicem; nam adnotationem hanc præfert. Julius Celſus Conſtantinus V. C. emendavit*. Ita ſcribit Cl. Manſius in pagellis MSS. hujus noſtræ Bibliothecæ. (g)

Cæſaris familiari, qui poſt Cæſaris mortem proximo anno in acie fato conceſſit, ut habemus a Sveto-Auguſto cap. XI. Xiphilino. Vide Hankium de Romanarum rerum Scriptoribus lib. I. cap. IV. Hinc Hircius ipſe in hoc libro VIII. ſcribit. *Scia Cæſarem ſingulorum annorum ſingulos Commentarios feciſſe, quod ega non exiſtimavi mihi eſſe faciendum*. Juſta igitur de cauſa completo libro ſeptimo præmittitur in Codice noſtro A. Hircii inſcriptio ad octavum librum, *Cornelio Balbo* inſcriptum. Sequuntur tres libri de bello civili Pompejano, & eidem Cæſari in Codice adſcribuntur. Damnandi vero Ludovicus Carrio, & Floridus Sabinus, qui non ſunt veriti libros VII. *belli Gallici* Svetonio tribuere; neque approbandum umquam videtur, quod ait Lupus Ferrarienſis Epiſt. XXXVII. ad Heribaldum Epiſcopum. *Commentarii belli Gallici tantum extant, nec quantum ad Hiſtoriam, quod compertum habeam, Cæſaris quidquam aliud*. Utrorumque Commentariorum de Bello Gallico, & civili Pompejano ſimplex, eleganſque dictio, ſicut & veterum teſtimonia unum eundemque eſſe auctorem, & quidem Cæſarem oſtendunt.

(f) Fragmentum referens extrema *belli civilis Hiſpanienſis* deeſt. Id in MS. Paulli Petavii repertum in pluribus jam Commentariorum Editionibus Cæſaris excuſum cernitur.

(g) Hæc *Manſius*. Ipſa tamen hæc *Julii Celſi Conſtantini adnotatio* (ne ex ea pretium noſtri Codicis prædicare, pluſquam par ſit, videamur) non modo in Codicibus, quos laudat Godovinus Præfatione in Cæſarem, dum ſcribit in Codice MS Thuano ad marginem libri II. de bello Judaico hæc verba extare. *Julius Celſius Conſtantinus V. C.* legi, ſed in aliis etiam pluribus reperitur. Nam certe Montfauconius in Diario Italico pag. 375. Codicem a ſe in Hetruria viſum memorat *Julii Cæſaris* Commentarios continentem, caſtigatos a Celſo Conſtantino V. C., & alium pariter a ſe in alia Bibliotheca inſpectum pag. 393. his verbis deſignat. *Julii Cæſaris Codex emendatus a Julia Celſo*. Immo & Ravennæ in celebri Monachorum Claſſenſium Bibliotheca Codicem extare a Viris doctis accepi, quinimo & ipſe inſpexi, in quo Cæſaris Commentarii ſubſcriptionem habeant ei, quæ in noſtro hoc Codice extat, ſimilem, vel non valde diſſimilem. Ejuſmodi ſubnotationes nec noſtro Codici, nec ulli forſitan alii, qui hodie ſuperſunt, ipſemet Julius Celſus appoſuit: ſed cum ipſe ſubnotationem ejuſmodi Codici alicui Commentariorum Cæſaris ſua ætate ſcripto, & a ſe emendato adjeciſſet, eam inſecutarum ætatum Librarii in eo Codice repertam exſcripſerunt, atque ita eadem per alios deinde Librarios in Codices Sæculi XV. ſcriptos migravit. *Julium* hunc *Celſum* fuiſſe hominem Senatoriæ dignitatis, indicat titulus *Viri Clariſſimi*, quo ornatur in adnotatione, qua de agimus. Id enim ſibi volunt ſingulares ea litteræ V. C., quam perperam nonnulli *Virum Conſularem* deſignare credunt, hoc eſt Conſulatu functum; quam tamen dignitatem ſi geſſiſſet, Senatorii etiam ordinis eum fuiſſe multo magis intelligeremus. Solebant vero viri docti, & ſi in magnis dignitatibus poſiti, hunc emendandorum Librorum laborem non refugere, & ſubnotationes ejuſmodi, quibus eos a ſe emendatos, & diſtinctos profiterentur, vel ad calcem totius operis, quod caſtigaſſent, vel

I N I V.

Amiani Marcellini Libri XVIII.

Is patria Antiochenus fuit. Verum & triginta Hiſtoriæ libros conſcripſit, eamque a Nervæ Principatu auſpicatus ad mortem Valentis Imperatoris perduxit. Sed tredecim prioribus Operis ejus libris magno hiſtoriæ damno omiſſis, ſoli decem, & octo ſuperſunt, qui in noſtro Codice habentur, jamque pridem ex aliis Codicibus editi ſunt a Viris doctis. Eos libros cum alii illuſtrarunt, tum in primis *Henricus Valeſius*. Fuit Amianus veritatis ſtudioſiſſimus, ut a *Gabriele Naudæo*, aliiſque adnotatum. Et quamquam Ethnicus fuiſſe videatur, tamen multa, quæ Chriſtianæ Religioni favent, minime tacuit.

Primus liber ſive XIIII. incipit. *Poſt emenſos inſuperabiles expeditionis eventus: languentibus primum animis, quos periculorum varietas fregerat &c.*

Deſinit liber XXXI. *Hæc ut miles quondam, & græcus a principatu Cæſaris Nervæ euorſus ad uſque Valentis interitum pro virium euplicavi menſura opus veritatem profeſſum: numquam ut arbitror ſciens ſilentio auſus corrumpere, vel mendacio. Scribant reliqua priores ætate: doctrinis florentes. Quos id ſibi libuerit aggreſſuros percudere linguas ad majores moneo ſtilos.* [b] Hæc Amiani verba etiam atque etiam confirmant, quæ ſupra diximus.

Codex ſcriptus eſt Sæculo XV., & in libro XXIX. XXX., & etiam XXXI. ſæpe lacunæ occurrunt. Habet ad extremum primæ paginæ limbum Inſigne Malateſteum.

I N V.

Paulli Oroſiii Presbyteri Hiſpanienſis Hiſtoriarum contra Paganos libri VII.

Anteit Procemium, quod ita incipit. *Oroſius Presbiter Hiſpanus vir eloquentiſſimus, & Hiſtoriarum cognitor ſcripſit adverſus querulos Chriſtiani nominis, qui dicebant defectum Romanæ Reipublicæ Chriſti doctrina invectum &c.* Deſinit in hæc verba. *Hic eſt Oroſius, qui ab Auguſtino pro diſcenda animæ ratione ad Hieronymum miſſus, rediens reliquias beati Stephani martyris tunc nuper inventas primus intulit occidenti: claruit extreme.* (i)

In fine primi libri hæc ſunt. *Pauli Oroſii presbiteri liber primus explicit: incipit liber ſecundus*: ſic etiam ad finem libri ſecundi: *Liber ſecundus explicit, incipit tertius*, & ſic deinceps uſque ad ſeptimum, ad cujus finem hæc occurrunt. *Pauli Oroſii ad Auguſtinum Epiſcopum beatiſſimum Hipponenſem contra accuſatores temporum Chriſtianorum liber ſeptimus explicit feliciter. Deo gratias. Amen.*

Subjiciun-

etiam ad finem ſingulorum ejus librorum apponere; taleſque eorum ſubnotationes in veteribus *Titi Livii*, *Virgilii*, *Horatii*, *Perſii*, *Apuleji*, *Nonii Marcelli*, & ſimilium Codicibus repertæ; jam a Viris doctis in lucem editæ ſunt. Qua de re conſulere juvabit *Henricum Valeſium* in libris de Criticis, & *Burmannum* juniorem in adnotationibus ad eos Valeſii libros, nec non eruditiſſimum *Antonium Zirardinum in libris degl' antichi Edifizi profani di Ravenna* pag. 204., & ſeq. ubi de adnotatione agit a *Sirmondo* edita, qua Aurelius Memmius Symmachus V. C. emendatos a ſe in Urbe *Ravenna*, Libros Macrobii teſtatum voluit: idemque pag. 297. veterem aliam ſubnotationem memorat, qua *Helpidius Domnulus V. C. Valerii Maximi* libros a ſe in eadem Urbe emendatos indicavit.

(h) Editiones loco *priores*, habent *potiores*; Similiter. *Quod id (ſi libuerit) aggreſſuros procudere* non autem, ut in Codice *ſibi libuerit aggreſſuros percudere*; & clarior mea quidem ſententia eſt lectio Editionum.

(i) Hocce Procemium nomen Auctoris non præfert, neque tamen Paulli Oroſii eſſe, quis dicat. Ea enim, quæ ex fine ipſius Procemii dedimus verba ſunt Gennadii cap. 39. in Catalogo *Virorum Illuſtrium*, cum hoc ſolum diſcrimine, ut manca in Codice ſit lectio, *claruit extremo*, cum foret addendum, *extremo pene Honorii tempore*. Similiter ea, quæ in initio Procemii exſcripſimus, ejuſdem Gennadii eſſe videntur. Igitur ſi Gennadii non eſt, ſane ex ipſius hiſtoria depromptum poteſt exiſtimari.

Subjiciuntur quædam *S. Auguſtini de natura Animæ ad Hieronymum*, ſed mutila, & imperfecta.

Codex eſt optime ſcriptus, ac venuſte, ejuſque prima pagina ad margines quoquo verſus lamellulis aureis, colorumque, & florum pulchritudine, & diverſitate egregie referta, nec ad extremum deeſt Malateſtarum vetuſtius Stemma, cum litteris, ſeu ſiglis M. N. ſignificantibus *Malateſta Novellus*.

PLUTEUS XV.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

PLutarchi illuſtrium virorum Vitæ in latinum verſæ numero XXIII.

Præcedit Catalogus ſingulorum hominum, quorum Vitæ exhibentur, perque arabicos numeros pagina indicatur, ſub qua initium cujuſcumque vitæ reperiri poteſt.

1. „ Magni Alexandri vita ex Plutarcho traducta per Guarinum Veronenſem „ incipit feliciter.

In hac vita obſervandum venit, aliqua in textu deeſſe, quæ tamen in margine ſunt ſcripta; pariter in pagina vigeſima varias reperiri lacunas.

2. „ Guarini Veronenſis ex Plutarcho vita Cæſaris feliciter incipit.

Hac etiam in vita deſunt aliqua in textu, ſed conſpiciuntur in margine. Ad finem ipſius hæc leguntur. *Caji Cæſaris vita feliciter explicit. Laus Deo. Amen.*

3. „ Periclis Athenienſis Vita ex Plutarcho in latinum traducta per Lapum Ca- „ ſtiliunculum Civem Florentinum ad Johannem Vitelleſcum Archiepiſcopum Flo- „ rentinum Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem.

4. „ Ad Beatiſſimum, & Sanctiſſimum Eugenium IV. Sanctæ Romanæ Eccleſiæ „ Pontificem Maximum Lapi Caſtiliunculi Præfatio in Solonis Philoſophi vitam.

Poſt Præfationem ſequitur ipſa Solonis vita hoc titulo. *Solonis Vita ex Plutarcho per Lapum in latinum converſa.*

In pagina 75. ad tergum una tantum viſitur lacuna, ſicuti & una in pagina 77.

5. „ Ad Religioſiſſimum Virum Dominum Jordanum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ „ Cardinalem Lapi Caſtiliunculi Præfatio in Publicolæ Vitam incipit feliciter.

Dein Vita ipſius Publicolæ hoc titulo. *Valerii Publicolæ Vita ex Plutarcho per Lapum in latinum converſa incipit.*

In pagina 82. una cernitur lacuna; in 85. quæ in textu deſunt, ſcripta repeꝛiuntur in margine.

6. „ Artaxerſis Perſarum Vita; item vita Arati ex Plutarcho per Lapum Caſti- „ liunculum in latinum converſæ.

7. „ Antonii Tudertini Procemium in Pelopidæ Vitam ex Plutarcho per eum „ traductam ad Reverendiſſimum in Chriſto Patrem, & Dominum D. Julianum „ Cæſarinum titulo Sanctæ Sabinæ Cardinalem digniſſimum.

Titulus hujus vitæ eſt. *Vita Pelopidæ ex Plutarcho per Antonium Tudertinum traducta incipit.*

In pagina 108. una conſpicitur lacuna.

8. „ Antoni Tudertini procemium in vita Camilli ex Plutarcho per eum tradu- „ cta ad Laurentium Medicem incipit.

Titulus Vitæ eſt. *Camilli Vita ex Plutarcho per Antonium Tudertinum converſa incipit feliciter.*

Una ſolummodo in pagina 114. lacuna obſervatur.

9. „ Procemium in vita (ita, & alibi, pro *in vitam*) Caii Marii e græco ſer- „ mone in latinum traducta per Antonium Tudertinum ad Reverendiſſimum in „ Chriſto Patrem, & Dominum D. Aloyſium Florentiæ Archiepiſcopum digniſſimum.

Titulus vitæ ipſi præfigitur. *Marii vita ex Plutarcho per Antonium Tudertinum in latinum traducta.*

In aliquibus paginis nonnulla verba in textu deſunt, ſed addita in margine cernuntur.

10. „ Fa-

10. „ Fabii Maximi Vita per Antonium Tudertinum e græco ſermone in lati-
„ num traducta ad Reverendiſſimum Dominum in Chriſto Patrem Cardinalem Mo-
„ rinenſem.

Titulus Vitæ eſt. *Fabii Maximi vita ex Plutarcho per A. Tudertinum converſa incipit.* (*a*)

11. „ Ex Plutarcho de comparationibus Jacobus Angelus tranſtulit Pompei Ma-
„ gni vitam. [*b*]

12. „ Lannozzi Manetti Civis Florentini in vitas Socratis, & Senecæ ad Nun-
„ num Cordubenſem Procemium incipit feliciter.

Titulus vitæ hic eſt. *Lannozii Manetti Vita Socratis incipit feliciter*: & in fine ejuſdem. *Vita Socratis a Lannozzio Manetti Florentino traducta explicit.*

13. „ Lucii Annei Senecæ Cordubenſis per Lannozzium Mannectum civem Flo-
„ rentinum edita incipit feliciter.

In fine legitur. *Vita Senecæ per Lannozzium Manectum traducta explicit feliciter.* (*c*)

14. „ Clari, ac patritii Viri Leonardi Juſtiniani Veneti ad Coſmum Medicem
„ Civem Florentinum in Timoleonis vitam Procemium incipit feliciter.

Titulus hujus vitæ ita ſe habet. *Leonardi Juſtiniani Veneti ad Coſmum Medicem Civem Florentinum in Timoleonis vitam, & ſecundum traductionem ex Plutarcho e græco editam.*

15. „ Leonardi Juſtiniani Veneti ad Henricum Luſignanum illuſtrem Galliæ prin-
„ cipem Procemium in Cimonis, & Luculli vitas traductas ex Plutarcho incipit feliciter.

Titulus vitæ. *Leonardi Juſtiniani Cimonis vita incipit feliciter.* Et in fine hæc ſunt. *Cimonis vita in latinum traducta explicit feliciter.*

16. „ Lucii Luculli vita ex Plutarcho per Leonardum Juſtinianum traducta ad
„ Henricum Imperatorem incipit feliciter. (*d*)

Quædam,

(a) Hucuſque noſter Codex Vitas Plutarchi exhibet in latinum converſas partim a Guarino Veronenſi, partim a Lapo Caſtiliunculo, & partim denique ab Antonio Tudertino; & cuique vitæ Præfationes præmittit, ſeu Epiſtolas ipſorum Traductorum. Ex his Præfationibus non leve pretium Codici noſtro accedit; maxime cum per eas certo diſcamus, quis vere, cujuſque ex variarum harum Vitarum Verſionibus auctor ſit; quod antea parum ſciebatur; & quæ unius verſio erat, perperam alteri adſcribebatur. Sit unicum ad rem noſtram Exemplum. Camilli Vitam a Lapo eſſe verſam Scriptores putant: ita ut Fabricius in Bibliot. med. & inf. ætatis Tom. IV. pag. 244. Edit. Patav. in recenſione Verſionum Lapi, hanc etiam vitam Camilli memoret, & ipſi tribui in antiquis Editionibus ſcribat. Aſt eam ſub nomine ejus perperam circumferri oſtendunt, quæ ſupra num. 8. ex hoc Codice excripſimus. Tam Lapus, quam Antonius Tudertinus floruit Sæculo XV. Lapi Caſtiliunculi Franciſcus Philelphus meminit in ſuis Epiſtolis, & diſtinguendus eſt certe a *Lapo Caſtiglionchio* Juriſconſulto. Antonius Tudertinus ita appellatus eſt ex Tuderto oppido, cognomen ejus fuit *Pacini*. Giornale de' Letterati d' Italia Tomo XVIII. pag. 333. Judicium de Verſionibus Tudertini habemus in Epiſt. 102. Cardinalis Papienſis ad Donatum Acciajolum.

(b) Vitam Jacobi Angeli a Scarparia Vallis Magellanæ oppido Cl. Laurentius Mehus dedit in Sylloga Epiſtolarum Leonardi Dati; ipſumque floruiſſe Sæc. XV. ex Poccianto, & Julio Nigro Scriptoribus hiſtoriæ illuſtrium Virorum Florentinorum diſcimus. Latine vertit vitam Pompei ex Plutarcho, quæ extat in hoc noſtro Codice, cujus verſionis aliud Exemplar MS. teſte Thomaſino Patavii extat. *Jacobus Angelus Rinuccinus* inter Interpretes Vitarum Plutarchi a Labbeo laudatur pag. 317. Bibl. MSS.

(c) *Lannozzi* Librarii error apertiſſimus eſt, cum ſcribendum ſit *Joannotii Mannetti*. Is in Patria ſua Florentina Senatoria dignitate decoratus, & equeſtri ordine a Nicolao V. ornatus honoribus, & doctrina effulſit Sæc. XV. diemque obiit 1459. Neapoli. Ejus vita ſcripta a cive ipſius *Naldo Naldio* vulgata reperitur in Tom. XX. rerum Italicarum doctiſſimi Muratorii. Inter Joannotii Opera, quorum Elencum exhibent Poſſevinus, Voſſius, aliique, extant duæ hæ opellæ, ſcilicet vitæ Socratis, & Senecæ ab ipſo traductæ cum earum Præfatione. Hæ, quod ſciamus, lucem non viderunt, ſicuti neque vitæ Dantis Aligherii & Joannis Boccacci typis ſunt excuſæ, & ſolum vita Petrarchæ ab ipſo ſcripta, quæ habetur in Petrarcha redivivo Philippi Thomaſini pag. 195.

(d) Leonardi Juſtiniani *Hiſtoriam*, ſive *Epi-*

ſtolam

Quædam, quæ per oſcitantiam Librarii in contextu omiſſa fuerant, in margine reddita reperiuntur.

17. „ Franciſci Barbari Procemium in Ariſtidis, & Catonis vitas ad Zacariam „ Barbarum amiciſſimum Fratrem ſuum.

Vita, quæ deinde ſequitur, titulo caret. Poſt eam titulus vitæ, quæ ſubjungitur, ita habet.

18. „ Franciſci Barbari Vita Catonis ex Plutarcho in latinum traducta ad Zaccariam Barbarum feliciter incipit.

Poſt Vitam ipſam hæc leguntur. *Finis Vita Catonis. Sequitur Comparatio.*

19. „ M. Marcelli Vita ex græco in latinnm traducta.

Caret nomine Traductoris, & eſt abſque Procemio.

20. „ Titi Quinti Flaminii vita ex Plutarcho in latinum traducta – ſine nomine Traductoris, & abſque Procemio.

21. „ Caji Marcii Coriolani vita ex Plntarcho in latinum traducta.

In fine hæc leguntur. *Marcii Coriolani Vita per Guarinum traducta feliciter explicit.* (e)

22. „ Leonardi Aretini Præfatio in Ciceronem novum ad Nicolaum Nicoli ex „ Plutarcho incipit feliciter.

Titulus Vitæ eſt. *Leonardi Aretini Cicero novus incipit.*

Litteris aureis circum ejuſdem Ciceronis effigiem legitur *M. T. Cicero Orator M.*

Ad calcem hujus Vitæ hæc habentur. *Marci Tullii Ciceronis Vita per Leonardum Aretinum traducta feliciter explicit.*

In Præfatione Vitæ Ciceronis circa finem hæc leguntur. *Nos igitur, & Plutarcho & ejus interpretatione obmiſſis ex his, quæ vel apud noſtros, vel apud Græcos de Cicerone ſcripta legeramus, ab alio exorſi principio vitam, & mores, & res geſtas ejus maturiori digeſtione, & pleniori notitia non ut interpres, ſed pro noſtro arbitrio, voluntateque deſcripſimus.* (f)

23. „ Demoſthenis Athenienſis vita ex Plutarcho in latinum traducta per Leo„ nardum Aretinum feliciter incipit.

Multa

ſtolam de capta per Mahumedum II. urbe Conſtantinopoli anno 1453. ſcriptam ad Nicolaum V. pluries editam habemus; ſic etiam Tractatum *de vera nobilitate* excuſum: Verſiones vero ſupra laudatas non memorant Scriptores, & niſi fallimur, ſunt ineditæ.

(e) Vitam Coriolani, ex Plutarcho a Guarinö verſam ſervat noſter hic Codex, quam verſionem non reperimus inter enumeratas ejuſdem Guarini, nempe Numæ, Alexandri, Cæſaris, Fabii, Marcelli, aliorumque a Fabricio in Bibliotheca med. & inf. ætatis Tom. III. lib. VII. pag. 119. 120. Non poſſum de hoc tanto Viro ſilentio præterire teſtimonium Sabellici Dialog. de Lat. Linguæ reparatione, laudatum vel maxime in Tom. XIII. Diarii Veneti pag. 406. *Catullum municipem ſuum ſitu, & ſqualore confectum, lucemque ex diuturnis tenebris reformidantem ita abſterſit, ut ſine majore rubore in publicum exire non dubitarit.* Præclarius tamen eſt quod de ipſo ſubjungit. *Profuit ille eximia eruditione multis; ſed morum ſanctitate, optimoque vivendi inſtituto non paucis.*

(f) Felicitati Sæculi XV. nimis gratulandum eſt, cum doctiſſimos Scriptores, Nicolaum Nicoli, Collutium Salutatum, Emanuelem, Chryſoloram, Franciſcum Philelphum, Jannotium Mannetum, Georgium Trapezunzium, Poggium, alioſque ſere innumeros protulerit. Inter eos claruit & Leonardus Brunus Aretinus, qui multis Operibus ſuis immortale adeptus eſt nomen. Horum Operum Catalogum texuit præter alios Scriptores diligentem Ab. Laurentius Mehus Florentinus in Præfatione ad X. libros Epiſtolarum Leonardi, cui catalogo nonnulla addidit opuſcula Cl. Manſius in additionibus ſuis factis ad Bibliothecam Fabricianam med., & inf. ætatis Tom. I. lib. II. pag. 293. 294. In his Catalogis Laurentii, & Manſii non reperitur *Vita Ciceronis* hoc titulo inſcripta *Cicero novus*, quam in Præfatione teſtatur Leonardus a ſe concinnatam non ex Plutarchi interpretatione, ſed ex Scriptoribus noſtris, & etiam Græcis, aliiſque ex induſtria, ſummoque cum ſtudio, & ponderatione. De hac Ciceronis novi vita, niſi nos diligentia noſtra fefellit, altum eſt penes Scriptores ſilentium. Sequitur in Codice ejuſdem Aretini verſio ex Plutarcho Vitæ *Demoſthenis*, cujus mentio fit in Catalogo Operum Ipſius; ſed neque hæc hucuſque eſt edita, ut exiſtimat Cl. Manſius loco ſupra laudato.

Multa ſcripta inveniuntur in marginibus, quæ in contextu Librarius per oſcitantiam omiſerat.

In fine hæc ſunt. *Demoſthenis vita feliciter explicit*.

Hiſce XXIII. Verſionibus Codex iſte clauditur, ac mediocris notæ haudquaquam eſt, cum, ſi binas Verſiones excipiamus, ceteræ & Auctores earum, & fere omnium Verſionum Præfationes præferant; quod alibi, quantum veſtigare potuimus, non invenitur: immo, ut inquit, Cl. Manſius in MSS. ſuis pagellis: *ſingularis eſt Codex, quod ex eo diſcamus primos latinos Interpretes Vitarum Plutarchi; tum & ad ſingulas illas Vitas ſingulorum Interpretum Præfatio legitur, quæ in excuſis non paſſim leguntur*.

Codex nitidiſſimis characteribus Sæculo XV. eſt exaratus in pergamenis perpolitis, & levigatis. Quod autem nobilius in Codice eſt, ad initium omnium Vitarum Effigies viſuntur eorum præſtantiſſimorum Virorum, quorum Vita eſt ſcripta, quæ quidem imagines veteribus numiſmatibus haud mediocriter conformantur, eaque elegantia ſunt depictæ, ut quandoque ingenium, quandoque ſtudium, cogitationumque profunditatem, ubi eſt opus inſpicientibus monſtrent; antiquis veſtitæ indumentis; multæ ſpiſſas, crinitas, longioreſque geſtantes barbas. Codex igitur, & ob res ſingulares, quas continet, & ex partibus, quibus conflatur, egregius eſt.

I N II.

1. Ejuſdem Plutarchi de *Comparationibus*. Titulus eſt. *Ex Plutarcho de comparationibus. Jacobus Angelus tranſtulit*.

Marci Bruti Vita incipit.

2. „ Arati Siccionii Vita per Lapum Caſtiliunculum ex Plutarcho in latinum „ traducta incipit feliciter.

3. *Vita Dionis* cujus titulus eſt – Plutarchus ad Soſſium Senetionem de Dione lege feliciter.

Hujus verſionis e græco in latinum nullus notatur Auctor. In fine legitur; *Finit Dionis vita*.

4. „ M. Antonii Vita ex Plutarcho per Leonardum Aretinum traducta incipit: En ejus verſionis titulus.

Verſionem ſua anteit Præfatio ab Aretino elucubrata. Obſervandum ſupra caput *M. Antonii* quod ad vitæ principium depictum eſt, litteris aureis exaratum cerni *M. Antonius*.

In fine *M. Antonii vita feliciter explicit*.

5. „ Leonardi Aretini traductio ex Plutarcho vitæ Pirri Regis Epirotarum feliciter incipit. Super ipſius Pyrri caput heic pariter aureis litteris ſcriptum eſt *Pirrus Rex*.

6. „ Leonardi Aretini Prologus in vitam Q. Sertorii ad Antoninum Luſcum in- „ cipit feliciter. Verſionis titulus eſt hujuſmodi. *Q. Sertorii vita feliciter incipit*.

7. Sequitur vita *M. Emilii* latine ſcripta abſque titulo, & ſine nomine ullius, a quo profecta fuerit.

Caput M. Emilii pictum cernitur in primo hujus vitæ folio, & ſupra illud aureis litteris ſcriptum *M. Emilius*.

8. Hanc Emilii vitam excipit *Vita Catonis*; hæcque pariter ſine titulo, & Præfatione, & abſque Traductoris nomine.

Supra ejus Caput legitur. *Cato Proavus*. Prope hujus vitæ medium duæ cernuntur lacunæ.

9. Vitæ Tiberii Gracchi, & C. Gracchi, quæ in unum congeſtæ ſunt. Hinc in Numiſmate ad initium verſionis delineato binæ cernuntur facies, quarum altera eſt *Tiberii Gracchi* habentis ſupra caput: *Tiberius Gracchus*; altera vero vultum præfert *C. Gracchi*, ideoque ſupra caput legitur: *Cajus Gracchus*.

Hæ ſunt in Codice ſine titulo, & Præfatione, nomineque carent Traductoris.

10. Gua-

10. „ Guarini Veronenſis in vitas Lyſandri, & Syllæ Romani ad Ill. Principem
„ Leonellum Eſtenſem Prooemium feliciter incipit.

Titulus primæ vitæ. *Incipit Lyſandri vita comparationis pars prima*. Ad vitæ initium Quadratum extat, in cujus area caput Liſandri viſitur pennicillo elaboratum cum faſciola orizontaliter ducta, in qua hæc leguntur.

Li ſan der O. GETO

In fine tandem legitur. *Explicit vita Lyſandri per Guarinum Veronenſem eu Plutarcho in latinum traducta*.

Sequitur vita Syllæ, & ſupra Syllæ caput. *Sylla Roman.* In aliqnibus paginis hujus vitæ nonnullæ occurrunt lacunæ.

Ad calcem exaratum extat. *Explicit vita Cornelii Syllæ 1. contentionis pars altera: ſequitur euquiſitum de utroque judicium: & hoc eſt pars tertia*.

11. „ Vita ſubjicitur Licurgi – abſque titulo, & Præfatione, & ſine Traductoris nomine.

Notandum poſt initium in una, & altera pagina ſpatium intermedium cerni ſcriptura vacuum, quod multa deeſſe indicat.

12. „ Sequitur pars altera comparationis. *Vita Numæ Pompilii Romanorum Regis*. Effigies ejuſdem affabre elaborata circumſert ſupra caput faſciolam cærulei coloris, in qua hæc ſcripta ſunt. *Pompilio Romano*.

In fine hujus vitæ hæc legnntur verba. *Finit utraque pars comparationis. Vita Licurgi legum latoris, & Numæ Pompilii Romanorum Regis eu Plutarcho Cheronenſi Philoſopho clariſſimo*.

13. „ Comparatio Theſei Athenienſium Regis, ac Romuli primi Regis Romanorum.

Titulus Verſionis hæc habet. *Plutarchi Cheronenſis Philoſophi clariſſimi eu illuſtrium comparationibus vita Theſei Athenienſium Regis feliciter incipit*.

A tergo frontis ejuſdem Theſei, quæ picta ibi extat, legitur. *Teſeo Greco*.

In fine. *Finit vita Theſei. Sequitur vita Romuli*. Supra caput, quod pictum Codex exhibet, legitur. *Romulo*.

14. „ Vita *Alcibiadis* – hæcque titulum non præfert ullum, nec Præfationem, ſed ſolum obſervandum eſt in ejuſdem effigie ad pectus conſpici faſciolam cum hac Epigraphe ALCIBIADE. GRECO.

In fine. *Vita Alcibiadis feliciter explicit*.

15. „ Photionis Athenienſis ex Plutarcho vita in latinum traducta feliciter incipit.

Ad cujus capitis verticem in uno Quadrati angulo PHO., in oppoſito legitur. TIONIS.

In fine: *Photionis vita feliciter explicit*.

16. „ Franciſci Philelphi ad Illuſtrem Principem Malateſtam Novellum Præfatio
„ in Galbæ Cæſaris vitam ex Plutarcho Cheronenſi in latinum traductam.

Plutarchi Præfatio in Galbam Cæſarem. Hæc vita titulo caret, atque initiali majuſcula littera. Non deeſt tamen ipſius effigies cum his verbis nigri coloris *Galba Romano*. (g)

17. „ Franciſci Philelphi ad illuſtrem Principem Malateſtam Novellum Præfatio
„ in Othonis Cæſaris vitam ex Plutarcho Cheronenſi traductam.

Titulus vitæ. *Plutarchus de Othone Cæſare*. (h)

Codex,

(g) Hujus Præfationis partem dedimus in Cap. V. Tomi I. noſtri Catalogi inſcripto: *Monumenta, & Teſtimonia ad Malateſtæ Novelli laudes ſpectantia* pag. 24. Præfationes ejuſdem Philelphi tam in Galbam, quam in Othonem Cæſares lucem videre merentur.

(h) Vitæ, quas hucuſque ex hoc Codice recenſuimus, non æquant numerum earum omnium, quas

Codex, uti ſuperior, conſpicuus, accurate a Librario exaratus. Ad omnes vitas Numiſmata depicta viſenda ſeſe offerunt obſervatione digna: Litteræ etiam fere omnes ductæ ſunt ſuper laminam auream, & rubri coloris, atque cærulei ſunt. Codex eſt ejuſdem Sæculi ſcilicet XV.

I N I I I.

Hiſtoria Sacra ab origine mundi, uſque ad Aſcenſionem Domini.

Hiſtoriam hanc præcedit Prologus, & quamvis inſcriptio non occurrat, quæ hujus Hiſtoriæ Auctorem prodat, nihilo tamen minus ex Prologi contextu optime deprehenditur, Auctorem eſſe Petrum Presbyterum Trecenſem.

Ante Prologi principium in paginæ medio legitur. *Prologus*: dein. *Incipit Prologus Epiſtolaris. Lege feliciter.*

Prologo completo ſequitur. *Incipit ſcholaſtica hiſtoria*, quæ Præfationis vicem gerit ad Sacram Hiſtoriam, & in ipſius fine pariter occurrit. *Lege feliciter.*

Subjicitur liber *ad Geneſim* ſpectans hoc titulo.

De Creatione Mundi.

Succedunt ad Exodi librum ſpectantia hoc Lemmate. *Explanatio Exodi.* Subſequitur Hiſtoria *Levitici*, quæ parvam habet Præfatiunculam; ad ipſius calcem legitur. *Explicit Præfatio*: & poſtea: *Incipit liber tertius*, ex quo intelligimus hanc Hiſtoriam in libros eſſe diſtinctam. Subinde *Numerorum Hiſtoria. Incipit Præfatio feliciter*, & ad finem. *Explicit Præfatio, & incipit liber quartus. Lege feliciter.* Venit poſtea Hiſtoria *Deuteronomii* cum ſua Præfatione, & ad finem ipſius ſimiliter legitur. *Explicit Præfatio.*

Incipit liber quintus. Epilogus cum additionibus, & determinationibus.

1. His expletis Libris, occurrit ſtatim Liber *Joſue*, unde legitur. *Incipit Liber Joſue*, qui liber ſua non caret Præfatione. Ad hujus libri calcem ſcriptum eſt. *Explicit Liber Joſue.*

2. *Incipit Liber, ſive Hiſtoria Judicum.*

3. *De Idolo Michæ. Incipit Hiſtoria feliciter.*

4. *De Ruth. Incipit feliciter.*

5. *Primus liber Regum incipit feliciter. Hiſtoria Libri Regum.* In fine hujus Libri, & in initio ſubſequentis legitur. *Explicit primus Liber Regum. Incipit ſecundus feliciter*, & ſic deinceps ad omnes alios Regum Libros, cum contineat hoc Opus etiam Hiſtoriam Libri quarti Regum, cujus terminus eſt: *Explicit Liber quartus.*

6. *Hiſtoria Tobiæ.*

7. *De Suſanna.* Et in Codice hac de Hiſtoria legitur. *Hiſtoria Suſannæ, quam Hebræus non habet in libro Danielis, & vocat eam fabulam; non quod inficietur rem geſtam, ſed quia in ea falſum legitur de Sacerdotibus lapidatis &c.*

8. *Incipit Hiſtoria de Judith feliciter.*

9. *De Machabæis.*

10. Sequitur poſtea, *De Conceptione Præcurſoris* – Item *de Conceptione Salvatoris – De Cantico Angelorum – De Circumciſione Domini – De Magis – De Oblatione – De Ypapante Domini – deque aliis ad Chriſti Aſcenſionem.* (i)

quas græce ſcriptas Plutarchus reliquit, & ideo jungi his debent reliquæ in Codice III. Plutei XVII. hujus ſiniſtræ partis exiſtentes, quas quamprimum deſcribemus.

(i) Petrus Trecenſis ex Presbytero, ac Decano Eccleſiæ Cancellarius Pariſienſis, & Canonicus S. Victoris Pariſiis factus, qui floruit Sæculo XII., hanc concinnavit Hiſtoriam Scholaſticam, eamque dicavit Guilelmo Archiepiſcopo Senonenſi, ac eam ſcripſit ab anno 1169. ad annum 1175. Non ſolum Expoſitionem Librorum Veteris, ac Novi Teſtamenti compoſuit; ſed etiam,

Ad Codicis finem hæc ſunt verba. *Explicit Hiſtoria feliciter ſcripta per me Johannem Antonii de Spinallo. Anno Domini MCCCCLIII.* Codex iſte in duas columnas eſt diſtributus ab ipſo Librario.

IN IV.

1. Svetonii Tranquilli *de Geſtis XII. Cæſarum* Libri ſunt XII. (*l*).

Primi Libri exordium eſt. *Divus Julius Cæſar annum agens ſextum decimum Patrem amiſit &c.* Primus hic liber ſuum exhibet titulum; cæteri vero carent.

Duodecimus, & ultimus in hæc definit verba. *Sicue ſane brevi evenit abſtinentia & moderatione inſequentium principum.*

In fine hujus libri legitur litteris rubri coloris. *Deo gratias. Svetonius Tranquillus de duodecim Cæſaribus feliciter explicit*; & poſtea hi tres ſequuntur verſus.

Tam bene deſcripſit Svetonius acta priorum
Cæſareum ne quis ſtilo narrare ſequentium
Audeat: at ſi qui vulgari themaec cantant.

2. Synopſis rerum geſtarum ab Imperatoribus Romanis a multis Scriptoribus elucubrata, quæ etiam *Hiſtoria Auguſta* appellatur.

Ad ſupremum primæ paginæ limbum legitur ADRIANUS.

Poſtea titulus eſt. *Geſta Romanorum Principum, ſeu Imperatorum, & Reipublicæ invaſorum a Divo Adriano uſque ad Numerianum Auguſtum ab Hiſtoriographis ſcripta diverſis, & primo de jam dicto Divo Adriano.*

Helius Spartianus incipit feliciter.

1. Initium hujus Vitæ hoc eſt. *Origo Imperatoris Adriani veeuſtior a picentibus: Poſterior ab Hiſpanienſibus manat &c.*

In fine habetur. *De Divo Adriano feliciter explicit.*

2. *Geſta Veri Ceyonii Helii Comodi Cæſaris incipiune. Helius Spartianus feliciter.*

Titulus eſt. *Helius verus Cæſar.* Parvi Prologi principium hæc habet. *Diocletiano Auguſto Helius Spartianus ſuus. In animo mibi eſt, Diocletiane Auguſte, principium maxime &c. &c.*

Exordium Hiſtoriæ hujus Helii Veri eſt. *Ceyonius Comodus, qui & Helius verus appellatus eſt &c.*

In fine. *Explicit Helius Comodus feliciter.*

3. *Geſta*

tiam, ut inter legendum plane conſtat adjecit multa deprompta ex Joſepho, aliiſque probatæ fidei, & ethnicis Scriptoribus. Si antiquas hujus Operis conſulamus Editiones, nullom in iis Librorum, ſive XVI. ut Labbeus, & Caveus, ſive XX. ut Trithemius, & Simlerus diſtinctionis veſtigium apparet, ſed tantum Hiſtoriæ diſtinguuntur, ut Hiſtoria *Geneſeos* per capita 115. Hiſtoria *Exodi* per capita 78. &c. In Codice noſtro liquido conſtat hanc Hiſtoriam Scholaſticam in libros eſſe diſtinctam.

(l) Hæ Svetonii vitæ in quibuſdam Codicibus ex Svidæ teſtimonio in VIII. libros diſtribuontur: at aliis nempe M. Zucrio Boxhormio, & Pitiſco arridet ſingulas vitas ſingulis libris abſolvi, ideoque XII. Libros eſſe conſtituendos, ut non temere eſt in Codice noſtro. Eruditi tamen ſentiunt, Svetonium ipſum ſuum Opus in Libros VIII. diviſiſſe, quorum primi ſex libri vitas complectontur primorum ſex Imperatorum: Septimus poſtea liber tres *Galbæ*, *Othonis*, & *Vitellii* continet. Octavus tandem alias tres comprehendit Gentis, & Familiæ Flaviæ, ſcilicet *Veſpaſiani*, *Titi*, & *Domitiani*. Ita docuit Doctiſſimus *Angelus Politianus* in Præfatione ad ipſum Svetonium, quæ denuo adjecta eſt, & primo Editioni cum Svetonii, tum aliorum Scriptorum *Hiſtoriæ Auguſtæ* Florentiæ anno 1725., atque hoc idem Is. Caſaubonus confirmat. His Scriptoribus nos ſubſcribimus. Addere præſtat, antiquiores aliquas Editiones nullum librorum, eorumque diviſionis habere veſtigium, ita eſt præ ceteris Aldina Editio, Venetiis in ædibus Aldi, & Andreæ Soceri Menſe Majo M.D.XXI., quæ apud nos extat. Corrigendus itaque Fabricius in Biblioth. latina lib. II. cap. XXIV. pag. 497., dum ſcribit. *Aldina* anno 1516. 8.

Svetonius Tranquillus Romanus Scriptor a *Vopiſco* emendatiſſimus, & candidiſſimus celebratur. Plinio Juniori familiaritate conjunctus; qua floruit ætate omnibus in aperto eſt.

3. *Geſta Antonini Pii Divi Auguſti incipiunt. Julius Capitolinus feliciter.*

Incipit. *Antoninus Pius feliciter. Tito Aureliano pio paternum genus en Gallia tranſalpina Nemanenſe ſcilicet avus Titus Aurelius Fulvus &c.*

In fine. *Explicit Antoninus Pius.*

4. Inſcriptio. *Geſta Divi Marci Antonini Aurelii Philoſophi Auguſti veriſſimi incipiunt. Julius Capitolinus feliciter.*

Initium vero ipſius Operis ſeu vitæ Marci eſt hoc. *Marco Antonino in omni vita ſua Philoſophanti &c.*

In fine. *Explicit de Marco Antonino Auguſto feliciter.*

5. Titulus. *Geſta veri Lucii Antonini Anguſti incipiunt. Julius Capitolinus.*

Incipit. *Scio pleroſque ita vitam Marci &c.* & in fine. *Explicit Lucius Antoninus.*

6. Epigraphe. *Geſta Comodi Antonini incipinnt. Helius Lampridius feliciter.*

Incipit. *De Comodi Antonini parentibus in vita Marci Antonini ſatis eſt diſputatum &c.*

In fine. *Explicit Comodus Antoninus.* Librarius in hac Hiſtoria nonnulla omiſit, unde variæ in ea apparent lacunæ.

7. *Geſta Pertinacis Auguſti incipiunt.* Hoc eſt Lemma. Deinde. *Julius Capitolinus feliciter.*

Incipit. *Publio Helvio Pertinaci Pater Libertinus Helvius ſucceſſor fuit &c.*

8. Titulus. *Geſta Didii Juliani incipiunt. Helins Spartianus feliciter.*

Incipit. *Didio Juliano, qui poſt Pertinacem imperium adeptns eſt &c.*

In fine. *Explicit Didius Julianus.*

9. *Geſta Avidii Caſſii incipiunt. Vulcatius Gallicanus feliciter.*

Ita incipit. *Avidius Caſſius, ut quidam volunt ex familia Caſſiorum fuiſſe dicitur &c.* In fine nihil.

10. *Geſta Severi Imperatoris feliciter incipiunt. Helius Spartianus.*

In fine. *De Severo Auguſto enplicit.*

Si reliqua, quæ in Codice ſequuntur, recenſere diſtincte, atque ita, ut cœpi vellem, longior, quam par eſt, videri poſſem. Sufficiat igitur, ſi dicam, reperiri in Codice has omnes vitas, quas partim ſub *Spartiani*, *partim ſub Lampridii*, *partim ſub Julii Capitolini*, *ſub Vulcatii Gallicani*; & denique *ſub Fl. Vopiſci* nominibus circumferuntur; ſæpiuſque Typis excuſæ ſunt. Litteris tamen majuſculis poſt vitam *Pupieni*, *&* *Albini* hæc in noſtro Codice ſcripta cernuntur. *Hic ab iis Hiſtoriographis omittuntur duo Decii*: & alio etiam quodam loco hæc inveniuntur. *Hic omittuntur ab iiſdem duo alii, qui poſt prædictos Imperium invaſerunt.*

Obſervandum heic eſt, ſingulas has vitas Codicem iis ipſis Auctoribus adſcribere, quos eædem in Editionibus præferunt, ſi Valeriani Senioris, Valeriani Junioris, duorum Galienorum, & Salonini vitas, vel geſta excipias, quæ in Codice nullum Auctoris nomen habent; at in MSS. tamen aliis Codicibus, itemque in Editionibus Trabellio Pollioni tribuuntur. (*m*)

M 2 3. *Tra-*

(m) *Auguſtæ Hiſtoriæ* hos Scriptores partim tertio floruiſſe Sæculo, partim initio quarti communi Eruditorum teſtimonio compertum nobis eſt, Imperatorumque geſta, hiſtoriaſque ab Adriano ad Carinum, Numerianumque uſque exhantlatis laboribus concinnaſſe pariter manifeſtum. De his Scriptoribus, quod ſciamus, præter hæc ad noſtram memoriam nihil quicquam pervenit. Hi ſunt. *Ælius Spartianus: Julius Capitolinus: Ælius Lampridius: Vulcatius Gallicanus: Trabellius Pollio: & Flavius Vopiſcus.* Aſt quamplurimi ſuſpicantur, quattuor tantum agnoſcendos eſſe harum Vitarum Auctores. Vulcatii Gallicani, inquiunt, habemus ſolam vitam Avidii Caſſii, & tamen hæc aliis in Codicibus adſcribitur *Ælio Spartiano*. Ulterius ſibi perſuadent nonnulli *Ælium Lampridium* non eſſe diverſum ab *Ælio Spartiano*, cujus nomen putant fuiſſe *Ælium Lampridium Spartianum*; atque ad hanc rem oſtendendam multorum Codicum auctoritate utuntur, in quibus Vitæ, quæ adſcribi ſolent *Lampridio*, tribuuntur *Spartiano*. De his Scriptoribus vide Commentatores *Hiſtoriæ Auguſtæ*, & præcipue Salmaſium, Caſaubonum, Voſſium, Fabricium, qui collegit Eruditorum de iiſdem judicium, & tandem Tillemontium in Diocletianum artic. XXVI. & XXVII.

3. *Trabellii Pollionis de XXX. Tirannis*.

4. Ejuſdem Trabellii de *Claudio Auguſto*.

5. Tandem *Flavii Vopiſci de Geſtis Imperatorum ab Aureliano uſque ad Numerianum, & Carinum*.

Codex eſt optime ſcriptus, ac totus eadem manu, qua Opus, quod præcedit, Svetonii, ad cujus primam paginam præter Svetonii imaginem, quæ variis eſt illuſtrata coloribus, ad ejus limbum Inſigne viſitur Malateſtæ Novelli; ac proinde dignoſcimus Codicem eſſe Sæculi XV. Hoc Svetonianum Opus in marginibus nonnulla characteribus rubris ſcripta habet, majorem textui declarationem afferentia.

I N V.

1. Juſtini Libri XLIV. *Hiſtoriarum Philippicarum, & totius mundi Originum, & terræ ſitus ex Trogo Pompeo excerptarum*.

Præcedit ejuſdem Juſtini Præfatio, quæ jam ſæpenumero cum præclaro Opere ſuo typis eſt commiſſa. Mentio Antonini Imperatoris, quam nonnullæ Editiones continent, ut ab aliis vetuſt. Cod., quos Viri docti laudarunt, ita ab hoc etiam noſtro Codice abeſt.

2. Lucii Annæi Flori *Hiſtoriarum* Libri IV. Hi libri Epitomen de geſtis Romanorum ſive rerum Romanarum continent ab V. C. ad Jani templum clauſum ſub Auguſto Imperatore. Scripſit, ut ipſe teſtatur, ſub Trajano Imperatore [*n*], floruitque Sæculo Chriſti II.

Ex recenſione Philippi Beroaldi hi quattuor libri *Juſtino* ſubjiciuntur, uti extant in noſtro Codice hoc Titulo. *Flori Epitomata* quattuor quam cultiſſima in X. T. Livii Decades, (*o*) ita in Editione Florentina anno 1510.

3. Ejuſdem *Abbreviatura cunctorum librorum Titi Livii*. Codex noſter, ut obſervavimus, Lucio Floro compendium ſingulorum librorum Titi Livii adſcribit, quod tamen penes eruditos, clariſſimoſque Viros certum non eſt.

4. Sexti Rufi *de rebus geſtis Populi Romani*; & hoc opus victorias continet, & Provincias Populi Romani, fuitque dicatum Valentiniano ſecundo Auguſto. Diverſus eſt hic Scriptor a Sexto illo Ruſo, qui & Avienæ nomen habuit, ut jam Nicolaus Antonius in Biblioth. Veter. Hiſp. cap. IX. pag. 161. aliique docuerunt.

5. Eutropii Chronicæ *Italiæ ab Jano uſque ad Totilam*. (*p*)

Codex

(n) Nonnulli malunt Annæum Florum ſub Adriano hoc Opus elucubraſſe, cum tamen ſub Trajano illud ſcipſiſſe declaret in ejuſdem Operis Præfatione. Hæc ibi verba ſunt. *Niſi quod ſub Trajano principe movet lacertos, & præter ſpem omnium ſenectus Imperii, quaſi reddita juventute revireſcit*. Qui autumant ſub Adriano Florum edidiſſe hoc Opus, utuntur lectione unius Nazariani Codicis relati in Biblioth. latina Fabriciana lib. II. cap. XXIII. pag. 625. Edit. Venet. anno 1728., qui Codex legit -- *movit lacertos*. At his aſſentiremur ſi legeret *reviruit*, & quod caput eſt, ſi Hadriani mentionem faceret. Alia vero ſcripſiſſe Florum Adriani ætate oſtenditur ex Chariſio, a quo citantur aliqua Opera ad D. Adrianum; & Spartianus in Adriani vita refert, cum Floro Poetæ ſcribenti ad ſe. *Ego nolo Cæſar eſſe &c.* reſcripſiſſe: *Ego nolo Florus eſſe &c.*

(o) Hic titulus *Flori Epitomata &c.* placere non poteſt. Nam ut mittamus, Decades Liviani Operis (ſi illud in Decades diviſum ab ipſo Livio volumus, quod tamen non ita eſſe alibi monuimus) non decem ſolas, ſed quattuordecim fuiſſe, quæ tamen heic decem dicuntur; ut id, inquam, mittamus, illud etiam falſum eſt, quattuor hos libros *Flori* Epitomen, ſive compendium Liviani Operis eſſe, etſi de eodem argumento agant. In re, quæ ſatis apud Doctos explorata eſt, non immoramur.

(p) Chronicon Eutropio Italo Conſtantini M. ab Epiſtolis (ut ſcribit Lambecius ad Georgii Codini excerpta de originibus Conſtantinopolitanis) Codex noſter adſcribit, cum tamen illius Opus non ſit. Monuimus ſiquidem, ubi de *Breviario* Eutropii verba fecimus non differre a libris Paulli Diaconi, qui in Hiſtoria *Miſcella* poſt Eutropium ſequuntur, & ſi valde interpollati ibi occurrant, quique Landulpho tribuuntur.

Codex non excedit Sæculum XIV., ſuumque prętium habet, & niſi fallimur, obſervatione dignus ob varias lectiones.

I N VI.

Ptolomei *Coſmographia* cum ſuis Tabulis impreſſa *Bononiæ* per Dominicum de Lapis anno 1462.

At de hac edita Ptolomei Coſmographia ſermo erit, ubi poſt deſcriptos hujus ſiniſtræ partis manuſcriptos Codices de aliquibus editis Operibus diſſeremus in ea exiſtentibus.

Digitized by Google

PLUTEUS XVI.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

MArtiani Minei Capellæ *de nuptiis Philologiæ*, *&* *Mercurii*, *deque artibus liberalibus libri IX.* (*a*)

Primi duo libri ſunt de *nuptiis Philologiæ*, *& Mercurii ;* quorum inſcriptio hæc eſt. *Incipit liber Marciani Minei Felicis Capellæ ;* & puncto tantum interpoſito ſequitur. *Remigius exponit*. (*b*) Expoſitionis hujus exordium his verbis auſpicatur. *Primo tranſeundem eſt per ſeptem prochas, ideſt circumſtantias, quæ extant in initio cujuſque libri autentici : quæ ut græco utamur eloquio ſunt &c.* Sunt ibi circumſtantiæ ſive prochæ græce exaratæ, ſed litterarum elementis ferme evaneſcentibus. Nihil aliud tamen latine ſignificant, niſi genera adjunctorum a Rhetoribus uſitata juvandæ memoriæ cauſſa; nempe, *Quis*, *quid*, *ubi*, *per quos*, *quoties*, *cur*, *quomodo*, *quando*. Ideoque hoc in Prologo Remigius plane oſtendit qua uſus ſit methodo in hac ſua Expoſitione elucubranda, quam nonnulli Commentarios appellant minus recte.

Libri primi initium eſt.

„ Tu quem pſallentem thalamis, quem matre Camœna
„ Progenitum perhibent copula ſacra Deum.

\- -
\- -

Finis vero ejuſdem libri.

„ Quæ occultant aditis ſacra latentibus
„ Jungantur paribus : nam decet auſpiciis :
„ Et noſtris cumulent aſtra nepotibus.

Ex his intelligimus Martianum Capellam varii metri carmina hocce in opere adhibuiſſe, quæ ſcilicet proſæ Orationi intermiſcuit, qua ſuam hanc Satyram, ut conſtat, ſcripſit. (*c*)

Liber

(a) Apud Morerium in Dict. hiſtorico ſcriptum reperio, ſeptem eſſe Libros, quibus hoc Opus conſtat, ſed certe ſi ſolos ſeptem in toto Opere credidit, erravit, cum novem ſint, quos, ut publice hodie extant, acceptos fere debemus Thaddæo Ugulet o Italo, ut monuit jam Laurentius Pignorius Epiſt. XVI. pag. 59.

(b) Remigius is eſt Antiſiodorenſis Monachus S. Germani Ordinis S. Benedicti, qui anno 882. a Falcone Archiepiſcopo Remenſi ad ſcholam ibi regendam fuit evocatus, floruitque Sæc. IX. teſte Floduardo Hiſt. Rem. IV. pag. 9.

(c) Hic merito exſcribimus, quæ habet Cl. Jo. Mabillonius io Opere inſcripto. *Iter Italicum* pag. 221. *De Boetio, ejuſque libris de Conſolatione Philoſophiæ in veterrimo Codice Laurentianæ apud Florentiam Bibliothecæ hæc præmittuntur litteris Saxonicis. Quintus Fabius Conſul fecit hunc Prologum, vel Boetius ipſe &c.* Eo in Prologo præter alia hæc ſunt. *Sed poſtquam a Rege seus majeſtatis convictus eſt, juſſus eſt retrudi in carcerem, in quo repoſitus hos libros per Satyram edidit ; imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de nuptiis Philologiæ, & Mercurii eadem ſpecie poëmatis conſcripſerat. Sed iſte longe nobiliore materia, & facundia præcellis ; quippe qui nec Tullio impar ſit, nec Virgilio in metro inferior floruit.* Scripſit utique Martianus, ot mos eſt Afrorum, aſpera quadam dictione ; at in ipſo veſtigia quoque doctrinæ, & ingenii non proletaria offenduntur, & laudis multum illi advenit, ſi Boetius illum imitandum ſibi propoſuit eadem Poematis ſpecie, quam Martianus primum invenit.

Digitized by Google

Liber ſecundus incipit.

Sed purum artificis cœlum ſcandebat habenis
Non revocans merſo fulgentia ſidera Phœbo.
. . . .
. . . .

Deſinit.

Habet quid inſtent, ſi poteſtas cœlicum
Faveantque Muſæ, & Chelis Latoja.

In fine legitur. *Marciani Minei Felicis Capellæ de Nuptiis Philologiæ, & Mercurii liber ſecundus explicit.*

Sequuntur reliqui ſeptem Libri, & ſinguli ſingularum artium liberalium laudes, & præcepta complectuntur.

Lemma libri tertii hoc eſt. Incipit tertius ejuſdem de *Arte Gramatica.*

Initium.

Rurſum Camœna parvo
Phaleras parat libello.

Finis tertii libri.

Quantunque ſolo inditum libellulo
Poteſt probare ſerium faſtidium.

In fine. *Marciani Minei Felicis Capellæ Afri Carthaginenſis liber de Gramatica explicit.* (d)

Dein in Codice occurrit. *Incipit Commentum Remigii ſuper ipſum librum.*

Inſcriptio, quæ ſequitur eſt. *Marciani Felicis Capellæ Afri Carthaginenſis de arte Dialectica liber quartus incipit.*

Hæc quoque contortis ſtringens effamina nodis
Qua ſine nil ſequitur, nilque repugnat item.
. . . .
. . . .

Deſinit.

Neque me conſpiceret ſomnificam, vel temulentam
Loca paſſim blaterantem jovialibus ſuborſis,
Tamen uni famulandum eſt tibi Virgo. reticemus.

Deinde ad librum quintum præmittitur. *Marciani Minei Felicis Capellæ de Rhetorica liber quintus incipit.*

Ne longiores ſimus, a principio, & fine reliquorum Librorum exſcribendo ſuperſe-

(d) Codex noſter indicat Martiannm *Chartaginenſem* fuiſſe, & ita Libri omnes manuſcripti, quos viri docti laudant, & quorum quoſdam ipſemet Romæ vidi. Non longe a fine ultimi Libri hæc de ſe ipſo canit.

Decerptum falce jam caneſcenti rota
Beata alumnum urbs Eliſæ quem videt.

His verbis ſe urbis Eliſæ alumnum prædicat, ideoque, vel Carthagine vixiſſe, vel ibi ſaltem fuiſſe educatum cognoſcimus, unde *Chartaginenſis* ſit appellatus. Hugo Grotius tamen *Medaurenſem* a Caſſiodoro appellari Martianum noſtrum affirmat. Ipſum Caſſiodori locum, quod doleo, non indicat, nec eum in Operum Scriptoris illius Lectione reperire adhuc mihi contigit.

Digitized by Google

perſedemus, ad quorum ſingulos notatum obſervamus *Remigii* nomen Expoſitoris ipſorum librorum.

Adſunt ad ſingulos eos Libros Tituli *de Geometria*, *de Aritmetica*, *de Aſtronomia*, & denique *de Muſica*, & Libri de hac agentis poſtrema Carmina hæc ſunt.

Ob hoc creatum Pecaſeum gurgitem
Decente quando poſſem haurire poculo,
Teſtem ergo noſtrum, quæ veternum prodidit
Secute nugis nate ignoſce lectitans.

In fine hæc leguntur verba. *Hucuſque locuta eſt Satira*. SECUTE TU, *ideſt dum ſecutus fueris. Marcianus loquitur ad Filium ſuum.* NUGIS, *ideſt vilibus carminibus.* NATE, *ideſt o Fili.* IGNOSCE, *ideſt indulge.* LECTITANS, *ſæpe legens. In hoc ultimo verſu videtur: quod non minor Marcianus ad Patrem: ſicut in quibuſdam Marciani libris habetur; ſed ſenior Marcianus ad minorem, ideſt ad Filium loquitur cum dicit.*

Secute nugis nate ignoſce lectitans. Deo gratias.

Verba hæc poſtrema ſunt Remigii, niſi fallimur, Expoſitiones. (*e*)

Codex optimæ notæ eſt, ſi non venuſtate; lectione tamen accurata, (dummodo abbreviaturæ, & ſcriptionis forma intelligatur), in qua raro errores deprehenduntur. Quod non parvi certe faciendum. Siquidem novimus Franciſcum Vitalem Bodiannm in Epiſtola ad Joannem Chæregatum Epiſcopum Chatarenſem profiteri in Editione Vicentina anno 1499. ſtudio ſuo curata, ſe duo millia errorum emeodaſſe; Thomam Munckerum notis ad Mytologos latinos pariter teſtari, multa addidiſſe, & correxiſſe; hoc idem fateri Joannem Fride. Gronovium Epiſtola ad Gaſparem Hoſmannum inter epiſtolas Georgii Richetti pag. 561.; adeo verum eſt, non ita facile Codicem Martiani Capellæ accurate ſcriptum inveniri. Accedit, quod Expoſitio, ſive Commentarius Remigii exiſtimatur ineditus. Codex fortaſſis eſt ſub finem Sæculi XIII.

IN II.

1. Opus, quod in hoc Codice primo loco occurrit, nullam Epigraphen, nullum Auctoris nomen præſert: ſed tamen ex ejus lectione patet eſſe Opus illud, quod ſub *Hegeſippi* nomine circumſertur *de Excidio Hieroſolimitano*; idque ipſum diſcetur ex verbis, quæ Librarius ad finem Operis poſuit, quæ verba paulo poſt exhibebimus.

In quinque Libros Opus diviſum eſt, quorum primus ita incipit. *Quattuor libros Regnorum quos Scriptura complexa eſt Sacra, etiam ipſe ſtylo proſecutus uſque ad captivitatem Judeorum murique excidium, & Babylonis triumphum hiſtoriæ in morem compoſui. &c.*

In fine libri legitur: *Euplicit liber primus feliciter; incipit ſecundus.*

Secundus hic liber initium ab his verbis ducit. *Sepulto Herode libera ut in defuncto ſolent judicia populi deprimebantur.* & in fine ejuſdem. *Euplicit de Machabæis*

(e) Martianus Felix Romæ ſcripſit temporibus Leonis Thracis, Barthius pag. 517. Adverſar. Chriſtianum fuiſſe exiſtimat. Allegatur Felix Capella libro de nuptiis Mercurii, & Philologiæ a Fulgentio de priſco ſermone in cælibatum. Operis ipſius Exemplaria extant in Bibliotheca Mediceo-Laurentiana, cujus Catalogum accuratiſſimum Cl. Bandinius publicam in lucem dedit, quodque exemplar Mediceum laudat Politianus cap. 59. In Bibliotheca Cottoniana cum expoſitione in ipſum Capellam Joan. Scoti Eriginæ, & in Bibliotheca Sereniſſ. Regis Angliæ cum Commentario Dunchanti *Hiberuenſis*: quod didicimus ex Bibliotheca latina Fabricii lib. III. cap. XV. pag. 640. Edit. Hamburgi. Commentaril vero Remigii perrari ſunt, nec alibi facile inveniuntur, quod ſciamus; hos Manuſcriptos habuiſſe Jacobum Perizonium, quos legavit Biblioth. publicæ Leydenſi, didicimus ex Prolegomenis ad Collectionem Piſaurenſem omnium Poematum, Carminum &c. Tom. VI. pag. IV.

chabæis liber ſecundus : *incipit tertius* ; in quo libro captn Jnſepho mira ejus deſcribuntur.

Sequuntur alii dun libri, qunrum poſtremi initium eſt. *Anno primo delati imperii Veſpaſiano: bellis aſperis, & ſeditionibus domeſticis lacerabatur. &c.*

Hoc quintn libro numeris omnibus abſolutn ſequentia occurrunt. *Explicit liber quintus Hiſtoriarum Hegiſippi Jeroſolimitani excidii a beato Ambroſio eu græco ſermone in latinum traslatus decenter.* (f)

2. Valerii Maximi *dictorum, & factorum memorabilium ad Tyberium Cæſarem liber primus incipit.* (g)

Huic primo libro Capitula præcedunt materias nmnes indicantia, de quibus in eo tractatur; immn nmnibus aliis in Libris uſque ad nnnum incluſive ſemper anteeunt prnpria Capitula res, de quibus agitur, demnnſtrantia. In fine nnni libri, & ultimi tntus habetur Index nnvem Librorum, rerumque, quas tractat, qui univerſalis dici poteſt.

Codex nil aliud præterea cnntinet nbſervatu dignum, exaratnmque eſſe Sæculn XIV. exiſtimamus.

IN III.

Joannis Boccacci Certaldenſis *de caſibus illuſtrium virorum.*

Titulus Præfationis, quæ præcedit, hic eſt. *Generoſo Militi Domino Magbmardo de Cavalcantibus de Florentia præclaro regni Siciliæ mareſciallo Joannes Boccaccius.*

In hoc Cndice Libri IX. tantum nccurrunt, licet in Editinnibus X. exhibeantur, præcipue in illa Auguſtæ Vindel. annn 1544. Hoc inde factum judicamus, qund nnſtri Codicis enarratin eſt ſnlum *de Caſibus illuſtrium Virorum*, neque in eo reperitur additamentum *et Fœminarum*, uti legitur in laudata Editione.

In fine Librorum extat Index lncupletiſſimus rerum omnium, de quibus in ipſis libris agitur.

Tandem legitur. *Explicit liber de caſibus Virorum illuſtrium compoſitus per Joannem Boccaccium de Certaldo Laureatum.*

Dein. *Finitus eſt liber iſte anno Milleſimo Quadringenteſimo decimo tertio, feria ſexta ante Feſtum Sanctæ Barbaræ Virginis per Nicolaum Prutenum cognominatum Sfabenſop De ſongerborg.*

IN IV.

Auli Gellii *Noctium Atticarum* Libri XX.

Unusquiſque hujus Operis liber præfixum habet indicem, ſeu Rubricas Capitum, in quæ diviſus eſt. Liber ſextus in hoc Codice eſt acephalus; liber vero octavus, ut in Editionibus, ita in hnc etiam Codice tntus deeſt, ac ſolus index Capitum, quæ in eo continebantur. Indices hi, ſive argumenta Capitum Gelliani Operis, ſintne ipſius *Gellii*, an potius *Avieni* inter Eruditos nnnnulli dubitant.

Hac ſui Operis Inſcriptinne, ſcilicet *Noctium Atticarum* occaſinnem Gellins

Tom. II. N præbuit

(f) Hegeſippus teſte Euſebio lib. IV. Hiſtor. Eccl. ex Judæo Chriſtianus *vicinus Apoſtolicorum temporum* ſcripſiſſe ipſemet ſe innuit circa ætatem, qua floruit *Irenæus*, atque deſunctus eſt ſub initium Imperii Commodi, ut obſervarunt viri docti ex Auctore Chronici Alexandrini. De ipſo S. Hieronymus de *Scriptoribus Eccleſiaſticis* habet. *Omnes a Paſſione Domini uſque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum actuum texens hiſtorias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans quinque libros compoſuit, ut quorum vitam ſectabatur dicendi quoque exprimeret characterem*. Codex noſter hos quinque libros Beato Ambroſio tribuit, verſoſque ab eo indicat ex Hegeſippo. Eoſdem Viri docti haud pauci ab Ambroſio verſos non dubitant, ſed ex *Joſepho*, ita tamen ut Ambroſius liberiore ſtilo eos ex Joſepho expreſſerit. Aliud tamen cenſet Thomas Ittigius in Prolegomenis ad Joſephum, & Benedictini Patres neque ſtilum, neque ingenium Ambroſii in illa verſione agnoſcunt.

(g) Quæ ſcribit Eraſmus in Ciceroniano de hoc Scriptore Eruditis eſt notum; ſat nobis eſt judicium Gellii lib. 1. cap. 7. Plinii lib. VII. aliorumque, qui opus eſſe jucundum, utile, varium prædicant.

Digitized by Google

præbuit multis Scriptoribus, ut eum imitarentur, & ideo Henricus Stephanns *Noctes Pariſinas* ſcripſit. *Briuianas* Felicianus Betera. *Romanas* Curtius, Lancillottus. *Tuſculanas*, & *Ravennates* Joannes Matthæus Cariophyllus, aliique alias ſcripſerunt. De ipſo Gellio Auguſtinus *de Civitate Dei*, ait: *Vir elegantiſſimi eloquii, & multæ, & facundæ eloquentiæ*. (*b*)

Codex ad limbum primæ paginæ exhibet Malateſteum Inſigne, ſcilicet Craticulam, atque Sæculo XIV., ut apparet, eſt ſcriptus.

I N V.

Xicci Polentoni Patavini *de Latinis Scriptoribus* Libri XVIII.

Epigraphe libri primi ejuſmodi eſt. *Clariſſimi Viri Xicci Polentoni Patavini de illuſtribus Viris Scriptoribus latinis liber primus*.

Præcedit Auctoris Præfatio, quæ ita incipit. *Profitetur: mi Polydore ſuaviſſime fili: opus hoc ad te ſcriptum vitas Scriptorum illuſtrium Latinæ linguæ. Hæc quidem rei ſumma eſt. At ſi attendimus ordinem: præcedunt doctrinarum Inventores: deinde Poetæ: poſtea Hiſtorici veniunt: noviſſime commixta quædam Oratorum & Moralium ſequitur acies &c.*

Deſinit in hæc verba. *Sed facilior ut inventio habeatur: ſingulas & litterarum ex ordine & librorum e numero nominemus*. Statim index ſequitur accuratiſſimus Scriptorum omnium cum Librorum indicatione; & hic index indiſtinctus eſt a Præfatione, ſive Proœmio, cum ad Indicis finem legatur. *Explicit Proœmium*.

Cum hoc Opus non ſit typis commiſſum, neque in Bibliothecis facile inveniatur, hunc indicem exſcribere operæ pretium judicamus; & quoniam in Codice duabus columnis eſſe exaratum obſervamus; in ea re ab Exemplari non recedemus; quod nec in mendoſis vocibus emendare conabimur.

„ Aritmeticæ origo. Libro primo.
„ Aſtrologiæ origo. Libro primo.
„ Accius poeta. Libro ſecundo.
„ Amatorii poetæ. Libro ſecundo.
„ Arator poeta. Libro quarto.
„ Annales Romani. Libro ſexto.
„ Allicus hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Alcuinus Gallus hiſto-
„ ricus. Libro ſeptimo.
„ Aulus Gellius. Libro octavo.
„ Apulejus. Libro octavo.
„ Albertinus Muſajas hi-
„ ſtoricus, & poeta. Libro quarto.
„ Aellius Lampridius hi-
„ ſtoricus. Libro ſeptimo.
„ Aellius Spartianus hiſto-
„ ricus. Libro ſeptimo.

„ Benvenutus Imolenſis. Libro ſeptimo.
„ Beda Anglicus. Libro octavo.
„ Boetius Philoſo-
„ phus. Libro decimo octavo. N.

„ Comici poetæ. Libro ſecundo.
„ Cecilius poeta. Libro ſecnndo.
„ Catullus Veronenſis poeta. Libro ſecundo.
„ Centona. Libro quarto.
„ Claudianus poeta. Libro quarto.
„ Cornelins Tacitus. Libro ſeptimo.
„ Cornelius Nepos. Libro octavo.
„ Cato ſuperior. Libro nono.
„ Cicero. Libro decimo.
„ Caſſiodorus. Libro decimo octavo P.

„ Dialecticæ origo. Libro primo.
„ Dantes poeta. Libro quarto.
„ Dithas Cinoſius. Libro quinto. F.
„ Donatus Gramati-
„ cus. Libro decimo octavo. H.
„ Ennius Tarentinus
„ Poeta. Libro ſecundo. H.
„ Eutropius Hiſtoricus. Libro octavo.
„ Euſebii Ceſarienſis. Libro octavo.

„ Furius poeta. Libro ſecundo.
„ Franciſcus Petrarcha
„ poeta. Libro quarto.
„ Fabius Pictor hiſtoricus. Libro ſexto.

„ Flavius

(h) Romanus fuit Aulus Gellius; Romæ Rhethoricæ diſciplinæ Cornelium Frontonem Præceptorem habuit. Athenis poſtea Favorini T. Euſtachii auditor fuit. De Gellii ætate conſulendus Eminentiſs. Noriſius in Cenotaphiis Piſanis pag. 464., & etiam Salmaſius libro de Helleniſtica. Codex noſter plane legit Auli Gellii, ſicut legunt ſex Vaticani, aliique aliarum Bibliothecarum Codices a Viris doctis laudati, & omnes, vel ferme omnes Libri typis vulgati.

„ Flavius Vopiſcus. Libro ſeptimo.
„ Ferentinus rei militaris auctor. Libro octavo.
„ Grammaticæ origo. Libro primo.
„ Geometriæ origo. Libro primo.
„ Gautredus poetriæ ſcriptor. Libro quarto.
„ Horatius Venuſinus poeta. Libro tertio.
„ Hiſtoriæ officium, & dignitas. Libro quinto.
„ Honorius ſolitarius temporum ſcriptor. Libro octavo.
„ Juvenalis poeta. Libro quarto.
„ Juvencus poeta. Libro quarto.
„ Joſephus hiſtoricus. Libro quinto. B.
„ Juſtinus Troghi abbreviator. Libro quinto. E.
„ Julius Cæſar Togatus. Libro ſexto.
„ Julius Capitolinus hiſtoricus. Libro ſeptimo.
„ Julius Africanus temporum ſcriptor. Libro octavo.
„ Joachinus Abbas. Libro octavo.
„ Iſidorus ethimologiarum ſcriptor. Libro decimo octavo. S.
„ Johannes Boccaccius hiſtoricus. Libro octavo. I.
„ Johannes Bonus Andreæ temporum ſcriptor. Libro octavo.
„ Litterarum origo. Libro primo.
„ Legum origo. Libro primo.
„ Livius poeta latinorum primus. Libro ſecundo.
„ Lucillus poeta. Libro ſecundo.
„ Lucretius poeta. Libro ſecundo.
„ Lucanus poeta. Libro quarto.
„ Lucius Piſo hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Lucius Cellius hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Lucius Luccius hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Lucius Florus abbreviator Titi Livii. Libro ſexto.
„ Lactantius Firmianus. Libro decimo octavo. E.
„ Muſicæ origo. Libro primo.
„ Medicinæ origo. Libro primo.
„ Macer Veronenſis poeta. Libro ſecundo.
„ Marcianus Coquius poeta. Libro ſecundo.
„ Magiſtratus Romani. Libro tertio.
„ Martialis Capella. Libro decimo octavo. B.
„ Macrobius. Libro decimo octavo. R.
„ Hennius poeta Comicus. Libro ſecundo.
„ Ovidius Naſo poeta. Libro ſecundo.
„ Octavianus Cæſar hiſtoricus. Libro ſeptimo.
„ Oroſius hiſtoricus. Libro octavo.
„ Philoſophiæ origo. Libro primo.
„ Poeſis origo, dignitas, officium. Libro ſecundo.
„ Plautus Poeta Comicus Libro ſecundo.
„ Pacunius Poeta. Libro ſecundo.
„ Perſius Poeta. Libro quarto.
„ Prudentius Poeta. Libro quarto.
„ Paulus Diaconus hiſtoricus. Libro octavo.
„ Proſper temporum ſcriptor. Libro octavo.
„ Pomponius Mela Coſmographus. Libro octavo.
„ Plinius ſecundus ſuperior. Libro octavo.
„ Plinius ſecundus inferior. Libro octavo.
„ Ptolomeus Alexandrinus Coſmographus. Libro octavo.
„ Palladius rei agrariæ magiſter. Libro decimo octavo. G.
„ Priſcianus Grammaticus. Libro decimo octavo. Q.
„ Quintus Curtius hiſtoricus. Libro quinto. C.
„ Quintus Aſconius Rhetor. Libro decimo octavo. C.
„ Rhetoricæ origo. Libro primo.
„ Seneca tragicus poeta. Libro quarto.
„ Statius Toloſanus poeta. Libro quarto.
„ Silius Italicus poeta. Libro quarto.
„ Sedulius poeta. Libro quarto.
„ Saluſtius hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Svetonius hiſtoricus. Libro ſeptimo.
„ Sextus Aurelius hiſtoricus. Libro ſeptimo.
„ Sextus Ruffus hiſtoricus. Libro octavo.
„ Solinus Coſmographus. Libro octavo.
„ Seneca moralis. Libro decimo ſeptimo.
„ Servius grammaticus. Libro decimo octavo.
„ Simacus Philoſophus. Libro decimo octavo. O.
„ Theologiæ origo. Libro primo.
„ Terentius poeta Comicus. Libro ſecundo.
„ Turpilius poeta Comicus. Libro ſecundo.

„ Tibullus poeta laſcivus. Libro ſecundo.
„ Trogus Pompejus hiſto-
„ ricus. Libro ſecundo. D.
„ Titus Livius hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Trebellius Pollio hiſto-
„ ricus. Libro ſeptimo.
„ Terentius varo Philoſo-
„ phus. Libro nono.
„ Virgilius poeta. Libro tertio.
„ Valerius antius hiſtoricus. Libro ſexto.
„ Valerius maximus hiſto-
„ ricus. Libro octavo.
„ Victor temporum ſcri-
„ ptor. Libro nono.
„ Urbius Coſmographus. Libro octavo.
„ Vitruvius de Archite-
„ ctura. Libro octavo. A.
„ Victorinus Rhetor. Libro decimo octavo.
„ Vegetius rei militaris
„ magiſter. Libro decimo octavo. L

Ad finem, ut ſupra diximus, legitur -- *Explicit Proœmium*.

Obſervandum heic ſolerter, Librarium in hoc Indice non ſemel erraſſe, quippe cum videamus, ex Libris octodecim, quibus hoc Opus *Xicci* conſtat, pleroſque ab eo numquam in hoc Indice memorari; quaſi Vitæ omnes illuſtrium Virorum, quas Xiccus ſcripſit, in aliis tantum Operis libris, non etiam in illis, de quibus Index ſilet, contineantur. Quod non ita eſt. Idem tamen Librarius errorem ſuum poſtea agnovit, & medicinam ei facere voluit; ſed ita ut nihil in ſuo Indice deleret, ne lituris ſcilicet Codicem conſpurcaret. Itaque quibus locis in eo indice Vita alicujus ad alium, quam qui debuerat, Librum relata a ſe fuerat, iis majuſculas quaſdam Alphabeti litteras (quæ a nobis minime omiſſæ ſunt) appoſuit; nempe ut indicaret eam Vitam non in Libro, quem deſignarat, ſed in eo, cui illa littera ſecundum ordinem, ſeu numerum, quem in Alphabeto tenet, reſpondet, quærendam eſſe: exempli gratia in Libro XV. ſi littera Q.; vel in Libro XII. ſi littera N. appoſita cernatur. Hoc obſervare placuit, ut abſque confuſione, & errore Vitæ illuſtrium Virorum in *Xicci* Opere reperiantur.

Poſt Præfationem, & Indicem ſequitur: *Liber primus feliciter incipit*. (i)

Quamquam nobis: Polydore mi ſuaviſſime fili: ad quæ intenderat animus: doctrinarum ſtudia ſit otii multum parum: quod me aliquando publicum munus: interdum forenſis labor: ſæpe res familiaris impediat: partem quoque ſibi naturæ neceſſitas vendicat: aducor tamen delectatione quadam ſtudii litterarum &c.

Clauditur totum hoc Opus, ſive liber XVIII. his verbis. *Noſter autem Iſidorus Hiſpalenſis. Hiſpaniæ civitas eſt: & Sibilia appellatur: cum Heraclius imperaret junxit libros qui habentur XX. Ethymologiarum* (l)

Finis Laus Deo.

Codex eſt Sæculi XV., & nitide exaratus. Occurrit in Petrarchæ vita quædam paginarum tranſpoſitio, ſed ex ſcripturæ forma facile ipſius vitæ continuatio deprehenditur.

PLUTEUS

(i) Xiccus Polentonus Patavinus, quem Papadopolus Hiſt. Gymn. Patavini Tom. II. lib. III. cap. VII. pag. 169. Xycum Rictium, alii Siccum appellant, floruit ſæculo XV., atque perhibetur diem obiiſſe anno 1463. Patavii; ejuſque Tumulo inſculptam epigraphen exhibet Tomaſinus Inſcrip. Urb. Patav. pag. 131. num. 5.

XICCO POLENTONUS QUEM SCRIPTA
DISERTA DECORANT.

Ft in Epitaphio Filii ejuſdem *Modeſti* hæc leguntur.

XICCONIS POLENTONI EXIMII ORATORIS FILIO.
Ipſius Opera lectu digniſſima laudantur a Pignorio de antiq. Script. Patavinis, & a Papadopolo loco citato.

(l) Opus hoc de *illuſtribus Scriptoribus* abſolverat anno 1433., *cujus autographum*, ait Papadopolus, *Scardeonius habebat. Ceſſit deinde in rem Illuſtriſſimæ familiæ de Lazara Comitum Paludis majoris ad Conſilvanum*. Ex hoc Opere pleraque habent tum Scardeonius ipſe, tum maxime Pignorius. Hoc opus ineditum eſt, et quamvis narrentur ea, quæ ab aliis ſcripta ſunt, nihilo tamen minus quædam in variis Vitis Virorum illuſtrium occurrunt notatu digna, & aliqua non proletaria de *Dante*, & *Petrarcha*. Scripſit etiam Vitam S. Antonii Patavini, cujus Exemplar manuſcriptum reperitur in Bibliotheca Cœnobii noſtri Ravennatis, quam evulgavit Pater Azzoguidius Ordinis noſtri in prima Sermonum S. Antonii Editione.

PLUTEUS XVII.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. INſcriptio, quæ nobis ſeſe offert, hæc eſt.

P. Candidi de civilibus Romanorum Bellis ex Appiano Alexandrino traductis in latinum liber primus feliciter incipit.

Hujus Operis Libri ſunt quinque; & primus hoc habet initium.

Senatus populuſque Romanus mutuis ſæpenumero contentionibus de legum latione: vel ſi quando debitorum abrogationes: agrorumve partitiones fierent: vel in comitiis una adeſſent diſſidebant &c.

Finis hujus libri primi eſt. *Sic contentio me in majus excreſcere cunctorum opinione putabatur: feliciter diſſoluta eſt annum circa ſexageſimum civilium bellorum: maxime a Tiberii Gracchi interitu.*

Ad finem ipſius ſcriptum legitur.

„ P. Candidi de civilibus Romanorum Bellis ex Appiano Alexandrino tradu-
„ ctis in latinum liber primus finit. Incipit ſecundus.

Ad finem libri ſecundi, tertii, quarti, & quinti idem & ipſe habetur deſinendi modus, & quintus liber deſinit in hæc verba.

Ac mihi quidem viſum eſt Illiorum (a) res utique diligenter a me cognitas: neque propriæ ſcriptionis adimplentes onus (b) aut provinciam alibi ſortitas ejus temporis: quo geſtæ ſunt in fine prius jungendo ſcribere, eaſque Macedoniæ illis finitimæ.

Deinde. „ P. Candidi de civilibus Romanorum Bellis ex Appiano
„ Alexandrino traductis in latinum liber quintus & ultimus finit.

2. Titulus eſt. *P. Candidi liber qui inſcribitur Illyrius ex Appiano Alexandrino traductus de græco in latinum incipit.*

Illyrios græci eos exiſtimant: qui ſupra Macedoniam & Thraciam a Chaonibus & Theſprotis ad fluvium Iſtrum ſedes habent &c.

Deſinit. *Nunc autem ex quo Myſios Illyrios Romani exiſtimant: hic liber a me Illyriorum appellabitur: qui ut abſolutus crederetur præſcribere viſum eſt Lucullum jam antea ſub populo imperantem Myſios excurriſſe. Tiberium vero ſub Monarchia illos recepiſſe.*

3. *P. Candidi liber qui inſcribitur Illyrius ex Appiano Alexandrino traductus de græco in latinum finit. Incipit liber: qui inſcribitur Celticus.*

Initium eſt. *Celtæ primi Romanis inſurrexiſſe dicuntur: urbem quoque capitolio excepto: vi captam incendiſſe.*

Finis vero. *Nam prius idem motus mare perturbaverat: & exercitus hinc inde per fluctus jactabatur ſenſim primo: deinde vehementius: donec violenta tandem promptitudine Brittanniam Inſulam ingreſſus eſt.*

Poſtea. *Explicit Celticæ Hiſtoriæ liber perbrevis feliciter.*

4. *Petrus Candidus Ludovico Petronio Equiti Senenſi ſalutem.*

Hæc eſt Inſcriptio Epiſtolæ ejuſdem Petri Candidi Petronio ſcriptæ, quæ ita incipit.

Dedi librum Belli punici primi ſecundi tertiique Domino Nicolao Senenſium Oratori &c.

Claudi-

(a) Codex legit *Illiorum*: error ſane Librarii eſt, cum legendum ſit, uti legunt Editiones omnes; & ex ipſo Operis contextu patet *Illyriorum*.

(b) Accuratæ Editiones rectius habent *Opus*, non ut Codex noſter exhibet *Onus*.

Clauditur hæc Epiſtola. *Tum cognitione digniſſimos habebitis: ſi placuerit. Deus vota ſecundet. Ex Roma VII. Auguſti MCCCCLII.* (c)

Epiſtolam hanc excipit Præfatio, ejuſque eſt titulus.

„ Petri Candidi in libris Appiani Alexandrini ſophiſtæ ad Nicolaum Quintum
„ Pontificem Maximum Præfatio incipit.

Hæc Præfatio hujuſmodi habet initium. *Appiani Alexandrini hiſtoriam ſeu veterum incuria ſeu temporum iniquitate deperditam: & veluti longo poſtliminio ad nos redeuntem: optime & maxime Pontifex Nicolae quinte: tuo nutu tuoque imperio e græca latinam facere inſtitui. &c.*

Finem poſtea habet. *Et quidquid bonum: fauſtumque continget nobis: beatitudini & felicitati tuæ acceptum referemus.*

Inſuper in paginæ medio ſcriptum legitur.

Appiani Romanæ Hiſtoriæ Procœmium explicit.

Titulus ſequitur. *Incipit Deſcriptio Imperii. Traductio P. Candidi Equitis Devigerum.*

Romanorum hiſtoriam ſcribere adorſus neceſſarium in primis mihi exiſtimavi terminum proponere (d) *quibus nationibus imperent Romani. &c.*

Deſinit. *Appianus Alexandrinus prius quidem in patria degens: mox Romæ ſub Imperatoribus forenſes cauſas profeſſus quoad me ipſis inſervire putant. Sin & reliqua ſcire appetis etiam de his a me conſcriptum eſt.*

Procœmium hoc eſt. *Appiani Alexandrini a Petro Candido translatum in latinum.*

5. *Appiani Alexandrini Sophiſtæ Romanorum liber incipit: qui inſcribitur Lybicus. Traductio P. Candidi. Lege feliciter.*

Incipit. *Carthaginem in Libia Phænices condidere annis quinquaginta ante Ili captivitatem. Conditores fuere Xorus, & Charchedon &c.*

Poſt paginas plurimas lacuna occurrit, ea nimirum ipſa, quæ in Editionibus cernitur inter verba: *Carthaginenſes plurimum frumenti in foro cumulatum ab Annibale intelligentes;* & hæc alia: *Pacem autem non admittere turpe & invidioſum eſt: quæ Scipio optime callens: ut apparet ejus ſententiam ad nos miſiſſe exiſtimo. &c.* quæ lacuna diſerte notatur in Editione Lugdunenſi anno 1560. his verbis: *Deſiderantur hic pauca quædam de populi tumultu, atque Romanorum conſultatione de rebus Carthaginenſium. &c.*

Sequitur deinde, ut in Editionibus, ita in noſtro Codice, reliqua pars Libri *Lybici:* ſed ita, ut ibi narratio tertii belli Punici, quo Carthago exciſa eſt, initium habet, noſter Codex hoc Lemma præmittat.

Tertium Punicum Bellum, quod Romani cum Carthaginenſibus geſſere ſumptum ex Libro Appiani Alexandrini Sophiſtæ: qui Lybicus inſcribitur. Traductio Petri Candidi.

Deſinit Liber is Lybicus in hæc verba, ut in Editionibus.

In

(c) Petrus Candidus Decembrius Ticini natus anno 1399. Nicolai V. Summi Pontificis fuit Brevium Magiſter, & Mediolani defunctus eſt anno 1477. Multa ſcripſit, & multa nunc uſque luce non donata adſervantur in Bibliotheca Ambroſiana, e qua eruditiſſimus Joſephus Saxius *de ſtudiis litterariis Mediolanenſium* affert pag. 104. Elogium Emanuelis Chriſoloræ a Candido noſtro ſcriptum; aliaque fere innumera ejuſdem Candidi exhibentur cum a Franciſco Barbaro in Epiſtola ad ipſum, (cujus fragmentum Eminentiſſimus Cardinalis Quirinus eruditiſſimæ ſuæ Diatribæ de eximio eo Viro inſeruit); tum etiam ab aliis Eruditis; qua de re conſule præclarum Virum Joſephum Saxium Hiſt. Typographico-Litter. Mediolanen. pag. 292. uſque ad 306. Epiſtolarum Libros ejuſdem Decembrii Facius decem & ſeptem adnotavit: at illuſtratis a Saxio Decembrii Epiſtolis excreviſſe ad numerum vigeſimum quintum; teſte ipſo earum Auctore, prodit. Ibi indicat, & notat quibus ſcriptæ fuerunt. Hanc noſtri Codicis Ludovico Petronio Senenſi non memorat.

(d) Codicis lectio eſt: *terminum proponere*: Edit. Ven. per Bernardum pictorem, & Erhardum Ratdolt de Auguſta anno 1477. legit certe accuratius: *terminos præponere.*

In hunc modum romani Carthaginenſibus olim parentem Libiam ſibi ſubegere: & Carthaginis urbem a fundamentis erutam reſtituere denuo poſt everſionem duobus & centum elapſis annis. (c)

In fine hæc leguntur. *P. Candidi traductio in libris Appiani Alexandrini Sophiſtæ explicit. Et ſcriptus per me Joannem Antonii de Spinallo pro Magnifico, & Potenti Domino D. Malateſta Novello de Malateſtis.*

Codex eſt Sæculi XV. accurate, et diligenter ſcriptus: ipſius lectiones cum Editionibus præcipue Veneta anni 1477. conveniunt. Aſt in illo deeſt Liber, qui inſcribitur *Parthicus*; ſimulque liber inſcriptus *Mithridaticus*, quorum in variis Editionibus traductio eſt ejuſdem Petri Candidi. Ad limbum primæ paginæ in Codice Malateſteum Inſigne cum duabus Siglis M. N. effulget.

I N II.

1. Pomponii Melæ *Coſmographiæ ſive de ſitu orbis* libri III.

Hoc Opus principe loco in hoc Codice occurrit, quod & ſi nullam iſcriptionem præferat, quæ quiſnam ejus Auctor ſit, & quibuſnam de rebus agat, oſtendat; tamen Opus eſſe Melæ, quod indicavimus, ex contextu ejus perſpicue patet.

Prima Codicis verba ſunt. *Orbis ſitum aggredior: impeditum opus: nec facundiæ capax &c.*

Natione Hiſpanum Melam fuiſſe aperte ipſemet in primo ſuo libro prodit: Patriam etiam ſuam ibi memorat. Sed in ejus Urbis nomine Codices, Editioneſque ita adeo diſcrepant, ut nihil certi definiri poſſe arbitremur. (*f*)

Ad Operis finem hæc verba leguntur. *Et unde initium fecimus ampeluſa in noſtrum jam fretum vergens promontorium operis hujus atque athlantici litoris terminus.*

In fine. *Coſmographi Melæ tandem eſt finitus hujuſmodi Pomponii mira cognitione liber. Deo gratias.* (*g*)

2. Cornelii Taciti *Germaniæ deſcriptio.*

Hujus Libri exordium eſt. *Germania omnis a Gallis: Rhetiiſque: & Pannonitis Rheno, & Danubio fluminibus a Sarmatis: Daniſque mutuo metu aut montibus ſeparatur &c.*

Finis. *Cetera jam fabuloſa Helluſios, & Oxionas ora hominum: vultuſque: corpora; atque artus ferarum gerere: quod ego ut incompertum: in medium relinquam.*

Hoc Taciti opus una cum ipſius Annalibus, de quibus ſupra verba fecimus, pluries in publicam lucem prodiit. (*h*)

3. Ptolo-

(c) De Patria Appiani non eſt, quod hæreamus. Siquidem in titulo Operis ſui ait. *Alexandrinus ſum honeſtiſſimo loco habitus in Patria.* In fine Proœmii ſui inquit: *Degens mox Romæ ſub Imperatoribus in agendis cauſis apud Auguſtorum tribunal a.* Auguſtos, quorum temporibus floruit, indicat, fuiſſe Trajanum lib. II. de *Bellis Civilibus*; & Hadrianum lib. *de Bello Syriaco*: & Hiſtoriam ſuam edidiſſe demum ſub Antonino Pio, qui Hadriano ſucceſſit anno Chriſti CXXXVIII. V. C. DCCCXCI. Ita colligunt ex his locis Voſſius, Hankius, & Tillemontius in Vitis Imperatorum Tom. II. pag. 583.

(f) Confer Voſſium patrem lib. I. cap. 25. de Hiſt. Latinis, quo loci de Patria *Mela* diſputat. Voſſius filius pag. 198. ad Melæ cap. 6. lib. II. natione Cætrarienſem, genere vero Pœnum eſſe contendit. Non ita tamen Salmaſius, & Bochartus, atque Nic. Antonius lib. II. Biblioth. Hiſp. veteris.

(g) Non ſolum *mira cognitione* præditum extitiſſe Pomponium Melam in Codice noſtro ſcriptum occurrit; ſed eundem, quotquot viri clariſſimi de eo ſcripſerunt, iique, qui ipſum a mendis expurgarunt, accuratioreſque ejus Editiones dederunt, maximis exornant laudibus. De eo Harduinus, deque ejus tribus libris habet: *his nihil elegantius.* Voſſius loco ſupra laudato. *Vir iſte quantumvis nobili apud ſuos ortus loco, plus tamen litteris, quam natalibus dedit.* Diſerte, eleganter, nitide ita ſcripſit, ut per id tempus parem non habuiſſe, facile credi poſſit.

(h) Separatim a reliquis Cornelii Taciti Operibus hic ejus Liber *Germaniæ deſcriptio*, ſive *de ſitu Germaniæ* excuſus, & Operibus Diodori Siculi ſubjunctus cernitur in Veneta ipſius Diodori Editione anno 1493., ut mirum non ſit, ſi in hoc noſtro Codice is ipſe *Taciti* liber, abſque aliis ejuſdem Auctoris, excriptus, & Pomponii Melæ Coſmographiæ aſſutus reperiatur, cum quo Melæ, itemque cum Ptolomæi Opere, quod deinde in Codice ſequitur, hunc Taciti librum affinitatem habere nemo non videt.

3. Ptolemæi *Coſmographia*. Mutila eſt, cum incipiat ab ipſius Auctoris libro ſecundo, ac proinde ea deſunt, quæ ad differentiam Coſmographiæ a Chorographia pertinent, quæ quidem in primo libro continentur.

Hujus ſecundi libri initium eſt. *Quæ ad univerſalem Coſmographiæ deſcriptionem &c.* (i)

Codex fortaſſis ſub initium Sæculi XIV. eſt ſcriptus, & niſi antiquiora exemplaria manuſcripta Viri doctiſſimi perluſtraſſent ad Melæ opus emendandum, ſicuti ex multis hactenus accuratiſſimis Editionibus nobis eſt exploratum, haud temere hic noſter Codex eſſet conſulendus. Hunc diſertum Coſmographiæ Auctorem Claudii Impe. temporibus floruiſſe Schotti, Vineti, aliorumque fere communi ſuffragio probatur.

IN III.

Epigraphe. *Virorum illuſtrium eu Plutarco*.

Nil aliud Codex iſte complectitur niſi ceteras Virorum illuſtrium Vitas Plutarchi e græco in latinum verſas, ceu complementum illarum, quas exiſtentes in I. & II. Codice Plutei XV. deſcripſimus.

1. „ Alamanni Ranuccini in Niciæ Athenienſis, Craſſique vitas ad Petrum Medi-
„ cem Præfatio feliciter incipit.

Præfationis initium eſt. *Cum græce nuper apud Plutarchum Niciæ Athenienſis. &c.*

Ejuſdem præfationis finis. *Sed hæc hactenus. nunc ipſum Plutarchum accipe.*

Titulus Vitæ. *Niciæ Athenienſis vita incipit eu Plutarcho traducta.*

Ad ipſius finem legitur. *Explicit vita Niciæ Athenien. eu Plutarco translata.* Ejuſdem. *Incipit M. Craſſi Civis Romani.*

2. Initium hujus Vitæ eſt. *Marcus Craſſus Patrem habuit &c.*

In fine vero. *Alamanni Ranuccini Civis Florentini Vitæ Niciæ, & Craſſi feliciter ex Plutarcho traductæ. Explicit.*

3. Vitæ, quæ ſequitur, in Codice Titulus deeſt, & abſolute Epiſtola præmiſſa initium ducit ab his verbis. *Lacedemoniorum Reges Ægidis & Cleomenis vitam haud antea quod quidem eutet in latinum converſam non ſine cauſa noſſe te velle, preſtantiſſime Vir, intelleui &c.*

Initium Vitæ Ægidis ita ſe habet. *Euionis fabulam non nulli contra inanis gloriæ ſectationes compoſitam arbitrantes; nihil abſurdum, aut alienum a ratione ſenſiſſe videntur.*

Ad calcem legitur tantummodo. *Finis*. Non eſt tamen, quod quis ſuſpicetur, ſolam Ægidis. 4. Vitam heic finem habere. Utrinſqne enim, tam *Ægidis*, inquam, quam *Cleomenis* vita præcedit; quamvis levis admodum, ac fere nulla diſtinctio inter eas appareat.

In principio harum Vitarum duæ viſuntur barbatæ facies invicem ſe ſe reſpicientes.

5. „ Donati Acciajoli Procemium ad clariſſimum ſeu præſtantiſſimum Virum Pe-
„ trum Medicem in vitam Demetrii per eum ex græco in latinum traductam.

Præfationis exordium. *Vitam Demetrii: quam antiqui Scriptores &c.*

Ejuſdem finis. *Hunc autem libellum his contractioribus noctibus lucubratum ab homine tibi deditiſſimo libenter quæſo benigneque accipias: in quo ſi qua erunt quæ aures tuas oblectent: ea omnia Plutarcho accepta ſunt referenda: qui cognitionem cantarum rerum veluti præclaram quandam hæreditatem: & omni patrimonio præſtantiorem poſteris ſuis reliquit.*

Titulus Vitæ hic eſt. *Demetrii Vita per Donatum Acciajolum ex Plutarcho in latinum traducta incipit feliciter.* Hæc

(i) De Ptolemæo græco Scriptore, ejuſque Coſmographia in latinum verſa, quæ manca eſt hoc in Codice, opportunior erit ſermo, ubi de ea jam edita, quam nuper memoravimus, diſſeremus.

Hæc Vita hoc modo ſumit initium. *Præclarum meo judicio priſci Sapientes ſententiam habuere &c.*

Ad finem. *Explicit Vita Demetrii.*

6. „ Ad Clariſſimum Virum optimum I. C. Madium Veronenſem Procemium in „ vitam Philopœmenis lat. ex Plutarcho verſam per Guarinum Veronenſem.

Procemium ita incipit. *Quo tempore quo ut Poeta noſter diceret: ſpumat plenis vindemia labris &c.*

Deſinit. *Si tua cum legeris tuæ prudentiæ teſtimonio comprobaveris: nec indignum qui in luce emittatur & ipſe cenſueris.*

Vita incipit. *Leander & genere primarius &c.*

7. „ Guarinus Veronenſis ad Clariſſimum Virum Carolum Zenum Venetum „ Procemium in Themiſtoclis vitam ex Plutarcho converſam.

Procemium hoc habet exordium. *Franciſcus Barbarus ſplendor diſciplinæ: & patriæ gentis decus &c.*

Ad finem. *Plura ne dicam vel ea delectatio facit; quam et ſpes et opinio fert: ſuſcipias, ſi quæ a doctiſſimo Viro Plutarcho accurate de Themiſtocle ſcripta ſunt: attente perlegeris.*

Dein. *Explicit Procemium.*

Sequitur. *Themiſtoclis vita ex Plutarcho converſa.*

Vita incipit. *Themiſtocles ad comparandam gloriam: obſcuriori ſane genere fuit &c.*

Deſinit. *Exquiſiti quidam honores ad Themiſtoclis ſtirpem in noſtram uſque perdurant ætatem: quos noſter ille Themiſtocles Athenienſis conſequebatur: cui penes Ammonium Philoſophum & conſuetudine & amicitia devincti ſumus. Finis.*

Poſtrema, quæ ſequitur Vita Procemio caret, & inſcriptione; hinc abſolute ita ſumit exordium.

Eumeni Cardiano Patrem fuiſſe Duris hiſtoricus ſcriptum reliquit: qui in Cherſoneſo propter rei familiaris anguſtiam victum quæritaret &c.

Deſinit. *Ut nemini in Macedoniam abire aut græcum cernere pelagum liceret.*

Deinde in Codice nihil aliud extat, cum hoc claudatur verbo. *Finis.*

Singulis Virorum illuſtrium Vitas, & hic Codex exhibet, præfixæ ipſorum imagines cernuntur, eæque cum colorum varietate inſignes, tum lamellulis aureis ornatæ: an ſimiles iis, quæ in antiquis Numiſmatibus, aut veteribus aliis monumentis habentur, inquirere non vacavit. In prima Codicis pagina ad extremum Stemma Principis Familiæ Malateſtianæ conſpicitur cum duabus ſiglis M. N. Ejuſdem eſt Sæculi, ac duo Codices I. & II. exiſtentes in Pluteo XV.

I N IV.

Joannis Boccacci *de Montibus. & Silvis. Fontibus. Lacubus &c.*

Ad ipſius finem hæc leguntur. *Liber de Montibus. Silvis. Fontibus. Lacubus. Fluminibus. Stagnis ſeu Paludibus. & ultimo de Mari. Joannes Boccaccius de Certaldo feliciter finitus eſt.*

Idem Boccacci Opus habemus in Codice XII. Plutei primi hujus ſiniſtræ partis ingredientium, qui huic in eo tantummodo præſtat, quod ſit antiquior.

Codex binis columnis eſt exaratus; prima ejus pagina affabre filamentis aureis, vividiſque coloribus quoquoverſus delineata: nec ad extremum Malateſteo caret Stemmate, ac duabus ſiglis M. N.

I N V.

Panegyrici veteres numero XII.

Nullus ex his titulum præfert, aut nomen Auctorum præſcriptum habet.

1. Exordium capit ab his verbis. *Bene ac ſapienter P. C. majores inſtituerunt: ut rerum agendarum ita dicendi initium a precationibus caperetur. quod nihil recte, nihil providenter homines ſine Deorum immortalium ope. conſilio. honore auſpicaretur &c.*

Deſinit in hæc verba. *Ego reverentiæ veſtræ ſic ſemper inſerviam: non ut me conſulem & mox conſularem: ſed ut candidatum conſulatus putem.*

Ex his liquet Panegyricum eſſe C. Plinii Secundi dictum *Nervæ Trajano Auguſto*.

2. Initium habet. *Si quis unquam fuit Imperator Auguſte qui te præſente dicturus vere trepidaverit: eum profecto me eſſe & ipſe ſentio: & iis qui conſilium tuum participant videri poſſe video &c.*

Finis eſt. *Compenſabo tibi iſtam imperii injuriam: ſi cum de te ipſo nihil diuerim quod legendum ſit: inſtruam quæ leguntur.*

Latini Pacati Drepani Panegyricus eſt dictus *Theodoſio Imperatori Auguſto ſeniori.*

3. Principium ſumit ab his verbis. *Et ſi ſcio te Imperator: & cunctos qui conſilium tuum participant: poſſe mirari: quod nunc demum gratias agere exorſus ſum &c.*

Finis ei ita imponitur. *Idque omni vitæ meæ tempore ſummis opibus eniuurum: elaboraturum: effecturum ut honores in me tui: non quia neceſſe fuerit: ad quemcumque delati: ſed quia ita oportuerit recte poſiti & ratione collocati eſſe videantur.*

Hæc eſt gratiarum actio Mamertini de Conſulatu ſuo facta *Juliano Imperatori.*

Doctiſſimus *Annalium Eccleſiaſticorum* Parens Baronius Tom. IV. animadvertit, Mamertinum quadam uſum eſſe laudandi arte, qua apertam prodit adulationem, non ſinceram Hiſtoriam.

4. Incipit. *Dicturus Conſtantini auguſtiſſimas laudes qui tantum ultra omnium ſæculorum principes eminet: quantum a privatis ceteri principes receſſerunt &c.*

Deſinit. *Unum modo eſt, quo poſſit fieri Roma felicior: maximum quidem: ſed tamen ſolum: ut Conſtantinum conſervatorem ſuum: ut beatiſſimos Cæſares videat: ut fruendi copiam pro deſiderii modo capiat: & nos alacris eucipiat: & cum Reipublicæ ratio digredi fecerit receptum dimittat.*

Nazarii Panegyricus eſt dictus *Conſtantino Imperatori.*

5. Hoc habet principium. *Facerem Sacratiſſime Imperator quod paulo ante mihi plerique ſuaſerunt ut quantum* (l) *majeſtas ſua nunc mediocritati meæ commodum* (m) *in iſta Civitate celeberrimum ad dicendum dediſſet: de eo ipſo* (n) *ducerem ſermonis exordium: niſi me ab hoc duplex ratio revocaret &c.*

Hunc habet finem. *Cedant privatorum ſtudiorum ignobiles curæ: perpetua mihi erit materia dicendi: qui me probaverit Imperator.*

Panegyricus hic dictus eſt *Conſtantino Conſtantii Filio.* [o]

6. Ab his exordium ducit. *Si Flavia Eduorum tandem æterno nomine nuncupata. Sacer Imperator commovere ſe funditus atque huc venire potuiſſet: tota profecto coram de tuis in ſe maximis: pulcherrimiſque beneficiis una voce loqueretur &c.*

Exornativam hanc, & Euchariſticam Orationem his claudit verbis. *Nos tamen omne nomen accepimus tuum jam non antiquum. Brabactæ* (ſic) *quod hucuſque dicta eſt julia: polia: florentia: ſed Flavia eſt civitas Eduorum.*

Panegyricus iſte nomine Flavienſium eſt dictus *Conſtantino Auguſto*, cujus eſt incertus Auctor. (*p*)

7. Inir

(l) Non *quantum*, ſed *quoniam* Editiones habent.

(m) *Diem* legunt Editiones: Codex *commodum.*

(n) Ignoro, num ceteræ Editiones non diſſimiliter ab his duabus, quas ad manus habeo, legant *deo ipſo*: Codex accurate legit *de eo*.

(o) Incertum hujus Panegyrici Auctorem quamplurimi faciunt. Aſt conjectationes, ut alii animadvertunt, haud ſpernendæ ſuadent eum, cui hic Panegyricus debeatur, hominem fuiſſe natione Belgam. Is publicus Oratoriæ artis Profeſſor erat, juſſuſque eſt hanc *Conſtantino Magno* orationem dicere, cum apud Treviros Imperator ille ageret, nataliſque dies ejus Urbis ab eodem Conſtantino reſtitutæ celebraretur.

(p) Cauſſa hujus Panegyrici hæc fuit. Cum Conſtantinus Magnus Heduorum Civitatem, quæ cum Flaviæ nomine inſigniri cœpit, inviſum iviſſet, eamque multa laborare inopia animadvertiſſet,

7. Initium hoc habet. *Fuerint licet plurimi: multique dicturi ſint ea, quibus omnia facta veſtra ſummarumque virtutum merita laudantur. &c.*

Abſolvitur his verbis. *Vides Imperator quanta vis ſit tuorum in nos cæleſtium beneficiorum: adhuc præſentia tua fruimur: & redditum deſideramus.*

Panegyrica hæc Oratio incertum habet Auctorem, dictaque fuit *Maximiano Herculio, & Conſtantino Auguſtis*, quæ Plinii Panegyricum in Editionibus ſequitur. Sed in Editionibus (quod notandum) aliis omnino verbis, quam quæ ex Codice noſtro retulimus, clauditur, & quidem rectius: eædemque præterea Editiones melius in principio Panegyrici habent: *Diuerint licet*, quam in Codice noſtro: *Fuerint licet*.

8. Ita incipit. *Omnes quidem homines Sacer Imperator, qui veſtræ Majeſtati laudes canunt: & gratias agunt: debitum vobis conantur exſolvere.*

Deſinit. *Dixi Cæſar invicte prope plura quam potui: ſed pauciora, quam debui: ut juſtiſſima mihi cauſa ſit propitio numine tuo & nunc deſinendi & ſæpe dicendi.*

Panegyricus eſt, qui Genethliacus Maximiani Auguſti in Editionibus inſcribitur, Mamertinoque tribuitur, ſed Mamertino ſcilicet vetuſtiori, ac diverſo ab eo, qui *Juliani* Imperatoris ætate floruit. Et hic etiam Panegyricus in Editionibus alia omnino in fine verba habet, quam quibus eum in Codice noſtro claudi modo indicavimus.

9. In eo exordium ita apparet. *Certum habeo V. P. non quidem te qui ſemper in omni genere dicendi maxima facultate viguiſti: ſed circumſtantium pleroſque mirari: quod ego qui ab ineunte adoleſcentia uſque in hunc diem numquam iſto in loco dixerim: & quantulumcumque illud eſt: quod labore ac diligentia videor conſecutus: exercere privatim &c.*

Ad finem perducitur his verbis. *Siquidem maximus, ac pene ſolus fructus eſt recta capientium: ut voluntas eorum ad divinam tantorum principum ſcientiam præferatur.*

Eumenii Rhetoris hæc eſt Oratio pro Scholis inſtaurandis coram Viro perfectiſſimo Galliæ Præſide habita.

10. Initium ita facit. *Cum omnibus feſtis diebus ſacratiſſime Imperator debeat honor veſter divinis rebus æquari: tum præcipue celeberrimo iſto, & imperantibus vobis lætiſſimo die veneratio numinis tui cum ſolemni ſacræ urbis religione jungenda eſt &c.*

His verbis ad finem adducitur. *Quin & ut omnibus modis tua neceſſitudo renovetur: rurſus hic gener eſt ut beatiſſimus Imperator ſemper ex tua ſobole nepotibus augeatur.* (q)

Sed hic apertiſſimus librarii error ſe prodit, cum verus Panegyrici finis ſit.

tiſſet, juvandam eam indulgentia tributorum, quæ quinque præcedentibus annis non ſolviſſet, & proinde ſolvenda adhuc ei ſupereſſent, duxit, præterea remiſſione *ſeptem millium Capitum* eandem in futurum levare. Quid *Capitum* nomine intelligeretur ex *Sirmondo* ad Sidonium, Ducangio, aliiſque petendum. His affecta beneficiis Civitas, cum Conſtantinus Magnus jam ſeu in Trevirenſium Urbe, ſeu in qua alia ageret, Rhetorem ad eum miſit, qui gratias illi publice ageret; id quod a Rhetore illo hac Oratione præſtitum eſt.

(q) Non potui certe non commoveri, dum poſt haud mediocres labores in perluſtrando hoc Codice, atque in obſervandis variis ejuſdem lectionibus, quæ caſtigatioribus Editionibus plerumque conformes ſunt, & quod caput eſt, poſt deprehenſas in variis iis lectionibus quaſdam, per quas contextus ſententiæ clariores redduntur; qua ex re non mediocrem capiebam lætitiam, Codicemque non parvi faciendum intelligebam: non potui, inquam, non indignari, cum oſcitantiam craſſamque ignorantiam animadverti, qui præpoſtere, perturbateque unius Orationis Panegyricæ finem inconſulto alteri non ſemel, neſcio quo conſilio, accommodavit. Siquidem finis Panegyrici X. terminus eſt in Codice *ſeptimi*: & ſic viciſſim. Similiter clauſula Panegyrici XI. finis eſt *Octavi*, & vice verſa.

Videt Imperator quanta vis ſit tuorum in nos cœleſtium beneficiorum adhuc præſentia tua fruimur, & reditum deſideramus.

Panegyricus iſte, ut putatur, Maximiano Auguſto dictus ſuit a Mamertino.

11. Ab his verbis ſumit initium. *Si mihi Cæſar poſt diuturnum ſilentium ſola eſſet vincenda trepidatio: qua rudimenta quædam vocis meæ rurſus experior. Haud immerito me ultro quam ætas: quantalacumque ſtudii mei ferret opinio perturbari confiterer: præſertim cum apud majeſtatem tuam divina virtutum miracula veſtrarum prædicarem &c.*

Finis ita ſe habet. *Dico enim magna certaque fiducia: digna eſt hic quoque gloria veſtra pietas: & poteſt eam præſtare felicitas.*

Panegyricus is Maximiano Aug. dictus fuit, ſenioremque, ut ſuperior, Mamertinum Auctorem habere creditur.

12. His ingreditur verbis. *Unde mihi tantum confidentiæ Sacer Imperator: ut poſt tot diſertiſſimos homines quos & in urbe ſacra, & hic rurſus audiſti dicere auderem? &c.*

Clauſula hujus poſtremi Panegyrici eſt. *Illa tamen erit beata poſteritas ut cum liberos tuos gubernaculis orbis admoveris: tu ſis omnium maximus Imperator. Deo gratias.* (r)

Incerti Panegyricus dictus Conſtantino Aug. Conſtantii Filio.

Codex ſub initium Sæculi XV. eſt exaratus. Prima pagina miris ad latera eſt illuſtrata coloribus, floribus, animalculis, hiſque ſuper auream laminam productis. Intra primæ majuſculæ litteræ ambitum caput viſitur barbati hominis eleganter depictum, qua Plinii imaginem fortaſſe exhibere Pictor voluit.

(r) Panegyricos iſtos accurate recenſuit Janus Gruterus, qui eos Francfurti anno 1607. cum Livineji, Val. Acidalii, aliorumque notis, & caſtigationibus etiam ſuis edidit. Auctores eorum qua floruerint ætate, liquido conſtat. Soli ferme ex iis ætatibus ſunt, quorum Artis Oratoriæ monumenta ad nos pervenerint. Galliæ hæc laus debetur, quod pleroſque in his Oratoribus protulerit. Nam Galli certe *Mamertinus ſenior*, *Eumenius*, & *Nazarius* certe fuerunt, & quamvis *Pacatum* nonnulli Italiæ vindicari, aut Siciliæ poſſe ob id crediderint, quod *Latinus Pacatus Drepanus*, ſeu *Drepanius* in MSS. & Editionibus vocetur, tamen ipſemet Galliam ſuam vocat.

Hiſce Panegyricis in quibuſdam Editionibus adjungitur. *Auſonii gratiarum actio pro Conſulatu dicta Gratiano Imperatori*, hæc ſæpius edita cum reliquis Auſonii Scriptis. De ea in Codice noſtro altum eſt ſilentium, neque eam in aliquibus aliarum Bibliothecarum Catalogis MSS. Codicum additam XII. hiſce Panegyricis reperio;

PLUTEUS XVIII.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

1. **M**. T. Ciceronis *Tuſculanarum Quæſtionum Libri V.*

Præcedunt Inſcriptiunes rubris characteribus notatæ omnium librorum, qui hoc in Codice continentur.

Titulus libri primi eſt hujuſmodi. *Incipit M. T. C. Tuſculanarum Quæſtionum liber primus -- Cum defenſionum laboribus Senatoriiſque muneribus: aut omnino: aut magna ex parte eſſem aliquando liberatus &c.*

Definit hic liber primus -- *Cras autem: & quot dies erimus in Tuſculano agamus hæc: & ea potiſſimum quæ levationem habeant ægritudinum: formidinum: cupiditatum: qui in omni Philoſophia eſt fructus.*

Deeſt in hoc noſtro Codice *uberrimus*, & accuratius Editiones legunt: *qui omni e Philoſophia eſt fructus uberrimus.*

Characteribus majuſculis rubri coloris ad hujus libri finem, & ſecundi legitur.

M. T. C. Tuſculanarum liber primus explicit. Incipit liber ſecundus feliciter.

Non abſimili ratione finem, & principium ſequentium Librorum Librarius diſtinguit. Liber quintus definit in hæc verba.

Noſtris quidem acerbiſſimis doloribus: variis & undique circumfuſi moleſtiis alia nulla potuit inveniri levatio.

Vocabulum *moleſtiis*, quod in contextu deeſt, in margine habetur. In Editionibus rectius legitur: *variiſque, & undique circumfuſis moleſtiis.*

Heic obſervandum venit, in his quinque Libris quandoque verba eſſe, quæ a Librario omiſſa in textu, iiſdem characteribus exarata in marginibus occurrunt.

Ad hujus Operis finem litteris grandiuſculis legitur. *Expliciunt Quæſtiones Tuſculanæ.*

2. Sequuntur Libri V. *de finibus bonorum, & malorum*. Hinc Lemma primi libri eſt.

M. T. C. de finibus bonorum, & malorum liber primus incipit. -- Non erem neſcius Brute cum quæ ſummis ingeniis: exquiſitaque doctrina Philoſophi græco ſermone tractaſſent.

Definit. *Quæ mihi facultas ut id meo arbitratu facerem: ante hoc tempus numquam eſt data.*

Obſervandum in margine poſt primam hujus libri paginam hæc haberi. *Incipit Torquatus diſputare de voluptate: & Epicuri ſententiam probat.*

Majuſculis coloratis characteribus ad calcem hujus primi libri hæc leguntur.

M. T. C. de finibus Bon. & Mal. liber primus explicit: Incipit liber ſecundus.

Quilibet ex his quinque Libris finem habet cum eadem clauſula, & liber ultimus exorditur.

Cum audiſſem Antiochum. Brute. ut ſolebat cum M. Piſone in eo gymnaſio: quod Ptolomæjum vocatur &c.

Finis iſtiuſmodi eſt. *Sed tempus eſt, ſi videtur: & recte quidem ad me. Quod cum ille dixiſſet, & ſatis diſputatum videretur: in oppidum ad Pomponium perreximus omnes.*

3. Ejuſdem *de Divinatione.*

Liber ita inſcribitur. *M. T. C. de Divinatione incipit.*

Quærenti mihi multumque: & diu cogitanti: quanam re poſſem prodeſſe quamplurimis: ne quando intermitterem conſulere reipub. nulla major occurrebat:

quam

quam ſi optimarum artium vias traderem meis eivibus: quod compluribus jam libris me arbitror conſecutum &c.

His verbis finem imponit. *Nam medici ex quibuſdam rebus & advenientes et creſcentes morbos intelligunt: nonnullæ etiam valetudinis ſignificationes: ut hoc ipſum pleni enective ſimus: ex quodam genere ſomniorum intelligi poſſe dicuntur.*

In Codice poſt laudata verba ſtatim ſequitur. *Nihilque aliud additur.* His verbis Librarius plane oſtendit, hunc librum mutilum eſſe. Et revera illis verbis non clauditur liber in Editionibus, & non pauca deſunt ad ejus perfectionem.

Libri Ciceronis *de Divinatione* duo ſunt. Exordium, quod attulimus, eſt ſecnndi Libri; ut eſt pars illa, quam dedimus; & quæ ad finem occurrit hujus libri in Codice exiſtentis. Caret igitur Codex libro primo *de Divinatione*.

4. Ejuſdem *de Natura Deorum* Libri III.

Epigraphe libri primi. *Marci Tullii Cic. de Natura Deorum incipit liber primus; lege feliciter.*

Ex his verbis liber primus ducit initium. *Cum multæ res in Philoſophia nequaquam ſatis adhuc explicatæ ſint: tum perdifficilis: Brute: quod tu minime ignoras: & perobſcura quæſtio eſt de natura Deorum &c.*

Ejus finis eſt. *Eſſe enim propitius poteſt nemini: quoniam ut dicitis omnis in imbecillitate eſt, & gratia & caritas.*

Ad binos alios Libros, qui ſequuntur, legitur etiam: *incipit liber ſecundus: Lege feliciter*, & pariter ad tertium, cujus libri finis eſt.

Quæ ipſa tamen tam levia non ſunt quam eſt ſtoicorum de natura Deorum oratio. Hæc cum eſſent dicta: ita diſceſſimus ut Vellio Cottæ diſputatio verior: mihi Balbi ad veritatis ſimilitudinem videretur eſſe propenſior.

In marginibns trium horum Librorum ſummaria occurrunt earum rerum, de quibus in contextu Operis diſſeritur.

5. *De Senectute.*

6. *De Amicitia.*

7. *De Officiis Libri III. M. T. Cicer. de Officiis incipit liber primus: lege feliciter.*

8. Ejuſdem *de Paradoxis*.

9. *Sequitur de Academicis.*

10. Sequitur aliud Ciceronianum Opus, quod nullum præfert titulum. Hoc autem in Tabella Pluteo affixa ita indicatur. *Ejuſdem* (ſcilicet Ciceronis) *ad Hortenſium*. Hæc indicationis ratio ſalivam movit, ſtimuloſque mihi addidit ad ipſum librum attente perlegendnm, ut dignoſcerem, num liber Ciceronis eſſet, qui inſcribebatur *Hortenſius*, cujus jacturam multis ab hinc Sæculis ægre fert Litteraria reſpublica, ejuſque tantummodo quibuſdam fruitur fragmentis; nec ne. [a] Legi ejus exordium, quod exſcribo. *Magnum ingenium, Lucii Luculli, magnumque optimarum artium*

(a) Multis ingenium meum re perpexiſſe Lectores confido. Et quamvis non mediocri perfuſus ſim lætitia, exiſtimans librum hunc ad Hortenſium cum in Indice, tum in Tabella Pluteo affixa indicatum, theſaurum illum eſſe X. ferme retroactis Sæculis deperditum; adhuc tamen re clarius perſpecta, corrigendus eſt Index, & Tabella, atque loco ejuſdem *ad Hortenſium* ſcribendum *Ciceronis Lucullus*, ne litterati Viri Bibliothecam adeuntes, fallaciis a veritate abducantur. Extant ſiquidem jam edita multa fragmenta a Lactantio, S. Auguſtino, Nonio, Servio, Frontono, Priſciano, aliiſque, eaque collecta tradidit Dionyſius Lambinus Monſtrolienſis. Aſt Sigonius ex iis perbelle Ciceronis imitatus Eloquentiam novum edidit *Hortenſium* (quæ res preter dolum longe multum ejus elegantem ſcribendi modum, & doctrinam laudibus effert), contra quem Ricobonus arma contulit, oſtenditque ſub ementito Ciceronis nomine Hortenſium eſſe evulgatum, quod ſeveriores criticæ Artis amatores plane ſentiunt. De hac re vide Lypſium in libro de *Conſtantia*, ac in animadverſionibus ad Plinianas Epiſtolas, atque etiam Tiraboſchium Tom. I. lib. III. pag. 247. Novum illum Ciceronis Hortenſium typis eſſe excuſum, nequit inficiari; numne Sigonii opus, an alterius, ſub judice lis eſt.

artium ſtudium, tum omnis liberalis, & digna homine nobili ab eo percepta doctrina, quibus temporibus florere in foro maxime potuit, caruit omnino rebus humanis. Ut enim Urbanus admodum adoleſcens cum fratre pari pietate & induſtria prædito paternas inimicitias magna cum gloria eſt perſecutus, in Aſiam quæſtor profectus, ibi per multos annos admirabili quadam laude provinciæ præfuit; deinde abſens factus ædilis, continuo prætor: licebat enim celerius legis præmio: Poſt in Africam; inde ad Conſulatum, quem ita geſſit, ut diligentiam admirarentur omnes, ingenium agnoſcerent &c. Finis eſt – *Habeo inquam ſententiam tuam, nec eam aſpernor, ſed tibi quid tandem videtur Hortenſi? Tum ille ridens tollendum. teneo te, inquam, nam iſta Academiæ eſt propria ſententia. Ita ſermone confecto, Catulus remanſit, nos ad naviculas noſtras deſcendimus.* Hæc & alia in Codice exarata, Editionibuſque collata, cum apprime ipſis conformentur, (ſi excipias quandam lectionum diverſitatem) clarius, certiuſque oſtendunt non Ciceronis Hortenſium diutiſſime conquiſitum, licet fruſtra, ſed M. T. Ciceronis Academicarum Quæſtionum eſſe primæ Editionis Venetæ M. D. LXXIX. librum II.; ſeu potius, ut eum numerat Nonius, librum IV., qui inſcribitur *Lucullus*.

11. *De Legibus*.

12. *De eſſentia Mundi*; eſtque liber ille, qui in Editionibus dicitur *de Univerſo*.

13. Tandem ejuſdem Ciceronis *de Fato*.

M. T. C. *de fato* incipit – *Quia pertinet ad mores: quos ἤθη Græci vocant: nos eam partem Philoſophiæ de moribus appellare ſolemus.* Deeſt principium, quo carent ſimiliter Editiones.

Deſinit in hæc verba. *Nam ſi atomis ut gravitate ferantur: tributum eſt neceſſitate naturæ quod omne pondus nulla re impediente moveatur & feratur neceſſe eſt: illud quoque neceſſe eſt declinare quibuſdam atomis: vel ſi volunt: omnibus naturaliter.*

Multa etiam heic deſunt.

Codex nitide eſt ſcriptus, ſed non omnino accurate. Litteræ initiales primi Libri, & ſequentium mediocris molis ſunt, coloribus variis, & parvis lamellulis auro illitis ornatæ; eſtque exaratus ſub initium Sæculi XV.

I N I I.

Ejuſdem Ciceronis Orationes *in Verrem, & Philippicæ*.

Eſſe Orationes ipſas, quas indicavimus ex earum lectione perſpicuum eſt. Cæterum Codex ipſe nullum toti Operi, vel ſingulis Orationibus lemma præmittit, quo id indicatur. In margine tamen variis locis adnotationes viſuntur, quibus de rebus in contextu agatur, monentes.

Quæ verba identidem intra harum Orationum contextum occurrunt: *Recita Literas, Recita Decreta*, & ſimilia; ea in hoc Codice rubri coloris characteribus exarata cernuntur.

Ultimæ Philippicæ finis, quæ occurrit in Codice, iſtiuſmodi eſt. *Ea ſolvantur eorum: qui in hoc Bello pro patria occiderunt Parentibus Liberis Conjugibus Fratribus: iiſque tribuantur: quæ militibus ipſis tribui oporteret ſi illi viuiſſent: qui morte vicerunt.*

Codex primam initialem litteram præfert grandiuſculam laminis auratis, vividiſque coloribus egregie refertam; non ita ſingularum Orationum initiales, quæ mediocris ſunt molis, pulchre tamen depictæ. Ad primæ paginæ limbum viſitur Familiæ Principis Malateſtianæ Stemma eleganter delineatum. Sub initium Sæculi XV. fortaſſis Codex eſt ſcriptus.

I N I I I.

Marci Tullii Ciceronis *Epiſtolarum familiarium* Libri XVI.

Ita tamen non eſt hujus Codicis titulus; ſed tabellæ Pluteo affixæ. Siquidem

Codicis

Codicis Epigraphe hæc tantum præfert. *M. T. Ciceronis Epiſtolarum Libri XVI.* (*b*)
In medio paginæ legitur.

Liber I.

1. *Marci T. C. Epiſtolarum liber primus incipit feliciter.*

Mar. Cicero S. Pl. dicit Pu. Lentulo proconſuli: quæ verba rubri coloris ſunt, & hoc idem ſervatur in aliis Epiſtolis.

Incipit. *Ego omni officio &c.*

2. *M. T. Ciceronis Epiſtolarum ad P. Lentulum explicit primus liber: Incipit ſecundus ad Curionem feliciter.*

„ M. Cicero S. D. Curioni.

Incipit. *Quamquam &c.*

3. *M. T. C. Epiſtolarum ad Curionem, & ceteros liber ſecundus explicit: Incipit liber tertius ad Appium feliciter.*

„ Cicero Appio Pulchro Imperatori S. D.

Si qua res &c.

4. *M. T. C. Epiſtolarum liber tertius ad Appium explicit: Incipit quartus ad Servium Sulpicium – Cajus Trebatius &c.*

5. *M. T. C. Epiſtolarum ad Servium Sulpicium explicit liber quartus. Incipit liber quintus.*

„ Q. Metello proconſ. S. D. M. T. C.

Exiſtimaveram &c.

Hujuſmodi liber continet Epiſtolas ad varios ſcriptas.

6. *M. T. C. Epiſtolarum liber quintus explicit: Incipit ſextus ad Aulum Torquatum, & ceteros.*

„ M. Tullius Cicero S. D. Aulo Torquato.

Et ſi ea perturbatio &c.

7. *M. T. C. Epiſtolarum liber ſextus explicit: Incipit ſeptimus.*

„ M. C. S. D. Mario.

Si te dolor &c.

Epiſtolæ hujuſce libri ad varios ſcriptæ ſunt. Quod quidem obſervatur in libro primo *ad Lentulum*, ubi omnes Epiſtolæ non ad ipſum datæ ſunt; ſic etiam in libro ſecundo non omnes ad Curionem datæ, ſed multæ Ciceronianæ ad Cœlium, & aliquæ ad alios; pariter in libro quarto non omnes ſunt Ciceronis, ſed aliquæ Variorum ad ipſum, & illæ Ciceronis haud omnes ſunt ad *Servium Sulpicium*. Quod indicare omiſimus, cum de iis locuti ſumus.

8. *M. T. C. Epiſtolarum Liber ſeptimus explicit: Incipit liber octavus.*

„ Cœlius S. D. Ciceroni.

Quod tibi &c.

Omnes Epiſtolæ hujus libri a Cœlio ad Ciceronem datæ ſunt. (*c*)

9. *M. T. C. Epiſtolarum liber octavus explicit: Incipit nonus.*

„ M. C. S. D. Varoni.

Ex his &c.

Epiſtolæ hujus libri aliquæ Ciceronis ſunt, & aliquæ Variorum ad Cicerunem.

10. *M.*

(b) Doctiſſimi Viri obſervarunt, veteres Codices, & Scriptores numquam huic Operi *Epiſtolarum* Ciceronis titulum dediſſe *Epiſtolarum familiarium*, vel *ad familiares*, ut modo uſus invaluit, ſed potius *Epiſtolarum ad diverſos*, & rectius quidem.

(c) Hic eſt M. Cœlius Rufus, quem Voſſius in Præfatione ad libros de *vitiis ſermonis* non dubitat æquare Ciceroni, Cæſari, aliiſque veteribus latinæ eloquentiæ Magiſtris.

10. *M. T. C. Epiſtolarum liber nonus euplicit. Incipit decimus.*

„ M. C. S. D. Planco.

Et abſui proficiſcens &c.

Epiſtolæ hujus libri partim Tullii, partim aliorum ad eum ſunt. Inter ipſas hæc, quæ hoc in libro ultimum habet locum, ita inſcribitur.

„ M. Lepidus Imper. & Pon. Maximus S. D. Senatui: Populo: Plebique Ro- „ manæ. & incipit. *Si velletis &c:*

11. *M. T. C. Epiſtolarum liber decimus explicit: Incipit undecimus.*

„ Brutus Bruto ſuo, & Caſſio S. D.

Quo in ſtatu &c.

Variæ Epiſtolæ heic habentur, nec a Cicerone elucubratæ, nec ad eundem directæ.

12. *M. T. C. Epiſtolarum liber undecimus explicit: Incipit duodecimus ad* C. *Caſſium & Brutum.*

„ Cicero S. D. Caſſio.

Finem &c.

In margine decimæ quintæ Epiſtolæ hujus libri, hæc leguntur litteris rubri coloris. *Hoc etiam loco inſcitia reſcriptorum factum videtur: ut Epiſtolæ plures in unum coactæ ſint, quæ in aliis Codicibus inveniuntur diviſæ. Loca quæ ſint, inferius recognoſces: cum initium hinc ſumpſeris.* Verba hæc ejuſdem omnino Librarii manu ſunt exarata, qua Epiſtolæ ſcriptæ.

Hæ quæ in unum collectæ ſunt, & confuſæ ſex numero occurrunt, poſt quarum poſtremam in margine litteris ſimiliter rubris legitur. *Ultima Epiſtola ex iis: quæ in unum cohactæ* (sic) *ſunt: quod vitium eo minus eſt nota dignum: quia ad unum omnes intendunt.*

Epiſtolæ omnes ad varios ſunt directæ.

13. *M. T. C. Epiſtolarum liber duodecimus explicit: Incipit ejuſdem liber tertius decimus.*

„ M. C. S. D. C. Memmio.

Et ſi non &c.

Pariter hujus libri Epiſtolæ ad varios ſcriptæ ſunt.

14. *M. T. C. Epiſtolarum liber tertius decimus explicit: Incipit liber quartus decimus.*

„ M. C. S. D. Terentiæ ſuæ: Tulliolæ ſuæ: & Ciceroni ſuo.

Et litteris &c.

15. *M. T. C. Epiſtolarum liber quartus decimus explicit: Incipit ejuſdem quintus decimus.*

„ T. Cicero Proconſul S. D. Conſ. Populo Romano Tribunis Plebis & Senatui. (*d*) *Si valetis &c.* Codex legit. *Si valatis.*

In mar-

(d) Multa in his quæ in Codice exſcripſi, Librarii peccata ſuot, de quibus non ſemper monendum duxi. Heic etiam in his verbis *Populo Romano* manifeſtum Librarii noſtri, vel certe vetuſtioris Codicis, quem Librarius noſter exſcripſit, peccatum tenemus. Nam pro *Populo Romano* ſcribi debuerat *Prætoribus*, ſeu compendio litterarum *Praet.*; ut habent pleræque Editiones. Error ortus ex breviata voce PR. Prætores indicante, quam hoc locn vetuſtior aliquis Codex habebat. Duæ enim hæ litteræ PR. perperam exiſtimatæ ſuot initiales duarum vocum, atque harum nempe *Populo Romano*. Vera Epiſtolæ inſcriptio hæc fuit. M. T. C. Proconſ. S. D. COSS. PRAET. TRIB. PL. SENATUI. P. Q. R. Solemne hoc fuiſſe in Epiſtolis ad Senatum ſcriptis, ut in iis initium duceretur a ſalutatione trium horum Magiſtratuum, *Conſulum* ſcilicet, *Prætorum*, & *Tribunorum Plebis*, cum ex aliis ipſius Ciceronis Epiſtolis, tum ex aliis etiam veteribus Scriptoribus, & monumentis diſcitur. Videſis Antonium Zirardinum copioſe & erudite hac de re agentem in Comment. ad Novellas ex Ottobon. Codice editas Cap. VIII. pag. 366., & ſeqq.

In margine tertiæ decimæ paginæ poſt initium hujus libri habetur Epiſtola quædam, quam forſitan Librarius exſcribere inter alias per oſcitantiam omiſerat, cujus titulus eſt.

„ M. C. S. D. L. Paulo conſ.

Incipit. *Et ſi mibi &c.*

Ad diverſos ſuot Epiſtolæ hujus libri.

16. *M. T. Ciceronis Epiſtolarum liber explicit quintus decimus: Incipit* ejuſdem *liber ſextus decimus*.

„ Tullius & Cicero & Quiotus S. D. Tironi humaniſſimo, & optimo: Poſt verbum *Cicero* deeſt ſigla F. ideſt filius.

Vide quanta ſit &c.

Unica poſt haoc Epiſtola in Codice occurrit, ea nimirum, quæ in Editionibus ſexta decima eſt hujus libri, quæ ſic habet. *M. Fratri S. D.*

Incipit. *E Tirone mi Marce &c.*

Heic Librarius ootat ooooullas Epiſtolas *in unum coactas eſſe*, atque etiam abſque ordine collocatas.

Poſt penultimam Epiſtolam majuſculis litteris habetur FINIS.

Poſtea vero altera occurrit *ad Tironem directa* Epiſtola, hocque ut puto tribuendum incuriæ Librarii: ſicoti & ipſius iodiligeotiæ verba quamplurima, quæ in margine hujus Codicis multis io locis reperiuotur, io textu deerant. Correctiooes tamen hæ ejuſdem ſunt Librarii.

In fioe. *M. Tullii Ciceronis liber decimus ſextus explicit feliciter.*

Codex in margine ſioiſtro, & ſuperiori primæ paginæ variis coloribus, aureiſque lineolis eſt refertus, cum initiali littera exiguæ molis iiſdem illuſtrata ornamentis; & Sæculo XV. eſt exaratus: atque io ioferiori margioe cum duabus ſiglis M. N. auro illitis extat Inſigne Malateſteum.

I N I V.

Ejuſdem Ciceronis *Rhetoricorum Libri V. ad Herennium*. Ejuſmodi eſt Codicis inſcriptio.

1. Aſt primo veniunt de *Inventione* Libri II., quos Cicero adhuc adoleſceos ſcripſerat.

Hi duo Libri Prologom ſuum habeot, & primi Prologus ita iocipit. *Sæpe & multum* &c. Neque ſolum hiſce duobus de Ioventiooe Libris Prologus præmittitur, ſed etiam Libris *Rhetoricorum*. Quod & per ſe perſpicuum eſt, & noſtri Codicis Scriptor indicatum voluit his in fronte eorum poſitis verbis. *M. T. Ciceronis Rhetoricorum incipit Prologus.*

Ad finem primi libri de *Inventione* habetur. *M. T. C. Inventionis liber primus explicit: Incipit ſecundus -- Crotoniatæ quondam &c.*

Advertendum, quod ſæpe in hoc Codice initio ſingulorum Librorum litteræ initiales deſunt; & io principio ſecundi libri de *Inventione* in margioe viſitur parva Alphabeti littera .c. indicans procul dubio, qualis eſſe debeat ioitialis primæ vocis, a qua liber principium ducit. (*e*)

2. Io fine hujus ſecundi libri hæc ſuot. *Explicit ſecundus liber: Incipit liber Rhetoricorum primus M. T. Ciceronis ad Herennium*. -- Initium eſt. *Etſi negotiis &c.*

Ad hujus primi libri Rhetoricorum calcem legitur. *Explicit liber primus M. T. Ciceronis ad Herennium: Incipit ſecundus*. Simili verborum formula cum Herennii (ad quem nempe Opus ſcriptum ſit) mentiooe quiſque ex ſequentibus Libris a ſuperiore diſtioguitur uſque ad quintum. (*f*)

Poſt

(e) Corrigatur Tabella Pluteo huic affixa, quæ binos hos Libros de *Inventione* non indicat, & ſolum hæc ſcripta exhibet. *Ejuſdem Rhetoricorum Libri V. ad Herennium.*

(f) Libros hos ad Herennium S. Hieronymus lib. I. ad Rufinum, & in Præfatione ad Abdiam M.

Digitized by Google

Poſt quintum ſequitur ſine indicatione nominis, ad quem ſequens liber directus eſt.

Explicit quintus liber M. T. Ciceronis : Incipit ſextus : et ipſius exordium eſt. *Diſtributio &c.*

Ad calcem hujus ſexti libri rubris characteribus hæc exarata conſpiciuntur.

Explicit liber Ciceronis novæ Rhetoricæ : quem ego tranſcripſi Andreas Catrinellus Genuenſis die XX. Menſis Novembris anno Incarnationis 1465. *quo die vitam cum morte commutavit Magnificus Dominus Malateſta Novellus de Malateſtis Pandulphi filius Malateſtæ Nepos.*

3. Poſt hæc ſex ſequuntur Orationes ejuſdem Ciceronis *in Catilinam :* quod tamen in tabella pluteo affixa non notatur. Sunt tamen alia manu quam, qua ejuſdem Codicis Opera exarata fuerunt.

4. Publii Ovidii Naſonis de *Ponto*.

Quamvis nullum tum in principio, tum in fine nomen ſive Operis, ſive Auctoris occurrat; attamen Ovidii Epiſtolarum de Ponto opus eſſe ex lectura certe deprehenditur.

Incipit.

„ Naſo Tomitanæ jam non novus incola terræ
„ Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
„ Si vacat : hoſpitio peregrinos : Brute : libellos
„ Excipe : dumque aliquo quolibet abde loco.

5. Statii Papinii *Achilleis*.

Hoc initio Operis in Codice non indicatur. In fine tamen hæc ſunt:

Explicit liber Statii achill..... Sequuntur aliæ litteræ, ſed eæ vel abraſæ, vel uſu detritæ vix amplius diſcernuntur.

Hujus Operis eſt Exordium.

„ Magnanimum Æaciden formidatamque Tonanti
„ Progeniem : & patrio vetitam ſuccedere cœlo,
„ Diva, refer.

Hoc Poema alia etiam manu eſt exaratum, ut ex characteribus plane dignoſcitur; nec in duos, ut in Editionibus dividitur, ſed uno perpetuo Libro conſtat (*g*)

P 2 Codex

M. Tullio Ciceroni tribuit, aliique permulti (ut Priſcianus multis in locis, Lupus Ferrarienſis epiſt. prima ad Eginhartum) pro certo habere ſe oſtendunt, Ciceroni adſcribendos. Viri tamen ſcientiſſimi, verſatiſſimique in Ciceronis lectione ipſi abjudicant, & quidam tribuunt *Lucio Cornificio*, ad quem Epiſtolæ Ciceronis extant; vel *L. Cornificio* Filio: nonnulli *Ciceroni* Filio, vel *Tullio Tironi*: & Aldus Manutius Paulli filius epiſtola ad Navagerium refert in antiquiſſimo Romano Codice Librorum ad Herennium nomen *M. Gallioni*, licet alia manu deletum, comparuiſſe. Quid ſtatuendum hac de re ſit, alii viderint. In hoc noſtro porro Codice non quattuor ſoli, ut in Editionibus, ad ſex Operis, quo de agimus, Libri diſtinguuntur, & exhibentur. Sed minime ob id credas duobus Libris, qui nondum editi fuerint, noſtrum Codicem auctiorem. Soli revera in eo quattuor libri ſunt, qui in editionibus habentur. Sed Librarius arbitraria eorum diviſione, ut ſex viderentur, effecit; & liber, qui in Codice eſt ſextus, portio eſt poſtremi libri, quem quartum Editiones faciunt.

(g) Alios extare in Bibliothecis Statii Codices *Achilleidos*, qui, ut Codex noſter, unum ejus Operis librum, non duos, vel plures faciant, teſtis eſt Barthius LII. 13. Adverſ. Sunt quidam Manuſcripti, qui in quinque libros partiuntur hoc Opus, & quidem inſcite, judice ipſo Barthio. Editiones in duos dividunt Libros. De iſto Poeta hæc Thomas de Pinedo pag. 488. ad Stephanum Biz. *Statius Papinius eruditus Poeta in Sylvis, ſublimis in Thebaide, blandus in Achilleide*. Utrumque Poema *Achilleidem*, & *Thebaidem* Domitiano Imperatori dicavit Statius, diemque obiit ſupremum anno Chriſti XCVI.

De Statii noſtri vita, & rebus conſulendi Annales Statiani editi a doctiſſimo Viro H. Dodvvello Oxon. 1698.

Codex eſt Sæculi XV., nitide ſcriptus, & quantum ex ejus lectione deprehendere licuit etiam accuratus.

IN V.

1. Anaſtaſii Bibliothecarii *Hiſtoria Eccleſiaſtica*.

Hæc Hiſtoria in plura capita eſt diſtributa; & ſingula, ut videre eſt, vel duos, vel tres, aut quinque, & etiam aliqua octo, & non amplius annos complectuntur.

Hujus Hiſtoriæ exordium eſt. *Pompejus Bello Hieroſolyma percepta. Ariſtobulum quidem victum cum filiis Alexandro & Antigono tenebat &c.*

In Codice ad *annum Mundi VDCCCXLI.*, *Divinæ Incarnationis CCCXII.* quædam genealogica Arbor delineata conſpicitur, qua Conſtantini Magni ortus ab auguſtiſſimis Imperatoribus oſtenditur.

Poſt annum Incarnationis DCXCI. rubris characteribus hæc ſcripta leguntur.

Imperat igitur Romanis denuo Juſtinianus annis ſex: Arabum princeps efficitur Ubabid. annis novem. Conſtantinopolitanus Epiſcopus habetur. Cyrus qui ſex præſedit annis Eccleſiæ: de quo dicetur inferius.

Sequitur inde. *Igitur anno* &c.

Poſt annum Incarnationis DCCXCVI. rubri coloris litteris hæc poſtea ſcripta occurrunt.

Anno itaque mundi conditionis ſex milleſimo trecenteſimo quarto: divinæ vero Incarnationis anno octingenteſimo quarto: Menſe Octobris: die quinta: hora prima: Indictione quinta &c. Sequitur inde. *Michael Piiſſimus &c.* & narratur Michaelis Imperatoris acclamatio, & coronatio.

Finis hujus Hiſtoriæ eſt. *Super hoc inſaniens nequiſſimus miſſo curſu ad Sanctum Mamam Palatium incendit: Et æneo leone Hyppodromii una cum urſa: & draguncùlo latus (h) marmoribus electis in plauſtro impoſita reverſus eſt; & obſeſſam adrianopolim cepit. (i)*

2. Nicephori *Chronologia*.

Præfationis Epigraphe. *Incipit Præfatio Anaſtaſii Bibliothecarii Apoſtolicæ ſedis.* In MS. Thuan. deſunt, ut Viris doctis notatum eſt, verba hæc: *Bibliothecarii Apoſtolicæ ſedis.* In noſtro vero non ſunt illa verba: *ad Joannem Diaconum Urbis Romæ*, quæ leguntur in Tom. IV. Hiſtoriæ Bizant. Scriptor., iiſdemque verbis Editio P. Pithei caret.

Hujus Præfationis exordium eſt. *Eccleſiaſticam: cariſſime Frater: & digne Chriſti Levita Johannes: auctore Deo: ſcripturus hiſtoriam exigit a me quædam in latinum ſtylum ex Græcis voluminibus transferenda: quo & ipſa quoque propoſito inſeras operi & intexas &c.*

Finis ejus eſt: *Gratum enim eſt Deo & acceptum: quod ei ſecundum vires offertur.*

Dein rubris characteribus: *Explicit Prologus. Incipit Chronographia tripartita.*

Inſcriptio. *Chronographia brevis beati Nicephori Conſtantinopolitani Epiſcopi.*

Ab his verbis initium ducit. *Adam cum eſſet annorum ducentorum genuit Seth, Seth factus annorum ducentorum quinque Enos &c.*

Obſervandum heic venit initialem litteram A in verbo *Adam* deeſſe, ſicuti & deeſt initialis in Prologo hujus Coſmographiæ.

De-

(h) Editio, quæ obvia eſt in corpore Hiſtoriæ Bizantinæ, legit *dracunculo lacus*: non *draguncùlo latus*, ut per inſcitiam ſcripſit Librarius Codicis noſtri.

(i) Anaſtaſius Bibliothecarius Romanus Sæculo Eccleſiæ IX. & floruit, & multa ſcripſit, vertitque quamplurima latine ex Græcis. Hiſtoriam hanc Eccleſiaſticam ex Nicephoro (cujus Chronologiam tripartitam in latinum verterat) Georgio Syncello, & Theophane Confeſſore Anaſtaſius conſarcinavit, eaque inter ſcriptores Hiſtoriæ Bizantinæ lucem vidit loco ſupra laudato pag. 7. & ſeqq. Latine ſcripſit vitas nonnullorum Pontificum, quæ aliis intermixtæ habentur in Opere notiſſimo Vitas Rom. Pontificum a Variis ſcriptas continente, quod pluries excuſum eſt.

Deſinit in hæc verba *VIII. Ignatii, & Policarpi Patoris*. (*l*)

Codex nitidiſſimus eſt, pulcherrimiſque characteribus ſcriptus, & littera initialis, quæ ſe offert in primi Operis folio lamellulis aureis, variiſque coloribus eſt ornata, quod ornamentum partim in ſuperiore margine, partim in eo, qui eſt ad ſiniſtram ſcribentis, extenditur. In inferiori extat Stemma gentilitium Domus Malateſtianæ. In toto hoc Codice, qui ſcriptus eſt Sæculo XV., paucis in locis viſuntur verba in margine exarata, quæ in textu a Librario fuerunt omiſſa.

I N V I.

Incerti Auctoris Exercitationes Rhetoricæ in varias Ciceronis Orationes. Codex hic principio caret, & per quattuor integra folia de variis regulis ad Rhetoricam pertinentibus, ipſiuſque laudibus fit ſermo. Poſtque ad quinti folii ſummitatem initialis littera obſervatur auro, & coloribus illuſtrata, & ita Auctor incipit.

1. *Titus Annius Milo Civis Romanus &c.* Prima completa pagina rubri coloris hæc ſunt verba. *Genus cauſæ in quo hæc habetur Oratio*: poſtea: *hæc inſignis Oratio &c.* In fine hujus Capitis (nam in Capita hæ Exercitationes juxta Orationum diverſitatem, quas is Auctor declarat, atque analytica methodo illuſtrat, diſtribuuntur) hæc occurrunt.

Explicit argumentum Orationis Pompejanæ.

Deinde ſequitur. *Incipit Argumentum Orationis Ciceronis in Titum Annium Milonem*; hæcque verba rubris characteribus ſcripta ſunt. Declarato autem in primo Capite *Orationis Milonianæ* argumento, aliud ſubnectit: *de Cauſa defenſionis, atque de genere Cauſæ*, & ait: *Unde purum genus Judiciale dici debet*; & poſt quattuordecim lineas ſequitur aliud Caput: *de conſtitutione, in qua hæc habetur Oratio.*

Sequuntur itidem multa alia Capita ad Rhetoricam ſpectantia ſumpta ab eadem Oratione; poſtremumque Caput eſt *de Elocutione*; & ad ipſius finem rubris characteribus: *Explicit Miloniana*.

2. *Incipit argumentum de laudibus Cæſaris occaſione M. Marcelli per Cæſarem reſtituti.*

Exordium eſt. *Marcellus Civis Romanus &c.*

Sunt ſimiliter hujus Exercitationis in Codice plura Capita, quæ in hac Marcelliana Oratione multas hauſtas eſſe Rhetoricæ Regulas, demonſtrant. Quod quidem de aliis etiam Orationibus, Exercitationes hæ ſedula, ſummaque cum doctrina oſtendunt.

Poſt hæc. *Explicit de laudibus Cæſaris propter Marcellum reſtitutum*.

3. *Incipit argumentum Orationis pro Q. Ligario*.

Initium. *Quintus Ligarius &c.*

Heic pariter diverſa ſunt Capita, quæ artificium Ciceronianum produnt, regulaſque Rhetoricæ exhibent deductas ex ipſa Oratione.

4. *Incipit argumentum in Orationem pro Rege Dejotaro*.

Principium. *Dejotarus Galatiæ Rex &c.*

Poſt decimam paginam a principio *Argumenti* hujus Orationis in Capitis medio rubri coloris hæc leguntur. *Confirmatio diviſorum.*

In fine animadverſionum hujus Orationis Inſigne vetuſtum conſpicitur Domus Malateſtianæ, qua ratione neſcio.

5. *Argumentum Orationis Plancianæ*: ideſt pro Cn. Plancio.

Incipit *Cneus Plancius &c.*

In fine

(l) Plurima heic in noſtro Codice deſiderantur, quæ leguntur in laudata Editione inter Hiſtoriæ Bizantinæ Scriptores obvia, & ad MSS. Caſin. & Thuan. exacta.

In fine. *Explicit Planciana.*

6. *Incipit argumentum Orationis pro Silla:*
Initium eſt. *Silla & Antonius &c.*
In fine. *Explicit pro Silla.*

7. *Argumentum pro A. Licinio Archia poeta.*
Incipit *Aulus Licinius &c.*
In fine. *Explicit pro A. Licinio Archia poeta.*
Sequitur argumentum *de laudibus Cæſaris occaſione M. Marcellini per Cæſarem reſtituti*. Aſt error plane deprehenditur Librarii, qui bis in Codice exſcripſit ea omnia, & repetit, ut videre eſt, quæ num. 2. ſuperius ſunt indicata.

8. *Argumentum Orationis pro A. Cluentio Avito.*
Incipit. *Cluentius Avitus &c.*
Ad calcem. *Explicit pro A. Cluentio Avito.*

9. *Incipit argumensum pro P. Quintio.*
Ejuſdem initium eſt. *Quintius &c.*
In fine. Explicit *Quintiana.*

10. *Incipit argumentum Orationis Lucii Flacchi.*
Initium eſt. *Lucius Flaccus.*

11. Tandem. *Oratio Ciceronis pro Sexto Roſcio.*
Incipit. *Hanc Orationem egit Cicero &c.*
Dein. *Finis pro Roſcio*: & pariter rubris characteribus ſcriptum legitur. *Explicit pro Sex. Roſcio.*

Commentarii Orationum Tullianarum XI. hoc in Codice continentur; ideſt pro *Milone de laudibus Cæſaris occaſione M. Marcelli per Cæſarem reſtituti*; pro *Q. Ligario:* pro *Rege Dejotaro;* pro *Cneo Plancio*; pro *Silla;* pro *A. Licinio Archia poeta;* pro *Cluentio Aviso;* pro *P. Quinsio*; pro *Lucio Flacco;* pro *Sexto Roſcio*. Commentarii hi argumenta ſingularum harum Orationum exhibent; quo in genere oratorio habitæ ſint, declarant, earumque artificium, ac eloquentiam, & ſi quæ ſunt obſervatu digniora, ad juvenes in arte Rhetorica inſtituendos, patefaciunt.

Dolendum tamen eſt Codicem aliquibus in locis, & potiſſimum in ultimo capite Commentariorum, ſive Exercitationum *pro Sexto Roſcio* lacunis hiare ob oſcitantiam Librarii, qui nonnulla verba identidem omiſit, quæ nec in marginibus ſuppleta cernuntur.

Advertendum inſuper eſt, paulo poſt medium hujus ultimi Capitis quemdam *Epilogum* haberi litteris rubri coloris expreſſum, eoque ſtrictim Auctor recenſet ea, quæ fuſe expoſuit. Hoc etiam obſervare lubet, quod in ſingulis argumentis, ſi excipias ultimum, poſt caput de *Elocutione* Index habetur hoc titulo litteris rubris notatus. *Colores*, quo titulo, forſitan non male divinabo, ſi dicam, Auctorem Orationum elegantiam, venuſtatem, earumque veneres voluiſſe demonſtrare.

Codex initiales ſingularum Orationum litteras licet exiguas auro illitas, coloribuſque ornatas exhibet, pulcherrimis characteribus, non tamen accurate ſcriptus. Ipſe Sæculo XIV. fortaſſis eſt ſcriptus.

PLUTEUS

Digitized by Google

PLUTEUS XIX.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. INſcriptio quæ nobis ſe ſe offert, hæc eſt. *M. T. Ciceronis Epiſtolarum liber I. ad Brutum*. (*a*)

Dein. *M. T. Ciceronis ad Brutum liber incipit feliciter*: quæ verba rubris characteribus ſunt exarata, non ſecus, ac cetera aliorum Librorum, ſive Operum, quæ hoc in Codice reperiuntur, principia.

Prima Epiſtola ita incipit. *Cicero Bruto ſalutem – Q. Clodius Tribunus Pl. deſignatus &c.*

Hoc in libro non ſolum Epiſtolæ occurrunt Ciceronis ad Brutum, ſed & Bruti ad Ciceronem.

In fine rubris ſimiliter litteris legitur. *Explicit Epiſtolarum liber ad Brutum feliciter*.

2. *Ad Q. Fratrem Ciceronis* libri III.

Incipit. *M. T. Ciceronis ad Q. Fratrem liber primus feliciter*.

Titulus primæ Epiſtolæ. *Marcus Q. Fratri ſalutem – Etſi non dubitabam: quin hanc epiſtolam &c.*

In fine libri legitur: *M. T. C. ad Quintum Fratrem liber primus explicit*.

Secundus liber hoc habet initium. *Incipit ejuſdem ad Q. Fratrem liber ſecundus feliciter*.

Titulus primæ Epiſtolæ idem ac libri ſuperioris. *Marcus Q. Fratri ſalutem – Epiſtolam, quam legiſti: mane dederam &c.*

In fine libri. *Explicit liber ſecundus*.

Ad tertium librum eadem inſcriptio, & prima Epiſtola ita incipit. *Marcus Q. Fratri ſalutem – Ego ex magnis caloribus &c.*

Sub finem ejuſdem libri. *M. T. C. Epiſtolarum ad Q. Fratrem liber explicit tertius: lege feliciter*.

Tribus hiſce Libris numeris omnibus abſolutis ſequitur una ejuſdem Ciceronis Epiſtola ad Octavianum, cujus eſt titulus. *Cicero Octaviano ſalutem*. Editio Paulli Manutii Venetiis anno 1544. legit – *Ad Octavium Epiſtola*; & incipit. *Si per tuas Legiones &c.*

Ad calcem. *Epiſtola ad Octavianum finit*. (*b*)

3. Ejuſdem *Epiſtolarum ad Atticum libri XVI.*

M. T. C. Epiſtolarum ad Atticum liber primus feliciter incipit.

Sumit principium ab his verbis. *Cicero Attico ſalutem – Petitionis noſtræ: quam tibi ſummæ curæ eſſe ſcio &c. &c.*

In fine

(a) Non defuerunt, qui Epiſtolas Tullii ad Brutum, & Bruti ad Tullium ſpurias, atque alicujus Sophiſtæ laborem eſſe, & fœtum auſi ſunt adſeverare. Præ ceteris eruditus Tunſtallus ſocius Collegii S. Joannis, ac Orator Univerſitatis Cantabrigenſis in epiſtola anno 1741. ſcripta ad Cl. Middletonium hæc habet. *De Epiſtolis . . . quæ Ciceronis nomen falſo præferunt*. Aſt opuſculum ejuſdem Middletonii excuſum habemus poſt ipſius Ciceronis vitam elaboratum, in quo refellit ejus objectationes, legitimamque probat veterem traditionem, eas epiſtolas Tullii eſſe, & Bruti.

(b) Notum eſt, Epiſtolam hanc a Viris doctis abjudicari. Lambinius, qui Tullii Epiſtolis ad Q. Fratrem hanc etiam ad Octavianum ſubjecit, hæc illi præſcripſit. *Hæc Epiſtola non eſt Ciceronis, ſed Declamatoris alicujus*.

In fine libri. *Explicit liber primus*.

Deinde. *M. T. C. Epiſtolarum ad Atticum liber ſecundus incipit*: & prima Epiſtola hoc habet exordium. *Cicero Attico ſalutem – Cal. Jun. eunti mihi Antium &c.*

Similia, ne diutius immorer, habentur cum in principio, tum in fine ſingulorum librorum uſque ad ultimum, cujus hæc eſt clauſula. *M. T. Ciceronis Epiſtolarum liber XVI. & ultimus explicit feliciter*. Ad titulos præterea omnium librorum additur. *Lege feliciter*.

Codex pulcherrimis characteribus ſcriptus eſt. At inſcitia Librarii, & ſocordia non tantum quibuſdam in locis lacunis hiat, quæ in marginibus ſuppletæ non ſunt; ſed non ſemel foliorum aliqua pars ſine ſcriptione relicta cernitur: Quandoque nonnullis ſpatiis inſerta minutioribus ejuſdem Librarii characteribus reperiuntur quædam ſenſum exprimentia eorum, quæ ſcripta non fuerant. Codex ipſe quoad ornamentum etiam ſplendidus eſt. Initialem primi folii litteram exhibet laminis aureis, coloribuſque variis eleganter refertam; omneſque pariter librorum primas litteras, etſi minore mole, quam quæ in primo libro cernitur, oſtendit affabre depictas. Ad calcem primi folii Stemma Malateſtianum, ſupra quod faſciola aurea conſpicitur, in qua hæc ſcripta ſunt.

Mal. Nov. Pan. Fil. Hoc Dedit Opus. (c)

I N II.

Ciceronis Orationes diverſæ num. XXXI.

1. Pro Cneo Pompejo Magno; ipſius Orationis Titulus eſt. *M. T. C. Pro Magno Pompejo Oratio incipit feliciter*: et ab illis verbis initium capit – *Quamquam mihi &c.*

Hæc illa Oratio eſt, quæ in Editionibus inſcribitur *pro Lege Manilia*.
In fine *M. T. C. Oratio pro Cneo Pompejo explicit*.

2. *Incipit Oratio pro Tito Annio Milone feliciter – Et ſi vereor &c.*
Et in fine. *M. T. C. Oratio pro Tit. An. Milone explicit*.

3. *Incipit Oratio pro Cn. Plancio feliciter – Cum propter egregiam &c.*
Definit. *M. T. C. Oratio pro Cn. Plancio explicit*.

4. *Incipit Oratio pro P. Sylla – Maxime &c.*
In fine. *M. T. C. pro P. Silla Oratio explicit*.

5. *Incipit pro Annio Licinio Archia*, & initium eſt -- *Si quid &c.* Editiones rectius legunt pro *Aulo Licinio*, cum Annius pronomen non ſit.
Ad finem. *M. T. C. pro An. L. Archia oratio explicit*.

6. *Incipit pro M. Marcello feliciter – Diuturni &c.*
In fine. *M. T. C. pro M. Marcello Oratio explicit*.

7. *Incipit pro Q. Ligario*, & exordium habet – *Novum crimen &c.*
Sub finem. *M. T. C. Oratio pro Q. Ligario explicit*.

8. *Incipit Oratio pro Rege Dejotaro – Cum in omnibus &c.*

In

(c) Codex eſt Sæculi XV. Obſervandum tamen id, quod ea in faſciola exaratum legitur. Nam præter ea momumenta invictiſſima, quæ Cap. II. Tom. I. Catalogi noſtri Bibliothecæ Malateſtianæ edidimus ad luce meridiana clarius oſtendendum, Conditorem Cæſenatis Bibliothecæ non Andream, non Sigiſmundum Malateſtas, ſed Dominicum Malateſtam Novellum Pandulphi Filium fuiſſe, accedit hæc etiam Inſcriptio, *Mal. Nov. &c.* quæ plurimum facit ad rem ipſam magis magiſque declarandam.

In fine. *M. T. C. Oratio pro Rege Dejotaro explicit.*

9. *Incipit Oratio pro A. Cluentio Avito – Animadverti &c.*
Ad finem. *M. T. C. Oratio pro A. Cluentio explicit.*

10. *Incipit Oratio pro P. Quintio feliciter;* & habet initium – *Quæ res &c.*
In fine. *M. T. C. Oratio pro P. Quintio explicit.*

11. *Incipit pro L. Valerio Flacco feliciter – Cum in maximis &c.*
Deſinit. *M. T. C. Oratio pro L. Valerio Flacco explicit.*

12. *Incipit Congratulatio revocationis ab exilio -- Quod precatus a Jove &c.*
In fine. *M. T. C. Congratulatio revocationis ab exilio explicit.*

13. *Incipit Oratio pro redditu ſuo – Si Patres Conſcripti &c.* Hæc Oratio in Editionibus inſcribitur: *Poſt reditum in Senatu*, ideſt habita in Senatu.

14. Poſt hanc Orationem ſequitur, veluti alia quædam M. Tullii Oratio, Opuſculum ſine ullo titulo. Principium ejus. *Etſi tibi omnia.* Finis vero. *Volo enim hoc commentariolum petitionibus haberi omni ratione perfectum.* Sed perperam Librarius ſive noſtri Codicis, ſive vetuſtioris, a quo noſter exſcriptus eſt, Opuſculum hoc pro M. Tullii Oratione habuit, ceteriſque ejus Orationibus interſeruit. Manifeſte enim eſt *Commentarius ille de Petitione Conſulatus*, quem ad M. Tullium Quintus Cicero ejus frater ſcripſit, & in poſtremis ejus Commentarii verbis melius Editiones habent *petitionis*, quam, ut in loco, quem attuli, noſtri Codicis *petitionibus*.

15. Similiter et hæc titulo caret, nihilque indicat, pro quo facta ſit. Incipit hiſce verbis. *Si quando inimicorum impetum propulſare &c.*

In fine hujus Orationis legitur. *Explicit Oratio habita pridie quam iret in exilium.* (d)

16. *Incipit Oratio pro Domo ſua – Cum multa divinitus Pontifices &c.*
Ad finem. *M. T. C. pro Domo ſua Oratio explicit.*

17. *Incipit Oratio in Vatinium Teſtem – Si tua tantummodo Vatini &c.*
Legitur in fine. *M. T. C. Oratio in Vatinium Teſtem explicit.* (e)

18. *Incipit Oratio pro Mar. Cœlio feliciter – Si quis Judices &c.*
Et in fine. *M. T. C. Oratio pro M. Cœlio explicit.*

(d) Merito conqueritur eloquentiæ Parens Cicero in Oratione pro Plancio. *Ego ſi quid eſt, quod mihi ſcitum eſſe videatur, non adſpernor, ſtomachor vero cum aliorum non me digna in me conferuntur.* Ciceroni adſcribitur Oratio hæc habita pridie quam iret in exilium, cum tamen apertiſſime ſit ſuppoſitia, & conficta. Paullus Manutius in Editione anno 1540. curata, dum Indicem conficit earum Orationum, quæ in eo Tomo continentur, de hac ſcribit: *Quam tamen Ciceronis non eſſe manifeſtum.* H. Dodvvellus diſſer. I. ad S. Irenæum p. 53. notat hanc Orationem a veteri quodam Sophiſta eſſe ſimulatam; & Lambino judice inelegantem, inconcinnamque, inſulſam, atque ineptam, denique vix latinam.

(e) Hæc Oratio a veteribus Scriptoribus nomine *interrogationis* appellatur. Siquidem Tullius interrogatione utitur, qua Vatinii ſingula geſta reprehendit, ut ipſe fatetur in Epiſtola ad Lentulum. *Tota vero interrogatio mea nihil habuit aliud, niſi reprehenſionem illius Tribunatus, in quo omnia dicta ſunt libertate, animoque maximo de vi, de auſpiciis, de donatione regnorum.* Editiones, quas vidi, ipſum ſolum vocant *Publium Vatinium*. Codex addit *Teſtem*. At nomen ipſius non eſt, ſed quia ad vadimonium venit, dixitque teſtimonium in P. Sextium *de vi reum*; ideoque fortaſſe *Teſtis* heic nuncupatur.

19. *Incipit Oratio pro Sexto Roſcio -- Credo ego vos &c.*
In medio hujus Orationis multæ deſunt lineæ.
Ad calcem ipſius. *M. T. C. Oratio pro Sexto Roſcio explicit.*

20. *Incipit pro Lucio Murena -- Quæ deprecatus &c.*
Ad finem. *M. T. C. pro Lucio Murena Oratio explicit.*

21. *Incipit Oratio pro Lucio Cornelio Balbo -- Si auctoritates &c.*
In fine. *M. T. C. pro Lucio Cornelio Balbo oratio explicit.*

22. *Incipit Oratio de reſponſis Aruſpicum -- Heſterno die P. C. &c.*
Ad finem. *M. T. C. Oratio de reſponſis Aruſpicum explicit.*

23. *Incipit Oratio de provinciis conſularibus -- Si quis veſtrum &c.*
Sub finem. *M. T. C. Oratio de provinciis conſularibus explicit.*

24. *Incipit Oratio pro P. Sextio -- Si quis antea &c.*
In fine. *M. T. C. pro P. Sextio explicit.*

25. *Incipit Oratio in Lucium Piſonem -- Jam vides &c.*, melius Editiones *Jamne.*
Ad finem. *M. T. C. Oratio in L. Piſonem explicit feliciter.*

26. *Incipit Oratio pro Lege agraria contra Servilium Rullum -- Eſt hoc in more poſitum &c.*
Ad finem. *M. T. C. Oratio de Lege agraria contra Rullum explicit.*

27. Brevis hæc Oratio, quæ ſequitur, Inſcriptione caret, in margine tamen legitur *de Lege agraria*. Eſt igitur tertia contra eundem Servilium Rullum, & hoc initium habet. *Comodius feciſſent tribuni plebis Quirites &c.*
In fine. *M. T. C. Oratio de Lege agraria explicit.*

28. *Incipit Oratio pro C. Rabirio Poſthumo -- Si quis eſt Judices &c.*
Ad finem. *M. T. C. Oratio pro C. Rabirio Poſthumo explicit.*

29. *Incipit Oratio pro A. Cecinna -- Si quantum &c.*
In fine. *M. T. C. Oratio pro A. Cecinna explicit.*

30. *Incipit Oratio pro C. Rabirio perduellionis reo -- Etſi Quirites &c.* (*f*)
Hæc poſtrema Oratio in fine manca eſt, multaque ibi deſiderantur; ſed & alius defectus in Codice reperitur, quia aliquibus in locis lacunæ occurrunt.

Codex ſcriptus in candidis, & levigatis pergamenis eſt Sæculi XV., & nitidiſſimos exhibet characteres. Initialis littera primæ Orationis haud exiguæ molis non ſolum

reſerta

(f) Ciceronis M. Tullii, Romani, in Villa Arpinate nati, facundiæ, & latinarum litterarum parentis; qui oppreſſus Triumvirali proſcriptione anno ante Chriſtum XLIII. interiit; multa in Codicibus hujus Bibliothecæ cum hoc Pluteo, tum ſuperiore XVIII. Opera, ut vidimus, reperiuntur, inter quæ nec ipſius Topica, nec de claris Orator., nec de Oratore, nec alia quædam, quæ ejuſdem haud dubia ſunt, nacti ſumus. De ipſius vita, ſumma in dicendo præſtantia, deque præclaris dignitatibus, ac muneribus, quibus eſt functus, nec non de ipſius Scriptis jam editis, deperditis, & ſuppoſititiis innumeri ferme Scriptores diſſeruerunt. Hiſtoriam Vitæ Ciceronis cum ab aliis, tum a doctiſs. Middleton. Anglo ſcriptam extare, nemo eſt qui neſciat. Ea, quam Middletonius dedit, in Italicam linguam verſa Venetiis excuſa eſt anno 1748.

referta eſt eleganti cærulei coloris, viridis, roſei mixtura; verum etiam in medio effigiem eleganter depictam exhibet cujuſdam venerandi ſenis violaceum biretum habentis in capite. In ſuperioribus ſingularum paginarum marginibus nomina conſpiciuntur eorum Virorum, pro quibus Orationes dictæ ſunt, rubris characteribus ſcripta.

IN III.

Publii Virgilii Opera.

Initio hujus Codicis nobis ſe ſe offert brevis Præfatio in Opera ejuſdem Virgilii, in cujus fine aliqua occurrunt de ejus Vita, & Teſtamento, quæ cum nihil novi prodant, quod in Editionibus non habeatur, prætermittimus.

Sequenti pagina Verſus exhibentur cum hac inſcriptione. *Verſus Octaviani Imperatoris de Virgilio*.

„ Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
„ Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes
„ Magnaque doctiloqui morietur muſa Maronis?

Deinde Diſtichon Virgilii.

„ Nocte pluit tota redeunt ſpectacula mane:
„ Diviſum Imperium cum Jove Cæſar habet.

Poſt hæc *Virgilius de ſe ipſo*.

„ Mæonium quiſquis Romanus neſcit Homerum
„ Me legat & lectum credat utrumque ſibi.
„ Illius immenſos miratur Græcia campos:
„ Aſt minor eſt nobis: ſed bene cultus ager.
„ Hic tibi nec paſtor: nec curvus deſit arator
„ Hæc Grais conſtant ſingula: trina mihi. (g)

Inſuper *Virgilius de Vetula & incipit*.

„ Si memini fuerant tibi quattuor Aelia dentes
„ Expuit una duos Tuſſis, & una duos.
„ Jam ſecura potes &c. (h)

Tandem Epitaphia exhibentur, quæ quaſi tumulo Virgilii imprimenda XII. Sapientes condiderunt per tetraſtica.

Eorum Auctores ita in Codice recenſentur.

Ædipidius. Euſtennius. Aſmenius. (ſic) Maximianus. Vitalis. Baſilius. Aſmenius. (ſic) Vomanus. Euforbius. (ſic) Julianus. Hilaſius. Hi Auctores numero ſunt XI. At in Codice ad omnes hos præmittitur. *Et primo Virgilii de ſe ipſo*.

1. Sequitur *Bucolicon* liber.
Is liber acephalus eſt cum initium faciat ab hoc Verſu.

„ Uno eodemque igni ſic noſtro Daphnis amore
„ Sparge molam: & fragiles incende bitumine lauros.

 Major

(g) Hoc Epigramma in Codice Virgilio adſcribitur, ſed incerti Auctoris eſſe, Eruditi ſentiunt.

(h) Non incerti Auctoris eſt Tetraſticon, quod inſcitiſſime Librarius noſter, vel alius vetuſtioris Codicis, a quo noſter Codex exſcriptus eſt, Virgilio adjudicat, cum notiſſimum ſit eſſe Martialis.

Major hujus Eclogæ pars, quæ eſt octava hujus Libri Bucolicon, & ſeptem priores hoc in Codice deſunt.

Deſinit hic liber in hæc verba

„ Ite domum ſaturæ: venit heſperus; ite capelle;

Eſtque finis poſtremæ ex X. Eclogis, ex quibus iſte liber componitur.

Explicit liber Bucolicon Virgilii Mantuani. Deo gratias.

2. *Publii Maronis Virgilii Georgicorum liber incipit.*

„ Quid faciat lætas ſegetes: quo ſidere terram
„ Vertere: Mecœnas: ulmiſque adjungere vites.

In fine. *Explicit liber primus Georgicorum. Incipit ſecundus.*

„ Hactenus arvorum cultus: & ſidera Cœli
„ Nunc te: Bacche: canam nec non ſilveſtria tecum
„ Virgulta . . . .

In fine. *Explicit liber ſecundus. Incipit tertius.*

„ Te quoque magna Pales: & te memorande canemus
„ Paſtor ab Amphryſo: vos ſilvæ amneſque Lycæi.

Tertii Libri diſtinctio a quarto non apparet in Codice, ſicuti eſt de prioribus Libris. Aſt in ipſo non deeſt. Siquidem, ut in Editionibus incipit.

„ Protinus aerii mellis cæleſtia dona
„ Exequar hanc etiam: Mecœnas: accipe partem.

Et clauditur quartus liber his verſibus.

„ Carmina, quæ luſi paſtorum: audaxque juventa
„ Tityre te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Et poſt verſus iſtos legitur. *Publii Virgilii Maronis Georgicorum liber explicit*: & poſtea rubri coloris hæc ſunt verba. *Deo gratias. Amen.*

Animadvertendum ſane eſt, clauſulam Librorum, ſi excipias quartum librum, non eſſe, uti in Editionibus; hac una tantum de cauſſa, quia tituli, ſive melius argumenta, quæ metrice in multis Georgicorum Libris editis leguntur, præcedunt; in noſtro autem Codice Libris ipſis finem faciunt.

3. Sequuntur Libri *Æneidos*, ſive, ut perperam in Codice ſcriptum *Eneidos*, quibus præmiſſa cernuntur Monoſticha ſingulorum librorum argumenta breviter indicantia. Eorum principium hoc eſt.

„ Primus habet Libicam veniunt: ut Troes in urbem
„ Edocet excidium Trojæ: clademque ſecundus &c.

Finis vero. „ Ultimus imponit bello Turni nece finem.

Hi

Hi verſus ſub Baſilii nomine circumferuntur, & ſub ipſius nomine jam editi, etſi in Codice Auctor non memoretur.

Primi Æneidos libri initium ita ſe habet.

„ Arma virumque cano: Trojæ qui primus ab oris
„ Italiam fato profugus lavinaque venit.

Liber duodecimus, qui poſtremus eſt hujus Operis, ita clauditur.

„ Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub umbras. (i)

Dein. *Explicit liber Virgilii. Deo gratias.*

Sequitur cujuſdam familiæ parvum Stemma cum campo, cujus pars ſuperior nigrum præfert colorem, & in medio ſolem radiantem; inferior vero cæruleum colorem cum leunculo; & deinde *Amen*.

Codex ex characterum forma, aliiſque ſignis, & etiam ex ipſa pergamenæ aſperitate, & quadam nigredine judicari, niſi fallimur, poteſt Sæculi XIII.

I N IV.

M. Fabii Quintiliani *Inſtitutiones Oratoriæ*. Libri ſunt XIII., qui in Editionibus non ſunt plures quam duodecim. Sed quæ cauſſa hujus diverſitatis ſit, mox videbimus.

Lemma primi Libri. *Marci Fabii Quintiliani Inſtitutiones Oratoriæ: liber primus incipit.*

Poſt hanc libri primi inſcriptionem ſtatim ſuccedunt duo Procemia. Primum ea eſt Epiſtola, quam ipſe Fabius Quintilianus Tryphoni ſcripſit, (hujus Tryphonis mentio eſt apud Martialem IV. 13., & XIII. 3.) Alterum vero ab ipſo primo libro non ſejungitur, & ab his verbis ducit initium. *Poſt impetratam ſtudiis meis quietem: quam per XX. annos erudiendis juvenibus impenderam &c.*

Primi libri finis eſt. *Hactenus ergo de ſtudiis quibus, antequam majora capiat, puer inſtituendus eſt. Proximus liber velut novum ſumet exordium: & ad rhetoris officia tranſibit.*

Sequitur ad libri finem. *M. Fabii Quintiliani inſtitutionum Oratoriarum ad Victorium Marcellum liber primus explicit.*

Incipit liber ſecundus, qui non ſecus ac primus, & ceteri omnes hujus Operis in plura eſt diviſus capita, atque cuique Capiti præfigitur titulus rei, qua de agitur.

Hinc titulus primi Capitis hujus ſecundi libri eſt. *Quando Rhetori tradendus ſit puer.*

Secundus Liber ita ſumit exordium. *Senuit conſuetudo: quæ quotidie magis invaleſcit. Tenuit* legendum eſt, uti habent Editiones; ſecus Quintilianus ſibi conſtans non eſſet. Sed & alia in locis, quos exſcripſi, exſcribamque, Librarii errata ſunt, quæ minime emendanda ſumpſi.

Dum

(i) Si Cicero omnium Oratorum Latinorum facile princeps; Virgilius & ipſe omnium judicio Poetarum fuit. Cariſſimus extitit Auguſto Imperatori; qui vetuit Æneidem rapidis flammis aboleri, quod in Teſtamento ſuo Virgilius præceperat. Extant graviſſimi illi verſus ſeu Auguſti ipſius, ſeu Auguſto tributi:

„ Frangatur potius legum veneranda poteſtas
„ Quam tot congeſtos noctesque dieſque labores
„ Hauſerit una dies . . . .

In Agro Mantuano natus Anno V.C. DCLXXXIV. Obiit Brunduſii Anno V. C. DCCXXXV. ante Chriſtum XIX.

Dum Codex a ſecundo libro ad tertium progreditur, nulla occurrit nota, quæ tertii libri principium monſtret. At cum uno in loco hæc legantur: *Quoniam in libro ſecundo quæſitum eſt quid eſſet Rhetorica, & quis finis ejus*: deprehendimus ibi eſſe tertii libri finem.

Primæ illius vocis *quoniam* littera Q. initialis in Codice deeſt, ac ſimiliter in aliis Libris initiales litteræ Vocum, a quibus incipiunt, omiſſæ cernuntur: quod & factum in aliis hujus Bibliothecæ Codicibus alibi obſervavimus.

Ad calcem legitur. *Marci Fabii Quintiliani liber tertius explicit. Incipit quartus.*

Procemium. *Perfecto M. Victori operis tibi dedicati tertio libro: & jam quarta fere laboris parte tranſacta &c.*

Hujus quarti libri, ſicuti quinti, & ſexti, etſi indicatio titulorum deſit, neque ad eorum finem clauſula cernatur *Marci Fabii &c.* attamen perfecti ſunt, ac recte a Librario invicem diſtincti per litteras initiales.

Septimus liber incipit cum titulo. *Leges contrariorum.*

Hujus libri in Codice exordium eſt. *Proximum eſt de legibus contrariis dicere &c.*

Deſinit in hæc verba: *Verum longius fortaſſe progredior fallente tranſitu: & a diſpoſitione ad elocutionis præcepta labor quod proximus liber incohabit.*

Cum hunc librum perluſtrarem, viderem que ex paucis numero paginis conſtare, ſubiit mihi dubitatio ipſum mutilum eſſe, & iccirco collatione facta cum Editionibus comperi, partem, quæ in Codice occurrit eſſe hujus libri poſtremam, ut majore ſui parte careat.

Poſt finem litteris rubri coloris legitur. *M. Fabii Quintiliani Oratoriarum inſtitutionum liber ſeptimus explicit.*

Liber octavus cum ſuo Procemio incipit. *His fere, quæ in proximos quinque Libros adlata ſunt &c.* Melius Editio Griffiana anno 1555. legit *collata*.

Deſinit. *Sed de his ſatis quia eundem locum plenius in eo libro, quo cauſas corruptæ eloquentiæ reddebamus, tractavimus.*

In fine libri noni, qui ab Editionibus non diſcrepat, legitur. *Marci Fabii Quintiliani Inſtitutionum oratoriarum liber nonus explicit.*

Decimus liber hæc primum rubris characteribus exarata exhibet. *De copia verborum. Quæ legenda. Qui Græcorum maxime legendi. Qui Romanorum. De imitatione. Quomodo ſcribendum. Quomodo emendandum. Quæ minime ſcribenda. De cogitatione: Quomodo extemporalis facultas paretur, & contineatur.* Summaria brevia hæc ſunt rerum, de quibus hoc in libro diſſeritur.

Incipit. *Sed hæc eloquendi præcepta &c.*

Deſinit. *Sed de memoria deſtinatus eſt proximo libro locus: nec huic parti ſubjungendus, quia ſunt alia prius nobis dicenda de his.*

Undecimus liber incipit. *Narrata: ſicut ſuperiore libro continetur: facultate ſcribendi.* Error Librarii *narrata* cum legendum ſit *parata*.

At finis hujus libri hic eſt. *Dicebatur etiam eſſe nunc qui facerent: ſed mihi numquam ut ipſe intereſſem, contingit: habenda tamen fides eſt ut qui crediderit, & ſperet.*

His verbis undecimus liber clauditur, & quod in Editionibus reliquum eſt libri undecimi in Codice conſtituit librum duodecimum. Siquidem incipit. *Pronunciatio a pleriſque actio dicitur: ſed prius nomen a voce: ſequens a geſtu videtur accipere &c.*

Deſinit. *Sed jam recepta eſt actio paulo agitatior: & jam exigitur & quibuſdam partibus convenit ita tamen temperanda: ne dum actoris captamus elegantiam: perdamus viri boni & gravis auctoritatem.*

En apertiſſima ratio, cur noſtro in Codice *Inſtitutionum Oratoriarum Quintiliani* Libri non ad duodecim, ſed ad trexdecim protrahantur; & ob id non quid-

piam

piam novi, & præcipui credendum reperiri in ipſo, quod in Editionibus non inveniatur. (*l*)

Incipit ultimus liber. *Ventum eſt ad partem Operis deſtinati longe graviſſimam.*

Finis eſt. *Habes hæc: Marcelle Victori: quibus præcepta dicendi pro virili parte adjuvari poſſe per nos videbantur: quorum cognitio ſtudioſis juvenibus ſi non magnam utilitatem afferet: at certe quod magis petimus bonam voluntatem.*

Codex initialibus litteris cum (quod jam ſupra attigimus) Librorum, tum etiam capitum caret, & quandoque, ſed raro aliquas habet lacunas. Scriptum eſſe Sæculo XIV. exiſtimamus.

I N V.

1. Quinti Curtii Rufi *de geſtis Alexandri Macedo. liber feliciter incipit.*

In margine ad hujus libri exordium rubris characteribus hæc extant. *Primi duo Libri non habentur.* (*m*)

Igitur libri tertii initium ita ſe habet. *Inter hæc Alexander ad conducendum ex Peloponeſo militem Cleandro cum pecunia miſſo &c.*

Liber hic tertius clauditur hiſce verbis: *& nondum in omnium animis memoriam majeſtatis ſuæ exoleviſſe cernebat.*

Poſtea. *Explicit liber: Incipit liber quartus*, & hoc habet principium. *Darius tanti modo exercitus Rex, qui triumphantis magis quam dimicantis more curru ſublimis inierat prælium &c.*

Hunc finem habet in Codice noſtro. *Et ſi vere eſtimare macedonas qui tunc erant volumus: fatebimur & regem talibus miniſtris & illos tanto rege fuiſſe digniſſimos.*

Diximus his verbis finem imponi libro quarto, quia Codex librum quartum partitum exhibet in duos Libros, ita ut liber quintus in Codice initium ſumat ab iis verbis. *Deleri poteſt exercitus &c.* Hæc porro verba ſunt Capitis XXIII. libri quarti in Editionibus; & ſicuti liber quartus in iiſdem his verbis clauditur. *Ac dum gallea hauſtam aquam ſorbet: tela jumentorum deficientium corporibus infixa conſpexit. Miratuſque confoſſa potius quam abacta eſſe ſemivivi hominis;* ita & in Codice reperitur. Immo poſt hæc verba extat ſcriptum. *Explicit liber quintus. Incipit ſextus feliciter.*

Ejus principium eſt. *Quæ interim dum talia fierent ab Alexandro: bellum ortum eſt inter Macedonas & Lacedemonios &c.*

Heic etiam animadvertamus oportet, exordium hujus libri ſexti in noſtro Codice ob diviſiooem factam uoius libri in quartum, & quintum eſſe principium libri quinti in Editionibus, cumque in illo adnectat Librarius ea, quæ ſunt libri quinti, & ſexti Editionum, ut unum exhibeat librum, conſequeos eſt, ſi excipiamus eam partitionem, in Codice noſtro contineri ea omnia, quæ in Editionibus reperiuntur.

Finis libri ſexti ejuſmodi eſt. *Poſt confeſſionem etiam neque Philotas amicorum*

(l) Ex Operibus Virorum doctorum didicimus in Bibliotheca Geſneriana Simleri, & in Bibliotheca Hallervordi Codices fuiſſe, in quibus Opus hoc Quintiliani in ſexdecim Libros diſtingueretur. Sed ea diviſio minime probanda; cum in ſolos XII. Libros Opus hoc ſemper fuiſſe distinctum ex Hillario de *Trinitate*; Hieronymo Epiſt. *ad Magnum Oratorem* conſtet. Sed ſi quidam Codices hoc Opus in ſexdecim Libros partium exhibent, quid mirum ſi noſter in trexdecim?

Floruit Quintilianus prope finem Sæculi primi Nativitatis Chriſti ſub Domitiano Auguſto.

(m) Duorum Librorum res litteraria, & hiſtorica jacturam paſſa eſt, qui primi erant præclari Operis Quinti Curtii. Hi cum in vetuſtioribus Editionibus, tum in omnibus MSS. Codicibus nedum in hoc noſtro deſiderantur. Hæc tamen illorum amiſſio, quod quidem ad Hiſtoriam attinet, ſtudio, & labore Virorum doctiſſimorum, quos recenſere heic non vacat, ſuppleta ſunt. Hinc Scaliger in Scaligerianis ſecundis pag. 61. hæc teſtatur: *Omnia Quinti Curtii quæ habemus deſcripta ſunt ex unico exemplari. Reliqua recentia ſunt ad unum omnia. In Bibliotheca S. Victoris primus liber Q. Curtii erat, ſed deprehendi compoſitum eſſe a Petrarcha.*

rum miſericordiam meruit. Rectius legunt Editiones. *Poſt confeſſionem Philotas ne amicorum quidem miſericordiam meruit*.

Dein. *Explicit liber ſeutus. Incipit ſeptimus feliciter*.

Philotam ſicut recentibus ſceleris ejus veſtigiis jure affectum ſupplicio cenſue-rant milites &c.

Quoniam vero aliis in libris uſque ad decimum incluſive Codex Editionibus conformatur, hæc verba ſunt, quibus decimus liber, ac totum Opus clauditur. *Ceterum corpus ejus a Ptolomeo cui Egiptus credebat Memphin: & inde paucis poſt annis Alexandriam translatum eſt: omniſque memoriæ ac nominis honos habetur*.

Ad calcem hujus Operis. *Finis Q. Curtii de geſtis Aleuandri*. (*n*)

Sequens deinde numerica notatio 1460. viſitur, quæ annum nempe indicat, quo Codex ſcriptus, cuique libro Summaria rerum de quibus in eo agitur, appoſita in marginibus conſpiciuntur rubris characteribus ſcripta.

2. Æmilii Probi *de excellentibus Ducibus euterarum Gentium*.

Poſt Operis Epigraphen ſtatim rub ris characteribus ſcriptum legitur. *Æmilius Probus de excellentibus Ducibus exterarum Gentium. Prologus feliciter incipit*.

Non dubito fore pleroſque: Attice: qui hoc genus Scripturæ leve, & non ſatis dignum ſummorum Virorum perſonis judicent &c.

Cum ex hoc Prologo, tum ex Vitis, quæ deinde in Codice ſequuntur (quarum initium & finem exhibere ſuperſedeo) perſpicuum eſt, Opus, quod heic habetur, illud eſſe, quod non Æmilio Probo, ſed Cornelio Nepoti adſcribendum Viri doctiſſimi jam pridem viderunt; perperam proinde nomen Æmilii Probi in noſtro Codice præfert. Quædam tamen in excuſis Vitarum harum Exemplaribus occurrunt, quæ in noſtro Codice deſiderantur nempe Caput integrum *de Regibus*; & nonnulla verba in principio Vitæ *Datamis*, & ipſas præterea Vitas Codex alio prorſus ordine, eoque perverſo, ac peſſimo exhibet. Incipit enim a Vita *Hannibalis*; eam ſequitur Vita *Hamilcaris*; hanc vita *Timoleonis*. Succedit *Epaminondæ*; tum *Catonis*, deinde *Pelopidæ* vita. Reliquas, ne ſim longior, mitto. Vita tamen *Pomponii Attici*, ut in Editionibus, ita in noſtro Codice etiam poſtremum locum tenet, quæ (pariter ut in Editionibus) ita clauditur. *Sepultus eſt apud Viam Appiam ad quintum lapidem in monumento Q. Cæcilii Avunculi ſui*. In Editionibus pro *apud Viam* legitur *juxta Viam*. Sed cum hæc, tum variantes aliæ lectiones, quas Codex habet, exigui momenti ſunt.

3. Sexti Julii Frontini *Strategematicon*, ideſt de ſollertibus factis Græcorum Ducum, Romanorum, aliorumque.

Præit Prologus, qui ita incipit. *Cum ad inſtruendam &c.* Ad ipſius finem Index conſpicitur Capitum, rerumque omnium, quas Auctor in hoc primo libro tractat.

Primus liber incipit. *Portius Cato devictas a ſe Civitates &c.*

Ad

(n) Inter cetera, quæ de Curtii Opere ſcribit Wangeſcilius Tom. IV. pag. 178. lubet hæc ferre. *Quod ſupereſt, hic Scriptor ab iis, qui grandem & pudicum latinitatis ſermonem amant, aſſidue in manu ſiuuque geſtari debet. Sunt enim illi verba electiſſima, acutæ, crebræque ſententiæ, expoſitiones mirificæ, conciones multa facundia inſtructæ, ita ut oratio ejus utique ſervet majeſtatis ſuæ pondus*. Miror tamen Bodinum cap. 10. Methodi Hiſto., Mollerum Diſſert. de Curtio non Q. Curtium Rufum noſtrum hujus hiſtoriæ Auctorem conſtituere, ſed eam confectam eſſe exiſtimare ab erudito quodam Italo ante annos trecentos. Eam laudant Jnannes Gavisberienſis, qui vixit Sæculo XII. Gualterus Epiſcopus Inſulanus, qui ut Voſſius ſcribit, floruit anno 1250. Sed quid plura? Extat in Bibliotheca Medicea Laurentiana Codex hiſtoriam, qua de agimus, continens, ex cujus magna vetuſtate (octingentorum annorum creditur) dubitari non poſſe, Viri docti jam monuerunt, quin Bodinus modo memoratus, & ſimiles in ea ſua opinione longe a vero aberraverint.

Ad ipſius extremum legitur. *Explicit liber primus*.

Secundi libri Prologus feliciter incipit. *Depoſitis primo libro &c.* Sequitur poſtea Index Capitum, & rerum, de quibus in hoc ſecundo libro fit ſermo.

Incipit caput primum. *Scipio in Hiſpania &c.*

Finis ſecundi libri.

Tertii Libri Prologus incipit. *Si priores libri &c.*

Hic pariter liber tertius ſuum habet Indicem Capitum, & rerum, de quibus in ipſo agitur.

Caput primum ita incipit. *De repentino impetu Quintus Conſul &c.*

Finis tertii libri.

Quarti libri Prologus feliciter incipit. *Multa Lectione conquiſitis &c.*

Succedit, ut in ſuperioribus Index rerum, & Capitum hujus quarti libri, & primum Caput incipit. *De diſciplina: Scipio ad Numatiam &c.*

Is Auctor libros tres *Strategematon* ſcripſit; ipſi poſtea addidit quartum, in quo exempla diſciplinæ militaris exhibet.

Ad calcem legitur. *Finis*; dein græce τέλος, quæ quidem vox & in fine aliorum quorundam Codicum jam deſcriptorum habetur.

4. Vegetii de *diſciplina militari* Libri IV. (o)

Omnes hi quatuor Libri ſuum præferunt Prologum, & poſtea Indicem omnium Capitum, in quæ ipſi Libri diſtincti ſunt.

Primi libri hoc eſt exordium. *Romanos omnes ſola armorum exercitatione viciſſe &c.*

Finis quarti libri iſtiuſmodi eſt. *Quam vetus doctrina monſtraverat*. (p)

Codex nitidiſſimus eſt, & characterum forma conſpicuus. Inſcriptiones præterea Librorum, & Capitum litteris rubri coloris efformatas exhibet. Primæ omnium Librorum litteræ, licet parvæ molis, illuſtratæ tamen ſunt coloribus, aureiſque lineolis. Ad extremum primæ paginæ viſitur Stemma Malateſteum auro, & coloribus variis ornatum cum ſiglis M. N. Hoc itidem ad ultimæ Codicis paginæ limbum Inſigne obſervatur; at cum hac præſtantiori illius Principis laude, quod ad latera ipſius ſedentes cernuntur ſtatuæ; quarum altera eſt Fides, quæ tenet in manu Calicem, ſupra quem Hoſtia habetur, & ad ejus baſim legitur. *Fide*; altera vero una manu bilancem ſuſtinet, altera gladium ſtringit, atque ad baſim legitur. *Giuſtizia*. Quo ſæculo hic Codex ſit ſcriptus ex his aperte patet.

(o) Didicimus ex Fabricio Bibliot. Latinæ lib. III. cap. IX. pag. 617. adnot. 1. Hoc Vegetii Opus *de militari diſciplina* referri in IV. tantum Libros diſtinctum in Biblio. Simlero Geſneriana, ſicuti diviſum extat in hoc Codice. Idem præterea Fabricius hæc habet. *Liber quintus ſive præcepta navalis militiæ quarto libro adhærent in antiquis Editionibus ante Scriverium, qui fide quorundam Codicum disjunxit*. In noſtro itaque Codice etſi in IV. Libros diſtribuatur; attamen abſolutum numeris omnibus hoc opus continetur.

(p) Flavius Vegetius floruit tempore Valentiniani II. Auguſti haſque militares ſcripſit ad ipſum Imperatorem, ut quidam docti Viri maximam partem hodie opinantur. Sed eſſe cur hac de re plurimum dubitetur, potiuſque Vegetium vixiſſe Sæculo V. ſub *Valentiniano* III. Imperatore, ſeu ſub Theodoſio II., & vel ad illum, vel certe ad hunc Imperatorem ſuum hoc Opus ſcripſiſſe, argumentis non levis ponderis contendit Cl. Morgagnus in Epiſtola Æmiliana VI. cap. 7.

PLUTEUS XX.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. L. Annæi Senecæ *Epiſtolæ ad Lucilium*. Has Codex in duos, & viginti Libros diſtinctas exhibet; primique libri hæc eſt Epigraphe. *L. Annæi Senecæ Epiſtolarum ad Lucilium liber incipit primus. De colligenda, & ſiſtenda fuga temporis, & non eſſe pauperem, cui etiam modicum ſatis eſt.*

Sequitur ipſius libri primi Epiſtola I. hoc initio, ut in Editionibus: *Ita fac: mi Lucili: vindica te tibi &c.*

Ultimi, ideſt Libri XXII., ſeu poſtremæ harum Senecæ ad Lucilium Epiſtolarum titulus eſt, *Quod bonum non ſenſu, ſed intellectu comprehenditur, & quod bonum in nullo eſt, niſi in quo ratio eſt.*

Ipſa Epiſtola ita clauditur: *Brevem tibi formulam dabo: qua te metiaris qua perfectum eſſe jam ſentias. Tunc habebis tuum bonum; cum intelliges infeliciſſimos eſſe felices.* (a)

His Epiſtolis Codex ſubſequentia ſubnectit verba.

S. Hieronymus de Seneca in Catalogo Sanctorum (b) *& de Viris illuſtribus.*

Lucius Annæus Seneca Fortunii (c) *Iſtorici diſcipulus, & patruus Lucani Poetæ continentiſſimæ vitæ fuit: quam non ponerem in catalogo SANCTORUM, niſi me epiſtolæ provocarent, quæ leguntur a plurimis Pauli ad Senecam: & Senecæ ad Paulum, in quibus cum eſſet Neronis Magiſter & illius temporis potentiſſimus optare ſe dicit eſſe ejus loci apud ſuos: cujus ſit Paulus apud Chriſtianos. Scripſit autem præter octo Epiſtolas, quas ad Paulum tranſmiſit: Epiſtolas morales ad Lucilium CXXXV. quas redegit in Libros XXII. ſcripſit ad Neronem Cæſarem de Clementia Libros II. Ad Ebucium Liberalem de Beneficiis Libros. Item de naturalibus quæſtionibus ad Lucilium Libros VII. Sed & ad filios ſuos X. Libros Exclamationum. Nonnulla alia dictavit, quæ nondum ad manus noſtras pervenerunt. Hic ante biennium quam Petrus, & Paulus martyrio coronarentur a Nerone interfectus eſt.* (d)

2. *Epiſtolæ Senecæ Neronis Imperatoris Magiſtri ad Paulum Apoſtolum, & Pauli Apoſtoli ad Senecam.* Hæc eſt Epigraphe. Tum vero Titulus, '*Seneca Paulo ſalutem.*

Hæ

(a) Id peculiare eſt noſtri Codicis, ut ſingulis Epiſtolis brevia quædam veluti ſummaria præmittat: res de quibus Epiſtolæ ipſæ agunt: indicantia, quæ Summaria in Editionibus vel non extant, vel aliter concepta. Diſtinctio etiam illarum Epiſtolarum in duos, & viginti Libros, in quos noſter Codex eas partitur, plerique in Editionibus neglecta conſpicitur.

(b) Ita in noſtro hoc Codice. *In Catalogo Sanctorum*: hæcque eadem verba apud Hieronymum ipſum habentur in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſt. Cap. XII., quo loco *de Seneca* agit. Doctiſſimus Vallarſius Tom. II. pag. 836. Hieronymianæ Editionis a ſe curatæ obſervat in præſtantiſſimo Codice quidam Vaticano, qui olim fuerat Reginæ Sveciæ pro *Sanctorum* eo loco legi *Tractatorum*, ex quo conjicit Hieronymum fortaſſe ſcripſiſſe in *Sanctorum Catalogum Tractatorum*.

(c) Ita in noſtro Codice, ſed perperam. Melius enim editiones: *Socionis Stoici*, quem Socionem fuiſſe revera Præceptorem Senecæ Marianus Victorinus Reatinus in ſuis ad Hieronymum Scholiis monuit teſte in eam rem Lactantio Lib. VI.

(d) Totum hunc Codicis noſtri locum non ob id ſolum dedimus, quod in nomine hominis, qui Senecæ præceptor fuit, ab Editionibus Hieronymiani Catalogi diſcrepet, ſed etiam quod plura habeat, quam quæ in iiſdem Hieronymiani Catalogi Editionibus leguntur. Verba enim illa Codicis noſtri: *Scripſit autem præter octo Epiſtolas* cum ſequentibus uſque ad ea: *Hic autem biennium &c.* ab Editionibus Hieronymiani Catalogi abſunt; & vero non eſſe Hieronymi pro certo habemus. Auctorem fortaſſe habent Magiſtrum Guilielmum da Caſinis, de quo infra.

Hæ Epiſtolæ ſunt num. XIV.

In fine hæc ſunt. *Expliciunt Epiſtolæ Senecæ ad Paulum Apoſtolum, & Pauli ad Senecam* (e). Sequitur Epitaphium Senecæ.

„ Cura: labor: meritum: ſumpti pro munere honores
„ Ite. Alias poſt hac ſollicitate animas.
„ Me procul a vobis Deus evocat: omnibus actis
„ Rebus terrenis: hoſpita terra vale:
„ Corpus avara tamen ſolemnibus accipe ſaxis
„ Namque animam cœlo: reddimus oſſa tibi.

3. *Lucii Annæi ad Gallionem de remediis fortuitorum*. Operi præmiſſum cernitur monitum a Recentiore aliquo his verbis. *Hunc librum compoſuit Seneca nobiliſſimus Orator ad Gallionem quendam amicum ſuum contra omnes impetus, & machinamenta fortunæ. Fecit autem illum ſub dialogo ut ſit conquirens ſenſus, & ratio confortans*. Liber autem iſte & ſenſuum majeſtate, & eloquii claritate, & ſententiarum brevitate refulget.

In fine. *Explicit liber de remediis fortuitorum Deo gratias*.

4. Ejuſdem *de Beneficiis ad Ebucium Liberalem* Libri VII.

5. *De Clementia ad Neronem Cæſarem* Libri II.

6. *De Providentia Dei ad Lucilium* Lib. I.

7. *Quod in ſapientem nec injuria, nec contumelia cadit ad Serenum* Liber I.

8. Ejuſdem *de vita beata ad Gallionem* Liber I.

9. *De conſolatione Filii ad Martiam* Liber I.

10. *De conſolatione ad Helviam Matrem* Liber I.

11. *Lucii Annæi Senecæ de moribus* Liber I. inter Opera Senecæ Philoſ. ſuppoſita.

Sequuntur deinde *Expoſitiones ſuper dicta Senecæ cum brevi Proœmio*, quod ita incipit.

12. *In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. In principio hujus libri Senecæ nomen Altiſſimi invocare dignum duxi: ut ipſe ſumma ſua incomprehenſibili bonitate præſenti hujus libelli proverbiorum adſit initio: progreſſum dirigat, ideſt exornet. Me & omnes ſtudentes in hac morum doctrina inſtruat, & informet: & ipſe qui nullo fine clauditur fine laudabili jubeat conſervari*.

Hæc poſtea in Codice exarata leguntur. *Extirpanda ſunt vitia: inferendæ ſunt virtutes: hæc eſt intentio hujus auctoris ſicut apparet in hoc primo proverbio*.

Ab alio expectes, quod feceris alteri. Expoſitio hæc eſt. *Vis errare poteris ſi ad te ipſum retorques: quod aliis vis facere*.

Secundum. *Animus vereri qui ſcit: vitam tuto ſcit aggredi, & ingredi*.

Tertium *Auxilia humilia firma conſenſus facit*.

Ne autem ſingula perſequar, cum proverbia omnia, quæ hoc in Codice occurrunt, ſecundum litterarum ſeriem digeſta ſint, ultimum, quod extat ſub littera z. exhibeo ita conceptum. *Homines zelare vitioſum eſt*. Expoſitio. *Zelus vitioſus aliquotiens multum occultus eſt. Eſt quodammodo motus ad cupiditatem. invidiam. & ava-*

R 2

(e) Epiſtolarum Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum Apoſtolum meminit præter S. Hieronymum S. Auguſtinus epiſtola ad *Macedonium*, & in multis MSS., aliarum Bibliothecarum Catalogos perluſtrando recenſeri video inter Senecæ Opera eas Epiſtolas. Suppoſititias tamen eſſe fatentur omnes, & Hieronymus eas vulgo haberi, & legi affirmat, non vero genuinas eſſe. Lubet heic addere quod de his epiſtolis, itemque de illis, quæ Curtii nomine circumferuntur, ſcribit Joannes Fridericus Gronovius in Elenco antidiatribes Mercurii Frondatoris p. 99. *Quis æſtimabit ſcriptum nihili cui docti Viri nomen adſcribitur. Quis Epiſtolas Q. Curtii, Pauli, & Senecæ amabeas, otioſorum, & putidiſſimorum hominum figmenta miratur, quia illuſtria nomina præferunt*.

& avaritiam. & quaſi omnium & ad omnium genera vitiorum: ſed præcipue ad invidiam: & de hoc videtur intelligere Seneca. (f)

13. *Lucii Annæi Senecæ de naturalibus quæſtionibus Libri VII. ad Lucilium.*

Liber primus Præfationem habet, quæ incipit. *Quantum intereſt inter Philoſophiam: Lucili virorum optime: &c.*

Finis ſeptimi libri eſt. *in quo veritas poſita eſt: quam nunc in ſumma terra, & levi manu quærimus.*

14. Ejuſdem *Tractatus de quatuor virtutibus Cardinalibus.*

15. *De copia verborum.* Duo hæc Opuſcula Pſeudo-Senecæ ſunt, & ſuppoſititia.

16. *De Ludis.* Eſt hæc in Claudium Imperatorem Satyra lepidiſſima.

17. *De paupertate liber*, qui ſub ejus nomine cum *Epiſtola de aſſentatione vitanda ad Lucilium* prodiit, & ejus generis eſſe puta, ac Proverbia, Epiſtolæ ad Paulum &c.

Poſt hos Libros legitur. *Incipit Prologus ſuper Epiſtolas Senecæ* editus a *Magiſtra Guilielmo de Caſinis.* Ante ipſum tres extant Codicis paginæ ſine ulla ſcriptione, Prologus ab his verbis initium ſumit.

Librum, cui epiſtolarum communis fama nomen conceſſit: ut quam pluribus locis ejuſdem accepi. Magnificus ille Seneca de quo legimus exclamationum primo omnium memoriam traſcendiſſe. Cum ei erat facile quicquid unquam audiſſet ſubito memorari, & ut eſt dicere, quicquid volebat, aut audiebat, ejus memoria nobilis, atque facilis ſuggerebat &c.

Deſinit in hæc verba. *Particulariter autem quæ ſit uniuſcujuſque intentio Epiſtolæ dicetur: deinceps quatenus rudibus aliqualiter intellectus Epiſtolæ detegatur: & provectis paratam ſit invenire quid in hoc libro quærendum ſit.*

Ipſum Procœmium ſequuntur Capitula in ſingulas Epiſtolas Senecæ ad Lucilium.

In fine. *Expliciunt Capitula, ſeu rubricæ ſuper Epiſtolas Senecæ ad Lucilium.*

Dein rubris characteribus hæc ſubijciuntur. *Mentis colonus & morum cultor L. Annæus Seneca moralis Philoſophiæ emulator ſtudioſiſſimus: vir diſertiſſimus præceptor Neronis: beatiſſimo Paulo mira familiaritate conjunctus ad amicum ſuum Lucilium ſequentes morales fecit Epiſtolas per Libros XXII. diſtinguens mira exhortatione vitam moralem continentes.* (g)

18.

(f) Adnotare juvat. Proverbia noſtri Codicis alphabetice diſtributa numero pauciora eſſe, quam quæ in Editionibus continentur, nec ut in illis ordinata; ſicuti videre eſt præcipue in ea ann. 1604. apud Commelinum cum notis Jani Gruteri, in qua tres ſententiæ a nobis, uti in Codice jacent, exſcriptæ, prima ſecundum; ſecunda quadrageſimum ſextum; & tertia ultimum tenent locum. Sic etiam aliquæ ſententiæ in Codice noſtro occurrunt, quæ deſunt in editionibus, ut hæc. *Amor animi arbitrio ſumitur non ſupponitur.* & alia ad litteram z. pertinens. *Homines zelare vitioſum eſt.* Inſuper variantes ſunt Codicis noſtri earum lectiones: Prima legit. *Ab alio expectes &c.* cum Editiones legant. *Ab alio ſpectes.* Hinc Cl. idem Gruterus in notis ad ipſas obſervat, aliquas membranas legere *ſpectes*; reliquas vero *expectes*, & addit: *ſed exprimenda videbatur priſci ævi indoles.* De ſecunda Editiones habent. *Animus, vereri qui ſcit, ſcit tuto ingredi.* Non ita Codex noſter, ut conſtat. Tandem hæ ſententiæ Senecæ adſcribuntur, & ſub ejus nomine aliquoties vulgatæ ſunt non diu poſt adinventam typographiam, cum tamen Publii Syri maximam partem eſſe Eruditi ſentiant.

(g) Non parvi faciendum hunc Codicem cum ob alia, tum Proverbiorum Senecæ, & *Guilielmi de Caſinis* Procœmium, nemo, niſi fallor, negarit. Neque enim hæc lucem adhuc adſpexiſſe videntur. Expoſitiones illæ *Proverbiorum* graviſſimæ ſunt, & admodum claræ. Quem Auctorem habeant, ignoramus. Quod ſpectat ad Magiſtrum *Guilielmum de Caſinis* nulla ejus mentio inter tot Guilelmos recenſitos a Fabricio in Bibl. med. & infim. Latinitatis Tom. III. Littera G Edit. Patav. Is tamen Guilielmus egregie in prædicto Procœmio erravit, cum ex primo libro *Exclamationum Senecæ* (hoc ille *Exclamationum* vocabulo Controverſias, ſeu Libros *Controverſiarum* Senecæ intelligit, eodemque ſenſu hæc vox occurrit in loco illo interpolato S. Hieronymi, quem ſupra in hoc Codice attulimus) cum, inquam, ex primo illo Exclamationum

tionum

18. Demum occurrunt *Tragœdiæ*,

In fine. *Expliciunt Tragœdiæ Senecæ. Deo gratias. Amen.*

Hujus Operis exemplar vetuſtius cum argumentis, & notis habemus in Codice V. Plutei XXVI, ad dexteram hujus Bibliothecæ partem; de quo Codice vide, quæ in primo hujus noſtri Catalogi Tomo diximus, De Auctore harum Tragœdiarum quanta controverſia ſit apud Eruditos, nemo ignorat. Plerique quaſdam Senecæ Philoſophi, quaſdam Senecæ Rhetoris, hoc eſt ejus, qui Philoſophi Pater fuit, Marcique prænomen habuit, cenſent. Alii tertium quemdam Senecam earum Auctorem ponunt. De hac re, aliiſque huc ſpectantibus conſuli poteſt Tiraboſchius lib. 1. pag. 84., ut alios mittam, qui ante eum hoc argumentum accurate tractarunt,

Codex, niſi fallimur, ex characterum forma, atque ex aliis obſervationibus eſt ſub finem ſæculi XIII. exaratus. Quamplurima quidem, ſed non omnia Lucii Annæi Senecæ exhibet Opera, Nam de *Ira ad Novatum libri III.*; *de tranquillitate animi ad Serenum liber*; *de brevitate vitæ liber ad Paulinum*; *de Conſolatione ad Polybium*; deque *morte Claudii Cæſaris:* quæ Opera ab ipſo ſcripta, & in Editionibus obvia ſunt, in eo deſiderantur,

I N I I.

1. Plinii Secundi Junioris *Epiſtolæ* Libri VIII. (*h*)

Prima hujus Codicis Epiſtola hunc prætert titulum. *Plinius ſecundus Septicio ſuo S.*

Frequenter hortaris ut Epiſtolas, quas paulo accuratius ſcripſiſſem: colligerem publicaremque. Collegi non ſervato temporis ordine, Neque enim hiſtoriam componebam: ſed ut quæque in manu venerat. Supereſt ut nec te conſului; nec me pæniteat obſequii. Ita tamen fiet ut eas, quæ adhuc nec lectæ jacent; requiram: & ſi quas addidero non ſupprimam. Vale.

Primam ex integro Epiſtolarum Plinii Secundi Cæcilii, vel ut vocat Joſeph Scaliger, Cæciliani dedimus Epiſtolam ea conſilii ratione, ut aperte conſtet, undenam Codex noſter earum Epiſtolarum Plinianarum ſeriem exordiatur, a qua non ducunt antiquiores Editiones initium. Dabimus etiam ſaltem & principium, & finem poſtremæ Epiſtolæ libri VIII. ut plena hujus Codicis cognitio habeatur.

Facta cum Editionibus collatione comperimus, ſeptem Epiſtolas, a quibus liber quintus Editionum ducit exordium, poſtremas eſſe libri quarti in Codice noſtro. In hoc multæ græcæ ſententiæ, quæ occurrunt in Editionibus, deſunt, & variantes hic, illic obſervavimus lectiones.

Poſtrema itaque libri VIII. Epiſtola ita inſcribitur, *Plinius Fuſco ſuo S.*

Scribit pergratas tibi fuiſſe litteras meas; quibus cognoviſti quemadmodum in tuſcis ocium æſtatis exigerem &c.

Finis

tionum libro patere credidit de prodigioſa Auctoris Epiſtolarum ad Lucilium, hoc eſt Senecæ Philoſophi memoria. Libri illi controverſiarum non Senecam Philoſophum; ſed patrem ejus M. Annæum Senecam auctorem habent; & locus proinde libri I., quem Guilielmus reſpexit, non de Philoſophi; ſed de ipſius M. Annæi memoria accipiendus eſt, ita de ſe ſcribentis. *Hanc* (memoriam) *aliquando in me floruiſſe, ut non tantum ad uſum ſufficeret, ſed ad miraculum uſque procederet, non nego.* Floruit M. Annæus Seneca Rhetor imperante Auguſto, & Tiberio, teſtibus Lipſio Libro, & capite primo Electorum, & Nic. Antonio lib. I. Biblioth. veteris Hiſpanæ cap. IV. Lucius vero Annæus Seneca Philoſophus magnum ſibi nomen ſcriptis ſuis comparavit, & ſub Nerone, quem inſtituerat, ab eo juſſus e vita migrare, ferro ſibi venas ſcindendo, mortem opetiit anno Chriſti LXV. Neronis XII.

(h) Librorum horum diſtributio Plinii Secundi Cæcilii, qui floruit Trajani Imperatoris temporibus, eique fuit cariſſimus, non eadem eſt in MSS. Codicibus, & in antiquioribus Editionibus. Sidonius novem tantum libros agnoſcere videtur, & Joannes Manſionarius octo; quod ex multis Scriptoribus didicimus. Fabricius Biblioth. Latinæ lib. II. cap. XXII. pag. 481. adnot. d. ſcribit. *In Editionibus antiquioribus, etiam Catanæi, Ordinem librorum immutatum reperio, pro nono enim poſuit librum octavum, pro octavo nonum.*

Finis ejuſdem Epiſtolæ: *ut nihil de die perdunt: de nocte parvulum aquirunt. Vale. Finis.*

Hæc Epiſtola, quæ Codicis noſtri octavum claudit librum, finis eſt libri noni multarum Editionum. Qua de re liber octavus Codicis continet cum Epiſtolas ad ipſum ſpectantes, tum eas libri noni, quæ in Editionibus leguntur, ſi aliquas excipias. Libro poſtea decimo continente Trajani Epiſtolas ad Plinium, & Plinii ad Trajanum caret Codex noſter.

2. *Plinii Veronenſis Panegyricus ad Trajanum Imperatorem.*

De hoc Panegyrico diximus in Codicis V. deſcriptione Plut. XVII. Huic denuo exſcripto additum eſt ad margines Summariolum rubris characteribus diſtinctum, in quo præſtantiora, quæ ibi tractantur, continentur.

Codex eleganter eſt ſcriptus; affabre coloratis, & auratis primis litteris Librorum ornatur, & ad limbum primæ paginæ Malateſteum Inſigne cum duabus Siglis M. N.

IN III.

1. *Sedulii Presbyteri Opus Paſchale.*

In fronte Codicis hæc rubris characteribus ſcripta extant: *Incipit Prologus Sedulii Presbyteri*. Prologus ipſe deinde ſequitur hac inſcriptione. *Domino meo Sanctiſſimo, & beatiſſimo Patri &c.*

Prologo ſubjicitur adnotatio rubris litteris exarata, quæ Sedulii Opus a Turcio Rufio Aſterio Viro dignitatibus inſigni poſt Sedulii mortem in lucem primum emiſſum oſtendit. En quæ in ea leguntur. *Hoc opus Sedulii inter cartulas diſperſum reliquit: quod collectum, adnotatumque atque ad omnem elegantiam devulgatum eſt a Turtio Rufino Aſterio quinto Vicario Conſule ordinario atque Patritio.* (i)

Succedit deinde Aſterii ipſius, quem in recitata adnotatione memorari videmus, Epigramma ad Macedonium Abbatem, quod ita incipit.

Sume Sacer meritis veracis dicta Poetæ &c.

Id Epi-

(i) Multo emendatiorem ex Rhemenſi Sedulii Codice Adnotationem hanc Sirmondus protulit ad Epiſt. 24. Libri I. Ennodii Ticinenſis. Ea ita habet. *Hoc opus Sedulius inter chartulas diſperſum reliquit. Quod recollectum, adornatumque ad omnem elegantiam divulgatum eſt a Turcio Rufio Aſterio V. C. conſule ordinario, atque Patricio.* At in noſtro Codice cum alia mendoſe, tum *Turtio* pro *Turcio*; *Rufino* pro *Rufio*. Plena etiam erroris eſt illa vox *Vicario*, neque aliunde orta, quam a prava interpretatione Siglarum V. C., quas nemo non videt explicandas fuiſſe *Viro Clariſſimo*. In voce *Conſule* cum noſtro Codice Adnotationem a Sirmondo editam conſentire videmus. At diſſentit Codex Vaticanus a Noriſio Cenotaph. Piſ. Diſſert. IV. cap. I. Laudatus, in quo eadem hæc adnotatio habetur, & in ea non *Conſule ordinario*, ſed *Exconſule ordinario* legitur. Sit ne idem is Vaticanus Codex, atque ille, ex quo ſimilem Adnotationem Montfauconius in Bibliotheca Bibliothecar. pag. 126 cum hac voce ipſa *Exconſule* profert, alii viderint. Ex iis, quæ Noriſius modo memoratus ſcribit, diſcere poſſumus hanc vocem *Exconſule* extitiſſe & in quodam Sedulii Codice, quo Aldus Manutius Senior olim uſus eſt, quique hanc ipſam, ut videtur, adnotationem adjectam habebat. Cognomen *Quinti* quod noſter Codex *Aſterii* nomini addit, non extat in Adnotatione a Sirmondo edita; extat tamen in ea, quam *Noriſius*, & *Montfauconius* ex Vaticano, ſeu Vaticanis Codicibus dederunt. Extitit & in Codice quodam Joannis Cuſpiniani, ut ex nonnullis hujus verbis a Noriſio allatis intelligi poteſt. Notum eſt in celebri Virgilii Codice, qui in Biblioth. Medicea ſervatur, haberi Epigramma hujus, quo de heic loquimur, Aſterii, eique Epigrammati varia ejus nomina, & dignitates præmiſſas cerni hoc pacto: *Turcius Rufius Apronianus Aſterius V. C. & illuſtris &c. &c. Patricius & Conſul Ordinarius legi, & diſtinxi &c.* Cum *Quinti* cognomen heic minime legatur, non dubitat Noriſius loco cit., quin nullum ejuſmodi cognomen Aſterius habuerit, & quin proinde in Sedulii Codicibus, quos memoravimus, perperam cæteris Aſterii nominibus additum fuerit. Hoc Viri doctiſſimi judicium an probandum ſit, aliis excutiendum relinquimus. Certe tamen ſi inter varia Aſterii nomina, ſeu cognomina fuit etiam id *Quinti*, non debuerat poſtremo loco poni. Conſtat enim cum plura ſimul alicujus nomina ſcriberentur, illud quod vera præcipuum ejus hominis erat, & quo ab omnibus paſſim appellari ſolebat poſtremo loco poni conſueviſſe. At præcipuum nomen Viri, de quo agimus, non certe *Quintus*, ſed Aſterius fuit, & hinc non alio, quam *Aſterii* nomine vir iſte in Faſtis Conſularibus deſignatur.

Digitized by Google

Id Epigramma (quod in Editionibus antea non viſebatur) jam pridem ex Rhemenſi MS. vulgatum eſt a *Sirmondo* ad Ænodii Epiſtolam 24. Lib. 1., occurritque etiam cum apud alios, tum apud Noriſium Cenntaph. Piſ. Diſſert. IV. Cap. I., apud quos in primo verſu pro *veracis dicta Poetæ*, ut habet noſter Codex, legitur *veracia dicta Poetæ*; quod magis placet.

Sequitur deinde hæc Inſcriptio. *Incipit carmen Sedulii Presbyteri*, quod eſt *de Mirabilibus divinis*, ſeu quod *Opus Paſchale* paſſim audit, omniaque in eo ſunt, quæ de hnc Opere in Editionibus habentur.

Mirum ſane eſt quanta, & quam enormis [ut puto Librarii cauſa] occurrat hoc in Codice Librorum confuſio ſub unico tantum paulo ante memnrato titulo. *Opus Paſchale* numeris omnibus abſolutum in eo invenitur exaratum, & poſtea ſine ullo Lemmate, ac vel hilum quidem a ſuperinri Opere disjunctum ſubjicitur.

2. *Veteris & Novi Teſtamenti collatio*, Carmen eſt Elegiacum, cujus hoc primum Diſtichon.

„ Cantemus Socii: Domino cantemus honores.
„ Dulcis amor Chriſti perſonet ore pio.

Auctor ejus a pleriſque creditus eſt non Sedulius, ſed Turcius Aſterius, a qno editum Paſchale Sedulii Opus ſuperius vidimus. Contra Philippus Labbeus a Sedulio ſcriptum, & ab Aſterio dumtaxat vulgatum pro certo poſuit. Sententiam ejus plerique hodie ſequuntur. Doctiſſimus tamen Noriſius Cenntaph. Piſ. Diſſ. IV. Cap. I. nullam ſe rationem videre indicat, cur Sedulio potius, quam Aſterio (cum & is Poetices ſtudio floruerit) tribuatur. *Quare*, inquit, *utrum Auctorem habuerit illud Carmen, incertum eſt: uterque enim Poeticæ ſtudioſus fuit. Nec Labbeus adeo confidenter debuit eam Elegiam Turcio Aſterio abrogare*.

3. Poſtremo aliud Opus occurrit, quodque a librario non diſpertitur, & minus accurate veluti Elegiacum Carmen viſitur exaratum, cum Hymnus Jambicus dimeter ſit de *Chriſto*.

Initium, & finem ejus exſcribam, ut in Codice jacet.

Initium. „ A ſolis ortus cardine ad uſque terræ limitem
„ Chriſtum canamus principem natum Maria Virgine.
- -
- -

Finis. „ Zelum draconis invidi: & os leonis peſſimi
„ Calcavit unicus Dei: ſeſeque cœlis reddidit.

eum, ut omnibus innoteſcit, ita ſcribendus eſſet.

„ A ſolis ortus cardine
„ Ad uſque terræ limitem
„ Chriſtum canamus principem
„ Natum Maria Virgine.
- - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -
„ Zelum draconis invidi,
„ Et os leonis peſſimi
„ Calcavit unicus Dei,
„ Seſeque cœlis reddidit.

Quod de hoc Hymno, aliiſque ad MSS. Codices recenſitis ſcripſit Chriſtophorus Cellarius, vide in eruditis ejus notis Editioni Halæ Magdeburgicæ 1704.

Codex ante Sæculum XIV. ſcriptus videtur. Adnotatiunculas pleraſque in marginibus

Digitized by Google

ginibus paginarum hand ſpernendas habet. Paſchale in eo Opus non eſt in plures Libros diviſum; qua in re ab aliis Codicibus, & ab Editionibus diſſidet, in quibus diſtinctum in varios Libros cernitur. Floruit Sedulius Sæculo Chriſtiano quinto, Theodoſioque juniore imperante, ut quidem a doctis pleriſque creditur. Paſchale Opus verſibus ſcripſiſſe haud contentus, proſa etiam oratione compoſuit, & utrumque in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi anni 1634. cuivis obvium eſt. Turcius Rufius Apronianus Aſterius Conſulatum geſſit anno Æræ Chriſtianæ 494; de quo plura apud Noriſium loco ſupra laudato.

I N I V.

1. F. Lucretii Cari *de rerum natura* Libri VI.
Operis exordium eſt.

„ Æneadum Genetrix hominum divumqne voluptas
„ Alma venus: cœli ſubter labentia ſigna
„ Quæ mare navigerum &c.

Ad finem libri ſexti hi verſus leguntur.

„ Subdebantque faceis: multo cum ſangulne ſæpe
„ Rixantes potius quam corpora deſererentur.

2. Incerti carmen *de moribus Romanæ Curiæ*.
De hoc Carmine alibi fortaſſis opportunius dicemus.

3. Eſiodi *de opera & die* hoc eſt ἡμέρα καὶ Ἔργα e græco *in latinum translatum per Nicolaum de Valla*.
Ab his verſibus ducit initium.

„ Pierides Muſæ quarum viget inclita cantu
„ Fama Ducum: & veſtri decus immortale parentis
. . . .
. . . .

Deſinit „ Ille quidem: qui Diis gratus: cui cognita ſunt hæc
„ Omniaque inſpiciens rerum ſe exercet ad uſus

Ad finem Τέλος

Codex in marginibus breves exhibet rerum indicationes; eſt eleganter ſcriptus, & ad calcem primi Folii extat Stemma Malateſtianæ Familiæ, ſcilicet Craticula cum ſiglis M. N.

I N V.

Statii Papinii *Thebaidos* Libri XII.
In ſuperiori primi folii margine quædam minutis characteribus exarata primum veniunt, quæ paucis monſtrant tempus, quo Statius vixit; breviter vitam ipſius complectuntur; quidque nomine *Thebaidos* intelligatur exponunt.
Poſt hæc, *Liber primus incipit*.

„ Fraternas acies: alternaque regna prophanis
„ Decertata odiis: fonteſque evolvere Thebas &c.

Secundus liber verſus quoſdam initio exhibet, argumentum, ſive Summarium continentes rerum, de quibus Statius in eo libro agit. Hi verſus ita incipiunt.

„ At Maja genitus ſuperas remeabat ad auras
„ Excituſque herebo jam ſævus laius ibat.

Verſus hi ipſum certe Statium Auctorem non habent. Huic tamen ejus libro in noſtro Codice perinde conjuncti, ac contexti cernuntur, ac ſi ipſius Statii eſſent,

ſent, immo perinde ac ſi pars eſſent ipſius libri, iſque ab iis verſibus initium ſumeret: Quod Librarii, qui Codicem hunc ſcripſit, ignorantiæ tribuendum eſt. (*l*)
Tertius liber etiam hos præfert verſus veluti argumenta rerum, quas in hoc libro Statius tractat, eorumque initium eſt.

„ Perfidus interea miſſorum ſera virorum
„ Tempora dum queritur dum ſpectat colla reciſa.

Et ne diutius immorer, ſinguli XII. Libri ſummaria produnt metrice elaborata, continentia res, de quibus iis in Libris Statius loquitur.
Poſt finem libri VI. hæc in noſtro Codice occurrunt. *Statii Papinii Surſuli explicit liber ſextus. Incipit VII.* (*m*) Poſt finem ultimi, ſeu duodecimi hæc alia. *Deo gratias. Amen*.
Codex Sæculo XIII. ſcriptus exiſtimari poteſt. Ad ejus extremum duo ſtemmata olim viſebantur, ſed alterum omnino eraſum eſt: Alterum non prorſus deletum. Hoc in ſuperiore parte duas ſtellas, in inferiore dimidiam lunam exhibet. Inter ſtellas & lunam faſciola intercurrit, in qua hæc ſcripta cernuntur. *Franciſcus e Terra Sarnani*, Veterem aliquem hujus Codicis poſſeſſorem hæc indicare videntur.

(l) Argumenta hæc, ſeu Summaria non habentur in pleriſque Statii Editionibus, velnti in Genevenſi anni 1612. cum Scholiis Joannis Bernartii, & in ea quam in Collectione omninm Poematum, Carminum &c. curavit *Paſchalis Amatus*. Extant tamen in vetuſtioribus nonnullis. Unam ipſe habeo cum interpretatione Placidi Lactantii antiquiſſimam temporis indicatione, locique, ac Typographi nomine carentem. In ea Summaria hæc ſive argumenta metrice ſcripta occurrunt; ſed ita ut, quod argumentum eſt ſecundi libri, primo libro in fine perperam aſſutum, quaſi pars ejus ſit, reperiatur: idemque ibi factum in tertio, in qnarto, & ſequentibus, nt nimirum fini tertii libri contextum ſit Summarium quarti, & ita deinceps; niſi tamen primæ litteræ deficientia in argumentorum horum principiis oſtendere velit, ea argumenta ad ſequentem pertinere librum.

(m) Qnid ſibi velit monſtroſum hoc vocabulum *Surſuli* difficile dictu eſt. An dicemus Librarium hujus Codicis alium *Statium* cum noſtro confudiſſe, & nihilominus in cognomine ejus erraſſe, cum nempe ſcribendum fuiſſet *Urſolus*? Floruit ſiquidem ſub Nerone Imperatore alius quidam *Statius*, iſque cognomine *Urſulus* patria Tholoſenſis, profeſſione Rhetor, de quo Scaliger ad Euſebium, aliique Viri docti. Sed nihil definire audeo; maxime cum in aliis quibuſdam Codicibus *Statius* pro *Surſulo* cognomen habeat *Surculi*, ut diſci poteſt ex Catalogo Biblioth. Medic. Laurentianæ, quod & ipſum mendoſum videtur.

PLUTEUS XXI.

IN EO CODICES NUM. V.

IN I.

ROberti Valturii *de re Militari* Libri XII.

Primo venit *Elenchus, & Indeu rerum militarium, quæ in ſingulis hujus Codicis voluminibus continentur.*

Dein Index ſequitur aliarum omnium rerum, quæ in iiſdem libris tractantur. Poſt hunc Indicem habetur Præfatio, quæ rubris characteribus præmiſſam exhibet hanc Epigraphen.

„ Ad magnificum, & illuſtrem Heroa Sigiſmundum Pandulphum Malateſtam „ ſplendidiſſimum Ariminenſium Regem, ac Imperatorem ſemper invictum Roberti „ Valturii Rei militaris Voluminum Præfatio.

Ejuſdem initium eſt. *Credo equidem: nec ſum neſcius Dux & Imperator inclite &c.*

Non ſolum hoc Opus in XII. libros diſtribuitur; verum etiam Libri ſinguli in tot Capita ſejunguntur. Hinc libri primi caput primum hunc præfert titulum. *De prima ac ſecunda rei bellicæ origine apud quaſdam Nationes primum orta, & unde res bellica dicta eſt,*

Ipſius primi libri initium ita ſe habet, *Cum itaque inter omnes priſcæ auctoritatis viros qui Xenophonte &c.*

Primus liber hiſce clauditur verbis. *Immo cum cetera tempora cadant: ſola hæc litterarum monumenta temporis diuturnitate pubeſcunt.*

Secundi libri titulus eſt: *Quam maximos huic diſciplinæ affert fructus Philoſophiæ, & Hiſtoriarum cognitio.*

Pariter libri tertii: *De Aſtronomia variaque perquirendorum futurorum arte, ſi qua eſt;* tamque hi, quam reliquorum librorum tituli rubris characteribus exarati cernuntur.

Hac methodo procedit Codex noſter, ut ad ſingulos Libros indicationem rerum, quæ in eis tractantur, præmittat. Id an in Codice etiam hujus ipſius Operis, qui in Bibliotheca Mediceo Laurentiana extat, obſervetur, neſcimus. Nihil enim hac de re monet doctiſſimus Auctor Catalogi ejus Bibliothecæ; ſed neque in nitidiſſima hujus Operis Editione Pariſienſi anni 1534. apud Chriſtianum Wechelum hi librorum tituli occurrunt. Cum vero Codex noſter concordet quoad initium, & finem ſingulorum librorum, & quoad principaliora Schemata ſuis locis poſita cum prælaudata editione, non aliud heic ex eo ſubjungemus, quam verba in quibus Caput ultimum libri XII., ſeu poſtremi deſinit. Ea ita ſe habent. *Et currentem ut ajunt ad curſum provocaſti. Finis.* (a)

Codex

(a) Obſervatione, & memoratu eſt dignum, quod Libro X. refertur de Invento cujuſdam Machinæ bellicæ ignitis iis glandibus, quæ vulgo *Bombe* vocantur, ejaculandis aptæ, quod Valturius Scriptor noſter Sigiſmundo tribuit. Supra eam machinam, quæ depicta eſt in extremo Folii angulo, hæc leguntur rubris characteribus. *Eſt inventum quoque alterum machinæ hujuſce tuum Sigiſmunde Pandulphe, qua pila aneæ tormentarii pulveris plena, dum fungi aridi fomite urentis emittuntur.* De hoc invento loquitur Mabillonius loco ſuperius laudato. Hujus præſtantiſſimi Operis Editiones habemus Venetiis anno 1482., & Veronæ 1484., & eam præclariſſimam Wechelianam *a Paulo Ramuſio ad Codicum fidem exactam, qui illud Opus in italicum traduxit ſermonem*. Valturii hæc Schemata militaria tanti fuerunt apud Viros eruditos, ut ope, & conſiliis am-

Codex hic noſter Sæculo XV. eſt exaratus, de quo Mabillooius in Itinere Italico pag. 26. ſcrbit. *Splendidus MSS. Codex bujus Operis adbuc viſitur in Bibliotbeca Cæſenæ, in quo Opus incipit a Præfatione ad magnificum, & illuſtrem &c.* de eodem hæc Cl. Vir Angelus Bandinius. *Hujus Operis exemplar ſplendidiſſimum ſervat Cæſenæ Bibliotbeca Malateſtarum.* Ita ille io Catalogo Bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ Tom. II. pag. 373. Eleganter, & accurate eſt ſcriptus, membranaceus, ut ceteri omnes, ſed levigatis, candidiſque membranis compactus. Initialis primi libri littera oon exiguæ molis laminis aureis, & pulcherrimis, vividiſque coloribus ſuper inductis effulget, ſicque ad initium omnium Librorum primæ majuſculæ litteræ mirificæ illuſtratæ coloribus cernuntur. Schemata bellicorum inſtrumentorum ſuis locis adpoſita extant, eaque non iofeliciter picta.

I N I I.

Lucani Poetæ Corduheoſis *Carmina*. Diximus *Carmina*, cum Codex nullum præferat Lemma, & ſolum ad ipſius Operis fioem habeat. *Explicit Farſalia Cordubenſis Lucani.*

Initium hujus Codicis litteris rubris hoc eſt.

„ Corduba me genuit: rapuit nero: prælia dixi
„ Quæ geſſere pares. hinc ſocer inde gener.
„ Cootinuo oumquam direxi carmina ductu
„ Quæ tractim ſerpant plus mihi coma placet.

Ad libros omnes, qui X. ſuot numero, anteeuot argumenta. Liber primus, cujus hæc inſcriptio. *Incipit liber primus Lucani*, ab his verſibus ducit initium.

„ Bella per Æmathios pluſquam civilia campos,
„ Juſque datum ſceleri canimus; populumque potentem
„ In ſua victrici cooverſum viſcera dextra

Liber vero decimus, & ultimus ita iocipit.

„ Ut primum terras pompei colla ſecutus
„ Attigit: & diras calcavit Cæſar areoas

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

ampliſſimi Cardinalis Joannis Franciſci Stoppani collocata fuerint in Muſeo Urbinate; ita narrat Ephemeridum Florentin. Litter. num. 36. ann. MDCCLVI. Quo tempore Robertus vixerit, quove anno deceſſerit plane colligitur ex Epitaphio, quod ad ejus marmoreum ſepulchrum Arimini ad Templi S. Franciſci veſtibulum legitur.

D. O. M. que. Roberti. Valturii. Qui. de. re. Militari
XII. Libris. ad. Sigiſmundum. Pan. Mal. accuratiſſime
ſcripſit. quique. Roberto. Mal. Filio. Comitate. inſigni
facundia. atque. Fide. charus. extitit. Pandulphus. Mal.
Roberti. F. Sigiſ. Nepos. ad. huc. Impubes. officii. memor
Hoc. Monumento. B. M. oſſa. condi. juſſit
Vix. ann. LXX. M. VI. D. XVI

Hujus eruditi Scriptoris nomen eſt immortale. Vivit ejus memoria in Carmine Baſinii Parmenſis, quo Opus *de re militari* ab ipſo elaboratum laudat. Duas ad Valturium Epiſtolas Bandinius in Catal. Biblioth. Medic. Laurentianæ in lucem protulit, ab Anonymo quodam ſcriptas, quem cenſet eſſe Cyriacum Anconitanum. Utraque, & maxime ſecunda Valturium prædicat, & Ariminenſium inſigne decus vocat. Inter Carmina Illuſtrium Poetarum Italorum Edit. Floren. Tom. VII. pag. 168. unum extat Martii Philelphi Poetæ laureati ad Valturium: extat ſimiliter Marci Ariminenſis Poetæ inclitì Carmen ad *clarum utriuſque linguæ Robertum Valturium, ac rei militaris Scriptorem gravem, optimumque;* notique etiam ſunt verſus Dominici Fuſci Ariminenſis in ipſius laudem.

Deſinit „ Ad campos Epidamne tuos ubi ſolus apertis
„ Obſedit muris calcantem mœnia magnum.
In Codicis fine. *Explicit Farſalia Cordubenſis Lucani.*
Deo gratias. Amen. Amen.
Luce niter clarus metrorum ſine Lucanus. (*b*)

Hic Codex primi libri litteram magnæ molis venuſtam exhibet coloris, & auro: Libri ſinguli in varia diſtributi ſunt Capita. Librarii incuria libro ſecundo non præmittitur argumentum; & ab ipſo in margine eſt appoſitum. Quod obſervatu dignum multis in locis interlineares occurrunt adnotatiunculæ haud parvi-pendendæ. Codex nitidiſſimus, characteribuſque majuſculis ſcriptus, atque ad extremum ultimæ paginæ limbum delineatum viſitur Malateſteum Inſigne, cui inſidet quoddam animal, cujus corpus Canis eſt, caput autem Avis, & Sæculum non excedit XIV.

IN III.

Servii *Commentarii in Bucolicam, Georgicam, & Æneiadem Virgilii*. Hæc eſt hujus Operis Epigraphe.

Ante operis exordium intervallum non exiguum obſervatur ſcriptura vacuum.

Incipit liber ab his verbis. *Bucolica ut ferunt quidam inde dicta eſt a cuſtodia Boum &c.*

In marginibus verba habentur characteribus modo nigris, modo rubris ſcripta indicantia, quæ ſunt obſervatu digniora: qnædam etiam, quæ Librarii indiligentia in textu omiſſa fuerant, ibidem reddita conſpiciuntur. Quod vero præſtantiorem Codicem noſtrum oſtendit eſt, quod in iiſdem marginibns paſſim etiam litteris rubris exarati conſpiciuntur, & indicati Auctores, quibus Servius uſus eſt, atque hoc ad omnes libros, qui hoc in Codice continentur ſervatum eſt.

Poſt omnium Eclogarum Commentarios ii ſequuntur, qui ad Georgicam ſpectant, quibus hæc Servius præmittit.

Virgilius in operibus ſuis diverſos ſecutus eſt Poetas; & ſingnlos recenſet vel plurimos celeberrimos Poetas, quorum veſtigia Virgilius perſecutus eſt.

Dein ſequuntur Commentarii, ſive expoſitiones in Libros Æneidos, qui libri ſi excipiamus tres primos & in numero, & in ordine, & in aliis quibuſdam rebus non admodum conſentiunt cum Codice Plutei XIX., de quo ad eum Pluteum diximus. (*c*)

Codex ad duo latera venuſtum præbet ornamentum lineolis aureis coloribus intermixtis refertum, atque ad extremum hujus primi ſolii limbum effulget Malateſteum ſtemma, adque utramque partem in lamina aurea extant duæ ſiglæ M. N.

IN IV.

Uguicionis Piſani *Vocabuliſta*.

Vocabula omnia, quæ Auctor declaranda quoad eorum originem, & ſignificationem

(b) M. Annæus Lucanus Cordubenſis Hiſpanus floruit Neronis temporibus, veniſque ſolutis diem obiit anno Chriſti LXV. annos natus XXVII. Vide Nic. Ant. Biblioth. Hiſp. Vet. lib. I. cap. X. Heic lubet adferre ultimos verſus unius Epigrammatis Joan. Petri Ferretti Ravennatis, quod extat in Lucani Editione cum duobus Commentariis Omniboni, & Sulpitii. Venetiis per Bartholomeum de Zanis anno 1505. die 24. menſis Octobris.

„ Quare opus hic poſito faſtu rogo perlege Lector.
„ Nam lecto dices. doctius eſſe nihil.

(c) Viri docti ſibi perſuadent, ut ut extent præſtantiſſimæ Servii Commentariorum Editiones, uti ſunt duæ Pariſienſes, una Roberti Stephani, alteraque Petri Danielis, adhuc tamen in iis, aliiſque ſincerum Servium, & integrum non haberi, ſed truncum, & obſervationibus nonnullorum Grammaticorum interpolatum. Confer hac de re Joannis Clerici artem Criticam Tom. 1. pag. 37., & Cuperi obſervationes pag. 202. Codex noſter quamvis non præſtet antiquitate, lectionum tamen varietatem exhibet, quæ uſui fortaſſe Viris doctis eſſe poſſit.

tionem ſuſcepit alphabetico ordine ſunt diſtributa; hæc autem vocabula ſemper rubris characteribus notata etiam ſunt in Codicis marginibus.

Opus hoc eſt quidem ineditum, ſed in Bibliothecis non raro occurrit, ſcriptumque vetuſta manu (etſi non eadem, qua totus contextus) hic Codex exhibet. *Uguicio Benivegne de Bagnouni* fib. co. 139. (*d*). Nomina hæc *Benivegne* &c. ad Auctoremne, an ad Emptorem Codicis ſpectent, alii viderint.

Codex minutioribus characteribus eſt ſcriptus, difficillimiſque abbreviaturis, ut lectu ſit difficilis, præcipue cum temporis injuria & paginæ quædam corroſæ ſint, litterarumque elementa fugentia oculos fallant. In ſecunda ipſius *vocabuliſtæ* parte, ſive Operis, quæ eſt num. V. legimus abſolutum illud ſive ab Auctore, ſive a Librario anno 1280. Profecto Codex eſt Sæculi XIII.

I N V.

1. S. Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis *Etimologiarum* libri XXV. (*e*)

Majuſculis, & quadratis characteribus ad primam Codicis paginam ſtatim nobis ſeſe offert hæc Epigraphe.

„ In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti incipit liber Ethimologiarum editus „ ab Iſidoro Juniore Hiſpalenſi Epiſcopo ad Braulionem Cæſarauguſtanum Epiſcopum ſcriptus.

Primo Codicis tegumento interius firmiter adhæret membranaceum Folium, quod rerum in Opere tractandarum indicem continet, licet aliquantulum temporis injuria corroſum, nec bene ſervatum. Indicis initium ita ſe habet.

Ut valeas, quæ requiris cito in hoc corpore invenire, hæc tibi lector pagina monſtrat, & de quibus rebus in ſingulis libris Codicis diſputavit; & ſupra verbum Codicis legitur *Conditor hujus*; ideſt Auctor.

Dein ſequitur Index.

Vetuſta ea Codicis Epigraphe jam excripta inſtar unius columnæ totam primi Folii faciem occupat, & ad aliam partem occurrit Epiſtola hac inſcriptione.

Domino meo, & Dei Servo Braulione Epiſcopo Iſidorus Epiſcopus.

Hujus Epiſtolæ exordium eſt, *Omni deſiderio deſideravi &c.*

Finis vero. *Ora pro nobis beatiſſime, & Domine Frater.*

Deinde majuſculis rubri coloris litteris legitur, *Domino meo, & vere Domino Chriſtique electo.* & poſtea nigris litteris.

Iſidoro Epiſcoporum Summo Braulio ſervus inutilis Sanctorum.

Hæc Epiſtola ab his verbis ſumit initium, *Optime Domine, & virorum præſtantiſſime &c.*

Ejus

(d) In Auctor (qui etiam appellatus eſt Hugutius) non Vercellenſis, ut Ughellus Tom. II. pag. 540., & Guido Pancirollus III. 3. decls. ris Joris interpretibus ſcribunt, ſed Piſanus fuit. Vide Ptolomæum Lucenſem Hiſt. Eccleſ. Libro XXI. cap. 18., qui & addit illum ſcripſiſſe *apparatum ſuper Decretum, & in Grammatica regulas derivationum*. Adde & Ducangium in Præfatione ad Gloſſarium med., & inf. Latin. §. XLVI. ubi ex chronico MS. Nonantulano eum natione Piſanum fuiſſe docet, tum Epiſcopum *Ferrarienſem*.

(e) Omnes illæ quatuor Editiones, quas modo novimus circumferri, ſcilicet unam Bignæi Pariſiis anno 1580.; alteram accuratiorem Madritenſem Joannis Griali anno 1599., tertiam Pariſienſem Jacobi Breulii Monachi Ord. Benedic. anno 1601. hancque Coloniæ recuſam anno 1617., omnes, inquam, hæ præferunt nomerum ſolum Librorum XX. Ethimologiarum. Ne quis ſuſpicetur, multa in noſtro Codice reperiri, quæ in editis Libris earundem non contineantur, ſciat, hanc diverſitatem enaſci ex varia Operis diſponendi ratione. Siquidem principium capitis XXVII. Libri XVIII. in Editionibus, initium eſt in Codice Libri XIX. Tum caput aliud ejuſdem Libri XVIII. in editis, eſt ibi liber XX. Liber XXI. incipit a capite LII. libri XVIII. Liber XXII. eſt caput LX. libri XVIII. Liber XXIII. initium ducit a capite VII. Libri XIX. editorum, & ſic deinceps, & ob id Libri XXV. exiſtentes in Codice cohærent Libris XX. Editionum, hac rei evidentia, ut liber XXV. Codicis ſit totus Liber XX. editorum.

Ejus finis. *Ego ſervus Domini Braulio. Iſidoro. Fruar te lucerna ardens, & non marceſcens.*

Alia pariter Epiſtola, quæ incipit *Domino meo, & Dei ſervo Braulioni Epiſcopo. Iſidorus Epiſcopus. Quia te incolumen agnovi gratias Chriſto egi, & utinam cujus cognovi ſalutem in hoc corpore, aſpicere & ad viſionem &c.*

Clauditur hæc his verbis. *Iterum gratia tua recipiam, & manu ſua, ora pro nobis Beatiſſime Domine.*

Alia ſimiliter hoc titulo. *Domino meo, & vere Domino Chriſtique electo. Epiſcoporum Summo. Braulio ſervus inutilis ſervorum Dei.*

Initium habet. *Soles replere &c.*

Finis eſt. *Et tam de his; quæ hic ſugeſſimus, quam etiam de his, quæ ſupra quæſti ſuimus eloquio veſtro per eum inluſtrare mereamur, & manu ſua.*

Tandem Epiſtola hoc titulo. *Domino meo, & Dei Servo Braulioni Epiſcopo Iſidorus.*

Hujus exordium eſt. Tuæ Sanctitatis Epiſtolæ me in nrbe Tuletana invenerunt &c.

Deſinitque. *Ora pro nobis beatiſſime, & Domine Frater.*

Deinde. *Sunt libri Iſidori Junioris Iſpalenſis Epiſcopi ad Braulionem Cæſaraugustanum Epiſcopum ſcripti.*

Heic ex hactenus traditis haud temere obſervandum huic Operi quinque præmiſſas eſſe Epiſtolas, tres Iſidori ad Braulionem, duaſque Braulionis ad Iſidorum, quæ quidem omnes recenſentur, & primum traduntur in Editione Colonienſi antea laudata: illud etiam ſedulo attendendum in inſigne hujus Codicis Epigraphe ejus vetuſtatem characteribus exprimente legi: *Incipit liber Ethymologiarum*; & hoc quia Iſidorus ipſe in libros non diſpoſſuit, ſed Iſidoro defuncto Braulio ultimam Operi manum dedit, inque XX. Libros diſtinxit, addiditque multa utiliſſima ex variis optimiſque Scriptoribus collecta, ſcitu digna, quæ alibi vix reperiri poterant.

Poſt has Epiſtolas eiſdem characteribus, quibus Codicis Epigraphe ſcripta eſt, oculis noſtris obverſatur.

Incipit Prologus.

Ejus exordium eſt. *En tibi ſicut policisus ſum miſi opus &c.*

Huic Prologo Iſidorus finem imponit. *Sicusi exsat conſcriptum ſtilo majorum.* & poſtea. *Explicit Prologus.* (f)

Sequitur deinde litteris majuſculis. *Incipiunt Capitula libri primi XXX.*

Liber primus ab his verbis ducit initium. *Diſciplina a diſcendo nomen accepit, unde ſcientia dici poteſt &c.*

His autem verbis finem imponit. *Fabulæ vero ſunt, quæ non factæ ſunt, nec fieri poſſunt, quia contra naturam ſunt.* Deinde rubris litteris & majuſculis legitur. *Explicit liber primus.*

Advertendum eſt in marginibus hujus primi libri, ſicuti in ſequentibus verba obſervari modo addita, omiſſa modo a Librario, & etiam indicantia quid peculiare ibi agatur. Ut ſingula paucis perſtringam, hoc ordine, hacce methodo procedit Opus in ceteris aliis Libris, uti de hoc primo demonſtravimus, ut tamen modo nnius libri, modo alterius non eadem numero ſint Capita. Nam ad initium ſecundi li-

(f) Ne miremini, quæſo, ſi examuſſim ſingula vel minima hoc in Codice contenta perſequamur. Tanta eſt Codex veneranda antiquitate præditus, ut Viri doctiſſimi, qui multas Europæ Bibliothecas perluſtrarunt, fateantur nec audiviſſe, nec legiſſe Codicem hocce vetuſtiorem. Cumque novam Operum Iſidorianorum Editionem multi meditentur, ad plenam accuratamque lectionem plurimum conducere poteſt. Expectant Viri ſcientiarum amatores ex animo Editionem omniom Operum S. Iſidori vel jam paratam, vel propediem parandam a Cl. Ab. Franciſco Zaccaria. Utinam fata ejus conſilium non prævertant.

di libri legitur characteribus rubris, & majuſculis. *Incipiunt Capitula libri ſecundi num.* XXI., & primo *de Rhetorica*, *& Dialectica*.

Dein: *explicit liber ſecundus*. *Incipit Præfatio libri III. de quattuor ſequentibus diſciplinis: de Mathematica: de Inventoribus Geometriæ*, *& de vocabulo ejus: de Muſica*, *& tandem de Aſtronomia*, cujus Caput XXXXVIII., quod ultimum eſt, ad margines exhibet nomina varia ſtellarum.

Incipit Liber IV. *de Medicina*; Capitula continet XIII. cum eorum Indice. (g)

In hoc libro medicamenta quædam reperiuntur morbis quibuſdam curandis præſcripta pedibus oratione adſtricta. Sic

Tu poteris alacrem (fortaſſe acrem) *capisis reparare dolorem &c.*

Verſus hi in paginæ ſuperiore, & infimo margine exiſtentes ſunt num. XX.

Liber quintus incipit de legibus.

Poſt Caput XXVIII., in quo *de temporibus* fit ſermo, Librarius hæc notat. *Quæ ſequuntur ſunt libri præcedensis*, & continent breve Chronicon diviſum in Capitula, ultimumque deſinit in anno decimo Heraclii. Hoc Chronicon his clauditur verbis: *tunc illius ſæculi conſumasio eſt*. *Explicit Cronica*. (ſic)

Cetera deſcribere operæ pretium non ducimus, dummodo quæ adnotatione *e* diximus, ſerventur. Nihil namque, quod in Editionibus extat, in Codice noſtro antiquiſſimo deeſt; immo additamenta ea, quæ in Editione Pariſienſi anno 1601. ſeorſim ſunt excuſa, ſeu in marginibus, ſeu in textu noſtri Codicis conſpiciuntur, ut *talentum &c. mina &c. obolus &c.* Plura tamen notanda ſunt. Primum libro tertio bujus Operis præmittitur Præfatio de quattuor ſequentibus diſciplinis, ſcilicet de *Mathematica &c.* Præfatiuncula etiam anteit librum XIII. At binæ iſtæ Præfationes, quod ſciamus, haudquaquam in Editionibus occurrunt. Secundo ſæpiſſime notæ obſervantur in marginibus, quæ magni pretii ſunt, nec eas eſſe, in quas graviter invehuntur Grævius Præfatione ad Svetonium, Hennicius Præfat. ad Juvenalem, aliique. Exiſtimant nonnulli publico bono magis conſulere, ſi quis illis notis integros ſubjungat Commentarios; aſt multa ſæpius in his Commentariis repetita habentur, & quandoque ad rem parum facientia. Tertio *Varianses* extant in Codice non negligendæ, quæ in nova hujus Operis Editione eſſent notandæ. Tandem obſervemus, quæſo, inter adnotationes præſertim ad librum V. legi duas Imperatorum Conſtitutiones, quarum priorem Adnotator deſumit ex libro I. Conſtitutionum. *Has leges nuſpiam nactus ſum*: ſcribit Manſius in pagellis ſuis MSS. pluries memoratis.

Ad finem Operis verſus hi leguntur eadem manu exarati, qua Codex, & quadratis majuſculis characteribus.

„ Ut eſt labor Agricolis (ſic) proſcindere vomere terras
„ Sic mihi arundineus (ſic) calamus ſulcare novalles
„ Ille etiam toſtas congaudet cernere meſſes
„ Sic & ego finem lector concludere verſum.

Tandem. *Roge boni Lectores*, *ut rogetis pro Petro Scriptore: ſic Deum habeatis protectorem*. Explicit. *Deo gratias ſemper Amen*.

2. *Epiſtolæ S. Auguſtini Epiſcopi*.

Prima incipit. *Primum quidem decet nos audire juſtitiam*, *deinde intelligera: poſt intelligentiam fructum reddere doctrinæ &c.*

De-

(g) Tempus celebri Manſio non ſuccurrit ad perluſtranda noſtri hujus Codicis ſingula notatu digna, dum ſcribit in additionibus ad Biblioth. Fabric. Tom. IV. lib. IX. pag. 190. *Quattuor priores libri ſunt ut in editis, excepto quod libri quarti Caput XIII. de initio medicinæ deeſt.* Titulus hujus ultimi Capituli extat, & per Librarii errorem legitur, *de initium medicinæ*; immo in ipſius Capituli margine dextro, & inferiore viſuntur adnotatiunculæ quarum ultima verba ſunt. *Caruticum: calaſticum martiatu*. Aliquid deeſſe non ita facile judicari poteſt.

Deſinit in hæc verba. *In altera, qua ametur, & ſemper ametur.*
Dein litteris majuſculis. *De anima, & ejus virtutibus &c.*
Finis eſt. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*
Poſt hæc. *Incipit homilia S. Auguſtini de die Judicii.*
Principium eſt. *O Fratres chariſſimi quam timendus eſt nobis dies ille, in quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus Redemptor &c.*
Deſinit. *De qua pœna nos pius Dominus liberare dignetur, qui in Trinitate perfecta vivit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.* (*b*)
3. In medio paginæ majuſculis characteribus hæc leguntur.

Incipiunt interrogationes.

Ab his verbis ducunt initium. *Quia video te de Scripturis contendere velle, ad ipſius ſcripturæ radicem veniamus &c.* & poſt pauca incipiunt interrogationes, & reſponſiones inſtar Dialogi, poſtque earum multiplices, interrogatio eſt de quantitate Librorum Sacræ Scripturæ. *R.* ideſt *reſpondeo* LXXII. *quorum nomina ſunt Geneſis. Exodus. Leviticus. Numerus. Deuteronomio.* (ſic) *Hieſu Nave. Judicum. Ruth. Quattuor libri Regum. Duo libri Paralipomenon. Job. Tobias. Eſter. Judith. Duo libri Æſdræ. Duo Machabæorum. Liber Pſalmorum. Salomon Libri tres, ideſt Proverbiorum. Eccleſiaſtes. Canticorum. Hieſu Syrach Libri II. Liber Sapientiæ, & Eccleſiaſticus. Libri Prophetarum XVI. ideſt Iſaias. Hieremias &c.*

In fine Librorum omnium cum Veteris Teſtamenti, tum Novi legitur. *Iſti ſunt Libri veteris & novi Teſtamenti LXXII. quos Catholica, & Apoſtolica recipit Eccleſia.*

Interrogationes iſtæ Eccleſiaſticæ, proh dolor! incompletæ ſunt, & abraſas exhibet Codex ultimas paginas. Cum tamen res graviſſimas contineant, ac eruditione plenas, rem gratam facturos eſſe cenſemus, ſi licet incerti Auctoris inter Anecdota dabimus.

Fragmenti hujus finis eſt. *Quare propter ſuam prolixitatem apud nos in duobus eſt diviſus.* deinde. *Interrogo.* Hic eſt harum interrogationum terminus, & palam dignoſcitur nonnullas paginas a Codice avulſas eſſe. Hæ tamen, & alia ſuppoſitia, quæ ſequuntur poſt egregium S. Iſidori Opus eadem manu, ut videtur, omnia ſunt exarata, qua Opus Iſidorianum.

Codex vetuſtiſſimus eſt omnium, quos inſignis Bibliotheca Malateſtiana Cæſenas ſervat. De hujuſmodi Codicis antiquitate ſi ea conſulamus, quæ excuſa ſunt in additamentis Cl. Manſii ad Bibliothecam Fabricianam, Sæculi VII. eſt; ſic enim habet Tom. 4. pag. 109. *Veniam peto ab æquis Lectoribus, ſi eorum ſub oculis hic repreſentem omnium quotquot umquam audierim, vel legerim vetuſtiſſimum Codicem Etymologiarum S. Iſidori, quem ſervat Biblioteca Malateſtarum Cæſenatenſis, librum, quem credo ſcriptum Sæculo VII.*, licet in pagellis manuſcriptis hujus noſtræ Bibliothecæ legamus ab amanuenſi ſcriptum Codicem eſſe Sæc. IX. Sæculi pariter IX eſſe Codicem ſentit eruditiſſimus Ab. Zaccaria, cujus judicium per litteras mihi adlatum eſt a ſtudioſo Juvene Gaetano Marinio; hujuſmodi autem eſt.

In celeberrima, quæ Cæſenæ eſt Bibliotheca Malateſtia duo extant Iſidorianarum Hetymologiarum Codices membranacei, alter Sæc. XI. (in Pluteo XXIV., de quo Tom. 1. num. 1. pag. 85.), *vetuſtior alter* [hujus Plutei] *num.* 5., *& fortaſſe ſæc. IX. Uterque multis nominibus commendandus, quum uberrimam variarum ab editis exemplis lectionum ſegetem ſuppeditat.* In

(h) Ea opuſcula, quæ S. Auguſtino adſcribuntur, apocrypha ſunt. Opella tamen illa, quæ titulum præfert *de Anima, & ejus operibus* extat etiam in Cod. II. Plutei XIII. Tom. I. jam deſcripto, & inter Opera S. Iſidori Hiſpalenſis ſine Auctoris nomine enumeratur. Aſt adnotatione g. ejuſdem Plutei pag. 58. oſtendimus, non aliud opuſculum eſſe, quam illud a Caſſiodoro ſcriptum.

In utroque Codice notandum maxime eſt Iſidori Chronicon, quod poſitum eſt pro lib. V. cap. 37. in Matritenſi ann. 1599. *editione inſcripto. De diſcretione temporum, nec parum ab impreſſis ejuſdem Chronici libris diſcrepat. In recentiore vero exemplo illud ſingulare eſt, lib. V. Capita IV. & V. S. Iſidori de hæreſibus prætermitti, in eorumque locum ſuffici totidem Capitibus Indiculum Hieronymi de hæreſibus, ex quo multa emendes in inquinatiſſima Pariſienſis ejuſdem Operis editione, quam primus curavit Claudius Menardus.* Hactenus vir. Clar. His mihi addere lubeat, de hoc Hieronymi Indiculo multa dediſſe inter Anecdota 1. Tom. pag. 175., ibique obſervent, quæ diximus adnotationibus b. c.

PLUTEUS XXII.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

Diodori Siculi Hiſtoria.

Sine ulla Epigraphe eſt Opus, quod hoc io Codice continetur. Id quod primum io eo nobis ſe oflert, dedicatoria eſt Epiſtola ad Summum Romanum Pontificem; nec quiſnam tamen ejus Epiſtolæ ſit Auctor, nec cuinam Univerſæ Eccleſiæ Principi ſit nuncupata, ootatur. Ejuſdem partem aliquam cum principii, tum finis, ut quod latet, detegatur, pretium duco excribere.

Exordium Epiſtolæ ita ſe habet, *Nullus antea, quantumvis præclarus rerum Scriptor fuit: Sanctiſſime Pater; qui ſuum Opus æque merito atque ego tibi has meas vigilias alicui Principi dicaret. Quid eſt enim æquius, quam ingenii monumenta ad eum deſtinare, qui omnibus ingenio præſtet & doctrina: aut quod magis debeam quam meos rivulos ad eum fontem referre: a quo curſus præſentis operis emanavit? Nam licet antea quicquid ocii ſupererat ad ſcribendi curam ne per ſocordiam afflueret, mea ſponte conſerrem; Erat tamen paulo remiſſior animus temporum; ne dicam ſuperiorum Pontificum culpa: cum omne ferme tempus non in litterarum, prout optabam, ſtudiis: ſed in quæſtu ad vitæ ſuſtentaculum conſumi rerum inopia urgeret &c.*

Fiois. *Opus hoc certe varium eſt: egregium: luculentum: noſtris vero utile cognitu, ut exiſtimem legentes ex tot rerum excellentium notitia labori noſtro gratiam habituros. Sed jam ipſe Diodorus loquitur.*

Hæc & alia quæ hac io Epiſtola leguntur, cum *Diodori Siculi*, Librorum verſionem eſſe id, quod in Codice contioetur, oſteodunt, tum nullum dubitandi locum relinqunt, quin Procemium hoc Poggii Florentini ſit Cratoris clariſſimi, ſeu Epiſtola Nicolao Quinto Pootifici Maximo inſcripta. Occurrit enim hæc ipſa Epiſtola in nonnullis, quas contulimus Diodori Editiooibus, & præſertim io Veneta aoni 1481. per Thomam Alexaodrinum curata, & in iis Poggii oomen præſert, qui nempe Nicolai V. P. M. juſſu ſicuti Xenophontem de Cyri vita Latiois legendum tradidit, ita quoſdam Diodorianæ Hiſtoriæ Libros e græco io latinum ſermonem tranſtulit. Sex Libri ſunt, quos ex ea Hiſtoria Codex noſter exhibet, ſeu, verius, quinque; primo nempe in duos ob ejus magnitudinem diviſo. (*a*)

Dein hanc Epiſtolam excipit Procemim ipſius Diodori a Poggio io latioum translatum, & ab his verbis ſumit initium. *Magnas merito gratias Scriptoribus homines debent &c.*

Clauditur his verbis. *Diligenter quantum in tam remotis propter antiquitatem rebus licebit a priſcis illis temporibus ſumpto initio ſcribemus.*

Hujus Operis Editiones a præclariſſimis Viris ſummo ſtudio, ac labore curatæ poſt Procemium exhibent Capita rerum, de quibus io ſingulis Libris Auctor agit, & continenter Librorum diſtioctiooem. Hic noſter Codex nec littera majuſcula, nec alio quopiam ſigoo, ſed ope taotum uoius puncti Procemium ſejungit a libro ejuſ-

(*a*) Hiſtoriæ hujus Libros quamplurimos intercidiſſe nemo eſt qui neſciat. Libri enim a Diodoro concinnati enumerantur XL., & tamen multo paucioribus Reſpublica fruitur litteraria; ſcilicet prioribus quinque, & undecimo, hunc que excipiunt novem uſque ad vigeſimum. Ex fragmentis tamen deperditorum Librorum, quæ apud Euſebium, Syncellum, alioſque veteres occurrunt, hanc jacturam Viri docti ſarcire, quoad licuit, conati ſunt.

ejuſdem Operis primo; & diſtinctin ſingulorum Librorum nnn per aliud indicatur, quam per interjectum notabile Chartæ ſpatium Scriptura vacuum, & per litteram majuſculam auro exquiſitis cnlnribus refertam.

Initium primi Libri eſt. *Prima hominum generatio apud doctiſſimos, & præſtantiſſimos Viros &c.*

Sexti Libri finis. *Deleta Troja Cares opibus aucti claſſeque admodum validi: cum cyclades inſulas ſubegiſſent: en quibus Cretenſes penitus ejecerunt. Nonnulli una cum eis ut communi patria uſi ſunt. Græci poſtea eupulſis inde Caribus plures ex eis tenuerunt: quibus de rebus ſuo loco tamen ſcribetur a nobis. Amen.*

Ad calcem Operis accuratus Index occurrit rerum, de quibus in ſingulis Libris diſſeritur.

Cndex paginarum levigatione, ſubtilitate, ac ſingulari quodam nitore, nec nnn characterum pulchritudine, ſedulaque ſcriptione conſpicuus videtur. In prima ipſius pagina, cujus ſingula latera ſex primnrum colorum ſpeciebus elegantiſſime ornata conſpiciuntur, ad legentis ſiniſtrum latus ſupremum lamina aurea exporrigitur, in qua mirifice cnlnrata, ac depicta viſitur majuſcula littera; ab uno pnſtea extremn latere ad aliud oppoſitum major ſuperiore altera aurea lamina extat protracta, in cujus medio Stemma Malateſteum erigitur Craticulam, Schaccos, & tria referens capita, atque ad utramque ejus partem dun Juvenes alati exhibentur ſtantes inflatis buccis e tuba ſnnum emittentes, ut Fama Principum hujus Familiæ ſe ſe attollat in auras, & ad eorum pedes duo cuniculi peregrinum in modum depicti extant, Malateſtarum Principum præſertim Caroli Pandulphi Novelli Malateſtæ, atque Roberti Galeotti manſuetudinem, obſequium, obedientiam, qua multis ſe comprobarunt, erga Sacroſanctam Catholicam Eccleſiam commonſtrantes.

I N I I.

Titulus eſt. *Incipiunt Commentarii Magiſtri Omniboni ſuper Satyras Junii Juvenalis Aquinatis.*

Prooemium hos anteit Commentarios, quod ita ſe habet. *Quoniam in exponendis Auctoribus quæri ſolet de titulo Operis, poetæ vita, qualitate carminis, intentione ſcribentis, numero Librorum explanatione hæc omni diligenti ratione in principio hujus Operis inveſtiganda ſunt. Titulus ergo eſt. Junii Juvenalis Aquinatis Satyrarum liber primus incipit. Cujus vita hujuſmodi eſt. Cum ex Aquino municipio Romam ſe contuliſſet ad dignitatem equeſtris ordinis pervenit: cum virtute ſua meruiſſet ad mediam ferme ætatem declamavit & in Paridem pantomimum in deliciis apud Trajanum Imperatorem victitantem quædam carmina fecit, quæ deinde inſeruit in eam Satyram. Et Spes, & Ratio ſtudiorum in Cæſare tantum. Sunt autem hæc: quod non dant proceres dabit hiſtoria. Tu camerinos. Tu bareas. Tu magnorum magna atria ſervas præfectos: pelopea facit philomena tribunos. Quæ cum ad aures Trajani veniſſent ſui temporis vitia carpi intelleuit, qua eu re commotus nulla occaſione reperta ſtruendæ mortis in Juvenalem ſub honoris præteutu fecis eum præfectum militiæ contra Scotos, qui bellum contra Romanos moverant; ut ibi interficeretur Juvenalis. Sed tamen paulo poſt ut ſciret iratum ſibi eſſe Principem in Codicillis ſuis ad eum in exercitu mittendis inſeruis.* Et te philomena promnvit: *quo effectum eſt, ut ipſo animo conſternatus eu mentis ægritudine diem ſuum obierit.* (*b*) *Et hæc de vita ejus reperiuntur. Qualitas Carminis per ſe patet. Stilus autem prouime accedit ad tragœdiam. Intentio Scriptoris: homines a vitiis deterrere, & ad virtutem excitare: eu quo intelligitur quod moralis philoſophia ſupponatur: quæ docet quid ſequi quid fugere debeamus. Numerus Librorum etiam per ſe patet. Explanatio ſola reſtat. Sane ſciendum videtur unde dicta ſit Satyra. Satyra autem eſt, quæ omnium vitia pariter inſectatur: eſt dicta a Silveſtribus Diis, qui*

(b) Sub Hadriano Imperatore, & non ſub Trajano, vel (quod alii crediderunt) Domitiano aut Nerone, Exilium, mortemque Juvenalis contigiſſe Doctiores hodie ſentiunt.

Satyri dicuntur qui ſicuti mordaces nudi ſaltatores riſores eſſe appellantur: ita & Satyra mordet, hoc eſt reprehendit, nudis verbis compoſita & nullis circuitionibus utens, & de vitio in vitium ſaltat: videt quædam dum reprehendit. Alii autem Satyram dictam eſſe a lance ſatyra qua majores utebantur in ſagrificiis repleta diverſis ciborum generibus: ita & Satyram dicunt eſſe diverſis vitiorum reprehenſionibus refertam; fiebat autem id ſagrificium in honorem ſatyrorum ſilveſtrium Deorum: quæ ratio non eſt penitus abſurda. Sunt alii volentes Satyram a lege Satyra Romanorum appellari in qua uno tempore res diverſæ promulgatæ continebantur: ut bellum cum Carthaginenſibus faciendum: pacem cum Tuſcis ſtatuendam: civitatem Latinis donandam: quod ſi placeret a Satyro cive Romano primo illius legis latore nomen accepiſſet. Sed ſuperior expoſitio melior eſt. Illud quoque ſciendum Latinos in hoc vincere Græcos: quod ipſi primi fuerunt Satyrarum auctores: quod nemo Græcorum feciſſe traditur,

Præter morem meum integrum excripſi Magiſtri Omniboni Procœmium ſuper Juvenalis Satyras. Conſilii mei rationem dabo in ſequenti adnotatione. (c)

Hujus Commentarii initium eſt ab his verbis. *Semper ego. auditor. Satyricus ſane ſermo eſt ex abrupto cum indignatione quadam incipere, ut etiam Perſius. Horatius. O curas hominum. & eſt cum indignatione legendum ſicut illud Virgilii. me ne incepto deſiſtere. Indignatione ergo non interrogatione legatur &c.*

Initium hoc eſt primæ Satyræ. De XVI., quæ ultimum tenet locum, hæc ſcribit Commentarii Auctor,

Sunt qui dicunt non eſſe Juvenalis hanc Satyram; ſed appoſitam & ſibi aſcriptam, quod Servius improbat in Commentariis ſuis in Virgilium adducens hunc Verſum: Expectandus erit, qui lites incboat annus: In hac itaque Satyra laudat ſtudium militare quod ideo fecit quia a Cæſare Auguſto Tribunus militum in Galliam miſſus: quod tamen fecit Auguſtus intelligens ſe fuiſſe offenſum a Juvenali his verbis quatenus verſus ſcripſerat in Paridem pantomimum.

Finis hujus Satyræ. *Deferre hoc ad utilitatem militum, & imperatoris pertinere videtur: ut fortitudo & felicitas adſit. Ut leti falleris: ut equorum & militum ornamenta non deſint. Finis.*

Codex ſcriptus eſt Sæculo XV. Littera majuſcula primi Folii illuſtrata coloribus cernitur, & ad ejuſdem folii limbum Craticula depicta Malateſtarum Stemma.

IN III.

Magiſtri Alexandri de Villadei Ordinis Minorum *Doctrinale*, *ſeu compendium Regularum Grammaticalium.*

Hoc Opus leoninis verſibus congeſtum in tres dividitur partes, adque earum ſingulas in fine legitur. *Explicit pars prima doctrinalis: explicit ſecunda, & tandem tertia.* (d)

Alexandri noſtri *Doctrinale* invenitur in Codice cum commentario *Franciſci de Butis*, de quo Commentarii initio hæc leguntur. *Profeſſor Grammaticæ multiplici labori compatiens: ac puerorum teneris favens ingeniis. Divina præſtante gratia*

Ego

(c) Omniboni Leoniceni Vicentini, qui floruit Sæculo XV., ac Tritemii judicio celeberrimus Philoſophus, & Rhetor fuit, complura Opera a variis Scriptoribus recenſentur, iiſque operibus nuperrime doctiſſimus Manſius in Additionibus ad Bibliothecam Fabric. med: & inf. ætatis Tom. V. lib. XIV. pag. 165., addidit Epiſtolas ejuſdem, quæ videri poſſunt in collectione Epiſtolarum Franciſci Barbari ab Em. Cardinali Angelo Maria Quirino ornata. At a nemine, quem hactenus viderim, Commentarii hi in Juvenalis Satyras memorantur, nec de eis uſquam editis quidquam referre ad hanc diem potui. Itaque non ferme dubito, quin lucem nondum adſpexerint.

(d) Is Alexander Ordinis mei cum Yſone, & Rodolfo Anglico Pariſiis docuit, floruitque Sæculo XIII., de quo Wadingus notat ejus Carmina puriora reddita ab *Huberto Suſannæo*. Vide etiam Diarium Eruditorum Italiæ Tom. XXIV. pag. 270.; ubi memorantur hujus Alexandri vita, emendatio, ac ſupplementum ejus Doctrinalis a multis elaboratum, & excuſum anno 1502.

Digitized by Google

Ego Franciſcus de Butis hoc Gloſſarum compendium doctrinalis aggreſſus artis ſubtilitates evadens poſſe tenus ne rudibus fores incommodum nec univerſa perſtringens ne provectis eſſes prolixitate neglectum: in quo ſi quod proſit inventum gratias referant Largitori. Si quid autem perfectionis deſuerit: humanitati applicent meæ.

Commentarius Franciſci, & ſi paucis, continenter tamen, & perpetuo ſingula exponit, quæ in eo Doctrinali occurrunt.

In fine hæc ſunt. *Hoc opus completum fuit per Dominum Jacobum de Alemania Rectorem Eccleſiarum Villariocenſis in caſtro montis Fabrorum ad petitionem nobilis Viri Antonii Nicolai de Montisferetrano ſub anno Domini MCCCCXVII. die III. Februar. hora XXIIII.*

I N I V.

Tiberii Claudii Donati ad Tiberium Claudium. Maximum. Donatianum. Filium. Suum Interpretationem Virgilianarum. Æneidos liber primus incipit feliciter.

Præfatiuncula anteit, quæ ab his verbis ſumit exordium. *Illos qui Mantuani Vatis mihi carmina tradiderunt &c.*

Libri primi Commentarius hoc habet initium. *Primum igitur & ante omnia ſciendum eſt, quod materiæ genus* (poſt hæc lacuna invenitur) *Maro noſter aggreſſus ſit &c.*

Finis duodecimi libri*: rediit ad aliam partem mandatorum Junonis cum fratrem in confuſionem fœderis liberare non potuerit. Cepit hunc infeſto hoſti ſubtrahere ne inventus ſuccumberet. Sic enim illa dixerat.* His verbis Commentarius libri XII. clauditur, & ex iis patet mancum eſſe.

Codex Sæculi eſt XV. Prima Præfatiunculæ littera lamellula aurea ornata, colorumque vividorum diverſitate eſt illuſtrata. Habet ad primi folii limbum Craticulam cum duabus ſiglis M. N.

I N V.

Terentii *Comœdiæ*, & in eas *Commentarii* ſine Auctoris nomine.

Ante has Comœdias, & Commentarios multa exhibentur, quæ ad Terentii vitam, nec non alia, quæ ad Tragædiam, & Comœdiam pertinent.

Vita Terentii ab his verbis ducit initium. *Publius Terentius Afer: Carthagine natus: ſervivit Romæ Terentio Lucano Senatori: a quo ob ingenium, & formam non inſtitutus modo liberaliter: ſed & mature manumiſſus eſt.*

Cum hæc & nonnulla, quæ ſequuntur exſcriberem, ſuſpicari cæpi non alia eſſe, quam quæ in nonnullis Editionibus jam pridem legeram. Non vanam fuiſſe meam hanc ſuſpicionem, collatione facta cum Terentii editione Veneta anni 1563. Donati Commentariis inſtructa, & cum aliis quibuſdam comperi; & ex iis didici, tam hæc, quæ Commentarios præcedunt, quam Commentarios ipſos, Donati eſſe.

Præter nonnullas lectiones, ſeu pertinentes ad Terentii vitam, & Præfationem, ſeu ad ipſos Commentarios ab Editionibus diverſas, hoc in Codice deeſt Commentarius in Comœdiam *Heautontimorumenos* una cum ipſa Comœdia, quæ tertia eſſe ſolet in Editionibus. (*e*)

In

(e) De controverſia, quæ inter Ægidium Menagium, & Hedelinum Abbatem Albignacenſem exarſit in hanc Comœdiam videant Eruditi, ſi placet, Ephemerides Litterarias Pariſienſes anni 1691. Hoc tamen adnotare lubet, quod cum ea Comœdia careat Codex noſter magis magiſque inde confirmatur ſententia eorum, qui putant nihil Donati in *Heautontimorumenon* extare. Id enim potiſſimum Codicis noſtri Scriptor curaſſe videtur, ut Donati Commentarios in hoc Codice daret, eorumque unice cauſa ipſas etiam Terentii Comœdias ſimul exhibuiſſe; ſed eas ſcilicet ſolas, quas Donati Commentariis inſtructas ſciebat. Quæ in Editionibus Interpretationes ad Comœdiam *Heautontimorumenos* ſub Donati nomine occurrunt eſſe, ut obſervat *Voſſius* lib. 1. de Vitiis ſerm. Cap. V. non Donato, ſed *Joanni Calpurnio* adſcribendæ ſunt. Immo hoc etiam ex Codice noſtro conjicimus, Commentarios, qui lucem viderunt in Terentii Comœdias ſub nomine Donati, non totos eſſe, ſed e Donato, aliiſque excerptos. Quamplurima enim in Editionibus haberi obſervavimus, quæ a noſtro Codice abſunt. Inter veteres Grammaticos Ælius Donatus celeberrimus fuit, Romanus, Præceptor S. Hieronymi.

In Comœdia Adelphi quarta Scena a quinta eſt indiſtincta, & octava a nona.

Ad Comœdias, quæ in Codice occurrunt, ſunt Prologi, & argumenta, & ad Scenas, actuſque notantur Interlocutores.

Codex non a Librario aliquo ſcriptus eſt: quod genus hominum ſolam ferme characterum pulchritudinem amant oſtentare, nihil ſoliciti de accurata lectione, ſed ab homine, qui magis ut recte, quam ut concinnis characteribus ſcriberet, curavit, & ob id pretium aliquod obtinet, & niſi fallimur, eſt Sæculi XIII.

PLUTEUS

P L U T E U S XXIII.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

JOannis Tortelii Aretini *Commentarii de Ortographia Dictionum.* Splendidiſſimus Codex typis excuſus per Nicolaum Jenſon. De hac magnifica Editione, & vetuſtiſſima diſtinctius a nobis agetur poſt MSSrum Codicum deſcriptionem, ubi de duobus aliis Editionibus hac in Bibliothecæ parte ſiniſtra exiſtentibus erit ſermo.

IN II.

Sub hujus Codicis initium nullius Auctoris nomen extat. At ad ipſius finem ſtatim exaratum obſervatur.

Ergo fratres mente pia pro me rogitate papia

Papiæ igitur eſt *Elementarium*, ſeu Lexicon

Præfatio hujus Operis primum venit, qua Auctor profitetur ſpatio circiter X. annorum illud abſolviſſe. Ait namque. *Opus quidem a multis aliis jam pridem elaboratum: a me quoque nuper per ſpatium circiter X. annorum prout potui adauctum & accumulatum.*

UTERQ. Kñ. DEBUI. SI POTUISSEM.

Incipit. *Potui ſi meæ voluntati Chriſtus ſuæ gratiæ pondus adbibuiſſet earundem, quas novi litterarum diſciplinis in præſentia vos edocere &c.*

Finis Præfationis. De Hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebii. Horoſius. Galienus. Placidus. Eucherius. Virgilius. Commenta Virgilii. Horatii. Juvenalis. Marciani, & ceterorum, quos ſuperſedeamus.

Lexicon hoc congeſtum ſecundum litteras alphabeticas a littera A habet principium.

A. *In omnibus gentibus ideo prior eſt litterarum: quod ipſa prior naſcentibus vocem aperit.*

At ne diutius immorer ſub littera *Ph.* ſermo fit de Philoſophia, ejuſque diviſionibus, ibique arbor quædam depicta obſervatur, cujus ope ſub oculos diviſiones ejus omnes ponuntur.

In fine Operis hujus hæc ſunt. *Infinitas benedictionis gratias jam Deo Patri referimus, qui per coeternum ſuum filium Sancti Spiritus gratiam noſtrum opus ex multis & diverſis teuſuris elaboratum atque contextum: licet per multorum annorum curricula ad finem uſque perduximus. Si tamen adhuc ab ejuſdem perfectionis cumulum ex totius artis grammaticæ utilitate valde neceſſarium: & ex compendio quam poſuimus breviſſimum appoſuerimus libellum. Ut ciso quiſque velit totum tranſcurrere poſſit. Et quam vult partem per totam vindicetur arte. Pro quibus omnibus vos exoro: adjuro Fratres mei quocumque jam flagratis ex deſiderio regni Dei: quique humani noſtri laboris ſcientiæ doctrinam quaſi refugii domum tutiſſimumque portum ad Chriſti laudem, gloriam & benedictionem obtinere cupitis hoc ſolum ſummumque mihi rependatis, immo & divina gratia aquiratis: quatenus veſtris orationibus eleemoſinis, ceteriſque ſpiritualibus auxiliis perpetuo adiutus, omniumque meorum percepta venia peccatorum vobiſcum ad æterna valeam pervenire gaudia. Jam ubi*

ubi revelata facie illa vera, & coæterna perſruamur ſapientia cum Patre & Spiritu per infinita ſæcula. Amen. (f)

Illico poſt hæc ſequitur. Ergo &c., ut ſuperius monuimus.

2. Ejuſdem de *Grammatica* & incipit. *Cumulum dictandi perfectionem quæ partis grammaticæ VI. inniti gradibus: eiſdemque evadere poſſe de perceptis cognovimus diſciplinis. Primus igitur in VIII. partium diſciplina verſatur. Secundus de eorundem conſtructione. Tertius de diverſis mutationum modis. Quartus de verborum ſententiarumque euornatione: deque barbariſmis. Quintus de triplici ſtili, & characteris genere. Ultimus de ordine profitetur. De primis horum duobus in quibus hujus artis totus labor, ſummaque pars conſiſtit ſuperius diffuſe multifariamquo: & per longa tractavimus tempora &c.*

Finis. *Ploca eſt copulatio, in qua idem verbum poſitum diverſa ſignificat.* (g)

3. Iocerti Auctoris Vitæ breves Romanorum Pontificum uſque ad Nicolaum I. cum Catalogo reliquorum uſque ad Honorium III. De iſtis opportuoius alibi agemus, dum excribemus omnia quæ in hoc Codice ſunt exarata; cootenti ounc titulum exhibere, quem præferunt.

Hoc Opus Damaſi Papæ ad Hieronymum Presbyterum ejuſdem rogatu.

Codex fortaſſe Sæculum non excedit XIII., & accurate ſcriptus videtur, ideoque non parvi pretii.

IN III.

1. F. Joannis Januenſis Ordinis Prædicatorum *Grammatica.*

Proæmium incipit. *Proſodia quædam pars Grammaticæ nuncupatur.. Partes ſiquidem Grammaticæ ſunt quinque &c.* ut io Editionibus, atque in Mss., qui frequenter occurrunt in variis Bibliothecis.

2. Ejuſdem *Chatolicon*, ſive Lexicon uſque ad litteram *K.*

In fioe. *Explicit* K. *ſequitur ulterius* I. in ſecundo Volumioe ſecundum ordinem. Secuodum Volumen quod heic memoratur eſt poſtremum hujus Plutei, & de eo paulo poſt dicemus.

Codex ſub finem Sæculi XIV., ut videtur eſt ſcriptus, & in duas columnas diſtioctus.

IN IV.

Franciſci Philelphi *de jocis, & ſeriis* Libri IV.

Epigrammata ſunt, quæ hoc in Codice continentur, eaque ſunt directa ad Varios, deque variis modo jocoſe, modo ſerio Auctor in iis canit.

Extaot notæ ad margines Viros iodicantes, quos Auctor laudat, poeticaſque fabulas quibus utitur.

Ultimum omoium quattuor horum librorum Carmen Malateſtæ inſcribitur.

In libro primo tria reperiuntur Carmina, ſingula metris variis compoſita; in ſecundo ſeptuagiota Epigrammata; in tertio ſexaginta; io quarto quinquaginta quattuor. Noo inutiliter hæc a me moneri, Eruditi, ut arbitror, ſatebuntur.

IN V.

Ejuſdem Fraociſci Carmina in Libros V. diſtributa.

Primum Epigrapheo exhibet rubris litteris in medio paginæ.

Apollo

(f) Editio vetuſtiſſima Mediolanenſia anno 1476. ad Præfationem hæe habet. Papias *dilectis Filiis ſalutem*. Hoc deeſt in Codiee noſtro, & etiam non invenitur in Codice inſigni membranaceo, qui aſſervatur in Bibliotheca Majoris Eeeleſiæ Lucenſia, de quo vide Manſium in additionibus ad Bibliotheeam Fabric. med. & inſi. ætatis Tom. V. lib. XV. pag. 194. Edit. Patavinæ.

(g) Elementorum ſive Lexicon Papiæ memorant Ducangius in Præfatione ad Gloſ. latinum; Joannes Gerſon Tom. 1. Opp. Edit. Dupinianæ pag. 233. aliique, atque hoc multis Editionibus lucem adſpexit. Trithemius ejuſdem Epiſtolaa recenſet, quas nemo typis excudit. De Grammaticæ tractatu diverſo utique ab Elementario, ab eoque (ut in noſtro Codice) diſtincto nemo unquam, quod ſciamus, mentionem fecit. Si dixerimus hunc nondum io lucem prodiiſſe, forſitan a vero non aberrabimus.

Digitized by Google

Apollo.

Atque in eo libro decem Carmina occurrunt.
Secundum eſt cum hoc titulo *Clio*
Tertium inſcribitur *Euterpe*
Quartum *Tatia*
Quintum *Melpomene*
In unoquoque horum librorum decem carmina continentur.
Ultimi libri ſeptimum Carmen græce ſcriptum occurrit cum hac Inſcriptione.

Franciſcus Philelphus ad Baſinium.

Non ſolum græce exaratum in Codice legitur, verum interlinearem exhibet latinam verſionem, nempe.

Carmen ſeptimum Philelphi ad Baſinium.

Βατίνιον τὸν ἐμὸν πολυμήχανον ὄιτ ἀγαθόντι
μοῦσα τρέφι, κάι Φοῖβος ἔχων αἰώνιον ὄμμα
μυθον ἄγει γλυκερὸν, κιλλήνιος ὅν ρα παρεῖχεν
ἡδ᾽ ἔτης δαίμων. γνώμας πορε πάλλας ἀθήνη
ἡμῶν οὗτος ἐρᾷ. ἡμεῖς δέ φιλοῦντα φιλοῦμεν
μέτριος ὤν πάμπαν μὴ τηρεῖ μέτρον ἐπάινου
Βατίνιος σεμνοῖσιν ἄρων ὑπέρ ἄστρα φιλέλφον
αὐτὰ λόγοις, ἡμῶν αἰρὶ πολλὸν ψεύδεται
ὦ φιλε, πλὴν ὄυτως συγε ταύτη πολλὰ λεγόντι
ταρρει ὥστε λίαν τὸ σοφον δη τοῦτο φυλάξαι
μηδὲν ἄγαν σοφος, ἀει γὰρ μέτα πάντα φυλάττει.

Verſio ejuſdem interlinearis: *fortaſſe non ejuſdem.*

Baſinium meum, qui magno ingenio eſt & bonus
Muſa alit, & Phœbus æternum oculum habens
Oratorem agit dulcem, Cyllenius quo quidem præbuit
Suaviloquum Numen, ſententias porrexit Pallas Minerva.
Nos hic amat, nos autem amantem amamus
Moderatus qui eſt omnino non ſervat menſuram laudis
Baſinius venerabilibus tollens ſuper aſtra Philelphum
Ipſa verbis de nobis multa mentitur Fama,
O Amice, verum multa tu quidem hinc multa dicenti
Confide ut valde ſapiens quidem hoc ſcilicet dictum cuſtodias
Nihil nimis ſapiens ſemper enim media omnia tuetur. (*b*)

V Carmen

(h) MS. Exemplar. ineditum Baſioii Parmenſis metrice ſeriptum, ac conſpicuum vidimus Bononiæ in Bibliotheca noſtri Ordinis cum tabulis ad ſingulos treſdecim Libros, quos continet, egregie depictis. Facta militario ſtrenue fortiterque geſta a Sigiſmundo Pandulpho Malateſta exprimentibus, dum Florentinis eſt opitulatus adverſus Alphonſum Aragonenſem Neapolis Regem partem Etruriæ occupare minitantem. Hoc exemplar hunc præfert titulum *Baſinii Poetæ Parmenſis Eſperidum libri argumentum.* Aſt in primo illius Codicis Folio recentiore manu hæc ſcripta conſpiciuntur.

Poema Iſtorico ſopra il ſoccorſo dato da Sigiſmondo Malateſta ai Fiorentini, e l' eſpulſione di Alfonſo Re di Napoli dal loro ſtato Opera forſe di Pandolfo Colenuccio.

Deinde. *L' Autore della ſeguente Opera è Tobia del Borgo compagno, e amico di Guarino Veroneſe fatta inanti, che Guarino veniſſe a Ferrara, che fu del* 1434. *il che ſi teſtifica da Ludovico Carbone ſcolaro di eſſo Guarino nella Orazione funebre fatta in morte di detto Guarino ſuo Maeſtro.* Hæc ibi. Jam vero huic opinioni non eſſe facile ſubſcribendum ſuadet aliud ejuſdem operis autographum exemplar cum lituris, & emenda-

Carmen decimum, & ultimum hujus Codicis laudibus ornat, & effert Malateſteam Familiam, & præcipue Malateſtam Novellum ultimum Cæſenæ Principem, cujus Carminis haud exiguam partem, & finem dedimus Cap. V. pag. 25. Tom. I. Cathal. Biblioth. hujus Malateſtianæ. (*i*)

Duo hi Codices Operum Franciſci Philelphi in 4. ceteris hujus noſtræ Bibliothecæ facile præſtantiores eſſe videntur, ſi materiam ſpectes, ex qua compacti ſunt, & venuſtatem, characterumque pulchritudinem, & præcipue litterarum initialium ornatum nobiliores ſunt. Membranæ quidem inſtar ſerici raſi ſubtiliſſimæ, & utraque ex parte levigatiſſimæ, quod arte obtineri ægre, ac vix poteſt; nitidiſſimæ præterea, ut equent chartæ candorem. Primæ litteræ Librorum ex lamellis aureis majoris modo, modo minoris extenſionis, variiſque coloribus eleganter delineatæ conſpiciuntur, ex quibus ſtellulæ auro illitæ, flores, animalcula ſparguntur per margines mirifice elaborata, quæ oculis delectationem afferunt. Codices hi Sæculo XV. accurate ſunt ſcripti.

I N V I.

Pars altera F. Joannis Januenſis, quæ initium ſumit ab K. uſque ad litteram Y. & hæc pariter duplici columna eſt exarata in Codice.

Frequenter occurrit hocce integrum Opus in variis Bibliothecis, ideoque ſat erit ea exſcribere, quæ Codici finem imponunt.

Immenſas omnipotenti Deo Patri & Filio & Spiritui Sancto gratiarum inferimus actiones qui noſtrum Chatolicon ex multis & diverſis Auctorum texturis elaboratum atque contextum: licet per multa annorum curricula: in milleſimo tamen ducenteſimo octuogeſimo anno ſexto Domini Nonis Martii ad finem uſque perduxi. In quantum peccatores Fratres mei: in quantum juſti Domini mei: quatenus pro me peccatore nunc ad Deum preces porrigere velitis ut veſtrarum precum interventu meorum a Deo percepta venia peccatorum ad terram apricam, ad terram eliſeam ideſt extra læſionem poſitam ad paradiſi videlicet gaudia una vobiſcum valeam pervenire: Ubi regnat Dominus noſter Jeſus Chriſtus Dei filius benedictus: in cujus nomine flectitur omne genus celeſtium, terreſtrium. & infernorum, Cui eſt gloria & bonor.

emendationibus ipſius Baſinii, quod ſervatur in publica celeberrima Bibliotheca Ariminenſi, cujus eſt inſcriptio. *Baſinii Parmenſis* Εσπεριδος diviſum pariter in tredecim Libros. Ad ipſius finem Poema aliud, puto imperfectum, invenitur inſcriptum *Argonauticon* una cum Epiſtola latina, in qua variæ ſunt græcæ locutiones; data ad Guarinium ſoluta oratione. Tria extant Poematia in Sigiſmundi laudem ab eo elucubrata ſtricto pedibus ſermone, quæ cum Procellio, & Trebano Pariſiis edita ſunt anno 1539., in quibus leguntur Carmina collecta in Laudem Iſottæ Uxoris Sigiſmundi Pandulphi: ſcripſit item *Aſtronomicon* & *de utilitate* Linguæ græcæ ad Sigiſmundum Malateſtam; deque eodem ad Guarinum, ſed proſaica oratione. Is auctor Patriam ſuam recognoſcit Parmam; atque Præceptorem habuiſſe Guarinum Veronenſem neminem fugit. Inter Aulicos accitus Sigiſmundi Pandulphi Malateſtæ, ibi circa annum 1440 ultimum clauſit diem, & in laterali parte, quæ viam publicam reſpicit Eccleſiæ S. Franciſci Minorum Conventualium Arimini, quam Sigiſmundus ipſe magnificentiſſime extruxit, dotavitque mille quingentis Ducatis aureis, inter ceteros Sarcophagus viſitur cum hac inſcriptione.

Baſinii Poetæ Parmenſis
Hic
Sita ſunt Oſſa

Ejus vitam parat doctus pereruditusque P. Ireneus Affò Philologus, & Biographus Ordinis Minorum de Obſervantia Vice-bibliothecarius Regiæ Bibliothecæ Parmenſis, quam editurus eſt, ſi quando Operæ hujus eximii Auctoris prælo committerentur.

(i) De Franciſco Philelpho verba fecimus Tom. I. Catalogi hujus Bibliothecæ Cap. V. pagg. 24. 25. & inter Anecdota Cap. I. Plutei V. Cod. IV. pagg. 164. 165. adnot. a. Sic etiam in hoc Tom. II. Plut. XII. pag. 74. 75. Vide omnia, quæ de hoc Auctore deſiderari poſſunt, apud celebrem Joſephum Antonium Saxium cum in Præfatione ad Hiſtoriam Literario-Typographicam Mediolanenſem titulo *Franciſcus Philelphus Tolentinas* pag. 6., tum ejuſdem Hiſtoriæ Anno 1481. columnis 219. 220. uſque ad 232.

bonor. magnitudo. & magnificentia. virtus. & poteſtas. regnum. & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen. (*l*)

Codex Sæculo, ut videtur, XIII. eſt ſcriptus, eo ſcilicet æuo, quo ſcriptor vivebat. Obſervandum quod initialis littera *P.* rudi quadam Minerva ex lamina aurea elaborata continet ſpatium, in quo imago cernitur cujuſdam Fratris Ordinis Prædicatorum veſtibus induti, tonſo capite cum corona ipſum Operis Auctorem oſtendens. In fine Codicis ſtemma cujuſdam floribus refertum.

(l) Hoc Opus pro illa ætate minime parvipendendum eſt. In ipſis typographiæ incunabulis lucem vidit Moguntiæ anno 1460., quam Editionem laudat Jacobus Quetif. Tom. I. Bibliothecæ ſcriptorum Ordinis S. Dominici.

PLUTEUS XXIV.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. PRiſciani notiſſimum Opus Grammaticum in XVIII. Libros diſtinctum. Præit Index omuium capitum, quæ in ſingulis iis Libris habentur hoc Lemmate: *Incipiunt Capitula Librorum &c.* Huic Indici ſuccedit Procemium Auctoris, ſive Prologus, qui ab his verbis ducit initium. *Cum omnis eloquentiæ doctrina & omne ſtudiorum genus Sapientiæ luce præfulgens a Græcorum fontibus derivatum.*

His clauditur verbis. *Titulos in Univerſi Operis per ſingulos ſuppoſui Libros: quo facile quicquid ex his quæratur diſcretis poſſit locis inveniri.*

Sequitur poſtea primus Operis Liber hac Epigraphe.

Priſciani æloquentiſſimi Grammatici Cæſarienſis Doctoris Urbis Romæ Conſtantinopolitanæ primus liber de littera incipit, & primo de voce. Rubris characteribus hæc exarata cernuntur, non ſecus ac tituli omnes aliorum Librorum, qui iiſdem verbis concepti ſunt; ſi excipias librum VIII., cujus titulus eſt. *Artis priſciani viri diſſertiſſimi grammatici Cæſarienſis Doctoris Urbis Romæ Conſtantinopolitanæ præceptoris mei.* (a)

Nihil in hujus Operis Editionibus extat, quod non item hoc in Codice habeatur.. At Scholia pleraque in eo occurrunt non tantum Prologo addita; verum etiam primis tribus libris, quæ in Editionibus haud viſuntur. In marginibus etiam parvæ notulæ extant, quæ majorem verbis in textu exiſtentibus conferunt perſpicuitatem.

2. Donati Tractatus *de Barbariſmo.*

3. Anonymi Carmen ad Senatores, quod editum ne ſit, an ineditum non vacat nunc nobis indagare. Illud heic exſcribimus; aſt non ubivis ſatis emendatum.

„ Vos quibus alta datur tractare negotia patres
„ Conſilii firmate animos, ac ſolvite diris
„ Peſtibus urentes odiorum extinguite flammas.
„ Nullus amicitiæ ſtudium tollat: iraque ardens
„ Livor & ultrices fugiant e pectore curæ.
„ Affectuſque cadant alii. ſtimuloſque nocentes
„ Pellite in exilium, ne libera corda fatigent.
„ Cura ſit in dubiis examine cuncta ſalubri
„ Diſcutere in medium. nihil auricularia proſunt
„ Judicia alterno tacite commiſſa ſuſſuro.

„ Hæc

(a) Obſervavimus in Priſciani Editione Veneta anni 1527. & Ædibus Aldi, & Andreæ Aſulani hæc ad calcem libri VIII. haberi. — In antiquiſſimo Codice, cujus collatione hic emendatus eſt, ita ſcriptum erat. *Artis Priſciani viri diſertiſſimi Grammatici Cæſarienſis Doctoris Urbis Romæ Conſtantinopolitanæ præceptoris mei Liber octavus de Verbo explicit feliciter.* At quinam iſto fuit, qui Priſcianum ſuiſſe Præceptorem ſuum ſciri voluit? Id neque ex noſtro Codice in quo ea ipſa verba: *præceptoris mei* haberi videmus, nec ex prædicta Editione Veneta aſſequi ullo modo poſſumus. Veroſimillimum tamen ducimus ſuiſſe *Theodorum illum Memorialem Scrinii Epiſtolarum* (munus id in aula Imperatoria celebre, a quo Opus hoc Priſciani ſcriptum ſuiſſe ſubſcriptiones ejus, ſeu ad calcem totius Operis, ſeu ad finem ſingulorum Priſciani Librorum poſitæ teſtantur, quas ex variis MSS. Codicibus plures Viri docti ſparſim protulerunt, & de quibus, ut item de Memorialibus accurate præ ceteris agit Cl. Zirardinus JCtus Ravennas in Commentario ad Novellas Theodoſii, & Valentiniani ex MSS. Ottoboniano editas pag. 215. & ſeqq. In iis certe ſubſcriptionibus Theodorus Doctorem ſuum clare profitetur Priſcianum.

„ Hæc decet io moltas nnmerum diſtinguere Partes,
„ Nec vagus hinc illinc abeat conſultor. ad unum
„ State viri varioſque animi qnos quiſque profundo
„ Conceptos ſub corde premit. reſerate ſedeotes
„ Ingenio placet iſta quies. placuere minervæ
„ Otia. tranquillas & amat ſapientia ſedes.

In fine minuſculo charactere, recentioreque manu hæc leguntur.

Carmen tibi miſit ſcriba communis per Florentiæ Civitatis ſcribam dictæ Communitatis in tuſcis &c. poſtea ſubjungitur 1392. 5. *Menſis Martii*.

Codex duabus Columois, & characteribus quadratis eſt ſcriptus. *Eſt vetuſtus ſæculi, ut apparet XI., vel XII.* Ita Manſius in ſuis pagellis manuſcriptis.

I N I I.

1. L. Junii Moderati Columellæ *de re ruſtica* Libri XII.

Hujus Operis Præfatio incipit. *Sæpe numero Civitatis noſtræ principes audio culpantes modo agrorum inſecunditatem, modo cœli per multa jam tempora noxiam frugibus intemperiem &c.*

Deſinit. *Cum quidem cunctæ partes ejus deſtinatis aliquot voluminibus explicandæ ſunt, quas ordine ſuo tunc demum perſequar cum præfatus fuero quæ reor ad univerſam diſciplinam maxime pertinere.*

Dein in medio tertiæ paginæ rubris characteribus legitur.

Qui ruſticari velint.

Hinc initium primi libri ita ſe habet. *Qui ſtudium agricolationi dederit: antiquiſſima hæc ſunt ſibi advocanda prudentiam rei: facultatem implendi: voluntatem agendi &c.*

Liber XII. his clauditur verbis. *Nam etiam quicumque ſunt habiti mortalium ſapientiſſimi multa ſciviſſe dicuntur, non omnia.*

In medio paginæ. *Finis.*

2. M. Catonis *de Re Ruſtica*. Liber ad Filinm ſuum.

Ejus priocipium eſt. *Quomodo agrum emi pararique oporteat. Patris-famliæ officia &c.*

Finis vero. *Tertio die demitto: perungito oleo & aceto comiſto: ſuſpendito in carnario: nec tinea, nec vermes tangent. Finis.*

Hujus Libri non extaot io Codice Capitum inſcriptiones, ſicuti reperiuntur in Baſileenſi Editione aono 1521., & in Colonienſi 1536., aliiſque, quamvis optimæ ſint notæ. Aſt eas noo eſſe ab ipſo Auctore ſuadent MSS. Eſemplaria, quæ iis carent, & deſuot hæ cum in principe Editiooe Regii anno 1482., tum in altera Bidenſi anno 1499.

3. M. Terentii Varronis. *Rerum ruſticarum: de agricoltura liber primus feliciter incipit*, rubris characteribus hæc ſcripta ſunt. Tum vero habetur Prologus ejuſdem, cujus initium. *Totus eſſem conſecutus &c.* Finis, *quæ ipſe in meis fundis colendo animadverti: & quæ legi, & quæ aſpicis: audivi.*

Lemma ſecundi libri ita ſe ſe offert. *M. Terentii Varronis rerum ruſticarum de re pecuaria liber ſecundus incipit feliciter ad Turranium nigrum.* Hæc inſcriptio majuſculis litteris, & rubris eſt exarata. (*b*)

Hoc

(b) Clarum eſt Varronis teſtimonium ſub initium hujus Operis, quo oſtendit octoginta annos natum ſcripſiſſe tres Libros *de re ruſtica*. Ait namque, *quod, ut dicitur, ſi eſt homo bulla, eo magis ſenex. Annus enim octogeſimus admonet me, ut ſarcinas colligam antequam proficiſcar e vita.* Non deſunt Scriptores, qui produnt hos Libros a Varrone ad Fundaniam Uxorem ſcriptos. Editiones, quas perluſtrare mihi licuit, ne levem quidem mentionem faciunt de homine, ad quem hi Libri diriguntur. Ex ſecundo libro noſtri Codicis aperte dignoſcitur eos ad *Turranium Nigrum* fuiſſe ſcriptos, vel ſaltem ſecundum ipſum Librum fuiſſe ei nuncupatum

Hoc in ſecundo libro lacunæ tres reperiuntur.

Lemma tandem libri tertii (tres ſiquidem hujus Operis ſunt Libri) hæc habet: *M. Terentii Varronis rerum ruſticarum de Villaticis Paſtionibus liber tertius feliciter incipit*.

Liber ipſe ita deſinit: *De Paſtione Villatica ſummatim hoc quod expoſui habeto*. In eo lacunæ quinque prope finem.

Poſtea. *M. Terentii Varronis rerum ruſticarum de Villaticis paſtionibus liber tertius explicit. Finis*.

Statim ſequitur, *Incipiunt Rubricæ ejuſdem Operis*, quæ veluti capita continent rerum, de quibus Auctor diſſerit.

Codex optime ſcriptus, & eleganter (c). Quadratum primæ paginæ totum aureum eſt, in quo majuſcula littera egregie multis coloribus conſpicitur delineata. Cum ad extremum hujus paginæ limbum circularis figuræ lamina aurea effulget, præferens Craticulam gentilitium Inſigne Malateſteum, & ſiglas M. N., tum idem ſtemma elegantius viſitur ad calcem paginæ primæ Operis M. Terentii Varronis *rerum ruſticarum*.

IN III.

1. Theophraſti Libri de Hiſtoria Plantarum e græco in latinum verſi a Theodoro Theſſalonicenſi.

Prima pagina Codicis in ſuperiori margine ornamentum perpulchrum variis illuſtratum coloribus monſtrat cum aureis litteris. LIBER PRIMUS.

Sequitur Præfatio Traductoris hoc Lemmate rubris characteribus exarata majuſculis litteris: *Theodori Græci Theſſalonicenſis Præfatio in Libris Theophraſti de Plantis, quos ex græca lingua in latinum traduxit*.

Præfationis initium. *Præfandum illud Heracliti dictum arbitror, quo abiectæ cujuſdam domunculæ aditum breviter ſimul, & pulchræ minus aſpernandum aſſeruit &c.*

Finis. *Ergo: tu Dive Nicolae: tu namque & Deus mihi es: adſis obſecro: & fructum nonnullum noſter hic labor pariat hominibus: facias. Explicit Præfatio:* rubris litteris ultima hæc verba exarata.

Tum Theophraſti ipſius Opus, Liberque ejus primus ſequitur. *Theophraſti de Hiſtoria Plantarum liber primus incipit: Plantarum differentias reliquamque naturam ex partibus: affectionibus: generationibus vitamque petere oportet &c.* & ſicuti eſt Libri primi clauſula: *Explicit Theophraſti de Hiſtoria Plantarum liber primus;*

(c) Codex hic non parvi faciendus eſt. Etſi enim non ſit adeo vetuſtus, tamen exſcriptus fuit (ut quidem non temere creditur) ex vetuſtiſſimo, atque optimo Codice, qui olim Florentiæ in Bibliotheca D. Marci ſervabatur, & quo *Petrus Victorius* in ſua horum *de re ruſtica* Auctorum Editione plurimum ſe uſum indicat. Itaque celeberrimus hoc ſæculo Vir *Julius Pontedera* plurima *Catonis*, & aliorum ejuſmodi Scriptorum loca, quæ corrupta Editiones exhibent, ſanaturus in Epiſtolis Patavii anno 1740 excuſis, quibus titulum fecit: *Antiquitatum Latinarum, Græcarumque enarrationes &c.*, cum ſubſidium a Florentino illo Codice, quem Victorianum appellat, petere non poſſet, quippe qui, ipſo teſte, evanuerat, opem ſibi ad eam rem cum aliunde, tum etiam ex hoc noſtro Codice petendam duxit, de quo hæc habet in Epiſtola III. pag. 25. *Cum Cæſenæ in Bibliotheca Fratrum*, ut vocant, *Minorum Conventualium cuſtodiri Codicem, qui de Victoriano illo exſcriptus ferebatur, accepiſſem, per amicos curavi, ut eorum præcipue dubia, aut obſcura habebam, exemplum remitterent*. Hæc vir doctus, qui deinde cum in ipſa Epiſtola, tum in ſequentibus non raro lectiones noſtri Codicis laudat, iiſque ad plures Catonis, & Varronis locos emendandos feliciter utitur. Illud heic non omittendum cenſeo. Clariſſimus Hercules Dandinius Cæſenas, de quo multa memoravimus in Catalogo Scriptorum Cæſenatium pagg. 130. 131., dum in Patria Vacationum tempore otiaretur, pluries, me præſente, noſtram adivit Bibliothecam, hoſque hujus Codicis tres Auctores *de re ruſtica* attente perluſtravit, multaſque diverſas lectiones in Adverſariis ſuis exſcripſit, multumque Codicem laudans, confitenſque ſe in reditu ſuo Patavium (ubi Interpres fuit Pandect. Cod. autenticor., & Profeſſor.) deferre adnotata, per quæ ibi, vel alibi ſincerior eorundem Auctorum editio curaretur.

mus ; ita his verbis ceteri ſex Libri clauduntur; additurque aliquibus *: lege feliciter .*

Decimus liber valde admodum mutilus eſt, cum tredecim tantum lineæ ejus principium dent, & ſequantur multæ paginæ ſine ulla ſcriptione.

2. Ejuſdem de Cauſis Plantarum Libri VI.

Primi libri exordium. *Plantarum complures eſſe generationes & quot & quæ in hiſtoriam ante expoſuimus &c.*

Ad finem ipſius. *Explicit liber primus Theophraſti de cauſis Plantarum ; liber ſecundus incipit :* ex ita ad finem ſingulorum Librorum.

Clauſula Libri ſexti hæc eſt. *Quæ autem ex mixtione affectioneque mutua & viribus oriuntur hæc ſeorſim per ſe explicari dignius eſt.*

Dein. *Explicit liber ſextus & ultimus Theophraſti de cauſis Plantarum.*

Scriptus eſt per me Johannem Antonii de Spiuallo pro Magnifico, & Potenti Domino Domino Malateſta Novello de Malateſtis. Igitur ſcriptus Sæculo XV.

IN IV.

1. Ariſtotelis *de Hiſtoria Animalium.*
2. Ejuſdem *de progreſſu Animalium.*
3. *De cauſa motus Animalium.*
4. *De partibus Animalium.*
5. *De generatione Animalium.*

In fine. *Explicit de Animalibus*

Codex fortaſſe eſt Sæculi XIII., & ea continet, quæ exarata ſunt aliis in Codicibus exiſtentibus cum in dextra parte, tum in hac ſiniſtra Bibliothecæ noſtræ.

Eſt tamen ſine Traductoris nomine; eſtque, ut videtur, alia verſio ab ea, quæ in prædictis Codicibus legitur. Viſitur poſtea in fine Codicis Stemma quoddam, ut cenſeo, indicans ejus Poſſeſſorem. In campo ipſius tres fulgent lucidiſſimæ ſtellæ; cetera vero tempore attrita, ad ſuperiorem ejus partem, & ad latera lemniſci pendent colorati.

IN V.

Ca. Plinii ſecundi de naturali Hiſtoria Libri XXXVI.

Hoc in Codice ea omnia continentur (ſi excipias Opus de Viris illuſtribus) quæ extant in Codice Plutei XI. num. I. jam a nobis ſatis deſcripto. Hac itaque de cauſa in ipſius deſcriptione non immoramur. Pro re tamen nata utriuſque Codicis perluſtravi Caput VII. Libri XXXIV., in quo Plinius noſter narrat, Neronem a Gallis Zenodorum peritiſſimum Sculptorem, famaque celebrem acciviſſe Romam, nt ipſius Principis Simulacrum Coloſſeum centum, & decem pedum faceret ex ære (Svetonius in Neronem Cap. XXXI. ait centum viginti) ante Regii Palatii aurei fores collocandum. Quod ſumma peritia ad miraculum uſque præſtitit. De hoc ſimulacro ſcribit Plinius laudato in loco. *Ea Statua indicavit interiiſſe fundendi æris ſcientiam : cum & Nero largiri aurum argentumque paratus eſſes : & Zenodorus ſcientia fingendi, cælandique nulli veterum poſtponeretur.* Deinde memoratis duobus æris poculis ab eodem Zenodoro affabre elaboratis, ita Plinius pergit. *Quansoque major in Zenodoro præſtansia fuit ; tanto magis deprehendi artis obliterasio poseſt.* Hæc ibi, quæ obſcuritatem, ne dicam pugnantiam olere, nemo non videt. Qua de re ſollicitus (inquam) fui, ut deprehenderem, num ullam noſtri Codices in his locis varietatem lectionum haberent, ex qua, quæ obſcura ſunt, & implexa, facilius dicta Plinii-Senioris poſſent enodari, & ſolam hanc differentiam ſum nactus, quod ubi legitur in Editionibus : *deprehendi artis obliteratio poseſt ;* in Codicibus habetur *: deprehinditur artis obliteratio :* Nihilo tamen minus inter aliorum Interpretum animadverſiones, ſi quæ ſunt, ea interpretatio arridet,

ridet, quam Carolus Blanconius Bononienſis (*d*) Vir in Hiſtoria, liberalibuſque artibus peritiſſimus exponit in Epiſtola ad doctum Tiraboſchium data his verbis. *Penſo, che Plinio voglia dire, che la grandezza di queſto Coloſſo, la difficoltà dell' Opera, ed in conſeguenza la eccellenza di Zenodoro è ſtato l' ultimo termine di perfezione, a cui giunſe l' arte di fondere il metallo; poichè eſſendoſi quì congiunte due coſe troppo difficili a ritrovarſi; cioè un Imperatore pronto a qualunque ſpeſa, e un arteſice di una ſomma eccellenza, ne era quindi riuſcita la più grande Opera, che foſſe mai, e che perciò era d' aſpettarſi, che queſt' arte giunta al ſommo ricadeſſe quindi, come ſuol avvenire, e tornaſſe al ſuo nulla. In ſomigliante maniera dice il Vaſari, che l' eccellenza a cui le arti erano al ſuo tempo arrivate, erano indicio della vicina lor decadenza. Se egli aveſſe detto in vece, che il valore di Michelangelo, e di Raffaello moſtravano, che l' arte periva, avrebbe parlato più oſcuramente, ma avrebbe detto appunto ciò, che ſembra intender Plinio colle allegate parole.* Hæc ex Tiraboſchio *nella Storia della Letteratura Italiana al lib.* 1. *pag.* 215. Hanc opinionem mihi præſcribo, aliis invitis non obtrudo.

Ad finem Codicis legitur. *Scriptus & completus per me Fratrem Franciſcum de Figbino Ordinis Minorum pro egregio ac præſtantiſſimo artium, & medicinæ Doctore Magiſtro Johanne Marci de Arimino* 1451. *die* 10. *Maii*. Hunc Codicem memorat Comes Antonius Joſephus a Turre Rezonici in Elencho Codicum MSS., quibus uſus eſt in Opere inſcripto. *Diſquiſitiones Plinianæ. Parmæ an.* 1763. dum ſcribit. *Cæſenæ* 11. *ſcriptus a Fratre Franciſco Phigbino anno* 1451. *ex Bibliotheca olim Malateſtarum Principum, nunc Fratrum Minorum ex Divi Franciſci familiæ. Cæſenæ.*

(d) Carolus Blanconius Bononienſis noſter hoc ævo floruit, atque eruditia notiſſimus, cujus Epiſtolas multas jam in lucem datas habemus. Sed aliorum Operum Reſpublica Litteraria jacturam paſſa eſt, ſcilicet *Collectionum in Plinii Senioris Hiſtoriam Naturalem*; & Vita Ovidii, quam ſumma omnium expectatione compoſuit. Ita per Litteras humaniſſime me monitum fecit Comes Reginaldus Anſidei Peruſinus, Vir eruditus, in cujus Ædibus noſter Carolus fato ceſſit: additque. *Sonoſi bensì ritrovate le altre intorno ai Circhi, le quali ſono ſtate mandate in Milano al detto Fratello dello ſteſſo Sig. Biancon.*

PLUTEUS XXV.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

1. IN Q. Horatii Opera Commentarii ſine Auctoris nomine.

Sub initium hujus Codicis nulla alia oculis legentium ſubjiciuntur, niſi hæc. *Horatius Quintus Flaccus præcone natus patre libertinæ conditionis: oriundus Venuſinus fuit: quæ Civitas Apuliæ eſt: non tamen aut opibus vilis, aut ſtudio. Nam liberalibus litteris eruditus pro ingenii claritate, quod in tantum jam a puero eminebat ut ultra meritum natalium talibus diſciplinis faceret aptum videri &c.* Vita hæc eſt ipſius Horatii Flacci in Codicis principio exarata, cujus finis ita ſe habet. *Scripſit autem carminum libros quattuor: Carmen Sæculare: Epodon: de arte poetica librum unum: Epiſtolarum libros duos: Sermonum libros duos.*

Poſt hanc Vitam ſtatim ſequuntur Commentarii. Et primo quidem in quattuor Odarum Libros. En ut incipiunt. *Mæcenas metrum aſclepiadum quod conſtat eu ſpondeo, & pyrrichio: ita. mæce-naſatavis-editere-gibus. Conſtat autem eu ſpondeo: dactylo: ceſura, & duobus dactylis: ita. Mæce-nas-ata-vis-edite-regibus: quæ ſcanſio dicitur ex pentimetri heroica & duobus dactylis. Erotice. amatorie. pragmatice. cauſative. hypotetice. perſonaliter. pragmutice inter poſitive proſphonetice exclamatorie. Proſentice deprecatorie. Peon proſentice laudative & deprecatorie. Monocolos quotiens Odæ uno metro ſine alterius admiutione eſt. Dicolos eſt Odæ quando duobus metris ſcribitur. Tricolos vel tetracolos, in qua poſt duos aut tres verſus alia inchoantur.* Mœcenas atavis edite regibus. -- *Hominum ſcribit officia pragmatice monocolos. In commemoratione parentum & laudatio invenitur ut Virgilius* -- Per qui te talem gennere parentes -- *& vituperatio, ut Iſmarus aut Rodope a. e. g. edite regibus. Quoniam dicitur duxiſſe originem ab etruſcis regibus & contempſiſſe ſenatoriam dignitatem: manſiſſe ſemper in equeſtri ordine* -- O & præſidium -- *Quoniam a cæde eum liberavit Bruto a Cæſare ſuperato. Et quia per ipſum liberatus eſt indulgente ſibi Auguſto: & multa alia illi donavit.* Mœcenas -- *amicus Cæſaris Auguſti.*

Cum quattuor ſint Odarum Horatianarum Libri, totidem etiam ſunt horum ad eas Commentariorum; ſed non aliter inter ſe diſtinctos Codex exhibet, quam interpoſito inter ſingulos notabili ſpatio ſcriptione vacuo. Litteræ etiam, a quibus cujuſque Libri verba incipiunt, cum majuſculæ ſunt, tum coloribus auroque illitæ. Nullum hi ad Odas Commentarii nomen Auctoris in Codice præferunt. (a)

2. Ejuſdem Horatii *Epodon* abſque inſcriptione, & *Epodon* eſſe certo dignoſcitur ex ejus exordio, ſcilicet: *Ibis Liburnis &c.* ut in Editionibus.

3. *Epodon* libro ſubjicitur *Carmen ſæculare*, pariter ſine titulo; quod Horatio

(a) Conſulendam mihi propoſui veterem Horatii Editionem cum Commentariis *Antonii Mancinelli: Helenii Acronis: Pomponii Porphyrionis: Joannis Britanici*, nec non *Jodoci Badii Aſcenſii* Pariſiis anno 1519. fol., atque in ea facultas mihi data eſt inveniendi ipſam, quam Codex noſter exhibet, Horatii vitam, & Commentarios item, quos in noſtro Codice Anonymos haberi dixi. In ea Editione Commentarii hi Helenio Acroni adſcribuntur. Singulare tamen quidpiam, & notatione dignum reperi. Mihi namque perſpectum eſt, Eruditos ſentire, Commentarios Acronis miſere truncatos, & interpolatos ad nos perveniſſe, hoſque non mentiri plane cognoſco ex noſtro Codice. Laudata Editio, & aliæ quamplurimæ exordiuntur Commentarios Acronis in primam Odam ab iis verbis *Hominum ſcribit officia pragmatice monocolos* Quæ autem & ea non pauca in Codice noſtro præcedunt, deſunt in iis Editionibus. Nonne apertiſſima eſt detruncatio?

Digitized by Google

componendum Auguſtus commiſit Anno U. C. DCCXXXVI. ætatis Horatii XLVII. Incipit hoc Carmen. Phœbe ſylvarum &c.

4. Deinde ſuccedunt ſermonum Libri II. non eo ordine, quo occurrunt in Editionibus, in quibus præcedit liber de *Arte poetica*.

Exordium Commentarii in hos duos Libros ita ſe habet. *Sermonum Libri ideo dicti quia vili ſermone ſunt potius quam tumenti: ſive quia ad præſentes ſcribuntur. Epiſtolis enim abſentibus loquimur: in ſermone præſentibus. Quamvis igitur hoc Opus Satyram eſſe Horatius ipſe profitetur cum ait*. Sunt quibus in ſatyra videar nimis acer, & ultra &c.

Finis Commentarii in ſecundum librum, eſt. *Iſta pulmenta, quæ attulit nobis Naſidienus ſuaviter comederemus, niſi cauſas narraſſet quare partes eorum, & non integra attuliſſet. Intelleximus enim Naſidienum vermes inveniſſe in ceteris partibus quas non attulit*. Finis.

5. Liber *de arte Poetica*. Humano capiti cervicem &c. Commentarii initium: *De inæqualitate operis loquitur & dat præceptum ſcribendi poema: & prius præceptum eſt de diſpoſitione & convenientia carminis. Scribit autem ad Piſones viros nobiles & diſertos ad patrem & filios: vel ut alii dicunt ad fratres &c.*

Clauditur his verbis: *Non miſſura: non dimiſſura cum comprehenderit corpus. Irudo eſt ſanguiſuga: diſtat autem inter arundinem: hirundinem: & hirudinem. Arundo canna: hirundo avicula: hirudo ſanguiſuga*. Finis.

6. Libri duo *Epiſtolarum*. Commentarii initium. *Propoſuit Horatius fine ſermonis ſe nihil amplius ſcribere. Cur autem hoc Opuſculum addiderit poſtulatio Mæcenatis cauſa extitit, cui negare non audebat. Siquidem Horatius finitis ſermonibus: quos rogatu Mæcenatis compoſuerat: iterum rogabatur ab eodem ut lyrica ſeriberee &c.*

Finis ſecundi Libri. *Et poſtea cum in proprium regreſſus eſt alveum reliquit diverſa animantia in campis inter quæ remanſit & teſtudo: quæ poſtmodum aere conſumpta cum pellis deſuper, & intus nervi remanſiſſent a Mercurio percuſſa ſonum reddidit: ad cujus ſimilitudinem fecit lyram, & tradidit Orpheo qui hac arte maxime delectabatur. Lyra dicta quod varietatem vocum poſſumus dicere. In lyra enim quot ſunt chordæ, tot reſonant voces vocales. Unde Poetæ Lyrici dicti qui variis pedibus: variiſque carminibus libros componunt. Finis. Deo gratias.* (b)

7. Fine Commentariis impoſito tres præter primam, cujus principium dedimus, & finem Horatii Vitæ, in Codice extant, quarum tertia non abſimilis eſt ab ea, quæ hos Commentarios præcedit, eſtque Acronis: reliquæ nil peculiare produnt, ideoque de iis verba facere ſupervacaneum duco.

2. *Cornuti Commentum in Perſium*.

In primo hujus Operis Folio legitur ipſius Vita, & incipit: *Lucius* (*ſic*) *Perſius Flaccus natus eſt pridie nonas Decembris. Fabio Perſio. Lucio Vitalioque Conſulibus: deceſſit octavo Kal. Decembris. Rubrio. Mario: Aſinio. Gallo Conſulibus. Natus in Etruria Volaterris: eques romanus ſanguine & affinitate primi Ordinis Viris conjunctus: deceſſit ad octavum miliarium via Apia in prædiis ſuis. Pater ejus Flaccus eum pupillum reliquit moriens annorum fere ſex. Fulvia Siſena mater ejus nupſit poſtea Ruſtio equiti Romano &c.*

Ad

(b) Non tam certo trium horum poſtremorum Horatii Operum Commentarios, quam primorum judico Helenii Acronis eſſe. Enim vero in laudata ſuperius Editione ac aliis quibuſdam non alii poſteriorum librorum Commentarii occurrunt niſi Porphyrionis, Badii, Aſcenſii, Mancinelli; neque qui Porphyrionis ibi dicuntur quidquam commune habent cum his, qui in noſtro Codice extant. Attamen ex methodo, quam tenet Auctor, ex ſtili ingenio, & animadverſionum uniformitate conjicio, omnium ad Horatium Commentariorum, quos Codex noſter exhibet, unum eſſe, eundemque Auctorem, nempe Acronem; dignique eſſent, quos conſuleret, quicumque novam Horatii Editionem cum Veterum commentariis curare vellet.

Ad hujus vitæ finem adduntur quædam, quæ ad eandem haud pertinere poſſunt, & hæc ſunt. *Item Satyra dicta quæ variis rebus continetur ſcilicet lex apud Romanos lata quæ fucatis verbis fallit audientes: ut aliud dicat, aliud vero ſignificet.*

In eodem folio hæc adnotatiuncula obſervatur. De Perſio ſcribunt Auctores ipſius Vitæ. *Scriptis tantum ad matrem Codicillis: rogavitque eam ut daret Cornuto ſeſtercia ut quidam centies: ut alii volunt plures & argenti fracti* (c). *pondera viginti & libras circa ſeptingentas Criſippi ſive Bibliothecam ſuam omnem.*

Hæc verba adnotatiunculæ examuſſim ſunt in vitam Perſii Svetonio adſcriptam, licet alia, quæ ibi leguntur, non accurate conveniant. Signum igitur eſſe poteſt hanc vitam in Codice exiſtentem eſſe ex variis Scriptoribus depromptam.

Commentarii hi *Cornuti*, ſeu, ut aliis placet, *Phornuti*, jam pridem ex aliis Codicibus excuſi typis fuerunt. Non deſunt, qui eos omnino Cornuti eſſe cenſeant, ſed ex variorum Veterum Commentariis conflatos.

Codex in primo Folio exhibet Malateſteum Inſigne cum duabus ſiglis M. N., & ad latera pulchris eſt refertus ornamentis.

I N I I.

Quinti Horatii Flacci Carmina cum ſcholiis.

Titulus. *Horatii Flacci Carminum liber I. incipit ad Mæcenatem.*

Mæcenas atavis edite regibus &c.

Tres reliqui Carminum Libri nullo præcipuo Titulo in Codice diſtinguuntur, ſed integri tamen in eo habentur, ſpatiumque ſcriptura vacuum inter ſingulos diſtinctionis cauſa relictum cernitur.

Numerus etiam Odarum in Codice non adeſt, nulla tamen earum deeſt. Cetera pariter Opera ſcilicet: *Epodon* liber unus. *Carmen ſæculare*: de *Arte poetica. Epiſtolarum* libri II. *Sermonum* Libri V. in Codice reperiuntur.

De Scholiis quid dicendum? Scholia modo pauca, modo copioſa extant uſque ad Odam ſextam; ad alias pauciſſima. Ut tamen eorum ſit aliquod ſpecimen.

Ad verſum illius Carminis: *Luctantem Icariis fluctibus Africum*. Hæc in margine occurrunt exarata. *Icarus filius fuit Dædali qui cum vellet volare poſt patrem habens alas ab illo compoſitas: dum appropinquaſſet radiis Solis ignarus volandi: liquefactæ ſunt ceræ, & cecidit in mare: cui nomen dedit Icarium: quæ res pleniſſime legitur apud Virgilium. Oydor. Mercator metuens luctantem icareis fluctibus Africum: & dum oppidi laudat rura ſua mox reficit rates quaſſas, ut trabe cypria pavidus nauta ſecet Myrteum mare.*

Similiter. *Maſſicus mons: Campaniæ: ubi optima vina naſcuntur.*

Ad ſecundam Odam. *Poſt mortem Cæſaris in quem Caſſius & Brutus aliique conjurationem fecerunt: multa portenta viſa ſunt. Tiberis ita crevit ut prodigii loco haberetur: Nova monſtra: dicitur fuiſſe diluvium propter hoc ſequitur, genus piſcium hæſit ſumma* (ſic) *ulmo - - - Hæc autem omnia vult videri in ultionem occiſi principis factam ad pœnam eorum, qui bella civilia agere non ſinebant.*

Horum Scholiorum Auctores ſcire quis aveat? Puto ex variis Auctoribus collecta eſſe. Vigeſimæ Epiſtolæ Scholiola præferunt nomen Jodoci Badii Aſcenſii nonnulla ex nominum primis litteris, ſcilicet. *Ac.* dignoſcitur eſſe Acronis; quædam vero aliorum, quæ ſi dixerim unius, vel alterius eſſe, male divinabo. Hæc ſcholia, ſcito, diverſa manu, quam Codex, & recentiore eſſe ſcripta.

In fine Codicis rubris characteribus legitur. *Horatii Flacci ſermonum liber explicit.*

Ad paginæ finem notantur Eclypſes annorum cum ſolares, tum lunares. *Menſe Julii anno* 1460.; *& Menſe Decembris: Solares: Menſe Junii* 1461. *& menſe Decembris* 1463. *Lunares.*

 Codex

(c) Non omnia noſtrorum Codicum errata emendare ſumimus, quæ Librariorum indiligentia contingunt. Heic legitur *fracti*, cum tamen legendum ſit *facti*.

Digitized by Google

Codex fortaſſe eſt ſcriptus Sæculo XII., non item ſcholia, quæ videntur exarata Sæculo XV.

IN III.

Vitruvii de Architectura Libri X.

Poſt hanc Epigraphen legitur. *Incipit Prologus Vitruvii de Architectura feliciter.*

Hujus Prologi initium ita ſe habet. *Cum divina tua mens & numen Imperator o Cæſar imperio potiretur orbis terrarum, invictaque virtute cunctis hoſtibus ſtratis &c.*

Finis. *His Voluminibus aperui omnes diſciplinæ rationes.*

Titulus primi Capitis (nam undecim Capitibus conſtat primus liber) incipit: *de architectis inſtituendis*, & ab his verbis ſumit principium: *Architecti eſt ſcientia pluribus diſciplinis & variis eruditionibus ornata, cujus judicio probantur omnia, quæ ab ceteris artibus perficientur opera &c.*

Error Librarii eſt *Architecti*, quod legitur in antiquis Editionibus, cum ſcribendum ſit: *Architectura*.

Ad finem primi libri litteris rubris. *Vitruvii de Architectura libri primi finis eſt: Ejuſdem libri ſecundi principium adeſt feliciter*. Hæc clauſula occurrit ad reliquos alios libros.

Finis decimi, & ultimi libri. *In prioribus vero novem de ſingulis generibus & partibus comparavi uti totum corpus omnia architecturæ membra in decem voluminibus haberet explicata. Deo gratias. Finis.*

Libro VIII. Vitruvius ipſe indicat ſe ſingulis libris ſubjeciſſe formas, ſive tabulas, quæ cum non mediocri Lectorum jactura interciderunt.

Codex eſt ſcriptus Sæculo XV. In prima pagina littera majuſcula, & ejuſdem paginæ latera egregiis ornata coloribus exhibentur: nihilque aliud obſervatu dignum occurrit, niſi quod Capitum diſtributiones in eo non ſunt ineptiſſimæ, ſicut obſervantur in multis Editionibus, præcipue cum notent Scriptores *de Vetruvio* perpetua oratione ſuos ſcripſiſſe Libros.

IN IV.

1. M. Tullii Ciceronis *de natura Deorum* Libri III.

In fine. *M. Tullii Ciceronis de natura Deorum liber explicit ad laudem Dei.*

2. M. Tullii Ciceronis *Paradoxorum liber incipit.*

Tam libri *de Natura Deoram*, quam liber *de Paradoxis* extant in Codice primo Plutei XVIII. hujus ingredientium ſiniſtræ partis. Aſt antiquior illo eſt Codex iſte, cum appareat Sæculi XIII. Indicatur Codicis Poſſeſſor, dum ibi legitur: *Magiſtri Johannis Marci de' Arimino.*

IN V.

1. *M. Manlii Poetæ ad Octavianum Auguſtum Aſtronomicon liber primus incipit.* Hæc eſt Epigraphe, quæ primo nobis ſe ſe offert.

Liber primus, ſive rectius Procemium ab his verſibus ſumit exordium.

„ Carmine divinas artes & conſcia fati
„ Sidera diverſos hominum variantia caſus
„ Cæleſtis rationis opus deducere mundo
„ Aggredior.

Procemii finis.

„ Ut poſſim rerum tantas emergere moles
„ Magnaque cum parvis ſimili percurrere cura

Dein *de origine mundi*. Titulus eſt hic primi Capitis, ſimileſque ſuos Titulos, & reliqua Capita habent. Ipſum primum Caput ita incipit.

„ Et

„ Et quoniam cœlo carmen deſcendit ab alto
„ Et venit in terras fatorum conditus ordo &c.

Sub finem libri primi rubris characteribus legitur. *M. Manlii Aſtronomicon liber primus finit. Incipit ſecundus*. Similis clauſula reperitur ad omnes libros, qui in V. Codice extant. (d)

Finis libri quinti.

„ Ipſe ſuas æther flammas ſufferre nequibat
„ Totus & accenſo mundus flagraret Olympo.

Poſtea. *Finit liber quintus & ultimus*.

Pro Ill. ac magnifico Principe Domino Malateſta Novello de Malateſtis ſcriptus per manus religioſi Viri Fratris Franciſci de Fighino Anno gratiæ MCCCCLVII. die III. Februarii.

2. Sereni Sammonici Opus hoc titulo. *Q. Sereni in morbis a capite ad pedes per verſus editio incipit feliciter*.

Notandum heic Prænomen Quinti non reperiri apud Spartianum, Macrobium, alioſque veteres, dum Sereni Sammonici meminerunt.

Initium Operis iſtiuſmodi eſt.

„ Membrorum ſeries certo deducta tenore
„ Ut ſtet conſimilis medicinæ defluat ordo
„ Principio celſa de corpore arce loquamur &c.
- -
- -

Finis libri ita ſe habet

„ Dulcia namque nigra junges fuligine mella
„ Apponiſque ſuper pellit medicina dolorem

Q. Sereni de morbis a capite uſque ad pedes liber explicit feliciter. (e)

Pro Ill. ac Magnifico Principe D. Malateſta Novello de Malateſtis ſcriptus per manus religioſi Viri Fratris Franciſci de Fighino Ordinis Minorum Capellani ejuſdem Principis anno gratiæ. MCCCCLVII. die VIIII. Februarii.

Codex magnificus ſive ſpectes characteres, & ſcripturæ accurationem, ſive ornamenta, quibus primum Folium eſt præcipue refertum. Ibi laminæ aureæ, flores; ad margines animalcula, & in fine extat Malateſteum inſigne, ſcilicet Craticula habens ad latera faſciolas, in quibus hæc ſunt ſcripta..

Mal. Novel. Pan. Fil.

IN VI.

Ovidii Libri Metamorphoſeon, ſeu (ut in Codice ſcriptum extat) *Metamorphoſeos*.

Operi ipſi præmiſſa cernuntur argumenta quædam rerum omnium, quæ in eo continentur alphabetico digeſta ordine, hunçque habet titulum; *Rubricæ Ovidii Metamorphoſeos*. Iis alia argumenta, ſeu Rubricæ ſuccedunt, quibus hæc inſcriptio præmittitur. *Arenge Ovidii incipiunt*.

Primus deinde Operis Liber ſequitur hoc titulo *Publii Naſonis Ovidii Metamorphoſeos liber primus incipit*; cum reliqui omnes excipiunt.

Inter-

(d) Ad librum V. pag. 34. obſervat Joſephus Scaliger periiſſe librum ſecundum ſpheræ Barbaricæ, alioſque Libros; immo notant Eruditi neque librum V. integrum ad nos perveniſſe.

(e) Memoratu dignum eſt, quod Scriptores tradunt Serenum Sammonicum, qui clarus fuit ſub Septimio Severo, & Antonino Caracalla, reliquiſſe ingentem Bibliothecam voluminum 62000.; quam Filius Gordiano juniori diſcipulo Sereni Sammonici dedit.

Interlineares totn in hoc Opere viſuntur, & frequentes Poſtillæ, quarum hoc ſpecimen dabimus ex principio libri primi.

„ In nnva *fert animus* mutatas *dicere* furmas. Interlineares.*Cepit voluntas: deſcribere*
„ Corpora (Dii ceptis) nam vos mutaſtis & illos.
„ *Aſpirate* meis primaque ab *origine* mundi *favete:* creatinne
„ Ad mea perpetuum deducite tempora carmen
„ Ante mare, & terras & quod tegit omnia cœlum *ſtante quod diſtingueretur*
„ Unus erat totn naturæ vultus in orbe *rerum naturalium acervus voltuatur* (ſic)
„ Quem dixere chaos rudis indigeſtaque moles *inordinata*

Ad utrumque præterea Ovidianorum verſuum latus adnotationes occurrunt, quarum ſit ſpecimen ex principin libri primi.

Ad dextrum latus. *Per formas intelligit qualitates mutatas circa nova corpora.*

Invocat Auctor: favete: & eſt tractum a ventis, qui ſtantes in æſtate favent hominibus recreando calorem æſtatis.

Facietis quod omnes mutationes: quæ fuerunt a principio mundi uſque ad meum tempus reducantur in hoc meo opere &c.

Ad ſiniſtrum vero latus. *Narrat Auctor: & dividitur illud opus per quindecim Libros: Et primo libro plures mutationes continentur & primo de Chao in quaſdam ſpecies & diſtinctiones.*

Poſtea diſcordiæ fuerunt: Diſcordia vero quatenus ignis habet contrarias qualitates terræ – & in ceteris aliis: & ante erant ſimul adunatæ.

Similes ad utrumque latus adnntationes, etſi nnn ita cnpioſiores, tamen & reliqui Ovidiani hujus Operis Libri habent. Hæc ſatis.

In fine primi libri legitur. *Publii Naſonis Ovidii Metamorphoſeos liber primus explicit. Incipit ſecundus.*

In ſuperiori margine ad ſecundum librum.

Hic eſt ſecundus liber in quo permultæ mutationes continentur. Prima autem eſt de Phetonte mutato in cinerem. Et continuando fabulam Phetontis deſcribit domum Phœbi: ad quam ipſe Pheton ivit volens ſiſcitari a patre & experiri utrum eſſet filius ſuus: ut mater ſua ſibi dixerat.

Eſt enim Phœbus rex planetarum, & ſtat in medio eorum. Nam habet ſupra ſe Saturnum: Jovem: & Martem: infra ſe Lunam: Mercurium: & Venerem.

„ Regia ſolis erat ſublimibus *alta* cnlumnis: *ſuſtentata.*

Quidam dicunt quod quattuor elementa ſunt illæ quattuor columnæ: quæ ſuſtinent domum Phœbi.

Editæne uſpiam ſint, an ineditæ hæ adnntatinnes, ſeu ſcholia diligentius inquirere nnn vacat. Editiones, quas cnnſulere potuimus, iis carent; neque eas eſse deprehendimus, quæ reperiuntur in Codice V. ejuſdem Operis Plutei I. pag. 6. jam deſcripto hujus ſiniſtræ ingredientium partis noſtræ Biblinthecæ.

Codex venerandæ antiquitatis eſt, & niſi fallor ejuſdem Sæculi, ac alius mox memoratus, ſcilicet Sæculi XII. In hoc tamen non legitur Diſsertatio de Ovidii vita, dignitatibus, & Operibus ipſius; & alia nnn occurrunt ſcitu digna, quæ extant in Codice V. Plutei I.; quoque, ut ſtem promiſſis, inter Anecdnta dabo.

PLUTEUS

Digitized by Google

PLUTEUS XXVI.

CODICES IN EO NUM. VI.

IN I.

1\. ANitii Manlii Severini Boetii *de Arithmetica Libri II. ad Patricium Symmacum*. Ipſam Codicis lectiooem exhibui. Nam alioqui ſcribendum fuiſſet *Anicii*, & *Boethii*.

Præcedit Epiſtola ad Symmacum hac inſcriptione: *Domino Patri Symmaco Boetius*.

Io hac Epiſtola Boethius ait ſe in translatione ſolitas leges ſervare, iiſque ſe alligare noluiſſe (ex Græco quippe N. N. hoc Opus Boethius confecit); ſed diſfuſa moderata brevitate collegiſſe, & tranſcurſa velocius, quæ anguſtiorem intelligentiæ præbeant aditum, brevi adjectione ampliaſſe.

Sequitur ſtatim Index Libri 1., qui XXXII. continet Capitula. (a)

Dein *Liber I. Anitii Manlii Severini Boetii de Arithmetica incipit*.

Procemium, in quo diviſio Mathematicæ continetur, ab his verbis ſnmit exordium. *Inter omnes priſcæ auctoritatis Viros &c.*

Primo completo Libro ſuccedit Liber II. cum Indice Capitulorum LIV., & poſtea: *Anitii Manlii Severini Boetii Liber II. incipit*.

In primo Capite agitur. *Quomodo* ad æqualitatem omnis æqualitas reducitur, & hoc ejus initium eſt: *Superioris libri*.

Poſt finem poſtremi Capitis reperiuntur Tabulæ numeris accuratiſſimis ad propoſitiones demonſtrandas donatæ.

Hiſce expletis occurrunt quidam exametri verſus de Arithmetica, quos mitto; nec non Gerberti Epigrammata duo de Abaco, quæ ſubiicio.

„ Non Abacus, non te matheſis Gerberte juvabunt
„ Alteritus Papam mutua nec faciet.
„ Si Silveſter eras, ſi Papæ nomen habebas
„ Succurrant Opera ſola beata tibi

E contra quidam retulit

„ Ad meritum Gerberte tui nihil iſta nocebunt
„ Sed prodeſt matheſis, atque Abaci ratio,
„ His aliiſque bonis per te, nam ſplenduit Orbis
„ Hinc comiſſa Tibi ſceptra fuere Petri.

His in verſibus multæ mendæ occurrunt; præcipue *Alteritus*, & puto legendum eſse *altera res*, ſicuti & *mutua* loco *utraque*. Sed omnia emendare non ſumo.

Tum vero ſequitur *Teſtamentum Porcelli*, eſtque exaratum abſque comis, & diphtongis. Titulus.

Marcus Grumius Crocotta fecit Teſtamentum.

„ Quo-

(a) Editiones Librorum *de Arithmetica* viſuntur, in quibus Libri I. Capita numero ſunt tantum XXVII., & Libri II. ſunt XLI. Ex Epiſtola VIII. Lupi Ferrarienſis videtur hos Libros Adalgadus emendaſſe; ſicuti ex ejuſdem Epiſtola V. colligitur, eumque Boethii Libris de Arithmetica uſum fuiſſe in Capita diſtinctis.

„ Quoniam manu mea ſcribere non potui ſcribendum dictavi. Magnus Cocus
„ dixit. Veni huc everſor Domi Sermeritiar ſugitive Porcelle, quia hodie tibi di-
„ rimo vitam. Si qua feci, ſi qua peccavi, ſi qua vaſcella pedibus meis confregi,
„ rogo, Domine Coce, vitam peto, & concede roganti. Magnus Cocus dixit,
„ tranſi puer, affer mihi de Coquina cultrum, ut hunc porcellum faciam cruen-
„ tum. Porcellus compræhenditur a famulis duenis ſub die XVI. Kal. Lucernarias.
„ Ubi abundans Cymæ, Clibanato, & Piperato Conſulibus; & ut vidit ſe mori-
„ turum eſſe horæ ſpatium petiit, & Cocum rogavit, ut Teſtamentum facere poſ-
„ ſet. Clamavit ad ſe (nota: verba ſignata punctulis eſſe deleta, & microſcopio
„ ſic intellecta) *duos parentes, ut de cibariis ſuis aliquid dimitteret eis, qui di-
„ xit patri meo....* Lardino delego dari glandis modios XXX. Et matri meæ Ver-
„ rinæ Scrophæ Lalviginis modios XL., & ſorori meæ Quirinæ, in cujus Votum
„ intereſſe non potui, delego dari hordei modios XXX. & de viſceribus meis da-
„ bo ſutoribus ſetas; rixoribus capinas; ſurdis auriculas; Cauſidicis, & Verboſis
„ linguam. Bubulariis inteſtina; & Sicariis ſemora; Curſoribus & Venatoribus ta-
„ los; Latronibus ungulas; & nec nominando loco dimitto popiam, & piſtillum,
„ quem mecum attuleram de Tebeſte ad Terreſte liget ſibi collum de Beſte. Et
volo mihi fieri monumentum litteris aureis ſcriptum. Marcus Grunius Crococta
Porcellus vixit annos Domini DCCCCXCVIIII., & VI. quod ſi ſenis vixiſſet,
mille annos impleſſet. „ Optimi Amatores mei, & Conſules vitæ meæ rogo vos,
„ ut cum corpore meo beneſaciatis, bene condiatis de bonis condimentis. Nuclei
„ piperis, & mellis, ut nomen meum in ſempiternum nominetur; mei Domini,
„ & Conſobrini mei, qui in teſtamento meo interfuiſtis, jubete ſignari. Largio
„ ſignavit. Offelicus ſignavit. Cumenatus ſignavit. Lucanicus ſignavit. Terquillus
„ ſignavit. Celſanus ſignavit. Nuptialicus ſignavit.

Explicit *Teſtamentum Porcelli ſub die XVI. Kal. Lucernalias Clibenato, & Piperato Conſulibus.*

Deinde legit. *De hoc Teſtamento fecit mentionem Hieronymus in Proœmio libri XII. ſuper Eſajam.* Qua de cauſa Teſtamentum hoc in noſtro Codice inſertum ſit, plane ignoro. Quamvis inter legendum moveat riſum; attamen ſalibus ita eſt aſperſum, ut inſtar Æſopi fabellam contineat, quæ mores multorum depingit, multoſque blande carpit, ut ſuam aſſequatur moralitatem. Mirum itaque non eſt, ſi de eo loquatur Sanctus Hieronymus, laudato in loco, dum ait. *Teſtamentum autem Grumii Corococtæ Porcelli decantant in ſcholis puerorum agmina cachinnantium.* Teſtamentum hoc editum jam pridem fuit a Briſſonio in Opere *de Formulis, & Sollemnibus Pop. R. verbis* Lib. VII. pag. 756. Edit. Nivell. a Lambecio ad Apicii lib. VIII. cap. VII., & ab aliis quibuſdam. Ex quorum Editionibus & lacunæ, & vitia, quibus in noſtro Codice hoc Teſtamentum non caret, ſuppleri, & emendari poſſunt.

2. Libellus occurrit, in quo deſcriptio Arithmeticæ habetur. Dein tres Arbores cernuntur, qui mihi videntur elucidationes Porphyrii, cum Philoſophiæ diviſionibus, Ethicæ indicare. (*b*)

3. Poſt hæc Inſcriptio majuſculis litteris nobis ſe ſe offert: *Anicii Manlii Severini Boetii Viri Clar: ex Conſulum Ordine Patricii de Muſica*, ideſt *de armonica inſtitutione*: Libri V.

Hæc inſignis Epigraphe (in qua tamen pro *ex Conſolum Ordine* ſcribendum fuerat

(b) Scripſiſſe Boethium Dialogos II. in Porphirii Phoenicis Iſagogen de Prædicabilibus a Victorino translatam, non dubitant Eruditi; perperam in Editionibus Baſileenſibus quinque numerantur Libri, quibus Porphyrii Iſagogen latine reddiderit. Ex his Dialogis excerpta fuerunt, quæ ſecundo hoc loco occurrere in Codice judicavimus.

Digitized by Google

fuerat *Euconſule Ordinario*) legitur ad omninm librorum principium, qui libri in multa ſingulis diſtribuuntur Capita.

In primi Libri Capite primo agitur *de armonicæ inſtitutionis natura*, & ita incipit. *Omnium quidem perceptio, ſenſuumque &c.* Ibi pagina una eſt græco ſermone ſcripta, & in latinum poſtea verſa, quæque in ea continentur reſpiciunt. *Timotheum Mileſium*, cui ſpartiatæ ſuccenſuere in edocendis Muſicam pueris, & rationes pariter afferuntur. Poſt lib. I. legitur: *Incipiunt Capitula Libri II.*, quæ ex Indice XXX. deprehenduntur. Liber iſte ſecundus ſuum præſert Procemium -- *ſuperius volumen cuncta digeſſit &c.*

Occurrunt poſtea Capitula Libri III., quæ in Indice ſunt XVI., & titulus hujus Libri eſt: *Anicii Manlii &c. de Muſica liber III. Incipit adverſus Ariſtoxenem*. Primo capite demonſtratur: *particularem proportionem in æqua dividi non poſſe, nec tonum &c.* ſicque incipit. *Superiori volumine demonſtratum eſt &c.* In fine Libri: *explicit liber tertius*.

Poſtea ſequitur Liber IIII., inque Capitula XVII., & titulus primi Capitis eſt: *Oſtenditur Vocum differentia in quantitate conſiſtere &c.*

Nota. Semper minutis characteribus rubris numeros deſcribi, nec non indicationes diſcutiendæ materiæ.

Exordium ſumit liber hic IV. ab his verbis. *Etſi omnia, quæ demonſtranda erant &c.* (c).

Subſequitur Index Capitulotum Libri V., inque eo Indice Capitula XXIX. recenſentur. In titulo Liber error Librarii aperte dignoſcitur, dum ſcribit. *Anicii Manlii Severini de Muſica, ideſt armonica inſtitutione liber I. incipit*, cum legi debeat *Liber V.*

Procemii, qnod Libro præit, initium eſt: *Poſt monochordi regularis diviſionem &c.*

In fine Libri eodem charactere hæc habentur. *Deſunt Capitula X. bujus quinti libri;*, ideoque ſolum XIX. Capitula habemus.

Mirum quam diligenter deſcriptæ muſicales Figuræ, quæ ſunt copioſiſſimæ, quarum ope inſtituta præcepta ad executionem rediguntur.

4. Opus ſequitur, inſcriptionem hanc præferens. *Incipitur libellus Enchiriadis*

Y *de*

(c) Attendendum diligenter ad Caput III. Libri IV. hujus Operis Inſcriptionem legi. *Muſicarum per Græcas ac Latinas litteras notarum nuncupatio*. Quæ quidem lectio non ſolum noſtri Codicis eſt; verum etiam Editionum veterum, ſicuti eſt illa præcipue, quæ hunc titulum habet: *Opera Severini Boetii* .... Venetiis impreſſum per Johannem, & Gregorium de Gregoriis anno 1492. fol.; & Baſileenſis ex Officina Henricpetrina, fol., in qua Editione hæc notantur. *Præter aliquos doctiſſimos Viros Henricus Loritus, Glareanus arithmeticam, & muſicam demonſtrationibus, & figuris auctiorem redditam ſuo priſtino nitori reſtituit: cui exemplar aureum venerandæ vetuſtatis fuit ex Monaſterio Sancti Georgii an. M. D. LXX.* Conſonat his & Verſio Italica horum Librorum ab Equite Hercule Bottigario facta, cujus autographum ſervatur apud Patrem Baptiſtam Martini Ordinis mei in Arte muſica celebrem. Doctus tamen Vir Meibomius de Scriptoribus Græcis Muſicæ Tom. I. ad hoc caput Boethii hanc adnotationem ponit: *Capitis inſcriptio recte abeſt a Codice Seldeni. Falſa autem hæc eſt, dum additur, ac latinas. Quippe Græcarum litterarum tantum mentionem facit ipſe Boethius*. Et revera in decurſu illius Capitis non niſi de ſonis Græcis litteris, numquam de latinis loquitur. Ibi namque hæc habet. *Sane ſi quando diſpoſitionem notarum Græcarum litterarum nuncupatione deſcripſero, Lector nulla novitate turbetur. Græcis enim litteris in quamlibet partem imminutis, nunc etiam inflexis, tota hæc notarum deſcriptio conſtituta eſt. Nos vero cavemus aliquid ab antiquitatis auctoritate tranſvertere*. Tandem Eruditi, & Muſicæ amatores videant animadverſiones factas hanc in rem a Cl. P. Johanne Baptiſta Martinio io Tom. I. *Della Storia della Muſica* 393: annotatione 186, & nullus erit dubitandi locus, quin verba, *ac Latinas* expungenda ſint a Titulo prædicto Capitis III. Lib. IV.

de Muſica, *hoc eſt Armonica Inſtitutione*. Prima Operis verba: *Sicut vocis articulatæ &c.*

Libellus iſte, ſive Tractatus tres in partes diviſus, ut diſcitur ex aliis Codicibus, quos impreſſi variarum Europæ Bibliothecarum Catalogi recenſent, compoſitus eſt ab *Oddone Abbate Cluniacenſe*. Cujus rei teſtimonium habemus *Guidi Aretini*, qui in Epiſtola ſcripta ad *Michaelem Monacum Pompoſianum* hæc habet. *Librum quoque Enchiriadion*, *quem Reverendiſſimus Oddo Abbas luculentiſſime compoſuit*, *perlege*. Excellentiſſimus, & Reverendiſſimus D. P. Martinus Gecbert Monacus Caſſinenſis, Princeps S. R. Imperii, & Abbas S. Blaſii in Silva Nigra prope Scaphuſium, qui dedit in lucem, & etiamnum perſequitur Opus inſcriptum: *Scriptores veteres de Cantu*, *& Muſica potiſſimum Eccleſiaſtica*. Part. I. pag. 247. n. XIII. ſcribit. *D. Oddonis Abbatis*, *ut videtur Cluniacenſis Tonarius*. *Monitum*. *In Monaſterii Caſſinenſis Bibliotheca Codex quidam ſervatur ſcriptus circa Sæculum XI. litteris Longobardicis*, *Rapſodiam ex variis Scriptoribus de re Muſica per Capita digeſta*, *& haud raro interpolata continens*...... *Item Tonora per ordinem cum ſuis differentiis*, *quos habemus honorifice emendatos*, *& patefactos a Domno Oddone Religioſo Abbate*, *qui fuit peritus in arte muſica*. Et poſt pauca addit. *In ejus Proœmio agitur de emendatione antiphonæ*: *O BEATUM PONTIFICEM*, *quam alter Oddo*, *qui ſe Monacum profitetur ſubjectum communi Patri*, *ſeu Abbati*, *Domino Oddoni tribuit in Dialogo de Muſica*, *quem* (*unaque prologum ex MS. Bibliot. Reg. Pariſ. N. 7211.*) *edimus ex Codice San-Blaſiano Sæc. XII. collato cum MS. San-Emmeramenſi manco*, *& Admontenſi*, *in quo poſt Dialogum ſic legitur*. *Explicit Muſica Enchiridionis*; *puto quod alicubi Dialogus iſte etiam Enchiridion inſcribatur*. *In MS. Bibliothecæ Cæſar. huic Dialogo imaginem invenimus præfixam cum hac inſcriptione OTTONIS MUSICA in dialogo*. Quid plura? In noſtro Codice *Enchiriadis* Scholia reperiuntur, quæ inſtar dialogi rubris ſignis interrogantem, & reſpondentem deſignant. Exempli gratia X. *Muſica quid eſt* H. *Bene modulandi ſcientia*. X. *Bene modulandi quid eſt?* H. *Melos &c.* (*d*)

Una ex Scholiorum paginis in plures partes eſt ſciſſa, quæ tamen facile conjungi, legique poſſunt. (*e*)

5. Ubaldi, ſive *Hucbaldi*, *Hugbaldi*, *&* *Hubaldi* ut alii legunt *de Armonica inſtitutione*.

Liber incipit. *Ad Muſicæ incitamenta quemlibet ingredientem &c.*

Hic liber perfectiſſima in pergamena eſt ſcriptus, ſicuti ceteri Libri hujus Codicis; aſt indice deſtitutus.

Dum maxima animi voluptate ipſum perlegerem, adverti ſæpenumero de *Tonis* Incerti occurrere Expoſitiones, cum legatur. *Item de* 3. *&* 4. *Tono cujuſdam Expo-*

(d) Clariſſimus Ludovicus Antonius Muratorius in ſuo Opere Antiquit. Medii Ævi Tom. III. pag. 876. judicat vocabulum *Enchiriades* nomen eſſe Auctoris. Sed pace dixerim tanti Viri, fallitur. Eſt namque Operis Titulus; voxque *Enchiriades*, & *Enchiriadis* adhibita credi debet pro *Enchiridion*, & *Enchiridii*. Ita & Sanctus Auguſtinus, & alii Veteres *Enchiridia* inſcripſerunt breves Libelloa, quos compoſuiſſent, ut omnibus notum, quaſi qui manibus facile geſtari poſſent. Oddo Cluniacenſis, qui hujus Operis (ut in contextu demonſtravimus.) Auctor fuit, floruit ſeculo X., de quo Sigibertus Gemblacenſia, Anonymus Mellicenſis, Joannes Trithemius, Rubertus Mireus, aliique memorati a Mabillone ſæc. V. Benedict. loquuntur.

(e) Oddo Abbas Cluniacenſis peculiares quoſdam characteres in Muſica loco punctorum caudatorum, & ſeptem litterarum Alphabeti ad cantus voces exprimendas invenit. Litteræ Alphabeti ſunt A. B. C. D. E. F. G.; ideſt A-lamire. Bfabemi &c.

Characteres ſpeciatim ab ipſo inventi ſunt, quorum ſpecimen heic non exhibemus, cum jam Typis ſint expreſſi. Quatuor hæ litteræ D. E. F. G. indicant voces quatuor Tetrachordorum, & ad quemlibet Tetrachordum ex 4. vocibus compoſitum, figuram mutant. Hæc didicimus ex ſcriptis ad nos datis a P. Martino ſupra laudato.

Expoſitio, & ita *de* 5. *&c.* 6.; poſt quas ipſe Ubaldus peritiſſimus Muſicus plures ea de re exhiber Expoſitiones. Hiſce completis Caput ſequitur, cui Inſcriptio: *Sequitur præmiſſus Expoſitor*, quibus digeſtis alia Ubaldi habentur.

Dein ſe exhibet Argumentatio cujuſdam *de Muſica*.

Poſt hanc Ubaldus noſter breviter agit *de menſuris organicarum fiſtularum*, *de Cymbalorum ponderibus &c.*

Omnia autem, quæ theorice docentur, figurarum muſicarum ope declarantur, & ad praxim quaſi manu ducuntur Muſicæ ſtudioſi juvenes. Heic eas exhibere ſupervacaneum eſt, cum in Editionibus habeantur. Totus ſiquidem eſt & Boethii, & Ubaldi labor copioſiſſimis hiſce figuris, & exemplis inſiſtit, ut quæ difficillima ſunt, & ardua, clare percipiantur.

Præſto poſtea eſt quoddam Caput Ubaldi librum complens, & incipit: *Beatus Auguſtinus perhibet, quia pœnaliter peccat, qui in divinis canticis altitudinem vocis, magis quam ſenſum verborum delectat, quod ideo non voce, ſed corde cantandum eſt. Ad hoc enim uſus pſallendi conſtitutus, ut ſicut David in Cytharizando nequam ſpiritum in Saulle compeſcebat, ita cantores modulando, vel jubilando quælibet diabolica deſideria de cordibus audientium expellant, & cæleſtibus armoniis intereſſe perſuadeant.*

Aureum Monitum animis imbibendum iis, qui Religionis officio, Canticis, laudes Deo perſolvunt. *Beatus populus, qui ſcit jubilationem*, air Pſaltes regius. (*f*)

6. Liber ſequitur hac inſcriptione. *Incipit liber primus Gæometriæ Euclidis a Boethio in latinum translatæ.*

Exordium eſt. *Quia vero &c.* Deſinit. *Illi gloriæ, illi laus, quæ numquam deeſt timentibus eum.*

Alius deinde liber ſuccedit ita inſcriptus. *Anicii Manlii Severini Boetii Geometriæ Artis ex Græco in latinum translatus ex Euclide peritiſſimo Geometrico feliciter incipit.*

Utrumque librum Indice carere mirum non eſt, cum & ipſa geometrica Methodus ſit Index. Initium hujus Libri eſt: *Geometria eſt diſciplina magnitudinis immobilis, formarumque deſcriptio contemplativa.* Duo Libri ſcilicet primus, & ſecundus eſſe videntur; aſt eos percurri pro modulo meo, atque adverti tantummodo eſſe primum Euclidis librum, ſimulque propoſitiones vagas ex primis quinque Euclidis Libris decerptas, nomine quinque Librorum donari. Sic enim in fine legitur, ac ſi revera quinque forent Euclidis. *Anicii Manlii Boetii liber quintus Artis Geometrieæ ex Euclide peritiſſimo Geometra translatus feliciter explicit.*

Igitur primus Liber Euclidis eſt, in quo nomina habentur Agrimenſorum,

ubi

(f) Ubaldus, ſive Hucbaldus floruit ſæculo IX. videſis Sigebertum Cembacenſem, Trithemium, Oudinum, Joannem Voſſium, alioſque. Cum tamen Codicem noſtræ Bibliothecæ memoret Cl. Martinus Gecbert ſupra laudatus, multaque tradat ad rem noſtram, ea recenſere operæ pretium ducimus. Eodem in libro Par. I. num. XI. pag. 103. hæc erudititiſſime ſcribit: *Ubaldi, ſeu Hucbaldi Monachi Elnonenſis Opuſcula de Muſica Sæc. X. Monitum. Ad fidem MSS. varias edimus hujus Auctoris lucubrationes, quæ aut ejus nomen alicubi præferunt, aut cum ejus ſingulari methodo conveniunt, aut, quia ſine inſcriptione continenter in Codicibus ponuntur, cum veros auctores detegere non licuerit, ſeparanda haud duximus. Primo loco ponimus ejus librum: de harmonica inſtitutione ex MS. papyraceo Bibliotheca Cæſenatenſis Ord. Minor. Convantualium. Sequitur continenter in Cod. Argentor. de harmoniaca conſideratione Boetius &c. ut in MS. San. Emeramenſi ſub titulo: Alia Muſica, uſque: Tonum octavum reqaire ut ſupra. Sequitur porro in Codice Argentoratenſi Muſica ἀπὸ τῦ μωτχι &c. quæ ſparſim ex Aureliano ſunt excerpta. Tum de menſuris organicarum fiſtularum, de Cymbalorum ponderibus.* Hæc omnia, ut monuimus, in Codice noſtro reperiuntur. Ad fidem igitur noſtri Codicis edidit varias hujus Auctoris elucubrationes eruditus Martinus Vir certe emunctæ naris.

ubi *de re agraria*, & nomina cum figuris lapidum, hoc eſt *de limitibus &c.* Alter vero liber Geometricæ Artis incipit: *Anicii Manlii &c.* Sicque ſecundus, tertius, quartus, & quintus Libri non ſunt ex Euclide tranſlati, ſed ut notavi, propoſitiones ex quinque Euclidis delectæ. Hæc, ut exiſtimamus, emendatione indigent in Tabella huic Pluteo affixa. (*g*)

Inter Opera ejuſdem Boethii habemus in hac noſtra Bibliotheca ad dextram ingredientium partem Libros V. *de Conſolatione philoſophiæ* metro ſimul, & ſoluta oratione compoſitos, eſtque Codex magnificus, & ſingularis, ut adnotavimus in deſcriptione illius ſecundi Codicis in Pluteo XIV. exiſtentis Tom. I. noſtræ Bibliothecæ.

Codex hic elegans eſt, egregiuſque, atque in prima pagina Malateſtæ Novelli Stemmate eſt donatus; ſcriptuſque characteribus, ut ajunt, Gotticis, accuratis, & intelligibilibus. Litterarum ejus initialium aliæ ceruleæ ſunt, aliæ aurea lamina exculptæ, & penicilli arte affabre elaboratæ, quæ Volumini decorem, inſpicientibus voluptatem adferunt.

IN II.

Laurentii *Rucci de morbis equorum*.

Codex duabus columnis eſt exaratus, atque in primi folii columna Index occurrit 183. Capitum, quæ tamen brevia ſunt; in altera vero ad initium legitur. *Incipit liber Mareſcalceæ Equorum compoſitus per Laurentium dictum de Ruccis de Urbe Mareſcalcum Equorum.*

Ejus exordium eſt. *Reverendo in Chriſto Patri, & Domino ſuo D. N. Sancti Adriani Diacono Cardinali Laurentius dictus Rucius Mareſcaldus de Urbe familiarium veſtrorum minimus &c.*

Hæc eſt Operis dedicatio, cui ſubiicitur Procemium, quod ab his verbis ſumit principium. *Inter cetera Animalia, quæ ad dignitatis humanæ ſolatium ille Fabricator excelſus Opiſex omnium procreavit, Equos cujuſdam ſingularis decoris &c.*

Codex, qui uno tantum libro conſtat, ſed in plurima, ut ex his, quæ præmiſimus, patet, Capita diſtinctus eſt, ſcriptus videtur ſub initium Sæculi XIV. In prima pagina ad ſecundam columnam Quadratum extat, in quo hæc conſpiciuntur. Equus albus rubro contextus ſtragulo, in quo Principis Malateſtæ adeſt Stemma; ſiniſter Equi pes elevatur a puero; qui nempe velut arti veterinariæ operam dans ibi pictus cernitur. Tota pagina floribus penicilli arte elaboratis elegans apparet.

IN III.

Facii de Ubertis *Carmina italica de Coſmographia, & Hiſtoria.*

Hoc opus 154. Capitula exhibet, & ad primum legitur. *Comincia il libro fatto, e compilato per l' Eccellente Facio di Uberti da Firenze.*

Caput primum incipit.

Non per trattar gli affanni che Io ſofferſi &c.

Capitulis numeris omnibus abſolutis index invenitur, qui omnia argumenta exhibet ſingulorum Capitulorum. Sit exemplum Capituli III. *Entrati nel ſuo povero*

(g) Duos Geometriæ Libros ad Symmacum Patricium (quem Boethius noſter vocat Geometrarum exercitatiſſimum, utrarumque linguarum peritiſſimum) recenſet Nic. Judecus Venetus. Aſt ex noſtro Codice, ipſiuſque fide didicimus, hoc opus continere propoſitiones ex quinque Euclidis libris a Boethio ſelectas, & latine verſas. Deſunt in noſtra Bibliotheca alia ejuſdem Boethii Opera Eruditis notiſſima; alia vero ejuſdem ſcripta periiſſe dolendum eſt, de quibus fuſe Bertius. Quantæ virtutis, & doctrinæ eſſet Boethius, vide Caſſiodorum lib. I. variarum Epiſt. 45. ad Boethium.

vero abitacolo: come alberga, e da Lui ammaeſtrato della Fede gl' inſegna il camino, nel quale ſcontrò una fiera molto ſtrana, e terribile. (*h*)

Codex primas Capitulorum litteras habet minio delineatas, & niſi fallimur, Sæculo XIV. eſt ſcriptus.

IN IV.

1. *Gallieni* (hoc eſt Galeni) *Opera* per varios tradućta.

Incipit liber de rigore, tremore &c., deque aliis curandis humani Corporis morbis.

Heic non immoramur, cum Codex ea contineat, quæ in Codicibus III. Plutei XXIV., & II. Plutei XXV. primi Tomi noſtræ Bibliothecæ expoſuimus.

2. Commentarius in Ariſtotelis Opera, qui diſtribuitur in multos Libros, atque Libri ipſi in varias partes. Primus namque Liber in partes 83. hoc eſt Ariſtotelis textus has habet partes, & una ſimul Commentarios ad ſingulos ejuſdem Auctoris textus. Similiter ſecundus Liber in partes 92.; tertius Liber in 75.; quartus in 134.; eodemque modo & Commentarius.

Ne autem plura proſequar, hanc ſervat Methodum Anonymus Commentator, ut modo in plures, modo in pauciores partes Libros dividat uſque ad octavum incluſive librum; hique Libri non niſi numeris arithmeticis, hiſque ad margines ſejunguntur.

Codex characteribus haud mediocriter implicatis eſt exaratus, & ut videtur Sæculi eſt XIII.

IN V.

1. Lucii Annei Senecæ Epiſtolarum *ad Lucilium* Libri XXII.

Hic Codex alteri jam a nobis deſcripto exiſtenti in Primo Codice Plutei XX. ſecundæ hujus partis conſormatur, ſi ſpectemus Epiſtolarum ad Lucilium Libros; & Epiſtolas Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum, & proverbia; ſecus tamen de aliis Operibus, quæ hoc in Codice deſunt.

2. Liber occurrit inſcriptus *de Copia verborum*, quo caret Codex Plutei XX. modo memoratus.

Totus Codex ejuſdem Sæculi eſt, ac alter ille Plutei XX. ſcilicet Sæculi, niſi fallimur, XIII., ad finem vergentis.

IN VI.

1. Anonymi Tractatus *de Arithmetica* Idiomate gallico ſcriptus.

Tractatus iſte in quinque partes eſt diſtinctus. Prima pars verſatur circa numeros integros; Secunda circa fractos; Tertia modum edocet ad eos uniendos; Quarta regulas exhibet, modumque præſtat, ut res ad praxim reducatur in Mercatura; Quinta tota conſiſtit circa fœnora, publicaſque permutationes, ac etiam

circa

(h) Fatius, ſive Bonifatius de Ubertis Florentinus per id tempus, quo ſcripſit, ſæculo nempe XIV. ab Eruditis egregius Poeta habitus eſt. Multa verſibus italicis elucubravit; quædam adhuc inedita ſunt, quædam lucem adſpexerunt, inter quæ hoc Opus rectius in Codice noſtro inſcriptum, *de Coſmographia, & Hiſtoria*; minus recte *Dicta Mundi*, & corrupte *Dittamondo*. Hujus Operis duas habemus Editiones, quarum altera antiquior, anno ſcilicet 1474. Vicentiæ in Fol.; altera vero anno 1501. Venetiis in 4. Iſtæ ex Cl. Quadrii Vol. IV. *Storia e Ragione d'ogni Poeſia* judicio, & Tiraboſchii Tom. V. lib. III. pagg. 405. 406. &c. erroribus plenæ ſunt. Quod ſi nova curanda eſſet Editio, & caſtigatior, non mediocriter, ut ex lectione conſtat ad accuratam obtinendam noſter Codex poſſet conferre. De hoc Scriptore vide præter laudatos Scriptores; C. Mazzuchelium in Notis *ad Villanum*, & Lamium Novel. Litteraris 1748.

circa monetarum valorem, pondera, & menſuras.

Quælibet harum partium ad majorem intelligentiam rerum, de quibus agitur, exemplis oſtendit, qua ratione regulæ datæ in uſum perduci poſſint.

2. Tractatus alius ejuſdem, ut videtur, Auctoris *de Geometria Practica*, qua traditur modus ad commenſurandam quamlibet diſtantiam, etſi inacceſſam idoneus. Tractatus etiam iſte in multas partes eſt diviſus, figuraſque exhibet ad res clarius intelligendas.

Codex in 4. eſt ſcriptus, & multa occurrunt indicia, per quæ, eſſe Sæculi XIII. exiſtimatur.

Digitized by Google

PLUTEUS XXVII.

CODICES IN EO NUM. V.

IN I.

1. CAji Ptolemæi *Magnæ Compoſitionis*, *ſeu Aſtronomiæ Libri XII.* Hi Libri per Capita diviſi ſunt, & promittuntur Tabularum delineationes. Aſt unam tantum inceptam reperio, atque abſolutam in Capite X. Libri XII.; eſtque Tabula maximarum a Sole diſtantiarum Veneris, atque Mercurii; ceteris caret Codex.

2. Incerti Auctoris Expoſitio non adeo prolixa ſuper Præſcientiam futurorum ex Aſtris, de qua vaniſſimi ingenii, & ipſe Ptolemæus egit; atque hæc expoſitio gotticis, difficilioribuſque characteribus eſt exarata.

Codex initiales Librorum litteras non ubivis exhibet; ſed ſpatium vacuum non ſemel habet ad eas efformandas. Si autem characterum formam, modumque ſcribendi attenderis, fortaſſe Codicem eſſe Sæculi XI., vel tardius Sæculi XII. dices.

IN II.

Geber *Aſtronomia* per columnas in ſubtili membrana gottica, ut ajunt, conſcripta.

Ad Codicis initium minuſculo rubro charactere legitur. *Incipiunt verba Geber Filii Aſſa yſpalenſis*.

In fine hæc verba obſervantur. *Completus eſt Tractatus nonus*, *& ultimus*. Dein initio paginæ, quæ ſequitur, hæc leguntur. *Hunc Librum Geber tranſtulit in Toleto Magiſter Gerardus Cremonenſis de Arabico in Latinum*. (*a*)

Hoc Volumen ſuas exhibet figuras Aſtronomicas, & in Codicis tegumento occurrit. *Magiſtri Geber Ducat.* 12. En Codicis prætium. Aſt hæc poſtrema verba alterius ſunt ætatis, quam Codex, quem eſſe Sæculi undecimi nonnulla faciunt, ut credibile exiſtimamus.

IN III.

1. Albumazaris *Introductorium Majus*.

Epigraphe ad hoc Opus ita ſe habet. *Incipit liber Introductorii Majoris in Magiſterio Scientiæ Aſtrorum Editione Albumazar. Interpretatione quoque Joannis yſpalenſis in Arabico in Latinum*.

Ejus initium eſt. *Laus Deo*, *qui creavit Cœlum*, *& Terram*, *quæ in eis ſunt mirabilibus ſuis*. *Poſuit Stellas &c.*

Ad finem. *Expliciunt Capitula differentiarum* 107. *Libri Introductorii Albumazar in Magiſterio ſcientiæ Aſtrorum qui alio nomine Genſar vocatur*.

Continet Tractatus octo, omneſque ſuper Stellas, Planetas, & Aſtra. Ad finem octavi Tractatus rubris characteribus ſcriptum obſervatur. *Finitus eſt liber Introductorii majoris a Magiſtro Scientiæ Aſtrorum Editione Albumazar a Joanne yſpano interpretatus*.

Adno-

(a) De Magiſtro Gerardo Cremonenſi vide, quæ diximus in Tomo I. noſtræ Bibliothecæ Plut. XXIII. pag. 85. adnot. f.; & Plut. XXV. pag. 83. ubi memorantur aliæ ipſius Auctoris verſiones ex Arabico in Latinum.

Digitized by Google

Adnotanda præcipue quæ ſequuntur, *Completus eſt Domini noſtri Jeſu Chriſti anno* 1117. *primo Menſe Aprilis anno arabico* 446. (*b*)

2. Poſtea ſequitur Caput *de Projectione radiorum* incerti Auctoris, quod Caput vix unam paginæ columnam replet, atque in fine occurrit rerum eo in Capite contentarum breviſſima interpretatio, quæ ſic completur. *Et hoc eſt quod dicit*.

3. Subjiciuntur characteribus etiam gotticis ejuſdem Librarii Almanſoris Aphoriſmata *de Aſtrologia Judiciaria*, (de Arte ſcilicet illa futiliſſima, quæ nondum penitus deſiit a ſtultis plerisque coli): ſub initium hæc minoribus characteribus rubris leguntur. *Capitula Stellarum oblata Regi Magno Saracenorum Albaeam Almanſor Aſtrologo Filio Abialle Jud.*, *a Platone Tiburtino translata*.

Deinde. *Incipit primum Capitulum*; poſtea *Signorum diſpoſitio eſt*.

Hæc autem ſigna per Columnas ſunt exarata. Capitula quoque initialem litteram habent grandiuſculam, eamque modo rubram, modo cæruleam. Singulis Capitulis magis magiſque diſtinguendis barbari numeri additi, ipſa vero Capitula adeo brevia ſunt, ut centum quinquaginta ex illis deſcripta in ſolis duabus paginis reperiantur.

In fine. *Expliciunt Capitula Almanſor cum Dei auxilio*. (*c*)

Poſt hæc incipiunt ſignificationes, quas vana hæc ars Planetis pro diverſis domibus, in quibus hæc dicuntur, affingit: habent initium. *Incipiunt ſignificationes Planetarum &c.* ibique agitur *de horis*, ſive de *ſignificatione horarum ordinatarum Planetis*, quæ in Tabella huic Pluteo affixa tribuitur *Allij*, ſed incerti Auctoris dixerim, eo quod nihil ibi indicatur, neque in quodam vetuſto Indiculo in Codicis dextera Operculi parte conſcripto invenitur.

4. Ptolemæi *de judiciaria Aſtrologia*. Siquidem rubris characteribus hæc primo veniunt. *Incipit liber quattuor Tractatuum Ptolemæi Alphilalbi in ſcientia Judiciorum Aſtrorum*. Volumen hoc continens prædictos Tractatus eos exhibet in diverſa Capitula ſejunctos, ita ut primus habeat 249., ſecundus 13., tertius 14., quartus 9. Capitulum primi Tractatus in collectione intellectus ſcientiæ *Judiciorum Aſtrorum Quadripartiti* nomen habet, ſive *Alarba*. Materiæ, de qua agitur, reſpondent Expoſitiones, atque non ſolum ad columnarum principia poſitæ, ſed ſunt etiam inter lineas. Unam ejuſmodi Expoſitionem afferre juvat. *Tetraſtin græce: arabice Alarba: Latine Quadripartitus*.

In fine. *Explicit liber quattuor Tractatuum Ptolemæi in judiciaria diſcretione per ſtellas de futuris, & in hoc mundo conſtitutionis, & deſtructionis continentibus. Amen*.

Expoſitoris heic nomen non reperitur, bene vero in hacce expoſitione hæc frequenter invenitur Phraſis: *dicit Halij*, adeo ut ſimul cum judiciaria Aſtrologia Ptolemæi poſita mihi videatur Halij Expoſitio. Aſt quantumvis attente perſcrutatus ſim ſignificationem juxta vanam hanc artem Planetarum in domibus nec non horarum ipſis planetis reſpondentem, Auctorem Halij nactus non ſum. Viro illi ſtudioſo mihi noto properanter nimis Codices præ-

(b) Librarius hujus Codicis vel ab alio principio Epochæ Arabicæ ſumpſit exordium, vel ſi juxta receptam Arabicam Epocham ſupputationem congeſſit, non video, quomodo res poſſit conſonare. Conſtituamus Arabum, & Saracenorum Epocham, quam *Agiram* vocant in anno Chriſti 622.; & die ſextadecima Julii ineunte feria ſexta initium habuiſſe, uti Arabes ponunt; ſi poſtea addamus annos 446. Epochæ Arabicæ habebimus annum 1068.; non vero annum 1117. vel igitur Librarius ſumpſit ab alio principio Epocham Arabicam, vel ſi ab eodem principio in ſupputatione erravit.

(c) Almanſoris extant Opera de Anotomia, de morbis hominum, deque aliis ad Medicinam pertinentibus in Codice V. Plutei XXIV. pag. 86. dextræ partis.

præcipue hujus Plutei adnotanti, & in Tabella Pluteo affixa ſcribenti, ut ipſe oretenus fatebatur, error facile obrepere heic potuit.

5. Eadem Librarii manu gothice per columnas liber alius conſcriptus, & minuſculo charactere exaratus. In principio occurrit: *Incipit liber de Pronoſticatione Temporis, & Aeris*, qui continet Capitula 24. Capitulum primum eſt de his, quæ neceſſaria a vaniſſimis hujus Artis Profeſſoribus putantur ad futura prænoſcenda de diſpoſitionibus temporis, & aeris. Pervolvente me Codicem reperi Caput 17. non completum, & ulterius ſeptem deeſſe ex Capitulis, quæ deberent numerum jam deſignatum conſtituere 24. Quia vero in paginarum ſummitate arabici numeri extant, adverti ſeptem paginas a Codice fuiſſe exciſas. Ad Codicis vetuſtum Indicem me converti, & ſic legi. *Quadripartitus Ptolemei de Pronoſticationibus Temporis, & Aeris .... de receptione*. En igitur præter Capitula indicata deficere etiam Tractatum *de receptione*.

6. Poſtremo liber, cujus titulus eſt. *Incipit liber judiciorum Zebel Iſraelitæ de Aſtrologia judiciaria, & ejus Aphoriſmata*. Hæc non rubro, ſed nigro charactere ſunt exarata.

Hunc librum excipiunt Tabulæ *ortus, & occaſus fixarum*, & etiam duæ Tabulæ *Proportionum*.

Codex per columnas ſcriptus litteras habet initiales vel rubras, vel cæruleas. Punctationes exhibet, caret diphthongis. Cujus ſit Sæculi ſuperius indicavimus.

IN IV.

1. Galieni (hoc eſt Galeni) *de paſſione cujuſcumque particulæ humani Corporis*. Titulus, ſive rectius Procemium hoc eſt libri. *Ecce glorioſiſſimo Jeruſalem, & Siciliæ Regi Roberto librum Galieni de paſſione cujuſcumque particulæ Corporis, & quia deſideratis habere Libros Galieni in ipſa ſcientia, qui nondum habentur in latina lingua, pro quodam ſpeciali munere Veſtræ Serenitati tranſmiſi Ego Nicolaus de Regio Medicus fidelis, & ſubditus veſter implens mandatum veſtrum de græco idiomate in latinum tranſtuli nihil addens, vel minuens, vel permutans &c.*

Primi libri initium hæc præfert. *Incipit liber Galieni de paſſionibus cujuſcumque particulæ Corporis &c.*

Ad finem legitur. *Explicit liber Galieni de decem Tractatibus translatus a Nicolao de Regio anno Domini 1236. Menſe Octobris, & ſcriptus per me Phebum de Pergula, & completus anno Domini 1383. die 17. Menſis Aprilis.*

2. Sequitur libellus *de Tyriaca* (ſeu Theriaca), cujus Procemium etſi gothicis characteribus pene oculo imperviis, hæc tamen continet. *Quidam Manſuetus phiſicali, & medicinali ſcientia redemptus ſcribit omnibus iis, qui ſunt Exgymnaſii Marcolini de Mantua, ipſiſque ſignificat, ſe a Nicolao de Regio Calabriæ Viro ad ſtudia proniſſimo, ipſiuſque amico obtinuiſſe, quod Medici illius laudati Exgymnaſii efflagitabant, Galieni de Tyriaca ex græco idiomate traductionem in latinum, quæ non aderat, Viroque perilluſtri maximas ipſos debere rependere grates &c.*

Poſt Procemiolum hæc habentur. *Galieni Tractatus ad Panphilinum Principem*.

Hujus Epiſtolæ exordium eſt. *Quia multoties petiſti potentiſſime Panphiline methodum Tyriacæ antidoti, & uſum audire a me: eorum quædam, quæ prompte a me dicta ſunt, non puto a te memorari &c.*

Jam Diphthongi, & Commata, aliiſque in Codicibus deſiderantur, atque abs me pluries ſuppleta ſunt.

Quattuor Foliis cum dimidio totus continetur Tractatus, in cujus fine agi-

tur *de tempore*, *numero*, *& quantitate Tyriacæ dandæ*, *& de quodam infirmo veneno decumbente*. *Euplicit Tractatus*. (*d*)

3. Quamplurimæ ſubjiciuntur medicæ Diſſertationes traditæ ſuper Avicennæ ſententias dictas: *Canon Medicorum*: ita ſupra eas legitur.

1. Dein *ſuper ſententiam ſecundam* 34. *Canonis*: *Amen:* In hac agitur *de nervis*, *& Paraliſi*. Hacce completa ſequitur.

2. *Super decimam tertiam ſententiam* 3. *Canonis: Amen*. Heic diſputatur *de paſſionibus Animæ*, quibus remediis naturaliter poteſt occurri.

In fine: *& hic completur Expoſitio ſententiæ decimæ tertiæ* 3. *Canonis*. *Amen*.

3. Sequitur tertia, quæ initio caret, inque ea ſermo habetur *de Ictericis*.

4. Alia Diſſertatio occurrit, quæ & ipſa imperfecta eſt, agiturque *de Renibus*, & initio habetur: *Supra ſeutam decimam ſententiam* 3. *Canonis*: *Amen*.

5. Subnectitur alia: *ſuper decimam nonam ſententiam* 3. *Canonis: Amen*, & differitur *de Veſica*.

Ad finem hæc leguntur. *Edicta a Magiſtro Bertuccio Bononienſi anno* 1334., *& finita Menſe Octobris duobus diebus ante Feſtum B. Lucæ Evangeliſtæ*. *Deo gratias*.

6. *Super ſententiam vigeſimam:* agiturque in ea *de diſpoſitionibus membrorum ad generationem*, *de coitu*, *& ſpermate*.

7. *Super ſententiam vigeſimam primam* 34. *Canonis*, & ſermo eſt: *de diſpoſitionibus membrorum ad generationem in Mulieribus*, *de Embrionibus*, *de Vaſibus menſtruis*. Lacunis hiat hæc Diſſertatio.

8. Diſſertatio hæc ita inſcribitur. *Incipit Expoſitio vigeſimæ ſecundæ ſententiæ Canonis* 34. *ſecundum Bertuccium Bononienſem Medicinæ Doctorem peritiſſimum*. In ejus fine. *En completur vigeſima ſecunda ſententia Can.* 34. . . . . *edita a Bertuccio Bononienſi anno* 1333., *& completæ fuerunt* 27. *die Auguſti*: *Amen*. (*e*)

9. Multa congeruntur *de Canonibus naturalibus:* ſermo protrahitur *de Spermate*, *de Embrionibus*, deque aliis: & ad eorum calcem (cum illorum Capitulorum clauſula ſit *de Generatione Embrionis* 3. *Canonis*) *recollecta a me Valentino de Forolivio extraordinarie ſub Magiſtro Peronõ* (in margine legitur *Pezzonius*) *Bononienſi* 1344. (*f*).

4. Poſt

(d) In Pluteis XXIII. Cod. num. I., & XXV. Cod. pariter num. I. dexteræ partis multa Opera ibi deſcripta occurruot Galeni eum Auctoribus, qui ea in latinum tranſtulerunt ſermonem. Hæc, quæ in deſcriptiooe hujus Codicis indicavimus, iis in Codicibua oon reperiuntur, ex quo & latinam habemus primam illiua Operis, aliorumque Verſionem, & earum Auctorem.

(e) Nullum quidem verbum de Bertuccio Bononiensi Medicinæ Doctore, & Profeſſore invenire licuit io præclaro Opere P. Ab. Mauri Sartii Camaldulensia *de Cl. Archigymnasii Bonon. Profeſſoribus*, quamquam ob eximium doctrinæ meritum haud dubium ſit Bononiæ ſummis honoribus auctum. Scribit namque Joannes Nicolaus Alydoſius io Libro inſcripto: I *Dottori Bologneſi di Teologia*, *Filoſofia*, *Medicina*, *ed Arti liberali* pag. 26. *Bertolino detto Bertuzo*, *o Buzzo di Rolando Speziale di Capoti*, 1312. *era Dottore di Medicina*. *Fu delli Signori Anziani*, *e Conſuli di Decembre* 1312. *di Ottobre* 1321. *e di Luglio* 1337. *leſſe Medicina*, *e Pratica di Medicina fino al* 1342. Aotequam Lectoris munere fungeretur, doctrinæ ſuæ haud levia Scriptia monimenta præbuerat, ut vel ipſe hic Codex noſter non obſcure ſubindicat.

(*f*) Præter Galeni Opera hoc in Codice nonnullarum Diſſertationum, ut conſtat, occurrit Collectio, in qua duo ſpectanda eſſe ducimus. Primum ſingulis Diſſertationibua vel ad earum initium, vel ad finem earuodem Auctorum nomina apponi, quos & Bononienſes, & laurea donatos indubium eſt, nec tamen de illis ullam mentionem ingerunt Scriptores de illuſtribus Archigymnaſii Bononienſia Profeſſoribus, aut certe, ſi nomen recitaot, Scripta non memorant. Alterum eſt, haſce Diſſertationes ſuper eas Avicennæ ſententias verſari, quæ *Canon Medicorum* dicuntur, quin & in illis Menſes, ac dies designari, quod clare oſtendit inter Profeſſores percelebris illius Univerſitatis cooptatos fuiſſe. Demum non immerito credi poſſe, eas nondum locem publicam aſpexiſſe.

4. Poſt hæc omnia characteribus rubris minutioribus legitur. *Scriptum Dini de Florentia ſuper librum primum de natura fœtuum*.

Ad ejus initium hæc exarata occurrunt:

Adſit principio Virgo Beata meo.

Exordium hujus Operis eſt: *Incipit autem: ſi Sperma &c.* Hic liber ex paginis in fol. conſtat ſemper characteribus minutis exaratus.

Ad calcem: *Et nos cum imponamus finem huic Scripto in laudem, & gloriam omnipotentis Dei, qui eſt Benedictus in Sæcula Sæculorum: Amen.*

Deinde: *Expliciunt recollectiones de natura fœtuum ſub Excellentiſſimo Doctore Artium, & Scientiæ Medicinæ Magiſtro Dino De Florentia per Magiſtrum Galiatium Bononienſem de Prebuntis ſub anno Domini* 1310. *Menſis Octobris: Deo gratias: Amen. Amen.* (g)

5. Ut omnia, quæ hoc in Codice reperiuntur, prodam, hæc poſtea eſſe ſcripta attendas velim.

1. *Scriptum ſuper librum* 2. *Galieni de ſimplicibus farmaciis.*
2. *Scriptum ſuper* 2. *librum de viribus naturalibus Galieni.*
3. *Scriptum ſuper lib.* 2. *de diebus criticis.*
4. *Scriptum ſuper lib.* 3. *de virtutibus naturalibus Galieni.*
5. *Scriptum ſuper librum de regimine Sanitatis.*
6. Tandem *de ſpeciebus Febrium Etbiearum.*

Codex ex vulgari eſt pergamena, ubi hæc omnia per columellas ſunt exarata. Hæc a nullo, vel a paucis perlecta cenſeo. Ipſe ego multum temporis, laboriſque in iis legendis impendi, etiamſi accuratis cryſtallinis fuerim uſus quattuor, & amplius unciarum lentibus. Profecto ſi Diſſertationes hæ, & ſcripta (quorum quædam fortaſſe inedita ſunt, ne dicam omnia) parum, vel nihil prodeſſe poſſunt, exiſtimo abs re non eſſe, ſic fuiſſe exarata. Cum enim de rebus quibuſdam, quæ Animæ detrimentum Viro abſque neceſſitate eas legenti, pudoremque poſſint afferre, agatur, minutiſſima ea Scriptura ſatis cavetur, ne legi poſſint. Non opus eſt, Sæculum, in quo Codex eſt ſcriptus, notare, ſatis, ut reor, ex nuper commemoratis perſpectum eſt. Temporis injurias non parum eſt paſſus; unam habet paginam laceratam filo conſutam; litteræ deficiunt initiales, nihilque habet, quod oculos legentis alliciat.

IN V.

Supreſſo nomine Auctoris Codex Incipit.

Chriſtus alme veni, duc pennam tramite longo.

1. Agitur heic *de fluidis*; *de ſtructura humani Corporis*; *de digeſtione*; omniaque binis columnis cum breviaturis copioſioribus ſunt exarata.

Deinde *Expoſitio Galieni* (hoc eſt, ut ſæpe dixi *Galeni*) *de utilitate partium*. Hæc expoſitio ab his verbis ſumit initium. *Quantis ſit laudibus perſerenda, quantis extollenda præconiis, & mirandis inſignis ſcientia &c.*

2. *Incipiunt expoſitiones Galieni Magiſtri Mundini de Pronoſticis, de morbis acutis &c.*

(g) Dinus de Garbo Florentinus Bononiæ primum Artem Medicam profeſſus eſt, deque ejus Scriptis, & præcipue *de Summa Medicinæ* loquitur Trithemius cap. 619. Vide etiam Julium Nigrum pag. 146. ſeq.

Tractationem hæc verba ſequuntur: *In hoc completæ ſunt reportationes ſuper librum Pronoſticorum per Magiſtrum Mundinum Doctorem eximium in Arte Medica. Deo gratias.*

3. Dein liber primus *de regimine morborum acutorum*: & in fine: *Expliciunt reportationes ſuper librum* (heic habetur verbum deletum) *pronoſticorum: & I. II. & III. Liber Regiminis acutorum morborum perceptæ ſub egregio Doctore Magiſtro Mundino per Bertuccium de Bononia anno Domini* 1337. *Menſis Auguſti*. (*b*)

Aliquæ paginæ temporum injuria pertuſæ, aliæ laceratæ, quæ vix leguntur. Codex ſæculum non excedit XIV.

(h) Confer ea, quæ in Tomo primo Catalogi noſtri, Plut. XXIV. pag. 86. adnot. *d* diximus, quibus si hæc addantur, non leve tibi erit argumentum ad cognoſcendum, tres extitiſſe Mundini nomine Auctores; Mundinum nempe de Lentiis Florentinum, Mundinum Bononienſem, & Mundinum de Forojulio.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ CATALOGUS

PARS III.

In qua de Pluteis agitur Hebraica Exemplaria continentibus, qui ſunt duo reliqui hujus Bibliothecæ.

PLUTEUS XXVIII.

CODICES IN EO NUM. IV.

Præter unum Anonymi latine ſcriptum, de quo in fine.

IN I.

1. MEdicinæ Canon, qui hunc præfert Titulum.

חלק ראשון
מן הספר הנקרא אלקאנון ברפואות
מלאכת המעולה אבו עלי בן סינה
בענינים הכלליים מחכמת הרפואות
העתקת זרחיה בן יצחק הספרדי :

videlicet: *Pars prima libri, cujus titulus eſt: Canon Medicinæ, Opus Excellentis Abù Alì Bin Sina de rebus univerſalibus eu Scientia Medica.* (*a*)

Hoc Opus, quod in quinque Libros, ſive partes Arabice *ab Abù Alì Bin Sina* eſt diviſum, in Hebraicum ſermonem verſum heic habetur a *Zerachià Ben Iſaac Haſſephardi*, ideſt *Hiſpano*. (*b*)

Is

(a) Clariſſimus Bartoloccius Ciſtercienſis in Tom. I. ſuæ Bibliothecæ Rabbinicæ Tit. *Abu Alì* hæc ſcribit. *Abu Ali Alchasin Ben Abdalla Bin Sina Arabs nobis eſt Avicenna Medicorum Princeps inter Iſraelitas, quem alii Hiſpalenſem, alii Cordubenſem faciunt.* Aſt ipſe Bartoloccius in Hebraica deſcriptione, quam præmiſit latine, exiſtimat *Abu Alì* fuiſſe Civitatis dictæ *Bakara* in Imperio Magni Mogolis prope Gangem, & vita deceſſiſſe in Civitate Cardaminæ in Arabiæ Inſula ſitæ anno 4810. a Mundi creatione, & anno Æræ Chriſtianæ 1050. Inter Opera hujus Auctoris, quæ recenſentur a laudato Bartoloccio, iſtud numeratur, *Canon Medicinæ, quo univerſa medendi Scientia pulcherrime, & brevi methodo explicatur, & in quinque Libros dividitur.*

(b) R. Zerachià Ben Iſaac licet communiter Hiſpanus appelletur, vel quia longam moram traxerat in Hiſpania, vel quia Occitaniæ Provincia tunc temporis Hiſpaniæ Regois unita ad Hiſpanos pertineret; nihilominus & a citato P. Bartoloccio, & ab Auctore Salſcelet, & a R. Abraam Zachut in libro inſcripto *Juchasim* dicitur *de Lunelio oppido Occitaniæ in Gallia*. Quanam autem ætate vixerit, præcitati Auctores, ſimul & David Ganz in ſua Chronica, Anno Mundi 4910., Æræ Chriſtianæ 1150. ipſum floruiſſe affirmant.

Digitized by Google

Is Auctor Verſionis primo Dei opem poſtulat, nt in ſuæ Verſionis ſtudio præſto ſit, additque Proœmiolo, quo operæ ſuæ pretium non modicum pollicetur iis, qui legerent. Seqnitur deinde inſcriptio ſuperius commemorata.

Poſt hanc inſcriptionem Præfatio occurrit ipſius *Abu Alì*, quæ cum jam lucem adſpexerit, inque latinum ſermonem verſa typis excuſa fuerit, ab ipſius verſione animum abſtinemus. Pancis, quæ continet, expendemus. Primum Amici ſui prece excitatum fuiſſe ad hoc Volumen elucubrandum profitetur. Dein 1. *de rebus univerſalibus Scientiæ Medicæ*: 2. *de Medicinis ſimplicibus*: 3. *de ægritudinibus particularibus manifeſtis, & occultis*: 4 *de ægritudinibus particularibus, quæ ſunt uni membro propriæ*: 5. *de componendis Medicinis*, ſe hiſce in Libris tractaturum promittit.

Ejuſmodi Præfatio variis eſt inſtructa Commentariolis cum ad calcem ipſius, tum ad margines, & quæ ad finem extant, tam ibi, quam in Præfationis textu, indicantur notula circulari, ut litterula o: immo ut indicio Lector ſecurius inhæreat ad marginem binæ initiales ponuntur *Daleth & Caph*, quæ ſignificant: *adverte hic*.

2. Ad margines vero animadverſiones quædam criticæ veniunt, oſtendentes aliorum Exemplarium varias Lectiones: quod ex eo etiam conjicimus, quia Poſtillæ hæ ſupra exhibent binas litteras initiales *Nun*, & *Aleph*, quæ ſignificant: *Exemplar aliud*. His Poſtillis inſeruntur notulæ quædam explicantes nonnullorum vocabulorum obſcuritatem, & ut ab aliis ſecernantur, ope abbreviaturarum ſcilicet *Reſc*, & *Nun*, aut *He Reſc Nun* oſtenduntur. Notatu dignæ ſunt abbreviaturæ hæ, cum, niſi fallimur, exprimant Auctoris earnm Notularum nomen, ideſt *Rabbi*, ſeu *Harabbi Nathan*. De eo hæc doctiſſimus P. Bartoloccius Tom. IV. Bibliothecæ tit. *R. Nathan Ben Joel* ſcribit: *R. Nathan Ben Joel Palchijera ſcripſit de Medicina ſententias compilatas ex Operibus Hyppocratis, Galeni, Averrois, Avicennæ, & Moyſis Ægyptii &c.* Obſervandum eſt etiam, Poſtillas has ſcriptas charactere Rabbinico minutiſſimo, & eas, quas diximus ſupra occurrere, ad longum quoque Operis tractum extendi, nempe ad illud Caput, quod Cranii deſcribit Anatomen, ibique deficere omnino.

Poſt hæc in Tabula analytica Summarinm legitur earum rerum, quas Abu Alì tractat, cumque Opus in quinque partes, ſeu Libros diſtribuatur, hic primus liber dividitur in quattuor Rotas, quas appellant *Ophanim*. I. *agit de definitione Medicinæ & ſubiectis ejus*. II. *de diviſione ægritudinum, & cauſarum, & accidentium univerſalium*. III. *de conſervatione ſanitatis*. IV. *de diviſione Modorum Medicationum ſecundum ægritudines univerſales*. Hi quattuor *Ophanim* ſubdividuntur in 14. Doctrinas, quas Hebraice dicunt *Limmudim*. Sex Doctrinæ inſunt primo *Ophan*; & primo fit ſermo *de Definitione Medicinæ, & ſubjectis ejus*: 2. *de Elementis*: 3. *de Complexionibus*: 4. *de Humoribus*: 5. *de membris, & eorum Anatome*: 6. *de Virtutibus, & operationibus*.

Ophan ſecundus tres continet *Limmudim*, & ſunt primo, *de ægritudinibus*: 2. *de cauſis earundem*: 3. *de ſignificationibus*.

Ophan tertius quinque exhibet *Limmudim*, & primo pertractat *de nutritione*: 2. *de regimine communi ætati inter pueritiam, & ſenectutem*: 3. *de regimine Senum*: 4. *de regimine cujuslibet corporis, cujus complexio eſt bona*: 5. *de mutationibus*. Quattuordecim itaque ſunt Doctrinæ.

Altera in Codice obſervatur ſubdiviſio *Doctrinarum*, ideſt in duodecim ſummas, quas vocant *Chelalim*. Hinc Doctrinæ quintæ primi *Ophan* aſſignantur quinque Summæ: prima *de Oſſibus*: 2. *de Muſculis*: 3. *de Nervis*: 4 *de Arteriis*: 5. *de Venis*.

Ne plura perſequamur, Doctrinæ reliqnorum *Ophanim* & ipſæ ſubdividuntur modo in plures, modo in pauciores *Summas*. Et quoniam cum Præfatio, tum

Argu-

Digitized by Google

Argumentorum diſtributio conformantur, ſi pauca excipiamus, Latinæ Editioni, quam vidimus in eximia Bibliotheca Monachorum Benedict. S. Vitalis Ravennæ, Venetiis anno 1608., quæque præfert Titulum *Avicennæ &c. ex Gerardi Cremonenſis Verſione, & Andreæ Alpagi Bellunenſis caſtigatione &c.* ab aliis deſcribendis abſtinemus.

Attendendum eſt tamen, in prima Codicis pagina, quæ loco cuſtodiæ ipſius poſita invenitur, charactere quadrato oſtendi, quis fuerit Codicis Poſſeſſor, cum legatur Hebraice, quod heic Latine redditum ſonat. *Mei Judæ Medici Filii Beniamin Zeeb, quem Deus conſervet, ex Familia Somi.*

Finis hujus Operis ſic ſe habet: *Et hæc brevis menſura ſermonum noſtrorum, de Fundamentis univerſalibus Artis Medicæ ſufficiat: inſtituturi dein erimus ſermonem de Medicinis ſimplicibus, Deo adjuvante.* [c]

Codex exaratus in fol. maj., & pergamenis levigatiſſimis, characteres Rabbinicos aliquantulum minutos exhibet, ſed nitidos, & intelligibiles. Ad principium omnium Partium, & Capitulorum 263. occurrunt characteres quadrati. Codex ex aliorum Scriptorum fide fortaſſis non excedit ſæculum XIII.

I N I I.

Titulus Operis eſt ex initio ſuæ Præfationis deſumtus.

מצרף לכסף התבונה וכור לזהב האמונה
לחכמת הדבר היא למנה ;

et latine redditus ſic ſe habet. *Conflatorium Argenti Intelligentiæ, & Auri Veritatis Caminus Probatorius, Peculiaris Dialecticæ Pars.*

Hujus Voluminis in ſua Verſione ex Arabica in Hebraicam Linguam Auctor primum Deum ſibi adjutorem expoſtulat, ut patet ex initialibus litteris: *Ain, Mem, Iod, Ain, Scin, Vau*, quæ tres primæ ad angulum dextrum, aliæ ad ſiniſtrum locatæ inveniuntur, & ſignificant: *Adjutorium meum a Domino, qui fecit Cælum, & Terram*: atque huic Invocationi addit Verſus nonnullos metro ferme non abſimiles noſtris latinis Jambicis, qui Latio donati hæc ſibi volunt.

„ Argenti ad inſtar Quæritans Prudentiam,
„ Mea, repoſcit, quo levabor ſæcula?
„ Verbum rependet Differens Scientia:
„ Ditor Camino jamdiu ad Solertiam:
„ Argento ab ipſo tolle ſic rubigines;
„ Fietque Vas aurarium puriſſimum.

Proverb. 25. 4. juxta Vulgatam.

Ante accuratam Præfationem Auctor hujus Verſionis, de qua jam jam diximus, exponit & titulum hujus Operis, & quæ hiſce in Verſibus denotantur: *Argenti ſiquidem Conflatorium* Symbolum eſt *Intelligentiæ: Caminus*, in quo aurum purgatur, *Veritatis* eſt figura, atque hæc duo peculiares Logicæ Scientiæ ſunt partes, quoniam per ipſas, quod arduum eſt, quod obſcurum, & difficile, intelligere, & aſſequi quiſque poteſt.

Veniamus modo ad majora, ſcilicet ad dignoſcendum, quis ſit hujus Operis Auctor; quiſnam is ſit, qui illud Hebraice tranſtulit; quæque in eo pertractentur.

Auctor

(c) Noſtra hæc Bibliotheca non tantummodo ſervat laudata Opera ex Arabico in Hebraicum ſermonem verſa, ſed etiam in Latinum ex Arabica lingua per Magiſtrum Gerardum Cremonenſem. Videſis in Cod. V. Plutei XXV. pag. 88. 89., aliiſque Codicibus Tom. I.

Auctor *Aben Rèſced*, vel *Ràſced*, vel etiam *Raſciad*. (*d*) Verſionis vero ex Arabico Idiomate in Hebraicum Auctor eſt *Jacob Bar Scimsòn Bar Antolio Philoſophiæ, nec non Aſtronomiæ Profeſſor*. Nam præter Patris Bartoloccii judicium, & MSS. in Principum Bibliothecis ſervata cum oomine hujus Traductoris, ipſemet in Præfatione ſua, de qua jam jam verba faciemus, ſe ſe appellat *Jacobum Bar Scimsòn Bar Antolio*. (*e*) Volumen hoc Inſtitutiones Logicales ſecundum Ariſtotelem declaratas exhibet.

Quæ autem ea io Præfatiooe non ſioe doctrina, & ſtudio ſunt ſcripta, receoſere licet.

Io primis oſteodit Categorias Entium exiſtentiam habere in intellectu humano, earumque notionem præbere, ut inde intellectus de rebus extra ſe poſitis, ope *Attributi*, ſive *Prædicati* ſecum efformet judicium. Hæc eorum exiſtentia clare ſuadet, Deum Creatorem exiſtere, qui ea in lucem produxit, eiſque exiſtentiam contulit, & perenniter conſervat. Qua de re quiſquis nititur ad Deum quærendum, qui Veritas eſt, proculdubio Logica Arte indiget: non quod dicamus, eam Scientiam eſſe, ſed quia magno ipſa eſt adiumento, nt ad examen ceteras alias Scientias vocare poſſimus, & latentes veritates, & obſcuras detegere, ac declarare.

Neque id Auctorem affirmare reſpectu tantum Scientiarum ſpeculativarum exiſtimet, qui legerit; verum etiam cum difficultates occurrant in Sacræ Scripturæ, in Talmud, atque io Juriſprudeotiæ lectionibus, per Logicalem Artem ad hoc aſſequendum via paratur, immo per eam, ſi optime adoleſcentes inſtituantur, acuetur ingenium, excitabiturque, non ſecus ac cibus aromatibus permixtus nauſeantibus appetitum ingereret.

Secundo demonſtrat, Coocertationes, Sophismata peoitus poſthabenda, cum Majores ſui ſæpenumero monuerint, ſolertes eſſe oportere taotummodo ad controverſias eoodandas, atque ad explodenda, quæ Veritati, & Fidei non reſpoodent; additque neminem fugere, homines ſine logicæ ſtudio oon poſſe viriliter adverſus infenſos tot hoſtes aliarum Nationum pugnare. Et quia comperit, inſanos hos homines, maligooſque gloriari de victoria (quod falſo credebat) in

Hebrai-

(d) Is *Aben Raſciad* ſeu *Averroes* (ita ſcribit laudatus P. Bartoloccius io ſua Bibliotheca tit. *Aben Raſciad*) Cordubeosis fuit, Medicus, & Philoſophus inſignis, qui, ut ait eruditiſſimus Caſerrius io Chronolog. Compendio *ab anno* 1131. *ad annum uſque* 1216. *Corduba floruit, & annis* 20. *ante reductionem ſub ditione Chriſtianorum obiit*. Hiſtoricis compertum eſt, hanc Civitatem captam fuiſſe a Rege Chriſtianorum Ferdinando cognomento *el Santo*; *die* 29. *Junii anno Domini* 1236. *Hic celeberrimus Auctor*, ait Bartoloccius: *Arabicæ in omnia Ariſtotelis Opera ſcripſit eruditiſſimos Commentarios, qui poſtea in Hebraicam Linguam tranſlati MSS. in diverſorum Principum Bibliothecis reperiuntur*. Enumerat ioter alios, quos ipſe vidit, hujus Operis Codicem hiſce verbis num. VII. *Ejuſdem Commentarii in Organum Ariſtotelis, Iſagogen Porphirii, Categorias, de Interpretatione, in Priora, & Poſteriora Analytica, tranſlati in Hebraicum a R. Jacobo Antoli, extant MSS. in Bibliotheca Cæſarea ex Spizelio, & impreſſi reperiuntur Ripæ Tridenti anno Mundi* 5320. *Chriſti* 1560. *ſub ditione Chriſtophori Madrutii*.

(e) Diſſentiunt Scriptores de tempore, quo vixit *Jacob Bar Scimſon*. Pater Bartoloccius ſcribit tit. *Abunaſar Alpharabi: Libri de Sillogiſmo, de demonſtratione, & de Elenchis tranſlati ex Arabico in Hebr. a R. Jacob Antoli ſub Imperatore Friderico* II. &c. Jam vero Barooius, Pagius, aliique narrant, Fridericum electum fuiſſe Imperatorem anno 1210; atque poſt Ottonis mortem pacifice regno potitum anno 1218., & ſupremum clauſiſſe diem anno 1250. Pater vero Ricciolius in libro inſcripto: *Almageſtum Novum Aſtronomiam Veterem, Novamque complectens* in parte II. *Chronici Aſtronomorum* verbo *Alfraganus* ait: *Scripſit autem Elementa Aſtronomica, & Aſtrologica ex Ptolemæo potiſſimum compilata, quæ elementa R. Jacob Antoli in Hebraicum Idioma, Joannes autem Hiſpalenſis in Latinum ex Arabico anno* 1142. *tranſtulere*. Opinionum diverſitas eſt aperta. Annorum ſupputatio, ſi fiat, Ricciolians opinio haud vero ſimilis oſtenditur. Aliorum tamen eſto judicium. His addere lubet: Idem P. Bartoloccius tit. *R. Jacob &c.* ait *R. Jacob Bar Scimſon Antoli Hiſpanus gener R. Samuelis Aben Tibon Traductoris libri Morè ſcripſit* &c. &c. *Item vertit ex Arabico in Hebraicum Librum Alfragani de Motibus Cælorum Anno Mundi* 5040. *Chriſti* 1280.

Digitized by Google

Hebraicam nationem reportata, iccirco zelo commotus, inquit, & æmulatione actus: *Ego Jacob* (en nomen Traductoris) *Bar Abbamari Bar Scimſon Bar Anatolio operam dedi traductioni in noſtrum Idioma hujus Scientiæ Logicalis. Equidem mihi conſtitueram ſtudium, & laborem Aſtronomicæ Scientiæ, quam præ manibus habebam, relinquere, ut pro virili poſſem ad ſtudia Logicalia incumbere; ſed fratrum, amicorum, hominumque Sapientium, & intelligentium, qui in Narbonenſi ſunt Civitate, hortatu, adductus ſum, mane de Scientia Aſtronomica multa ſcribere, veſpere autem de Logica diſſerere ſum aggreſſus*: & hinc in ſcriptis ſuis fidelitatem, & veritatem eſſe exoptat.

Tertio ſuadere contendit, immerito cautum eſſe Hebræorum Magiſtris, ne Adoleſcentes in Arte Logica inſtituantur, immo autem arcendos, ſi quando illi operam dederint. Tandem licet imparem ſe dicat ad hanc arduam provinciam ſuſcipiendam ob minus perfectam Arabicæ Linguæ peritiam; nihilo tamen minus, quod ſperaret, rerum Inveſtigatores, ac hujus Scientiæ Amatores non parum utilitatis in hoc Opere percepturos, & ſi quæ ſint inconcinna, aut minus nitide expoſita, declaraturos, fatetur ultimam ei impoſuiſſe manum; additque: Deus, qui cordis eſt explorator, virtutemque habet me ipſum purgandi, auxilium præbeat, ut ejus faciam voluntatem, ſicque errores videam, & corrigam; qui vero latentes ſunt, condonentur. Sint interea voces oris mei Deo gratæ. Et ſciant velim Lectores, ſenſum heic totius Præfationis in compendium deſinere, non litteralem verſionem præſeferre.

Hujus Operis diſtributio ejuſmodi eſt, ut quattuor illico ſequantur Libri. Primus inſcribitur. *Liber Introductionis*, atque in ejus exordio mentem ſuam aperit Auctor, quæ in eo tota eſt, ut *Porphirii Iſagogen* expendat, atque eorum ſe ſe methodo accommodet, qui initium Scientiæ Logicalis ducunt a *Genere*, *Specie*, *Differentia*, *Proprio*, & *Accidente*. Hoc Opus inſtar Porphyrianæ Iſagoges in tot Capitula diſtribuitur, quot ſunt Prædicabilia. Ipſe dividit in quinque *Maamarim*, *Sermones* nempe; clauditque his verbis primum Librum: *Explicitus eſt liber Introductionis Aben Raſced. Laus ſoli Deo*.

Secundus Liber ſuam habet Inſcriptionem Hebraicam, ſicuti & primus, & ceteri alii proprias exhibent, a quibus afferendis abſtinemus, cum Characterum Hebraicorum multiplicitas Typographo deſit. Titulus tamen latine verſus eſt *de Prædicamentis*, cui præmittit Verſionis Auctor ſuam Præfatiunculam, qua ſignificat rerum, de quibus agit, diſtributionem ſecundum Ariſtotelem de Arte Logicali; huncque morem ſervaturum ſe, ait, pro modulo ſuo uſque ad Operis perfectionem; ideoque dividitur Liber in tres *Sciaarim*, ideſt *Portas*, ſive *Tractatus*, ſicuti nominantur in Codicibus Latinis. Primus Tractatus quinque continet *Perakim*, ideſt *Capitula*. I. *de ſignificatione Dictionum*, ſeu *Terminorum*. II. *de Subſtantia*, & *Accidente quoad eſſe tam genericum*, *quam ſpecificum*. III. *de Prædicatis eſſentialibus*. IV. *Quænam genera eaſdem habere poſſint differentias*, & *quænam minime*. V. *de Entium abſtractorum diviſione in decem Prædicamenta*.

Secundus in ſex dividitur partes; hæque in varia ſejunguntur Capitula. Pars prima eſt *de Subſtantia*; ſecunda *de Quantitate*; tertia *de Relatione*, *ſive de his*, *quæ ad aliquid referuntur*; quarta *de Qualitate*; quinta *de Agere*, & *Pati*; ſexta *de Statu*, *de Quando*, *de Situ*, *de Ubi*, *de Adhæſione*, ſeu *de Habitu*.

Tertius Tractatus in duas ſectus eſt partes. Prima *de Oppoſitis* agit, atque undecim continet Capitula. Secunda tres habet Sermones; primus *de Priori*, & *Poſteriori*; ſecundus *de Simul*; tertius *de Motu*: & in fine legitur: *Explicit declaratio Aben Ràſced in librum de Prædicamentis auxiliante Deo*, *qui creavit Mundum decem Maamaróth* ideſt *locutionibus*, (f) *poſtea erit ſermo de libro In-*

(f) Auctor hujus Verſionis ad numerum denarium alludit illius vocis hebraicæ *Vajomer* ideſt *dixit*, vel *ait*, quæ juxta Vulgatam noſtram decies in Capite de *Creatione* legitur verſ. 3. 6. 9. 11. 14. 20. 24. 26. 28. 29.

terpretationis Beermenias (pro Periherminias) ideſt *de Interpretatione*, *quod explicatur de Dictionibus compoſitis*.

Tertius ſequitur liber, qui inſcribitur *de Interpretatione*, in qno Auctor ſecundum Ariſtotelem *de Nomine*, *Verbo*, *Oratione*, *Enuntiatione*, *Affirmatione*, *&* *Negatione*, *&* *de Contradictione* differit, quæ omnia in varia Capitula ſunt diſtributa.

Obſervandum, hæc omnia in hoc Volumine uno ſolo Libro contineri, cum e contra in duos Libros diſtributa in Latina Ariſtotelis Verſione videamus. Audiendus igitur Auctor Cenſuræ de Ariſtotelis Operibus præmiſſæ Tomo Ariſtotelis *de Re Logicali*, qui ſcribit: *Unus eſt Liber Peribermenias*, *non duo*.

Finis imponitur tertio libro hiſce verbis: *En explicit declaratio earum rerum, quas comprehendit hic liber Aben Råſced*: *Laus ſoli Deo*.

Liber quartus hunc habet Titulum: *Initium Libri Analuticæ* (g), ideſt *Analyticorum*, *cujus expoſitio docet modum opinandi per modum ratiocinationis*. Hic ultimus Liber ab Auctore dividitur in Analyticam primam, & ſecundam. Prima, cui Præfatiunculam præmittit, in tres partes diſtribuitur; quarum prima agit *de Diviſione Propoſitionum*, *&* *earum Converſione*; *de Syllogiſmis conſtruendis*; *de Syllogiſmis neceſſariis*; *de contingentibus*; *de compoſitis*, *ſive mixtis &c.* Secunda differit *de Syllogiſmis converſivis*, *&* *Circulari oſtenſione*; *de Syllogiſmo converſivo in qualibet figura*. Tertia ſequitur *de Ratiocinatione contrarietatis*, *ſeu eu Oppoſitis*; *de variis Argumentationum ſpeciebus*; *de Syllogiſmo Phyſiogeomico*, *ſive de cognoſcenda natura*, eſtque materia, de qua pertractat Ariſtoteles in Codice latino, cum hoc tamen diſcrimine, quod ea pars, ſeu illud Caput noſtro in Codice inſcribitur *de cognoſcenda facie*, *&* *de membris dignoſcendis*.

In fine Analyticæ primæ hæc ſunt verba. *Et ecce explicita eſt Declaratio rerum*, *quas comprehendit hic liber*. *Explicitus eſt liber de Syllogiſmo*, *qui eſt Analytica prima*; *&* *poſt quam veniet Liber de Demoſtratione*, *qui eſt Analytica ſecunda*. *Benedictus Deus*, *qui dat laſſo virtntem*, *&* *his*, *qui non ſunt*, *fortitudinem*, *&* *robur multiplicat*. Benedictio hæc ex Iſaia deſumpta eſt Cap. 40. verſ. 29., atque exarata tot initialibus Hebraicis litteris, ſcilicet novem, quot in Hebraico ſermone dictiones componunt.

Analytica ſecunda cum ſua Præfatione duos Sermones complectitur aliquanto longiores, quorum alter *de Demoſtratione* pertractat; alter vero *de Qualitate Demonſtrationis faciendæ*. His demum verbis abſolvitur. *Analyticorum Poſteriorum Librum*: *Et ecce explicita Declaratio hujus Tractatus ſecundi de rebus contentis in libro Ariſtotelis de Demonſtratione*. *Laus ſoli Deo*.

Codex Rabbinicis characteribus eſt exaratus, tituloſqne Libris præſcriptos exhibet characteribus quadratis, accuratis, & craſſitie quadam donatis. Nulla invenitur in Codice temporis indicatio, quo fuerit ſcriptus. Nonnulli docti Hebræi, quos conſului, affirmare non dubitant, Sæculum non excedere XIV.

IN III.

Libri duo Regum veluti in unum congeſti hoc in Codice hebraice reperiuntur

(g) In hoc quarto Libro multæ res continentur, de quibus Ariſtoteles agit; ſed non omnes, & ſingulæ, quæ in Codice latino Ariſtotelis *Analyticorum Priorum*, reperiuntur. Eſtne igitur mancus hac io parte Codex? Illud forſitan verum eſt, quod ſcribit Auctor Cenſuræ in paragrapho de Libris Ariſtotelis prope finem: *Ac ut non omnia Ariſtotelis habemus*, *ita quædam ſub nomine illius aliena circumferuntur*, *quod eſt Ariſtoteli cum omnibus fere magni nominis Scriptoribus commune*.

Titulus hujus quarti libri, ut ſupra innuimus, eſt: *Initium libri Analuticæ*. Nota, quod *Analuticæ* pro *Analyticæ* Scriptoris inſcitiæ haud tribuendum. Nam cum in Alphabeto Hebraico deſit littera, quæ litteræ *y* Græcæ reſpondeat, opportunius duxit, ne litteras græcas hebraicis miſceret, ex ſuo Alphabeto litteram adhibere, quæ latinæ noſtræ *u* ſonum habet. Eodem modo Latinos vetuſtiores littera *u* pro græca *y* uti ſolitos conſtat, cum ſcriberent *Phruges*, pro *Phryges*: *Suria* pro *Syria*; & *Purrus* pro *Pyrrus*.

tur exarati, qui juxta Canonem veterem, & recentiorem Hebræorum primi, & ſecundi Libri Regum omnia continent, & juxta Vulgâtam noſtram. tertium, & quartum conſtituunt. Primus namque, & ſecundus Regum, uti numerat Vulgata noſtra, ab Hebræis Liber *Samuelis* inſcribitur.

Initium Liber Regum ab his verbis ſumit: *Rex autem David ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies &c.* & deſinit in hæc verba: *Per ſingulos dies omnibus vitæ ſuæ.*

Textus Biblicus hujus Codicis ſic adornatur, ut litteræ punctis ſint refertæ vocales litteras indicantibus; & inſuper correſpondentes habeat accentus cum ſua ad characterum formam proportione. In marginibus poſtea lateralibus minore *Masorà*, nt vocitant; & in ſupremis, poſtremiſque majore *Maſorà* eſt ornatus. (*b*) Hujus majoris *Maſorà* munus eſt, contextus omnes Biblicos adferre, aliaſque ſummarie cognitiones, quæ viſuntur indicatæ in *Maſorà* minore.

Hujus Codicis mentionem fecit Kennicottus in ſua Collectione *Variarum Lectionum*, ſicuti ex Litteris humaniſſimis D. Bernardi de-Roſſi didicimus, atque in eo varietas Lectionnm occurrit, quas ipſe Kennicottus ex fide Brunſii in laudata Collectione exhibet.

Codex in Fol. majore, inque duas columnas diſtributus, characteribus duarum partium unius pollicis in tres æquas partes diviſi, eſt egregie ſcriptus. Pretioſus ſane, atque optimæ notæ, & rarus, cum adeo grandiuſculis characteribus ſit exaratus, ut in variis Europæ Bibliothecis, & in Vaticana etiam ex fide multorum ſimilis Codex non reperiatur. Kennicottus ſcribit, Brunſium ex litteris Hiſpanicis maximis, quibus hic Codex eſt ſcriptus, conjectaſſe, eum ſub initium Sæculi XII. fuiſſe ſcriptum.

Obſervandum eſt etiam diligenter, quod character hujus Codicis quadratus, & continenter uniformis non ſervat craſſitiem illam eandem in ſingulis litteris; quæ proportionem habeat cnm eorum magnitudine, ſicuti ſcribendi genius eſt apud Recentiores Hebraicos Scriptores. Quamobrem ſpecimen characteris exhibeo.

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן

IN IV.

Auctoris anonymi eſt Opus, quod hoc in Codice continetur, characteribus, ut ajunt, Gothicis exaratum. Quia vero non hebraicus eſt, ſed latinus, ab ipſius nnnc deſcriptione abſtinemus, de ipſo dicturi poſt reliquorum MSS. Hebraicorum accuratam indicationem.

(h) Quid ſit Maſorà, quænam ipſius origo, quanti fuerit, & ſit apud Hebræos, cooſer Joannem Benedictum Carpzovium Doctorem, & Profeſſorem Theologiæ in Academia Lypſienſi ſua Præfatione in Theologiam Judaicam. Liceat heic exſcribere, quæ habet Chambers Auctor Dictionarii &c. *Egli ſi deve oſſervare, che il Teſto de' Sacri Libri fu originalmente ſcritto ſenza interrompimenti, e diviſioni in Capitoli, o verſi, e fin ſenza diviſioni delle parole; coſichè un libro intero alla maniera antica non era ſe non una parola continuata, della quale ſpezie abbiamo tutt' ora diverſi MSS. antichi sì Greci, che Latini. Or perchè li Sacri Scritti aveano ſofferto un numero infinito di alterazioni, d' onde ſono nate varie Lezioni, e l' Originale era divenuto molto tronco, e ſtraviſato, gli Ebrei ricorſero ad un Canone giudicato da eſſi infallibile per fiſſare, ed accertare la lettura del Teſto Ebraico, e queſta regola la chiamano Maſorà, o tradizione, come ſe queſta critica non foſſe altro, che una tradizione, che ricevuta aveano da loro Maggieri.*

Digitized by Google

PLUTEUS XXIX.

CODICES IN EO NUM. IV.

IN I.

QUattuor & viginti Libri Veteris Teſtamenti *Legis* ſcilicet, *Prophetarum*, & *Agiographorum* ſcripti reperiuntur. Codex ipſe titulo caret.

Hi Libri in Capitula non ſejunguntur, ſed ſolummodo Pentateuchus in tot *Paraſcioth*, ideſt *Sectiones Legales* (a) majores, & minores, apertas, & clauſas, cum uſitatis litteris ipſas indicantibus in marginibus locatas, diviſus cernitur, & ad ſupremos, infimoſque paginarum limbos obſervatur *Maſorà* major, quoad latera, & ſpatia intermedia extat *Maſorà* minor.

Obſervanda horum Maſorarum ornamenta curioſe a Librario elaborata minutiſſimis characteribus. Non tantummodo earum lineæ orizontales viſuntur, ſed aliquando in figuras deductæ, modo Notas, & Arabicos ornatus exhibent; modo plantas, flores, eorumque ſtipites; modo animalcula, ut dracones, ſerpentes, capita caprina, & potiſſimum loco, ubi Libri ſumunt exordium. Quod autem notatu dignum eſt; *Maſorà* major breves Scripturæ contextus continet ad eorum contextuum confirmationem, qui compendioſe in *Maſorà* minore colliguntur, indicanturque.

In hujus Codicis exordio Catalogus exhibetur diverſarum Lectionnm *Legis*, & *Prophetarum*, ſeu rectius *collectio* omnium Textuum Biblicorum juxta variam Lectionem celeberrimarum Scholarum penes Hebræos, ſcilicet *Ben Aſcèr*, & *Ben Nephtali*. Apponſite heic, quæ ſcribit Zanolinus laudato in loco: *Ben Aſcèr idem eſt, ac Filius Aſcèr. Cum Rabbinus hic dictiones nonnullas Biblicas diverſo modo ab aliis legeris, ejus Lectionem Judæi Occidentales ſequuntur, h. e. in terra Iſrael habitantes. Ben Nephtali idem eſt ac Filius Nephtali. Inter Criticos Hebræorum principes recenſetur, ejuſque lectionem in certis vocabulis Biblicis Judæi Orientales in Babilonia Orientem verſus habitantes ſecuti ſunt. Integro nomine vocatur Jacob filius Nephtali.* (b) *Filium autem Aſcèr Occidentales Judæi ſequebantur, ſicut dictum eſt. In Bibliorum Venetorum calce reperiuntur voces, in quibus invicem differunt, & in Opuſculis Grammaticis Jo: Bruſii ſeorſim ſunt cuſæ.* Idem Zanolinus pag. 63.

Collectio Textuum Biblicorum, a Rabbinis facta ſupra memoratis, legitur noſtro in Codice ad ipſius initium, cum tamen magis recte ad ejuſdem calcem fuiſſet collocanda. Hæc autem ſic diſtribuitur, ut duabus columnis ſit exarata, impleatque ferme quinque paginas, & quamvis earum Circulos ad initium præferat, qui nihil aliud continent, niſi quædam ad Textus ſpectantia; in primo tamen

(a) De *Paraſcioth*, ſive Sectionibus tam apertis, quam clauſis loquens Zanolinus Linguarum Orientalium Profeſſor Patavii in Lexico-Chaldaico-Rabbinico, eas bifariam dividit. *Aliæ enim ſunt ſolemnes, & illuſtres, & magnæ, a quibus Lectio Sabbatina initium trahit; aliæ minus inſignes, ſeu parvæ, quæ in ſingulis Pentateuchi Sectionibus locum obtinent, quæque ſi apertæ ſint, minori littera Pe; ſi vero clauſæ, minori littera Samech indicantur.* Confer, quæ ſequuntur ejuſdem eruditi Zanolini loco laudato, in quo oſtenditur, apud Hebræos Sectiones iſtas non juxta Capita ſemper, ſed plerumque ſecundum unam, vel duas voces illuſtriores, quæ argumentum totius Sectionis ſuppeditant, inchoari; ubi etiam demonſtratur, quiſnam fuerit harum Sectionum Inſtaurator.

(b) Jacob Ben Nephtali Rabbinus apud Hebræos celebris fuit Sæculo Chriſtiano V., vixitque cum Ben Aſcèr, atque ambo inſignes Doctores habiti ſunt in Gymnaſio Tyberiadis Paleſtinæ. His inventio adjudicatur punctorum Hebraicorum circa annum Chriſti CCCCLXXVI.

Digitized by Google

tamen Circulo ad dextrum legentis latus poſito titulus indigitatur hujus Catalogi, cujus Hebraica lectio in latinum verſa ſignificat, *varietatem*, ſive *differentiam Legendæ Legis inter Ben Aſcèr, & Ben Nephtali*.

Tandem Librorum Canon hoc in Codice ſequens eſt.

Pentateuchus Libri	5.	Torà, ſeu Lex.
Joſue Liber	1.	Neviim Riſcionìm Prophetæ Priores
Judicum	1.	
Samuelis Liber indiviſus, ut monuimus	1.	
Regum pariter indiviſus	1.	
Iſaiæ Liber	1.	Neviim Acharonìm Prophetæ Poſteriores
Hieremiæ Liber	1.	
Ezechielis Liber	1.	
Oſeæ, Joelis, Amos, Abdiæ, Jonæ, Micheæ, Nahum, Habakuk, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, Malachiæ Prophetarum Liber	1.	
Ruth Liber	1.	Agiographa.
Pſalmorum Liber	1.	
Proverbiorum Liber	1.	
Job Liber	1.	
Threni Jeremiæ Liber	1.	
Cantica Canticorum Liber	1.	
Eccleſiaſtes Liber	1.	
Eſter Liber	1.	
Daniel Liber	1.	
Eſdræ Liber indiviſus	1.	
Paralipomenon Liber indiviſus	1.	numero ſunt XXIV.

Canon iſte in Agiographorum ſerie aliquam ſubjit quoad ordinem mutationem Librorum, qui ex parte ab eo eſt diverſus, quem Scriptores indicant, & ab eo, qui in Bibliis editis invenitur.

Codex, ut ceteri, membranaceus in 4., duabus Columnis, & charactere quadrato Hiſpanico cum punctis exaratus. In Epigraphe, quæ ſub finem Codicis conſpicitur, hæc leguntur e ſermone Hebraico accurate traducta, & ad me miſſa a Cl., & eruditiſſimo D. Joanne Bernardo de-Roſſi Linguarum Orientalium in Academia Parmenſi Profeſſore eximio, cujus præclariſſimum nomen multa commendant, quæ typis edidit; ſed immortalitati ſacrabit Opus equidem laborioſum, ac Cedro dignum, quod de Variantibus Lectionibus Scripturarum e Regio Parmenſi Prælo in dies evaſurum ſperamus. *Ego Samuel Coèn filius R. Abrahami Coèn* (*memoria juſti ſit in benedictione*) *Caſtilione degens ſcripſi hos viginti quattuor Libros in gratiam magnifici N. N. anno centeſimo, & octavo minoris ſupputationis Sexti Millenarii, & abſolvi menſe Niſan, die Menſis vigeſima ſexta hic Caſtilione Empurias. Videat ſemen, & prolonget dies, dignuſque fiat meditandi in eo, & Semen ejus, & Semen Seminis ejus. FIAT, FIAT, ſicut ſcriptum eſt: Et meditaberis in eo diu noctuque, ut cuſtodias, & facias juxta omne quod ſcriptum eſt in illo, quia tunc proſperabis viam tuam, & tunc intelliges.* (c)

Verſio-

(c) In allata Epigraphe legitur *Caſtilion de Ampurias*; *Caſtillio Emporiæ*. Ampurias vetus eſt Civitas, ſic & Portus Maris Hiſpaniæ in Catalaunia, quæ nomen dedit *all' Ampurdan* latine *Emporienſis tractus*. Obſervandum, quod characteribus quadratis Hiſpanicis hæc Biblia Hebraica, ut ſentiunt Scriptores, aliis præſtant; melioriſque notæ ſunt, quam Germanica. Æquant ſiquidem Biblis Hebraica Bombergii, Stephani, & Plantini.

Verſionem hanc adamuſſim huic conſimilem paulo ante, quam adlata ad manus meas pervenerit., obtinui a docto P. Baſilio Ordinis Cappucinorum, in qua ipſe hoc diligenter obſervat, Abrahamum Coën Patrem Samuelis dictum ibi eſſe *de Cabeſtain*, ideſt ex parva Galliæ Civitate latine appellata *Caput Stagni in Occitania* Diœceſis Narbonenſis prope flumen Atax. Codex igitur ſcriptus anno Creationis 5108., & Æræ vulgaris anno 1348., nullis lituris, nullaque macula infectus, ſicque ſervatus, ut perfectior non dicam inveniri, ſed neque concipi poſſit. Tegumenta ipſius lignea corio circumdata (ut & aliorum ſunt Codicum hujus Bibliothecæ) variis corii faſciolis, cum metallicis fibulis inſtructa ſunt, ad Codicem ipſum diligentius cuſtodiendum.

IN II.

תורה והפטרות וחמש מגלות:

ideſt *Lex*, *Lectiones Propheticæ*, *& quinque Volumina*. Ipſe Codex Epigraphen non habet, ſed quam hic dedimus, ei certe convenit. Vetuſtatis ſuæ cauſſa, atque uſus hoc paſſus eſt detrimentum is Codex, ut binæ paginæ ad initium, & quattuor ad calcem deſint. Hæ tamen recentiore manu utrobique ſcriptæ, & additæ inveniuntur; cum hoc tantum diſcrimine, quod binæ ad initium characteribus quadratis exaratæ ſint, ſed configuratione non Germanica, ut eſt totus Codex, & abſque punctis vocalibus, & quattuor extremæ charactere Rabbinico majuſculo, craſſitie donato, & intelligibili. (*d*)

Ex inſcriptione allata colligitur, tribus partibus hunc Codicem componi. Prima *Pentateuchum* non in Capitula, ſed in 53. *Paraſcioth* (ideſt Sectiones) diſtinctum, continet, quot ſunt illæ, quæ quolibet Sabbato in Sinagogis leguntur juxta Germanicum Ritum, quia ſecundum alium Ritum 54. eſſe deberent. De hac Rituum diverſitate eruditus Zanolinus loquitur locis ſupra laudatis.

Secunda pars primum complectitur omnes, ut dicunt Judæi, *Aphtaroth*, (ideſt *Dimiſſiones*) ſic dictas a dimittendo Cœtu, vel a dimittenda Lectione. Hæ reſpondent ſuis *Paraſcioth*, quæ numero ſunt, ſicut indicavimus, 53. cum ſua indicatione reſpectiva ad Lectionem legalem. Unde non ſolum in numero, ſed etiam in diſtributione ſua firmum faciunt argumentum eſſe ſecundum Ritum Germanicum

(d) Cl. Joannes de-Roſſi in ſuis ad me humaniſſimis Litteris hæc de hiſce Codicibus. *Biblia Hebr. cum Maſorà Cod. MSS. membranaceus in 4. duabus columnis, & charactere quadrato Hiſpanico cum punctis exaratus. In Epigraphe, quæ ſub finem Codicis conſpicitur, dicitur ſcriptus a quodam Samuele filio Abrami Coen anno* 108. *minoris Judæorum ſupputationis; Chriſti* 1348., *& abſolutus die XXVI. Menſis Niſan Caſtilione Emporiarum in Hiſpania. Maſorà formas exhibet ornatuum, florum, & Animalium. Pſalmi, Proverbia, & Job metrico diſtribuuntur, & ex nonnullis locis, quæ hic illic contuli, Codex variis lectionibus, ac critico uſu non deſtituitur. Eſt Cod. I. Plutei XXIX.*

Pentateuchus Hebr. cum Aphtaroth, ſeu Propheticis Sectionibus, ac V. Meghilloth, ſeu Canticorum, Ruth, Eccleſiaſte, Threnis, & Eſterre, Codex MS. membr. in fol. minori duobus Columnis charactere quadrato germanico cum punctis, antiquiſſimus, & ad XI. Sæculi finem, vel initium XII. referendus. Kennicottus ex fide Brunſii, qui Codicem habuit præ manibus in Diſſert. Generali, quæ extat ad calcem ſuorum Bibliorum Hebræorum tribuit & ipſe Sæc. XI. exeunti. Codex pretioſus, & optimæ notæ ad cujus marginem producuntur variæ Lectiones nonnullorum aliorum Codicum remotioris antiquitatis. Eſt Codex II. ejuſdem Plutei. Kennicottus memorat & alium Codicem Hebræo-Biblicum in Bibliothecæ Malateſtiana extantem in fol. qui complectitur Libros Regum, & ſcriptus eſt litteris Hiſpanicis Maximis, ſub initium, ut conjectatus eſt Brunſius, XII. Sæculi; (quem Codicem num. III. poſitum in Pluteo XXVIII. deſcripſimus) *ſed ego non vidi, niſi duos priores. Horum trium Codicum ſelectas Varias Lectiones in ſua Collatione profert Kennicottus ſub num.* 535. 536. 537., *quæ in nova mea Var. Lectionum Collatione ex Kennicotti, & Brunſii fide repetentur*. Hactenus ipſe Vir doctiſſimus.

manicum ordinatas. Secundo Legendas Biblicas continet, quæ ſolemnioribus diebus Judæorum in Synagogis locum habent. Et tandem alias exhibet Legendas in Idiomate Chaldaico, vulgo *Targumico*, eſtque inter illas Oratio *Abakuk*, & nunnullæ aliæ occurrunt, quæ in die Paſchatis, ejuſque Octavæ apud Hebræos uſuvenerant, & adhuc perſtant.

Tertia pars quinque habet *Meghiloth*, hoc eſt Libros quinque ſelectos, qui ſtatis diebus feſtive in Synagogis legendi ſunt. Hi Libri diſtribuuntur, ſcilicet *Cantica Canticorum*, *Ruth*, *Threni Jeremiæ*, *Eccleſiaſtes*, *Eſter*: Primus juxta Judaicam Rubricam legitur *in Paſchate*: Secundus *in Feſto Hebdomadarum* (Pentecoſtes): Tertius die 9. Auguſti; Quartus *in Feſto Tabernaculorum*: Et quintus *in Feſto ſortium*.

In ultima facie poſtremæ paginæ illarum quattuor, quas ſupra memoravimus, hæc mutila teſtatio, ſeu fides legitur hebraice in latinum verſa. *Ego teſtor Elias Vezer filius D. Sabbethai, quem Deus conſervet, Filii D. Beniamin, qui ſit ſalvus, de Pruſcia, quod primo die Hebdomadæ, die 26. Menſis Elul*, Anno 5130. . . . . . Cetera corroſa ſunt, ut nihil quidquam deprehendi poſſit. Igitur ejuſmodi teſtimonium datum fuit Anno Æræ *Chriſti* 1370. (*e*).

Codex, ut in adnotatione (*d*) judicio Bernardi de-Roſſi, & Kennicotti, aliorumque eſt ſub finem Sæculi XI.

IN III.

Duo extant Volumina ad invicem diſtincta etiam per tres paginas ſine ulla Scriptione, & continent tantummodo Tertium, & Quartum Librum ex iis quattuordecim, qui totum Opus conſtituunt, *de Lege Judaica*. Sine Auctoris nomine hi Libri in Codice reperiuntur, nec Titulum præferunt. Sed nullus dubitandi cuipiam locus ſupereſſe poteſt, ſi legantur, eorum Auctorem eſſe Doctorem *Moyſen Majemonidem*, cujus Opus hanc Epigraphen aliis in Codicibus habet *Jad Chazakà*, ideſt *Manus Fortis*, ac etiam *Miſnè Torà* ideſt *Legis Repetitio*. (*f*)

Liber, qui primo venit in Codice, ante ſuum Titulum veluti characteriſticam Notam Textum Scripturæ exhibet Pſalmi 118. verſ. 111. *Hæreditate aquiſivi teſtimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei ſunt*: hæcque verba pul-

chro

(e) In duobus Codicibus hujus ultimi Plutei, ſcilicet I. & II. occurrunt procul dubio Accentus, qui ab Hebræis ipſia Notæ muſicales exiſtimantur. Aſt de his hæc recenſere placet, quæ in Hiſtoria ſua Muſicæ ſcribit Cl. P. Joannes Baptiſta Martinus Ordinis mei: Hæc habet Diſſert. CII. pag. 424. *Non neghiamo, che dagli Ebrei nelle loro Sinagoghe non ſi uſi anche preſentemente il canto de' Salmi; ma affermiamo coteſto lor canto non eſſer quello, che fu iſtituito dal Re Davidde, o che tra eſſi perſeverò fino all' ultimo eccidio del Tempio. Infatti baſta ſoltanto oſſervare le cantilene, che nelle Spagne, alloraquando ivi erano tollerati, adoprarono, e quelle altresì, che praticano ancor oggi nella Germania, e nell' Italia, e veggendo quelle di una Nazione diſcordi, e diverſo da quelle dell' altra, ognuno di leggieri ſarà perſuaſo non poter eſſe vantare per Autore il Divino Spirito diſceſo nella mente, e nella lingua del Santo Salmiſta, ma ſolamente l' umano, o rabbinico: che ſe foſſero le medeſime del Tempio di Geroſolima, le medeſime pure in ciaſcuna Sinagoga per tutto il Mondo ſarebbero, e non diverſe. Un Saggio ne diamo nella Tavola VI. affinchè ſi rilevi, ſe a fronte delle Eccleſiaſtiche non meritino piuttoſto il nome di Nenie, che di modulazioni degne del culto divino.* Dum hæc ſcribebam, proh dolor! nuntiato ejus obitu, qui die 3. Auguſti hujus Anni contigit, quantopere dolui, non ſatis verbis exprimere valeo. Religioſus Deo carus, dilectus Principibus, ac omnibus, Ordinis mei ornamentum, ſi vitam cum morte commutavit, vivunt doctrinæ ſuæ eximia monumenta nulli fato obnoxia, ejuſque memoriam excipiet immortalitas.

(f) De hoc toto Opere hæc ſcribit Bartoloccius. *Opus quod dicitur Hajiad*, & alio nomine appellatur: *Miſnè Torà*, ideſt *Repetitio Legis, eſt magnum Volumen, & apud Judæos magnæ exiſtimationis, complectitur omnes caremonias, & jura Hebræorum, collecta ex univerſo Talmud methodo, & ordine aptiſſimo digeſta, ita ut ſumma Talmudica merito nuncupari poſſit. Dividitur in quattuordicim Libros, idcirco eam appellant Hajiad ſecundum numerum reſultantem a vocula Jad.*

chro, & majuſculo charactere ſunt exarata, indeque eiſdem characteribus Titulus ſequitur.

ספר שלישי והוא ספר זמנים:

ideſt *Liber tertius*, *eſtque Sepher Zemanim*, videlicet *Liber* de *Temporibus ſta-eutis pro Feſtivitatibus celebrandis*.

Decem continet Conſtitutiones ſecundum hunc Ordinem: Prima *de Sabbato*: Secnnda *de Mixtionibus rerum faciendis in Sabbato*: Tertia *de feriando ab Operibus*, *& jejunio decimo die Menſis ſeptimi*, hoc eſt *die expiationum*: Quarta *de ceſſatione in die Feſto*: Quinta *de Fermentato expurgando*, *& Infermentato comedendo tempore Paſchatis*: Sexta *de Cornu Arietino in principio Anni inflando*, item *de Feſto Tabernaculorum*, *& de Ramis Palmarum*: Septima *de Siclis* annuatim a popnlo ſolvendis: Octava *de Sanctificatione novi Menſis*: Nona *de Jejunio*: Decima *de Feſto Lectionis Hiſtoriæ Eſter*, *& de Feſto Dedicationis Templi*.

Hæc omnia pertractantur in 97. *Perakim* (ſive Capitulis): 30. ſunt *de Sabbato*: 8. *de Mixtionibus*: 3. *de feriando ab operibus*: 8. *de ceſſatione in die Feſto*: 8. *de Fermentato*, *& Infermentato*: 8. *de Cornu*, *& Feſto Tabernaculorum*: 4. *de Siclis*: 19. *de Sanctificatione Menſis*: 5. *de Jejuniis*: 4. *de Hiſtoria Eſter &c.* (g)

His in Capitulis Præcepta oſtenduntur, quæ affirmativa, & negativa dicuntur, ita ut quinque contineantur in Cap. *de Sabbato*; unum in Cap. *de Mixtionibus*; quattuor *de feriando ab operibus &c.* Hæc Præcepta comprehenduntur 97. *Perakim*, ſeu Capitulis; decem & novem in his affirmativa ſunt; decem & ſex negativa, quibus ſi addantur tria Præcepta a Doctoribus Hebræis conſtituta, uti extant in Codice, numerum 38. componunt.

Liber quartus ſimiliter majuſculis characteribus veluti ſigno diſtinctivo hæc præfert verba Proverbiorum 13. 14. *Lex Sapientis fons vitæ*, *ut declinet a ruina mortis*.

Iiſdem characteribus Titulus ſequitur.

ספר רביעי והוא ספר נשים:

ideſt *Liber quartus eſtque Sepher Naſcim*, ſcilicet liber de Mulieribus, & differit de rebus ad Matrimonium ſpectantibus.

Quinque complectitur Conſtitutiones, quarum ordo eſt. Prima *de Matrimonio ineundo*: Secunda *de Repudiis*: (h) Tertia *de jure Leviratus*, *& ſolutione Calcei Cognati*, *ſi quis renuerit Cognatam ſibi in uxorem recipere fratre defuncto abſque liberis*: Quarta *de puella virgine*: Quinta *de Muliere ſuſpecta de adulterio*, *ſeu de Muliere declinante*.

Præcepta, quæ hoc in quarto extant Libro, numero ſunt 17., quorum novem affirmativa ſunt, & octo negativa. Qua de re omnis Judaica Lex Præcepta continet 613., quæ juris Divini ab Hebræis reputantur, & 7. juris Eccleſiaſt. Judaïci a Doctoribus eorum invecta, ita ut omnia ſimul ſint numero 620. In duobus Libris hactenus deſcriptis explicatio reperitur Præceptorum quinquaginta quinque. Supereſt igitur Præcepta 565., quæ remanent, explicari a Moyſe Majemo-

(g) Diſtincte hæc a nobis obſervata ſunt, & notata, quia Pater Bartoloccius ſæpe laudatus tantummodo 85. Capitula enumerat. Hoc fortaſſe ideo, quia reſpexit hoc Opus Venetiis editum, quod in decurſu ſuæ Deſcriptionis ait expurgatum a variis ineptiis, & fabulis Judaicis.

(h) Librarius in primo rerum Summario Conſtitutionem de *Repudiis* prætermittit. Ne quis Codicem legendo putet, hanc in Codice deeſſe, ſciat velim, in Summario, quod immediate ſequitur de Capitulis, & Præceptis eam Conſtitutionem reperiri, perfectumque quartum Librum in Codice extare.

Digitized by Google

jemonide in aliis duodecim Libris, qui una cum duobus in Codice noſtro contentis integrum efficiunt Opus appellatum *Jad Chazakà* ideſt *Manus Fortis*.

Heic ſedulo attendendum Antonium, Poſſevinum in noſtræ Bibliothecæ Catalogo MSS., quem in Appendice hujus Tomi ſumus tradituri, Tom. III. *Apparatus Sacri* hæc ſcribere. *Omiſimus autem Tractatum quemdam neſcio cujus Moyſis circa Talmud*. Aſt vesti in dubium non poteſt Auctorem eſſe Moyſen Majemonidem, qui tanti eſt apud Hebræos, ut vaniſſimum ſit eorum Proverbium. *A Moſe uſque ad Moſem non fuit ſicut iſte Moſes*. Addit poſtea laudatus Poſſevinus: *& incerti Auctoris librum alterum Hebraice ſcriptum*, *eas ob cauſas*, *quas in Apparatu noſtro Sacro in verbo Talmud attulimus*. Conferenda itaque ea ſunt, quæ ibi leguntur, ut ſciatur quid ſentiendum ſit de hac Operis parte noſtro in Codice contenta. Quæ poſtea de hoc Hebræorum Auctore narrantur, vide P. Bartoloccium Tom. IV. *Bibliothecæ Rabbinicæ*. Nonnulli Cordubæ natum putant anno 1139., ſecundum tamen Abram Zachut libro Juchasìn anno a Creatione 4891., & Æræ Chriſtianæ anno 1131.

His omnibus addere juvat, qnod Rabbi Aſſe compoſuit Talmud Babylonicum in tesra Babylonis centnm circiter annis poſt perfectum a R. Jochanàn Talmud Jeroſolymitanum. Utrumqne Talmud nihil aliud eſt, quam expoſitio locosum difficilioſum *Miſne* (*ideſt Deuteroſis*) ſeu legis ſecundæ, & eorum, quæ in unoquoque Synedrio ſunt renovatæ. Totum Opus R. Moyſis Majemonidis, quod, ut diximus, ex quattuordecim Libsis conſtituitur, quorum duo tantum tertius, & quastus in Codice noſtro extant, non eſt niſi expoſitio, ſive Tractatus eorum jurium, quæ in utroqne Talmude continentur.

Codex ad finem primi Libri, qui, ut innuimus, testius eſt, hæc habet: *Explicitus eſt Liber tertius*, *qui eſt Liber Zemanim*, *ideſt de Temporibus ſtatutis die ſexta*, *decima nona Menſis Adar*, *anno quinquies milleſimo centeſimo ſeptimo a Creatione Mundi Toletelæ*: (i) *Utinam ſit proxima Salus*, *& Redemptio*. Heic illud Evangelii Lucæ quadrat. *O ſtulti*, *& tardì corde ad credendum*. Utinam effulgeat Lux vera in eorum cordibus, mentiſque oculos apesiat, & cæci videant Salutem, & Redemptionem divinitus eſſe peractam. Cum itaque legatur in Codice, eum Anno Creationis 5107. ſcsiptum fuiſſe, hoc contigiſſe intelligimus Æræ Chriſtianæ 1347. Licet vero hæc Annosum Epocha ad calcem tantummodo Libsi testii habeatur, non quarti; nihilo tamen minus cum eadem ſit charactesum pulchritudo, & configuratio quadrata litterarum ſive majuſcularum, ſive minutarum, conjectasi juse, & merito poteſt ab eodem Librario, & ſucceſſive totum Codicem fuiſſe exaratum.

I N I V.

In ſui exordio Codex ſermonem veluti Procemiolum præſert ita corruptum, & cosroſum, ut quantumvis hujus Linguæ Pesiti illud legere tentaverint, ſe operam perdere faſſi ſunt. Hoc non obſtante in medio clare, diſtincteque vesba Hebraica obſervantur, quæ hoc ſignificant: *Tabulæ Hannaſsì*, ideſt Principis (l).

(i) *Toletela*, ubi Codex exaratus fuit, eſt Hiſpaniæ locus, cujus pluries in Libro *Juchaſin* fit mentio pag. 127. & ſeqq. Edit. Cracov., dum Auctor ſive de eventibus, ſive de aliis, quæ eo in Regno aeciderunt, loquitur. Ea Civitas eſt, quam modo appellant *Toletum*. Siquidem uſuvenerat apud Hebræos Scriptores, quæ propria aliæ Linguæ habent, tam hominum, quam locorum nomina corrumpere.

(l) Si huic Titulo eſt eredendum, Auctos harum Tabularum deprehenditur, eſtque *Rab. Abram Hannaſsì*, ideſt *Princeps* antonomaſtice ita dictus. Nam ex fide *Davidis Ganz* in Chronica ſua pag. 38. Vir fuit ſapientiſſimus, Aſtronomus, & Libri inſcripti *De Anno Emboliſmali* Auctor, vixitque 4865. Creationis, & Chriſti 1105. Pater Bartoloccius Part. I. Bibliothecæ Rabbin. pag. 48. hæc ſcribit. *Abraham Hannaſsì*, *ideſt Princeps : ita inter Judæos vocabatur Aſtronomus non vulgaris*: *ſcripſit Librum Intercalationis*, *quo de Anno Emboliſmico dilucide pertractat*. Vide David Ganz, & Ra: Azaria in Meor Enàim cap. 23. pag. 94.

Continet hic Codex Tabulas Aſtronomicas circiter 200., & ad Aſtronomiam ſpectantes.
Omnes harum Tabularum Titulos exſcribere nimis longum eſſet, & ferme inutile. Nonnullos tantummodo indicamus, facta eorum Verſione ab Hebraico in Latinum ſermonem.

1. Ad Annos a Cyclis, & Cyclos ab Annis diſtinguendos.
2. Dies Lunaris Anni ſimplicis, & Anni, ut vocant, Emboliſmici.
3. Notæ Annorum, qui comprehenduntur in Cyclis, directe Tabula progrediente ad Cyclum quemlibet, qui ſucceſſione ingreditur.
4. Anni Creationis ad Ægyptiorum Annos redacti.
5. Anni Arabici ad Annos Ægyptiorum traducti.
6. Alexandri Regni Anni pariter ad Ægyptiacos deducti.
7. Signa Annorum, & Menſium ſecundum Epocham Imperii Turcarum.
8. Signa Menſium Solarium.
9. Anni Alexandrini ad Creationis Annos reducti.
10. Graduum, eorumque Minutorum duplicatio ſecundum longitudinem, & latitudinem: & etiam eorum diſtributio.

Non effuſe, & late, ſed ſtrictim, curſimque principaliora, quæ in Tabulis cernuntur, perſequar. Arcus, & funicula diviſoria: Arcus declinationis Zodiacum inter & Æquatorem: Umbra permanens ante Solem ſecundum gradus ſuos ex primo ad nonageſimum: Motus progreſſivus Conſtellationum: Regula differentiarum dies inter, & noctes, dierumque, ac noctium augmentum in locis Mundi, qui incoluntur per quamcumque latitudinem. Tandem inter Solis, Lunæ, Saturni, Jovis, Martis, Veneris, Mercurii, Stellarum fixarum, & errantium altitudo: Luminarium Eclypſis, Solis ſcilicet, & Lunæ &c. &c.

Ad ultimæ paginæ faciem ſecundam in ſupremo margine hæc Teſtatio mutila hebraice ſcripta reperitur, quæ latine ita ſonat: *Ego infraſcriptus fateor Teſtatione firma, & conſtanti cum plena voluntate mea, qualiter vendidi has Tabulas Excelſo Domino . . . . . . & numeratam pecuniam ab ipſius manu in meam ſuſcepi, idque ad meam ſecuritatem, nec non ad tollendam omnem contradictionis vim, quæ contra improbare vellet hanc meam venditionem, & quidquid feci . . . . . . Ut autem hæc Teſtatio in ipſius ſit poteſtate, veluti teſtimonium verum, ego ſubſcripſi nomen meum in Menſe Tevèth, die 26. Anno 103. ſexto Milenio Creat.* Hactenus Teſtatio. Annus Creationis 5103., eſt Annus Æræ Chriſtianæ 1343.

Hæc de ſeptem hebraice exaratis MSS. Codicibus. Ingenue tamen, & plane fateor me multa ex his, quæ expoſui, ſtudio, & labore eruditi, ac docti Patris Baſilii Ordinis Cappucinorum Sacræ Theologiæ Lectoris, Linguæ Hebraicæ, & Chaldaicæ periti, qui mecum hos Codices per dies aliquot in Bibliotheca Malateſtiana perluſtravit, aſſecutum eſſe, unde ita ipſi debeo, ut nihil ſupra; eo vel magis, quod aditum mihi paravit ad eoſdem Codices animadverſionibus, quantum per me licuit, illuſtrandos.

Nunc, ut ſtem promiſſis, de Codice latine ſcripto exiſtente num. IV. in Pluteo XXVIII.

Sine Auctoris nomine eſt. Ex prævio Indice clare dignoſcitur, de Theolocis doctrinis ſermonem in eo inſtitui. Enumerantur ibi variæ ſpeculativæ, morales, criticæ, dogmaticæ Quæſtiones: exempli gratia. *Utrum Scientia Legis ſit ſpeculativa, vel practica. Utrum voluntas faciat ſemper ſuum velle. Utrum Angelus poſt peccatum poſſit facere malum. Utrum Angeli ſint corporei. An promotus ad Sacerdotium ante legitimam ætatem teneatur ad Cælibatum. Utrum Nabucbodonoſor, quando fuit vivus homo mutatus, mutatus fuerit in aliam ſpeciem mutatione, de qua legitur in divinis Scripturis.*

Quæ-

Quæſtiones dein habentur *de Prædeſtinatione*; *de efficacia Paſſionis Chriſti*; *de Felicitate Beatorum &c.*; & omnes, ut ex Indice conſtat, ad numerum 121. perveniont.

Ad calcem incertus idem Auctor de Beatitudine loquens ita finem imponit: *in qua eſt formaliter delectatio, ad quam nos perducat ille, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.*

Codex in 4. characteribus, ut ajont, gothicis eſt ſcriptus ſatis imperviis, & minotis; & ut ex variis circumſtaotiis colligi poſſe videtur, ſæculum non excedit XII.

Plutei omnes noſtræ Bibliothecæ num. LVIII., præter tabulam exteriorem inſtar plaoi orizontalis inclinati ad Codices commode legendos cum ſuis repagulis arte elaboratis, habent alteram interiorem, ubi Codices cum ſuis ſaſciolis Corii, & metallicis fibulis adſtricti aſſervantur, & cuſtodiuntur, ne ab humiditate, & pulvere detrimentum patiantur.

Pluteus hic XXIX., & ultimus hojus ſiniſtræ ingredientium partis tantummodo capſulam habet ad ſecundæ tabolæ ioferiorem aſpectum, io qua certe Codex in fol. majori, & non exiguæ molis (ut conjicitur ex capſulæ loogitudine, latitudioe, & profuoditate) continebatur, qui forſitan alio translatus fuit. Qoia tamen certo mihi conſtar, nonnullos nuperrime Codices in ea locatos fuiſſe, de his heic verba faciemus.

I N I.

Parabolæ Salomonis. Earum tres ſunt Prologi. Primus hoc habet initiom: *Jungat Epiſtola, quæ jungit Sacerdotium &c.* hiſce poſtea clauditur verbis: *ſuum ſervaverunt ſaporem.* Secundus ab his verbis ſumit exordium: *Tribus nominibus vocatum fuiſſe Salomonem &c.* & defioit: *neſcit eſſe ſe Regem.* Tertius tandem incipit: *Tres libros Salomonis, ideſt Proverbia, Ecleſiaſtes, & Canticum Canticorum &c.* finem habet: *& ideirco legis Peregrini mementote.* (a)

Poſt hos Prologos, ſeu Præfationes Index ſequitur, qui quioquaginta octo exhibet Capita; & poſt hæc occurruot prædictæ Parabolæ Salomoois, adque earundem finem hæc leguntur. *Expliciunt proverbia Salomonis. Deo gratias. Amen.*

Codex membranaceus in 4., Sæculi, ut ibi notatum eſt, XIV. Tituli, & noooulla alia rubris characteribus ſunt exarata.

I N I I.

Sancti Bonaventoræ Opera quædam duas in partes diſtribota; quarum altera ſermooes quinquagintanovem breves contioet Domioicales, initiumque deſumunt a prima Adventus Dominica uſque ad ultimam poſt Peotecoſten. Altera vero Theologicum opuſculum ejuſdem S. Seraphici Doctoris exhibet ſuper quattuor Sententiarum, atque ad hujus Opuſculi initium legitur: *Incipit ut puto opuſculum Theologicum S. Bonaventuræ ſuper 4. Sententiarum*; quæ tameo aliena maou, quam totus Codex, ſcripta ſunt. Sermo, qui primæ partis priocipem tenet locum ita incipit. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum* Roman. 13. *Venientibus obviam Salvator &c.* Sermo vero ultimus, ideſt quinquageſimos nonus ab his verbis habet exordium. *Cujus eſt imago hæc, & ſubſcriptio &c.* & clauditur. *Hæc eſt imago, quam tu mirabiliter creaſti & mirabilius recreaſti.* Theologici opuſculi hæc prima ſunt verba: *Flecto genua mea ad preces Domini noſtri Jeſu*

(a) Præfationem primam, quæ incipit *Jungat Epiſtola &c.* ſine Auctoris nomine in Codice exiſtentem Hieronymi eſſe, nemo erit, qui plane non videat, cum non ſolum principium, & finis, ſed & reliqua ejus verba ſint omnino eadem, ac quæ leguntur in Præfatione S. Doctoris ad hunc Parabolarum librum. De binis aliis Præfationibus heic differere non eſt opus. Videſis, quæ protulimus in deſcriptione Codicis primi Plut. VII. pag. 30. 31. 32. Tom. I.

Chriſti &c. ultima vero ſunt: *donec intrem in gaudium Dei mei, qui eſt trinus & unus Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.* Dein. *Finito Libro referemus gratias Deo.*

Codex in 8. & ipſe membranaceus, &, niſi fallimur, Sæculo XIII. conſcriptus, eo ſcilicet tempore, quo S. Bonaventura floruit. Hic codex non exiſtens in Pluteis, nec ferreis catenulis alligatus, immo impreſſis Libris olim permixtus, qui runc in Bibliotheca noſtra inveniebantur, Clariſſimis Viris Religioſis Reformatis, qui Editionem omnium Operum S. Bonaventuræ diligentiſſime curarunt, quique alios ejuſdem S. Doctoris Codices perluſtrarunr, fuit inviſus; certe ab iis non memoratur, qui, ut opinamur, ſi ſub oculis illum habuiſſent, ſive de numero Sermonum, ſive de aliqua variante lectione, nec non de opuſculo illo ſuper 4. Sententiarum, nonnulla haud parvi pretii animadvertiſſent.

IN III.

Tractatus de virtute, & peccato. Italica Lingua, & peculiari quadam Dialecto ſcriptus eſt, diſtinguiturque in duas partes. Earum prima ſex paginis caret, quas forſicibus, vel quovis alio inſtrumento reciſas patet. In fine tamen hujus primæ partis hæc leguntur. *Compito è el Libro, che ha nome Fior novello a bonore e laude de Meſer Jeſu Chriſto. Amen.* Dein: *Zulian di Bajocchi fiolo che fo de Majſtro Franceſcho Barbero Citadino di Verona della Contrada de San Pero in Carnalo ſcriſſi adì 30. di zenaro 1455.* Sequitur ſecunda pars, quæ hunc exhibet Prologum. *Queſto è lo Prologo in lo Libro el quale ha nome ſpina e roua a laude di Geſuchriſto. Spina e Roua ha nome queſto libro peroche lui tratta del peccato e della virtu zoe del bene e del male. Siccome la ſpina ponze e morde: così lo peccato ponze lo core e morde la conſcienza e occide l' anima. E ſiccome la Roxa ſana lo corpo ed allegra e delecta lo vedere e lo odorare e tutti gli altri ſentimenti del corpo. così la virtu ſana l' anima e delecta lo core e allegra la conſcienza e li Angioli e lo noſtro Creatore.*

Codex cartaceus viginti Capitula continet ad virtutem, & peccata pertinentia. In fine inveniebatur Codicis Poſſeſſor, ſed atramento nomen ita deletum, ut haudquaquam legi poſſit (*b*).

IN IV.

Epigrammata centum ad Varios ſcripta ſine ulla Epigraphe, & Auctoris nomine. Sub ejus initium legitur. *Ad librum ſuum.* Statimque ſequitur primum Epigramma, quod ita incipit.

„ I pede parve liber ſolido licet ipſe podagra
„ Excrucier: Romam qua via ducit iter &c.

Aliud Epigramma Itidem ad Librum ſuum

„ Quo ſine me properas? Romam ſine me liber ibis:
„ Væ ſoli dictum jam fuit: ergo cave &c.

Auctor hunc Librum ſuum Paulo II. Pontifici Maximo nuncupat, ut oſtendit Epigramma duobus, quæ præmiſimus, ſubjunctum.

AD

(b) Qui diligenter hoc opuſculum legerit, animadvertere facile poterit, Auctorem ejus multa ſumpſiſſe ex Operibus S. Bonaventuræ, & præcipue ex ejus Summa de *Vitiis Capitalibus*. Eædem frequentiſſime in hoc opuſculo ſententiæ occurrunt, quæ in Sancti ejus Doctoris Operibus, immo & eadem pene verba, niſi quod in vernaculam linguam converſa, heic exhibentur.

AD PAULUM II. PONTIFICEM MAX.

„ Dulci Pieridnm jam pridem captus amore
„ Quæro viam quæ me tollere poſſit hnmo.
„ Aſſequar hanc forſao ſi Tu qui tendis ad aſtra
„ Virtute & meritis des mihi Paule manom.
„ Porrige Paule maous decus ævi & gloria noſtri
„ Affer opem ſervo Paule ſecunde tuo.
„ Eſuriens quoniam refero Tibi carmine laudes
„ Sit cibus oro tuus: ſit mihi potus amor.
„ Atque Tuum volitaos ſecum ſuper ethera oomen
„ Me ferat: id vivus poſt cioereſque caoam.

Quamvis tamen Codex nullam præferat Inſcriptionem, neque Auctoris nomen, nihiloſecius quis Auctor fuerit horum Epigrammatum, quam clariſſime conſtat Epigrammate

Ad Alexandrum Sfortiam.

„ Nuoc precor extollas *Montagna*, & laudibus ornes
„ Talia Reginæ verba fuere meæ. (c)

Epigrammate

Ad Leonardum Caballum Anconitanum.

„ Quippe *Leonardus* grates *Montagna* Caballo
„ Inde Leonardo, quod ſit amatus, agit.

Ita in altero. „ Aſt ego crudeles patior Montagna podagras.

Et tandem

Ad Caliſtum Filium.

„ Montagnæque domus efficiere decus.

Multis io Epigrammatis de ſe ipſo loqoeos ait, ſe Poetam eſſe; immo Epigramma unum adeſt in Codice cum hac ioſcriptione.

In ſua Coronatione Laureæ.

„ Me pater Aoguſtus vatem ſuadeote creavit
„ Principe cujus amor vita ſecunda mihi eſt
„ Sed tu Cæſareo juſſu pater Auximos alme
„ Hæc viridi lauro tempora fioge precor.
„ Ipſe mei Cæſar primus Laureotius alter
„ Tertius in cauſa Gaſpar honoris erit.

Se eſſe Doctorem, Eqnitem, & Comitem Palatinum canit in Epigrammate.

Ad Marium Philelphum.

„ Cur palatioum Comitem cupis atque Poetam
„ Me non inſcribam ſcire Poeta Mari

„ Vates,

(c) De Regina Boſniæ ibi canit, cui Alexander Sfortia munera miſit, quamque ipſe Leonardus Montagna, horum Epigrammatum Auctor, alloquitur.

. . . .
. . . .
„ Vates, doctor, eques, natuſque & ipſe Philelpho
„ Sis numeroſa Cohors rumpitur invidia.

In Piceno ſolo fuiſſe hunc Librum a Leonardo compoſitum oſtendit in Epigrammate

Ad mittentes ad Urbem munera.

„ Hic liber apricis piceni in collibus ortus
„ Eſt de piceni fructibus unus agri
„ Dulce cadis oleum plenis tu mittis ad Urbem &c.

Centum contineri Epigrammata hoc in Codice non ſolum enumeratione fit manifeſtum, ſed in poſtremo Epigrammate ipſe Poeta teſtatur.

Ad Librum ſuum.

„ Hoc liber adjuncto deſers epigrammata centum
„ Ne tibi ſubcreſcant carmina plura cave.
„ Ergo iter accelera: Liber incipit alter oriri
„ Ad Vicentinum qui cupit ire patrem.
„ Quos dedit Aſpalati patri mea muſa libelli
„ Hujus non poſſunt ordinis eſſe duo.
„ Illic namque nimis ſunt longa poemata. carmen
„ Quod nimis eſt longum ferre Epigramma nequit.

In fine italicum Carmen extat *Ad Paulum II. Pontificem Maximum* quod heic in lucem typis dandum non immerito duximus.

„ Quand'io penſo Signor la gran pietade
„ Che te riſtringi e il core
„ E che te ha poſto in tanta dignitade
„ Entro in ſperanza, del tuo ſancto amore
„ Me porga qualche caldo,
„ Onde mia debelta prenda valore:
„ In cotal ſpeme tutto me reſcaldo
„ Per queſto mio penſiero
„ Che ogni hora piu ſe fa coſtante e ſaldo.
„ Dunque o Rettore del Romano impero
„ E de la Chieſa ſancta
„ Noto dal'uno e dal'altro hemiſpero
„ Soccorri a chi te honora, loda, e canta,
„ E a chi in te ſol ſpera
„ Megliorar ſtato in l'anno del ſettanta (*d*)
„ Se fia per toa bontà, che piena, e vera
„ Se faccia la mia ſpene
„ Parrammi entrare nella terza ſpera

„ Io

(d) Paulus Secundus Venetus primo Comitiorum die maxima omnium admiratione ad Summi Pontificatus faſtigium anno 1464. Kalend. Septemb. eſt evectus; & anno 1471. ultimum obiit diem. Hoc igitur Carmen compoſitum, dicatumque eidem fuit anno ante ipſius mortem, quam apoplexia contigiſſe plures, certioreſque tradunt.

„ Io tanto ſpero in te che indi me viene
„ Una dolcezza al core
„ Che lieto e conſolato mi mantiene.
„ Fede. Speranza. Reverentia. Amore
„ Tale non ſo giamai
„ Quale ho ver Te del mondo o gran Signore
„ Non men di quel che poi Tu intendi e ſai
„ Come per ſignoria
„ Cosi per ſenno ſopra ogni altro vai
„ Tua liberalitade e corteſia
„ Hanno occhi de Cerviero
„ Che veggion ciò che viene e va per via
„ Tu vedi e ſai ſel mio biſogno e vero
„ E degno di pietade.
„ E dove ſe deriga il mio penſiero
„ Spandi Signor in me la tua bontade
„ E riſcaldami un pocho
„ Col ſocho ardente di tua caritade.
„ S'io provo mai queſto pietoſo ſocho
„ Il qual tanto desìo
„ Non parero ſempre homo vile, e ſciocho
„ Ne il nome mio ſtara poſto in oblìo
„ Se queſto ſuoco luce
„ E da ſplendore ſopra al capo mio
„ Toa fama immenſa de pieta m'induce
„ A ſperar bene aſſai
„ Da Te divina grazia guida e duce
„ Ed io non me vedro ſtanco gia mai
„ Con lingua ne con penna
„ Tuo nome predicar come udirai.

Auctor iſte in pangendis carminibus facilitatem prodit: aſt Epigrammata, ſi pauca excipias nec gravitatem, nec felicitatem ſervant; præcipue in eorum fine. Multa Epigrammata occurrunt in Pauli II. laudem; unum ad Marium Philelphum, in quo illum Veronæ ſecum fuiſſe prædicat.

„ Tu noſti quantum, dum nos Verona tenebat
„ Tutata eſt nomen noſtra Camena tuum.

Aliud ad Julium Pomponium.

„ Quod fuit ingenium ſemper tibi creſcit in horas
„ Pomponi poſtquam clauſus in arce manes

Aliud item

De Beata Virgine Lauretana.

„ Qui cupit, accedat miſere ſolamina vite
„ Ad Lauretane Virginis ora dee.
„ Hec conſolatrix hominum requieſque laborum
„ Hujus res noſtra eſt tuta patrocinio:
„ Qui minus hæc credunt: videant pia vota ſacello
„ Reddita Virgineo. teſtis & orbis erit.

Mitto

Mitto alia plura. Codex membranaceus in 4. minore, ligneo operculo munitus, hocque ſuper ornatum eſt Holoſerico: conſtat paginis 24. bene lævigatis. Prima pagina margines exhibet variis coloribus, auro illitos, & affabre elaboratos. Ad ſupremos duos angulos imagines æterni Patris, & Salvatoris viſuntur, & ad extremos duo Angeli, atque in medio Stemma Pauli II. a duobus ad latera Angelis ſuſtentatum. Codex ſane eſt Sæculi XV. In pagina operculo adglutinata hæc leguntur. *Liber Johannis Bevergerii quondam donatus illi per Reverendum Dominum Martinum Lupi preceptorem ſuum. Anno Incarnationis Domini* 1540. *Quinta Decembris*.

I N V.

Diurnum Romanum. Primo Index venit Pſalmorum hac inſcriptione rubris characteribus exarata. *Iſti ſunt Pſalmi pertinentes communi Sanctorum* cum indicatione numerica, ut facilius queant inveniri.

Rubris dein litteris ſub initium hæc occurrunt. *Sequens hymnus dicitur in Dominicis diebus a prima Dominica poſt octavam Epiphaniæ uſque ad primam Dominicam Quadrageſimæ: & a Kalendis Octobris uſque ad Adventum*.

H Y M N U S.

„ Primo dierum omnium
„ Quo mundus extat conditus
„ Vel quo reſurgens conditor
„ Nos morte victa liberat.
„ Pulſis procul torporibus
„ Surgamus omnes ocyus
„ Et nocte queramus pium
„ Sicut Prophetam novimus

Tertia, & quarta hujus Hymni pars cum Editionibus convenit.

„ Jam nunc paterna claritas
„ Te poſtulamus affatim
„ Abſit libido ſordidans
„ Omniſque actus noxius
„ Ne feda ſit vel lubrica
„ Compago noſtri corporis
„ Per quam averni ignibus
„ Ipſi cremamur acrius.
„ Ob hoc redemptor queſumus
„ Ut probra noſtra diluas
„ Vitæ perhennis commoda
„ Nobis benigne conferas
„ Quo carnis actu exules
„ Effecti ipſi celibes
„ Ut perſolvamur cernui
„ Melos canamus gloriæ.
„ Præſta Pater piiſſime; ut in Editionibus.

In Hymno ad Nocturnum, qui *dicitur ab Octava pentecoſtes uſque ad Kalendas Octobris, qui incipit: Nocte ſurgentes:* loco *voce concordi* ut in Editionibus; in noſtro Codice *viribus totis*: & in fine *pro cujus reſonat per omnem gloria mundum:* Codex habet*: cujus reboat in omni gloria mundo*.

Dein ſequuntur Pſalmi, & Codex initium ſumit a Pſalmo *Beatus vir qui non abiit &c.* Et ipſos hic illic perluſtrando, deprehendi a Vulgata minime diſcrepare, ſicuti & Antiphonæ.

Hymnus

Hymnus *Eterne rerum Conditor, qui dicitur in Dominicis diebur ab octava Epiphaniæ uſque ad Dominicam primam Quadrageſimæ; & a Kalen. Octobris uſque ad Adventum ad laudes*; in his ſolum ab Editionibus diſcrepat, quod, dum Editiones legunt: *Jubarque ſolis evocat*: & *ſi reſpicis labes cadunt*; in Codice hæc ſunt: *Noctis profunde pervigil*: & *ſi reſpicis lapſi cadunt*. In ceteris perfecta eſt convenientia.

In Hymno Laudum Feriæ ſecundæ, cujus initium eſt: *Splendor paternæ gloriæ* Codex habet: *dies dierum illuminans: - - - - Patrem patentis gratiæ - - - Informat actus ſtrenuos - - - - donet gerendi gratiam - - - - Caſto fideli corpore - - - Ebrietatem ſpiritus - - - - - Aurora curſu prevebit - - - Aurora totus - - - - -*; Diurnum vero Romanum *diem dies illuminans - - - - Patrem potentis gratiæ - - Confirmet actus ſtrenuor - - Agenda recte dirigat - - Sit pura nobis caſtitas - - - Profuſionem Spiritus - - - Aurora lucem provebit - - - Cum luce nobir prodeat*.

Variantes nobis ſe ſe exhibent aliorum Hymnorum Lectiones, præcipue eorum, qui pertinent ad Veſperas, & Laudes de Communi Sanctorum, & de Dedicatione Eccleſiæ. Sed cum Hymni omnes in Diurno exiſtentes Romano jam editi Sancti Spiritus unctionem, majoremque ad cantum facilitatem, ſanctitatemque ſecum deferant, eas omittendas ducimus.

Poſtea ſequuntur Sanctorum Litaniæ enumeratis primo Pſalmis Pœnitentialibus, & in illis, ubi Sanctorum Monachorum, & Eremitarum contingit invocatio, res ita diſponitur: *Sancte Benedicte: Sancte Bernarde*: *Sancte Franciſce*: *Sancte Antoni: Sancte Dominice*: In ceteris Codex adamuſſim cum iis convenit, quæ habentur in laudato Breviario.

Dein: *Officium Mortuorum: Ordo ad communicandum Infirmum:* ſimiliter *Ordo ad ungendum Infirmum: Ordo commendationis Animæ*; & quæ ſint ſervanda in Miſſa præſente Cadavere; & tandem *Ordo ad Cathecumenum faciendum*.

Attente obſervandum, in toto Codice ritus ſacros, quibus Miniſtri uti debeant juxta Eccleſiæ Romanæ præſcriptionem, rubris Characteribus exhiberi.

Codex in 8. majore: Eum varii colores minio permixti ornant: ſcriptumque Sæculo XIV. affirmare liquido poſſumus.

I N V I.

Nulla eſt hojus Codicis Inſcriptio, ac ſuppreſſo Auctoris nomine ab his verbis ſumit initium.

„ Ano Monſterio nel quale aveone quel bel miracolo del leone el quale
„ ſervi piu tempo a Frati Cap. p. (*e*)

„ Il Beato Meſſer Santo Jerolimo ſecondo che dice inela fine d' ono ſuo
„ libro intitulato de Viris illuſtribus, fu Fiolo duno Nobile Homo ch' ebbe no-
„ me Euſebio duna Terra chiamata Strido inel Veſcovado di teneſtri della Pro-
„ vincia Anchria ed eſſendo Jerolimo ancora fanciullo partiſſi dalla terra ſua &
„ andoe a Roma, & qui ricevette la veſta di Xtō, cioe il Sancto Batteſimo,
„ & qui ſotto certi Doctori imparoe la lingua greca, ebrea, & latina. Et ſot-
„ to i ditti Doctori con molto ſtudio e fatiga apparoe le ſcienze mondane. Diſ-
„ ſi a ſeguitare i coſtumi, e la vita dei provatiſſimi Monaci. Et exercitandoſi

(e) Quæ in hujus primi Capitis titulo ſolummodo indicantur *de Leone*, fuſe enarrata exhibet Vita ejuſdem Sancti Doctoris edita Lugduni Anno 1508. per Jacobum Sacco. Ea ſi vera ſunt, nil mirum, ſi S. Hieronymi Imagines ſecum delineatum leonem paſſim habeant.

„ il dì & la notte nello ſtudio delle divine Scritture attinſe quindi con avidità
„ quello che poi ſparſe con grande abbondance. Ora avenne poiche dopo certo tem-
„ po ſecondo che Egli nara inella piſtola, che mando ad Heuſtochia Nobiliſſi-
„ ma Vergine Romana, che avendo egli rinunciato al tutto alla caſa ſoa, & a pa-
„ renti ſuoi, & alla conſuetudine de' cibi delicati per deſiderio del Regno cele-
„ ſtiale, niente meno legiva, e ſtudiava i libri de Savj mondani, cioè di Tu-
„ lio, e di Platone ſpeſſe volte. Et avendo di cio rimordimento di coſcienzia,
„ e ſpeſſe volte per queſto, & per memoria de ſuoi peccati paſſati ſpargeva gran-
„ de abbondancia di lagrime. Et pendendo a legere i libri de Profeti iſpiacevali
„ i loro rozzo ſermone. Unde ſecondo che dice inella ditta epiſtola. Io come
„ cieco, e non intendendo il vero lume, e non cognoſcendo. eſſer in me la ce-
„ citade, ma incolpandone il rozzo ſtile della divina Scrittura eſſendo cosi in-
„ ganado dal antico inimico piacque alla divina Miſericordia di coreggerlo del-
„ la ſua ignorancia, onde avenne che intorno al mezzo della quareſima lo aſ-
„ ſali una groſſiſſima febre, & conſumolo ſi che non li rimaſe ſe non la bucia,
„ & l' oſſa. Sicche venendo egli allo ſtremo della vita ſua apparecchiavaſi li cosi
„ della ſua ſepultura. Et non eſſendoli rimaſo ſe non uno poco di calore nel pe-
„ cto ſubitamente fu rapito lo ſpirito, e menato dinanzi ad una gran ſedia d'
„ uno Giudice terribile &c.

Capitis primi finis ita ſe habet.

„ Et così tornarono con allegrezza alle caſe loro nel nome di Dio, e con
„ la benedicione del venerabile Meſſer Santo Jerolimo.

„ Delle altiſſime laude; & commendazione, che Sancto Aguſtino ſcriven-
„ do a Cirillo dice di Lui. Cap. 2.

Incipit. „ Ora a voler vedere la eccelencia, & merito del Beato Jeronimo
„ Sancto Aguſtino il el moſtra in una ſoa epiſtola la quale ſcrive a Cirillo Ve-
„ ſcovo di Jeruſalem a comendacione del Beato Jeronimo, e dice così. O ve-
„ nerabile Padre Cirillo non penſare &c.

„ De molte comendazione che Euſepio ſcrive de lui ad amaſcho Papa.
„ Cap. 3.

„ D' una bella viſione che ebbe Cirillo del Beato Jeronimo nel ora del
„ tranſito ſuo. Cap. 4.

„ D' una bella e magnifica viſione ch' ebbe Sancto Aguſtino del Beato
„ Jeronimo, e de molte interogacione che Sancto Aguſtino gli fece, e delle ſue
„ riſpoſte. Cap. 5.

„ D' una bella viſione ch' ebbe Severo con tre Compagni del Beato Jero-
„ nimo il dì del tranſito ſuo, e come Aguſtino illauda altamente. Cap. 6.

„ D' una bella Viſione che ebbe Sancto Aguſtino del Beato Jeronimo, &
„ come egli il lauda altamente. Cap. 7.

„ Come Euſebio Diſcipulo del detto Jeronimo ſi duole pietoſamente della
„ morte ſua. Cap. 8.

„ Di certi miracoli che narra di Lui Euſebio di dopo la morte nella ſe-
„ conda parte. Cap. 9.

„ Di miracoli, che venero poiche fu ſepelito, come & prima della ſua
„ translazione in Betleem, & come furono translate ſue Reliquie a Roma. Cap. 10.

„ Di tre morti reſuſcitati, che diſtruſſero una grande ereſia. Et poi mo-
„ rendo un altra volta in quel ora mori el venerabile Euſebio. Cap. 11.

„ Della morte del Ven. Euſebio, e di quelli tre reſuſcitati dicti di ſopra.
„ Cap. 12.

„ Delle molte coſe che narrarono a Cirillo quelli tre reſuſcitati diti di ſo-
„ pra delle coſe dell' altra vita. Cap. 13.

„ Come

„ Come per divioo miraculo ſu tagliata la teſta a Sabimano Eretico, e
, l' Arciveſcovo Silvano ſu liberato. Cap. 14.
„ Della ſozza infamia chel Demonio ſece avere a Silvano, e di tre omini
„ che volendolo occidere, occiſero loro medeſimi. Et come il demonio lo ſcuſo
„ poi a tutto il popolo. Cap. 15.
„ De due Alexandrie inſedeli liberati da Saracini per li meriti del Beato
„ Jeronimo, e come poi ſe batezzarono e convertirooo ben ccc. di quelli La-
„ troni. Cap. 16.
„ Di due Romani ch' andavano in pelegrinazo al corpo del B. Jeronimo,
„ e ſurooo liberati da morte. Cap. 17.
„ D' uno Monaſtero diben a cc. Donne come per divina ſentencia rovinoe,
„ e le ucciſe pronuociando loro cio dinaoci il B. Jeronimo Cap. 18.
„ Di due Heretici, che deſpreſciando el B. Jeronimo di parole l' uoo di
„ loro perde la parola, e l' altro la vita. Cap. 19.
„ D' uo Heretico, che percuoteodo d' un coltello oella imagioe del B. Je-
„ rooimo ſu morto dal Popolo. Et duno Cardinale, che deſpreſciando il B. Je-
„ ronimo, & andando alla latrine morivi miſerabilmente. Cap. 20.
„ Duno giovane nepote de Cirillo, come Saocto Jeronimo del libro di
„ p'grõe. Cap. 21.
„ Duna mooacha divota di ſancto Jeronimo come la liberoae di graode
„ pericolo. Cap. 22.
„ Duno, che biaſtemaodo il beato Jeronimo ſubitamente ſu morto d' una
„ ſaeta e di tre giugatori, che dicendo diſpeſio del Saoto ſubito ſapſe la terra
„ e trangiotilli. Cap. 23.
„ Duno garzone di 12. anoi il quale ſpregiando il beato Jerooymo ſubito
„ ſu portato via dalo Demonio. Cap. 24.
„ Duno prete di mala vita, il quale inſino che non ſue diſoterato del
„ ſacrato non ceſſava d' eſſervi graode tempeſta. Cap. 25.
„ Duno giovano devoto di S. Jerooimo, il quale piliaodo mala via, e
„ non laſciando pero la devocione del Stõ finalmeote tornò a peniteocia. Cap. 26.
„ Duno mooaco devoto de Stõ Jeronimo come cade miſerabelmeote, e poi
„ torno al monaſterio, e ſece aſpriſſima penitentia. Cap. 27.
„ Duno maiſtro jacopo liberato da morte per li meriti del beato Jeroni-
„ mo, e duoo maeſtro barbaro reſuſcitato da morte. Cap. 28.
„ Laude dite geoeralmente, e fioalmente del beato Jeronimo per autorita
„ di molti ſanti. Cap. 29.
„ Finito il libro dela legenda, e de miracoli di miſſ. Stõ Jeronimo doſto-
„ re eximio, e glorioſo. Ameo. Amen. Ad laude de Dio.

„ Delo fioe e teſtameoto che ſece Sancto Jerooimo.

„ Avendo Santo Jeronimo compito oovantaſei aoni, e avendo grandiſſime Fe-
„ bre, e per la grande infirmita eſſendo za aproſſimato al ora della morte ſua
„ ſece chiamare aſi li ſoy diſipoli, e fioli li qualli aviva nutricati infin della lo-
„ ro zoveotude in le coſe de Dio, e reguardando i loro volti pieoi di lagrime
„ per lo doloro dela ſua morte alora eſſo come pietoſo e miſericordioſo lacremo
„ vedeodo ooi piaozyre, e aprendo la ſua bocca io verſo de mi Euſebio diſſe
„ con una repuſata voce Euſebio perche ſpaodi queſti lacrime diſutilmente. Ma
„ noo e coſa vana gitar lacrime ſopra uoo omo morto. Ma chi e colui, che
„ viva e noo ſe vedera morire, neſſuoo e che ardiſca cootradire a quello, che
„ Dio ha ordenato, e ſtabilito. Or non ſai che neſun puo contradire alla ſua
„ voluntate. Ormai fiol mio pregote che non vadi ſecondo la ſenſoalita, e reſta

„ di pianzire peroche le arme dela noſtra bataglia non ſono corporali ne car-
„ nali &c. –

Finis „ o como ſingolare onore e gloria meravelioſa e quella de ſanto Je-
„ ronimo la quale quaſi eccedi lonore e la gloria deli altri Santi poiche quella
„ ſantiſſima anima non ſolamente fu accompagnata dali ſpiriti celeſtiali, ma pre-
„ ſentialmente li fu eſſo ſalvatore, e non ſolamente quella beata anima reſplen-
„ dente in Celo de meraviglioſa degnita ma eziandio el ſuo corpo in terra non
„ ceſſa de reſplender de miraculi alla narazione de quili e convenevole de tornare.

„ Come ſepelirono quello glorioſo corpo de Stō
„ Jeronimo, e miracoli

„ Separata, che fu l'anima de quelo corpo ſantiſſimo ſicomo e dito a ho-
„ ra de completa de quelo corpo uſciva tanto odore, che paria che tutte le
„ ſpecie odoriſere gli fuſſero. Nui tutta quela note vegliamo piangendo per lo
„ grando dano recevuto benche pur alcuno aveſſemo ſperando dela ſua gloria la
„ quale za vedeſſemo, che elo avea reciuta; e fatto di ordenaſſimo ſicomo ſe
„ conveniva li mineſtri per ſare lo obſequio con debita reverencia, e devocio-
„ ne, e poi ſepiliſſimo quelo ſanto corpo in Betalem a lato al preſepio ove na-
„ que meſſer Gesu Xto coprendo quel ſantiſſimo corpo ſolamente de una tila de
„ ſaco, e cosi intera lo miſemo.

Finis „ Uno heretico biaſtemando ſancto Jeronimo e dicendo chel ſuo corpo
„ era degno d'eſſer arſo per divina vendetta a dare paura agli altri heretici
„ fu mutato in ſpecie de legno, e ſubito vedendolo tutti quilli che erano li
„ preſenti vene ſoco dal Cielo, & in tal modo lo miracolo molti Heretici con-
„ ſiderando tanta eſperiencia della ſua ſantità furono tirati alla verita della ſan-
„ ta fede catolica che piu dero conto in generacione, e generacione apena enun-
„ ciarti quele coſe che Iddio ha voluto demoſtrare per lui, accio chel magni-
„ ficaſſe e a tutti gli omeni il ſaceſſe onorare. Amen. Deo grās Amen.

„ Finito e el teſtamento del devotiſſimo doctore miſſer Stō Jeronimo al
„ quale ſia ſempre gloria e honore in ſecula ſeculorum Amen. (*f*)

Codex cartaceus in 4. minori; titulos, litteraſque initiales Capitulorum rubro colore ſcriptas exhibet. Sub initium Sæculi XV. eſt ſcriptus.

Ut fidem ſervem eorum, quæ alibi promiſi, de tribus Editionibus, quæ in hac ſecunda parte ad introeuntium lævam reperiuntur, eſt diſſerendum.

Hoc in Pluteo I. Codicum jam deſcriptorum Opus occurrit num. 1. & inſcribitur. *De Pietate Ariſtotelis circa Deum, & homines*. Continet Libros duos *Fortu-*

(f) Videſis Editionem Epiſtolarum S. Hieronymi ſupra laudatam. In ea ad finem Epiſtolæ extant S. Auguſtini ad Cyrillum *de munificentiis Beati Hieronymi*; Beati Euſebii Cremoneoſis Diſcipuli S. Doctoris *ad Damaſum*; & pariter Cyrilli *ad Auguſtinum*, e quibus excerpta ea ſunt, quæ in ſingulis Capitulis noſtri Codicis exarata reperiuntur. Viſum eſt itaque ſatis præſtitiſſe cum ſola indicatione Capitulorum, aliorumque ſpectantium ad primum Capitulum, & ad partem Teſtamenti, ipſiuſque finem. Qua de re adnotare juvat, Verſionem Epiſtolarum S. Hieronymi in Lingua vernacula per id tempus uſitata, a Matthæo Ferrarienſi Fratre Jeſuato elucubratam, typis editam fuiſſe Ferrariæ anno 1497. Quamvis perraræ ſint hæ Editiones; attamen in Regia Bibliotheca Parmenſi, in Caſanaten. Romæ, & in ea Pertuſati Mediolanenſi, quod ſciamus, aſſervantur, in quibus præter earum Epiſtolarum Verſionem eadem Dialecto vita ejuſdem S. Doctoris, & teſtamentum reperiuntur; his duobus poſtremis opuſculis caret Editio illa, quam ſervat Bibliotheca Conventus noſtri S. Franciſci Ferrariæ. Jam vero Auctorem ſupra laudatum in eam linguam reddidiſſe S. Hieronymi Epiſtolas pro certo eſt exploratum; num vero is idem & Vitam, & Teſtamentum conſcripſerit, aliquantulum poteſt dubitari. Aſt eum, ut innuimus ſupra, e laudatis Epiſtolis ea excerpſerit, quæ in Codice noſtro extant de Vita, & Teſtamento S. Doctoris, haud leve nobis eſt argumentum, ut ſentiamus, ipſum horum opuſculorum Auctorem eſſe poſſe.

Fortunii Liceti Genuenſis eu L. Com. in Archigymnaſio Bononienſi Philoſophi Eminentis.

S. D. N.

Innocentio X. Pontifici Maximo

D. D.

Utini typis Nicolai Schirotti MDCXLV.

Liber ſecundus *in quo ſolvuntur objecta contradicentium propoſitis dogmatibus*.

Duobus his Libris adjectum eſt aliud opuſculum ejuſdem Auctoris cum hac Inſcriptione. *De annulis antiquis. Liber ſingularis, in quo diligenter enplicantur eorum nomina multa, primæva origo, materia multiplen, figuræ complures, cauſſa efficiens, fines, uſuſque plurimi &c.*

Dein. *Auctor Fortunius Licetus eu L. Com. in Archigymnaſio Bononienſi Philoſophus eminens. Eminentiſſimo Principi Jo: Baptiſtæ Cardinali Palotto dedicat.*

Utini typis Nicolai Schirotti MDCXLV.

Prope finem hujus Libri Inſcriptio, & carmen legitur ab ipſo Liceto elaboratum io obitum Filii ſui Joan. Friderici Liceti, qui Patavii diem obiit extremum, vixitqoe anoos XIV. Meoſes III.

Extant poſtea Tabulæ eorum Annulorum varietatem commonſtraotes, hæque perbelle impreſſæ viſuotur.

In Pluteo XV. num. VI. Opus occurrit *Ptolemæi Alexandrini* Coſmographiam latine verſam exhibens. Ad finem octavi, & ultimi Libri hæc habentur. *Claudii Ptolemæi Alexandrini Coſmographiæ octavi, & ultimi Libri finis.*

Præcedit hos libros Epiſtola dedicatoria hac Epigraphe

Beatiſſimo Patri Alexandro Quinto Pon. Max. Angelus. (*a*)

Jam itaque ipſa dedicatio coofecta erat multo ante hanc Editionem, cum Alexander Quintus anno 1409. io Pontificale faſtigium provectus fuerit, & Bononiam ſe cooferens morbo correptus anoo 1410. IV. Nooas Maii ibi ultimum clauſerit diem. Editio hæc vero noo paucis poſt medium Sæculum XV. annis, ut mox patebit, curata fuit.

Poſt Librum octavum hæc leguntur. *Hic finit Coſmographia Ptolemæi impreſſa opera Dominici de Lapis Civis Bononienſis anno MCCCCLXII. Menſis Junii XXII. Bononiæ.* (*b*)

In primo hujus Operis Libro viſuntur figuræ rerum, de quibus ibi agitur. Dein ad Operis complemeotum ſucceduot XXVI. Tabulæ æneæ, quarum tres ex parte laceratæ ſuot; licet id ooo impediat, quomious legi, & obſervari queaot. Tum vero io prima ultimæ paginæ facie hæc ioter cetera iiſdem characteribus, quibus totus Liber eſt impreſſus, leguotur. *Accedit*

(a) Angelus Decembrius patria Viglanenſis latinarum litterarum, & ingenii laude celebris merito Auctor hujus Litteræ dedicatoriæ cenſeri poteſt.

(b) *Codicem hunc licet impreſſum in pretio habendum cenſeo, cum ſit inter vetuſtiſſimos in Italia excuſos: prodiit enim Bononiæ anno* 1462. *per Dominicum de Lapis. Legenda ſunt, quæ adnotantur in fine, ubi homines quidam docti, qui operam ſuam in ea Editione adornanda poſuerunt, commemorantur.* Hæc Manſius in pagellis ſuis manuſcriptis.

Digitized by Google

Accedit mirifica imprimendi tales Tabulas ratio. Cujus Inventoris laus nihil illorum laude inferior, qui primi litterarum imprimendarum artem pepererunt in admirationem ſui ſtudioſiſſimum quemquam facile convertere poteſt. Opus utrumque ſumma adhibita diligentia duo Aſtrologiæ peritiſſimi caſtigaverunt Hieronymus Manfredus, & Petrus Bonus, nec minus correuerunt ſumma eruditione præditi Galleottus Martius, & Colla Montanus. Extremam emendationis manum impoſuit Philippus Beroaldus, qui Plinii, Strabonis reliquorumque id genus Scriptorum Geographiam cum Ptolemæa conferens, ut eſſetque emendatiſſima elaboravit. (c)

In Pluteo XXI. num. I. Opus habetur, in quo majuſculis litteris ſub initium Epigraphe legitur. *Joannis Tortelli Aretini Commentariorum Grammaticorum de Ortographia Dictionum e Græcis tractarum.*

Anteit Procemium. *Ad Sanctiſſimum Patrem Nicolaum Quintum Pontificem Maximum.* Atque initium ſumit ab iis verbis. *Cæperat olim &c.*

Ad ipſius finem majuſculis pariter characteribus habetur. *Joannis Tortelli Aretini Commentariorum de Ortographia Dictionum e Græcis tractarum opus finit. MCCCCLXXI. per Nicolaum Jenſon Gallicum Venetiis feliciter impreſſum. Deo gratias.* (d)

Codex ex eo rarus, quod in membrana excuſus eſt; rarior, quod in membranis candidis, & utraque parte levigatis, ſubtiliſſimis; rariſſimus, quod characteribus perſpicuis, rotundis, lineiſque ſemper paralellis, intermedio vacuo ſpatio uniformi, & notabili cum amplis ubique marginibus, quæ omnia pulchritudinem, raritatemque Codicis declarant, legenteſque ſumma afficiunt delectatione.

Accedit ad primi Folii faciem ornamentum venuſtum, quod ob multarum rerum ſignificationem non inutiliter heic deſcribemus.

In ſupremo Quadrato, ubi prima majuſcula littera Præfationis deeſt, viſitur penicillo efformatus Elephas turritus, & ad Turris ſupercilium in uno latere (cum quattuor angulis, & lateribus ſit conſtructa) legitur *Arx*, eſtque Militum præſidio munita. Supra Elephantis collum ſtat puer arcum in manibus tenens tenſum, & paratus ad inimicorum audaciam repellendam. Supra Elephantis dorſum ſedens humeris ad ipſum converſis Vir, qui inflatis buccis buccina ad auras Malateſtianæ Familiæ gloriam ſpargit, atque milites pedites cum haſtis galeati Elephantem quaſi percurrunt, & ſuperiori angulo legentis dextro conſpicitur littera C, quæ primi verbi initium eſt: *Cæperam*. Margines omnes auro, coloribus, figuris, ſtemmatibus, annuliſque mutuo inſertis penicillo ſunt illuſtrati. Ad extre-

(c) Non inconſulto hæc damus, cum ex iis merito ſuboriatur ſuſpicio, haud ita vetuſtam Bononiæ extitiſſe Typographicam artem, ut annus huic Editioni appoſitus, (quemadmodum ſupra vidimus) indicare videtur. Ut multa omittamus, illud unum, quod aſſeritur, mente recogitemus, ſcilicet Philippum Beroaldum ultimam dediſſe manum ad hujus Operis emendationem. Jam vero vitæ hujus doctiſſimi Viri Scriptores unanimi conſenſu affirmant, eum Bononiæ natum Anno 1450. 13. Novemb., ac proinde a natali ipſius die ad annum 1462. & diem 23. Junii, quos hæc Editio oſtendit, ſolum Anni duodecim effluxerunt. Ea autem ætate potuiſſe illum difficilem hujus Auctoris emendationem aggredi, incredibile eſt. Ad aliud igitur tempus Editio illa eſt transferenda, & Bibliopolæ error fuit. Confer Typographicæ artis Scriptores, & ipſum Orlandum Bononienſem, & quod ſuſpicamur non alienum a vero, fiet compertum.

(d) Multos egit annos in Græcia, quo profectus fuit Joannes Tortellius Arretinus Litterarum Græcarum addiſcendarum cauſſa, unde ipſius multas habemus Verſiones Scriptorum e græco in latinum ſermonem, & hoc Opus præclariſſimum de *Ortographia Dictionum e Græcis tractarum* inſcriptum Nicolao Quinto, cui erat acceptiſſimus, diemque ſuum obiit Romæ anno 1460. Fabritius Tom. IV. Bibliothecæ mediæ & inf. latinitatis lib. IX. pag. 153. tres numerat Editiones hujus Operis Romæ 1471. Vincentiæ 1479. Venetiis 1495. An prior illa Romæ ſit adornata, neſcio; mihi, omnibuſque obvia ſit hæc Malateſtianæ Biblioth. Veneta editio eodem excuſa anno per Nicolaum Jenſon. Illud tamen certum erit antiquiorem, Venetiis curatam fuiſſe Editionem illam anno 1495.

extremum marginem peregrinum in modum inſigne Malateſtarum Stemma auro illitum, multiſque coloribus vividis ornatum erigitur, atque ad ipſius latera duo viſuntur Camelopardales (e) vulgo *Giraffa*, Animal quadrupes ad equitandum, ipſique inſident duo Juvenes eleganter delineati. Hæc, magnificum eſſe Codicem, perbelle oſtendunt.

Illud tandem animadvertendum eſt, Editionem hanc non tempore, quo Malateſta Novellus noſtræ Bibliothecæ Exædificator extitit, in ea locatam fuiſſe, cum extremum clauſiſſet diem Anno 1465., & Editio in lucem prodierit Anno 1471. Sigiſmundo Arimini Principi oblata fuit, additoque poſtea ornamento jam deſcripto cum Elephante turrito ad multa ſignificanda, ipſe Princeps Muſeum Litterarum Fratris ſui Malateſtæ Novelli ea locupletavit.

ANECDO-

(e) Camelopardalis partim ex Panthera, partim ex Camelo eſt efformata, quo reſpicit Horatius Lib. II. Epiſtolarum. Epiſ. I.

Si foret in terris rideret Democritus, ſeu
Diverſum confuſa genus Panthera Camelo.

Et ab eodem Poetic. Epiſtola ad Auguſtum veluti ſymbolum humanarum rerum non cohærentium proponitur. De Camelopardali mentionem faciunt Varro de Lingua latina ad Ciceronem; Eliodorus Æthiopic. lib. 10. Dion. Hiſt. Rom. lib. 43. & Angelus Politianus Miſcellan. Cen. prima, cap. 3.

ANECDOTA

MSS. CODICUM HACTENUS DESCRIPTORUM,

ET ALIA QUÆDAM, QUÆ IN ERUDITORUM

CUJUSVIS GENERIS USUM

VENIRE POSSUNT.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ
ANECDOTA, ET ALIA
PLUTEI I. IN CODICE NUMERO I. POSITO.

MONITUM.

Editurum me ſequentem Tractatum de vita, & morte Religioſi Viri Galeotti Roberti de Malateſtis, pollicitus fueram in deſcriptione primi Codicis, Plutei I. pag. 4. adnot. (b). Propemodum poſtea id conſilium dimiſeram, quod Clarus Vir Garampius Nuntius Apoſtolicus apud S. M. C. litteras ad me dediſſet, quibus nunciabat, inſpectam a ſe eſſe Vitam quandam hujus ipſius Religioſi Viri Editam *Muriani* ſine anni, & Typographi indicatione, quæ hoc principium haberet: *a te glorioſo Dio per molti modi conforta nui, & ſue creature ingratiſſime, che ſforzando nui di cognoſcere li inganni del Mondo, e de la carne, e del Demonio &c.* Eademque his verbis clauditur: *invocando adjutorio ad eſſo Beato, per li meriti del quale fu mondata, e ſanata. La Feſta ſua ſi fa e di dece di Ottobrio.* Ex his enim intelligebam, Vitam, de qua a ſe viſa Vir ille doctiſſimus me monuit, Verſionem eſſe Veneta dialecto factam Tractatus, quem velut ineditum in lucem edere meditatus fueram. Memoratur a Cl. Mittarellio in Catalogo Librorum Editorum ſub annis 1488., & 1493. Una noſtri hujus Galeotti Italico ſermone ſcripta, quæ Vincentiæ impreſſa fuerat ſine anni nota ab Henrico a S. Urſo; eademque forſitan eſt hæc Vita, atque illa, de qua a Cl. Garampio acceperam, etſi ab alio Typographo, vel certe alio tempore, ac loco excuſa. Denique & anno 1610. Arimini (a P. Chriſtopharo Ordinis Cappucinorum Veruculenſi exaratam) editam comperi Religioſi, de quo agimus, Viri Vitam omnino perſimilem ei, quam noſter Codex habet, niſi quod illa Italico idiomate (neque tamen Veneta dialecto) ſcripta eſt; Codex vero noſter latine exaratam exhibeat. Hæc tamen non tanti eſſe tandem conſtituit, ut me ab edendo Tractatu, qui in noſtro Codice occurit, deterrere deberent. Certe enim, quas modo memoravi, puræ Verſiones ſunt ex Originali Latino Tractatu, quem noſter Codex ſervat, quique, niſi valde fallimur, ineditus ad hanc diem remanſit, nemoque eſt, qui non potius Originalia Opera, quam Verſiones, quæ minus fide dignæ interdum ſunt, legere malit. Cum igitur Tractatum heic damus; eique Monumenta quædam ad ipſum Religioſum Malateſtam ſpectantia, aliunde quam ex Codicibus noſtræ Bibliothecæ hauſta, ſubjungemus.

JESUS

Tractatus de vita, & morte Religioſi Viri Galeoti Roberti de Malateſtis Tertii Ordinis S. Franciſci Principis Arimani.

„ Glorioſus Deus quum multifariam, multiſque modis nobis ingratiſſimis „ creaturis ſuis ſuadeat, ut decipulis Mundi hujus & carnis, & Diaboli cogni- „ tis, & laqueolis vitatis, ad ipſum fragilis vitæ noſtræ terminum fixum tenda-

„ mus: Qui recte mirabilia, quæ cotidie in ſervis ſuis operatur inſpexerit, re-
„ cte noſcet. Clare cnnſtat, quod providentia illa gratioſa ſummi Opificis, ho-
„ mines preceteris creaturis ſuis hoc uno ditavit munere, ut cnmputes ratinnis,
„ & libertatis arbitrii poſſint, atque ſciant ejus ſupernam gratiam conſequi;
„ eamque ſi vnluerint demereri. Nullus enim tantæ temeritaris exiſtat, qui ſe
„ excuſandn dicat, nnn pnſſe prnpter negocinrum mundialium impedimenta, quæ-
„ que Altiſſimo placita ſunt nperari; poſſimus enim ſatisfacere, ſi vnlumus, &
„ ſeduln cnngruentes, & Spiritui. Clare cnlligi poteſt ex inſpectione beatæ &
„ benemeritæ felicis memnriæ *Galeoti Ruberti de Malateſtis Principis ARIMA-*
„ *NI*. Hinc prelati, hinc regulares, hinc Reges, & principes, hinc plebei di-
„ ſcere poſſunt, quali via, qun cale procedere poſſunt, nt & ſæculi negotiis
„ implicari valeant cannnice vivere ſæculn, & æternam conſequi vitam in fine.
„ Quis enim hominum periculnſinr, quam principnm & dominnrum ſtatus, &
„ præſertim in viro hoc? Hic enim juvenis, hic formnſus, hic potens dominus,
„ hic populn dilectus; Quæ omnia maxime ſuadent ad vicia lapſum. Quæ enim
„ de ejus ſplendida vita manifeſta ſunt, atteſtatione nnn indigent, ideo tacen
„ quantæ, & qualis animi cnnſtantiæ fuerit vir ille tam proſpera, quam adver-
„ ſa equanimiter tnllerando. Aden quod nemo hnminum atteſtari poteſt ejus
„ ſpectabilem faciem quantumcumque maximus & vitæ, & ſtatus periculis ali-
„ quali ſnre dimutatam formidine; in quibuſdam etiam & proſperis & placitis
„ vix ejus ſnre gravem indnlem in plauſum, aut riſum prorumpiſſe; quam ju-
„ ſtus, quam miſericors extiterit quantuſcumque caritate ardenti piam dextram
„ pauperibus (deeſt porrexerit); Clamnr populi, ac multivnx ululatus docent
„ clamantis VE VE nobis.

„ Nam patrem pauperum, refugium orphanorum, protector viduarum no-
„ bis abſtulit hec atra dies; hic ſe felicem reputans quod humiles pedes illos
„ ex devntinne tangere poſſet. Sed quia vir ille Dei tam prudenter, & occul-
„ te ſpiritualem ritum ducebat quod multa de ipſn nntabilia paucis pandita ſunt,
„ ne talia dona Dei ſopita, & incognita remaneant, expedit, ut aliqua de ejus
„ ſtupenda, ac mirabili vita dicantur. Et licet id tam eximii & cœlo & mun-
„ do viri facta recenſenda HIERONIMI tuba deberetur, tamen urentis carita-
„ tis punctus acculeo, hoc balbucienti incongruo ac deſnrmi calamo aliqua in-
„ ſeram, quæ certe oris relata veridici narrari poſſint.

De puerili ejus etate. Rubrica.

„ Vir ille electus ab ALTISSIMO, dum ſnret ætatis quinqne annorum,
„ vel circa, dua (ſic) quadam vice Magnus dnminus KAROLUS DE MA-
„ LATESTIS princeps ARIMANI ejus patruus, pnſt multorum nnbilium A-
„ ſtantium placita cnlloquia, peteret dicens. & tu ROBERTE quid velles tibi
„ dari, aut quali velles dignitate frui; verecundus obticuit; tunc replicans pa-
„ truus, dicas audacter, quid velles; Dei nutu dixit, vellem eſſe pauperem; id
„ ter interrogatus affirmando; & dum Aſtantes pueriliter eum deriderent, quod
„ vilia & feminea pnſtulaſſet SAPIENS PATRUUS dixit, quid admiramini,
„ forte deo inſpirante poſſet hic vitam ſibi pauperem eligere. CAEPIT enim
„ ut apparet uſque a pueritia vitam deſiderare pauperculam. Refert enim vene-
„ rabilis Nutrix ſua, quod aſſidue dum puer iret de ſero dormitum, per ſpa-
„ cium ſtabat in lecto dicens nrationes ſuas, aliter ejus nratinnes, & Pater no-
„ ſter antequam ipſum ſnpnr ſuperaret. Et quod mirandnm eſt multotiens vidit
„ ipſum jam dnrmientem, & mnventem dicendn pater noſter.

„ Atteſtans eadem, quod ſepiſſime inveniebat ipſum dormientem cum ma-
„ nibus ſupra pectus devote canzelatis.

„ Pa-

Digitized by Google

„ Patruus ejus vigila eura fovens filium beoedictum volebat continno puerum
„ ſecum in lecto cubare. Audite puritatem ſapienti ſagacitate præditam! Cum vide-
„ bat Patruum dormientem ſecrete ſurgeos indntus jacebat io tabula ligoea, ibi
„ manens uſquequo putaret patruum evigilari debere: deinde io lectum rediebat,
„ & cum devotus Patruus aotedictus omnia obſervans, jejunia jejunaret in qua-
„ dregeſima Saocti MARTINI faciebat puerum ſecum diſcumbere, & ſibi pro-
„ poni carnes comedere, nam teneram ætatem ſuam tale jejunium noo decebat.
„ Ille enim electus a Deo jam volens delicatum corpuſculum præbere auſterita-
„ tibus VOLENS & Quadrageſimam cuſtodire, diſſimulando carnes comedere
„ ſolum paoem manducabat, carnes occulte ſub menſa ſubiiciendo, & tam pru-
„ denti cautela quod quaſi nemo ſciebat. Adeo quod in illa beati MARTINI
„ quadrageſima, ſic fere per totam proceſſit. Sed quedam Venerabiles de domo
„ Mulieres id perpendentes, cum accedebant aliquæ vigiliæ vel quadrageſimæ
„ tales poſt prandium, & cœnam vocabant ipſum placite facientes cum eis eum
„ comedere piſces & olera, ex quo in menſa Patrui ſolum panem manducave-
„ rat. Raeſert & qnidam nobilis juvenis datus in ſocium dicto ſaocto puero
„ quod eum eſſet ætatis annorum decem vel circa, pluries reperierit ipſum dor-
„ mientem cinctum in ouda caroe quadam iſpida corda ex equiois ſetis cootexta,
„ qua venatores utuotur pro ducendis caoibus, quam cordam ipſe ſocius vi re-
„ movebat a puero; duxit ætatem ſuam puerilem, & puberem gravibus decora-
„ tam moribus, & oe dum io puerilibus & vaoitatibus delectabatur, ſed ſæpe
„ cooſuebat ſe ſolum ad PARTEM loci trahere, tumultum obloqueotium cu-
„ rialium evitando, & videbatur tacite aliqua ſua devota dicere. Io decimo
„ octavo ætatis ſuæ anoo patruus ipſum matrimooio copulavit, quod novit Al-
„ tiſſimus, quantum diſonum ſuit ab ejus angelico propoſito, ſed Patruus inſcio
„ Juvene rem ad effectum traxit in tantum, quod opportuit, illum obedien-
„ tiſſimum formidabilis ei Patrui obedire preceptis.

De vita ejus poſt ſumptum Dominium.

„ IN DECIMO octavo ſue etatis aono VIR ille DEI ob mortem ejus
„ Patrui per beatiſſimum Domioum MARTINUM PAPAM quintum conſtitu-
„ tus Saocte eccleſie VICARIUS ſimul cum duobus ſratribus ſuis parvulis ARIMA-
„ NI CAESENE FANI, & aliarum Civitatum, terrarum, & oppidorum regimeo,
„ & principatum aſſumpſit, ſtatus ac regimiois ſui, & parvulorum ſratrum, ut
„ boous pater oous benigne portando. Poſtquam eoim vir ille Dei liber a ti-
„ more, & obbedieotia patrui ſuit, cepit delicatum corpus gravibos diſciplinis
„ afficere, & auſteritatibus cruciare. Taceo vigilias, jejuoia & oratiooes; nam
„ omoes penitus vigilias, & jejunia ab eccleſia inſtituta & alia plura ſervabat,
„ oiſi infirmitates aliquæ ei valde placite ſuaſiſſent oppoſitum. Officium canooi-
„ cum more quorumcumque probatorum religioſorum devote diceodo, & dico
„ cum tanta gravitate, maoſuetudine & devotione quod, relatu plurimorum dei
„ ſervorum quandocumque illuc accedeotium, nulla peoitus Religio nbi devotius
„ divinum celebretur officium. Et oimirum, nam atteſtante conſortio ejus Spi-
„ rituali inſraſcripto, quod ab eo percepit, ſepe devote io hora matutioali VO-
„ CABATUR compulſatione hoſtii cameræ ſuæ & dare vocem audiebat: ſurge
„ ſurge fili, hora eſt. Et hoc ei ſepiſſime contingit, ſed oumquam ſcire potuit
„ unde talis vox procederet. Sed quedam ſecreta didici quod nullateous dimit-
„ tenda ſunt. Vir ille a Deo benedictus aſſumpta corda ex ſetis equinis contex-
„ ta in ouda caroe cautus & quodlibet brachium vinctus geſtabat, & hoc aſſi-
„ due ſecit uſquequo habere potoit Cilicium ordinatum iſpidis ſetis cootextum,
„ quod audivi certe ultra animum geſtaſſe cootinuo. LECTUS ejus erat, &

 „ conti-

„ continno fuit per annum quedam tabula lignea, quam ſub linteamine ponebat
„ ſuper pluma occnlte, ſuper qua inductus ſua lapſa membra pauſabat.

„ Mirabile hoc attende; panlo poſt ſumptionem regiminis pluribus vicibus
„ viſionem accepit, quod filius beati FRANCISCI futurus eſſet, quod vir pru-
„ dens in mente ſua diſcntiens putabat illuxionem fore diabolicam. ARGUMEN-
„ TANS id fieri non poſſe propter impedimentum regiminis, & quia erat Ma-
„ trimonio copulatus. Tamen hoc ei per tempus multotiens contingit, ipſe ve-
„ ro dubitans, ut dictum eſt, ſæpe oravit, & per Dei ſervos orari fecit pro
„ certitudine viſionis hujus.

„ Quadam enim nocte, dnm in orationibus vigilaſſet, & ſedendo ſolus
„ quieſceret, ecce ipſo vigilante apparuit ei Fraterculus quidam ex ordine beati
„ FRANCISCI cum habito toto paupero, & lacerato quem videns pavefactus
„ ſe ſignavit ſignaculo Sanctæ Crucis, dicens quis es tu? Tuus pater, dixit,
„ ne timeas; ſum FRANCISCUS, veni ad te ut te certificem de viſione tua;
„ quod tu futurus es meus filius; ipſe & ſe ſignabat, & Pater ipſum confortabat
„ id affirmans ei. Vir Dei ASSUMPTIS avitis viribus cum magna reverentia
„ dixit ROGO PATER ſi hoc verum eſt quod ſignum aliquod in per-
„ ſonam meam oſtendas, quo certificari poſſum de hoc quod mihi dicis, tunc
„ FRATER ille ſubito evanuit; Et ſtatim apparuerunt quinque magnæ plagæ
„ in corpore viri ante in pectus, & poſt terga, magnam ſanguinis, & ſaniei quan-
„ titatem emitentes, quæ ipſum tam intenſo dolore gravavit, quod videbatur
„ quaſi deficere. Hæc vulnera paſſus eſt tota illa die, adveniente ſero vulnera,
„ ſive plagæ evanuerunt, & liber remanſit, ac ſanus, & retulit mihi ſpiritualis
„ ejus ſocius, ac frater in regula, & coadiutor in divinis officiis; poſtea vidiſ-
„ ſet camiſiam, quam tunc ſuper cilicium portabat, ſanguinolentam, & tabefa-
„ ctam in loco plagarum; quod vir dei videns magno ſtupore territus pruden-
„ tiſſime putabat ſuper eo, & timens illuxionem fore. Et pluribus orationibus
„ ob id factis, & conſultis Confeſſoribus ſuis, tandem dimiſſa dubitatione, quo-
„ modo poſſit effici frater exiſtens uxoratus. Altiſſimus ipſum inſpiravit, quod
„ poſſet uxoratus tertium ordinem beati Franciſci ſuſcipere, quod & ſui Confeſ-
„ ſores ortati ſunt, & id mandavit executioni. Nam in die feſto beati patris
„ FRANCISI anni 1431. in ſua devota Capella ſuſcepit habitum benedictum
„ noſtri Tertii Ordinis me preſente. Obmittendum non exiſtimo quomodo Dominus
„ noſter Jeſus Chriſtus ob preces beati PATRIS NOSTRI FRANCISCI vo-
„ luerit dictum ſuum filium adhuc in carne viventem aliquali caeleſti recreare
„ dulcedine. Quadam enim vice dum in Capella ſua in orationibus eſſet, ecce
„ ad inſtar patris FRANCISCI apparuit ei SERAFICUS, ipſumque tali affe-
„ cit dulcedine, quod collocans corpus ſuum, per ut pingitur beatus FRANCIS-
„ CUS, quando ſtigmata recepit, adhærens muro Capellæ devenit in extaſim.
„ Contingit quod vadens ad capellam qnædam venerabilis, ac ſpiritualis, & for-
„ te beata foemina ſoror noſtra reſpiciens ipſum ſic manentem, ipſum noluit im-
„ pedire, ſed expectabat videre quod ſequeretur: & retulit per horas ipſum
„ expectaſſe antequam rediret ad ſenſum. Cum enim ſpiritum reaſumpſit plo-
„ rans, & quaſi reviveret reſpirans pluries dixit erga mulierem. O Mater quan-
„ ta & qualia vidi, o, qualia ſenſi. Deinde aſcendit quam melius potuit ad lo-
„ cum chori Capellæ, & ibi ſatis manſit cum tot & tantis lacrimis, & ſuſpiriis,
„ quod erat compaſſibile, ſe humilians, & indignum peccatorem appellans: Ste-
„ titque circa tres dies attonitus non audens ambulare, ne caderet. nam cum
„ reſpiceret, videbantur oculi ejus videre omnia plena ſcintillis lucis, adeo quod
„ nihil clare intueri poterat. Haec enim duo notabilia a conſortio ſuo ſpiritua-
„ li didici quia qui mihi poſt mortem illius benedicti recitavit, & dum inter-
„ rogarem antedictum ejus ſocium, quomodo hoc noverit, dixit mihi, quod

„ hoc

„ hoc ſeotiens ab illa venerabili muliere, ipſum virum deì quadam vice eoegit,
„ ut ſibi hoc patefacere vellet, caritate, amore, & ob obedientiæ reverentiam.
„ Erat enim tunc ſocius prior inter eos & ei poterat præcipere.

„ Nam, ut eſſent ſubditi Sanctæ obbedientiæ, viciſſim de tempore in tem-
„ pus unus ex eis erat major inter eos, alius vero obediens. O Humilitatem
maximam VIRI!

„ Sed oportuit quod ipſe ſocius firmiſſimis promiſſionibus promitteret id non
„ manifeſtare, & ſic ipſo Viro Dei vivente, ſocius ejus numquam manifeſtavit.
„ Predictus enim conſocius ejus, ex quo effectus eſt ſocius, qui tunc erat mi-
„ niſter regulæ, timeos; ne auſteritates obeſſeot Viro DEI ad vitam, præce-
„ pit quod cilicium omnino dimitteret. Et ſic dimiſit; tamen cordulam ex ſetis
„ reaſumpſit, & ipſam continuo portabat: ſecitque ipſe conſocius dimitti lectum
„ tabulæ, & voluit, quod dormiret in Lecto, ſed raro dormiebat: quia ut plu-
„ rimum ſuper paleas inductus; & quia ex nimia vigilia, & infirmabatur, di-
„ centibus medicis, quod ei opportunum erat dormire per ſeptem horas ad mi-
„ nus, ejus cooſocius coegit eum ad dormiendum, ſive ut dormire conaretur ſe-
„ ptem horis cum dimidia, ſed ut dixi inductus dormiebat, & camiſiam laneam
„ portabat. O ſelix ſocius tam angelici viri, atque obbedieotiſſimus ille humili-
„ ter aquieſcebat.

„ Nec me extendo quantum vigili, ac attenta devotione circa officium di-
„ vinum, & Miſſas in capella ſua celebranda attente vacabat cum ſollemnitati-
„ bus maximis, & merito. Nam Capella illa erat ornata multis notabilibus Re-
„ liquiis, & ex ſpinis coronæ Domini valde mirandis. Refert eoim Socius ejus,
„ & bona fide dignus, quod contingit in civitate ARIMANI, quod quidam pau-
„ perculus obſeſſus a Spiritu immundo, & contiouo per plures dies die noctuque
„ clamabat alta voce eum tam diris & terribilibus ululatibus, quod erat quod-
„ dam compaſſibile, & non ſinebat vicinos aſtantes dormire de nocte, & erat in
„ loco, quod audiebantur voces de domibus curialibus viri DEI. Motuſque com-
„ paſſione dixit erga ſocium, ſrater volo quod videamus ſi DOMINUS NO-
„ STER IESUS CH. meritis paſſionis ſuæ & coronæ ſanctiſſimæ dignatur iſtum
„ miſerandum liberare a manibus hujus crudelis ſpiritus ipſum tam crudeliter ve-
„ xantis. Mane ſequenti confeſſi propria peccata Vir DEI, & ſocius cum maxi-
„ ma devotione accenſis lumioaribus, acceperunt unam ex ſpinis Coronæ DOMI-
„ NI, & euntes ad quandam feneſtram prope Capellam, unde voces audiri po-
„ terant demoniaci, ſignavit vir dei cum tabernaculo, ubi erat ſpina verſus lo-
„ cum ubi ille clamabat. Et ſacto ſignaculo Sanctæ crucis cum dicta Spina ver-
„ ſus illam partem, ſubito ille clamans obticuit, & liberatus eſt, propter quod
„ viri DEI gaudentes gratias egerunt Altiſſimo. Circa matrimonialem copulam
„ audivi a quodam ex Confeſſoribus ſuis, quod oportebat, implere virum Dei
„ ex onere conſcientiæ ad reddendum debitum uxori juvenculæ; & audio quod di-
„ cebat, quod prius vellet aſperrime torqueri, quam ad carnalem devenire co-
„ pulam. Tantum eoim Sanctiſſima caſtitas ei placebat, quod & putabat offeo-
„ dere DEUM in matrimoniali eopula. Mos ejus erat, quaſi omni ebdomada,
„ & frequentius confiteri peccata ſua, & ſæpiſſime ſumere corpus CRISTI, quo-
„ tidie ex ordinato præcepto faciebat paſci tres pauperes, ſimiliter tres ſaciebat
„ adduci in ſecreto domus qualibet ſexta ſeria, quibus diſcumbentibus ipſemet
„ ſerviebat, eorum pedes prius lavando devote, & lotos quantumcumque ulce-
„ ratos oſculabatur, & humilitate maxima. Sed illa ſumma devotio erat, quando in
„ Die caene DOMINI duodecim pauperes, qualeſcumque ſorent, adduci ſaciebat,
„ aliter precipiebat. Ipſe ejuſque ſocius ſpiritualis pedes eorum lavabant, & lo-
„ tos oſculabantur; Et vidi ego, & plures ootabiles viri, quod ille benedictus
„ ad hos lavandos adherebat, qui magis tabefacti, & marcidi apparebant, oſcu-

„ la

„ la minime abbhorrendo; ſacerdotibus interim mandatum legentibus; multa,
„ & notabilia, & devota in vita ſua ſervabat, quæ vidi, & audivi a ſocio.
„ Ipſe enim ſocius ſæpe audiebat ipſum in tam magnis fletibus, & ſuſpiriis quod
„ erat mirabile, & foret longum narrare.

„ Sed hoc colligi poteſt, & ſæpe conſiderari quod nunquam minima parte
„ non remanſit, nec preteribat, quin utilia aliqua faceret in Status honeſto, &
„ ſancto regimine, aut in divini officii celebratione, ant in orationibus, ant in
„ ſacrarum Scripturarum ſtudio; bene pntent familiares, & caeteri, quod vir
„ ille DEI numquam audiebatur nedum laſciva loqui, ſed nec inutilia, nec o-
„ cioſa verba proferre. Et multotiens interrogatus quare tantæ taciturnitatis e-
„ rat, & quare non delectabatur cum civibus, & familiaribus magis colloqui, &
„ aliqua placita dicere more aliorum dominorum.

„ RESPONDEBAT non bene eſſe loqui, & perloqui maxime, maxime
„ ubi fructum verba non parerent, & in eo amitteretur. Et quidquid per alios
„ loqueretur, locutiones ſuæ ſemper redibant in ſpiritualia, & exemplaria ver-
„ ba, & id temporis, quo pro neceſſitate naturæ dormiebat ſibi videbatur otio
„ tradidiſſe. Sicut in Vere palmites arbor, & virgulta pululat; ſic de viro
„ DEI quotidie pululat, & aperiuntur ſecreta, & non multis pandita, pia, &
„ exemplaria geſta: poſt hujus opuſculi primam ſeriem mihi confirmavit quidam
„ venerabilis ſervus DEI, qui ſecretorum ſuorum conſcius ſatis fuit, apparitionem
„ fratris & ſerafici veram eſſe, & etiam ſibi notum fuit.

„ Sed de ejus ſervida caritate, & ardenti deſiderio infirmos viſitandi quae-
„ dam nuper ſenſi, que vir DEI ſecreta tractabat, ne foret cauſa ſcandali, &
„ murmurationis ſuorum. Cauſa enim murmuris fuit quia nobiles & familiares
„ ſui videntes ipſum tam ſervidum ad vitam ſpiritualem dubitabant, & time-
„ bant quod dimitteret regimen, & dominium, & clam arrepta fuga, intraret
„ heremum vel regionem aliquam; dicitur per multos, quod id executioni man-
„ daſſet, niſi confeſſores ſui ipſum feciſſent conſcium de ſcandalis, & forte ſta-
„ tus illius ruina ex inde ſecuturis: propter quod ex oppoſitum erat ſuis fami-
„ liaribus ipſum virum dei converſari cum perſonis ſpiritualibus putabant enim
„ quod homines ipſi ſuaderent id quod Sancti Spiritus gratia ipſum infundebat.
„ Iu Civitate ARIMANI fuit quædam paupercula, quæ vocabatur Maria a pla-
„ gis, ſive plagata, nam per octo annos, vel circa ſtetit continuo jacens in le-
„ cto, & non valens niſi quantumcumque per alios movebatur de loco ad lo-
„ cum ſe movere. Erat enim tota vulcerata, & ejus terribilibus vulneribus, &
„ tam profundis, quod profundabat ad interiora. Saepe enim videbatur, quod per
„ vulcera ſtillabat vinum & paſtus immediate poſt cibi ſumptionem; hæc fuit vere
„ martir. Nam cum tanta patientia, & devotione vitam hanc duxit infirmam
„ quod fuit mirabile: peſſpicaciſſimos enim ſpirituales ſenſus habebat. Ipſa nam-
„ que in colloquiis ſpiritualibus tam egregie loquebatur, quod non mulierculæ,
„ ſed ſapientiſſimi viri ſermones cenſeri potuiſſent. Hanc vir dei ſummopere di-
„ ligebat, & ſaepe viſitabat. Sed ut tolleret ſuorum murmura, de nocte clam
„ ſumpto ſocio ibat ad dictam pauperculam ipſamque viſitabat, & conſolabatur,
„ cum ea plura ſpiritualia colloquia tractando, non abbhorrens ipſam vulceratam
„ videre, tangere & sibi mederi çum humilitate maxima, didicitque arden-
„ ti caritate unguenta componere qui propriis manibus componebat. Poſtmo-
„ dum adveniente nocte ferebat unguenta, & paniculos, ſive petias ad meden-
„ dum, & ipſi medebatur dulciter, ipſam hortans ad patientiam amore Domini
„ N. J. C. Fuit & quidam Hyſpanus, qui patiebatur maximum fluxum ſangui-
„ nis in imis partibus anterioribus, qui ſic infirmatus apulit ARIMANUM, ve-
„ niens ab Urbe, & de Terra Sancta, quem cum vir DEI comperit, fecit
„ ipſum collocari in quadam domo non multum diſtante a Domibus ſuis curia-

„ libus

„ libus, hnnc ſaepiſſime viſitabat. Attende in fervorem Caritatis. Quadam vi-
„ cè eo tempore, quo ſuper cilicio portabat camiſiam lineam dum viſitaſſet hunc
„ Hyſpanum, videns ipſum carentem paniculis ad percipiendum ſanguinem ſtil-
„ lantem, vadens in partem domus, exutus camiſiam lineam ipſam laceravit, &
„ tradidit in fruſta infirmo ipſum abluendo, tergendo, & fovendo dulciſſime.
„ Conſuevit vir dei in Sexta feria viſitare quaedam indulgentiarum loca cum
„ paucis ex familiaribus, & eundo, vel redeundo manifeſte intrabat quædam
„ hoſpitalia, familiares extra relinquens viſitabat pauperes, & infirmos, ipſos
„ tangens, fovens, & confortans, eiſque ex imo corde compatiens; & refert ille
„ ſuus nobilis jam conſocius antedictus, ac & alius nobilis ſocius, & ſibi fidus,
„ pluries vidiſſe quando tangebat, tergebat, & lavabat ulcera infirmorum cum
„ verbis blandis, & compaſſibilibus, non ſecus quam ſi genitoris ſui infirma
„ membra curaſſet. Ordinabat, quod in loco occulto domus ſuæ per devotam
„ uxorem ſuam fiebant fercula delicata, & ſoſtentabilia, ipſamque deinde mit-
„ tebat infirmis, & vina precioſa, & aromata, & queque neceſſaria; plures e-
„ nim certe neceſſitate periſſent, niſi ejus propiciatus caritas ſubveniſſet. Si enim
„ perſonaliter viſitabat infirmos, & pauperes putandum eſt quod eis in oportu-
„ nis ſubveniebat, ideo ad hæc non me extendo. Nam magis eſt viri humilitas
„ quam opum diſtributio conſideranda. Quid plura? certum eſt quod non lice-
„ bat ei ſe dejcere, & vilipendiis tradere propter principatum, in ſecretis collo-
„ quiis deteſtabatur principatus ſarcinam non aliter quam quiſque ſenſualis ca-
„ lamitates maximas abbhorreret. Tunc mente jubilans compreſſuras, vel infir-
„ mitates ipſum pati contingeret. Ex eo tempore quo paſſus eſt fiſtulam in imis
„ partibus ipſum valde gravantem, a qua demum per ſuorum curam, & inſtan-
„ tiam ſibi mederi liberatus eſt; delectabatur, & gloriabatur in exercitio infir-
„ mitatis illius, ut in ipſo inhabitaret virtus DNI. N. J. C.

DE MORTE VIRI DEI.

„ Dicitur quod quidam dei ſervus, quem cognoſco, predixit viro DEI
„ circa quattuor menſes ante ejus obitum, quod prepararet ſe & vacaret circa
„ facta animæ ſuæ; nam de proximo oportebat ipſum pati mortem, aut exi-
„ lium. Cui Vir DEI ſatis fidem adhibuit. Nam alias idem Dei ſervus ipſi
„ viro DEI vera prædixerat & ab inde in antea omni die ſemel vel bis confi-
„ tebatur peccata ſua & pluries dixit cum aliquibus ex familiaribus alacriter lo-
„ quens ſe fore proximum morti. Et quia cœpit infirmari infirmitate, qua
„ mortuus eſt, dixit uxori ſue non evaſurum ab infirmitate illa, & quod id be-
„ ne ſciebat. exeunte menſe ſeptembris ann. 1432. vir DEI infirmatus eſt febre
„ continua, & ſic infirmus ſtetit circa ſexdecim dies cum devotione maxima.
„ Continuo officium uſque quo potuit dixit, & cum deficeret quod dicere non
„ poterat faciebat ipſo audiente dici. Refert Spiritualis ejus ſocius quod ante
„ infirmitatem colloquens de morte ſua dixit ei; o Pater, & Frater: quantum
„ gratias mihi preſtaret ALTISSIMUS, ſi contingeret me diſcedere ab hac
„ vita infra dies ſollemnitatis beati Patris noſtri FRANCISI? Quod benignus
„ pater exaudivit. Nam die decimo menſis octobris in ortu ſolis infra octavam
„ beati Patris noſtri FRANCISCI vitam terminavit nondum finito XXII. ſue
„ etatis anno. Vere condecens hora fuit tranſitus viri DEI. Nam ſicut lux
„ ſolis adventu fugatis tenebris illuminat orbem, ſic lux & gratia DEI adve-
„ niens eum creaturam ſuam vocavit; Beata anima relictis hujus vitæ & carnis
„ inepte tenebris radiavit ad ethera. Non expedit, quod me extendam cum
„ quali devotione ſacramenta ſumpſerit Eccleſiæ. Sed quia in ejus tranſitu que-
„ dam. valde mirabilia viſa ſunt, quibus deberet cor uniuſcujuſque, niſi forte

„ lapi-

„ lapideum ſoret terrore concuti. Quedam ex eis que contigerunt hic narrabo
„ quam melius potero divina inſpirante gratia. Vir Dei per triduum ante mor-
„ tem quantacumque preintenſa ſebre videbatur vacillare, & que ſanus tractabat
„ ſibi repreſentabantur. Nam pœnitus ſermones ejus erant de verbis Sacre Scri-
„ pture, hymnos, & eccleſiaſtica quedam cantabat, & pſalmos proferebat. Et
„ in ſanum intellectum revertens, & ſæpe cantabat hymnos GLORIA in excel-
„ ſis DEO, TE DEUM laudamus, & ſimilia. Ordinavitque & antequam ve-
„ niret ad extrema, quod cum ſoret in extremis legeretur pſalmus Athanaſi --
„ Quicumque vult ſalvus eſſe -- & quod diſtincte & attente legeretur ut ipſe in-
„ telligere poſſet, & hoc dixit velle propter temptationes, quas demones im-
„ mittunt de fide in extremis, & ſic factum eſt. Invocabat enim Dominum Je-
„ ſum cum devotione, quali putare potes. Dicunt enim ſocius ejus ſpiritualis,
„ & venerabilis ſerva Dei ſoror Michelina paupercula ordinis Sancti Auguſtini,
„ qui aſſidue prope ipſum erant, & alii Religioſi viri quod per totam noctem
„ ultimam vitæ ſuæ viſus eſt ſtare in maximis contemptionibus. Sed quia jam
„ lingua balbutiebat non aperte in totum poterat loqui, ſed bene, & certe cogni-
„ tum eſt per omnes adſtantes ipſum ſore ſani intellectus. Nam ſe vertebat ad
„ loquentes & aliqua dicebat, & annuebat ad propoſitum, tamen per duas horas
„ ante ejus obitum cæpit aliquando terribilis vultus monſtrare, poſtea clarificabat
„ viſum, & conabatur ſortiter loqui, quaſi diſputaret, & contemptioſa verba
„ proſerre vellet.

„ Et inter cætera videbatur quod ſibi dubitationes immiterentur de Cruce
„ per demones, quam ibi habebat ante faciem. Ipſe robuſte reſpondebat ſatagens
„ loqui, & multa verba dicebat, & nominabat Conſtantinum, & Sanctam He-
„ lenam ejus matrem. Montem ubi ſuit Lignum Crucis, mortuum ſuſcitatum,
„ & multa alia, que ſunt in inventione Sanctæ Crucis, & recitabat victoriam
„ habitam contra exdram, & exaltatione Sancte Crucis. Benedicta ſerva Dei
„ Soror MICHELINA, & alii affirmabant, & dicebant cum eo ſic ſuiſſe veri-
„ tatem prout ipſe dicebat de certitudine ſancte Crucis. Ipſe gaudens reſpiciebat
„ eos, & verbo, & actu gaudenter affirmans, & ſic multum locutus eſt, &
„ poſt multa verba cæpit gaudere & extollere manus in altum dicens gaudenter
„ pluries VICTORIA VICTORIA amplectens ſtricte Crucem, & oſculans. Po-
„ ſtea per aliquod ſpatium cepit terribilem ſaciem demonſtrare, & videbatur ali-
„ quem velle expellere cum manibus, dicens pluries vade vade, nihil habes hic,
„ vel ſimilia verba. Et tunc Soror MICHILINA ortans ipſum ut pugnator ſor-
„ tis extiterit, domine ſpue in viſum illorum maledictorum, qui te moleſtate
„ volunt. Ipſe vero ſpuere conabatur, poſtea cepit letifieri in viſu, & gaudere,
„ & multa conſolatoria verba dicere. Inter cetera extollens manum gaudenter
„ dixit, ecce video caelos apertos, certe atteſtantibus ſocio & ſorore predictis,
„ & dum Soror MICHELINA ipſum exortabatur ſemper ipſam grato viſu exau-
„ diebat, & demum poſt aliquod ſpatium, & poſt aliud prælium cum ſacie gau-
„ denti, qui ridens obdormivit in DOMINO.

„ Retulit mihi conſocius ejus ſpiritualis, quod ipſe vir DEI magno fervo-
„ re deſiderabat pati martirium, quod vere putavit fieri quia aliqui in civitate
„ ARIMANI contra ipſum conjuraverunt. Sed non placuit Altiſſimo. Nam mi-
„ rabilis ſuit evaſio ſua; & revocatus fuit per populum in dominium per con-
„ juratos arepta ſuga. Sed Miſericors Dominus, qui fidelium ſuorum vota be-
„ nignus exaudit ipſum Martirem eſſe dignatus eſt. Namque nocte illa ultima
„ tot & tantas terribiliores penas, ac preſuras pati viſus eſt, quod vere
„ martirem poſſumus ipſum reputare.

„ Tacendum non puto aliter, reputo humilitatem maximam viri, qua
„ ſuum ordinavit ſunus, & corpus voluit humili modo recondi: precepit enim

„ corpus

Digitized by Google

„ corpus ejus ſolummodo indui ſola tunica viliſſimo panno facta, cum unn bire-
„ to uſque ad aures more Fratrum in capite abſque camiſia, vel aliis indumen-
„ tis, & deſcalciatus; juſſitque corpus ejus nullatenus ſub lapide tegi, ſed ſim-
„ pliciter fieri ſoveam in medio cimiterii in loco Minorum, & ſub terram mo-
„ re pauperum ſepeliri cum quattuor cereis, precipiens quod nullus ob ejus mor-
„ tem indueretur nigro & ſic factum eſt, ut precepit, & ſepultus eſt in medio
„ cimiterii ante portam majorem Eccleſiæ Sancti Franciſci. Ad laudem omni-
„ potentis DEI, & gloriam Beati Patris noſtri FRANCISCI erga filios ſuos
„ benigni & propitii. (a)

LAUS DEO AMEN.

Monumenta hæc ſunt, inter quæ ratione præſtantiæ, ac temporis principem tenet locum Breve Eugenii IV.

Anno 1431. Maii
Galeoto Roberto de Malateſtis
Eugenius PP. IV.

„ Dilecto filio ſalutem &c. Cum nobis religioſum vitæ tuæ propoſitum, ac
„ ſanctimoniam nonnulli retuliſſent, lætati ſumus in hiis, quæ dicta ſunt No-
„ bis. Cur enim non magnopere lætari quiſque debeat vicem tuam, cum ve-
„ ritas dicat: gaudium eſſe Angelis ſuper uno peccatore pœnitentiam agente?
„ Non enim hominis ſæculi curis impliciti, ſed Religioſi Monachi perſonam te ge-
„ rere affirmant; quamobrem ſi hanc ſanctiorem vivendi normam ita ſectaris,
„ ut tuos, tuæque curæ ac ſollicitudini commiſſos non negligas, dicemus una cum
„ Domino ac Redemptore noſtro optimam te partem elegiſſe, quæ abs te num-
„ quam auferatur. Ceterum vide, quæſo fili, ne dum pietatem ipſam cum Re-
„ ligione colere pergis, in impietatis labem incurras. Eſt enim ut noſti omnium
„ virtutum origo, ac fundamentum Caritas, quæ fere aliud nihil eſt, quam Dei
„ & proximi vera dilectio. Sed qui alteram ejus partem amplectitur, alteram
„ deſerit, caritatem non habet, ſine qua quis contemplativam ſe vitam adeptum
„ eſſe audeat affirmare. Unde veritatis ipſe Magiſter, cujus omnis actio viven-
„ di nobis exemplum eſt, & ſi aliquam Vitæ partem ſupernæ contemplationi
„ dederit, miniſterium tamen ſuum, quod complendum ei mandatum fuerat,
„ numquam deſeruit. Nos vero, qui Omnipotenti Deo Auctore paſtoralem Apo-
„ ſtolicæ Sedis curam gerimus, ſi amiſſa publica, atque univerſali fidelium ple-
„ bis ſollicitudine Monaſterium colentes, orationi, & contemplationi dumtaxat
„ incumberemus, quæſumus, quis nos Paſtoris, ſeu Epiſcopi nomine dignos ar-
„ bitraretur? Qui vero adeo humanarum neceſſitudinum vinculis ſoluti, & expe-
„ diti ſunt, ut cum de ſe quidvis diſpoſuerunt, negligentiæ ſeu impietatis accu-
„ ſari non queant, ſi tamen obmiſſis omnibus, ſolam divinarum rerum, & fu-
„ turi Sæculi curam induunt, multa quidem laude digni cenſendi ſunt. Quamo-
„ brem commendamus in Domino ſanctum propoſitum vivendi tuum, dum tu
„ conſerves modeſtiam, temperantiam, ut dum tibi prodeſſe cupis, multis inju-
„ riam non inferas, qui cum ſua aliis ſubtrahunt, & qui unicuique jus ſuum
„ non reddunt, eodem fere in vitio ſunt. Potes enim ſi ſapis; ſapies autem ſi
„ voles, & ſi ut facis in Domino ſpem tuam pones, utrique dare operam, a-

(a) Quamvis ſuppreſſo Auctoris nomine occurrat in Codice Tractatus iſte *de vita & morte* Roberti de Malateſtis; attamen, quæ in eo deſcribuntur, Ordinis mei Alumnum eſſe oſtendunt. Si ſcire aveas, quiſnam fuerit is S. Franciſci Alumnus, multa Mſſ. hæc referunt: *ut in ejus Vita a Patre Nicolao ejus Teologo deſcripta videre licet.*

„ ctioni videlicet, & contemplationi. Omnia ſuum habent tempus, & cum commiſſis curæ tuæ populis jus dederis, negotia aliqua tractaveris, aliqua Viris bonis Miniſtris tuis tractanda commiſeris, tunc te ad orationem divinarumque rerum meditationem confere. Dein (ſic). Rurſum viciſſim eandem curam recipere. Sunt præterea dies Feſti, divinoque potiſſimum cultui dedicati, noctes, & nonnullæ temporum partes, quas prudens rerum indagator eligere facile intelligat, qua ſane diſtinctione, & moderatione ſervata, utrique rationi ſatisfacias, utrique deſervias, tibique demum, ac tuis morem geras, quod ſi feceris; non autem, ſi prudens eris, id te facturum ambigimus, erit id quidem in conſpectu Altiſſimi acceptiſſimum, neque apud homines ampliſſima laude, gloria, & benevolentia defraudaberis &c. &c. (b)

In Pergamena inſtar rotuli oblonga, cujus latitudo eſt quattuor digitorum, quæ aſſervatur etiamnum in tubo laminæ attenuatæ apud F. F. Min. Conventuales Arimini hæc inter cetera habentur.

„ Eodem omnino tempore (ideſt Eugenii IV.) vivebat in alio Conventu tria circiter miliaria longe ab Urbe Arimini ſupra montem Paradiſi (nunc Conventus Eremitarum vulgo *dei Gerolmini*) nobis, Tertiariiſque noſtris a Carolo Principe dato, Galeottus Robertus, ejuſdem Caroli Nepos, Paodulphi, & Alegræ Brixianen. filius licet ſpurius, Frater legitimatus D. Sigiſmundi, cui Galeottus idem ſuum Principatum renunciavit, ibi angelica potius quam humana vita uſque ad obitum ducens in amplexu Domini ad gloriam tranſiit decimo Octobris MCCCCXXXII. cujus corpus Ariminum delatum ad hæc uſque tempora ante Fores Eccleſiæ jacet miraculorum virtute, & ſanctimonia illuſtris (c).

Ex

(b) Ex Lib. XI. Secr. Eugenii PP. IV. pag. 4. inter Brevia Menſis Maji Anno I. Hoc Breve tranſcriptum accepi a Cajetano Marinio altero ex duobus Romani Apoſtolici Archivii Præfecto, viro erudito, & ſtudioſo, mihique antiqua conſuetudine conjuncto.

(c) Ex his multa eſſe colligenda videntur ad ea firmanda, quæ verti ſolent in dubium. Sunt, qui exiſtimant, ſupra Montem nomine Paradiſi deſignatum, ſolos Ordinis mei Tertiarios vitam degiſſe pœnitentem, non autem Alumnos ipſos S. Franciſci Min. Convent., ac proinde Scriptorem ex Noſtris in Mſ. inſcripto *Provincia Bononiæ* pag. 207. hæc congeſſiſſe. *Mihi dicendum remanet, quod Galeottus Robertus Pandulphi Malateſtæ Filius .... obtinuit a Carolo ejus Patruo aliam Eccleſiam Virgini Mariæ dicatam in ſublime Clivi Covignani ſub titulo Paradiſi, & adnexis propriis domibus Conventum ædificavit, quem Minoribus Conventualibus de Arimino donavit, ibi dictus Galeottus, nec non Frater Angelus ejus Socius habitu Tertii Ordinis S. Franciſci induti inſimul convixerunt ſanctam vitam ducentes non ſine gravi pœnitentia, & jejunio, uti plurima miracula, quæ dictus Galeottus & vivens, & mortuus patravit, comprobarunt, ut in ejus Vita a P. Nicolao ejus Theologo deſcripta videre licet &c.* Jam vero ſi in laudata Chronica legitur: *Eodem omnino tempore ... vivebat Robertus in alio Conventu ... nobis, Tertiariiſque noſtris a Carolo Principe dato*, liquido conſtat Fratres Minores Conventuales Sancti Franciſci una cum Tertiariis ejuſdem Ordinis Paradiſi locum incoluiſſe. Eo vel magis, quod in eadem pergamena paragrapho præcedente memoria extat, qua oſtenditur ab anno 1396. Minores Conventuales habuiſſe Conventum appellatum *delle Grazie*, qui diſtat a dicto Covignani loco unius miliarii ſpatio, ac proinde nil veroſimilius, quam Religioſos noſtros Conventu ædificato ibi acceſſiſſe, moramque traxiſſe ad divina una cum Principe officia celebranda. Deinde ſi fides habeatur iis, quæ in ea pergamena occurrunt, non in Arce S. Archangeli, ut cenſet Clementinus Hiſtor. Ariminen. in Libro VIII. partis II. pag. 266. & alii Scriptores, Robertus noſter ſupremum clauſit diem; ſed ſupra Montem Paradiſi: *ibi Angelica potius quam humana vita uſque ad obitum ducens in amplexu Domini ad gloriam tranſiit decimo Octobris MCCCCXXXII.* Tandem nonnulli Scriptores falluntur dum ſcribunt, B. Robertum Arimini vitam cum morte commutaſſe, cum indubia res ſit, ejus corpus *Ariminum delatum ad hæc uſque tempora &c.* Annos ſimiliter ætatis ſuæ Robertum 20., dum e vita migravit, numeraſſe dicunt; quod falſum eſt; ſed mortem obiit ætatis ſuæ anno 22. nondum expleto.

Digitized by Google

Ex Actibus B. Cattarinæ Bononienſis hæc plane conſtant.

„ Che Margarita d' Eſte rimaſta Vednva fu prnmeſſa in Iſpoſa ad un gran
„ Principe, e di ciò rammaricata dnlevaſi con la Beata, perche eſſendn ſtata
„ Compagna di Rnberto Malateſta Principe d' incnrrotti coſtumi, e di ſanta Vi-
„ ta avea proteſtato di nnn piu rimaritarſi, e fu aſſicurata dalla Beata, che nnn
„ andarebbe a marito, e ſi verificò, poiche nella mattina della ſua partenza com-
„ parve un Corriere con avviſo, che lo Spoſn era morto.

Ex Teſtamento in Archivio Ariminen.
rogato a Franciſco Paponi anno 1455. die 24. Junii.

„ Giuliano da Fann Condnttiere di gente d' armi a ſtipendio di Sigiſmondo
„ Signor di Riminn fece un Teſtamento li 24. Giugno 1455. Indictinne III.,
„ nel quale ordinò che a ſpeſe dell' eredità ſua ſi erigeſſe nella Curia di S. Lu-
„ garinn una Celletta, e queſta s' ornaſſe a pitture rappreſentanti N. Signnre
„ Gesu Criſtn in Croce, e la Glnrioſa Vergine, e ſra altri Santi l' imagine
„ *Beati Galeotti Roberti de Malateſtis*. Queſto dimoſtra mirabilmente, come ezian-
„ dio appreſſn le perſnne d' armi non certamente le piu divnte fuſſe illibato quel
„ concettn di Santità, nel quale finì i ſuni giorni quel Principe, e pel quale
„ venne dal Croniſta Fnrliveſe, e da altri Scrittori contemporanei, che certa-
„ mente ho veduto, chiamato ſubito dopo ſua Mnrte per Santn (*d*).

Pius II. Summus Pontifex
in ſuis Commentariis lib. X. pag. 257.

„ Galeottus mitis ingenii fuit, Religioni deditus, glnriæ, atque Imperii
„ contemptnr, juſti tenax. Hunc per inſidias Sigiſmundus regnn dejcere conatns
„ eſt, ſuadens Ariminenſibus inutilem Civitati præeſſe, qui dies ac nnctes in
„ templis ageret, & divina contemplatione cnntentus ſncietatem humanam ne-
„ gligeret, ſed ſi vncetur in cnmmuni victurum, nec paſſurum cujuſvis hominis
„ injurias illatas iri. His actibus concitatus pnpulus arma arripuit, totaque Urbe
„ tumultuarie in fnrum prorupit, Civitatemque haud recte gubernari exclama-
„ vit. Galeottus, qui tunc in Palatii Sacello lnquebatur, perceptn clamnre ple-
„ bis, Crucem auream ex Ara cnrripit, & occurrens armatis in forn Civibus,
„ intelligo, inquit, Fratres commotionis veſtræ cauſam, nnn placet meum re-
„ gimen, inviti me fertis Dominum, non eſt opus armis, cedn libens Principa-
„ tui. Ite, & quem vnltis accipite Principem: nulla erit in me mora, priva-
„ tus mihi in Deo vivam melius. Vobis expedit diligenter animadvertere, quem
„ mihi ſucceſſorem detis. Verterunt Cives alter ad alterum nculns, & erroris
„ puduit plebem. Sedatus eſt illicn tumultus, & armis abjectis rogaverunt Pri-
„ mates populi Galeottum ne ſe deſereret, neque multitudinis dementiam ulci-
„ ſceretur, adiret ad Snlium ſuum, & pro ſua conſuetudine Civitati cnnſuleret;
„ paruit Galeottus, triennique deinde cum ſumma Civium gratia regnavit. Ac
„ inferius Galeottum quaſi Sanctum coluerunt, & ad ſepulcrum ejus vota ſe-
„ cerunt.

(d) Ab crudito æque, ac nobili Equite Franciſco Battaglini, qui multum operis impendit ad Patriæ ſuæ Arimini Hiſtoriam illuſtrandam, hæc, uti tranſmiſit, & accepimus, & luce donavimus.

Oratio
Franciſci Uberti Cæſenatis Oratoris,
& Poetæ
In funere Dominici Malateſtæ Novelli
ſub initium, dum Malateſtiam
Familiam laudibus proſequitur.

„ Quin etiam Domus eadem, qua de loquimur, Malateſta tanto præter „ ſummam rei militaris peritiam, & bonarum artium ardore, virtutiſque, ac „ ingenuorum morum ſplendore; tum vero recte, honeſteque vivendi cura, ſtu„ dioque illuſtrata eſt, ut Beatum illum Malateſtam Robertum Galeottum ob „ vitæ ſanctimoniam, ſingularemque in Deum Dominum pietatem.... omnium „ hoc cantat fama, multis non apud finitimas ſolum, verum etiam apud exteras „ Nationes fulgere miraculis. Hinc igitur quanta eſſet Domus hæc glorioſiſſima „ patere omnibus procul dubio poteſt, quippe quæ non in Terris modo, verum „ in Cœlis quoque clariſſimum quidem, nec ullo temporis intervallo intermoritu„ rum nomen jure meritoque ſit aſſecuta. (e)

Julius Cæſar Iſolanus
Illuſtri Principi Divo Sigiſmundo Pandulpho
Malateſtæ S. D. (f)

Initium eſt, „ Compulſus crebro tuarum laudum rumore per omnium ora volitantium, nonnullorumque Virorum gravium auctoritate &c. „ Hac in Epiſtola hæc leguntur. „ Taceo Robertum, Malateſtamque Novellum germanos tuos inſignes, „ quorum alter & gravitate morum & ſanctimonia vitæ Principi illi Deo, qui „ univerſum Mundum gubernat, placuit, ut ſi Chriſtianæ Religioni creditur, „ illo in Templo, ubi Beati ſempiterno ævo fruuntur, inhabitet.

In Martyrologio Franciſcano
Edito Pariſiis
non reprobato ab Ecclesia Romana
Auctore
Patre Antonio Recoletto ejuſdem Ordinis ſub die
X. Octobris.

„ Arimini Roberti Malateſtæ Confeſſoris ejuſdem Urbis Principis, qui ſum„ pto Tertiariorum Ordinis habitu, tanta humilitate, & caſtitate, oratione, & „ paupertate, aliiſque ſummis virtutibus ſic claruit, ut vivens, ac mortuus quam„ plurimis ſignis illuſtratus ſit, admiratur.

In præclariſſimo Muſeo Cl. D.
Commendatoris Victorii.

„ Antiqua Imago in tela depicta Beati ante Altare proſtrati circa caput „ habentis laureolam, ac ad ipſius limbum legitur.
„ Beato del Terz-Ordine di S. Franceſco Roberto Malateſta.

De

(e) Confer ipſam Uberti Orationem, quam primum in lucem dedimus Tom. I. pag. 140. Venetiarum prope Murianum pag. 550. 551. Auctore Johanne Benedicto Mittarello Veneto Abbate Ex-Generali Benedictino Camaldulenſe.

(f) Epiſtola hæc edita reperitur in Bibliotheca MSS. Codicum Monaſterij S. Michaelis

De Roberto Malateſta documenta expoſita 21. Aprilis *1668.* (g)

„ Oriundus fuit ex Nobiliſſima Malateſtarum Ariminenſi Familia, atque „ Arimini educatus ſub Carolo Malateſta ejuſdem Urbis Principe ejus Patruo. „ Ab ineunte ætate futuræ Sanctitatis inditia haud parva prætulit. Nam annum „ ætatis agens quintum majorem partem noctis aſſumebat in Oratione vocali. In- „ terrogatus quid magis ſibi arrideret, paupertatem potius, inquit: magnum ex „ inde de eo ſumens præſagium Patruus eum ſibi adoptavit in Filium, & Ære- „ dem, nec ſpes eum fefellit. Nam creſcente ætate, creſcebat & virtus, ita ut „ Anno X. ſuæ ætatis jejunaret Adventum Domini, & vigilias Sanctorum in pa- „ ne, & aqua. Cæpit etiam tunc temporis cilicium deferre ad carnem, reſque „ nugaces, ac futilia puerorum opera omnino fugiebat, ſed loca ſolitaria quærebat ut „ orationi inſtantius vacaret. Factus adoleſcens carnem ſpiritui ita ſubjecerat, „ ut nec luxuriæ inquinamenta ſenſerit, nec labe prurientis libidinis uſquam fœ- „ datus ſit. Caſtitatis enim erat amantiſſimus, & totius pudicitiæ ſpeculum in ſe „ præferebat. Attamen non jam decimum octavum annum attingeret a Patruo „ ſuo Carolo Margaritæ nobiliſſimæ virgini Filiæ Nicolai Eſtenſis Marchionis Fer- „ rariæ, & licet invitus deſponſatur: Seraphicum Patrem S. Franciſcum ſingula- „ ri proſequebatur devotione, cujus veſtigia ſibi propoſuerat imitanda, ea pro- „ pter vitam illius aſſidue legebat, & favorem ab eo vehementius implorabat. Sæpe „ viſione, ac præſentia Seraphici Patris recreabatur. Qua de re habitum Tertii Ordi- „ nis aſſumpſit in die Feſto ipſius S. Patris Franciſci, exindeque ad majoris perfectionis „ gradum iter eſt aggreſſus: pientiſſimus enim erga Deum, & amantiſſimus erga popu- „ lum ſibi ſubjectum evaſit: humiliſſimus erat, prudens, & ſagax in regimine, patiens, „ ac benignus, pauperum refugium, quorum neceſſitates ſua beneficentia ſublevabat, „ quorum pedes lavabat eiſque ad menſam inſerviebat, Leproſorum domos fre- „ quentabat Hoſpitalia viſitabat, eleemoſinas omnibus erogabat, infirmorumque „ ulcera blande oſculabatur, & monita ſalutis dabat, cilicio, vigiliis, orationi- „ bus, diſciplinis, jejuniis, aliiſque pœnitentiæ operibus corpus edomabat, vul- „ gari cibo, & veſtitu utebatur, ſuper tabulam ligneam ſæpius ſomnum capie- „ bat; Horas canonicas attente recitabat, divino officio pie adſtabat, magna „ cum pietate, ac devotione peccata Sacerdoti confitebatur, & exinde totus la- „ crymarum imbribus madefactus Sacram Eucharistiam ſumebat. Pluribus, variiſ- „ que ægritudinibus fuit extenuatus, quas mira animi conſtantia tolleravit. Diem „ obitus ſui longe ante præſcivir, qui cum adveniſſet, ſanctiſſime obdormivit in „ Domino Anno Chriſti 1432. ætatis ſuæ 22. cujus corpus ſepultum eſt in Cæ- „ meterio prout ordinavit cum habitu Tertii Ordinis Minorum apud Ariminum.

Tandem, Supplementum Chronici Verucullenſis Reverendiſſimi D. Philippi Antonini Canonici Sarſinatis Part. II. Cap. XI. pag. *64.*

„ Galeotto Roberto come maggiore di tempo degli altri Fratelli, ancorche „ foſſe ancora giovanetto di 18. anni, e come quello, che da Martino Ponte- „ fice fu creato Vicario generale di detti Stati di Rimini, di Ceſena, di Fano, „ e di altri luoghi, governò quella giuriſdizione prudentiſſimamente finche viſ- „ ſe. Paſsò alla gloria celeſte l' anno 1432. a dieci di Ottobre, e per la ſan- „ tiſſima vita, che egli tenne ſino dalle faſcie, ſu poſto tra Beati. Et legen- „ doſi

(g) Supplex libellus Sacræ Congregationi Rituum a Conſulibus Civitatis Arimini, & Fratrum Conventualium expoſitus, dum de Beati Roberti Reliquiis, ipſiuſque Corporis translatione agebatur.

„ doſi la ſua vita, e miracoli nel libro de Beati di Verucchio, ſenza dirne piu „ oltre, a quello ſi rimettono i Lettori, che vi troveranno per i Principi, e „ per gli altri uno ſpecchio di Santita, e di ogni ſorte di Virtù.

Tractatum nunc editum *de Vita*, *&* *Morte* Galeotti Malateſtæ Arimini Principis excipiunt Miracula ſuperna Dei operante virtute per ipſum patrata, quæ, cum etiam num, uti in Codice reperiuntur, omnia lucem non adſpexerint, ita collecta; ut fidem liberemus, heic Dialecto illa, qua ſcripta ſunt, damus.

Quædam miracula Religioſi Viri Galeoti Roberti de Malateſtis Tertii Ordinis S. Franciſci Principis Arimani.

„ A laude de lo Omnipotente Dio Padre, Figliolo, & Spirito Sancto, & „ del Beato Corpo de Galeoto Ruberto di Malateſti. Apparve el preſente mi„ racolo ſegondo, che diſſe Maeſtro Guido Sarto, figliolo de Maeſtro Nicolo „ Sarto, che dell' anno preſente 1433. del meſe de Jugno Madona Giohana fi„ gliola de Gilio, e mogliere del dicto Maeſtro Guido de la contrada de San„ cto Georgio antiquo aveva una infirmitade in la gola per uno Vaſido dentro „ per la qual paſſione era inferma. Et eſſendo gravida per la dicta paſſione par„ tori una figliola mortua. Et ſtava in caſo de morte. Et facendo voto al „ Beato Galeoto Roberto incontinente ſo liberata, et è dalla dicta infirmi„ tade.

„ Madona Maria mojere de Jacomino già de Ravena, e mò de Arimano „ fece voto al Beato Galeoto Roberto una imagine de cera per la infirmitade „ della Febre che aveva el dicto Jacomo avuto tri Mixi o circa intanto che „ non ſe poſſea ſuſtinire, quaſi continuamente per lo predicto tempo ſo nell'an„ no 1433. adi VIII. del meſe de Lujo. & mediante la gratia, e virtude de „ dio, e per li meriti & intercesſione del Beato Galeoto Roberto, de poi el „ voto facto de li a ſei dì el dicto ſoe liberato, & e como diſſe, e confeſſoe „ el dicto Jacomo in preſentia del Guardiano de loco di ſradi minori, de Mae„ ſtro biancino de Faenza, e Maeſtro Piero, e Piero da Cremona habitoturi de „ Arimino, e piu altri. Et io Nicolo Caſtaldo de Caglio fui preſente a le pre„ dicte coſe, come a la confeſſione & alla firmatione del dicto Jacomo facta „ per ipſo in preſentia di teſtimonii predicti, & a ſuo prego, & el dicto Guar„ diano ſcripſi de mia propria mano, & ſi me ſubtoſcripſi. & io Carolo de Sa„ xi de le predicte coſe fui rogato.

„ El dì de Sabbado de la Vigilia de Sancto Laurentio a di octo de Ago„ ſto 1433. in l'ora de Sexta al tempo del Guardiano de fra Giohanne de „ bagnacavallo guardiano a lora di fra minori de Rimino. Agnolo de Bartholo „ da Mondaino homo inſpiritado di ſpiriti Infernali vacui ſpiriti di Giudei da „ quattordici anni in quà, ma i dicti ſpiriti non ſe ſo apalegiati ſe non da cin„ que anni in quà. & dice chel ſpirito de bel cebuth principe de i demonii era „ quello che l' tormentava. ma l'agnolo bono meſſe nel cuore, che lui veneſ„ ſe alla ſepoltura del dicto beato Galeoto Roberto, & coſi venne. & como „ ſoe giunto ſubito cade in terra, e molti ſigni ſe prima. e poi como piaque „ a Dio, e al Sancto ſubito ſoe liberado de la dicta malatia.

„ Maeſtro Guido predicto diſſe, e confeſſoe, che de l'anno preſente 1433. „ del mexe de Agoſto havea febre, fece voto al beato Galeoto Roberto, & „ incontinente ſoe liberato.

„ In lo dicto dì Madona Jacoma figliola fue de maeſtro Martino de Ve-

„ rardo,

Digitized by Google

„ rardo, & moglie de Antonio d'Ancona habitatrice in la contrada de Santo „ Cataldo diſſe & confeſſoe, che avea una infirmitade in tute doe le mane, con „ le quale non poſſea movere, ne alcuna coſa palpare & ſteti inferma coſi qua- „ tro mixi, & fece voto al prefacto beato Galeoto Roberto, & ſubito foe li- „ berata, & è como quella o veduto liberata con li proprii occhi.

„ Laudo ortolano figliuolo che fue di Manaldelo ortolano de la contrada „ de Sancta Columba de la Città de Arimino diſſe che in 1433. a di octo del „ meſe de Avoſto, havendo ipſo Laudo una paſſione grandiſſima in lo zenocchio „ dextro & era infiado ſi in tal modo, che ipſo non ſe poteva movere. Et „ Maeſtro Paulo Medico gli dicea, che ſe tale infirmitade feſſe capo, che ipſo „ non ſaria mai bono del dicto zenochio, & al hora el dicto Laudo per dicto „ de una dona fece voto al magnifico Galeoto Roberto, e diſſe, che ſe fuſſe „ liberado de tale infirmitade, che glie daria uno dopiero. Et alora incontinen- „ te de li a duo di, che vene ipſo Laudo ſo liberato, & è, & le predicte co- „ ſe el dicto Laudo diſſe eſſere ſtado, e eſſere vere in lo dicto di e milleximo „ in la giexia de San Franceſco preſente Fra Ginhane de Bagnacavallo guardia- „ no di Fradi minori del dicto logo, Fra Mazolino figliolo di Michiele da Cor- „ palo, Fra Jacomo da Curano de lordene di fra Minori, Maeſtro Benitino da „ le carte e maeſtro Camarino mariſcalco figliolo che foe de Maeſtro Ugolino „ Mariſcalco da Arimino teſtimonii.

„ Donna Agata de Vagni de Bartolo de la Villa del Piano del Monte cur- „ te de Urbino habitatrice de Mondaino, mogliere del dicto Agnolo inſpiritada „ de ſimele ſpirito. & coſi vene con lo dicto ſuo marito, & como foe giunta „ ſubito cade in terra & molti ſigni ſe prima. & poi come piaque a Dio, & „ al Sancto ſubito fue liberata de la dicta malatia: Et io ſalvo de Maeſtro Pau- „ lo Notaro de Arimino ſcripſi: & io Bartolo figliuolo che fue de Maeſtro Ja- „ como de Surianis Notaro de Arimino fui preſente ale predicte coſe. Et inſieme „ con lo dicto Ser Salvo fui rogato.

„ Donna agnexia de Giani dal Tauledo preſentoe uno pè de cera perche diſ- „ ſe eſſer ſe avotida a Beato Galeoto Roberto, perche ſe aveva ſmoſſo uno „ pede de dargli uno pè de cera. & coſi ſubitamente guarì recomandoſſe al di- „ cto beato Corpo eſſendo ella andata a Siſio, e coſi a Siſio recevete la gratia.

„ Nicolo de Ginhane de Arimino de la contrada de Sancta Innocentia diſ- „ ſe che aveva una doglia grandiſſima in la paleta per la qual lui non ſe poſ- „ ſeva ajutare de la dicta gamba, & ave la portada piu de trì mixi. Avotiſſe „ al beato Galeoto Roberto, & ſubito fue guarito dal genochio e preſentogli a „ la ſua ſepultura una gamba de cera con la coſa.

„ Dominighino de Antonio da Sancta Maria in ceredo Factore de le Sore „ de Sancto Marino dice, che avea una febre grandiſſima con una doglia de pe- „ cto, & era ſtado con lo dicto gran male, che non dicea ſe non di morte ſei „ di; & avotiſſe al beato Galeoto Roberto, & facto el voto de darglie ſel gua- „ riva uno brandoncello da cinque bolognini, ſubito fue liberato, che prima „ non dicea ſe non de la morte.

„ Don Jacomo de Orlando piazaro de la contrada de Sancto Johane Evan- „ geliſta dixe, che aveva una grande doglia de teſta, & aveala portada piu de „ ſei anni. Et avotiſſe a Dio, & al Beato Galeoto Roberto ſe lo guariva da „ la dicta doglia de capo che el la preſentaria a la ſoa ſepultura un capo de „ cera: & coſi facto ſubito el voto, & raccomandoſſe al dicto beato Corpo ri- „ cevete ſanitade del capo.

„ Una mamolina pezenina el dì che apparſe el miracolo de queli indemo- „ niati, fue poſta in ſu la grada de la ſepultura del beato Galeoto Roberto, „ che avea la febre, & ſtava molto male: Era figliola de Berto muradore, fue „ liberata per li meriti del dicto beato corpo. „ Don-

„ Donna Margarita de Laurenzo dal geſſo fue liberata da la febre, ſecon-
„ do, che ella confeſſoe preſente Giohane de Bartolo, & Bartolo de Muzolo per
„ li meriti del dicto Beato corpo raccomandandoſe a lui.

„ Antonio Cavalaro de San Laurenzo in Corgrano dice, che era tuto infiado el
„ corpo, & le gambe, & che elo ſtete piu de due mixi, & che elo ſavodò al
„ beato Galeoto Roberto, per li ſuoi meriti pregaſſe Xpō glie rendeſſe la ſani-
„ tade, e chel fece el voto al Lunidi, & el mercorì poi venendo ſoe liberato,
„ & la ſoa liberatione ſoe del meſe de mazo. Per teſtimonio el magnifico Signor
„ noſtro Salvo ſcriſſe.

„ Antonio de Nicholino da Sancto Lorenzo in monte vagando ello del me-
„ ze de magio proximo paſſado, la mano finiſtra ſi glie inſiò & coſi ſteti doi
„ meſi, & per medicine non poſſete eſſere libero, & videndo donna Johana
„ Mogliere de Nicholino, & madre del ditto Antonio el dicto ſuo Figliolo cu-
„ ſi impedimentito, fece voto al dicto Beato Galeoto Roberto portare un ima-
„ gine a la ſoa ſepultura. & el dicto Beato Galeoto Roberto intercedeſſe per
„ la liberatione del dicto ſuo figliolo al altiſſimo Dio, e ſubito incontinente fa-
„ cto el voto ſue liberato, & è a di 13. del meſe de Agoſto, & in lo dicto
„ di gliè portò un brazo, e maniſeſtolo. Bartolo di Suriani ſcriſſi.

„ Antonio de Baldutio de Arimino ſe preſentare una imagine de cera al Beato
„ Galeoto Roberto con una mamolina ſua figliola, & eſſendo in caxo de mor-
„ te la dicta ſoa figliola Franceſca avodinno quela al Beato Galeoto Roberto,
„ & incontinente ſoe liberata a di 14. de Agoſto preſente miſer Matheo di Fe-
„ raduri canonico de Ariminn, e Jacomo de Agoſtantino de Arimino. Bortolo
„ predicto nodaro ſcriſſe.

„ Madnna Simona mogliere de Maeſtro Sancto maniſcalcho diſſe, che ma-
„ dona Roxa ſua madre, e mogliere de Franceſco de Maeſtro Nicholino ſtando
„ in ponto de morte per febre, che avea avuto tre ſetemane, la dicta madona
„ Simona ſe voto al preſacto beato Galeoto Rnberto, & in lo dicto ſequente
„ ſue liberata, & in lo dicto di preſente un imagine de cera per la ſatisfaction
„ del dicto voto.

„ Madona Giohana figliola de la bilia diſſe, che uno mamoleto ſuo figlio-
„ lo el quale menò in la giexia de Sancto Franceſco, ſtaxendo in caxo de mor-
„ te non cognoſcendo, ma pigliandn la paglia diceva, che erano candele; La
„ madre l'avodì al dictn Galeoto Roberto, & ſue liberato, & preſentò al di-
„ cto el figliolo alla ſepultura.

„ Madona Ixota mogliere de Franceſco de Acta de Bordarino preſentoe un
„ ſuo figliolo, per lo quale ſe voto al beato Galeoto Roberto perche ſtava in
„ extremitade, & non poſſeva retenire coſa, che glie foſſe dato, & ſue diffida-
„ to da Maeſtro Giohano de Marcho medico: avodì el dicto ſuo figliolo al
„ preſacto beato Galeoto Roberto de menarglielo tri di ſcalzo ſe foſſe libero,
„ & de darglie una imagine de cera, e veſtido delle veſtimente in l'habito che
„ voſſe eſſer veſtido el dicto beato Galeoto Roberto in lo tempo de la ſoa
„ morte, & ſubito ſoe liberato.

„ Ancojano diſſe avere un altro ſuo figliolo, el quale diſſe aver havuto la
„ dicta infirmità, & ſimilmente aver ſacto voto, & eſſere liberato.

„ Ancora mò avere una mamola ſoa ſaoteſca, che aveva una dureca in lo
„ timpano de etade de nove anni, o vero de dexe, & avodì quela, & mando-
„ la alla ſepultura del beato Galeoto Roberto, e ſoe liberata. Io Bortolo no-
„ taro le predicte coſe ſcriſſe.

„ Angelino, che ſoe camarero del magnifico Signor mio Carolo de i Ma-
„ lateſti preſentoe a la figura del beato Galento Roberto una imagine de cera,
„ & diſſe, che avendo elo febre, dubitando che ſe mutaſſe in quartana, & la
„ donna

„ donna ſua avendo infirmitade, che non ſe poſſea extendere tramedui, l' ono
„ per l'altro ſ'avodiron al beato Galeoto Roberto, e ſono liberati tramedui,
„ adi 14. de Agoſto, zioè ipſo Angelino perſonalmente gliè andò, e la dicta
„ donna perche non pò ben andare advegna che ſia liberata.

„ Madona Giohana mogliere che ſu de Severino in lo tempo aveva una
„ febre terzana, & ſece voto a Dio, & al beato Galeoto Roberto de preſen-
„ targlie una imagine de cera, & che intercedeſſe per la ſua liberatione, & ſue
„ incontinente liberata.

„ Dona Bionda comagna de madonna margarita conſorte, che ſoe del Bea-
„ to Galeoto Roberto diſſe che ella aveva una malatia in le gambe, con gran-
„ de doglie, che pareano buogne, che ella aveſſe in le gambe, & che la dicta
„ malatia habe piu de octo mixi a la vita del dicto beato. & dapoi la morte
„ ſua circa tri mixi; & poi ſe raccomandò a cho, & al dicto Beato, & ſe vo-
„ to de darglie doe gambe de cera, & fue liberata per la gratia de Dio, & del
„ beato Roberto.

„ Donna Cecilia de Maeſtro Gioanne de Antonio Cavalaro era ſtada quat-
„ tro anni inferma de tremore de capo, & la parte dextra etiandio glie trema-
„ va, & aveva la febre continua, & non poſſea avere compenſo alcuno da me-
„ dico, ſe non mediante i meriti de queſto Sancto. & queſto preſente de mul-
„ ti in giexia.

„ Matheo figliolo de Franceſco credenziero del Signore ſtava in eſtremita-
„ de ſece voto al beato Roberto de portare una imagine al dicto Sancto, &
„ per i meriti del dicto Sancto è liberato, & queſto in preſentia de multi ſra-
„ ti heremitani, predicaturi, & ſeculari.

„ Caterina de giuliano vechio del borgo de Giuliano marinaro ſtade per
„ ſpatio de ſei anni aſidrata, & molto ſpeſe in medicine, e mai non poſſe gua-
„ rire ſe non mo per li meriti de queſto Sancto, & è liberata. & queſto in
„ preſentia de multi, Maeſtro Andrea da Recanati, de cola Giongolino de
„ Arimino.

„ Maeſtro Griſtophoro da Ferrara Sarto habidadore de la Cita de Arimino
„ havente piu buſo le gambe piu anni molte volte domando conſiglio a i me-
„ dici, & non poſſente avere remedio alcuno ſe voto al beato Roberto di Ma-
„ lateſti, incontinente ricevete priſtina ſanitade, preſente el nobile homo Gio-
„ hane de meſiere Raſole di Perlioni, Cichino de Antonio da Faenza, & Ra-
„ ne de Antonio da Fiorenza teſtimonii a queſte coſe.

„ Madonna Franceſca mogliere de Bartolo de Antonio de la contrada de
„ Sancta Maria in curte, & figliola de Angelino da Covignano diſſe, che ſono
„ tre ſettemane, che ipſa cade de uno olivo volendolo tagliare vene a cadere
„ ſopra uno branco de olivo, & ſichoſſe in la gamba le ſtecbe, la gamba ſi
„ glie infiò intanto che ſempre ſtette inferma, e non ſe poſſeva movere, ma
„ ſempre era di biſogno che ella foſſe portada per altri, & deſiderando de gua-
„ rire ſece voto al beato Galeoto Roberto, che intercedeſſe per lei al altiſſimo
„ dio per la ſua liberatione. & avegna che la gamba foſſe infiada fortemente
„ movendoſe da caxa de Meſere lo veſcho, che lui ſece fare in Sancto Lau-
„ rentio in monte ſe moſe, & venendo continuamente ſi glie diſinſiava la gam-
„ ba intanto che come ſe abe poſto a ſedere ala ſepoltura del dicto beato Ro-
„ berto ſi glie ſe buche, o vero piagbe, de le quali exino quattro ſtecchi de
„ ligno, & ſoe liberata, & ſenza alcuna paſſione ſe parti de viduta, e cuſi è
„ libera a dì 17. de Agoſto preſente Angelino cameriero, che ſoe del magnifi-
„ co Signore Carlo di Malateſti, & Domenico altramente Fiorentino teſtimonii,
„ & piu altri, & io Bartolo di Suriani ſcriſſe, e ſui preſente.

„ Jacomo de Dionixio calzolaro preſentoe a la ſepultura del Beato Galeo-

„ to Roberto una imagine de nna teſta de Cera de nna libra, & diſſe, che
„ era octo dì, o vero circa, che ello avea la ſebbre pondo e fluxo intanto,
„ che ſteva gravemente & ſe voto al beato Galeoto Roberto, & ſubito ſa dor-
„ mentoe revelgiandoſe & levandoſe ſu ſne liberato dalla ſebre, e dal fluxo, co-
„ me affirmò preſente Nicolo de Severini Nodaro de Arimino, Maeſtro Ambro-
„ ſio de beltramo teſtimonii. Bartolo predicto ſcriſſe.

„ Giohanne del borgo de San giuliano piſcador volendo diſmontare della
„ barca ſe apìglio a le pedre per tenerſe, le pedre glie venne meno & cade in
„ l' orello de la barca & ſe ſpeſſoe le oſſe, & non poſſendoſe levare del loco,
„ ſe voto de portarglie uno dopiero; & ſacto queſto ſo liberato. E qneſto diſſe
„ in preſentia di Miſer Giohanni de menego de Jacomo tinctore, & multi altri.

„ Jacomo de maſtro piero tinctore avea uno ochio dextro caregato de ſan-
„ gue che ſe chiama el male oraneo in lo dicto ochio, e non poſſendo aver
„ conſiglio da medici, ma continovamente ſtava pegio, & mo ſece voto al bea-
„ to Roberto, che ſe guariſſi glie portaria uno capo de cera al dicto beato, &
„ ſacto ſoe liberato preſente Paſcutio de Peroxia, Domenico de Miſer Nicolo
„ de Ferraduri, & in preſentia de multi in lo di de San Lodovicho.

„ Martino da Bologna, che era ſei meſi, che non aveva veduto chiaramen-
„ te & uno di ajutando a Giuliano de meſer Jacomo de Certaldo totalmente
„ perde el vedere, che il Fradelo del dicto Juliano el meno a caxa, & fece
„ voto al dicto Sancto incontinente ſoe guarido, preſente Jacomo di meſer An-
„ drea, Maeſtro Nero barbiero, di ſradi noſtri, e ſeculari, in preſentia de mul-
„ ti altri. A la quale confeſſione io Bortolo fui preſente, e ſcriſſe de mia pro-
„ pria mano.

„ Donna Maria de Pace del borgo de Sancto Genexio avendo una ruptura
„ in le parte inferiore, che la avea avto ſedece anni, & mai non era guarita,
„ ſe no mo per li meriti de queſto Sancto, & fece voto al predicto Sancto por-
„ targlie una imagine & è guarida in preſentia de lo Inquiſitor Fra Jacomo de A-
„ rimino, Corado Angelino.

„ Donna Bella figliola, che ſoe de Andrino, & moglie che ſoe de Hondi-
„ dico de Martino de Sancta Criſtina antica diſſe, che era tri anni, che non
„ aveva poſſuto movere le mane, ne le braze, ne quele pore al Capo. & fece
„ voto al beato Galeoto Roberto, ſubito fui liberata. Et preſentoglie doe ima-
„ gine de cera zioe le mane con le brace, preſente el Reverendo Frate fra Ja-
„ como inquiſitore, Giohanne de Nane, & Giohanne de maeſtro Beltramo, &
„ io Bartolo de Maeſtro Jacomo ſcriſſi a di 21. de Agoſto.

„ Donna Paſcha de Maeſtro Andrea cinque denti era gravida el parto non
„ vene a luce, ma ſi diſperdè, & ſtaxendo in puncto de morte fece voto al
„ dicto Sancto de portarglie uno dopiero, & guarì, & queſto preſente lo Inqui-
„ ſitore Frade Antonio de Rubo, & in preſentia di multi in la Chiexia in lo
„ di de la Domeniga de poi loctava della Aſumptione.

„ Una Giovena che habe dui figlioli, morti in lo parto, che ſtae in caxa
„ de Meſer Criſtoſalo è liberata.

„ Domenego de Meleto, che aveva avudo male in una gamba XXX. anni
„ è liberato.

„ Madona Nichola aveva uno figliuolo infermo, mogliere de Michiele da
„ i boi, & è guarito in lo dì de San Laurenzo hora undecima.

„ Antonio da Caſtello leale aveva uno male in la bocca groſſa como una
„ caſtagna, & è guarido per li meriti de queſto Sancto, & reſpondeva quelo
„ male in lo naxo, in preſentia de Maeſtro Giohanne de Vidale, Domenego de
„ Jacomo da Corpalò, Angnelino de Meſer Guidicino, e più altri.

„ Cattarina figliola de Maeſtro Martino da le carra de la contra de San

„ Barto-

„ Bartolo inferma octo mixi de la coſſa, facto el voto del Beato Ruberto fue „ liberata; & queſto diſſe in preſentia de multi Frati. Frade Antonio, Fra Ja- „ como &c.

„ Urxolina de Matio muradore avea grandiſſimo dolore in la matrice & „ avevalo avuto X. anni, & mai non era guarida, ſe no mo per li meriti de „ queſto Sancto in preſentia de multi.

„ Antonio de Nicolo de San Laurenzo in monte vangando la mano fine- „ ſtra ſi glinfiò, & ſtete dui mixi, che mai non guari, & ſeglie medicine, ſe „ non mo per li meriti de queſto Sancto, & queſto in preſentia de multi frati, „ & ſeculari.

„ Donna Fiora de Michele da Parma che ſtae in Conignano andava goba & „ non ſe poſſea drizare, & facto voto foe liberata per li meriti de queſto San- „ cto, & queſto in preſentia de multi.

„ Frade Nicholo del Terzo Ordene Veneziano venendo da Roma avea ma- „ le in le zenochie, & in la gamba con un dolore intolerabile, & era molto „ infiada, fece voto al beato, & facto guari in preſentia de Tadeo, e più altri.

„ Margarita de Andreuzzo da Molazano aveva una mano infiada, e fece „ voto eri ſera, & per li meriti de queſto Sancto è guarita tochata larca, me- „ nava la mano como prima, & queſto in preſentia de multi.

„ Donna Antonia de Ranaldo de Quiecino de Sancta Maria in Ceredo fece „ voto per una figliola Cattarina, la quale aveva male in lo cuore, & aſſende- „ va el dolore per fino al corpo, & hebelo un anno, e mo ſubito facto el vo- „ to fue libera, & portoglie un capo de cera, & queſto in preſentia de multi.

„ Agnola figliola de Maeſtro Criſtofano teſſaro avea malo in un ochio dex- „ tro & non vedeva, & facto el voto per li meriti de queſto Sancto e guarida, „ e queſto in preſentia de multi coſi fradi, como ſeculari in la vigilia de Laſ- „ ſumptione.

„ Donna Bella de Nicholo Botto in la contrada de Sancta Agnexe aveva „ una ſtrictura di pecto, che era durata quattro anni con uno dolore de capo „ che lo aveva avudo ſei anni, ed aveva un ochio lagrimoxo per lo predicto „ tempo, fece voto de cingere larcha, & per li meriti de queſto Sancto è gua- „ rita, & queſto in preſentia de multi in la Chiexia.

„ Donna Ginhanna de Fano avea grandiſſimo dolore in lo cuore, & era „ durato circa venti di, & tollendo de lerba de la ſepultura fue liberada de la „ febbre, & dal dolore, & portoglie una imagine a Laltaro, & queſto in preſen- „ tia de multi.

„ Donna Tomaxa mogliere de Giohane mularo habidadore in Virgiliano „ aveva una figliola inferma de febre Quartana, & eraglie durato un anno. mo „ fece voto per la figliola de portare una imagine al beato Roberto, & facto „ è liberata, & queſto diſſe in preſentia de multi in la Chiexia in lo di de „ Laſſumptione.

„ Maeſtro Agnolo muradore de Barleto avea uno figliolo infermo de male „ caduco, & non poſſendo eſſere liberato, fece voto al dicto beato de portarglie „ uno dopiero, & facto è guarito, & a maore ha voluto expectare dui mixi „ per vedere ſe glie retornava & è guarito, & queſto preſente Guido de Mae- „ ſtro Nicholo, Meſer Giohanne di Valle da velano, Fra Muzolino &c.

„ Donna Domenega mogliere de Lunardo di Giohane da Sancta Juſtina ave- „ va uno mamolo infermo ſedice anni, & non poſſeva movere le mane, & i „ piedi per fine al preſente dì, & la dicta ſua Madre fue chiamada per viſione, „ leva ſu, vidi tuo figliolo, & revechiata trovoe el mamolo ſano, & alora fe- „ ce el voto, & ei guarido preſente Alberto de Maeſtro Mateo da Caglio, „ Bartolo da Bagnacavallo Frate Pavolo da Urbino, & in preſentia de multi.

„ Donoo Guaſpar Rectore de la Chiexia de Sao Giohanoe Decoltato Ve-
„ neziano, che avea febre, & dolori grandiſſimi da la feſta de Laſſumptione de
„ nrã Doña fino a duodixe di de Settembre io lo caſtello de Corgliano, & tan-
„ to glie creve la febre, & li dolori, che glie fue dato lolio Sancto, & ſtete
„ tri dì, che noo parlò, & ſoglie facto Croce, credendo, che paſſaſſe di queſta
„ vita, & era fredo per fine ala centura, Sua Sorella fece voto far fare una
„ imagine de graodeza como Lei, & de portarla a queſto beato, che liotendo
„ de fare, & è liberato; preſente Fra Muzolino da Arimano, Maeſtro Antonio
„ de maeſtro giapooare, Nicola, e piu altri al e viote hore.

„ Antonio de Martino da Monte Gridolſo diſſe avere una infirmitade, che
„ quaſi era ſtato perduto, & doventava per lo fredo come giacio, & inſenſibile,
„ e per queſto perdè la favela per tre volte, che glie veooe, dice che ſe ingieno-
„ chiò, & fece voto a Dio, & al beato Galeoto Roberto che intercedeſſe per
„ lui, per la ſua liberatiooe, & incootinente ſui libero, e cuſi venne in lo di-
„ cto dì ala Chiexia, & a la ſepoltura del prefacto beato Galeotto Roberto a
„ zo che la beatitudine de beato Galeoto Roberto, & la ſua liberazione ſia oo-
„ ta a tutti. Et queſto ſo a di *19.* de Octobre preſente Malateſta di Sigurano,
„ Giohanoe de Bernardo, Guaſparo, & piu altri. & io Bartolo de Maeſtro Ja-
„ como ſcriſſi.

„ Giohanne de Jacomo da Cereto, aveva una fiſtola io lo pecto, & era-
„ glie durata octo mixi, & noo poſſea avere remedio da Medici, fece voto al
„ beato Roberto, & infra X. dì e liberato per li meriti de queſto beato, pre-
„ ſente Meſer Tomaxo de Arimano, Cichino de Veruchio, & Guardiano, &
„ piu altri.

„ Donna Bartola de Cichioo da Ceſena aveva in la gamba tri mali cattivi,
„ fece voto al beato Galeoto Roberto, iocontinente fue guarida. Preſente Lin-
„ quiſitore, Guardiano, e più altri. Io Benedetto di Miſere Nutio ſcriſſi.

FINIS.

PLU.

Digitized by Google

PLUTEI I. IN CODICE NUM. V.

METamorphoſeon Libros hoc in Codice deinde excipiunt ſine ulla Epigraphe ſequentia, & primo Diſſertatio de Ovidii Vita (*a*).

„ Ad majorem hujus Operis evidentiam vitam Poetæ prælibavimus, qualis eſt.
„ A Phrigia in Italiam cum Enea venit quidam Solemus, (alii legunt Soly-
„ mus) qui regionem ſuam Sulmonem a nomine ſuo appellavit, (*b*) de cujus
„ regionis Oppido, Peligno ſcilicet natus fuit Ovidius, unde ipſe: HOC EGO
„ COMPOSUI PELIGNIS NATUS AQUOSIS. (*c*) Fuit enim natus in tempore illo,
„ quo pugna ſuit in Marium, & Syllam, vel quo Hirtius, & Panſa interfecti
„ ſunt, unde ipſe: CUM CECIDIT FATO CONSUL UTERQUE FUIT. (*d*) tertio Ka-
„ lendas Aprilis fuit natus, ut probat in Ovidio Faſtorum: HÆC EST ARMIPHE-
„ RÆ DE FESTIS QUINQUE MINERVÆ: QUÆ FIERI PUGNA PRIMA CRUENTA
„ SOLET. Natus igitur ſuit Publio Patre, & Agilina Matre, Lucium habuit
„ majorem natu unius anni ſenio, unde ipſe: QUI TRIBUS ANTE QUATER MEN-
„ SIBUS ORTUS ERAT. Nativitas amborum celebrata fuit una die, unde ipſe: UNA
„ CELEBRATA EST PER DUO LIBA DIES: Lucius vero cauſidicus fuit, unde ipſe:
„ FRATER AD ELOQUIUM VIRIDI TENDEBAT AB ÆVO: ſimiliter Ovidius, ſed
„ tamen prævaluit in arte verſificandi, unde ipſe: QUIDQUID CONABAR DICERE
„ VERSUS ERAT: (*e*) Fuit etiam diſcipulus Tibulli, contemporaneus Horatii, un-
„ de ipſe: DETINUIT NOSTRAS NUMEROSUS HORATIUS AURES (*f*). Virgilium
„ vidit, unde ipſe: VIRGILIUM VIDI TANTUM: Fuerat modeſtus moribus, clarus
„ genere, ſplendidus eloquio, dignitate cenſor, corrector carminum, de Æque-
„ ſtri Ordine, tũmphoũm (*g*) optimus: demum vero tribunitia poteſtate deſpecta
„ etiam

(a) Diſſertatio hæc, & reliqua, quæ ſequuntur, minutioribus characteribus atramentoque jam evaneſcente ſcripta in Codice noſtro inveniuntur. Summo tamen labore cum hanc, tum reliqua omnia legimus, quæ heic, nulla in eis mutatione facta, etſi alicubi mendoſa ſint, exhibemus. Verſiculos tantum ex Ovidio ſumptos, qui ſæpe ab Auctore afferuntur, majoribus aliquanto characteribus impreſſos damus, quo facilius a reliquo contextu diſcernantur, quod in Codice præſtitum minime fuit. In Vita Ovidii nihil ferme Auctor habet, quod non hodie notiſſimum omnibus ſit: & quæ ſcribit, non aliunde ferme haurit, quam ex ipſis Ovidii Operibus. Rudis præterea Auctor eſt, ſuamque imperitiam indicat, cum natum Ovidium ſcribit *in tempore, quo pugna fuit inter Marium, & Syllam*; etſi poſtea verum tempus notet, nempe, *quo Hirtius, & Panſa interfecti ſunt*. Extant & alia quædam, quæ minime probari poſſunt. Aliquam tamen apud Doctos commendationem hæc vita forſitan habebit, ſi non ob aliud, ſaltem ob hoc, quod quo prænomine vocatus fuit Pater Ovidii doceat: *Publium* appellatum indicat. Matrem etiam Ovidii *Agilinam* vocatam in hac vita legimus. Nihil de his rebus nec in Vita Ovidii habetur, quæ ex Farneſiano Codice producta fuit in Amſtelodamenſi Ovidii Operum Editione anni 1727. Tom. IV. nec apud Joannem Maſſonium, aut alios, quos legerimus. In prænomine Fratris conſentit cum Vita, quæ eſt in Codice Farneſiano. Ut enim in noſtro Codice, ita & in illa Vita *Lucium* appellari videmus. Hæc enim in ea occurrunt: *Fratrem habuit nomine Lucium natu majorem.*

(b) In Faſtis Ovidius verſic. 4.

„ Hujus erat Solymis Phrigiæ comes unus ab Ida,
„ A quo Sulmonis mœnia nomen habent.

Ita Editio Piſauren. Tom. II. Non *Solemus*, ut Codex, & etiam Aldus Manutius in Vita Ovidii.

(c) Amorum II. Eleg. I. Hoc *quoque*: Codex vero habet: *Hoc ego*.

(d) Perperam heic Codex noſter habet *fuit*; legendum *pari*, ut ex Editionibus, nemo neſcit.

(e) Paullo aliter in Editionibus: *Et quod tentabam dicere verſus erat*.

(f) *Detinuit noſtras* Codex habet: Editiones multæ: *Et tenuit*.

(g) Tanta eſt breviationis hujus obſcuritas, ut nihil magis. Non male fortaſſis divinabo, ſi dicam voluiſſe Librarium ſcribere non *tũmphoũm*

,, etiam fratre ſuo Lució mortuo. Rogatu Maximiaoi Romani Principis, (*h*)
,, & aliorum Romanorum, & ut laudem iode conſequeretur, animum ſunm ad
,, ſcribendum applicuit. Primo ſcribendo opus Keroidum, quod Epiſtolarum di-
,, citur. Secundo Amorum, quod ſine titulo appellatur. Tertio opus de arte
,, amatoria, io quo, quia juveoes romanos faceret adulteros, & matronas impu-
,, dicas, malevoſum animum Auguſti Cæſaris iocurrit: aſſignaotur aliæ cauſæ in
,, opere Triſtium, & in opere de Ponto. Quarto loco opus de remedio Amo-
,, ris. Quioto loco opus Metamorphoſeos, in quo captat benevolentiam Augu-
,, ſti Cæſaris lande ſuorum Aoteceſſorum deſcendentiom ab Enea. Sexto loco
,, Ovidium Faſtorum (*i*) ad honorem germanici Cæſaris, qui futurus erat Ponti-
,, ſex aoni futuri, & Auguſtum Cæſarem ſibi conciliaret, quem cum ſibi redde-
,, re beoevolum oon poſſet, miſſus in exilium hunc librum iocorrectum reliquit.
,, Septimo loco io itinere exilii Ovidium Triſtium compoſuit, in quo ad com-
,, mendationem hujus libri hos verſus interſerit. ORBA PARENTE SUO QUICUM-
,, QUE VOLUMINA CERNIS: (*l*) HIS SALTEM VESTRA DETUR IN URBE LOCUS: QUO-
,, QUE MAGIS FOVEAS NON SUNT HÆC EDITA AB IPSO: (*m*) SED QUASI DE DOMINI
,, FUNERE RAPTA SUI: QUIDQUID IN HIS IGITUR VITII RUDE CARMEN HABEBAT:
,, EMENDATURUS, SI LICUISSET ERAT. In Ponto vero poſtea Ovidium de Ponto
,, compoſuir cootra iovidum ſuum, Ibin vero invidus eſt. Utrum vero in exilio
,, mortuus ſit vel rediens dubitatur. Et hæc de vita Poetæ ſufficiant.

Poſt hæc: ,, In principio hujus Operis hæc ſunt inquirenda ſcilicet quis ti-
,, tulus: quæ materia, quæ inteotio: quæ ntilitas parti Philoſophiæ ſupponatur,
,, & quis modus agendi. Titulus talis eſt. Publii Ovidii Naſonis primus liber
,, incipit: bene dicitur primus, quia ſequitor ſecuodus: ſuot enim treſdecim di-
,, ſtinctiones, quibus Libri appellantur. Publius prænomen eſt a Publio Patre.
,, Ovidius dictus, quia ovum dividens, ideſt trimundum, quia comparatur mun-
,, do propter ejus rotunditatem: dividit quattuor Elemeota in principio ſui libri.
,, Naſo proprium oomeo eſt, vel dicatur agnomen ab eventu. Dicunt tamen qui-
,, dam, quod dicebatur Naſo propter naſi magnitudinem. Sequitur ergo, quod
,, titulus quandoque ſumitur a loco, nt opus de Ponto; quandocumque *a primo*;
,, ut Priſciaous, vel Lucanus; quandoque a materia, ut opus Triſtium, ſimili-
,, ter eſt iſte liber. Ad quod melius videndum. Materia ergo Metamorphoſeon,
,, ut hic ſumitur, ideo eſt; quod de morte, ideſt mutatione, ut ſubſtaotia eſt.
,, Inde Metamorphoſeos, quia mutatione ſubſtantiæ; non quia agat de aliis per-
,, mutationibus, ſed quia a digniori parte ſumit vocabulum; & adjungitur perpe-
,, ram *de* quia Græci carent Ablativo. Eſt ergo ejus materia mutatio, qnæ tri-
,, plex eſt naturalis, magica, ſpiritualis. Naturalis, ideſt, quæ fit per conjuoctio-
,, nem, & recoojunctionem: per coojunctionem ideſt quando Elementa con-
,, junguntur ad aliquid componendum, utpote in ovo ad procreandum pul-
,, lum: per reconjunctionem, quando Elemeota disjunguntur ad aliquod corrum-
,, pendum, ut per combuſtiooem domus. Magica eſt illa, quæ fit per præſtigia
,, magorum utpote Lycaon mutabatur in Lupum: Io in vaccam. Spiritualis eſt
,, quan-

phoūm, ſed tūmvioūm, hoc eſt *Triumvirorum optimus*. Id perbelle tunc conveniret iis, quæ de ſe ipſo Lib. IV. Triſtium Eleg. X. Ovidius narrat.

Cœpimus & teneræ primos ætatis honores,
Eque viris quondam pars tribus una fui.

(h) *Maximiani* nempe *Maximi*. Is eſt, ad quem Ovidius ſecundam, tertiam, aliaſque dedit Epiſtolas Lib. I. de Ponto. In MSS. Codicibus paſſim occurrit Maximianus pro *Maximo*, ſicut Valerianus pro *Valerio*, & Juſtinianus pro *Juſtino*.

(i) Ovidii nomine heic rudis Auctor non Ovidium ipſum; ſed ejus opus, ſeu Libros intelligit. Sic & infra ſæpe, & maxime eo loco, *Ovidium Triſtium compoſuit*, ideſt *Libros Triſtium*, & eo alio: de Ponto vero: poſtea *Ovidium de Ponto* compoſuit.

(l) Editio legit *tangis*.

(m) Editiones habent *ab illo*.

„ quando ſit mutatio in anima, non in corpore, utpote de ſano fit inſanus, vel „ e contra, ut de Agave, & Autnoe matertera, quæ filium ſuum Pantheum „ dilaceraverunt. (*n*) Fit etiam mutatio a re animata in rem animatam, ut a „ Lycaone in Lupum. Quandoque a re inanimata ad rem inanimatam, ut de „ natura & domo Baucidis in Templum. Quandoque a re animata in rem ina- „ nimatam, ut a Batto in Saxum. Quandoque a re inanimata ad rem ani- „ matam, ut a Statua Pygmalionis in virginem. Eſt ergo materia hujus Aucto- „ ris mutatio, ſed non tantum extrinſeca, quæ fit in diverſis rebus, immo etiam „ intrinſeca, ut quæ fit in anima. Et notandum quod duplex eſt motus animæ, „ rationalis, & irrationalis. Rationalis eſt, qui comparatur motui Firmamenti, „ quod movetur ab Oriente in Occidentem, & e contra. Irrationalis, qui com- „ paratur motui planetarum, qui movetur contra Firmamentum ad retardandam „ ejus velocitatem. Hujuſmodi ergo motu movemur, quando ſenſualitas ſuperat „ rationem. Dedit ergo Deus animæ rationem, ut ea mediante deprimat ſenſua- „ litatem. Intendit ergo Auctor nos a motu irrationali retrahere per ſtabilitatem „ cœleſtium, & mobilitatem terrenorum, quod & dedit intelligi per mutationem „ Io in Vaccam, quod non aliunde niſi, quod primo corruit in vitia, & jam „ comparabatur Vaccæ; per hoc quod mutabatur Vacca in Deam, intelligitur, „ quod ſe retrahendo a malo virtuoſe vixit; vel intentio ejus eſt, per tot ge- „ nera mutationum, quæ videbantur impoſſibilia verificare deificationem Julii „ Cæſaris, vel mutationem ejus in Stellam ad hoc ut Auguſtum Cæſarem red- „ dat humanum, vel intentio ejus eſt fabellas in diverſis libris deſcriptas in hoc „ libro coadunare, vel ad memoriam compendioſe redigere. Utilitas eſt fabula- „ rum copiam libro perlecto adipiſci; vel utilitas eſt ſtabilitate Firmamenti in „ Scriptura, & mobilitate terrenorum, ab inquiſitione terrena pedem nos retraha- „ mus, & virtuti adhæreamus. Quandoque ſupponitur phyſice, quandoque ethi- „ ce. In primis agit de Elementis, quæ in varietate rerum demonſtrantur. In „ ſequentibus vero agit de moribus. Ordo vero talis. In principio ponit confu- „ ſionem Elementorum, & poſteà eam redigit immutabilem. Poſtea diſtinguit, „ quæ animalia, in quibus regionibus habentur, more vero aliorum poetarum „ tria facit: proponit; invocat; narrat: proponit ibi diem: IN NOVA FERT ANI- „ MUS: invocat ibi diem. DII COEPTIS. In tertio narrat ibi diem. ANTE MARE „ ET TERRAS: ideſt ante creationem mundi.

Tandem ſequitur Librorum Ovidii Poetæ Index in una columna.

„ Liber Epiſtolarum.
„ Liber Amorum, quem ſine titulo appellat.
„ Liber de arte amatoria.
„ Liber de remedio amoris.
„ Liber de Triſtibus.
„ Liber de Ponto.
„ Liber Metamorphoſeon.
„ Liber Faſtorum.
„ Liber Ibis.
„ Liber de Philomena,
„ Liber de Pſitaca.
„ Liber de Aurora.
„ Liber de Meridie.
„ Liber de Nuce.

„ Liber

(*n*) Vide librum tertium Metamorphoſin pag. 91. Edit. apud Hieronymum Scottum 1566. *Pantheus a Bacchis diſcerpitur, & a matre, & matertera dilaceratur.*

„ Liber de quattuor Elementis.
„ Liber de Oviculo.
„ Liber de Annulo.
„ Liber de Sono.
„ Liber de Pulice.
„ Liber de medicamento faciei.
„ Liber de medicamento aurium.
„ Liber de Lumaca. (o)

PLUTEI

(o) Quod ſpectat ad hunc Indicem, Docti ſciunt, quænam Opera Ovidii vera ſint, quænam ſuppoſititia, vel de quibus dubitari poſſit, an eum revera Auctorem habeant. Quædam etiam alia ab Ovidio compoſita nemo neſcit, quorum nulla in hoc Indice mentio.

Digitized by Google

PLUTEI I. IN CODICE NUM. XI.

Poſt Clariſſimi Oratoris D. Leonardi Aretini Epiſtolas hoc in Codice Variorum Epiſtolæ ſequuntur.

„ LAurus Quirinus (a) generoſiſſimo, & præſtantiſſimo Viro Leoni Molino
„ Senatnri ampliſſimn felicitatem. Legenti mihi (ſic) nuper (deeſt aliquid, puto
„ Opus) Romanarum Hiſtnriarum, quas inter alins præclariſſimos Scriptores
„ Dion elegantiſſima græca oratinne compoſuit, incredibilem quandam cepi vo-
„ luptatem, cum ad C. Cæſaris illuſtriſſima, & magnificentiſſima geſta perve-
„ niſſem, præſertim lecta ejus graviſſima, & animnſitate plena Oratinne ad
„ ſuns milites ad bellum capeſſendum hnrtatnria, quæ uſque adeo me inflamma-
„ vit, ut inſtituerem eam ex græcn latinam facere brevi lucubratinne, vel quod
„ ſummam in reipublicæ adminiſtrationem, prudentiam, vel quod magnitudinem
„ illam inclitam animi Cæſariani præſeferre mihi videbatur. Tota enim Oratio
„ referta eſt graviſſimis, ſapientiſſimis ſententiis, & invicti ac generoſi animī
„ magnitudine. Etenim ſi recte, incorrupteque judicare vnlumus nmnia ſumma
„ in Cæſare fuiſſe inveniemus. Jam enim uſque inde ab adnleſcentia quam le-
„ ctiſſime, atque ornatiſſime peregit, magnæ famæ, & multæ gratiæ fuit; Præſta-
„ bat enim uſque aden ſuæ ætatis nmnes quacumque ingenii acuitate, & linguæ
„ promptitudine, & memoriæ firmitate, & animi generoſitate, ut Plutarcus gra-
„ viſſimus, & prudentiſſimus auctor affirmet, omnibus Rnmanis ingeniis præſti-
„ tiſſe, primumque Rnmanæ eloquentiæ evaſurum fuiſſe, ſi tantam ſtudio litte-
„ rarum operam dediſſet, quantam bellicæ diſciplinæ. Nunc vero ſine controver-
„ ſia ſecundum locum Ciceronis quoddam gravius teſtimonium eſt ipſius Cæſaris.
„ Nullus inquit eſt ſententiis acutinr, aut crebrior, nullus verbis aut ornatinr,
„ aut elegantinr. Prætereo innumera alia, quæ non ſunt hoc tempore alleganda.
„ Jam vero virtutes ejus vere ſingulares, res item geſtas, quibus mille Impera-
„ toribus cnmparari poterit, quis verbis explicare poteſt? Quis enarrare ſummam
„ humanitatem, incredibilem clementiam, egregiam probitatem, ſingnlarem ſa-
„ pientiam, admirandam elnquentiam, bonarum & præſtantiſſimarum litterarum
„ eximiam peritiam, bellicæ rei excellentem diſciplinam, ſummam æquitatem,
„ genernſam animi magnitudinem? Quid plura? Vir, ut mihi quidem videtur,
„ nmnibus rebus nrnatiſſimus fuit, quem optimum, & ſanctiſſimnm Civem ap-
„ pellarem, ſi jura libertatis, ac Civitatis imperandi cupiditate non violaſſet,
„ quamquam juſtam prope cauſſam habuiſſet. Sed profectn cnntra Patriam nulla
„ unquam eſſe poſſunt juſta arma. Itaque hnminem extra jus, vel potius ſupra jus
„ jure naturæ, jure civitatis, jure fortunæ laudamus. Quod enim flumen inge-

(a) Is ex Petro Quirino ampliſſimo Senatore, & Franciſca Duodo nobiliſſima Fœmina ortus primam vidit lucem anno MCCCCXX. Candace Cretenſis Regni Metropoli, atque ipſi Lauro Philelphus Xenophontem filium commendavit Epiſtolarum libro XVII. pag. 116. his verbis. *Eſt Candace, nam quam Urbem Veneti, in Cretenſibus, Candidam nunc vocant, ea & a doctis, & priſcis Viris Candax nominatur, eſt inquam Candæce vir nobilis, mihique amiciſſimus Laurus Quirinus, cui & te notum facies, & materteræ rem commendes non eris inutile.* Etſi Candace natus, Venetiis tamen, quæ eſt illius antiquæ ac nobiliſſimæ Familiæ Patria, ſub optimorum Præceptorum inſtitutione ad humaniores litteras, ac ad Philoſophiæ partes quaſdam incubuit, atque ut magis in hac proficeret, Patavii in eam Muſarum Ædem ſe contulit, & audito Præſectum illius Urbis electum Franciſcum Barbarum cum Latinæ, tum Grææ Linguæ peritiſſimum, Græcæ linguæ ſtudio ſe dedit, eamque perſecte eſt adeptus, ut, num plus Latina, aut Græca valeret, haud facile poſſit exiſtimari. Vide P. Joannem de Auguſtinis de Scriptoribus Venetis. Tom. I. pagg. 205. 206. 207.

Digitized by Google

„ nii res munificentiſſime geſtas Cæſaris, ut ſuo jure exigunt effluere poterit?
„ Pace Ciceronis dixerim, ne ipſe quidem ille Marcus Tullius Romanæ fons
„ eloquentiæ omnes laudes effluxit in Cæſariana magnificentia illa oratione: recte
„ mihi ille viſus eſt dixiſſe: Cæſar tantus erat, quantus eſt Orbis, Sed plura
„ de eo, quam inſtitneram. Ad rem venio, atque ut facilius intelligatur, pau-
„ lo altius hiſtoria tanquam argumentum repetendum eſt. Cæſar in expeditione
„ Gallica poſt multas victorias ſtatuit inferre bellum Arioviſto Celtarum Regi;
„ quamquam enim is eſſet ejus amicus, totiuſque populi Romani; Cæſar tamen
„ belligerandi avidus facile irritavit barbaricam feritatem ad injuriam ſibì in-
„ ferendam, Milites itaque Romani metu tantæ potentiæ perterriti negabant ſe
„ ſe manibus velle conferre, quod bellum Cæſar gerere ſtatuiſſet, quod nec po-
„ pulus Romanus, nec Senatus decreviſſet, Habita ergo oratione animos mili-
„ tum confirmavit, ita ut victoria ampliſſima potiretur. Quam orationem legens
„ ſuadelam ejus (ut ajunt) & artificium perbelle cognoſces, & lucubrationem
„ noſtram, ut reor, collaudabis. Valde enim cupio tuo gravi, atque ſubtili judi-
„ cio, Leo probatiſſime, comprobari. Ea enim demum perfecta probatio eſt,
„ quæ a probato Viro proficiſcitur. Tu vero vir es & ingenio acutiſſimo, &
„ doctrina eleganti & experientia maximarum, plurimarumque rerum ſingulariter
„ præditus, ideoque merito ab omnibus præſtantibus Civibus approbaris. Sed
„ jam Cæſaream ipſam audiamus Orationem, in qua animadverte, quæſo, quanta
„ prudentia, quantaque gravitas ſit, *(b)*

Cæſaris Oratio ad Milites *(c)*.

„ Semper ego milites aliter rebus privatis, aliter publicis conſulendum eſſe
„ decrevi. Privatis enim, quæ humilia, & ſine periculo ſunt: & publicis ma-
„ xima, & potentiſſima quæque cupienda, atque agenda. Etenim privatus quiſ-
„ que eo tutior eſt, quo quietior, & iucurioſior; at Civitas præſertim ampliſſi-
„ mum imperium tenens, ſi hoc pacto ſe geſſerit, variis periculis ſubjaceat ne-
„ ceſſe eſt: quam rerum conditionem non ab hominibus, ſed a rerum ipſa natu-
„ ra conſtitutam æternabilem eſſe videmus. Cum igitur hæc ita ſe habeant, non
„ quandocumque privatim utile, atque jucundum ſit, ſed quid publice, populo-
„ que Romano conducat, conſiderare oportet. Quare animadvertenda ſunt tum
„ alia permulta, tum vero qua de cauſa huc pervenerimus tot, atque tanti ex
„ ordine Senatorio, atque equeſtri; multitudinem præterea militum, pecuniarum
„ abundantiam, quæ nobis tradita ſunt, non quidem, ut inerti otio nos trade-
„ remus; ſed ut poteſtati noſtræ ſubjectos recte gubernare, & conſœderatas Ci-
„ vitates ſalvare, & illatas injurias nlciſci, & noſtrum Imperium glorioſe ampli-
„ ficare valeamus fortiter, ſtrenneque agendo, Quod ſi tali conſilio, talique men-

„ te

(b) Iodiligentia, & imperitia Librarii hac in Epiſtola multi inveniuntur errores, quos ſi non omnes, multos tamen, & præcipuos emendare non negleximus.

(c) Jam initio ſuæ Epiſtolæ ad præſtantiſſimum Leonem Molinum Laurus plane fatetur, legentem ſe Romanas Hiſtorias græce a celeberrimo Dione elucubratas, talem, ac tantam voluptatem cepiſſe, ut vix verbis explicare poſſet; potiſſimum vero cum ad Cæſaris geſta perlegenda acceſſiſſet, ita ut accenſum ſe deſiderio ſenſerit, dum Cæſaris orationem ad Milites legeret, eam in latinum vertendi, quam nos heic exhibendam, ut in Codice, una cum ejus Epiſtola extat, jure & merito ducimus. Ad calcem ejuſdem Epiſtolæ juſtis effert laudibus Leonem Molinum, dum ejus grave, & probatum judicium exoptat, atque Virum fuiſſe doctum, ingenioque acutiſſimum ſatetur; immo experientia in graviſſimis Reipublicæ negotiis probatum, Tandem ut perſpicaci ſua mente ea in Oratione gravitatem, prudentiamque obſervet, rogat. Inficiari igitur nemo poſſe mihi videtur, ſi circumſtantiæ omnes, quas recenſere eſt ſupervacaneum, conſiderentur, cum Epiſtolam, tum Cæſarianæ Orationis de græco in latinum Verſionem genuinum Lauri Quirini fœtum eſſe.

Digitized by Google

„ te non ſumus, cur quæſo militamus? An rectius non eſſet domi permanere,
„ & propriis fortunis perfrui? Rectius nimirum, atque præclarius eſſet nullo pa-
„ cto militiam ſubire, quam ſuſceptam prodere. Quod ſi igitur nonnulli legum
„ neceſſitate coacti patriæ obtemperant; plures vero ſponte ob gloriam, ob uti-
„ litatem, quam ex victoria conſequimur, quo pacto aut bene, aut ſancte vel
„ noſtras ſpes, vel patriæ, quæ nos miſit, fallere poterimus? Nemo enim adeo
„ feliciter agere poteſt, ut amiſſa Patria non pereat. Re vero publica feliciter
„ agente etiam calamitates ſuffert. Majores noſtri non domi permanentes, neque
„ militiam refugientes, neque deſides, neque imbelles tantam urbem condiderunt, ſed
„ fortiſſimis animis omnia promptiſſime audentes,& viribus corporeis injunctis viriliter
„ laborantes, propriaque veluti aliena exiſtimantes nullam aliam felicitatem eſſe rati,
„ quam omnia ex officio agere, & e contrario nullam infelicitatem, quam cum felici-
„ tate quieſcere, plurima, atque graviſſima bella geſſerunt. Itaque & hujuſmodi
„ præclaris geſtis, quamquam initio pauci admodum eſſent, tamen tantam urbem
„ condiderunt, Latinos ſuperaverunt, Sabinos vicerunt, Etruſcos, Volſcos, Lu-
„ canos, Samnitas, denique in paucis tempeſtatibus pacata Italia totam Ciſalpinam
„ Galliam ſubegerunt. Omnes alienigenas nationes bella illis inferentes fugave-
„ runt. Noſtrum itaque veteres majores noſtros imitari, qui credito ſibi imperio
„ bellicis artibus foris aucto contenti eo non fuerunt. Cum autem otium, atque
„ ignaviam everſionem eſſe imperii rati fuiſſent, ſalutem vero virtutem bellicam,
„ veriti ne ſi in eadem perſtarent, Imperium tam late amplum per ſe ipſum la-
„ beretur, & conſeneſceret, libentiſſimis, atque fortiſſimis animis multo plura,
„ atque majora bella geſſerunt. Nam quis facile enumerabit Sardiniam, Siciliam,
„ Illiricos, Græciam, Aſiam, Bithinienſes, Hiberos, Afros, Carthaginenſes, e
„ quibus ingentem pecuniam habuerunt? Quid præterea memorem Regem Phi-
„ lippum, Perſeum, Antiochum, qui omnes, eorumque ſucceſſores innumeras
„ quaſdam pecunias majoribus noſtris cupidiſſime pollicebantur, ut in Europa per-
„ manerent? Illi vero imperandi cupiditate inducti gloriam, & Imperii amplitu-
„ dinem potius cum ſummis laboribus, multiſque periculis elegerunt, quam ut
„ tuto inglorii vincerent. Simili ſententia patres noſtri perſtiterunt ſcientiſſimi,
„ eiſdem artibus bona acquiri, & conſervari. Multa itaque eis a majoribus
„ noſtris tradita confirmaverunt. Multa ipſi acquiſiverunt, quæ ſingula enu-
„ merare non eſt neceſſe, Cretam, Pontum, Cyprum, Iberiam, Aſiam,
„ Albaniam, utramque Siriam, utramque Armeniam, Arabiam, Paleſtinam, quo-
„ rum ne nomina quidem, cum antea recte noſceremus, nunc autem imperio
„ noſtro ſubjecerunt, aut aliis donaverunt. Ex quibus quotannis, tot victualia,
„ tantam gloriam, tot firma auxilia habemus. Hujuſmodi itaque majorum exem-
„ pla habentes alacri, & prompto animo eſſe debemus, ut neque majorum no-
„ ſtrorum res geſtas, neque imperii magnitudinem negligamus. Neque enim eodem
„ conſilio eſſe vos oportet, ut illi, qui par non habent imperium, quippe qui-
„ bus ſat eſt otio perfrui, & ſe ipſos tuto conſervare. Nobis vero opus eſt la-
„ borare, militare, omnia pericula ſubire, ut præſentem felicitatem conſervare
„ poſſimus, quam multi mortalium vehementiſſime appetunt. Natura enim ſic
„ ſe habet, ut excellens quodque & emuletur, & invidia habeatur. Ex quo fit
„ bellum quoddam perpetuum ſcilicet inferiorum contra ſuperiores. Quod ſi la-
„ bores a nobis eſſent evitandi quid opus erat ab initio ultra omnes gentes nos
„ tantum excreſcere? Itaque poſſidentibus tale imperium ſtatutum eſt, aut forti-
„ ter imperare, aut otio perire. Sequamur igitur fortunam ducem, etiam nolen-
„ tem, ac repugnantem. Imitemur majores noſtros qui tam ampliſſimum impe-
„ rium nobis tradiderunt. Recte vero illos imitabimur ſi neque arma depone-
„ mus, neque aciem relinquemus, neque domi in otio conſiſtemus. Arma enim
„ ſemper ſunt tenenda, ſi pacatiſſimam, & quietiſſimam vitam conſequi cupi-

 „ mus:

„ mus. Qunniam ita demum pacem tenere poterimus, ſi bellicis artibns continuo
„ ſtudebimus: hoc etenim pacto perpetuo nns pugnabimus. Denique & ſocios fur-
„ tiiſime defendemus, & hoſtes ſtrenue debellabimus, & imperium nnſtrum fir-
„ miſſimum conſtituemus. Quod etſi Deorum aliquis vobis fidejuſſerit quod ne
„ quieſcentibus quidem vnbis aliquis prodere vns audebit, & omnia, quæ tene-
„ mus perpetun poſſeſſuros, quamquam, ſic Deo fretus, turpiſſimum eſſet quie-
„ ſcere, haberent tamen velamentum qunddam decoris, qui officioſa agere pre-
„ termiſerint (*d*). Cum vero ſit neceſſe eos, qui multa poſſident, a multis pro-
„ di, opus eſt bellica virtute mnre majorum eorum conatus reprimere. Quid
„ ergo? dicet quiſpiam. Numquam igitur acquirere deſinemus? An memoria nnn
„ tenetis majores noſtros nnn prius Italicas proditinnes compreſſiſſe, quam bel-
„ la cnmmnviſſe, nec Epirotas quieviſſe, quam in Græciam transfretaſſe? Nec
„ Philippum, nec Perſeum, nec Antiochum, nec Mitridatem potentiſſimos olim
„ Reges quantis bella intuliſſe. Quid reliqua memoremus? An ignnratis Car-
„ thaginenſes nulla a nobis illata injuria a terra Africa in Italiam navigaſſe, pro-
„ vinciam devaſtaſſe, civitates diripuiſſe, & ab Urbis expugnatinne parum de-
„ fuiſſe; poſtquam vero cnpias nnſtras in Africam traduximus ab omni Italiæ
„ expugnatione quieviſſe? Hæc eadem de Gallis, & Celtis jure quis dicere po-
„ teſt. Nam & iſti uſquequo intra Alpes manebant, ſæpenumero eas pertranſi-
„ verunt, & pleraſque Italiæ civitates populaverunt. Verum enim vero poſtea
„ quam auſi fuimus aliquanto ultra mnntes exercitum deducere, & provinciam
„ devaſtare, nnn amplius bellum Gallicum in Italia vidimus præter unum. Hæc
„ igitur cum ita ſe habeant, qui nnbis bellum prohibet, is nihil aliud affirmat,
„ quam quod ditari haud liceat, neque imperii poteſtatem tenere, neque liberos
„ denique romanos eſſe. (*e*)

Cajus Cæſar Curioni S. D.

„ Mihi tuæ litteræ redditæ ſunt, quibus intellign rempublicam noſtram non
„ in optimo ſtatn eſſe. Eſt id mihi admodum moleſtum. Vellem tamen vel con-
„ ſiliis, vel armis providere, ut ea in calamitatem nnn deduceretur. Verum non
„ parva ſuſpicione affectus ſum, ut ab hnminibus putetur, me dnminandi cu-
„ piditate ei in auxilium venire cum ſemper ab ineunte pueritia eam ſalvam, &
„ liberam eſſe voluerim. Sed quidnam agere debeo? Si leges non valent; ſi jus
„ tribunitium ſublatum eſt: ſi capitis periculum eis imminet, qui æquum, &
„ juſtum defendunt; debeo ne hanc rem æquo animo pati? Si id eſt, quonam
„ modo dici libere poteſt. Quapropter non me tardabit illnrum oratio, qui me
„ falſo regnum arbitrantur occupare. Ipſe enim ſcio, quid animi erga civitatem
„ nnſtram habeam. Voln, nt me amor immenſus moveat, qun erga patriam
„ afficiebar, cui ſi auxilium non affero, maturæ ejus everſioni timeo. Iſthic igi-
„ tur

(d) Quædam in hac verſione, fortaſſe Librarii vitio, interdum minus perſpicua, interdum valde implexa leguntur; nonnulla emendavimus: ſed & permulta, uti extant, reliquimus, ſatis operi noſtco factum ducentes, ſi qualia ſunt, exhibemua.

(e) Multa Lauri Quirini Opera a F. Joanne de Auguſtinia ſupra laudato recenſentue; ſcilicet Oratio ipſius ad Nicolaum V. Pontificem Max. *de Urbis Conſtantinopolis jactura, & captivitate: de Nobilitate reſponſio juris: de Republica* lib. II. Ad varios item nonnullas ab eo ſcriptas fuiſſe Epiſtolaa, proditue. Aſt eas inter hæc, quam heic dedimus ſcripta ad Leonem Molinum Senatorem ampliſſimum, non memoratur. Habemus etiam: *Excerpta de Sacerdotio Jeſu Chriſti ex Suida Græco per Laurum Quirinum Cretenſem, Patricium Venetum in latinum tranſlata*. At de hac Cæſarianæ apud Dionem Orationis Verſione altum eſt ſilentium, ideoque ſi adhuc ignota hæc opuſcula, & inedita eſſe judicamua, forſitan a vero non aberrabimus.

Digitized by Google

„ tur me expecta propediem. Maturius tamen, quam imperas, in Italiam exer-
„ citum deducam. Vale. (f)

Lelius Galbæ S. D.

„ Si vales bene eſt, ego quidem valeo. Cum Scipio tui amantiſſimus Ro-
„ mam petat, nefas eſſe ducebam, dimittere eum, mearum ad te vacuum lit-
„ terarum venire, quamquam nihil in præſentiarum ad te ſcribendum accidat;
„ cujus arbitrer te ignarum eſſe; ſed ut aliquid mihi detur, quod ad te ſcri-
„ bam. Poſtquam hinc abiiſti, Legati Regii ad me venere a me expetentes,
„ exponenteſque quod poſtquam intellexerunt fidem, fortitudinem, temperantiam
„ Romanorum, ceteraſque virtutes, quibus ceteris hominibus excellunt, mallent
„ ſub legibus Romanorum vivere, quam ceteris gentibus imperare. Fuit mihi
„ admodum gratiſſimum. Juſſi ut Romam proficiſcerentur, & quid de hac re in
„ Senatu decerneretur audirent. Tu igitur ſcire poteris cum iſthic maneas, quid
„ agetur. Vale.

Galba Lælio S. D.

„ Tuæ mihi litteræ redditæ fuerunt; illæ quidem mihi gratiſſimæ. Unum
„ mihi ſolum moleſtiſſimum fuit, quod audio ab his, qui iſthic ad nos ſe reci-
„ piunt, novo, cæcoque amore impulſi - - - - in uxorem duxiſſe. Arbitror te
„ Læli intuentem in me fortaſſe aliquas virtutes eſſe, in meam amicitiam ve-
„ niſſe. Sed cum ita id ſit, audeo tamen non arroganter dicere, nullam harum
„ virtutum eſſe, per quam magis gloriatus fuerim, quam temperantia, atque con-
„ tinentia libidinum. Hanc quoque tuis eximiis virtutibus adjeciſſe velim, (g)
„ non eſt tantum periculi noſtræ ætati ab armatis hoſtibus undique circumfuſis,
„ quam a voluptatibus. Qui ſua temperantia has frænat, atque domat, hic ma-
„ jorem honorem, majoremque victoriam ſibi peperit, quam nos, qui regno de-
„ victo

(f) Hanc Epiſtolam tres aliæ Cæſaris in Codice noſtro præcedunt, una nempe ad Ciceronem, quæ incipit: *Etſi nihil temere &c.*; altera ad eundem Ciceronem, cujus initium: *Recte de me augurar is &c.*; tertia denique ad Oppium, & Cornelium, cujus priora verba: *Gaudeo hercle vos mihi ſignificare &c.* Has jam pridem eſſe editas inter Tullianas ad Atticum Lib. IX., & Lib. X. animadvertimus, neque perinde eſſe, cur heic eas exhiberemus, duximus. Multis præterea mendis illæ in noſtro Codice ſcatent, & nonnullas etiam lacunas habent; immo in illa, quæ incipit: *Recte de me auguraris* (ſeu ut in Editionibus *Recte auguraris de me*) poſtremam partem Codex noſter totam omittit; ab illis nempe verbis: *Tu velim mihi ad Urbem præſto ſis*. Hæc vero, quam heic ex Codice proferimus, ad Curionem Epiſtola, an edita adhuc uſpiam fuerit, neſcimus. Inter fragmenta profecto Librorum Cæſaris deperditorum, quæ a Viris doctis collecta ſunt hæc Epiſtola non occurrit; cum tamen aliæ illæ, quas modo memoravimus, inter illa eædem habeantur. Sed ipſine revera Cæſari hæc Epiſtola tribuenda eſt, quaſi eam ipſe ſcripſerit? Eſt cur valde hac de re dubitemus, cum quod quædam in ea parum nobis placeant, tum quod nullum de Cæſaris ad Curionem Epiſtolis teſtimonium apud Veteres Scriptores extet. Verum hac de re judicium eſſe aliorum malumus; neque ex eo ſolo, quod de Epiſtolis ad Curionem Scriptores ſileant, tuto ſatis inferri poſſe, Epiſtolam hanc Cæſari eſſe adjudicandam, fatemur. An etiam aliæ Epiſtolæ, quas huic ſubjungemus, Auctores habere cenſendæ ſint eos, quorum nomina in Codice præferunt; & ſi valde dubitemus, immo in id procliviores ſimus, ut putemus ſuppoſititias; aliis tamen dijudicandum relinquimus. Unam profecto in iis manifeſte ſuppoſititiam mox indicabimus.

(g) Hæc Epiſtola fœtus manifeſto eſt alicujus ſcioli, qui, cum apud Livium legiſſet Scipionis orationem, qua Maſſaniſſam reprehendit, quod Sophonisbæ illecebris devinciri ſe paſſus eſt; eam ſibi imitandam propoſuit. Quicumque Livium Lib. XXX. legerit, eaſdem in illa oratione ſententias, eademque propemodum, ſi quædam excipiantur, verba reperiet, quæ in hac Epiſtola habentur.

„ victo noſtrum hoſtem vinctum in carcerem miſimus. Vince igitur, & cave, „ ne uno vitio tot bona deformes. Vale.

Alexander Ariſtoteli S. D.

„ Apud te recte factum eſt, quod ſpeculatas addidiſti diſciplinas. Qua in re „ nos ipſi excellimus, ſi ea quibus eruditi ſumus, ſtudia omnibus cæperint eſſe „ communia. Mallem ſingulos virtute, quam imperio præſtare. Vale.

Sempronius Villio S. D.

„ Niſi te ægre ferre noviſſem, ut regium peterem, Cornelio morem geſſiſ„ ſem, qui quam magnopere conatus eſt, ut eo accederem. Non libens facio „ quæ tibi moleſta eſſe ſentio, proinde quod ſæpe conſuluiſti, affecutus ſum. Diis „ vero immortalibus gratias ago, qui tantam mihi mentem dedere, ut nulla in „ re tibi adverſus ſim, tibi, inquam, qui pro tua humanitate, infinitaque erga „ me benevolentia ad id ſemper me impuliſti; quod mihi honori, Reipublicæ „ utilitati eſſe ſentias. Te rogo, ut ſæpe ad me ſcribas. Idem quod ipſe decre„ vi. Vale.

M. S. D. P. P.

„ Quod ſuaviſſimis tuis litteris non reſponderim, velim ne a me per ſocor„ diam aut negligentiam factum eſſe credas, cum a me ſit alieniſſimum. Otio, „ vel ſegnitiei me dare moleſtiſſimum id mihi eſt, vel quia ita natura compa„ ratus ſum, vel quia Draconis vetuſtiſſimi Legum Latoris inſtituto admonitus „ ſum. Ille enim Athenienſibus legem tulit, ut quiſquis per ſocordiam, aut iner„ tiam in otio vitam ageret, ultimo afficeretur ſupplicio. Indignum credo eum „ vita hominis judicari, qui cum ad decus, ad laudem, ad honorem, ad ho„ neſtatem natus eſſet, pecudis, quam hominis vitam mallet; quique hominem „ ita aſſueſcat, hominis etiam ſpiritu privaretur. Ceterum quotidianis involutus „ occupationibus ad hunc diem labori me ſurari non potui, quod eo minus mo„ leſte tuli, quod meum habens animum parum curare epiſtolas debeas. Quod „ vero grata tibi fuere, quæ tuo nomine feci gaudeo, ac triumpho, vel hinc „ mihi magnopere placeo, quod tibi placere intelligo. Ecce autem Ariſtoteles, „ & M. Cato nunc ad te hoſpites veniunt. Eorum officium erit ut de virtute „ domeſtica graviter, & amore patriæ de moribus diſputent. Iſthic enim vere„ cundiæ munus erit: animadvertentes, quod numquam injuſſi loquuntur; & „ proxime juſſi tacent. Tuum erit, cum eos tranſcribi ad exemplar, emendari„ que feceris, ad nos redire jubeas; haud enim æquum eſt hanc tantam civitatem, „ tamque magnam morum varietatem Catonis cenſura vacare, ne ſeveri cen„ ſoris abſentia majorem laſciviæ præſtet aditum, feneſtraque pateſiat. Quod au„ tem mirabilius in hiſce eſt, viros barbatio natos homines, neque barbatum „ ſonare videbis; adeo vero & moribus, & oratione ſuaves, ut quod ex barba„ ta proficiſci familia ſolet, prænoſcant. Labeonem meis verbis ſalutent jubeto. Vale.

PLUTEI

PLUTEI XII. IN CODICE NUM. VI.

MONITUM.

HOc in Codice, cum alia opuſcula continentur, de quibus ſuperius ſuo loco diximus, tum Petrarchæ in Homeri Iliadem, quæ Auſonio adſcribi, interque ejus Opera edi conſueverunt; & Opellæ *Avogarii* cujuſdam de *Orglano Vicentino*, qui Auctor, niſi fallimur, ad hanc diem ignotus fuit: Opellas has *Avogarii* in lucem nos evulgaturos polliciti ſumus. Nunc antequam id faciamus, licere heic nobis volumus, ut de prædictis in Homeri Iliadem Periochis, (& ſi heic eas minime daturi ſumus, quippe typis jam pridem a tam multis excuſas) ſeu verius de titulo, quem eæ Periochæ noſtro in Codice præferunt, quædam dicamus. Id enim nos facturos jam ſpopondimus in deſcriptione, quam in ſuperiore Catalogo dedimus hujus noſtri Codicis, parque certe eſt, ut fidem noſtram liberemus. Titulus earum Periocharum hic eſt. *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati*. De hoc igitur titulo nobis agendum eſt, non eo tamen conſilio, ut antiquam traditionem, ac Scriptorum opinionem conſtantem infirmare velimus, quæ habet, has Periochas Auſonii fœtum eſſe, ſed ut, quantum per nos licet, difficultatibus nobis propoſitis a Cl. Lamio Florentino, ad quem cum adhuc in vivis eſſet, Periochas has *Petrarchæ* in noſtro Codice tribui ſcripſimus, ſatisfaciamus. Et primo officioſiſſime nos monuit, conſiderandum eſſe, an hæc Epigraphe indicet potius Codicis Poſſeſſorem, quam Auctorem. Optima animadverſio. Aſt Auctorem commonſtrare pluribus comprobatur. Nam Codices illi, quibus noſtra referta eſt Bibliotheca, ſi quandoque Poſſeſſoris nomen notatum deferunt, illud vel ad Codicis finem, vel ad ſupremum, infimumve primæ paginæ marginem exhibent. At Epigraphe, qua de agimus, ſeu illa verba: *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati*, neque in fine Codicis, neque in prima ejus pagina occurrunt, ſed poſt multas demum paginas ſcriptione plenas in fronte leguntur Periocharum, quas ſæpe memoravimus. Juvat etiam animadvertere, primum Opus, quod anteit in hoc Codice, eſſe cum hac Inſcriptione: *Somnium Scipionis Publii Africani Junioris excerptum ex VI. libro de Republica Marci Tullii Ciceronis, ſuper quos Ambroſius Macrobius fuit commentatus*; hancque Inſcriptionem rubris characteribus exaratam eſſe, ac iiſdem characteribus, eademque manu ſcriptam illam *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati*. Quemadmodum igitur haudquaquam dubitari poteſt prima Epigraphe Auctores operis demonſtrari; ita exiſtimandum erit altera hac inſcriptione non Poſſeſſorem, ſed Auctorem Petrarcham deſignari. Eo vel magis (& hoc diligentius ſpectandum eſt) quod littera initialis majuſcula, qua incipit opella Petrarchæ inſcripta nempe *Si* (cum ita incipiat: *Si Homerum Scriptorem*) ob ſui magnitudinem effecit, ut ſpatium in pagina vacuum relinqueretur, quo in ſpatio rubris characteribus ſcripta illa cernantur: *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati*: ita ut hæc inſcriptio altitudinem æquet prædictæ majuſculæ litteræ, & primam quodammodo operis lineam, ſeu verſum efficere videatur. Sed diligentiſſime rem inſpiciamus. Duo illa opuſcula Tullii, Macrobiique ſimul, & Periocharum hoc modo in noſtro Codice ſcripta nacti ſumus, ut primi ejuſdemque Folii duæ indiviſæ paginæ prima principium Operis *Somnii Scipionis*, & altera finem *Periocharum* nobis exhibeant: ſimiliter alterius, ſeu ſecundi folii prima pagina continet ea, quæ continuo ſpectant ad *Somnium Scipionis*, & illa altera ejuſdem Folii penultima eſt *Periocharum*; item tertii Folii prima pagina *Somnii Scipionis*, ejuſdemque Folii altera pagina ea ſit, quæ penultimam anteit *Periocharum*; ſic-

que

que deinceps, ita ut Folium idem una ſui pagina finem faciat Operi de Somnio Scipionis; altera ejuſdem Folii exordium præſtet Periocharum. Niſi fallimur invictum eſt hoc argumentum, ut oſtendatur, Epigraphen, de qua diſputamus, Auctorem, minime vero Poſſeſſorem prodere. Cum enim indiviſa ſint hæc opuſcula, & in eodem, ut ita dicam, Quinternione ſcripta, ſi poſſeſſor eorum, ſive dominus Petrarcha fuiſſet, idque ipſe per ſui nominis appoſitionem indicare voluiſſet, primam profecto Codicis, ſeu Quinternionis paginam, in qua id faceret, elegiſſet, hoc eſt eam in qua Somnium Scipionis initium habet, aut certe elegiſſet ultimam Codicis paginam, illam ſcilicet, in qua Periochæ deſinunt; non vero illam, in qua verba, de quibus agimus: *Liber Franciſci Petrarcæ Laureati* reperiri toties diximus.

Alia difficultas illius emunctæ naris Viri hæc fuit. Tot Sæculorum ſucceſſio, tanta Scriptorum conſenſio, tot Editiones, quæ hoc Opus Auſonio tribuunt, nonne firmum dant argumentum perperam adſcribi Franciſco Petrarchæ? Pace dixerimus tanti Viri. Quot fuerunt Pſalmorum Expoſitiones, quæ longo Sæculorum ſpatio S. Joannis Chriſoſtomi exiſtimatæ ſunt, ſubque ejus nomine typis poſtea ſunt traditæ, & quas tamen Viri docti poſtremo non eſſe ipſius oſtenderunt? Quot Epiſtolæ Hieronymi nomine in Codicibus reperiuntur, & ſub ejus nomine lucem viderunt, quamvis poſtea ab Eruditis plane alterius Auctoris eſſe demonſtratum ſit?

Addidit diſertiſſimus Vir. Franciſcus Petrarcha non ita Græcam Linguam tenebat, ut oportuiſſet, ad Periochas, ſive argumenta in Homeri Iliadem conficiendas. Hoc dictum improbare non audemus, cum ignoremus, num perfectam Petrarcha Græcæ Linguæ adeptus fuerit cognitionem, *dum degens aliquandiu Piſis ibi ſedulam primis Grammaticæ rudimentis operam dedit, & Græcas litteras hauſit a quodam Barlaamo Calabro*, ut ſcribit Jacobus Philippus Tomaſinius in Opere inſcripto *Petrarcha redivivus* cap. III. pag. 12. Idem Tomaſinus inibi cap. 14. de ingenii ipſius præſtantia: *Atque in hoc litterarum genere* (ideſt Hiſtoriarum) *familiares ſibi fuiſſe fatetur paſſim præ omnibus Virgilium, deinde Horatium, Homerum etiam tanti fecit ut ex Græcia impetratum a Nicolao Siozero Imperatoris interprete ſuis ſumptibus in latinum converti curavit*; & Laertium Pilatum Theſſalonicenſem quemdam in Bocaccii domo latine reddidiſſe Homerum a multis Scriptoribus didicimus. Salva igitur res eſſe poteſt, quod etiamſi Græcam linguam Petrarcha perfecte non tenuiſſet; nihilo tamen minus latinam. habebat Verſionem ad ſuas componendas in Iliadem Homeri Periochas, quæ in noſtro Codice ipſi adſcribuntur.

Hæc non eo animo ſcripſimus, ut pro certo inpoſterum haberi velimus, falſo ad hunc diem, Periochas, de quibus agimus, *Auſonio* a Viris doctis tributas, & Petrarchæ potius eſſe tribuendas; ſed ut alios excitaremus ad rem hanc in clariore, ſi fieri poteſt, luce ponendam; atque in primis ad obſervandum, num quo in Codice Periochæ hæ reperiantur, qui ante Petrarchæ ætatem ſcriptum ſe manifeſte prodat. Si enim in aliquo Codice Petrarchæ temporibus vetuſtiore Periochæ hæ habentur, confecta res eſt: Auctorem earum Petrarcham eſſe ſuſpicari nemo amplius jam poteſt. Amicorum diligentia, qui Auſonii Codices cum Bibliothecæ Vaticanæ, tum Barberinæ perluſtrarunt, certiores facti ſumus, illis in Codicibus non reperiri Periochas in Homeri Iliadem ipſi Auctori adſcriptas, quæ neque inveniuntur in Catalogo MSS. Codicum Bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ a Cl. Bandinio elaborato, ubi de Auſonii Codicibus verba facit. Codex noſter, ſeu potius ea pars noſtri Codicis, quæ has Periochas cum Tullio, & Macrobio de Somnio Scipionis continet, non meo tantum, ſed aliorum etiam, & præſertim Manſii judicio, Sæculo XIV. exarata fuit, hoc eſt Sæculo, quo Petrarcha vixit, & quo proinde non facile ignorari potuit, quænam Opera Pe-

trarcham

trarcham auctorem haberent, quædam non habereot. Sed hæc jam mittamus; & tandem, quod propoſuimus, Opellas Avogarii, quas noſter Codex exhibet, ſubjiciamus.

Primæ titulus eſt.

Declamatio Avogarii de Orglano Vicentino Leſæ Majeſtatis fit actio. Argumentum.

„ Conſpirationem adverſus Anguiferum Cæſarem Virtutum Comitem, cujns
„ leges ſpoote ſubiverat, fecit ingrata Verooa, ejuſque plebs furibuoda citadel-
„ lam rebellaoter iovadit. Hucque cum militari copia geoeroſus Ugolotus Blan-
„ cardus Parmenſis adventaos citadellam tutatur, & ipſam recuperat civitatem;
„ proque ſceleris ultiooe publicam Civium prædam, cuique armigerorum licere
„ decrevit pariter, & edixit.

„ Contradicit ſupplex Verona.

„ Miſerandas preces meas Magnanime Ugo patienter exaudi; diro namque
„ feralium ſtridore tubarum ita dirrigui, ut labaotia genua vix me pavidum ſu-
„ ſtioeant: horrido tuorum Sacomaoorum ululatu periculis deſueta gelidus mem-
„ bra quaſſat tremor: Trans equidem jecur exivit vox illa tubicioæ, & me pœni-
„ tus exanimavit, quæ juſſu tuo, & Civium meorum prædam, & cedem cuique
„ licere coocesſit. Te oro Dux inclite, hoc age, ne virtus tua cedat furori,
„ animum rege, ferocem cohibe impetum, nec tam precipitanter me tua fulmi-
„ net ira; rem prius agnoſce medulitus, hujuſque deteſtandæ ſeditionis aucto-
„ res exige, famam, vel infamiam potius ſcrutare, Conditionem examina, vitam eo-
„ rum cunctis exoſam circumſpice. Proh! penates mei utinam hos ſacrilegos, &
„ Reipublicæ deformatores meus oumquam genuiſſet uterus? Pudet fateri, quod
„ verax negare non poſſum. Utinam ipſos prima feralis natalitii ſui extinxiſſet
„ dies, non tam ſæviſſimam erumpoam, meorumque cladem Civium fletu gravis
„ aſpicerem: ſed paucorum furium culpa tot ne corruent Nobiles proditionis
„ ignari? pro raptoribus iofamibus benemeriti Cives mei crudeliſſimo hoc affi-
„ cientur ſupplicio? Quod ſæpius eſt dicendum: Miles diu delibera: non medio-
„ cris quidem hæc eſt jactura; non femineam querelam, materoaſque lacrymas,
„ quin cuncta moderantem, ſine qua factum eſt nihil, ratiooem te alloqui pu-
„ tes. Hanc pro ſpeculo ante oculos habe, hæc te docebit, ut mitior ſis, quam
„ ſeverus. Vide permaximum innocentiæ exemplum; nulli tibi obſtant, nulli
„ tuæ inſultant victoriæ. Nefarii illi conſpiratores latebras petiere, & lucem
„ odiunt; reliqui enim fide conſtantes non victricis profecto Anguis imaginem
„ aut tui preſentiam miſeri fugiunt, potius imo proditorum predam non tuam
„ clauſi tectis expectant; hæc enim fameſcentium arma rebellium cauſa commo-
„ vit, hæc ad ſævum hoc facinus hos traxit fures, mihi crede, ut fidelium
„ natorum meorum ſanguine veſcerentur, ſuaſque rapaciſſimas ſaturarent fauces,
„ hac via famem extinguere meditati. Sed mentium ooſtrarum veriſſimus arbi-
„ ter Deus huc te alio tendentem aduxit, ut improborum ſpem irritares,
„ pariterque & principis ſtatum, & bonorum indemnitatem tuo poſuit in adventu
„ ſi recte conſideras. Te editum ſibi, miſſum, qui culpa carent, exiſtimant.
„ Gloria in Excelſis cum Angelis exclamant una voce dicentes: benedictus qui
„ venit in nomine Domini. Quid ſi bellum optaret vulgus unanime? Quid ſi
„ cuperet contradicere juventus robuſtiſſima? actum eſſet: Fuoeſtus quidem tuus
„ fuiſſet introitus & ſiniſtro greſſu cum armigeris his publicum forum meum petiiſſes.
„ Sed cum hec a ſinceris animis aliena ſit opinio, unicus introire poteras, itidem

„ & inermis. Magni populi mei fides, ut non violata, ſic te prona affectione
„ in ejus ſuffragium libenter excipit. Maleficos igitur errue, illos diſſipa, & cum
„ radicibus omnem arborem evelle, ut tam ſceleſtum pereat germen, & extin-
„ guatur omnis generatio. Hoc primum opus læta proſpiciam, lacrymas tergam,
„ & jocoſas choreas excitabo. Feliciſſimi illius diei recordare, quo tu glorioſam
„ militiam aſſumpſiſti; Recordare quam libenter poſtera die ſerpentis imperia ſub-
„ jerunt filii mei; Recordare, quam ilariter pro mordaciſſimo cane mitiſſimum
„ colubrum acceperunt, quem non minori fide ſuis in mentibus, quam in mœ-
„ nibus collocarunt: Illos juſtifico enſe caſtiga, quorum eſt ſacrilegium hoc.
„ Ita fac ut factum leſæ conſcientiæ pœnitentiam non ſequatur, quæ quidem ſa-
„ na præmeditatio cum in aliis humanarum rerum negotiis apprime ſit laudabi-
„ lis, in re certe militari eſt utiliſſima. Quanto enim periculoſior res agitur,
„ tanto plus neceſſarium eſt conſilium, hocque quanto diuturnius, tanto ſalu-
„ brius. Omnia namque ſunt, ut Medici jubent, tentanda primo, quam ferrum.
„ Succide morbum marceſcentem ut ceteris artubus præbeas ſanitatem. Morbi-
„ dum pecus diſgrega, ut Plebis ſalvetur integritas. Noli inſontem populum
„ meum ſubito ictu alienis mortificare demeritis. Ita fac, & pia conſideratione
„ recogita, & animadverte tecum, quotquot ſceleribus occaſionem dabis. Iſti namque
„ comilitones tui me miſeram non gemarum, non auri, non matronalium orna-
„ tuum raptu contenti, ipſarum quoque caſtarum nuruum, incorruptarumque
„ virginum adulteria, & cedes obſtantium libidinoſi expetent: Sacras Templo-
„ rum Patheras ſacrilegis manibus, ſacerdotaleſque cultus, & almi Sanguinis Va-
„ ſa dirripient, arbitrio ſortunati abutentur. Proh Jupiter aſpicis hæc? Po-
„ teris ne & tu Ugolotte inſignis hæc nedum oculis intueri, ſed mente concipe-
„ re? Poteris ne hoc ſummum nefas, monſtrum horrendum, informe, ingens
„ tuo ore jubere? Dii prohibete minas: Dii talem avertite caſum! Noli avaris
„ armigerorum tuorum hyantium conſultationibus aquieſcere. Noli eorum inglu-
„ viem rapaciſſimam meis viſceribus ſaturare. Ad te redi, oro, Vir magnifice,
„ & magnificos triumphos tuos noli hoc ſedare ſcelere. Noli pernitidam famam tuam,
„ qua ſuper ethera notus es hoc flagitioſo miniſterio denigrare. Excelſas tuas lau-
„ des cuſtodi operibus glorioſis, & depoſita ferocitate tibi ſuade, quanto glorio-
„ ſa ſit incruenta victoria, quantoque ſit ſatius integram me Cæſari meo redde-
„ re, quantoque alacrior me ſuſcipiet illeſam, quam vulneribus cruentatam. De-
„ nique fletus mei queritatus miſerere. Tua enim numina ſupplex adoro, ut
„ conſilium revoces initum, & cum populo meo Auguſtiſſimo Principi incolumem
„ reſtitue, ſub cujus umbra gratiſſima permanens ſceleratorum rebellium vindictam
„ ſelix aſpiciam.

Altera pars Declamationis.

„ Potuiſſent fletus tui meum pectus aliquo pietatis radio permulcere, que-
„ ruliſque lacrymis tuis poteram ſortaſſe miſereri Urbs florentiſſima quondam.
„ Sed veritas, quæ paliatis fictionibus tegi non patitur, cujus ſulgor ſerenatus
„ omnes fugat nebulas falſitatis, induravit cor meum, & infeliciſſimi fati tui ca-
„ lamitatibus compati me non ſinit. O ingratiſſima Civitas, o temeraria & pror-
„ ſus conſiliorum inops, quæ tam inſolenti cervicoſitate adverſus Divum tuum
„ rebellia arma ſumpſiſti! Manifeſtiſſimum ſcelus quonam falſo verborum colore teges?
„ quid notiſſimam proditionem tuam frivolis exceptionibus occultare jam reris?
„ Pauci quidem tecum aſſentio conſpirationem hanc principavere, ſed plebs
„ inſana rerum mutabilium vertigine delectata proditoribus favit. Placuerunt in-
„ cepta flagitia, venerandiſſimumque *Sacri Galeam* (*ſic*) nomen regium abhor-
„ rebat in ipſum veluti in demonem voce oprobrioſa delirans ſinuoſum colubrum
„ velut Idram veneficam trucidabant rabide manus, muros quoque reptabat fur-

„ cus

Digitized by Google

,, cus vulgus, ut eandem generoſiſſimam effigiem, ubi inſtrumenta deerant, un-
,, guibus defformaret. O beueficinrum immemor, rerumque oblita tuarum an
,, non cngitas Ingratitudo quam exoſa ſit Cbriſto, & mortalibus abhorrenda?
,, Secede aliquantulum ab amore materno, & differe tecum ex quanta pe-
,, riculorum adverſitate, ad quem tutiſſimum portum te naufragantem, & pene
,, ſubmerſam piiſſimi conduxerit principis humanitas, ſi memor es tuis flebilibus,
,, precibus tuis, lacrimoſis litteris, oppreſſnrumque Civium tuorum doloribus
,, mitiſſimus Comes Virtutum motus, ex illo ſoli vortice procelloſi te eruere
;, meditatus, ſcalæ culmen arduum, tibique diu donatum ſceptrum cum domo
,, evertit univerſa. Teque quam flagitiis illis indignam ſperabat in Maje-
;, ſtatis ſuæ benigniſſimo ſinu recepit. Teque ſubinde beneficiis gratioſis pro-
;, ſecutus eſt. An non erubeſcis Urbs ingrata? An intra conſcientiæ tuæ ſecretum
,, horum recordatione non lacrymas? Animumque impudicum flagellas? Sed lu-
;, panarium morem geris rete ipſa meretricata proſtituis duobus jam adul-
,, teriis non contenta. O demens, o iterum atque iterum conſiliorum inops:
,, noli mihi tuas venundare verſutias: noli clarificatam ſuperborum civium tuo-
,, rum pravitatem excuſare: Vidi ipſe, vidi tuis ex ipſis mænibus acies tuas lo-
,, ricatas circum Citadellæ arcem totis viribus expugnantes; Vidi agmina plebeja;
,, Vidi ductnrum nobilium auxilia; Audivi populi tumultuantes vnces ſevientis;
;, Vidi ad bellandum proceres expeditos, ne hi quidem pauci erant nec qui aliena-
,, rum opum raptum, aut vicinorum prædam perdivites exoptarent. Noli me
;, coram, quæ publica eſt, peſtem hanc privatam arguere: Nam qui vidi
;, teſtimonium mihi ipſi perhibeo, neque mihi, ut objicis conſcientiam ledo.
,, Poſſem plurimis veriſſimiſque argumentis tacitam te cnnvincere, ſed pro om-
,, nibus ne diem teram in ambagibus dunbus dumtaxat inconvincibilibus elinguem
,, te facturum non dubito. Te primn Benedictum tuum de Malſeſino virum per-
,, ditiſſimum ceternrum cum parte conſpiratorum paduam ex Senatus conſulto
,, deſtinaſſe diffiteri non potes. Quæ Urbs idem tecum læſæ crimen patravit
,, majeſtatis. An pacem, an fidem neſarius illuc nuncius injuſtitiam diligens, &
,, perſequens iniquitatem petiturus acceſſit? Nihil horum. Sed idem, ut rebellis
,, rebelliumque nuncius, & Comes proditores rogatum ivit Anthehoreos, ut
,, ſane proditinni armatorum copiis auxiliarentur. An ne hoc fidelitatis indicium
,, nec perfidiæ item tuæ hac clade ſuffecit ab his ſceleſtis ſuffraganea arma depo-
,, ſcere. Verum Cimbrnrum fidem probatiſſimam, ſinceriſſimumque Telum vene-
,, nnſis litteris tuis mnllita corrumpere, pudiciſſimam Urbem hanc tuis blandis
,, lenociniis tuum ad Lupanar conducere conabaris. Sed te tua ſefellit intentio.
,, Illa enim prudens rerum exitus permetiens ſallacias tuas, prnterviamque ri-
,, dens alluſit, inque ſuo conſtantiſſimo propoſito ſolidius ſe firmavit. Hujus nam-
,, que veritatis, ſi negares, & improbæ petitionis tuæ, & fideliſſimæ reſponſio-
;, nes ſuæ teſtes ſunt litteræ apud Poſteros in convicium tuum atque in ipſius
,, æternum decus permanſuræ. Tu igitur diris Eaco ſcilicet, & Radamanti Ju-
,, dicibus Inferni Jovis demeritorum tuorum reddes rationem; hi te affligent,
,, hi te crudelibus præbebunt Manibus tormentandam. At ne ſcelerum tunrum
,, inhumanitas apud Superos ſine punitione pertranſeat ultionis pœnam ferre non
,, tedeat, hncque ſolatium tecum habe, quæ multo leviori, quam merita ſis, ſup-
,, plicio punieris. Proinde bellorum o Socii ruite in prædam. Execrabilis populi
,, vindicate ſævitiam. In hos pacis turbatores martem exercete cruentum; rebel-
,, lium ſpolia opima referte, hocque quamprimum ſacitote, ut vulgata ſcelera-
,, tiſſimæ urbis vindicta ceteris utile ſit exemplum (*a*).

(a) In deſcriptione hujus Codicis pag. 71. adnot. (u) nos edituros eſſe hoc loco nonnulla alia præter ea, quæ ibi attulimus, ſi lectione de ipſo Avogario quidquam aliud didiciſſemus, pru-

Urbis Romæ ad Veronæ conſolationem
Introductio Avogarii de Orglano Vicentino

Roma loquitur ad Veronam

„ Univerſo quamvis terrarum Orbi qnondam imperans uſque ſere ad extre-
„ mi ſtatus exitum extenuata mea ſit auctoritas; quamquam validiſſimæ olim Ro-
„ manæ potentiæ debilitata ſit mirabilis magnitudo; attamen romani ſpiritus ma-
„ gnanimitas non me generoſa deſeruit. Inconcuſſus enim eſt animns, & infra-
„ ctus, maternuſque idem amor in devotos Urbis magnificæ viros, ſed exau-
„ ſto ſub pectore reſervatur, eadem ſollicita cura ſubditorum imperialium como-
„ da graviſſima, piiſſimaque mente contemplor exactorum operum haud imme-
„ mor meorum. Hinc eſt, Cariſſima, quod pernicioſiſſimæ ſtragis tuæ quantum-
„ vis multo prius ſama perenniter auribus meis innotuerit, pluribuſque eam mihi
„ referentibus tum nuntiis, tum litteris, calamitoſorum Civium predam meſtiſ-
„ ſima cognoverim, cujus quidem doloris aculeus quam pœnitus cor ſauciave-
„ rit meum, Deus novit, qui non fallit. Nuper etiam declamatorias tuas triſteſ-
„ que, multoque dolore refertas allegationes accepi, quibus Ugolottum Blancar-
„ dum ab hac tua pernicie ſatagis revocare, ſtatum tuum infeliciſſimum deplo-
„ rando. Et licet non dubitem omnes finitimas Urbes tua tam amariſſima tem-
„ peſtate doloratas tuam ad conſolationem zelo ſolicitare ſororeo; devotiſſima ta-
„ men fidelitas tua, quam ſemper Cæſareo culmini meo obedientiſſima præbuiſti
„ annis jam gravem me urget, ut te lacrymis exuberantem, quam video,
„ ſaltem quoad permiſſum eſt, verbis exorter. Nam ubi plus eſt auctoritatis,
„ ibi plus eſſe debet efficaciæ. Noli te igitur affictare, noli tuam adeo flendo
multi-

promiſimus. En fidem liberamus. In Archivo Turris Vicentiæ ad additamentum lib. N. pag. 78. pergamena reperitur anno 1393. ſignata quæ hæc habet., *Ego Avogarius filius Mathey de Orglano civis Vicentie publicus auctoritate notarius atque efficialis ad banchum ſigilli*. Et in latino Chronico Vicentiæ a *Pagliarino* congeſto lib. 1. ad annum 1404. poſt Ugolotti Blancardi Epiſtolam ad Vicentinos tranſmiſſam *Mantue die ſeptimo Maii* 1404. ſignatam, ſubſeriptio Avogarii adjungitur hiſce verbis: *Et ego Avogarius natus D. Mathei de Aureliano civis Vicentie autenticum vidi & legi &c. me tunc exiſtente Notario, & Officiale ad banchum Sigilli &c.* Dein in Rotulo n. 8. ejuſdem Archivi Turris ad annum 1405. hæc ſcripta inveniuntur. *In Chriſti nomine Amen. Die Sabati ſexte menſis Junii in Caſtro Colonie in hora platee ſuper ſalarie domus juris Colonie præſentibus &c. coram nobili viro Avogario de Aureliano de Vicentia Capitanio Colonie pro Illuſtri & excelſa Ducali Dominazione Veneciarum, & pre Comuni Vincencie deputate &c.*

Anno Domini milloſimo quadringenteſimo quinte indictione tertia decima. Ego Zorzius filius quondam Domini petriboni de Sancta Maria in Organis Verone publicus imperiali auctoritate notarius his omnibus interfui, & ea rogatus publice ſcripſi. Hæc cxcerpta ſunt e Bibliotheca, & Hiſtoria Vicentiæ Vol. 1. pag. CCXXII. edita Vicentiæ per Muſcam anno 1772. Habemus tandem in Codice noſtro Epiſtolam Matthæi Patris Avogarii datam ad Militem generoſum *D. Cerradum de Cereto e Savonenſiuns Marchionibus*, ut lnco laudato innuimus, qua queritur de ſui Filii morte Januæ peſte perempti anno 1406., dum ibi Legati munere pro Venetis fungebatur. Ex his, ſi animum recte attendere velimus, intelligemus, tam verbia illis de *Orglano*, quam de *Aureliane* unum eumdemque Vicum (italice nunc dictum *Orgiano*) ſignificatum eſſe, & ideo in Codice noſtro inſcriptio ad primam Declamatinnis partem eſt *Avogarii* de *Orglane*, & illa Epiſtolæ Matthæi Patris eſt de *Aureliane*. Quibus muneribus Avogarius ſunctus ſit, hæc ipſa, quæ attulimus, monnmenta oſtendunt. De ejus vero ſcriptis altum eſſe ſilentium reperimus. Tandem in latina Chronica Pagliarini mentionem fieri de Ugnlotto Blancardo compertum eſt (quem Parmenſem fuiſſe ex Codice noſtro diſcimus) qui præſto fuit ad Veronæ arcem, ipſamqne Civitatem tuendam, ſicuti primæ Declamationis Argumentum oſtendit.

Digitized by Google

„ multiplicare miſeriam. Incitamenta quidem doloris ſunt lacrymæ. Noli perdi-
„ tionem hanc tanti facere, ut te redigas ad deſperationis infelicitatem. Vetu-
„ ſtiſſimorum exemplorum codices revolve, lege hiſtorias, Tragediarum (ſic) lamenta
„ concipe, meoſque anales introſpice, & videbis te non tanto fluctu naufraga-
„ tam, ut exiſtimas. Imo dolor ubi, timorque recenti adhuc novitate tremulum
„ animum non impendant, alias inter feliciſſimam te nuncupabis. Tritam nam-
„ que, & puerulis notam Trojæ ruinam famoſiſſimam, te non latere non dubito.
„ Vide quanto gravior, quantoque funebrior, quam tua, fuerit illa perditio. Il-
„ lic murus ſuper murum cecidit, omnis exarſit Ylion opibus exſumante
„ adhuc Troja raptæ mille ſunt Danaorum rates oneratæ, ad cujus tam ineſtimabi-
„ lem ſpoliationem, & ruinam non qnidem diei unius ſuffecit ſpatium, verum
„ magni duo, & interea voluti ſunt anni; & cum gemini Atridæ fortunatiſſimi in-
„ cenſæ urbis opes innumerabiles aſpexiſſent incredibili magnitudine rerum prorſus
„ attoniti, qui vicerint, vix credere potuerunt, impenſiſque omnibus, atqne labo-
„ ribus, & decem tandem annis pepercerunt. Ex quo ſcribitur, levem fallaciſſi-
„ mamque fortunam, non notabilius unquam exemplum, quantum fragilima
„ ſit, oſtendiſſe, quam Illiacum excidium. Potuit lenimento hoc febris tua ali-
„ quanto miteſcere. Sed hoc loco meorum nedum exercituum inimica, ſed no-
„ minis non tranſeunda Carthago eſt. Hæc dum antea, licet meam rempubli-
„ cam Cive ſuo Hannibale Duce multiſormiter laceraſſet præcipue bello punico
„ ſecundo horreſco, referens, vires meas adeo extenuaſſet, ut ſalutis nihil miſeræ
„ jam reſtaret mihi, ampliſſimus adoleſcens meus Scipio celica virtute Africæ
„ predomitæ glorioſum redimens cognomen eandem urbem cædibus, præda flam-
„ mis, & ſundamentorum ruina delevit. Babylon item famoſiſſima, auſoniſque
„ tropheis quondam ornatiſſima funditus nunc everſa eſt. Sed quid antiqua, &
„ longinqua commemoro? Ecce Mediolani terribile excidium ſe nobis offert.
„ Imperatorem enim Fedricum Barbarubeam cognomen habentem tanta pertina-
„ cia Mediolanenſi deletioni ferino animo inſtitiſſe comperio, ut prius ab ince-
„ pto deſiſtere repugnarit, quam direptis opibus, civiumqne horrida cæde pera-
„ cta urbem ipſam ſine ullis omnino pergamorum reliquiis ſolo equatam aſpexit.
„ Neapolis quoque ſcientiarum copioſiſſima, clarorumque Virorum abundantiſſima
„ quondam quantum graviſſimo procelloſorum turbinem faſce præmatur, difficilis qui-
„ dem narratio eſt. Cujus dum florida felicitas ante oculos meæ mentis agitur, la-
„ crymas temperare non valeo. Humanarum rerum variationibus quibus continue
„ fluctuamus poſſem ne dum epiſtolam, ſed librorum cumulum accervare, poſ-
„ ſemque his exemplis tam domeſticis, quam externis longa ſerie conſabulare.
„ Sed heu dolor, quid longe fatorum exempla petuntur? Quicumqne calamita-
„ tum ſuarum miſerias malis conſolari vult alienis, me videat. Sum ſatis unica
„ Roma. Ampliſſima, atque ſpecioſiſſima quondam vertice excelſo ipſum etiam
„ cœlum Deorum uſque ad invidiam penetrabam. Quidquid utroqne Phæbo col-
„ luſtratur. Quidquid latiſſimo ambitu Oceanus amplectitur, meis bellis, meo
„ auro, meo cruore, meis denique ſub pedibus vidi. Tributarii Reges, Princi-
„ pes, præcarias civitates innumeras poſſidentes me mundi Caput tam debite,
„ quam reverenter viſitabant. Heu dolor, heu dolor quo ventum eſt? nbi ſum
„ redacta totius mundi infeliciſſima mater; ubi natorum meorum toto orbe for-
„ midabilis longiſſima cohors? Ubi venerandiſſimus Senatus? Ubi Canities Sacra-
„ tiſſima? Ubi victorioſorum militum, Ducumque ornamenta meorum? Ubi de-
„ nique illa miraculoſiſſima populi multitudo? Nuſquam Pompæos, aut Æmilios,
„ nuſquam Fabios, vel Catones, vel Torquatos, vel Decios, vel Brutos, vel
„ Corvinos, ceteroſqne viros illuſtres invenio, quorum reverentia, atque mixtus
„ timor totidem velut tonitrua orbem conquaſſabant. Eloquar, an ſileam? Ubi
„ Petri, nbi Cæſaris ſucceſſores? Ubi ſacer Apoſtolatus? Ego quidem cunctis na-
„ tioni-

„ tionibus olim terror ingens, nunc ridiculoſa ſum ſabula. Me pudet, ac miſe-
„ ret mei, imo Pontificum, Principumque meorum. O Petri fides, o Cæſaris
„ animoſitas! non virtutum, non magnificorum, Sanctorumque operum virorum
„ imitatores, quin capitales hoſtes habetis. Sacroſanctæ Eccleſiæ navis ſine ve-
„ larum tutamine, ſine gubernatoris induſtria, ſine remigiorum auxilio quanta
„ in Charybdis voracitate periclitetur, tn vides. Illinc Borea, illinc Affrico
„ ipſam atrociter exagitantibus. Duos Sponſos habet Eccleſia Italus hic, Galli-
„ cus alter; geminas claves tuas improbe diviſerunt neſandi Pontifices: iraſcere
„ aliquantulum, Bone Jeſu, & hos crepa, percute, disjice qui ſanguinem tuum
„ vendunt, atque mercantur. Iterum tua partientes veſtimenta. Et quod tam
„ dolenter, quam veraciter ſcio, tacere non poſſum. Nulla fides, pietaſque hac
„ præſertim ætate Sacerdotibus ineſt, vitioſiſſimo mortalium generi. Hi fide va-
„ cui mendacio, dolove, & ſraudibus imbuuntur: pro Jejunii continentia domi-
„ num ſuum ventrem abominabili nedum ſaturant, ſed implent edacitate. In hoc
„ unum ſtudioſiſſimi pro pietate nequitiam, pro humilitate ſuperbiam exercent.
„ Tu autem, Juli Cæſar, quo translatum tuum cernis Imperium? Furor auſtra-
„ lis illud arripuit, & gens illa tuæ bellicæ virtutis aculeos geminis pridem lu-
„ ſtris experta tandemque ſubacta violentas manus ſuas jecit in Reginam, nec
„ eſt qui contradicat, & clamorem meum non eſt qui audiat. Auguſtiſſimos la-
„ bores tuos ſegnities inquinat modernorum, qui ab illuſtribus antiquorum acti-
„ bus, non tamen ingenio tardiores, ſed potentia nempe degenerant. O terque
„ quaterque beati, quibus ævo illo ſauſtiſſimo naſci contigit, morique, ut ſelix
„ nativitas ſua hoc in obbrobrium minime ſervaretur. Ambobus horrendum di-
„ ctu ſum ptenitus exoculata luminibus. Vivo tamen adhuc. Et licet Summi
„ Pontifices, Principeſque Urbem Romam, cujus titulo ſe decorant glorioſo
„ prorſus abbhorreant. Excellentiſſimorum tamen geſtorum celeberrima ſama meo-
„ rum aurea pulſat ſydera; vulnerum meorum cicatrices ſatis ipſa reſricui. Dulcis
„ enim eſt præteritorum quamtumlibet amara recordatio. Ad te nunc redeo, &
„ pleraque hinc non evaſura verba tibi ſilere mea non poteſt materna dilectio.
„ Dic, oro, nec tuam verecundus ſallat dolor conſcientiam, hacque veritate
„ non ſuccenſeas ſubitum motum hunc? quænam tibi perſuaſit ſpes? Quænam ſe-
„ licioris ſtatus expectatio animus inflavit? Unde tanti ſacinoris præſtolabaris au-
„ xilium? Ego quidem non video, expertiſſima enim ſcio quam varia ſint tran-
„ ſalpinorum adjutoria Ducum, qui belli cauſa, niſi eorum ſegnitie permaximæ
„ mercedis urgeat calcar, in Italiam raro deſcendere conſueverunt; magna tamen
„ pollicentur, & te ſeſquipedalibus veibis ad ethera tollunt, ſed ſacto, ubi opus
„ eſt, tum clauſi itineris occaſionem ſimulant, tum gentium ſuarum e diver-
„ ſis ad unum colligendarum difficultatem arguunt. Teque his ludibriis trahunt,
„ donec læti res tuas perditiſſimas aſpexerint. Vel tu aliunde ſulta ſtipendiis eo-
„ rum ope non indigeas: protervam, atrocemque tarditatis cauſſam maniſe-
„ ſtius aperirem, ſed avidum os premit vetus illud probatiſſimumque monu-
„ mentum: Veritas odium parit. Adde quod hinc vel a quavis mundi pla-
„ ga cohors militaris ad te tempeſtiva properaſſet, cui leniori jugo nobile col-
„ lum tuum tuuc ſubjicere querebas? Ubi nam benemeriti ne dum cognomi-
„ ne, ſed re ipſa teſtante Comitis Virtutum ſuave, & mite inventura Domi-
„ nium delirabas? Cujus humaniſſimus Coluber non mortiſerum virus, ſed ſalu-
„ tiſeri odoris aromata vomit. Puer quoque ſanguineus patulis lacertis, vipereis
„ preſſus faucibus non inhumanam ſerre denotat atrocitatem præſtantiſſimam juris
„ imo rigoroſitatem ſignificat Vicecomitum, qui continuæ aditionis ſuæ cunabu-
„ lis indeſeſſa juſtitiæ obſervantia, quos ſupplicio dignos demerita ſaciunt ſtricto
„ mucrone perſecuti ſunt; in hoc præcipue antiquæ diſciplinæ meæ decus admo-
„ dum veſtigati. His enim duobus præmio ſcilicet, & pœna anguiſeræ domus

„ auctum

„ auctum eſt Imperium; quorum deficiente altero aot nequitia malorum inarde-
„ ſceret, aut bonorum lenteſceret virtus. Idriſeri igitur regni fundatores ma-
„ gnifice providerunt geminis columpnis illud firmiſſimis comunientes, quorum
„ tam venerandiſſimam patrum providentiam obedientiſſimi nepotes non minus
„ regni, quam morum incremento mirabiliter ſunt imitati. Sed video te princi-
„ pis æquitati quam pleno ore fateris improborum officialium perfidiam qui ra-
„ biem hanc expuere te coegerunt ſtatim obiecturam. Eſto quod nefandiſsimis
„ extorſionibus cives tuos hi præſides infeſtaſſent, illoſque cum fluxu ſanguinis
„ pene excoriaſſent. Non tamen præceps excuſandus eſt furor, nec tanta ferri
„ licentia, aut ſeditioſa purgata temeritas. Offenſarum namque tuarum ſi quæ-
„ rant atrocitatem, legatis, aut litteris tuis, quod Canonica, & civili lege ju-
„ betur Regi pronunciare debebas, quem tuæ legationis judicem devotiorem lau-
„ daſſe, officialiumque memorabili ultione machinationes extirpaſſe, & cladem
„ hanc non perpeſſam fuiſſe neſas eſt non arbitrari. Levem potius fortunam ſe-
„ cuta eſt, recenſque patavorum rebellio Civium tuorum animos excitavit, &
„ hoc te traxit in præcipitium; Nulla equidem ſolidi conſilii intentione plebis
„ tuæ furor inſanus arma corripuit, ſed quod ſtolidiſſime cervicoſitatis eſt indi-
„ tium ſtudia in contraria ambiguus ſcindebatur vulgus, cujus tamen inconſultam
„ ignaviam non felicior ſequi debebat eventus. Non placita ſcio, ſed vera lo-
„ quor, quamviſque hæc ore feruntur meo, non tamen exiſtimes quod cor
„ meum erumnæ tuæ non penetrarit accerbitas; hæc fiducialiter relata filialiter
„ excipias. Tibi, inquam, compatior, & condoleo, ſed conſumptis his rebus,
„ quid lacrymæ proficiunt? Non fœmineis qnerelis, aut fletibus muliebribus dam-
„ na reſtaurantur, ſed augentur. Valida imo virtus adverſis interrita quaſcum-
„ que mœrorum nubes forti aquilone propulſat, ſolemque reducit. Tu ſimile fac,
„ & hanc fortunæ contumeliam animo perfer excelſo. Non uno ictu profundis
„ incumbens radicibus ſucciditur arbor perſepe arthoi boreæ flatibus conquaſſatur,
„ raro validum extirpatur robur. Ceciderunt frondes, non truncus exciſus eſt.
„ Quibus nihil eſt fugatius, fragilius, quam terrenas opes amiſiſti, quas perditas
„ flere, aut aquiſitas gaudere non decet, aſſidua utrumque vertigiue rapitur.
„ Horridus Boreas virentes deſicat herbas, quæ zephiri mollibus auris æſtate no-
„ va renaſcuntur. Recuperabilis eſt hæc jactura; quod abſtulit fortuna, eadem
„ & cum fœnore ingenti reddere poteſt. Mediolani triſtem everſionem audiſti,
„ quam ſublime deinde caput extulerit non ignoras. Hæc enim eſt cunctis Chri-
„ ſtianorum populoſior locupletiorque adeo quod non nulli prudentes civitatem
„ ipſam parvum mundum appellant. Ego enim non minori adverſitatum, quam
„ annorum pondere preſſa, pedemque in foveam tenens nullis adjuta ſuffragiis,
„ qnod ridiculoſum arbitraberis, ſi non prorſus altiſſimum faſtigii mei ſolium
„ aſcendere ſaltem attingere ſpero. Tu callidus cui ſanguis juventutis ineſt, cui
„ non annis perdomitæ non fortis iniquæ crebris vulneribus exhauſtæ ſolido ſunt
„ in corpore vires. Ejus, qui mirabilia facit virtutem non expectas? Vis ita-
„ que feliciorem in ſtatum aſcendere? Fides ſimul, & ſpes tibi ſint quocumque
„ in itinere comites priſtinas vires allaturæ. Altera enim ſi procul aberit clau-
„ dicabit reliqua, imo ſubſiſtet immobilis. Si ſperare deſierit, fides evaneſcet.
„ Virtutis autem calcar eſt invita præmium, ſi fluctuabitur fides cuicumque ven-
„ to ceſſura quod præmium? Quam licet ſperare mercedem? Hæc animo tuo
„ comprime, te ipſam conſule, nec te tam viriliter deſeras propriæ ſalutis im-
„ memor, Natoſque tuos ad gloriam voca, atque increpa, ipſos admone, ut
„ poſita cerebri levitate laudatiſſimis clariſque actionibus imbuti benivolis tuis
„ gaudium, triſtiriam vero præbeant inimicis. Etenim Verona vale, & ſi quid
„ moleſtum auditui tuo ablocuta ſum, non ægre feras, hinc benevolentiæ tuæ
„ igneus ſuaſit ardor, hinc veteris auctoritatis memor hortata eſt majeſtas mea.

„ Qua-

„ Qualiacumque autem dixerim non niſi a cumulato veriſſimæ caritatis fonte autumes
„ derivaſſe. Rurſum vale, & varios humanæ vitæ cautius ſolito circumſpice ca-
„ ſus, recidivus namque acriter nocere ſolet morbus. Et me ſi quid in me non
„ extinctum eſt, utere jure tuo. (*b*)

(b) Conferre heic par eſſet Hiſtoricos Scriptores Veronæ, qui de hac tanta rerum perturbatione, & magno Veronæ Civitatis diſcrimine verba faciunt. Sed Eruditis res eſt plane notiſſima, ideoque ab his ſuperſedemus. Hæc addere lubet; Gregorium XI. Avenione ſediſſe, & hortatu S. Catharinæ Senenſis anno 1377. Romam rediiſſe unanimis ferme eſt Hiſtoricorum ſententia; cumque ſuaſione Gallorum Cardinalium Avenionem redire cogitantem, Romæ mortem obiiſſe, pariter indubia res eſt. Poſt ipſum (en initium Schiſmatis omnium, quæ hactenus Eccleſiam turbarunt, teterrimi, atque longiſſimi) Urbanus VI. Pontifex fuit renuntiatus, idque ægre ferentes dundecim Cardinales Galli, adſcitis tribus Cardinalibus Italis novum Pontificem crearunt ſub nomine Clementis VII. Urbanus primum electus Tibur conceſſit cum quattuor Cardinalibus Italis; Clemens vero interim Aveninnem petiit. Hoc Schiſma ab anno 1378. ſuum recognovit ortum, atque ad annum uſque 1429. perduravit. Tempore quo Romanorum Pontificum ſedes Romæ non erat, Eccleſia in tanto rerum diſcrimine, Ordinumque perturbatione Avogarius de Orglano ſuam ſcripſit Introductionem, qua Romam ad Veronæ conſolationem loquentem inducit, quo tempore contigerat illa Veronæ rebellio. Rem ſane Oratorum more nimis amplificat, nimiumque libere loquitur. Contigiſſe autem Anno 1390. die 26. Iunii, quo tempore inter vivos erat Clemens VII. qui mortuus eſt apoplexia anno 1394., non ex Hiſtoricis tantum, ſed ex Chronico Placent: conſtat, relato a Cl. Muratorio Tom. XII. Analium Ital. Anno 1390. pag. 350. 351. Confer ea, quæ ibi leguntur de Ugolotto Blancardo Duce Militiæ Comitis Virtutis; de Franciſco de Scala, deque aliis. Sunt namque multa, quæ claritatem adferunt iis ab Avogario in Declamationibus, & in ipſa Introductione expoſitis.

PLUTEI XXI. IN CODICE NUM. V.

„ Incipiunt Interrogationes.

„ Quia video te de Scripturis contendere velle, ad ipſius Scripturæ radicem
„ veniamus, & a litteris ſumamus exordium; omnes rami pullulant Scri-
„ pturarum.
„ Volo itaque hoc mihi primum dicas, ſi didiciſti litteras; quare ipſæ lit-
„ teræ ſic appellantur.
„ Reſp. Littera dicta eſt, quaſi diceretur legitera, quia legentibus Iter, hoc eſt
„ viam demonſtrat; vel quia legis iter oſtendit; ſive quia legendo iteratur.
„ ideſt, quia iterum atque iterum dum legitur repetitur, vel quia aliter atque
„ patitur, quia ſcripta deletur.
„ Int. Et quot ſunt genera litterarum.
„ Reſp. VII.
„ Int. Quomodo nominantur.
„ Reſp. Ebreæ, Grecæ, Latinæ, Syræ, Caldeæ, Ægyptiæ, geticæ, ideſt gudicas.
„ Int. Volo etiam ut mihi dicas, quis eas invenit.
„ R. Moſes reperit Ebræas; Cadmos agenoris filius græcas; Nicoſtrata Evan-
„ dris regis mater latinas; Habraam ſyras, & caldeas: Yſis Regina Egiptias;
„ Gulfila gutorum reperit gudicas.
„ Int. Longum eſſet, ſi te de omnibus per ordinem interrogarem: hoc tantum
„ cupio, ut de ſolis mihi latinis litteris reddas reſponſum. Dic ergo mihî
„ Nicoſtrata, quam latinas litteras inveniſſe dixiſti, quibus aliis nominibus
„ appellata eſt.
„ R. Dicta etiam carmentis. dicta eſt & nimpha.
„ Int. Quare Carmentis, & quare nimpha.
„ R. Carmentis, ideo quia carminibus ſuis futura canebat. Nimpha vero, quia
„ locis aquoſis habitabat.
„ Int. Dic ergo, poſtquam dixiſti, qui latinas litteras inveniſſet, quantæ ſunt
„ litteræ latinorum.
„ R. XXIII. ſunt. quæ ſic nominantur a. b. c. d. & reliquas, ſicut a pueris in
„ ſchola diſcuntur.
„ Int. Iterum XXIII. litteræ principaliter quomodo dividuntur.
„ R. Prima earum diviſio eſt, quia aliæ ſunt latinæ, aliæ grecæ.
„ Int. Quæ ſunt latinæ, & quæ græcæ.
„ R. Latinæ ſunt XXI., ideſt a. b., uſque ad x. duæ vero ideſt y. z. græcæ
„ ſunt.
„ Int. Et græcæ inter latinas quare poſitæ ſunt.
„ R. Propter græca nomina ſcribenda. Nam zeno, & ymnus, & his ſimilia græ-
„ ca nomina ſunt, & niſi per græcas litteras ſcribi non poſſunt.
„ Int. Iſtæ litteræ, quas latinas dixiſti quomodo dividuntur.
„ R. In vocalibus, & conſonantibus.
„ Int. Dic quæ ſunt vocales, & quæ conſonantes.
„ R. Vocales iſtæ ſunt a. e. i. o. u. numerus conſonantium XVI. b. c. d. f. g.
„ h. k. l. m. n. p. q. r. ſ. t. x.
„ Int. Conſonantes vero poſſunt dividi, an non.
„ R. Dividuntur; nam aliæ ſunt, & dicuntur Semivocales, aliæ mutæ.
„ Int. Enarra igitur mihi quæ ſunt Semivocales, & quæ mutæ.

„ R. Semivocales ſeptem iſtæ ſunt. ſ. l. m. n. r. ſ. x. mutæ vero iſtæ ſunt. b. „ c. d. z. h. k. p. q. t.
„ Int. Obſecro, ut exponas mihi, quare dictæ ſunt vocales.
„ R. Vocales ideo dicuntur, quia per ſe faciunt vocem, ut a. e. i. o. u.
„ Int. Quare conſonantes dicuntur
„ R. Conſonantes dictæ ſunt, quia conſonant, veluti cum dicimus be. ce. audis „ quia aliquid ſonat. tolle e. & nihil ſonat.
„ Int. Semivocales quare dicuntur.
„ R. Semivocales dictæ ſunt, quia etſi non habeant plenam vocem, tamen vel mediam „ habent, ut eſe, & e, tolle. e. & videbis quid amplius quidam naturalis „ in illis ſonat.
„ Int. Mutæ vero quare dicuntur.
„ R. Quia ut ſupra dictum eſt cum dicis *be* nihil aliud ibi ſonat, ſed tantum „ *e*. Similiter ce, & cetera; nam ſi *e* tolles, & illa cum eis non ſonat, „ ſine voce erunt, & ideo mutæ dicuntur.
„ Int. Prudenter mihi dixiſti; ſed hoc volo ut dicas mihi quare in capite litte„ rarum non alia littera, ſed *a* poſita eſt.
„ R. Quia naſcentis hominis vox prima ipſa eſt, vel ſicut aliqui dicunt, quia „ de nomine primi hominis prima eſt, vel pro aliis cauſis, quas nunc di„ cere longum eſt.
„ Int. Alia adhuc diviſio litterarum qualis eſt
„ R. Aliæ namque ſunt ſimplices, aliæ duplices, a, & z. duplices ſunt, reli„ quæ omnes ſimplices.
„ Int. Quare dicuntur duplices.
„ R. Quia duabus litteris habentur, nam quod nos per *x* ſcribimus, antiqui „ per *c* & per *ſ* ſcribebant. Nos ſcribimus modo pix, illi picis, vel quod „ nos modo per x ſcribimus ut rex, illi per g. & ſ ſcribebant; ut reges. „ Similiter quod nos modo per unam *z* ſcribimus, illi per duos *ſſ* ſcribe„ bant; nos namque Mezentius ſcribimus, illi Meſſentius, & per hanc cau„ ſam duplices apellantur quia pro duabus ponuntur. Simplices vero dicun„ tur, quia ſingulæ pro ſingulis ponuntur.
„ In. Si te de litteris, & cunctis, quæ interrogari poſſunt, quis interroget ante „ crede mihi dies, quam ſermo, ceſſabit; ſed quia video te de aliis velle „ differere, & par ſingulis te dediſſe mihi reſponſum, nunc ad Sacram Scri„ pturam veniamus, & a Sacrorum Librorum numero incipiamus, primum „ omnium dicas volo, quanti Libri canonici in Sancta Eccleſia reci„ piuntur.
„ R. LXXII. Quorum nomina iſta ſunt. Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, „ Deuteronomium, Jeſu Nave, Judicum, Ruth, Quattuor Libri Regum, „ Duo Libri Paralipomenon, Job, Tobias, Eſter, Judith, Duo Libri Eſ„ dræ, Duo Machabeorum, Liber Pſalmorum, Salomonis Libri III., ideſt „ Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum. Hieſu Syrac lib. II. Liber „ Sapientiæ, & Eccleſiaſticus, Libri Prophetarum XVI. ſinguli ideſt. Eſajas, „ Hieremias, item Hieremias alius liber, qui ononth dicitur, ideſt Lamen„ tio Hieremiæ, Ezechiel, Daniel, Oſea, Johel, Amos, Jonas, Michæas, „ Abdias, Nahum, Abacuc, Sophonias, Agæus, Zaccarias, Malachias; Iſti „ ſunt Libri Veteris Teſtamenti. Item novi Teſtamenti Libri iſti ſunt. „ Primum Evangeliorum Lib. IIII. Matheus, Marcus, Lucas, Joanes: Item „ Apoſtoli Pauli Epiſtolæ XIIII., ideſt ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad „ Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, „ ad Thimoteum duæ, ad Titum, ad Philemonem, ad Hæbreos, nec non Epi„ ſtolæ Petri II. Jacobi I. Johannes III. Judæ I. Actuum Apoſtolorum, &

„ Apo-

„ Apocalypſis Jnannis. Iſti ſunt Libri veteris, & novi Teſtamenti LXXII.,
„ quos Cathnlica, & Apoſtolica recipit Eccleſia.
„ In. Librum Geneſis quis ſcripſit.
„ R. Librum Geneſis repletus Spiritu Sancto Moyſes ſcripſir; & nnn ſolum
„ illum, ſed & Exodum, & Leviticum, atque Numerorum, necnon & Deu-
„ teronnmium.
„ In. Quare Geneſis appellatur.
„ R. Geneſis liber ideo ſic appellatur, eo quod exordinm Mundi, & generatio-
„ nem Sæculi in eo contineatur.
„ Int. In Geneſi quid deſcribitur
„ R. Geneſis deſcribit fabricam Mundi, & omninm conditionem, & cathaclyſ-
„ mum ideſt diluvium, & diviſionem terræ, vel linguarum, geſtaque nm-
„ nium Patriarcharum, uſqueqno Filii Iſrael ingreſſi fuerunt in Ægyptum.
„ Int. Exodus quare ſic appellatur.
„ R. Quia Egreſſin Filiorum Iſrael de egipto in ejus textura cnntinetur.
„ In. Leviticus quare ſic appellatnr,
„ R. Pro eo qund Levitarum, & victimarum diverſitas, & totus in eo Leviti-
„ cus ordo notatur.
„ Int. Numerorum Liber cur ſic vocatur.
„ R. Quia in eo, egreſſi de Egiptn tribus numerantur & XII. manſiones Filio-
„ rum Iſrael in eremn in eo deſcribuntur.
„ Int. Deuteronnmium quare ita appellatur.
„ R. Deuteronnmium græco ſermone dicitur, quod latine appellatur ſecunda lex
„ pro eo quod in ipſo libro nmnis lex ſuperius data recapitulatur.
„ Int. Hi quinque libri Mnifis, item Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri,
„ Deuteronnmium hebraice quomodn nnminantur.
„ R. Bereſith, Veelle ſemnth, Vajera, Vajedabber, Ellehaddebarim inſimul he-
„ bræi Tnratu, ideſt legem appellant.
„ Int. Jnſue librum, ideſt Jeſus nave quis ſcripſit, aut qnid in eo ſcribirur.
„ R. Iſte liber de Scriptoris nomine ſic appellatur. Jeſus namque Nave eum con-
„ ſcripſit, ejuſque pugnas, & geſta conſcripſit.
„ Int. Judicum liber ut quid ſic dicitur, aut a qun ſcriptus eſt.
„ R. Judicum liber a Judicibus appellatur, qui præfuerunt populn Iſrael poſt
„ Mniſen, & Jnſue, antequam Reges haberent, & qnia eorum geſta deſcri-
bit, iden ſic appellatur; ſcriptus eſt autem a Samuele.
„ Int. Librum Ruth quare dicitur
„ R. Ideo ſic appellatur, quia Ruth cujuſdam mulieris moabitidæ fuerat exſcri-
„ pta Hiſtoria, de cujus ſtirpe David regis nrign deſcendit, & de ejus no-
„ mine ſic appellatur.
„ Int. Libri Regum quare ſic appellantur, vel a quibus ſcripti ſunt.
„ R. Libri Regum dicti ſunt pro eo quod in eis cnntinentur Saulis, & David,
„ & Salnmnnis, & ceternrum Regum diverſa bella, & cetera geſta, nec non
„ & captivitas filiorum Iſrael in Babilonia, qnnrum primum Librum Sa-
„ muel Propheta dlcitur ſcripſiſſe, & in ſecundum dividitur, tertium vero,
„ & quartum Hieremias; de ſingulnrum regum Hiſtnriis colligens in unum
„ vnlumen redigit, qui prnpter ſuam prolixitatem apud nos in dunbus divi-
„ ſus eſt. (a)

(a) Sic definunt Interrogationes, reſponſioneſque, quæ in fine S. Iſidori Epiſcopi Hiſpalenſis, aliorumque opuſculorum reperiuntur, ibique avulſas eſſe, reciſaſque paginas palam dignoſcitur, quarum privatio, & multa alia ſcitu digna, & fortaſſe Auctoris nomen nobis occultat. Interrogationes has, & reſponſiones ineditas eſſe Cl. Manſius in ſuis pagellis cenſet, ne-

PLUTEI XXIII. IN CODICE NUM. II.

Hæc eſt Epigraphe: *Hoc Opus Damaſi Papæ ad Hieronymum ejuſdem rogatu*. (a)

QUamvis hocce Opus Damaſo Pontifici inſcribatur, non eam tantummodo de Romanorum Pontificum Geſtis, quæ Sæculo IV. ſcripta fuit, continet ſeriem, ſed aliam ſequentem elucubratam Sæculo VI. Immo progreditur uſque ad Nicolaum I. dictum *Magnum* ob res ab ipſo præclare geſtas, qui An: 858. Pontifex eſt inauguratus. Dein aliorum Pontificum Index ſolummodo occurrit alia manu ſcriptus uſque ad Honorium III. Multos labores a Viris doctis exantlatos fuiſſe in colligendis Romanorum Pontificum rebus geſtis, in perquirendis ſedulo Codicibus, iiſque diligenter perluſtrandis rem indubiam faciunt tot illuſtrium doctrina Virorum Editiones ad hanc noſtram ætatem, in quibus variantes innumerorum ferme Codicum Lectiones exhibentur. Præterea ex Collectione Calogeriana que ut obſervavimus, reperiuntur in illa ampliſſima, & egregia Editione, quæ apud nos extat, Biblinthecæ Patrum Pariſiis, anno 1624. Eæ ſubjiciuntur aliis opuſculis perperam S. Auguſtino adſcriptis, ita ut quis poſſet ſuſpicari, ſi Codex mancus non eſſet, eas etiam ad calcem ſancto illi Doctori reperiri tributas. In his legi ſub initium multa, quæ ad Grammaticos pertinent, nemo non videt, quæque Præceptores in ſcholis pueros docent, ſed ſenſim ad graviora progrediuntur, ita ut non abs re ſint enumerandæ inter Dialogos illos, qui ſub S. Auguſtini nomine circumferebantur, quoſque Maurini Patres fœtus non eſſe genuinos S. Doctoris oſtendunt in primo Tomo ſuæ Editionis. Illud tamen obſervemus attente velim, ubi de numero Librorum Sacræ Scripturæ differitur, omnes Libros in his Int. & Reſp. Sacræ Scripturæ diſtincte enumeratos, eosdem eſſe, quos Sacroſancta Œcumenica, & Generalis Tridentina Synodus de *Canonicis Scripturis* inter Canonicos adſcripſit, additque Codex noſter: *Quos Catholica, & Apoſtolica recipit Eccleſia*: ut plane oſtenditur, illis etiam temporibus *continua ſucceſſione*, ut loquitur idem Concilium, Eccleſiam illos ſanctos, & quaſi canonicos conſervaviſſe. Codex ipſe, ut notat Manſius in additionibus ad Bibliothecam Fabrit. mediæ, & infimæ ætatis, niſi ſit error Typographi, eſt Sæculi VII. nullumque exemplar antiquius iſto aliis in Bibliothecis nactum ſe eſſe ab ipſo perluſtratis pleno ore pronunciet. Sub initium tamen Sæculi IX. eſſe ſcriptum Codicem nemo ambigere poteſt. Igitur quæ per id tempus ſervavit perenni traditione Eccleſia, eſt exploratum. Utinam mutilæ non eſſent hæ interrogationes. Sicuti ea, quæ de Auctoribus *Linguarum*, & de Librorum Sacræ Scripturæ numero produnt, didicimus; ita alia, & quidem utiliſſima fortaſſis didiciſſemus.

(a) Joannes Vigniolius unus olim ex Bibliothecæ Vaticanæ Præfectis omnibus clarus in quadam Nota ad Libri Pontificalis titulum hæc ſcribit pag. 3. *In Exemplaribus hujus Libri Vaticanis, puto etiam in aliis, nullum prorſus auctoris nomen; titulus vero non unus, idemque apparet*; & in Præfatione ad ſuum præclarum Opus, ubi de Libri titulo differit, maluiſſe ſe profitetur, nullo Auctoris nomine appoſito, ſectari fidem, & auctoritatem veterum MSS. Codicum, quam recentiorum Scriptorum auctoritatem. Ibi tamen non de legitimo, ac genuino hujus Operis Auctore verba facit, ſed num ſint venerandæ antiquitatis Codices, qui nomen Auctoris præferant. Jam vero Labbeus de Scriptoribus in Damaſo, dum affirmat, Anaſtaſium Bibliothecarium non poſſe eſſe Auctorem prioris partis, hæc habet: *Cum viderim MS. Codicem optimæ notæ tempore Caroli magni exaratum, in quo vitæ illæ Damaſo jam tribuebantur, antequam vix natus eſſet, aut ſaltem ex prioris infantiæ crepundiis emerſiſſet*. In Codice Mazarino, ut teſtantur Editores Anaſtaſii, legitur: *Liber iſte intitolatur Damaſi de Geſtis Pontificum*, & ut alios omittamus, Codex noſter, quem nullus conſuluit, habet: *Hoc Opus Damaſi Papæ &c.* Hujus tamen Operis Auctorem Damaſum non eſſe, ex ipſo titulo colligi poteſt. Siquidem ſequitur: *ad Hieronymum Presbyterum ejuſdem rogatu*. Circumferuntur namque jam editæ duæ Epiſtolæ, quarum altera Damaſi eſt ad Hieronymum; altera Hieronymi ad Damaſum. In ea Hieronymi indicatur, ipſum rogaſſe Damaſum, ut ſuorum Prædeceſſorum Vitas elucubraret; in ea vero Damaſi, ipſum Hieronymo morem geſſiſſe, ex quibus ſubinde cœpit ſub nomine Damaſi prætitulari hoc Opus. Cum autem omnium Criticorum emunctæ naris calculo ſuppoſititiæ ſint, apocryphæ, & ineptiſſimæ liquido conſtat, quod licet in Codice noſtro expreſſum Damaſi nomen habeatur, non ob id tamen Opus hoc ipſi Damaſo tribui debet.

Digitized by Google

na Tom. XXXXV. didicimus, Cl. Ludovicum Muratorium alias duorum Codicum, quorum alter vetuſtus eſt, Bibliothecæ Mediol:, Variantes dediſſe, quibus nonnullas adjecit doctus Manſius ex inſigni Codice Lucenſi. Nos hanc Spartam non aggredimnr, ſed par eſſe duximus, hanc Pontificum ſeriem, uti in Codice jacet (qno fortaſſe nullus hac de re Scriptor uſus eſt, cum altum de ipſo ſit ſilentium) Eruditis exhibere. Nonnulla tantum, quæ de S. Petro in Codice ſunt exarata, illuſtrare conabimur: de aliis vero Pontificibus eas dumtaxat, quæ præcipuæ videbuntur, Variantes notabimus. Invenient Lectores Annos, quibus Pontifices ſederunt, non conformari ſæpiſſime cum Editionibus, multiſque MSS. Ab his diverſitatibus abſtinebimus, ne longiores ſimus, & actum agere videamnr.

„ Beatus Petrus Apoſtolus Filius Joannis Provinciæ Galileæ, de Vico Bethſaida primum ſedit Cathedra Epiſcopali Antiochiæ An. VII. Sedit autem in Urbe Roma An. XXV. Men. I., dies VIII. Hic ingreſſus eſt Romam ſub Nerone Cæſare. Fuit autem Tiberii Cæſaris, & Gaii, (*b*) & Tiberii-Claudii, & Neronis. Ordinavit autem duos Epiſcopos Linum, & Cletum, ſeu Anacletum, (*c*) qui præſentialiter populo miniſtrarent omne miniſterium Sacerdotale; ipſe autem orationi, & prædicationi vacaret. Hic quoque beatum Clementem poſt ſe Papam inſtituit. (*d*) Poſt hanc diſpoſitionem cum Paulo martyrio coronatur poſt paſſionem Domini An. XXXVI. qui ſepultus eſt in via Aurelia in Templo Apollinis juxta locum ubi crucifixus eſt, juxta palatium Neronianum in Vaticano, juxta territorium triumphale III. Kal. Julias dieb. XII. temporibus Neronis.

„ Linus Natione Uvlteranus ideſt Uvlterræ (ſic) regionis Tuſciæ. Sedit An. XV. Men. III. (*e*)

„ Cletus natione Romanus natus Celiimontis. Sedit Annos XI. temporibus Veſpaſiani, & Titi uſqne ad Domitia-

(b) *Gaii* pro *Caii* MSS. omnes præter Urbin:, qui legit *Caii*, habent. In Codice Vaticano Romualdino ideſt *Romualdi Archiepiſcopi Salernitani* habetur *Gagii:* quod ex Vigniolio diſcimus.

(c) Diſtincte in Codice noſtro (quod in ceteris non legas) *Cletum*, *ſeu Anacletum*. Et ſane ſi excipiamus Epiphanium, & Hieronymum, veteres Scriptores omnes Cletum vocant Anacletum. Hujus igitur Pontificalis Scriptor Cletum, & Anacletum pro uno, eodemque Viro habuit, cui adſtipulantur Valeſius, Bollandus, Natalis Alexander, Dupinus, Tillemontius, aliique. Diſſentiunt Baronius ad annum *64.* §. *39.* Pagius uterque, Schelestratius Tom. I. Antiquitatis illuſtratæ Diſſert. II. cap. 2., & quamplurimi alii. His ſubſcribimus. Nam ut inquit Panvinius adnot. ad Platinam: *ex Eccleſiaſtica traditione, quam omnibus Scriptoribus hac in re præpono, manifeſte liquet Cletum ab Anacleto nomine, patria, rebus geſtis, mortis tempore, & die diverſum eſſe. Utriuſque etiam tamquam diverſi feſtum diem S. Mater Eccleſia adhuc diverſum celebret*. Videſis Diſſertationem quartam docti Antonii Sandini, & adnotationem ejuſdem primam ad S. Victorem I. Pontificem XV.

(d) *Hic quoque Beatum Clementem poſt ſe Papam inſtituit*. Hæc lectio ferme conformatur Vaticano Codici VII., cum legat; *Hic B. Clementem poſt ſe Papam conſtituit*; quæ vero adduntur in Cod. Vat. IV. nempe: *ſicut mihi ligandi, & ſolvendi tradita eſt poteſtas a Domino meo Jeſu &c.* non reperiuntur in noſtro. Graviſſima fuit controverſia veteres inter Scriptores, Linus ne, an Clemens proximus poſt Petrum Pontifex extiterit. Hæc tamen componi poſſe videtur, ſi obſervemus, eos Scriptores, qui Linum Petro ſuggerunt, non negare Clementem a S. Petro Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum conſtitutum; eos vero, qui affirmant Petrum poſt ſe Clementem Papam inſtituiſſe, non inficiari illum, viventibus Lino, & Cleto, conſtanter honorem ſibi a Petro collatum recuſaſſe, ut oſtendit Baronius, cujus ſententiæ nomen dant Natalis Alexander, Bollandus, Cotelerius, aliique. Unde ſubſiſtit, quod Linus, & Cletus alios poſt alium per ſuffragia Cleri Romani fuerit electus. Haud nos fugit, Pagium noſtrum contendere poſt Linum Clementem Pontificatum tenuiſſe.

(e) Linum poſt An. XI. Men. II. dies III. & viginti e tenebris his in æternam lucem exceſſiſſe quam Pontificatum occeperit, ſcribunt nonnulli. Codices relati a Vigniolio modo ſediſſe An. XII. Men. IIII. dies XII.: modo An. XI. Men. III. dies XII. produnt. Lectio noſtri Codicis cum illa congruit Cod. Vaticani VII. ſcilicet in An: XV., non autem in Menſium numero, cum noſter legat Men. III. ille vero Men. II.

„ mitianum Ruſum Conſulem. Ceſſav.
„ Epiſcopatus dieb. XX.

„ Clemeos Romanus oatus Celiimoo-
„ tis ſedit An. VIIII. Meo. II. dies X.
„ temporibus Galbæ, & Veſpaſiani. Huic
„ Clementi Lious, & Cletus præpo-
„ nuotur ioſcripti, non quod primo pa-
„ pæ fueriot: ſed quia a Beato Petro
„ ordioati Epiſcopi prius ſiot. (*f*) Ceſ-
„ ſav. Epiſcopatus dieb. XXII.

„ Anacletus græcus de Athenis ſedit
„ An. XII. Men. X. dies VII. tempo-
„ ribus Domitiaoi a Cooſulatu Domi-
„ tiani decimi, & Sabini uſque ad Do-
„ mitianum XVII., & Clemeotem Conſu-
„ les. Hic memoriam beati Petri coo-
„ ſtruxit, dum Presbyter factus fuiſſet
„ a beato Petro, ſed & alia loca, ubi
„ Epiſcop i ſepulturæ recooderentur. Ceſ-
„ ſav. Epiſcopatus dieb. XIII.

„ Evariſtus oatus græcus ex patre
„ Judeæ Bethlemitico. Sedit Aon: XIII.
„ Meo. VI. dies II. temporibus Domi-
„ tiani, & Nervæ Trajani. Hic titulos
„ (*g*) in Roma diviſit presbyteris, &
„ VII. Diaconos ordinavit, qui cuſto-
„ direot Epiſcopum prædicantem propter
„ ſtilum Veritatis.

„ Alexaoder Romanus ſedit An. X.
„ Meo. VII. dies II. tempore Trajani
„ uſqoe ad Heliaoum, & Veterem. Hic
„ paſſiooem Domini miſcuit io præca-
„ tiooe Sacerdotum, quando Miſſæ
„ celebraotur. Martyrio corooatur. Hic
„ conſtituit aquam ſparſionis cum ſale
„ benedici io habitaculis hominum.

„ Sixtus Romanus ſedit Ao. X. Men. III.
„ dies XXII. tempore Adriaoi uſque ad
„ Neronem, & Anniculum: Martyrio co-
„ rooatur. Hic conſtituit, ut Miniſteria
„ ſacrata ooo niſi a Mioiſtris tangeren-
„ tur. Hic quoque conſtituit, ut qui-
„ libet Epiſcopus advocatus ad Sedem
„ Apoſtolicam, rediens ad ſuam Paro-
„ chiam noo ſuſciperetur, niſi cum Lit-
„ teræ Apoſtolicæ Sedis ſalotationi ple-
„ bis exhibeantur, quæ ſuot (ſed melius
„ *dicuntur*) Formatæ. Ceſſav. Epiſcop.
„ dieb. II.

„ Teleſphorus Græcus ex Anachori-
„ ta ſedit An. XI. Men. III. dies XXII.
„ tempore Aotonini, & Marci. Hic
„ cooſtituit, ut ſeptem hebdomadas an-
„ te Paſcha jejuoium celebraretur, &
„ Natali Domini ooctu Miſſæ tres ce-
„ lebrareotur. Nam cooſtituit, ut omni
„ tempore ante horæ tertiæ curſum nul-
„ lus præſumeret Miſſas celebrare, qua
„ hora Dominus aſcendit Crucem; &
„ ut ante Sacrificium hymnus celebra-
„ retur Angelicus: Gloria in Excelſis
„ Deo: Martyrio coronatur. Ceſſav.
„ Epiſcopatus dieb. VII.

„ Ygious Græcus ex Philoſopho de
„ Athenis ſedit An. IIII. Men. III. dies
„ VII. tempore Severi, & Marci. Ceſ-
„ ſav. Epiſcopatus dieb. III.

„ Anicetus Syrus ſedit An. VIII. Meo.
„ III. dies VII. tempore Severi, & Mar-
„ ci. Hic conſtituit, ut Clericus comam
„ non nutriat ſecuodum Apoſtoli præ-
„ ceptum. Martyrio obiit. Ceſſav. E-
„ piſcopatus dieb. XVII.

„ Pius Italus Aquilegenſis ſedit An.
„ XI. Men. IIII. dies XXI. tempore
„ Antonini pii, de quo Hermes ſcribit,
„ quod præcepit ei Aogelus, ut Paſcha
„ celebraretur die Dominico. (*b*) Ceſ-
ſav-

(f) Ex his Auctor, ſeu Ampliator hujus Pontificalis ſuam opinionem traxiſſe videtur, ut poſt mortem Petri Clemens Pontificiam dignitatem ab ipſo Petro obtentam exarcuerit, ſolumque Petrus prius adjutores ſibi adſciverit Linum, & Cletum. Hanc opinionem alii Auctores defendunt, ut innuimus ſupra adnot. (d) Aſt & ipſe Auctor in Pontificum numero poſt Petrum Linum ſucceſſorem conſtituit, ac proinde magis, ac magis ſententia confirmatur, Clementem honori a Petro collato renunciaſſe: dein, ut habet Epiphanius hær. 27. §. 6. poſt Linum *Pontificatum capeſſere ſit coactus*. Jam Petrum ab ipſo Chriſto petra angulari conſtitutum fuiſſe Caput, & Petram, ſupra quam ædificanda erat Eccleſia, fides edocet, & ejus exemplo Petrus ante ſuum Martyrium Clementem Papam poſt ſe conſtituit. Sed cum Deus ipſe, qui omnia fortiter, & ſuaviter diſponit, voluiſſet Eccleſiæ ſuæ Caput ab electione Cleri pendere, ſuperno lumine Clementis mentem illuſtravit, ut adlatum Pontificæ dignitatis munus defugeret.

(g) Ideſt *domos divino cultui mancipatas*. Vide Baronium adnot: in Martyrologium Romanum VII. Kalendas Auguſti.

(h) Epiſtolam Pii Pontificis decretalem, ex qua verba hæc deprompta fuere: *Sancitum eſt a Pio*.

Digitized by Google

„ ſavit Epiſcopatus ejus diebus XIIJI. (*i*)
„ Soter, qui & Anexitus Campanus
„ ſedit An. VIIII. Men. III. dies XXI.
„ tempore Severi. Hic conſtituit, ut nul-
„ lus Monachus (ſic) pallam ſacram con-
„ tingeret, nec incenſum poneret in ſan-
„ cta Eccleſia. Ceſſav. Epiſcopatus die-
„ bus XXII.
„ Eleutherius Græcus ſedit An. XVI.
„ Men. VI. dies V. tempore Antonini,
„ & Comodi. Hic firmavit, ut nullam
„ eſcam Chriſtiani repudiarent, quam
„ Deus creavit, quæ tamen rationalis
„ eſt, & humana. Ceſſav. Epiſcopatus
„ dieb. V.
„ Victor Afer ſedit An. X. Men. II.
„ dies X. tempore Cæſaris Auguſti. Mar-
„ tyrio coronatur. Ceſſav. Epiſcopatus
„ dieb. XII.
„ Zefyrinus Epiſcopus Romanus ſedit
„ An. XVI. Men. II. dies X. tempore
„ Antonini, & Severi. Ceſſav. Epiſco-
„ patus dieb. VI.
„ Caliſtus Romanus An. VII. tempo-
„ re Macrini, & Theodoli Eliogaballi.
„ Martyrio coronatur. Ceſſav. Epiſco-
„ patus dieb. VI.
„ Urbanus Romanus An. VIII. Men.
„ XI. dies VI. Hic fuit clare Confeſſor
„ tempore Diocletiani. (*l*) Hic reduxit
„ ad Credulitatem Valerianum Sponſum
„ Ceciliæ. Dieb. XXX. Epiſcopatus ceſ-
„ ſav.
„ Pontianus (*m*) Romanus An. V.
„ Men. II. dies II. Martyrio coronatur
„ tempore Alexandri. Ceſſav. Bpiſcopa-
„ tus dieb. X.
„ Antherus Græcus ſedit An. XII.
„ Men. I. dies XII. Martyrio corona-
„ tur tempore Maximiani, & Africani
„ Conſulum. Ceſſav. Epiſcopatus dieb.
„ XIIII.
„ Fabianus Romanus ſedit An. XIIII.
„ Men. XI. tempore Maximiani, & A-
„ fricani. Martyrio coronatur. Ceſſav.
„ Epiſcopatus dieb. VII.
„ Cornelius Romanus An. III. Men.
„ II. dies X., qui a centum Cellis
„ pulſus a Cipriano Chartaginenſi Epi-
„ ſcopo in carcere poſitus Epiſtolam de
„ ſua Confirmatione ſuſcepit. Hic cor-
„ pora Apoſtolorum Petri, & Pauli ro-
„ gatu Lucinæ de catecumba levavit,
„ quæ Lucina Paulum in prædio ſuo via
„ Oſtienſi poſuit juxta locum, ubi decolla-
„ tus eſt. Cornelius vero corpus Petri po-
„ ſuit juxta locum, ubi crucifixus eſt in
„ Templo Apollinis in monte aureo in
„ Vaticano. Hunc Cornelium Decius
„ martyrizavit. Dieb. LXVI. ceſſav.
„ Epiſcopatus.

„ Lu-

a Pio. ut Reſurrectio Dominica die dominica celebretur &c., omnium Eruditorum calculo ſuppoſititiam cenſeri, perperamque Pio adjudicatam novimus; & quamvis illud editum Decretum inveniamus in Chronico Euſebiano, nihilo tamen minus Cotelerus Tom. I. *Patrum ævi Apoſtolici*, ubi agit de libro Paſtoris, qui S. Hermeti tribuitur, fabulam Libri Pontificalis vocat. Simillter Arnaldus Pontacus in Notis teſtatur, illa verba non reperiri in MSS. Codicibus Chronici Euſebii { ſicuti non invenitur in Cod. MS. optimæ notæ ejuſdem Chronici in pergamena exarato in noſtra Ravennæ Bibliotheca exiſtente }, atque adeo verba illa delenda eſſe, exiſtimat. Hinc in nova Editione Chronici hujus a Joſepho Scaligero curata, ea verba expuncta inveniuntur. His, aliiſque fulti monumentis ultro huic ſententiæ nos ſubſcriberemus. Aſt nobis ſupereſt hæc difficultas, ſcilicet Codicem nu: 1196. vetuſtiſſimum extare in Vaticana ex fide Vigniolii, in quo Legenda occurrit SS. Pudentianæ, & Praxedis, in qua verba antea laudata habentur, eaque ex Actis earundem a ſynchrono Scriptore & Pii, & ipſarum Virginum *Paſtore* Presbytero excerpta dicuntur. Immo lib. IIII. Carminum prope finem adverſus Marcionem, quæ antiquiſſima ſunt, eadem leguntur verba, ut videre eſt hoc in loco pag. 29. apud Vigniolium. Hæc tanti apud nos ſunt, ut ex animo eorum opinioni non ſubſcribamus. Nec movet tale Decretum jam ab Apoſtolis fuiſſe ſancitum, cum quæ ab iis ſancita fuerunt, ab ipſis Pontificibus denuo confirmari potuerint, præcipue per id tempus cum inter Aſianos Epiſcopos de Paſchæ celebratione Quæſtio exorta fuerit.

(i) Auctor noſtri Pontificalis opinionem ſequitur Optati Milevit: Auguſtini, & aliorum qui Anicetum Pio præmittunt.

(l) Ex Anaſtaſio, Fabroto, multiſque Codicibus habemus temporibus *Maximini*, vel *Maximi*, & *Affricani*; Codex noſter habet: *Diocletiani*.

(m) Poſt *Urbanum* apud Anaſtaſium habetur *S. Artherus*.

„ Lucius Romanus An. III. Men. III.
„ dies III. (*n*) Martyrizatus a Valeria-
„ no. Epiſcopatus dieb. XXXII. ceſſav.

„ Stephanus Romanus An. IIII. Men.
„ II. dies XV. Martyrizatus tempore
„ Valeriani, & Galicani (*o*) Maximi.
„ Dieb. XXII. Epiſcopatus ceſſav.

„ Xiſtus Græcus, & Philoſophus An.
„ II. Men. XI. dies VI. Martyrizatus
„ tempore Valeriani, & Decii, & poſt
„ tertium diem Archidiaconus ejus Lau-
„ rentius Martyr. Ceſſav. Epiſcopatus
„ dieb. XXV.

„ Dionyſius ex Monacho An. II. Men.
„ III. dies VII. tempore Gallieni. Hic
„ Presbyteris Eccleſias dedit in Paro-
„ chias, & Diœceſes conſtituit. Dieb.
„ V. ceſſav.

„ Felix Romanus An. II. Men. X.
„ dies XXV. Martyrizatur tempore Clau-
„ dii, & Aureliani. Hic conſtituit ſuper
„ memorias Martyrum Miſſas celebra-
„ ri. (*p*) Diebus V. ceſſav.

„ Eutichianus Tuſcus An. VIII. Men.
„ X. dies IIII. tempore Aureliani III.,
„ & Marcellini martyrizatus. Dieb. VIII.
„ ceſſavit.

„ Gaius (ideſt Cajus) Dalmatinus
„ ex genere Diocletiani Imperatoris An.
„ XI. Men. IIII. dies VIIII. tempore
„ Carini. Hic conſtituit, ut Ordines
„ omnes in Eccleſia ſic aſcenderent, vi-
„ delicet Hoſtiariatus, Lector, Exorci-
„ ſta, Accolitus, Subdiaconus, Diaco-
„ nus, Presbyter, & exinde Epiſcopus.
„ Martyrizatus. Dieb. XI. ceſſav.

„ Marcellinus Romanus An. VIIII.
„ Men. II. dies XXV. tempore Maxi-
„ miani, & Diocletiani, qui coactus
„ turificavit, & poſt paucos dies pœni-
„ tentia ductus martyrizatur. Ceſſavit
„ Epiſcopatus An. VII. Men. VI. dieb.
„ XXV. perſequente Diocletiano Chri-
„ ſtianos. (*q*)

„ Marcellus Romanus An. V. Men.
„ VII. dies XXI. tempore Maxentii, qui
„ damnatus ſervitio animalium cilicio
„ amictus defunctus eſt. Diebus XX.
„ ceſſav.

„ Euſebius Græcus ex Medico An.
„ II. Men. II. dies XXV. tempore Con-
„ ſtantis, (*r*) cujus tempore inventa eſt
„ Crux Domini. Diebus VII. ceſſavit
„ Epiſcopatus.

„ Melchiades Afer An. III. Men. VII.
„ dies XXII. a Conſulatu Maxentii no-
„ no uſque ad Maximinum ſecundum.
„ Diebus XVII. ceſſavit.

„ Silveſter Romanus An. XXIII. Men.
„ X. dies XI. tempore Conttantini, &
„ Voluſiani, Conſtantio, & Voluſiano
„ Conſulibus. (*s*) Hic exilio fuit in
„ Monte Sirapti Soracte, (*t*) & poſtmo-
„ dum rediens cum gloria baptizavit
„ Conſtantinum, quem curavit Deus a
„ lepra. Hic fecit Conſtitutum de omni
„ Eccleſia, cujus præcepto (*u*) factum
„ eſt Concilium in Nicea Bithiniæ CCC.
„ XVIII.

(n) Nonnullæ Editiones legunt ſediſſe Men: VIII. Men. V. dies X., dies XXXI., & XXXV. Sandinius vero de Vitia Pontificum Romanorum habet: *Cum annum unum, menſes quattuor, & dies duodecim in Pontificatu vixiſſet*. MSS. tamen omnes exhibent numerum Annorum, Menſium, dierumque, uti Codex noſter. Corruptoa eſſe Codices manifeſte Vigninlius teſtatur.

(o) Minus recte habet Codex *Gallicani*: eum rectius legendum ſit *Gallieni*.

(p) *Super memorias*: Hoe eſt ſupra illorum Sepulchra, ſive ſuper Altare, ubi eorum reliquiæ conditæ ſunt.

(q) Multi Viri docti, ut Papebrochius in Conatu Chronico-Hiſtorieo ad Catalogum Pontificum pag. 43. Natalia Alexander Sæculo tertio, & alii lapſum Marcellini ſuppoſititium eſſe probarunt, multiſque etiam animadverſionibus noſter Pagius confirmat. De eeſſatione Epiſcopatus Editiones habent An: IIII. Men: IIII. dies XV. Codex noſter Annorum numero conformatur Exemplari Cardin: Deusdedit, & Anſelmus Lucenſis pro VII. Annis habet An. XI.

(r) *Conſtantis* pro *Conſtantini*. Multi alii Codices habent *Conſtantis*. Hic Auctor Pontifiealis tradit ab Euſebio Pontifice inventam fuiſſe Domini Crucem, eum tamen ab Helena Conſtantini Matre noctu divinitus admonita inventam fuiſſe multia oſtendit Baroniua ad an. 311. §. 41. Jacobus Gretſerus lib. 1. de Cruce cap. *61*., ſitque recepta perſuaſio.

(s) *Conſtantini Imper.* & *Voluſiani*, ideſt *Conſulis* uſque ad *Conſtantinum*, & *Albinum*, non *Voluſianum* Conſulea.

(t) MSS. Codicea modo *Sirapsis*, modo *Soracti* habent: Auctor utroque utitur voeabulo ad eundem Montem indieandum, qui & dicitur S. Silveſtri.

(u) Ex Codicibua ab Anaſtaſio, Holſt:, Febro: relatis habemus *ejus conſenſu*, & ita alii Co-

„ XVIII. Epiſcoporum Catholicorum,
„ qui exponentes integram, catholicam-
„ que Fidem immaculatam damnaverunt
„ Arium, Photinum, Sabellium, atque
„ ſequaces eorum. Ipſe quoque in Ro-
„ ma congregavit conſilio Auguſti CC.
„ LXXVII. Epiſcopos, & damnavit ite-
„ rum Calixtum. Hic conſtituit, ut ba-
„ ptizatum levatum de aqua liniret Pres-
„ byter Chriſmate propter occaſionem
„ tranſitus mortis. Hic conſtituit, ut
„ nullus laicus crimen audeat inferre
„ Clerico. Diacones Dalmatica in Ec-
„ cleſia uti, & palla linoſtina levam
„ eorum tegi: nullumque Clericum pro-
„ pter ullam cauſam Curiam introire,
„ nec ante cinctum Judicem cauſam di-
„ cere, (x) niſi in Eccleſia: & Sacrifi-
„ cium Altaris non in ſerico, nec in
„ panno tincto celebretur, niſi tantum
„ in lineo ex terra procreato ad ſimili-
„ tudinem Dominici Corporis in Sindo-
„ ne lineo mundo ſepulti. Hujus tem-
„ pore fecit Conſtantinus Auguſtus Ba-
„ ſilicas plures, quas mirabiliter dita-
„ vit. Baſilicam Conſtantinianam, in
„ qua ipſe baptizatus: Baſilicam Petro
„ Apoſtolo in Templo Apollinis, cujus
„ corporis loculum cuprico ære circum-
„ dedit manſura V. pedum: Baſilicam
„ S. Pauli ex ſuggeſtione S. Silveſtri,
„ cujus corpus ita condidit, ſicuti bea-

„ ti Petri Baſilicam, quæ dicitur Jeru-
„ ſalem. (z) Baſilicam S. Agnetis: Ba-
„ ſilicam S. Laurentii: Baſilicam Mar-
„ cellino, & Petro Martyribus, ubi
„ Mater ejus Helena ſepulta eſt. Fecit
„ & ceteras quamplures. (a) Ceſſavit
„ Epiſcopatus dieb. XV.

„ Marcus Romanus An. II. Men. VIII.
„ dies XX. tempore Conſtantini. Hic
„ fecit Baſilicam. (b) Dieb. XX. Epi-
„ ſcopatus ceſſav.

„ Julius Romanus An. XI. Men. II.
„ dies X. tempore Conſtantii Filii Con-
„ ſtantini heretici, a quo exilio damna-
„ tus eſt, quo mortuo cum gloria re-
„ vocatur. (c) Ceſſavit Epiſcopatus die-
„ bus XXX.

„ Liberius Romanus An. X. Men. VI.
„ dies III. tempore Conſtantii Filii Con-
„ ſtantini uſque ad Conſtantium Augu-
„ ſtum, a quo exiliatus III. An., quia
„ noluit hæreſi Arianæ conſentire, &
„ conſilio quorundam Sacerdotum hære-
„ ticorum ordinavit Epiſcopum in lo-
„ cum ſuum Felicem venerabilem Vi-
„ rum, qui Felix Concilio XLVIII.
„ Epiſcoporum damnavit quoſdam Aria-
„ nos presbyteros conſentientes Conſtan-
„ tio, qui prius zelo ducti rogaverunt
„ Conſtantium, ut revocaret Liberium,
„ (d) ut una tantum communione parti-
„ ciparet extra Sanctum Baptiſma,

„ quod

Codices legunt. Noſter vero plane legit, *cujus precepto*, quo oſtenditur ab ipſis ferme Eccleſiæ incunabulis Concilium generale indicere, Pontificiæ eſſe auctoritatis, uti factum eſſe in illa Œcumenica Synodo Niceæ legimus.

(x) *Cinctum Judicem* hoc eſt *ſecularem*: a cingulo, quo in ſignum ſuæ poteſtatis a Principe donabatur. Noti ſunt hac de re Caſſiodori, & aliorum veterum Scriptorum loci.

(z) In nullis MSS. Codicibus, quos Holſtenius, Febrotus, Vigniolius, & alii recenſent, invenimus, uti in noſtro: *quæ dicitur Jeruſalem*.

(a) Neque iis in Codicibus legimus: *Fecit, & ceteras quamplures*.

(b) Unam tantum feciſſe Baſilicam, ſi huic Auctori ſubſcribamus, Marcum Pontificem dicendum, non duas, unam ſcilicet via Ardeatina, alteram in Urbe Roma juxta Pallacinas; & hæc altera eſt Eccleſia S. Marci prope Circum Flaminium poſita, cujus rudera, ut mos eſt loquendi medii ævi, *Palacium*, ſive *Palatium* dicebantur, unde *Pallacinas*, ſeu *Palatinas*. Hinc Codices MSS. Thuan: *Palatinis*: Reg. *Pallatinas*: Maza: addit: *ideſt prope Capitolium*. Hæc eſt Baſilica ea, de qua noſter Codex loquitur.

(c) Multas Pontificales Editiones narrare, Julium in exilio mortuum, translatumque Romam cum gloria. At noſter Codex revocatum Romam cum gloria indicat.

(d) Verba, & facta Liberii cedro ſunt digna. Acccerſitus Liberius a Conſtantio Imperatore Mediolanum, planeque agnoſcens Athanaſii innocentiam, Arianorumque in eum invidiam, noluit votis Imperatoris præbere aſſenſum, ut Athanaſii damnationi ſubſcriberet, et hæc protulit: *Ego vero poſtulo, ut primum quidem generalis præcurrat ſubſcriptio, quæ fidem Niceæ expoſitam confirmet &c.*: & Conſtantio exilii minas intentanti, reſpondit: *Fratribus, qui Romæ ſunt, jam vale dixi: Potiores enim*

ſunt

Digitized by Google

„ (*e*) quod conſenſit, & ejecto Felice, qui
„ erat Catholicus, revocaverunt Libe-
„ rium, qui conſenſit hæretico Conſtan-
„ tio, non tamen rebaptizatus eſt. O-
„ mnes itaque Anni Felicis in hujus
„ Ordine dinumerantur. Ceſſav. Epiſco-
„ patus dieb. VI.

„ Felix Romanus An. I. Men. III.
„ dies II. Hic a Conſtantio Conſtan-
„ ti Filio hæretico martyrizatur. Ceſ-
„ ſavit Epiſcopatus dieb. XXXVIII.

„ Damaſus Hiſpanus An. XVIII. Men.
„ II. dies X., & cum eodem ordinatur
„ ſub intentione (*f*) Urſinus. Et facto
„ Concilio Sacerdotum conſtituerunt Da-
„ maſum, quia fortior, & plurima mul-
„ titudo erat cum illo. Urſinus autem
„ Neapoli tempore Juliani fuit. Ceſſa-
„ vit XXXI.

„ Siricius Romanus An. XV. Men. XI.
„ dies XXV. Ceſſavit Epiſcopatus die-
„ bus XX.

„ Anaſtaſius Romanus An. II. dies
„ XXVI. Ceſſavit Epiſcop. dieb. XXI.

„ Innocentius Albanenſis An. XV.
„ Men. II. dies XXI. Ceſſavit Epiſcop.
„ dieb. XXIII.

„ Zoſimus Græcus An. I. Men. VIII.
„ dies XXV. Ceſſavit Epiſcopatus diebus
„ XI.

„ Bonifacius Romanus An. III. Men-
„ ſes V. dies XIII. Hic ſub intentione
„ cum Eulalio (*g*) ordinatus uno die,
„ & facta diſſenſione pulſis ambobus a
„ Civitate. (*b*) Sed Eulalius præſumpti-
„ ve intravit, unum Baptiſmum agno-
„ ſcens in Baſilica Conſtantiniana. Quo
„ audito Bonifacius in Urbem reductus
„ Epiſcopus a CCLII. Epiſcopis; & poſt
„ An. III. Men. VIII. defunctus eſt.
„ Tunc volens revocare Eulalium, qui
„ tamen Romam reverti noluit. Mor-
„ tuuſque eſt prius ante mortem Bonifa-
„ cii. Et ceſſavit Epiſcopatus Bonifacii
„ dieb. VIII.

„ Celeſtinus Campanus An. VIII. Men.
„ X. dies VIIII. Hic conſtituit, ut Pſalmi
„ CL. ante Sacrificium pſallerentur an-
„ tiphonatim ex omnibus, quod antea
„ non fiebat, niſi tantum Epiſtola pri-
„ mo recitabatur, & Evangelium. Ceſ-
„ ſavit Epiſcop. dies XXI.

„ Xiſtus Romanus An. VIIII. dies
„ XXI. tempore Valentiniani. Ceſſavit
„ Epiſcop. dieb. XXII.

„ Leo Tuſcus An. XXI. Men. I. dies
„ XXVIII. Hic conſtituit, & pariter
„ confirmavit Concilium Chalcedoneſe,
„ in quo congregati ſunt Sacerdotes
„ CCLVI. (*i*) & alii, quorum chiro-
„ graphus cucurrit CCCCVI. Epiſcopo-
„ rum cum chirographo S. Leonis Pa-
„ pæ. Hic renovavit poſt cladem Van-
„ dallcam miniſteria Sacra. Hic adiens
„ ad Regem Unorum nomine Attilam
„ liberavit totam Italiam a periculo ho-
„ ſtium. Hic conſtituit, ut Monacha
„ non acciperet velaminis benedictionem,
„ niſi

ſunt Eccleſiaſtica leges, quam domicilium Romæ. Inter facta illud unum ſit. Poſt ipſius reditum Romam celebrato Concilio Lampſaei, quæ Civitas eſt Helleſponti, Legati ad Liberium miſſi fuerunt cum Litteris ejuſdem Concilii, in quibus verba ipſa Nicæni Symboli erant conſcripta, & confirmata, ſed Liberius eas recipere noluit, quod ſuſpectos Legatos haberet Arianæ hæreſeos. Deinde ratus, eos tenere fidem Catholicam, & ſervare, quæ a Sacroſancto Concilio Niceno fuerunt definita; eoſque execrari, & damnare Arium, ejuſque fautores, & doctrinam, ac tandem anathematizare Fidei formulam in Concilio Ariminenſi recitatam, tandem eos in communionem recepit. Quod ſane certum eſt argumentum de Orthodoxa Liberii fide. Ne actum agere videar. Viri ſunt graviſſimi, qui Liberium defendunt a quacumque hereſis labe.

(e) Editiones habent: *extra ſecundum Baptiſma*, ac ſi ſignificarent, & ſi Conſtantio Ariano Imperatori communicare viſus eſſet, non tamen illorum more rebaptizari voluiſſe.

(f) *Sub intentione* ideſt *ſub ſchiſmate & partium contentione*. Vide Socratem lib. IV. cap. 29., qui Urſini electionem eodem tempore factam clare exponit.

(g) Eulalius, Zoſimo mortuo, per vim ab Epiſcopo Oſtienſi ordinatus, cathedram Pontificalem invadere tentavit.

(h) Placidia Auguſta, dum cum filio ſuo Valentiniano Ravennæ ſederet, hæc audiens ad Honorium Auguſtum Mediolani ſedentem ſcripſit, & auctoritate accepta, ambo electi e Roma ſunt expulſi.

(i) In Alexand. I. & Vaticano II. Codicibus, ut in contextu Alexand. III. CCLVII. ex Vigniolii fide. In Actis Conciliorum, & in Editionibus aliis congregati ſunt Sacerdotes CCLXVI.

„ niſi probata fuerit in Virginitate LX.
„ annorum. (*l*)

„ Hilarus Sardus An. VI. Men. III.
„ dies X. Hic firmavit III. Synodos Ni-
„ cænam, Epheſinam, & Chalcedonen-
„ ſem. Ceſſavit Epiſcop. dieb. X.

„ Simplicius Tiburtinus An. XV. Men.
„ I. dies VII. Ceſſavit Epiſcop. dieb. VI.

„ Felix Romanus An. VII. Men. XI.
„ dies XVIII. tempore Odoachris Re-
„ gis uſque ad tempora Theodorici Re-
„ gis. Ceſſavit Epiſcopatus dieb. V.

„ Gelaſius Afer An. IIII. Men. VIII.
„ dies VIIII. tempore Theodorici Re-
„ gis, & Zenonis Imperatoris Auguſti:
„ Ceſſavit Epiſcop. diebus VIII.

„ Anaſtaſius Romanus An. I. Men.
„ XI. dies XXIII. tempore Theodorici
„ Regis. Eodem tempore multi Cleri-
„ corum, & Presbyterorum ſubtraxe-
„ runt ſe a communione ipſius, eo quod
„ ſine conſilio Eccleſiæ Catholicæ vo-
„ luiſſet revocare Acacium Conſtantem,
„ & non potuit, quia nutu divino per-
„ cuſſus. Ceſſavit Epiſcop. dieb. IIII.

„ Symachus Sardus An. XII. Men.
„ VII. die XXVII. Hic fuit tempore
„ Theodorici Regis, & Anaſtaſii Augu-
„ ſti. Hic a crimine purgatus reſtitutus
„ eſt a CXV. Epiſcopis. Tunc qui com-
„ municabant Beato Symacho facto diſ-
„ ſidio gladio interficiabantur. Ceſſavit
„ Epiſcopatus dieb. VII.

„ Hormiſda Campanus An. VIIII.
„ dies XXVII. tempore Theodorici, &
„ Anaſtaſii Auguſti a Conſulatu Senatoris
„ uſque ad Conſulatum Symmachi, &
„ Boetii. Eodem tempore miſit ad A-
„ naſtaſium Imperatorem Enodium Ti-
„ cinenſem Epiſcopum, & alios, ut re-
„ levaret Græcos ab Euticiana (*ſic*)
„ hæreſi. Sed nihil egerunt cum Ana-
„ ſtaſio: enim in illa hæreſi erant. Tunc
„ Anaſtaſius reſpondit. Nos jubere vo-
„ lumus, non nos juberi. Eodem tem-
„ pore percuſſus eſt fulmine nutu divi-
„ no, & obiit. Sumpſit itaque Impe-
„ rium Juſtinus Orthodoxus, & direxit
„ auctoritate ſua ad Papam cauſa pacis
„ Eccleſiarum redintegrandæ, tunc Papa
„ conſilio Theodorici Regis miſit ad
„ Juſtinum, & damnantem hæreſes redin-
„ tegravit unitatem Apoſtolicæ Sedis.
„ Ceſſavit Epiſcop. dieb. VII.

„ Joannes Tuſcus An. III. Men. VIIII.
„ tempore Theodorici Regis, & Juſti-
„ ni Auguſti amore Chriſtiani. Eodem
„ tempore Juſtinus Auguſtus amore Chri-
„ ſtianæ Religionis voluit hæreticos ex-
„ communicare. Quo audito Theodori-
„ cus Rex hæreticus miſit Papam cum
„ ceteris ad Juſtinum Auguſtum dans
„ eis Legationem uni Eccleſiæ: Hære-
„ ticis redeuntibus in partibus Orientis
„ quod ſi non, (*m*) omnem Italiam gla-
„ dio perderet. Qui Papa ab Auguſto
„ cum magna gloria ſuſceptus id impe-
„ travit, & Italiam liberavit ab hære-
„ tico Theodorico. Quo tempore dum
„ iſti Conſtantinopolim eſſent Theodo-
„ ricus hæreticus tenuit duos præclaros
„ Senatores ex Conſulibus Symmachum,
„ & Boetium, & occidit gladio. Tunc
„ ipſos revertentes gladio interficere vo-
„ luit, ſed timuit indignationem Juſti-
„ ni Auguſti: afflictos tamen in cuſto-
„ dia cremavit, donec ipſe Papa in cu-
„ ſtodia deficiens Ravennæ moreretur.
„ Pro cujus exceſſu XCVIII. die divi-
„ no nutu Theodoricus hæreticus ſubito
„ interiit. Ceſſavit Epiſcopatus diebus
„ LVIII.

„ Felix Sammus An. IIII. Men. II.
„ dies XIII. tempore Theodorici Regis,
„ & Juſtini Auguſti: & vixit uſque ad
„ Athalarici Regnum. Ceſſavit Epiſcop.
„ dieb. III.

„ Bonifacius Roman. An. II. dies XXVI.
„ tempore Athalarici Regis hæretici, &
„ Juſtini Auguſti. Quædam inſtituta fecit,
„ de quibus inculpatus eſt ab aliis, & a ſe
„ ipſo. (*n*) Ceſſ. Epiſ. Men. II. dieb. XV.

(l) Multi manuſcripti Codices, & Pontificales editi produnt XL. tantum Annorum ſpatio probandam eſſe Monacharum Virginitatem. Codex noſter ſpatio LX. Annorum, uti exhibent pauci alii Codices.

(m) *Quod ſi non:* Librarii indiligentia deſunt in contextu.

(n) Synodo congregata in Baſilica B. Petri Apoſtoli Bonifacius fecit Conſtitutum cum Sacerdotum chirographis, atque ab eis jusjurandum exegit, ut electioni Vigilii Diaconi poſt eum conſentirent. Quoniam vero cognovit ſe contra Canones egiſſe, ut vellet ſibi Succeſſorem

Digitized by Google

„ Joannes qui & Mercurius (*o*) Ro-
„ manus An. II. Men. IIII. tempore
„ Athalarici Regis, & Juſtiniani Augu-
„ ſti. Dieb. VI. ceſſavit.

„ Agapitus Romanus Men. XI. dies
„ XXVIII. Hic libellos anathematis,
„ quos invidiæ dolo extorſerat Boniſa-
„ cius Presbyteris, & Epiſcopis contra
„ Canones, & contra Dioſcorum in
„ medio Eccleſiæ congregatis omnibus
„ incendio conſumpſit. Hic miſſus eſt
„ a Theodato Rege Gotorum ad Do-
„ minum Juſtinianum Auguſtum Lega-
„ tum, quia eodem tempore Auguſtus
„ indignatus erat Theodorico Regi, eo
„ quod occidiſſet Reginam Amalaſuntam
„ filiam Theodorici Regis commenda-
„ tam, ſique eum Regem fecerit, ob-
„ tinuitque; propter quæ directus fue-
„ rat. Inſuper Conſtantinopolitanum
„ Epiſcopum Antimum hæreticum ex-
„ pulit cum Auguſto, & alium Catho-
„ licum ordinavit, ibique deſunctus eſt.
„ Romam translatus eſt. Ceſſavit dieb.
„ XXVIII.

„ Silverius Campanus ex Patre Or-
„ miſda Epiſcopo Romano An. IIII.
„ Men. V. dies XI. Hic eſt elevatus a
„ tiranno Theodato ſine decretione li-
„ beratus, (*p*) qui Theodoti pecunia cor-
„ ruptus timore mortis compulit, ut
„ quod antiquum decretum antea non
„ fecerant, poſtmodum ſub vi, & metu
„ propter adunationem Eccleſiæ, & re-
„ ligionis ſubſcripſerit. Poſtmodum ve-
„ ro II. (ideſt Menſes) nutu Dei ex-
„ tinguitur Theodatus, & levatur Rex
„ Octotingius. Tunc vi tulit Filiam A-
„ malaſuntæ Reginæ ſibi uxorem. Indi-
„ gnatus Imperator, quia ſibi Reginam
„ commendatam occidiſſet Theodotus.
„ Miſit Juliſaſcum, (ideſt Beliſarium)
„ Patricium cum exercitu ſuo, ut libe-
„ raret omnem Italiam a captivitate
„ Gothorum. Tunc bellum fuit inter
„ eos, & colligens Rex multitudinem
„ Gothorum, ut obſideret Romam cum
„ Patritio. Tunc poſſeſſiones Eccleſiæ,
„ homines incendio, gladio interemptos.
„ Sed parcius pugnando liberavit Ro-
„ manum nomen, vicitque Gothos, qui
„ fugierunt Ravennam. Tunc Auguſta
„ conſilio uſa cum Vigilio Diacono Romæ,
„ qui tunc erat Conſtantinopoli Epiſto-
„ lam miſit Silverio Papæ, ut ad eam ve-
„ niret, aut revocaret Antimum Epiſco-
„ pum Conſtantem hæreticum ab Agapito
„ depoſitum. Cui dum nollet adquieſcere,
„ fecit eum a Beliſario Patritio, ipſo
„ tamen nolente, Monaſticas indui ve-
„ ſtes. Quem ſuſcepit Vigilius Archi-
„ diaconus Apocriſarius in fide quaſi
„ ſua, & miſir in exilium in Pontias
„ ſuſtentans eum pane tribulationis, &
„ aqua anguſtiæ. Qui Confeſſor factus
„ mortuus eſt: ibique currens multitudo
„ male habentium ſalvatur. Ceſſavit
„ Epiſcop. dieb. LXI.

„ Vigilius Romanus ex Patre Johan-
„ ne Conſule An. XVII. Men. VI. dies
„ XXV. Tunc commiſſo prælio captus
„ eſt Juttingis (ſic), ideſt *Witigis* Rex
„ Gothorum, perductuſque ad Impera-
„ torem, factusque ab eo patritius &
„ Comes, miſſuſque ad fines Perſa-
„ rum, ibi vitam finivit. Beliſarius ve-
„ ro accepta dignitate ab Imperatore,
„ miſſusque iterum in Africam dolo in-
„ terfecit Ivittarim (*q*) Regem Wan-
„ dalorum, & redacta eſt Africa ſub
„ Rege

rem eligere, Synodo iterata, ſe Majeſtatia reum eſſe, confeſſus eſt. Juſta igitur de cauſſa de his & *inculpatus eſt ab aliis, & a ſe ipſo.*

(o) In Æde S. Petri ad vincula perſtat adhuc hæc Inſcriptio: *Salbo Papa N. Johanne cognomento Mercurio.*

(p) *Sine deliberatione decreti* Editiones legunt & Codex Romualdi: *ſine imperiali aſſenſu: ſine decretione liberatus* extat in Codice, qui dum narrat, quæ tempore Silverii contigerant, multas variantes exhibet Lectiones, quas inter illa ſedulo obſervanda, quæ ad Vigilium diaconum apocriſarium ſpectant. Nam cum Editiones habeant, ipſum fuiſſe Conſtantinopoli; & Auguſtum conſilio ipſius uſum fuiſſe, ut Epiſtolam Sylverio Papæ Romam mitteret; in Codice noſtro legitur. *Tunc Auguſta conſilio uſa cum Vigilio Diacono Romæ, qui tunc erat.*

(q) Vigniolii lectio in Pontificali edito eſt; *Guntarim Gundarim* Vatic: Codex I. & II. *Vintharam*: Floren: *Wintarin*: Alexandrin. *Guintheritb. Ivittarim* eſt in contextu.

„ Rege Perſarum. (r) Eodem tempore
„ miſit Auguſtam ad Vigilium Papam,
„ ut adimpleret, quod prius prona vo-
„ luntate de Antimo promiſerat. Cui
„ reſpondit Papa. Prius male & inſi-
„ pienter locutus. Modo vero etſi in-
„ dignus Vicarius tamen non eum ſol-
„ vo Beati Petri auctoritate, quomodo
„ Anteceſſores mei, qui eum damnave-
„ runt. Tunc Romanis ſuggeſtione fa-
„ cta, (s) quia ejus conſilio depoſitus fuiſ-
„ ſet Silverius Papa, fecit eum ad ſe
„ adduci. Qui tamen ab ea multum de-
„ territus, & afflictus nunquam conſen-
„ ſit. Tunc Gothi fecerunt ſibi Regem
„ Baduam, qui & Totila. Qui Romam
„ capiens quaſi Pater cum Filiis habita-
„ vit. Tunc Imperator miſit Narſetem
„ Eunuchum, qui multos Gothorum,
„ ipſumque Regem interfecit. Poſtea
„ vero Vigilius Papa, dum Romam re-
„ duceretur, mortuus Siracuſi. Ceſſavit
„ Epiſcop. Men. III. dieb. V.

„ Pelagius Romanus An. IIII. Men.
„ X. dies XXIII. Hic quia non eſſent
„ Epiſcopi, qui eum ordinarent, a duo-
„ bus inventis Epiſcopis, & uno Preſ-
„ bytero ordinatus eſt Pontifex. Hic in-
„ cuſatus, quia in morte Vigilii Papæ
„ ſe miſcuit. Evangelia tenens (t) po-
„ pulo ſatiſfecit. Ceſſavit Epiſcopatus
„ Men. III. dieb. XXV.

„ Johannes Romanus An. XII. Men.
„ XI. dies XXVI. Tunc Narſes libera-
„ vit Italiam ab Herulis & ab Aminco
„ (u) Duce Francorum, & Bucilino.
„ Tunc Romani invidia ducti mittunt
„ ad Juſtinianum, (x) ut liberaret eos
„ de manu Narſeti. Quo audito dum
„ Narſus abiret ſcripſit Genti Longobar-
„ dorum, ut venirent, & poſſiderent Ita-
„ liam. Tunc Papa reduxit eum, &
„ poſt multum temporis mortui ſunt.
„ Ceſſavit Epiſcopatus Men. X. dieb.
„ III.

„ Benedictus Romanns An. IIII. Men.
„ I. dies XXVIII. Eodem tempore Gens
„ Longobardorum invaſit omnem Ita-
„ liam, & propter famam multi Caſtro-
„ rum ſe tradiderunt Longobardis. Ceſ-
„ ſavit Men. III. dieb. X.

„ Pelagius Romanus An. X. Men. II.
„ dies X. Hic ordinavit extra juſſionem
„ Principis, eo quod obſiderent Romam.
„ Eodem tempore tantæ pluviæ fuerunt
„ ut omnes dicerent, quia aquæ dilu-
„ vii innundarent. Et talis clades fuit,
„ qualis a ſæculo nullus meminerit.

„ Gregorius Romanus ex Patre Gor-
„ diano An. XIII. Men. VI. dies X.
„ Hic expoſuit Homelias Evangeliorum
„ XL. (ideſt numero). In Job XXXV.
„ (ideſt libros). In Ezechielem Ho-
„ melias XXV. Paſtoralem, & Dialo-
„ gorum libros IIII., & multa alia,
„ quæ enumerare non poſſumus; Eodem
„ tempore miſit Servos Dei Melitum,
„ Auguſtinum, Johannem, & alios plu-
„ res cum eis Monachos timentes Deum
„ ad prædicandam gentem (z) Anglo-
„ rum, nt eos converterent ad Chri-
„ ſtum. Hic augumentavit in prædica-
„ tione (ideſt in præcatione) Canoni.
„ Dieſque noſtros in tua pace diſponas
„ &c.

(r) Legendum procul dubio: *Eodem tempore Theodora Auguſta miſit ad Vigilium Papam*. Auguſtam Romam miſſam fuiſſe, ut verba noſtri Codicis innuere videntur, nunquam ex Hiſtoria diſcimus: *prona voluntate* eſt in contextu, ſicuti antea legitur: *ſub Rege Perſarum*: & tamen Vatic. III. & Urbin. habent *prompta*: & Regius *bona fide tua, & voluntate prompta*. Sic etiam ex Anaſt: *& redacta eſt Africa ſub Rempublicam*: & Fabro: *ſub republica*.

(s) *Tunc Romani ſugeſtiones fecerunt ſuas in Vigilium:* lectio eſt Anaſtasii, & eadem reperitur in contextu Vigniolii, & nonnullorum Codicum.

(t) *Evangelia tenens, populo ſatisfecit:* hoc eſt: Pelagius tunc Evangelia tenens, & ambonum aſcendens populo ſatisfecit, quod nihil mali egiſſet adverſus Vigilium.

(u) Vatic. I. & VIII. & Alexand. II. *Amingus*. Vatic. II. legit ut noſter Codex, duplicata tamen lit. *m Ammincus*. Aliorum Codicum diverſa eſt lectio. Amingus, & Buccellinus erant Theudeberti Regis Francorum Duces ex Paulo Diacono.

(x) *Sugeſſerunt Juſtino Auguſto, & Sophiæ Auguſtæ* exhibent Editiones. In margine Anaſtaſii loco *Juſtinianum*, ut in Codice noſtro, notatur: *corrige Juſtinum*.

[x] Lectio hæc *ad prædicandam gentem* Vat. II., & Alex. Codicibus conformatur: Alii vero Codices, & Editiones legunt *in prædicationem Anglorum*, ſive *in prædicationem ad Gentem*.

„ &c. Ceſſavit Men. XI. dieb. XXVI.
„ Sivinianus (*a*) Tuſcus An. I. Men.
„ V. dies VIIII. Tunc facta eſt pax
„ cum Longobardis tempore Mauritii
„ Imperatoris, & Agilulphi Longobar-
„ dnrum, qui eo tempore Romæ nbſi-
„ dinnem parabant. (*b*) Ceſſavit Men.
„ V. dieb. XVIIII.
„ Boniſacius Rnmanus An: VIII. dies
„ XXII. Hic obtinuit apud Focatem
„ Principem, nt Sedes Apoſtnlica Bea-
„ ti Petri Caput eſſet omnium Eccle-
„ ſiarum, quia Sedes Cnnſtantinopolita-
„ na primam ſe nmnium Eccleſiarum
„ ſcribebat. Hic fecit Conſtitutum in
„ Eccleſia Petri Apoſtoli LXXII. Epi-
„ ſcnpis, & Sacerdotibus ſedentibus ſub
„ anathemate, & nullus vivente Pnn-
„ tifice, aut Epiſcopo Civitatis ſuæ præ-
„ ſumat de Electinne lnqui, ant partes
„ ſibi ſacere, niſi tertin die depoſitio-
„ nis ejus adunatn Clero, & Filiis Ec-
„ cleſiæ electin fiat, & quis, quem vo-
„ luerit, habeat ſibi licentiam eligendi.
„ Ceſſavit Men. X. dieb. VI.
„ Boniſacius Marſorum natione An. VI.
„ Men: V III. dieb. XIII. Hic a Fnca Prin-
„ cipe Templo Panteon impetratn in ho-
„ nnre beatiſſimæ Virginis Mariæ, &
„ omnium Martyrum, cui Foca mul-
„ ta dnna dedit. Men. VI. dieb. V.
„ Deusdedit Romanus An. III. dies
„ XX. Hic cnnſtituit, ut ſecunda Miſ-
„ ſa fieret in Clero. (*c*) Men. I. diebus
„ XVI.
„ Boniſacius Campanus An. V. Men. X.
„ Honorius Campanus An. V. Men.
„ X. dies XIIII. tempore Eraclii piiſſi-
„ ſimi Imperatnris (*d*) cujus cnnſenſu le-
„ vavit tegulas æreas de Templn, quod
„ appellatur Roma, quibus Eccleſiam
„ B. Petri cooperuit.

„ Severinus Rnmanus Men. II. dies
„ IIII., amator pauperum, largus mi-
„ tiſſimus. An. I. Men. VII. dieb. XVIII.
„ Jnhannes Dalmatinus An. I. Men.
„ VIIII. dies XVIIII. Ceſſavit Epiſcop.
„ Men. I. dieb. XIII.
„ Theodnrus Græcus An. VI. Men.
„ V. dies XVIII., benignus, & ſcien-
„ tiſſimus. Men. I. dieb. XIII.
„ Martinus Tuſcns An. VI. Men. I.
„ dies XXVI., qui ſcientiſſimus Papa
„ ab hæreticis exiliatus ibi vitam fini-
„ vit.
„ Eugenius Rnmanus An. II. Men.
„ VIIII. dies XXIIII.
„ Vitalianus Signenſis An. XIIII. Men.
„ VI. dies XXVIIII. Ceſſavit Men. I.
„ dieb. III.
„ Adeodatus Rnmanus An. IIII. Men.
„ II: dies V. Ceſſavit Men. IIII. dieb.
„ XII.
„ Donus Rnmanus An. I. Men. V.
„ dies X. Ceſſavit Men. II. dieb. XV.
„ Agatho Siculus An. II. Men. VI.
„ dies IIII. Hic ſuſcepit juſſinnem Con-
„ ſtantini Heraclii & Tiberii Auguſto-
„ rum, ut debeant Sacerdotes, & miſ-
„ ſos ſuos dirigere in regiam, ideſt Cnn-
„ ſtantiam Urbem per adunationem fa-
„ ciendam Sanctarum Diſciplinarum,
„ quæ & ſecit. Ceſſav. An. I. Men. VII.
„ Leo junior Siculus Men. X. dies
„ XVIII. græca, latinaque lingua eru-
„ ditus, & exortatnr nmnium bonorum
„ operum. Hic ſuſcepit Sextam Synodum.
„ Benedictus juninr Rnmanus Men.
„ X. dies XII: Hic accepit divales juſ-
„ ſinnes Conſtantini Magni principis ad
„ Clerum venerabilem, & populum, &
„ Exercitum feliciſſimum romanum, qui-
„ bus conceſſit, ut qui electus ſuerit in Se-
„ de Apoſtolica e veſtigio, & abſque
„ tar-

(a) Solus Codex noſter, quod ſciamus, præfert Sivinianus; Vatic. unus legit *Savinianus*. Aſt *Sabinianus* legendum eſt, ut habent Editiones omnes, & refert Hiſtoria Eccleſiaſtica Teophanis. Is diaconus Conſtantinopoli apocriſarii S. Gregorii munus obierat.

(b) Hæc deſiderantur eum in Anaſtaſio, & Fabroto, tum in Pontificali Vigniolii, atque io Breviario Romanorum Pontificum Pagi.

[c] Ex Can. *Neceſſe* da Conſecratione Diſt. I. aecipimus S. Leonem Papam primum inſtituiſſe, in una, eademque Eeeleſia alteram Miſſam celebrandam eſſe, quod confirmatum eſt a Summo Pontifiee Deusdedit ob eopioſioris populi frequentiam.

(d) Noo recte habet Codex noſter An. V., & etiam Codex Vatie. VII., eum huoe Pontifieem ſediſſe An. XII. Eruditi demooſtrent *Tempore* Heraclii &c. deſiderantur in Anaſt., & Vigoiolio, aliiſque Editionibus.

„ tarditate (*e*) Pontifex ordinaretur.
„ Ceſſavit Men. II. dieb. XV.
„ Johannes natione Syrus An. II. dies
„ IX. Ceſſavit Men. XI. dieb. XXIII.
„ Conon oriundus Thraxecto (*f*), ideſt
„ patre ex Thracia. Men. XI. dieb. XXIII.
„ Sergius Syrus An. XIII. Men. VIII.
„ dies XXIII. Hic ſtatuit in tempore
„ confractionis Corporis Domini. A-
„ gnus Dei, qui tollis peccata Mundi
„ miſerere nobis: a Clero, & populo
„ decantetur. Ceſſav Men. I. diebus XX.
„ Johannes græcus An. III. Men. II.
„ dies XII. Ceſſavit Men. I. dieb. XVIII.
„ Johannes græcus An. II. Men. VII.
„ dies XVII. Men. III.
„ Siſinnius Syrus dies XX. Ceſſav.
„ Men. I. dieb. XXVIII.
„ Conſtantinus Syrus An. VII. dies
„ XV. Vir mitiſſimus tempore Juſtinia-
„ ni Imperatoris. Ceſſavit dieb. XL.
„ Gregorius Romanus An. XVI. Men.
„ VIIII. dies XI., Tempore Anaſtaſii,
„ Theodoſii, Leonis, atque Conſtanti
„ Auguſtorum. Eodem tempore Luit-
„ prandus (*g*) Rex Longobardorum do-
„ nationem Alpium Scutiarum, (*h*) quam
„ Aribertus Rex prius fecerat, monitis
„ Papæ confirmavit. Hic quadrageſima-
„ li tempore, ut in quinta Feria jeju-
„ nium, atque Miſſarum celebrationes
„ fierent in Eccleſia, quod non ageba-
„ tur, inſtituit. Ceſſavit Epiſcop. Men.
„ I. dieb. V.
„ Gregorius Syrus An: X. Men. VIII.
„ dies XXV. Vir mitiſſimus, & ſanctiſ-
„ ſimus tempore Conſtantini, & Leonis
„ Imperatoris deſtruentium Sacras Ima-
„ gines, quibus Papa reſtitit. Hujus tem-
„ pore concuſſa eſt provincia Romana,
„ ditionique ſubjecta Longobardis, ſeu
„ Regi eorum Luitprando. Hic miſit
„ ad Karolum ſagaciſſimum Regem Fran-
„ corum, ut a Longobardis liberaretur.
„ Ceſſavit Epiſcop. dieb. VIII.
„ Zacharias Græcus An. X. Men. III.
„ dies XIIII. Vir mitiſſimus, & omni
„ bonitate ornatus, nulli malum pro
„ malo reddidit. Principio quoque hu-
„ jus placatus Rex Luitprandus multa
„ Romæ reddidit, provinciam quoque
„ Ravennantium, quam opprimebat, di-
„ miſit. Mortuo vero Luitprando, &
„ abjecto nepote ſuo Hildebrando, quem
„ ipſe relinquerat Malivolum, Regem
„ Rachiſium (*i*) ſuum ducem ſibi Longo-
„ bardi eligunt. Hujus quoque tempore
„ Karolomagno filius Karli Francho-
„ rum Regis præſentis vitæ relinquens
„ gloriam, atque poteſtatem terrenam
„ ad Beatum Petrum Apoſtolum ſe ſe
„ Papæ intulit, clericatus jugum ab
„ eodem ſuſcipiens. & dona contulit
„ profectuſque; profeſſus eſt in Mona-
„ ſterio Benedicti. Hujus quoque tem-
„ pore rex Rachis hujus ſpiritualibus
„ admonitionibus inclinatus regalem re-
„ linquens dignitatem cum uxore, &
„ filiis devote ad limina Apoſtolorum
„ veniens ſplato pp. clericus effectus mo-
„ nachico indutus eſt habitu. (*l*) Ceſ-
„ ſavit dieb. XII.
„ Stephanus Romanus An. V. dies
„ XXVIIII. Sed ante hunc Stephanus
„ ele-

[e] *Abſque tarditate* non expectato ſcilicet, ut antea mos fuerat, Imperatoris conſenſu. Clementiſſimi hujus Principis Conſtantini virtute, & pietate novimus, ſummam pecuniam, quæ perſolvi ſolita erat Imperatori pro Pontificis confirmatione, ab ipſo Conſtantino remiſſam in totum fuiſſe. Vide Petrum de Marca lib. VIII. de Concordia Sacerdotii, & Imperii cap. 9. §. 10.

(f) Plures Vaticani Codices modo legunt *Treceſio*, modo *Thraceſſeo*: Alexand. II. *Thraceſeo* laudati a Vigniolio.

(g) In Editionibus nonnullis legitur *Liutprandus*: in Vat. I. *Liudprandus*, & in Vat. IV. *Luviprandus* teſte Vigniolio. Legendum *Luitprandus* didici ex multis Scriptoribus.

(h) Male Codex noſter *Scutiarum*. Legendum (continued:) omnino *Cottiarum*, ut apud Doctos conſtat.

(i) Codex noſter concordat cum Codice Vatic. I. Alexand. habet *Rathgiſium*; & Vatic. VIII. *Ratchis*, hacque nomenclatura Editiones utuntur. Quo autem die eum ſibi in Regem elegerint Longobardi, vide Ughel. Tom. II. Italiæ Sacræ, Pagium in Critic. Baronii ad A. C. 746., & tandem Hieronymum Rubeum Hiſt. Ravennæ ad annum Chriſti 743.

(l) Leo Oſtienſis hanc ipſam rem narrans pro *cum uxore*, & *filiis* habet *cum Uxore & filia*, ſed totum ejus locum adferre placet. *Cum jam per annos quinque, & ſex menſes regnaſſet, Romam cum uxore, & filia ad beati Petri Apoſtolorum principis limina devotus advenit. Ibique a præfato Apoſtolicæ ſedis præ-* *ſule*

„ electus biduo manens, tertio moritur
„ die. (*m*) Hic dum ab Iſtulfo germano
„ Rachis regis jam effecti Mooachi Lon-
„ gobardorum Rege jam pacta retinere
„ ooo poſſet ad Chriſtianiſſimum Re-
„ gem Francorum perexit deprecans e-
„ um, nt per pacti fœdera cauſam bea-
„ ti Petri, & reipublicæ Romanorum
„ diſpooeret: quod ſtatim jurejurando ei-
„ dem Papæ ſatisfecit in omnibus ejuſ-
„ dem mandatis obedientiam ſe exhibi-
„ turum. Tunc Aiſtulphus Rex devo-
„ tus Karolomaonum fratrem Pipini dia-
„ bolicis ſuaſionibus a Monaſterio bea-
„ ti Benedicti abſtractum in Franciam
„ direxit ad adverſandum cauſæ S. Dei
„ Eccleſiæ & Papæ. Sed Deo propitio
„ cum id peragere non poſſet pari coo-
„ ſilio, ſicut noverat, in Franciæ Mo-
„ naſterio collocatur. Poſt aliquot an-
„ nos divina vocatione de hac luce mi-
„ gravit. Pippinus itaque Aiſtulphum
„ uſque Papiam perſequens (heic in
„ Codice aliqua deſunt, hoc eſt; *ipſe*
„ *Papa Pipinum deprecatus, ut ſi quo*
„ *modo potuiſſet, ſedaret ſævitiam Ai-*
„ *ſtulphi*) ipſo tamen deprecante Papa
„ principem, ne ſanguis Chriſtianorum
„ funderetur, ut Papæ, quod jure pe-
„ tebat, ſcilicet Civitatem Ravennantium
„ cum diverſis Civitatibus, reddere con-
„ veniret terribili Sacramento, quod
„ poſtea frangens, quæ promiſerat, mi-
„ nime adimplevit. Sed iterum a Pip-
„ pino, & exercitu ejus conſtrictus,
„ dum Papiam obſiderent, compulſus
„ reſtituere, Romanæ Eccleſiæ Raven-
„ oam cum ſuis pertinentibus reddidit.
„ Poſtmodum Deſiderius quidam dux
„ Longobardorum a præſato populo ad-
„ jutus Longobardorum eripuit regnum
„ promittens, atque donans cnm cete-
„ ris donis Ducatum Ferrariæ integre.
„ Ceſſavit Epiſcop. Men. I. dieb. V.

„ Paulus Romanus Stephani Papæ
„ frater An. X Men. I. mitis & miſe-
„ ricors, nulli malum pro malo red-
„ dens, tempore Conſtantini, & Leonis
„ Imperatoris. Ceſſavit Epiſcop. An. I.
„ Men. I. Quo tempore Coſtaotinus
„ tranſgreſſor Apoſtolicæ Sedis iovaſor
„ extitit, qui a laico armata manu con-
„ ſectatus, poſtea deſtituit. (*n*)

„ Stephanus Siculus An. III. Men. V.
„ dies XXVIII. tempore Pippini Karo-
„ li, & Karlomagni Filiorum ejus Pip-
„ pini patritiorum romanorum. Hic
„ cum Concilio facto promulgavit de
„ Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconi-
„ bus, quos Conſtantinus conſecraverat,
„ ut Epiſcopi, ſi qui eorum presbyte-
„ ri, aut diaconi fuerint, in priſtino
„ honoris ſui gradu reverterentur: &
„ ſi placabiles fuiſſent coram populo ſuo,
„ denuo facto decreto electioois more
„ ſolito cum clero, & populo ad apo-
„ ſtolicam veniſſeot Sedem, & a Papa
„ cooſecrarentur. (o) Presbyteros vero,
aut

ſule Zaccaria comam attonſus, & clericus factus, monaebico etiam babitu ſimul cum uxore, & filia eſt indutus: mox vero uxor illius Taſia, & filia Rattruda, eoucedente, & adiuvante præfato abbate monaſterium puellarum non longe a Caſino in loco, qui Plumbariola vocatur, propriis ſumptibus extruxerunt, multiſque ditatum opibus, ibi ſub magua cautela, & diſtrictione regulam vitam agentes, ultimum diem clauſerunt.

(m) Sunt nonnulli nempe Panvinius, Baronius, & alii, qui inter Pontifices enumerant Stephanum neſcio quem Presbyterum Romanum, qui ut in coutextu, tertio poſt die, quam electus ſuerat, deceſſit, ideoque eum Stephanum ſecundum appellant; & Stephanum, qui An. V. ſedit, vocitant Tertium. Sed opinio hæe, ut ait Pagius ad annnm 886. *omnes antiquos Scriptores contrarios babet, omneſque Pontificum Romanorum Catalogos, in quorum nullo uomen Stephaui Presbyteri, quia nempe tantum electus fuit, legitur*. Et vetus inſeriptio Vaticana apud Mallium legitur, in qua itidem Stephanus hic Seeundus appellatur, non Tertius. *Subjacet hic Stephanus Romanus Papa ſecundus*. Ita ex Vigniolio.

(n) Quæ poſt Epiſcopatua ceſſationem heic leguntur, deſiderantur cum in MSS. Codieibus, tum in Editionibua, quaa perluſtravimus. Nam non expectata Pauli Pontificia morte, potentia Fratris Totonis Ducis Nepeſini Conſtantinua Pontificatum invaſit, & per aonum, & menſem tenuit.

(o) Editionum lectio ita ſe habet: *denuo facto decreto electionis more ſolito cum clero, & plebe, ad Apoſtolicam adveniſſent Sedem, & ab eodem ſanctiſſimo Stephano papa benedictionis ſuſcepiſſent conſecrationem*; cui conformantur MSS. Codices: noſter vero loco *plebe* habet *populo, ad apoſtolicam veniſſent Sedem, & a Papa conſecrarentur*.

Digitized by Google

„ aut Diaconos non ſuis permiſit temporibus conſecrare. Laicos ab eodem Conſtantino conſecratos, in religioſo habitu cunctis diebus vitæ ſuæ ſuis in domibus, vel ubi voluerint, permanere. Ita etiam in eodem Concilio ſtatutum ut omnia, quæ idem Conſtantinus in Eccleſiaſticis Sacramentis, ac divino cultu egit iterata fuiſſent poſt (p) Sacrum Baptiſma, atque Sacrum Criſma. Ceſſavit Epiſcop. dieb. VIIII.

„ Adrianus Romanus An. XXII. Men. X. dies XVII. omoium indigentium miſericordiſſimus conſolator. Hujus tempore uxor, & filii quondam Carlomanni Regis Francorum fugerunt ad Deſiderium, cum Autecario, quos Deſiderius nitebatur, ut a Papa Reges uogerentur, cupiens regnum dividere, & principem a caritate regia Karoli, & Francorum, & patritii Romanorum ſeparare, & Romam, conctamque Italiam ſibi ſubjugare: quod non potuiſſet a Papa impetrare. Poſtmodum vero Karolus rex excellentiſſimos, ob reſtituenda apoſtolico, quæ ejus fuerunt, papiam veniens; poſt multa jam peracta Papiam, ipſumque Deſiderium, cunctoſque, qui cum eo erant, comprehendit, & ſuæ poteſtati cunctum regnum Longobardorum ſubjugavit: præfatum vero Regem, ejuſqne Conjugem franciam deportavit. Hujus admonitione, doctrina, & confirmatione miſſa Legatione ad Conſtantinum, & Matrem ejus Irenem prædicans eos pro ſanctis imaginibus erectione (ſic) ſecundum traditiones venerabilium Patrum in Catholica, & in Romana Eccleſia. Commonuit in tantum, quod præſati Imperatores Concilium in Nicæa congregari fecerunt juxta CCCL. Epiſcoporum, (q) qui ſecundum doctrinam Apoſtolicæ Sedis conſentientes Synodum univerſalem deffinirent. Hic innnumerabiles Eccleſias, & Ædificia romana reſtauranda iocepit; & perfecit.

„ Leo Romanus An. XX. Men. V. dies XVI. Vir caſtus, nimis ilaris in elemoſinis, infirmorum maximus viſitator, qui, dum ſecundum Apoſtolicam Eccleſiam, & Eccleſiaſticum ordinem degeret, & in quibuſdam letaniſſiret, (r) iniquiſſimi quidam conſilio facto, ſicuti veri pagani, & impii ſemel, & fecuodo oculos, & linguam crudeliter eruerunt, fuſtibuſque cedentes ſemivivum in ſaoguine revolntum ante ipſum Altare demiſerunt, poſt vero io arcta cuſtodia recluſerunt. Qui cum a carnificibus in cuſtodia mitteretur, Deo annuente, & beato Petro ſuffragante, & viſum recepit, & lingua ad loquendum illi reſtituta eſt, & magno miraculo facto ſolita miſericordia Dei a fidelibus Chriſtianis ſublatus eſt occulte ad Eccleſiam beati Petri. Quibus viſis miraculis glorificabaot Deum, qui innocentem Epiſcopum eruit de manibus inimicorum ſuorum, profectique ad Karolum Regem francorum, & Longobardorum, atque Romanorum patritium, honorificeque ſuſceptus, reverſus eſt Romam. Quem poſtmodum ipſe Rex io Baſilica beati Petri conjunxit. Tunc congregatis ſanctiſſimis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Sacerdotibus, ſeu optimatibus francorum, & romanorum, ut crimina, quæ adverſus almum Pootificem dicta fuerant, delimareot.

(p) Codex noſter minus recte legit *poſt*: MSS. Codices, & editi Pontificales legunt *extra*.

(q) Quamvis Concilium hoc Œcumenicum Conſtantinopoli anno 787. incohatum fuerit; attamen deinde Nicæam Bithiniæ tranſlatum conſtat, ideoque utriuſque Urbis nomine a Scriptoribus dictum eſt *Conſtantinopolitanum*, vel *Nicænum*. Numerus Epiſcoporum, qui ioterfuerat incertus. Codex noſter planc habet. CCCL. Epiſcoporum.

(r) MSS. Codices ut plurimum legunt *Letania*, Librarius in Codice ſcribit *letaniiſiret*, ac ſi verbum ſit derivatum a *lætaniiſio*: cum tamen ſcribendum eſſet diſtincte, *Lætaniis iret*. Antiquiſſimus eſt Litaniarum, ſeu publicarum ſupplicationum uſus. Licet jam ante hunc Leonem Pontificem Litaniæ in uſu eſſent, *ipſe Præſul*, ut inquit Luitprandus Ticinenſis Diaconus *de Vitis Roman. Pontificum*, ſeu alius ejus Libri Auctor, in vita Leonis III., *conſtituit, ut tres dies ante Dominicam Aſcenſionis Litaniæ celebrarentur*.

„ rent. (s) His auditis unanimiter dixe-
„ runt. Nos Sedem Apoſtolicam, quæ eſt
„ Caput omnium Eccleſiarum, judicare
„ non audemus. Nam ab ipſa nos omnes,
„ & a Vicario ejus judicamur; ipſe au-
„ tem a nemine judicatur, quemadmo-
„ dum antiquitus mos fuit. Sed ſicut
„ ipſe Summus Pontifex cenſuerit cano-
„ nice obediemus. Venerabilis vero Præ-
„ ſul, inquit: Prædeceſſorum meorum
„ Pontificum ſequor veſtigia, & de tali-
„ bus falſis criminibus, quæ ſuper me
„ nequiter exarſerunt, me purificare para-
„ tus ſum. Alia vero die coram cun-
„ ctis aſtantibus amplectens IIII. Evan-
„ gelia in ambone ſub jurejurando cla-
„ ra voce dixit. Nam de iſtis falſis cri-
„ minibus, quæ ſuper me impoſuerunt
„ romani, qui inique me perſecuti ſunt,
„ ſcientiam non habeo, nec talia egiſſe me
„ cognoſco: ſicque letania facta omnes lau-
„ des dederunt Deo. Poſt hæc advenien-
„ te die natali in Baſilica beati Petri
„ omnibus iterum congregatis almificus
„ Pontifex manibus ſuis propriis pretio-
„ ſiſſima corona coronavit eum (ideſt
„ Carolum). Tunc univerſi fideles ro-
„ mani videntes tantam defenſionem, &
„ dilectionem regis erga Romanam Ec-
„ cleſiam eſſe, unanimiter altiſſima vo-
„ ce, Dei nutu, atque beati Petri ex-
„ clamaverunt. Karolo piiſſimo, augu-
„ ſto, a Deo coronato, magno, paci-
„ fico Imperatori vita, & victoria. Tunc
„ dictus eſt, & ab omnibus, conſti-
„ tutus eſt Imperator romanorum. Il-
„ lico Sanctiſſimus Pontifex unxit Oleo
„ Sancto Karolum excellentiſſimum fi-
„ lium ejus regem. Miſſa peracta obtu-
„ lit ipſe Sereniſſimus Dominus Impe-
„ rator dona diverſis Eccleſiis. Hic plu-
„ ra conſtruxit, nec non etiam repara-
„ vit, dona dedit. Ceſſav. Epiſcop. dieb. X.

„ Stephanus Romanus Men. VII. Hic
„ pro confirmanda Eccleſiæ pace fran-
„ ciam ivit apud Ludovicum Imperato-
„ rem piiſſimum. Qui multo honore ab
„ eo ſuſceptus, & dona ſuſcipiens, inſu-
„ per & exules propter ſcelera, quæ Ro-
„ mæ commiſerant, ſecum duxit Romam,
„ deditque dona Eccleſiis.

„ Paſcalis Romanus An. XVII. dies
„ XVII., omni bonitate perfectus, ca-
„ ptivos cunctos quoque redimens.
„ Hic invenit Corpus beatæ Ceciliæ i-
„ pſa revelante, jam creditum ab Ai-
„ ſtulſo ablatum, & recondidit cum cor-
„ pore ſui Sponſi Valeriani, & cum a-
„ liis. Qui inter alia multa, & vene-
„ rabilia Civitatem in Hoſtienſi ædifi-
„ cavit propter gentem Saracenorum fi-
„ nes noſtros invadentium, quam Gre-
„ goriopolim vocare de ſuo prænomine
„ voluit. (t) Ceſſavit dieb. XV.

„ Eugenius Romanus An. IIII. Men.
„ VII. dies XXIII. Vir magnæ ſimplici-
„ tatis, & humilitatis largitus, mundum
„ reſpuens, ſola, quæ Chriſto erant
„ placita, cogitans.

„ Valentinianus dies XL.

„ Gregorius Romanus An. XVI. ſan-
„ ctitate, & omni pietate repletus: plu-
„ ra conſtituit, multa reædificans. Ceſ-
„ ſavit Epiſcop. Men. I. dieb. XV.

„ Sergius Romanus An. III., qui a
„ puero perfectis moribus inſtitutus, pro-
„ batiſſimis virtutibus eſt effectus. Hu-
„ jus conſecratione audita invictiſſimus
„ Auguſtus Lothariſius (u) Drogonem
„ Metenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum cum
„ excellentiſſimo Ludovico, (x) cum ma-
„ gno francorum exercitu miſit Romam.

„ Tunc

(s) Ut in Vulgatis, Codices MSS. Vatic. IV. & IX., & alii legunt loco *delimarent*, *declinarent*. Hae in vita nonnulla ſunt animadvertenda, quæ plurimum faciuot ad ſummam Romani Pontificis auctoritatem patefaciendam, nec non ad obſequium auguſtiſſimorum Imperatorum oſtendendum erga univerſæ Eccleſiæ Caput.

(t) Hæc in Anaſtaſio non inveniuntur; immo de hac ædificata Civitate in Hoſtienſe ditione ab ipſo Paſchali altum eſt ſileotium apud Pagium, Vigniolium, alioſque, quam ſuo prænomine, uti ex Codice, vocavit Gregoriopolim; vel quia primum Nativitatis ſuæ nomen fortaſſe fuiſſet *Gregorius*; vel quia eum ſanctis Religioſis Monachis S. Gregorii ſedula obſervatione diu, noctuque inſiſtebat, unde *Gregorius* forſitan dictua. Aſt nullius ſunt momenti hæ animadverſiones, ſi ea, quæ de *Gregorio IV.* eraot ſeribenda, perperam Paſchali tribuantur.

(u) *Auguſtus Lotbariſius* habet Codex noſter: Editiones vero *Auguſtus Lotbarius*, & ita MSS. Codices.

(x) *Lodoico* Vatic. IV., ita Vatic. VII., & Urbin.; Codex vero ooſter legit; uti Vatic. VI. *Ludovvico*.

„ Tunc tam ipſe Drogo, quam plures
„ Archiepiſcopi, & Epiſcopi, qoi con-
„ tra univerſalem, & Capot cunctarum
„ Eccleſiarum venerant ſine Metropolita-
„ ni conceſſiooe, atque vocatione (z)
„ conflictum adverſus Pontificem com-
„ mnvebat. Sed oullo eum ſermone con-
„ ſtringere potuerunt, & ab eo ſupera-
„ ti pudore, & coofuſiooe operti diſceſ-
„ ſerunt. His peractis poſtulabant Pon-
„ tificem, ut omoes primates romani i-
„ pſi Ludovico fidem promitterent. Quod
„ Præſul oon permiſit, oiſi vellent, quod
„ a Lothario patre ejus actum eſt. Poſt
„ hæc quidam Archiepiſcopi, qui pro
„ criminibus ſuis hoonre privati, ab Ec-
„ cleſia fuerant expulſi, Sanctiſſimum pa-
„ pam poſtulabant, ut eos recoociliare,
„ ac pallium dignaretur tribuere. Quos
„ idem Præſul nec communiooe inter
„ Clericos dignos eſſe dicebat, ſed ioter
„ communem populum communicandi li-
„ centiam tantummodo haberent. His
„ finitis Ludovicus ampla cum lætitia
„ reverſus eſt, ubi ab exordio priocipa-
„ tus ſui culmen gerebat. Fecit & ve-
„ ſtem de chryſnclavo idem papa inter
„ cetera divinn amnre doctus habentem
„ hiſtoriam, qualiter beata Dei genitrix
„ Maria eſt corpore aſſumpta, & aliam
„ qualiter Spiritus Sanctus venit ſuper
„ Apoſtolos. Hic denique divina voca-
„ tione defuoctus eſt (a). Ceſſav. Epi-
„ ſcop. dieb. IIII. Hujus tempore Ec-
„ cleſias Apoſtolorum Petri, & Pauli
„ Saraceni fuoditus deprædati ſuot, qui
„ omnes demerſi ſunt in profundo gur-
„ gite. (b)

„ Leo Romanus An. VIII. Men. III.
„ dies VI. Hic a Deo (deeſt electus)
„ catholicus, & Apoſtolicus Vir multæ
„ patientiæ, multæque humilitaris exti-
„ tit: largus, pius, innocens, atque be-
„ nignus: divinarum Scripturarum inde-
„ ficiens perſcrutator: vigiliis, & ora-
„ tiooibus ſæpe intentus. Cujus tantæ
„ converſationis magiſterio Gregorius Pa-
„ pa a Monaſterio ad Sanctæ Matris Ec-
„ cleſiæ gremium eum perduxit. [c] Ro-
„ mani, qui eum elegeruot, quamvis
„ ſioe auctoritate imperiali, non eum
„ auderent cooſecrari; tamen ſine per-
„ miſſu principis eum Præſulem ſacra-
„ verunt: fidem qooque illius, ſive ho-
„ oorem poſtmodum per omnia, & in
„ nmnibus cooſervantes. Hic conſtituit
„ Canonica auctoritate, & cnnſuetudi-
„ ne, ut quando Sacra Miſteria ac Miſ-
„ ſarum Solemnia io Eccleſia celebrentur,
„ oullus ex laicis io præsbyterio ſtare,
„ vel ſedere, aut ingredi præſumat,
„ niſi tantum ſacra plebs, quæ ad mi-
„ niſtratinoem Sacri Officii cooſtituta
„ videtur. Hic quoque ſupra formam
„ Baſcilifci, uode peſtifer flatus egrediens
„ omnes, ad quos venire poterat, in-
„ terficiebat, iotrepidus ſtetit, erectuſ-
„ que ad Cœlom cum profuſis lacry-
„ mis Dominum deprecatus eſt, ut ab
„ eodem loco diri ſerpentis genus ſua
„ potentia effugaret, profectuque Præſule
„ oolla ejus leſioois macula ulterius com-
„ paruit. (d) Ipſe quoque Pootifex ſi-
„ gnaculo Sanctæ Crucis propriis factæ
„ digitis flammas incendii extinxit. Hic
„ quoqoe mœoia Urbis Romæ repara-
„ vit. Iſtius quoque precibus, & adju-
„ torio Roma de manibus Saracenorum
„ per mare ad depredandam venientium
„ liberata eſt. Conſtruxit etiam Civi-

„ tatem

L l 2

(z) *Sine Metropolitani conceſſione, & vocatione*. Editiones legunt ſolum *vocatione*. Bibliothecarius cum Drogone Archiepiſcopo Metenſi numerat Gregorium Ravennæ Archiepiſcopum, & Angilbertum Archiepiſcopum Mediolanenſem,

(a) *Divina vocatione defunctus eſt: Ex hac luce ſubtractus ad æternam migravit requiem*: Anaſtaſius, multique MSS. Codices exhibent.

(b) Hæc Hiſtoria habetur in vita ſequentis Pontificis, ubi de Leone fit ſermo. Codex tamen, quod didicimus ab ipſo Vigniolio, Vatic. VII. eadem præfert verba, quæ in Codice noſtro: *Hic denique &c.* uſque ad illa verba *in profundo gurgite*.

(c) Ideſt cum fama Leonis undique luce clarior eſſet divulgata, atque piæ ſuæ converſationis, ac caſtitatis rumor Gregorio Papæ innotuiſſet, illico ex Monaſterio, in quo ſanctam ducebat vitam, exire præcepit, & in Lateranenſe Patriarchio eſſe voluit, perduxitque ad Sanctæ matris Eccleſiæ gremium.

(d) Cavernoſis, & inviis locis prope S. Luciam in Orphea venenoſi inſidebant ſerpentes, & veluti ipſorum caput Baſiliſcus, Romanis infeſtiſſimi; ipſe Sanctiſſimus Pontifex effugavit benedictione, & oratione.

Digitized by Google

„ tatem, ſive Arcem ad Eccleſiam bea-
„ ti Petri, ne ab hoſtibus, ſicuti jam
„ factum, amplius caperetur, quæ in
„ ſuo oomine Leoniana vocatur. Ipſe
„ ſecit Orationes: Deus, qui beatum
„ Petrum ambulantem &c. &: Deus,
„ qui Apoſtolo tuo collatis &c. Coogre-
„ gavit ipſe catholicus, & apoſtolicus
„ Vir Synodum LXVII. Epiſcoporum;
„ tunc coram omnibus XLII. Capitula
„ legi præcepit, quæ ad ſalutem, & lu-
„ crum omnium Chriſtianorum pertine-
„ re noſcuntur, quæ ut in futurum il-
„ libata ſerventur poſt cetera Decreta
„ Pontificum in Sacris Canonibus juſſit
„ adſcribi: Hioc Sacratiſſimus Leo Ec-
„ cleſiis, Civitatibus, Ædificiis, ceteriſ-
„ que ſimilibus, ſimulque quidquid in
„ Sanctæ Eccleſiæ habitu religionis &
„ amoris cauſa continetur pro ſalvaodis
„ animabos, & corporibus rite ioceptis,
„ atque peractis in Domino obdormivit
„ XVI. Kal. Auguſti, ſepultuſque eſt
„ in Eccleſia beati Petri. Ceſſav. Men.
„ II. dieb. XV.

„ Beoedictus Romanus An. II. Men.
„ VI. dies VI. erat ſapiens verbo, do-
„ ctrina præclarior, ſobrius converſa-
„ tione, loquela pacificus, cunctis patiens
„ atque obediens & quidquid utebatur,
„ egenis, & pauperibus erogabat.

„ Nicolaus Romanus An. VIIII. Men.
„ VI. dies XX. doctus in verbo, lo-
„ quela humilis, jejuniis, vigiliiſque di-
„ catus, & divioo cultui intentus, pau-
„ peribus largus, orphanorum protector,
„ & viduis fautor, populique cuncti de-
„ fenſor: qui etiam præſente Cæſare con-
„ ſecratus eſt. Ceſſavit Epiſcopatus ejus
„ dieb. XV. (*e*)

„ Adrianus II. An. V.
„ Johannes VIII. An. X. dies II.
„ Martious II. An. I. Men. V. [*f*]
„ Adrianus III. An. I. Men. IV.
„ Stephanus V. An. VI. dies VIIII.
„ Formoſus An. V. Men. VI.
„ Bonifatius VI. dies XV.
„ Stephanus VI. An. I. Men. III.
„ Romanus An. III. dies XXII.
„ Theodorus An. II. dies XX.
„ Johannes IX. An. II. dies XV.
„ Benedictns IV. An. III. Men. VI. dies XV.
„ Leo V. dies XL.
„ Chriſtophorus Men. VII.
„ Sergius III. An. VII. Men. III. dies XVI.
„ Anaſtaſius III. Ao. II. Men. ... dies XI.
„ Lando Men. VI. dies XXXVI.
„ Johannes X. An. XIV. Men. II. dies III.
„ Leo VI. Men. VII. dies XV.
„ Stephanus VII. An. II. Men. I. dies XII.
„ Johannes XI. Ao. III. Men. X.
„ Leo VII. An. III. Men. VI. dies X.
„ Stephanus VIII. An. III. Men. IV. d. XV.
„ Martinus III. An. III. Meo. VI. dies XIV.
„ Acapitus II. An. X. Men. VII. dies X.
„ Johannes XII. An. IX. Men. III.
„ Beoedictus V. Men. II. dies V. (*g*)
„ Leo VIII. An. I. Men. II.
„ Johannes XIII. An. VI. dies V.
„ Benedictus VI. An. I. Men. VI.
„ Bonus An. I. Men. VI.
„ Booifatius VII. Men. I. dies ...
„ Benedictus VII. An. IX.
„ Johannes XIV. Men. VIII.
„ Johannes XV. Men. VIII.
„ Johannes XVI. An. X. Men. VI. dies X.
„ Gregorius V. An. I. Men. V.
„ Johannes XVII. Men. X. dies ...
„ Silveſter II. An. IV. Men. I. dies IX.
„ Johannes XVIII. Men. V. dies XXV.
„ Johannes XIX. An. I.
„ Sergius IV. An. III.
„ Beoedictus VIII. An. XI. Men. I. dies XXI.
„ Johannes XX. An. IX. dies IX.
„ Benedictus IX. An. XIV.
„ Silveſter III. dies LV.
„ Gregorius VI. An. II. Men. VI.
„ Clemens II. Men. IX. dies VII.

„ Dama-

(c) Hactenus de geſtis rebus Romanorum Pontificum, etſi paucis verbis, eadem manu exaratis. Quæ ſequuntur a recentiore Librario ſcripta ſunt, & Indicem Annorum, Menſium, dierum tantummodo, quibus ſederunt, exhibent. Omnia in duabus columnis diſtincta, uti in Codice ſunt, & nos damus.

(f) Non eſſe legendum *Martinus*, uti Codex noſter, & Codices 3965., 4985. Vatic. habent, ſed *Marinus* pluribus oſtendit Vigniolius Tom. III. pag. 259. [ita inſcribitur etiam Tom. tertius], & quod caput eſt, ait, Bullam plumbeam apud ſe habere, quæ ſignata eſt nomine *Marini*, cujus ectypum ibi præbet.

(g) Pagius noſter ante Benedictum collocat Leonem Papam.

„ Damaſus II. dies XXXIII.
„ Leo IX. An. V. Men. II. dies VII.
„ Victor II. An. II. Men. III. dies VII.
„ Stephanus IX. An. II. dies XXIX.
„ Benedictus X. Men. IX. dies XX.
„ Nicolaus II. An. II. Men.VI.dies XXV.
„ Alexander II. An. XI. Men. I.
„ Gregorius VII. An.XII. Men. I. dies V.
„ Victor III. Men. IV. dies VII.
„ Urbanus II. An. XII. Men. IV. dies XVII.
„ Paſchalis II. An. XVIII. Men. V.
„ Gelaſius II. ſed. An. I. dies VI.
„ Calixtus ſed. An. V. Men.X. dies XIII.
„ HonoriusII.ſed. An. X.Men.I.d. XXVIII.
„ Innocentius II. ſed. An. XIII. Men. VII.
„ dies VII.
„ Celeſtinns II. Men. I. dies XIII.
„ Lucius II. Men. X. dies XII.
„ Eugenius III. ſedit An. VIII.
„ Anaſtaſius III. ſedit An. I.
„ Adrianus IIII. ſedit An. III.
„ Alexander III. ſedit An. XXII.
„ Lucius III. ſedit An. VI.
„ Urbanus III. ſedit An. I.
„ Gregorius VIII. ſedit An. II.
„ Clemens III. ſedit An. IV.
„ Celeſtinus III. ſedit An. III.
„ Innocentius III. ſedit An. X. dies VIII.
„ Conſtantinopolitanum Imperium Ec-
„ cleſiæ ſubjugavit, & univerſum popu-
„ lum ad liberandum.....
„ Honorius III. ſedit Annos... (*h*)

VITA.

[h] Legens pluries hoc Opus in ancipiti curis ſum verſatus, numne poſt tot labores, animadverſioneſque illuſtrium doctrina Virorum in edendis Pontificalibus, atque hac de re in perluſtrandis Codicibus, publici juris hoc noſtrum facere deberem, timens, quod jam pridem ab iis actum eſt, fruſtra recinere. Aſt, ut Eruditis, Amiciſque morem gererem id mihi ſuadentibus, edendum curavi, ſperans rem haud inutilem, ſed jucundam facturum, ſicuti ſolerter rem perſcrutando, ſum expertus. Excipe humanitate, qua ſoles, benigne Lector, qualecumque illud ſit Opus de iis, quæ in Bibliotheca noſtra reperiuntur, numeris abſolutum omnibus.

Digitized by Google

VITA MALATESTÆ NOVELLI CÆSENÆ PRINCIPIS, ET BIBLIOTHECÆ HUJUS EXIMIÆ CONDITORIS.

INſcriptio, quæ interiori Portæ veſtibulo Bibliothecæ Malateſtianæ ſupereminet, me jampridem, ne neſcirem, fecit, Nicolaum Maſinium II. Phyſicum Cæſenatem, Virum doctum, & laudum Patriæ ſuæ cupidiſſimum Malateſtæ Novelli de Malateſtis Cæſenæ Principis Vitam elucubraſſe, quam edidiſſem in primo Tomo, ut locus ipſe commonebat, ſi eam poſt iteratas inquiſitiones nanciſci licuiſſet. Perquirens tamen ſollicite, & diutiſſime, eam in MSS. Codicibus apud Nobilem, & humaniſſimum Carolum Ceccaronium exiſtentibus italico ſermone ſcriptam tandem reperi, hancque multis de cauſis publici juris facere haudquaquam negligo.

Tempori, quo congeſta eſt, Auctoriſque ingenio, ac amori in Patriam parcendum, ſi narrationis ſuæ a Malateſtarum Origine late, & effuſe (de qua ſtrictim, & ſatis locutus ſum in Cap. primo Tom. I. pagg. 6. 7. 8.) ſumit exordium, deque Cæſenatibus, qui cum Galeotto Malateſta Arimini Domino infenſius manus conſeruerunt, ne ipſis Galeottus dominaretur, fuſius loquitur. En ego heic miſſa faciam, & initium ducam ab iis rebus, quæ ad ipſum Malateſtam Novellum proxime faciunt. Inſcriptio ejuſmodi eſt.

Vita di Domenico Malateſta Signore di Ceſena ſcritta da Nicolò Maſini II. Fiſico Traſcritta dall' Eccel. Signor Dottore Giovanni Ceccaroni Legiſta. (a)

,, Dopo la Morte (di Andrea Malateſta Signore di Ceſena) rimaſe il do-
,, minio di Ceſena per indiviſo tra Carlo Signore di Rimino, e Pandolfo ſuo
,, Fratello, quale fece ſabricare il Caſtello di S. Giorgio cinto intorno di Foſ-
,, ſo, e munito di forti Baloardi, e ſette anni dopo, cioè del 1427., eſſendo
,, morta la moglie di Pandolfo chiamata la Signora Nicola Figliuola di Ridolfo
,, Varano Signore di Camerino; ſei meſi dopo, ch' egli ebbe preſo per Moglie
,, Margarita Anna Figlia del Conte Franceſco de Poppi, cioè adi 3. Ottobre
,, 1427. in eta d' anni 51. (b) morì in Fano, e fu ſepolto con ſolenne pompa nella

(a) Joannes Ceccaronius Patricius Cæſenas J.Ctus, Vir eruditus, & gloriæ Patriæ ſuæ ſtudiolus non ſolum propria manu multa exſcripſit, ne Opuſcula Eruditorum Cæſenatium longa oblivione ſepulta jacerent, aut perirent; verum etiam nonnulla collegit, atque in duo Volumina non exiguæ molis redegit, quæ apud Nepotem Carolum extant, & aſſervantur. Vereor, ne ſermo de his, quæ duobus illis in Codicibus continentur, ſi a me conſtituatur, multis accidat permoleſtus, ac ſi ægre ferant a me injici mentionem rerum ad inſtitutum meum non pertinentium. Sciens tamen alios plures perdite amare, ut quidquid etiam minimum ſub tenebris latet adhuc, notum fiat, his potius, ſed tamen breviter ſatisfaciam. Catalogum continent Cæſenæ Epiſcoporum: Relationem Illuſtriſſimi, ac Reverendiſſimi DD. Bonaventuræ Epiſcopi Cæſenæ: Vitam P. Domini Hieronymi Fundatoris Religionis dictæ *del buon Gesù* Ravennæ: Narrationem Manus S. Gregorii, quæ aſſervatur in Eccleſia Cathedrali: Ædificia multa Eccleſiarum, Monaſteriorum, quæ omnia, & alia ad Hiſtoriam Cæſenæ Sacram ſpectant. Extant pariter Vita Jacobi Mazzonii: Oratio Thomæ Martinelli in funere ejuſdem: Vita Nicii Ærythræi eodem auctore: Epiſtolæ variæ, & opuſcula Joſephi Verzaglia, de quibus multa protulimus in Hiſtoria Auctorum illuſtrium Cæſenæ Tomo primo. Poſt hæc Familiæ Nobilium Cæſenatium deſcribuntur, & in earum narratione hiſtorica multi recenſentur homines docti, quos inter, ubi ſermo eſt de Familia Tuſcia, mentio fit Hannibalis Tuſcii, cujus nuper Carmen *de Caſu Lybiæ Sponſæ* eruditiſſimus Chriſtophorus Amadutius Græcæ linguæ Profeſſor in Romana Sapientia dedit in lucem opuſculo inſcripto: *Faſciculus Latinorum Carminum*. Sunt & alia ad Hiſtoriam litterariam Cæſenæ emendandam, amplificandamque; & demum ad Hiſtoriam prophanam, & civile regimen attinentia.

(b) Chronic. MS. Cæſen. fol. 231.

„ nella Chieſa di S. Franceſco di detta città. Fece queſto Pandolfo nell' anno
„ 1420. un notabile Beneficio a Ceſena difendendola dall' Eſercito di Franceſco
„ Sforza, quale per ordine di Filippo Duca di Milano faceva continue ſtragi, e
„ danno allo ſtato Eccleſiaſtico. Di Lui non rimaſe alcuo Figlio maſchio, legit-
„ timo, ma ſolamente Naturali; cioè Galeotto nato d' Allegra *de Mori*: Sigiſ-
„ mondo, e Domenico ambedoe nati d' un altra Donna chiamata Antonia *del*
„ *Caſtellano*, e tutti nacquero in Breſcia, mentre eſſo Pandolfo ne fu per anni
„ 18. Dominatore, e Domenico nacque nove anni prima che Pandolfo moriſſe,
„ cioè alli 5. di Agoſto 1418. E perchè Carlo Signore di Rimino ſuo Zio man-
„ cava anch' egli di Figli legittimi, eſſendo rimaſti ſotto il governo di Lui, ſi
„ compiacque, che ciaſcheduno di Loro foſſero nominati con due nomi ioſieme
„ congiunti di quelli, che erano ſtati de ſuoi Maggiori, affine che per queſta
„ via in quelli tre ſi veniſſe piu ampiamente a conſervare la memoria loro, per-
„ che per mancaoza di Succeſſori non ſi potevano imporre a ciaſchedun Uomo
„ del loro privato, e particolare Ceppo un nome ſolo. Di qui è che il primo
„ fu detto Galeotto Roberto; il ſecondo Sigiſmondo Pandolfo, e l' ultimo Do-
„ menico Malateſta. Di qui è che molti affermano, che queſti nomi foſſero du-
„ plicati a Sigiſmondo, e a Domenico dall' Imperator Sigiſmondo, allora che
„ paſſaodo per Rimino dopo la Coronazione ſua fatta in Roma creò Cavaliere
„ l' uno, e l' altro di Loro, e vi aggiunſe detto Imperatore a Domenico oltre
„ li due ſuoi proprii Nomi, il Cognome di Novello, di modo che fu ſempre
„ detto, e chiamato Domenico Malateſta Novello. Furono anche tutti tre le-
„ gittimati da Papa Martino V., qual Pontefice era di Caſa Colonna, e Paren-
„ te de Malateſti, e nell' anno 1430. a Domenico gl' aſſegnò per Tutori il Ve-
„ ſcovo di Ceſena con Giuſeppe Almerici, e ſedici meſi dopo la morte di Car-
„ lo Signore di Rimino, quale morì in Longiano li 15. Settembre 1429. e fu
„ ſepolto in Rimino nella Chieſa di S. Franceſco (*c*). Accaduto tal fatto Pan-
„ dolfo Sigiſmondo per conſenſo dell' iſteſſo Papa preſe per Moglie la Figlia del
„ Coote Franceſco Carmignola, e nell' Anno 1431. Galeotto Roberto preſe Mar-
„ garita Eſtenſe Figlia del Marcheſe di Ferrara.

„ Nell' aooo 1432. eſſendo Domenico Malateſta in età d' Anni 14., Ga-
„ leotto Roberto trovandoſi in S. Arcangelo morì nell' iſteſſ' anno in età d' an-
„ ni 21, meſi otto, e giorni ſette. Illuſtre per incomparabil lode di pietà Cri-
„ ſtiana, perciocche eſſendo viſſuto ſantamente, ſi crede, che faceſſe diverſi Mi-
„ racoli, e da tutti chiamato il Beato Roberto. Fu egli ſepolto in Rimino nel
„ Cemeterio della Chieſa di S. Franceſco poco diſtante dalla Porta principale di
„ detta Chieſa, avendo il medeſimo così prima di morire ordinato. Il ritratto
„ di lui in piedi di terra cotta in abito da Frate di S. Franceſco era nella Chie-
„ ſa di S. Agoſtino di Ceſena fatto fare da uno della Famiglia Mori per eſſere
„ il medeſimo Roberto figliuolo d' Allegra Mori.

„ Eſſendo poi venuti li due rimaſti Fratelli alla diviſione dello Stato, toc-
„ cato a Sigiſmondo Pandolfo Rimino, e Fano co ſuoi Territorj, ed i Vicaria-
„ ti con le Tenute di Monteſeltro; e a Domenico Malateſta Novello Ceſena,
„ Bertinoro, Meldola, Sarſina, co ſuoi Territorj, con Roncofreddo, ed il Pie-
„ vicino di Seſtino, poſcia ſi partì Egli da Fano, e venne a riſiedere in Ceſe-
„ na, ed aveodo Pandolfo anco preſo Cervia la diede a Domenico. Giunto Do-
„ meni-

(c) Malateſtianæ Familiæ Bellatores invicti, & Principes multis feliciter ſe Romanæ Eccleſiæ comprobarunt, ut nullam rem omiſerint ad ipſius pacem, & ornamentum. Carolus præ ceteris effulget, qui ad Schiſma extinguendum Conſtantienſi interfuit Concilio, nomineque Gregorii XII. fecit Pontificatus abdicationem, unde in Labbeana Collectione Conciliorum Tom. 12. ipſius legitur elogium. De ipſo multi ſumma cum laude ſcripſerunt, ut Eruditis compertum eſt.

„ menico a Ceſena andò Egli a Firenze con una onoratiſſima Compagnia a ba-
„ ciare il piede al Papa Eugenio IV., dal quale fu benignamente accolto, ed
„ accarezzato, e ritornato in Ceſena li 14. Ottobre dell' anno 1434. preſe per
„ Moglie la Signora Violante unica Figlia di Guidantonio Conte d' Urbino, eſ-
„ ſendo queſta pratica ſtata ordita dal Re di Napoli, è poi condotta a fine da
„ Gregorio Maleſardi Cittadino, e Veſcovo di Ceſena. Queſta Donna fu vir-
„ tuoſiſſima, e di una incomparabile bontà, e Religione, compiacendoſi la me-
„ deſima oltremodo dell' aſtinenza, mai non volle bever vino, ed era uſata di
„ paſſare la maggior parte dell' ore in orazione. Fu gracile, e di abitudine ma-
„ linconica, di quì è che fu ſterile. (d)

„ Fu opinione di molti, che avendo eſſa fatto voto di perpetua Caſtità
„ foſſe per interceſſione d' Uomini Illuſtri aſſoluta ſolennemente dal Sommo Pon-
„ tefice a fine che concludendoſi la Parentela ordita per mezzo di quelli tra Lei,
„ e Domenico, ſi veniſſero ad eſtirpare interamente le radici antiche delle diſ-
„ ſenſioni regnate tanto tempo tra la Caſa di Monteſeltro, e Malateſta.

„ Del qual Voto eſſendo da Lei fatto conſapevole Domenico, che la pre-
„ giava di divozione nell' accompagnarſi, vogliono, dico, che a Lei, ed a ſe
„ medeſimo compiacqueſi di non conoſcerla mai carnalmente. A perſuaſione di
„ queſta religioſiſſima Donna Domenico edificò da fondamenti ſuori della Porta
„ già chiamata Figarola, in oggi detta di S. Maria, il Convento de' PP. dell' Oſ-
„ ſervanza, nel qual luogo eravi il giardino della medeſima Signora, e queſto
„ fu l' anno 1450. (e) Si trovano nella Sagreſtia di queſta Chieſa ſedici, o 18.
„ Volumi di belliſſimi Libri deſtinati ad uſo del Coro, ſcritti in Carta perga-
„ mena con belli Caratteri, e vaghe Miniature; queſti tali Libri nell' anno
„ 1451. erano ſtati deſtinati dal Cardinale Beſſarione in quel tempo Legato Apo-
„ ſtolico di Bologna al Convento di S. Antonio di Padova della Città di Co-
„ ſtantinopoli abitato da medeſimi PP. di S. Franceſco Oſſervanti; ma per eſſe-
„ re quella Città caduta ſotto il dominio Turcheſco, dal Malateſta furono con-
„ ceſſi a queſto Convento. (f)

„ Fece anche nel medeſimo tempo Domenico Malateſta edificare nella *Tro-*
„ *va* una parte di Convento di S. Cattarina, ornando il Maggiore Altare di
„ quella con diverſe Figure di Marmo. (g) E per eſſere ſtato Domenico di na-
„ tura

(d) Quanta fuerit Violantæ Novelli Malateſtæ Uxoris pietas, atque præſtantia, & quæ in laudata Franciſci Uberti Oratione pag. 142. 143. exhibentur, & quæ prædicat Darius Tibertus Cæſenas Poeta ad *Divam Æliſaben Monfeltriam Illuſtriſſimam Urbinatum Reginam*, cujus carmen dedimus Tom. I. pag. 152. plane ſignificant; præter Scriptores Baldum Urbinatem, alioſque, qui florentiſſimæ illius Familiæ hanc Fœminam ſummis efferunt laudibus. Hæc, ut expeditius Deo ſerviret, poſt mortem dilectiſſimi ſui Mariti Novelli Ferrariam cotendit, ibique Corporis Chriſti Monaſterium ingreſſa, ac meritis cumulata feliciter vitam cum morte commutavit.

(e) Idem Franciſcus Uberti pagg. 143. 145. *Hæc eſt illa Domina Violanta, quæ ut pientiſſima hortos ſuos amœniſſimos, pometiſque conſitos lætiſſimis electiſſimiſque...... dono dedit Divi Franciſci Fratribus &c.*

(f) Eminentiſſimo, ac piiſſimo Cardinali Beſſarioni nullis non virtutibus claro, doctrinaque perinſigni pro acceptis beneficiis multi, ne dicam omnes gratias referre debent. Norunt Venetiarum Incolæ, qui Bibliothecam S. Marci multis Græcis Codicibus locupletatam ab ipſo Beſſarione tenent, ac illam perantiquam Sacram Tabulam Græcam inſigni S. Mariæ Charitatis ſodalitio dono datam, de qua eruditam habemus Diſſertationem Joannis Baptiſtæ Schioppalalbæ. Ravennates prædicant, qui æternum ſervant monumentum illius Nicæni Antiſtitis. Ordinum Religioſorum quam plurimi ſua erga eos merita nulla umquam oblivione delenda commemorant, quos inter Ordinis mei Alumni numquam interituram ſervabunt memoriam. Confer quæ diximus in adnot: Codicis II. Plutei IX. pag. 45. De illis egregiis Voluminibus ad cantum ordinatis extat documentum apud ipſos Obſervantes Reformatos Cæſenæ, quibus a Novello Malateſta dono data fuere.

(g) Idem Ubertus pag. 146. *Quid de pulcherrimo Divæ Catharinæ Sacello dicam, ubi ſtatuæ fabrifactæ, & ornatiſſimæ vivique Divorum,*

„ tura attivo religioſo, e molto dedito alle belle Lettere, e particolarmente al-
„ la Storia; di quì è, che egli quaſi contiouamente faceva in queſto, e in qua-
„ lunque luogo ſabbricare, perciò fece li Baſtioni alla Città di Cervia, e le
„ Porte murate con intenzone di farvi anche le Mura, e circondando ancora
„ Meldola di Muraglie, e queſto fece per maggior commodità de poveri, e per
„ maggior ornamento di tali Paeſi. Gittò a terra l' antico Oſpitale di S. Giorgio
„ poſto fuori di Porta Cerveſe, e trasferitaſi per comando di detto Domenico la ma-
„ teria di quello dentro alla Città, fece da fondamenti edificare l'Oſpitale del SS.mo
„ Croceſiſſo nella via Maeſtra vicino al Duomo con il Portico guernito di Colonne.

„ Per quella notabile affezione ſempre portata agli amatori delle buone Let-
„ tere ſi riſolſe Domenico Malateſta Novello di edificare una delle più ſontuoſe,
„ e compite Librarie, che foſſe in que tempi in tutta l' Italia. E prima con
„ giudizio avendo conſiderato diverſi ſiti ſtabilì d' edificarla nel Coovento di S.
„ Franceſco, poiche oltre l' ereditaria inclinazio oe, e divozio oe derivata in Lui
„ da ſuoi Maggiori vedeva Egli, come facendola in luogo poſto quaſi nell'Om-
„ belico della Città la rendeva commodiſſima ad eſſere veduta, e goduta sì da
„ Ceſenati, come anche da Foraſtieri; e quello ch' era di piu importaoza in
„ tale eſecuzione, era nel detto Convento un grande, e comodo ſpazio di ter-
„ reno, da cui gli veniva ſomminiſtrata comodità di poterla ſare iſolata, e
„ perciò ſicnriſſima dalle ingiurie del ſuoco.

„ Poteva anche (ſiccome fece) con la medeſima ſpeſa, poiche la Libreria
„ ragionevolmente dovea eſſere aſſai ſollevata dal ſuolo edificarviſi ſotto un am-
„ pliſſimo Refettorio, come aoche molte ſtanze per biſogno de Frati, e perciò
„ avendone dato l' aſſuoto a Matteo Nuti da Fano eccellente Architetto, egli
„ con ſorte, e grazioſa Fabrica d' ordine Tedeſco conſorme l' uſanza di quei
„ Tempi conſtruſſe queſt' Edifizio, e di tanta ampiezza, che la metà di lei ſer-
„ viſſe per Libreria, e altra metà per Dormitorio de Frati Studenti. Avea an-
„ che Domenico ſtabilito nell' Aoimo ſuo di ſarla molto piu ampla di quello,
„ che è, ſiccome ſi comprende da Fondamenti, e dal muro alzato ſopra di quel-
„ li contigui alla ſteſſa Libraria nella facciata Orientale. Ma la mancanza del
„ neceſſario nomero de Libri (affermano alcuni fatti conſapevoli non per ſcrit-
„ tura alcuna, ma per notizia ſcorſa di ſecolo in ſecolo alle orecchie degli Uo-
„ mini, come avendo aſpettato da Grecia un ootabile numero di prezioſi Libri
„ ſcritti in quella lingua, e udita la nnova, come chi li coodoceva era ſtato
„ coſtretto dalla Tempeſta di gettarli in mare con altre merci) fece deſiſtere
„ dal ridurre alla deſtinata altezza quanto ſi vede di quello incominciato nobi-
„ biliſſimo Edifizio. Queſta Libreria è tutta in volta diviſa in tre parti per la
„ larghezza da due ordini di Colonne di Marmo, e dentro vi ſono 300. Volu-
„ mi di Libri ſcritti a mano con belliſſimi Caratteri in Carta pergamena d' ogni
„ ſorte di principale Diſciplina, fra quali vi ſono alcuni dedicati al nome di
„ Lui. Nel mezzo del pavimento vi ſooo alcuni Quadri di marmo Greco, ne
„ quali è deſcritto il nome di Domenico, del Padre, e il Cogoome Loro. -- Noi
„ nel Meſe di Decembre 1590. aveodo poſto ioſieme totti i Libri tanto ſtampa-
„ ti, quanto ſcritti a mano de Scrittori Ceſenati, che ſi ſono potuto ritrovare,
„ avendoli ſatti legare in Corame, e ornati di Catene di ferro conſorme agl'
„ altri di quella, li facemmo riporre ne Paochi, e da Meſſer Franceſco Maſini
„ ſu con ſingolar diligenza, e poco dopo oella parte di dentro della detta Li-
„ breria ſopra la Porta, vi fece la vera Effigie di Domenico a oglio, e ſu queſto
„ illuſtre Edificio ridotto al compimento nell' anno 1452. (*b*)

Tom. II. M m „ Fece

rumque in Marmore Pario vultus conſpiciuntur. Monaſterium jam nunc ad multam partem mirifice tædificatum eſt.

(h) Ibidem pag. 144. 145. Ex his illud intelligimus, quod nobia notum haud quaquam erat.

„ Fece ancora con notabile ſpeſa, e maeſtria ſare Domenico il Canale, che
„ ſerve al Molino volgarmente detto della *Bugazza*, avendo per tal cauſa fat-
„ to tagliare il Monte, e non tralaſciò di fortificare la Città in molti luoghi
„ di nove Mura, e munire le Porte di forti, e accomodare Torri, e quello,
„ che fu di notabile comodità a tutti li paſſagieri, e alli abitatori della Città
„ fece ridurre all' ultimo termine della perfezione il Ponte ſopra il Fiume Savio
„ cerchiato di Marmo, che ſi diſſe eſſere Fondato da Malateſta l' anno 1403. (*i*)

„ Non mancò anche Domenico di far alzare in qualche parte le Mura del-
„ la Rocca nuova già principiata da Galeotto Malateſta ſuo Anteceſſore. (*l*) E
„ perche il Caſtello di S. Giorgio edificato da Pandolfo ſuo Padre, e da Carlo
„ ſuo Zio non potè eſſere da loro ridotto a perfezione, egli ſeguitando l' antico
„ diſegno tirò molto innanzi la fabrica, ſervendoſene frequentiſſimamente nelle oc-
„ caſioni delle caccie, delle Uccellagioni, e delle Peſcagioni trasferendoſi nella
„ Pineta, e nella Marina di Cervia, e maſſimamente negl' anni ſuoi piu giova-
„ nili, prima che da certa infirmità, della quale ſotto ſi dirà, Egli foſſe ridot-
„ to poco abile agl' eſercizi del Corpo. (*m*) Era Egli, innanzi che diveniſſe in-
„ diſpoſto, ſolito a dividere l' ore del giorno, parte diſpenſandone prima agli
„ Studj delle buone Arti con la ſcorta di ottimi Precettori aſſegnatigli da Pan-
„ dolfo ſuo Padre, e parte da ſe medeſimo ſpintovi da una intrinſeca gagliarda
„ inclinazione, e parte impiegandole nel cavalcare, nell' armeggiare, e a ſuoi
„ debiti tempi a nuotare (*n*). Talche eſſendo conoſciuto per un Uomo ornato di
„ tante belle doti oltre una maraviglioſa facondia ſomminiſtratagli dalla Natura,
„ e ridotta a perfezione dall' Arte, fu anche Domenico dalla Repubblica Fioren-
„ tina ſtipendiato, dalla quale era ſtato anche ſuo Padre, e parimenti dalla Re-
„ pubblica Veneziana, e ſenza dubbio ſarebbe riuſcito perfetto Soldato, ſe dall'
„ infirmità troppo ripugnante a tale eſercizio non foſſe ſtato ſtranamente impe-
„ dito, ſiccome ſi conobbe in molte impreſe fatte da Lui, mentre fu alquanto
„ manco oppreſſo dal male. E prima nell' anno 1434. quando Franceſco Sforza
„ dopo di avere ricevute le inſegne, e gran numero di denari da Papa Eugenio,
„ da Fiorentini, e da Veneziani tutti collegati inſieme, e dopo che ſul Fiume
„ Tevere ebbe Egli fatto fare un Ponte d' inuſitato artificio; avuta la certa no-
„ va, come Nicolò Picinino era in Romagna in tre grandi giornate paſſando
„ l' Appenino giunſe a Ceſena, e quivi ſi congiunſe con Sigiſmondo Pandolfo
„ Signore di Rimino, e Domenico Fratelli; ed avendo ricevuto dallo ſteſſo Do-
„ menico efficaciſſimi ajuti di Vettovaglie, di gente, e della ſua propria per-
„ ſona andò contro il Picinino, che voleva paſſare il Fiume Savio, ora tentan-
„ done il guado, ora volgendoſi all' Appennino, e tanto più ardentemente eſſen-
„ do dall' altra parte del Monte arrivato con forte braccio chiamollo, accioc-
„ chè gli apriſſe la via. Ma lo Sforza pertinace nel fare ogni opera per ritener-
„ lo fece per mezzo di Domenico fare vicino ad un miglio a Ceſena un Ponte
„ ſopra

erat. Nicolaum Maſinium II. Phyſicum non ſolum dono dediſſe Bibliothecæ noſtræ Codices omnes exiſtentes in Pluteo I. hujuſce Partis, verum etiam eam ditaſſe Libris Scriptorum Cæſenatium, qui in duobus Pluteis primæ partis reperiuntur.

(i) Splendidum nomen, immortaliſque Dominici Malateſtæ Novelli memoria, cum apud alios, tum potiſſimum apud Cæſenates vigebit ob præclara, atque utilia, quæ apud eos extruxit opera, Aquarum tamen Alveus intra Montium cavitates ſummis expenſis ab eo ductus ad molas tres frumentarias, ex quibus magna populo illi utilitas venit, etiam nunc aliis ejuſdem Operibus præſtat.

(l) Perſtat adhuc inſcriptio marmore inciſa ad eam Arcis partem, quæ ad Plateam vergit Cæſenæ, eſtque ab Hiſtoricis Cæſenatibus relata, in qua legitur Malateſtam Novellum multa Arci addidiſſe, eaque in re Matthæi Nutii Fanenſis tunc temporis Celeberrimi Architecti opera uſum eſſe.

(m) Ubertus ibidem pag. 145.

(o) Graphice deſcribit Ubertus hæc omnia pag. 141., ut intelligatur, ſummam Malateſtam Novellum operam dediſſe Belli Artibus;

„ ſopra il Savio (non eſſendo allora fatto quello di pietra) per il quale man-
„ dava ſoldati di là dal Fiume dove ſi faceva ſovventi ſcaramuccie. (o) Ma fra
„ poco eſſendoſi per mezzo di Nicolò Marcheſe di Ferrara rinovata la Pace tra
„ il Papa, Veneziani, Fiorentini, e il Duca di Milano, nella quale ſi conte-
„ neva, che Imola, e ciò che il Picinino avea preſo, foſſe reſtituito al Ponte-
„ fice, e le genti del Duca ritornaſſero in Lombardia, e così vacuata la Roma-
„ gna dalli nemici, il Sforza ſoddisfatto compitamente dell' opera preſtatagli da
„ Domenico Malateſta paſsò il Savio, e riconciliato Antonio Ordelaſſo con Eu-
„ genio Pontefice andò contro li Bologneſi. Moſtrò ancora ſegni di prudenza
„ miliiare, quando Eugenio Papa alienato l' animo dallo Sforza a perſuaſione di
„ Baldiſſerra Ofido Uomo perverſo, e pronto ad ogni ſceleratezza, quale eſſen-
„ do in ſomma grazia appreſſo di Lui ſi metteva innanzi quaſi che altro non
„ mancaſſe alla compita ſua felicità, che aveſſe la Marca.

„ Ora eſſendo Domenico vicino alle Porte della Ricardina, quando ſopra-
„ giunſe lo Sforza, dal quale era ſtato mandato in ajuto di Baldiſſerra, giudicò
„ non eſſer dovere, che rivolgeſſe le armi contro di Lui, dal quale era ſtato
„ mandato, tanto meno comprendendoſi chiaramente la cauſa ſua eſſer giuſtiſſima,
„ ne anche operare in danno di Lui al ſervigio di cui, ſiccome Commiſſario del
„ Pontefice era ſtato mandato; perciò toſto che ebbe udito il Trombetta Dome-
„ nico ritiroſſi inſieme con tutti in diſparte, ne punto volle impacciarſi nella
„ zuffa, e il ſimile perſuaſe a Sigiſmondo Pandolfo ſuo Fratello, che il ſimile
„ faceſſe, quale era in compagnia di Lui.

„ Del qual' atto dall' una, e dall' altra parte ne fu molto lodato, ed ope-
„ rando Egli con molta prudenza in ogni occaſione, quaſi il contrario fece nell'
„ anno 1439., quando Nicolò Picinino dopo eſſergli ſtata ritolta Verona per
„ ſingolar virtù di Franceſco Sforza, avendo con molta vigilanza, e celerità
„ raccolte le genti, che erano ſopravanzate nella rotta di quella, e poſtale ſull'
„ Armata, eſſendo Egli navigando giunto a Ripa di Trento, ed indi ſpinto,
„ e con grande impeto aſſaltò quelli, che non erano in detta Ripa piu di un
„ miglio lontani, e facendovi tumultuarie zuffe, per le quali vedendo Domenico
„ li Veneziani reſtare inferiori, ne ciò potendo tolerare, il generoſo animo ſuo
„ lo fece entrare con ſomma ardenza nella Battaglia talche eſſendovi più volte
„ entrato con felice, e glorioſo ſucceſſo ſi diede una volta a ſeguitare piu arden-
„ temente li nemici di quello, che richiedeva il diſvantaggio, fu fatto prigio-
„ niere aſſieme con Ceſare Martinengo, e Sagramoro Viſconte de Ducheſchi,
„ benche fra pochi giorni fu eſſo liberato, e comutato con Carlo Figlio del
„ Marcheſe (p).

„ Fu anche giudicato, che Domenico Malateſta ſi ſerviſſe della medeſima
„ prudenza nell' anno 1440., quando il medeſimo Franceſco Sforza apertamente
„ reſiſtendo alli artificioſi diſegni del Duca di Milano, del quale doveva eſſer
„ genero, ed erede, aveva con felici ſucceſſi poſto quaſi in ſicuro le coſe poco
„ dianzi tanto travagliate de Veneziani, le genti de quali venendo il Verno
„ mandò alle ſtanze di là dal Fiume Adice, alloggiando le ſue nel Breſciano,
„ ed egli ſe ne ſtette a Verona per degniſſimi riſpetti, ed in quel mezzo Luigi
„ Card. Legato, e il Capitano dell' Eſercito Fiorentino dopo la rotta di Nico-
„ lò Picinino paſſando in Romagna concitarono ſommo timore nella mente de
„ Malateſti, che quelle forze non s' impiegaſſero a danni di Loro. Talche con

 „ „ acco-

(o) Chronic. MS. Cæſenæ fol. 58. 59. & Chronic. Arimin. anno 1439. 1442. & 1444.

(p) Quæ heic ad Malateſtæ Novelli militarem artem, prudentiam, dexteritatem, animique præſtantiam, ac fortitudinem commonſtrandam narrantur, haud facile apud Hiſtoricos invenies, unde a Scriptoribus jure, & merito his tantum verbis commendatur. *Litteris ornatus, beneficus, pius, nec ſine militaris virtutis laudibus.*

„ accomodati modi ritornarono alla devozione del Pontefice, e all' amicizia de
„ Fiorentini; ed avvegna che Sigiſmondo Pandolfo Fratello di Domenico, a
„ cui nella diviſione dello Stato era tocco Fano, oltre ogni meta ſitibondo d' eſ-
„ ſere unico Signore di tutto lo Stato intero de ſuoi Maggiori cercaſſe di cacciare
„ dalla Signoria di Rimino Galeotto Roberto ſun Fratello di natura piacevoliſ-
„ ſimo, religioſo, ſprezzatore della gloria, e dell' Impero, e ſommo amatore
„ della giuſtizia; perſuadendo con molto artifizio agli Arimineſi, Galeotto non
„ eſſer Uomo accomodato al lor governo, ſiccome quello, che a tutte l' ore
„ orando nelle Chieſe, abborriva il conſorzio degli Uomini, perciò ſarebbe lo-
„ ro mnlto tornato in utile, ſe privando Galeotto di quel Dominio, lo aveſſe-
„ ro dato a Lui, il quale era paratiſſimo ad oſſervargli ſincera giuſtizia, e trattar-
„ gli ſempre mai tutti, come Figliuoli, e cariſſimi Sudditi. Talche avendo egli
„ con tali artifizii indottn quel Popolo Rimineſe a prender l' Armi, ed a trasfe-
„ rirſi in Piazza, e con altiſſime voci gridando (*q*), e querelandoſi d' eſſere ma-
„ lamente governato, e pervenendo quel rumore alle orecchie di Galeotto, che
„ nel privato ſuo Oratorio di Palazzo ſe ne ſtava in ginocchio, e levatoſi a-
„ vendo preſo una Croce d' oro in mano diſceſe nella Piazza, e rivolto a quel-
„ la tumultuaria moltitudine diſſe. Fratelli già ſono io molto bene conſapevole
„ della cauſa di queſto voſtro inſolito tumulto, qual è che non agradendo Voi
„ il mio governo, contro la voſtra volontà, e contro il voſtro genio mi vede-
„ te, e riverite per vnſtro Principe; ma quietatevi, poiche Io di buona voglia
„ ſenza alcuna ripugnanza rinuncio queſto Dominio, ed ora in voſtra libera po-
„ deſtà rimetto l' eleggere in luogo mio qualunque Uomo a Voi piaccia per Prin-
„ cipe voſtro; fateln pertanto ſenz' indugio, poiche ſcaricato da Voi di queſto
„ peſo me ne viverò ſenza paragone piu lieto, e piu quieto ſervendo il mio
„ Creatore, ed a me medeſimo con molto minor impedimento.

„ Non voglio io già, ſoggiunſe Egli, mancare di ricordarvi, che per vo-
„ ſtra ſalute molto bene accorti vogliate eſſere nella Elezione di queſto da Voi
„ deſiderato, e procurato mio Succeſſore. Alle quali caritative parole, avendo
„ quelli poc'anzi tanto riſoluto nella ſua diſpoſizione, rivolti gl' occhi l' uno ver-
„ ſo l'altro ſopraſatti dalla vergogna depoſero l' armi, e li Principali ardente-
„ mente ſupplicorono Galeotto a non voler abbandonare la Città, anzi perdo-
„ nare ai Colpevoli di tanta pazzia. Compiacqueſi Egli benignamente, e con ri-
„ pugnanza Galeotto per ſua natura manſuetiſſimo, e per tre Anni continui con
„ ſoddiſſazione univerſale governò quel Popolo. Ma finalmente opreſſo da perni-
„ zioſo male (come di ſopra ſi è detto) ſe ne morì, non però ſenza mani-
„ feſtiſſimo biaſimo di Sigiſmondo imputato, che gia che con le ſudette arti non
„ gli era riuſcito di privarlo dello ſtato, col veleno l' aveſſe privato e di quel-
„ lo e della Vita inſieme.

„ E ritornando dove ſiamo partiti, avvegna che Sigiſmondo piu, e piu
„ volte moſſo dalla ſteſſa ingordigia tentaſſe d' amazzare anche Domenico, ſic-
„ còme nel X. libro de' ſuoi Commentarj Papa Pio II., di qui avenne, che non
„ potendo tollerare, che Egli nell' anno 1450. abſentoſſi da Ceſena, laſciando
„ in ſua vece Luogo Tenente Giovanni da Lodi, quale per eſſergli ſtato ſempre
„ fidatiſſimo ſamigliare, e Soldato, teneva aperti gl' occhi con ſingolare vigilanza con-
„ tro chiunque li aveſſe ordito inſidie sì contro l' onore, o la vita. Avuto l' av-
„ viſo Sigiſmondo, che Domenico ſi era traſferito a Bertinoro, in prova ſe ne
„ venne a Ceſena, dove avendolo preſo ſotto il Portico de Mainardi, ed incap-
„ pucciatolo incontanente lo fece condurre in Rimino, dove miſeramente lo fe-

„ ce

(q) Sub initium Anecdotorum hujus ſecundæ partis multa protulimus Roberti Galeotti religioſi Principis Arimini, & ideo quæ in adverſis ipſius conſtantia fuerit, quæ virtus, ac probitas effulſerit in tanto Viro, unicuique eſt manifeſtum.

„ ce morire (r). Contutto ciò Domenico con mirabil deſtrezza ſempre rende-
„ va vane le inſidie di Sigiſmondo, e in ogni coſa trattava ſeco come coſtume,
„ e debito di Fratello, ed in particolare ne maneggi concernenti alla reciproca
„ conſervazione dello ſtato.

„ E perciò nella occaſione di quel ragionevole concepito timore Domenico
„ perſuaſe con efficaciſſime ragioni Sigiſmondo, che in tutti i modi ſe ne per-
„ ſiſteſſe in quella ſtabilita Fede, alla quale giudicò per allora eſſere coſa neceſ-
„ ſaria, che egli ſe ne alienaſſe per mantenimento dello ſtato, ſiccome ſece, ac-
„ ciocchè a quello la di cui parte reſtava vincitrice, rimaneſſe intiera ſacoltà
„ di ſalvare il vinto. Il che eſſendo ſtato eſeguito, riuſcì, come ſi vidde poi
„ in manifeſta conſervazione dell' uno, e dell'altro. Attento che Nicolò Picini-
„ no volendo impedire, che Franceſco Sforza non paſſaſſe la Foglia, ſiccome e-
„ ra in procinto di paſſare, ricevuto Domenico Malateſta di buona voglia
„ in quel biſogno alli ſuoi ſervigi, lo mandò contro Sforza con 4. milla Caval-
„ li inſieme con Roberto da Monte Albotto, Angielo Rangoni, e Pietro da
„ Bevagna, e per la ſtrada ſi aſſicurarono le coſe in Romagna. Non mancò Do-
„ menico di ſervire valoroſamente anche Franceſco Picinino combattendo con
„ Sforzeſchi al Monte dell' Olmo; avegnache troppo favorendo la fortuna a
„ Sforza, che vi era in perſona, egli ne rimaneſſe vincitore, ed il Pici-
„ nino fatto prigione. Condottogli innanzi ſu da lui umaniſſimamente tratta-
„ to (ſ). Di qui ne avenne, che in tali rivoluzioni ebbe Domenico un gran
„ contraſto col Papa, quale lo voleva ſpogliare del Dominio della Città, e Ca-
„ ſtelli, che eſſo avea. Ma finalmente non molto dopo, eſſendo innanzi a S.
„ Santità unitamente comparſi gl' Ambaſciatori di Milano, quello di Venezia, ed
„ il Fiorentino ſupplichevolmente lo pregarono a voler perdonare a Malateſti
„ dichiarandoſi di non adimandare coſa alcuna per miſericordia; a quali riſpon-
„ dendo Papa Pio II. diſſe. Benchè ſiamo tenuti a gratificare Voi altri Oratori
„ in molte coſe, ſono però li Malateſti indegni di queſta grazia per i quali ora
„ voi altri tanto caldamente pregate. Ma poiche chiara coſa era, che i delitti
„ di Domenico erano molto minori di quelli del Fratello, Egli prometteva a
„ loro contemplazione ricevere Domenico in grazia ogni volta che ſi diſponeſſe
„ pagare il debito Cenſo alla Chieſa, ed in ogni altro particolare eſeguire quan-
„ to era egli tenuto.

„ In quanto poi a Sigiſmondo conchiuſe non voler intendere coſa alcuna a
„ Lui pertinente prima che interamente Egli foſſe purgato dagli errori, e che
„ totalmente ſi foſſe rimeſſo nell' arbitrio di Lui.

„ Accettorono gl' Ambaſciatori quanto ſi compiacque di ſare il Papa in be-
„ neficio di Domenico, e affine che quanto avea S. Santità promeſſo ſi poteſſe
„ con ogni debito modo eſeguire, lo ſupplicorono, che voleſſe ſoſpendere la
„ guerra, la quale tutta via caminava a gran paſſi contro di Lui. Il che beni-
„ gnamente gli ſu da S. Beatitudine conceſſo, e ſu finalmente ſtabilita queſta
„ pace con queſti patti (come ſi legge ne Commentarj del medeſimo Pontefice
„ Pio II. nell' undecimo Libro,) e ciò accadde nell' anno 1462., cioè che Do-
„ menico doveſſe chiedere degl' errori ſuoi perdono; che doveſſe reſtituire tanto

„ alla

(r) In delatione Criminum facta in Conciſtorio publico per Advocatum Fiſci tempore Papæ Pii ſecundi deſcribuntur vitia, ſcelera, violentiæ, & impietates Sigiſmundi Pandulphi Malateſtæ. Hæc delatio extat in Codice 1130. Monaſterii S. Michaelis Venetiarum prope Murianum.

(ſ) Non ſemper Malateſta Novellus obſequentiſſimum Romanæ Eccleſiæ ſe præbuit; nam bellicas ſuas adjunxit vires Nicolao Fortibraccio, vulgo Picinino. Hinc Pius II. ipſi Novello bellum intulit accerſito Aſtorgio Manfredo Faventiæ Domino. Itaque *Cæſenates ea re perterriti complures pretioſam ſupellectilem ad Urbem Ravennam tranſtulerunt veriti ne Civitas obſidione caperetur, ſi Exercitus Eccleſiæ eo deduceretur*. Pius II. Commentar. lib. 10.

„ alla Chieſa di Ravenna, quanto a quella di Sarſina tutto il toltoli; che tutti „ i luoghi, li quali erano per forza d' armi ſtati levati alla Chieſa, e di nuovo erano ritornati all' obbedienza di Lui li reſtituiſſe in poteſtà della Chieſa, „ e che tutto l' intero Cenſo, del quale era debitore alla Camera Apoſtolica, „ lo pagaſſe, ed aſſicuraſſe la Chieſa, che accadendo il Caſo, che egli moriſſe „ ſenza Figli legittimi, e naturali, che Ceſena, Bertinoro, Meldola, e tutti „ gli altri luoghi, che erano di ragione della Chieſa, doveſſero ſotto il domi- „ nio di quella ritornare; e finalmente, che doveſſe ſolennemente promettere di „ eſſere fedele Vaſſallo di quella, e doveſſe deporre affatto la ſperanza di riave- „ re alcuno di detti Luoghi già levatigli; eccetto che un ſolo Caſtello, „ quale avea il Pontefice deliberato per ſua liberalità di volergli donare. (*t*)

„ Piacquero queſte condizioni in ogni altra ſua parte; ma vi era ſolo una „ difficoltà nello aſſicurarſi, come dopo la morte di Domenico, ſe Ceſena, come „ gli altri Luoghi tutti, de quali Eſſo rimaneva Vicario non cadeſſero in mano „ di altri, che della Chieſa, per il che ricercava il Pontefice, che gli Ceſena- „ ti, e gli altri Sudditi di Lui ſi obbligaſſero con ſolenne giuramento, che nell' „ avvenimento della morte di Domenico non riceveſſero verun altro per loro „ Signore eccetto, che il Pontefice. A queſto ſi opponeva l' Ambaſciator Vene- „ ziano per cauſa d' un particolare ripoſtiglio, che eſſo tenea nell' animo del „ quale allegando queſto patto eſſere inuſitato, ne poterſi effettuare ſenza aper- „ to diſpregio di Domenico. Finalmente fu concluſo l' accordo con le ſuddette „ condizioni, e non ſolamente tra Domenico, e il Pontefice, ma anche con Si- „ giſmondo venuto all' eſecuzione di quanto ſi è detto, ed in particolare, che „ Rimino dopo la morte di Lui doveſſe ritornare alla Chieſa.

„ Il ciò eſeguito temendo li Veneziani, che accadeſſe la morte di Domeni- „ co, ſapendo eſſere il medeſimo ridotto a termine di poca ſicura diſpoſizione „ del Corpo, e che Cervia dominata da Lui ritornaſſe ſotto il dominio della „ Chieſa, perciò operarono in modo con Lui, che s' induſſe a rendergliela, ed „ eſſendo eſſi ſolennemente obbligati oltre quattro milla ſcudi, che in contan- „ te gli sborſarono, di dare anche a Lui altrettanti ogn' anno ducento Sacchi „ di Sale, mentre viſſe, e dopo morte a chi da Lui foſſe per Teſtamento in- „ ſtituito. Talche avenne per queſta via ad effettuare un concetto, quale di già „ avea ſtabilito nell' animo; ed era, che la Signora Violante dopo la di Lui „ morte aveſſe una gran parte di quella rendita, ed una parte foſſe diſtribuita „ a diverſi Conventi, ed altra parte in maritar Donzelle, e finalmente in gra- „ tificazione a diverſi Servidori, e in particolare comandò, che ne foſſe data „ una aſſai notabil porzione ad un certo Maltuſello ſuo cariſſimo Servitore, e „ a Lui molto benemerito. (*u*)

„ Fu nondimeno queſto contratto, in cui non ſi ebbe riguardo alle ragioni „ della Chieſa, moleſtiſſimo a tutti li Potentati d' Italia (come chiaramente „ teſtificano il Simonetta, ed il Corio Scrittori di que tempi). Ma piu d' ogn' „ altro reſtò alterato Papa Pio II. per ſua natura intentiſſimo alla conſervazione, „ ed aumento delle ragioni della Chieſa, e fece una non piccola ripreņſione all' „ Ambaſciator Veneziano, volendo, che per ogni modo foſſe annullato tal con- „ tratto. Era Cervia ſtata dominata da Malateſti per lo ſpazio di 79. anni; at- „ tento che dall' anno 1383. fu da Galeotto Malateſta tolta a Polentani Signori „ di Ravenna, i quali qualche tempo paſſato la ricuperarono; ma nell' anno „ 1434. Pandolfo Malateſta la riacquiſtò, e la diede a Domenico. Li Veneziani

„ non-

(*t*) Videſia quæ diximus ad calcem Orationis Franciſci Uberti in funere Malateſtæ Novelli pag. 148. Tom. I.

(*u*) Partem Teſtamenti autographi dedimus ipſius Principis in Cap. II. *de Malateſtianæ Bibliothecæ Conditore* pag. 12., & in Cap. V. pag. 27. T. I.

Digitized by Google

„ nondimeno menando in lungo quel negozio ſe la ritennero, e tanto piu quando
„ che Papa Pio II. intentiſſimo a ſvegliare li Re Criſtiani a pigliar l'armi con-
„ tro il Turco, conoſcendoſi d'avere in tale impreſa biſogno dell'ajuto de Ve-
„ neziani, per allora laſciò non ſolo il negozio della compra di Cervia, ma
„ quello, che fu di maggior importanza ſi morì in Ancona. Talche li Venezia-
„ ni ritennero Cervia per anni 47. continui, perciocchè nell'anno 1509. la con-
„ ſegnarono a Papa Giulio II. aſſieme con Ravenna, eſſendogli ſtato rotto l'E-
„ ſercito in Fiera d'Adda da Ludovico XII. Re di Francia, e coſi ſtette ſotto
„ il dominio della Chieſa 17. anni, cioè fin al 1527., quando eſſendo ſtato aſ-
„ ſediato Papa Clemente VII. in Caſtel S. Angelo dall'Eſercito di Carlo V. Im-
„ peratore la ripigliarono i Veneziani; ma avendola ritenuta tre anni di nuovo
„ dell'anno 1530. la reſtituirono alla Chieſa. Quando fece Domenico queſta ven-
„ dita, avendo in buona parte perduto il ſolito vigore del Corpo per cauſa del-
„ le indiſpoſizioni generate in Lui, dalle quali era ſtato coſtretto a tralaſciare
„ tutti gli Eſercizii militari, e di nuovo ſi eradato fiſſamente allo ſtudio delle buone
„ Lettere, ſpinto dalla ſua naturale inclinazione, non tralaſciando le azioni Reli-
„ gioſe, alle quali era dedito per ſe ſteſſo, ed inſieme invitato dal continuo E-
„ ſempio della Signora Violante ſua Conſorte fu egli per la gentile, e piace-
„ vol maniera del proceder ſuo benefico, e grato alla maggior parte de Soldati,
„ e de Sudditi ſuoi; avvegnache da alcuni gli foſſe data la nota d'eſſere ſtato al-
„ cuna volta piu ardente di quello, che ſi ſarebbe voluto in ſpingere altrui a
„ maritare, e le Figlie, e le altre Pulcelle ricche, laſciategli in tutela da Padri
„ loro morti, e da Uomini a Lui grati, o pure per particolare affezione, o per
„ ſervigi ricevuti. Non ſi ſa però, che Egli mai in ciò arrivaſſe ad alcun ter-
„ mine di violenza. Fu anco imputato d'aver dato qualche cauſa alle produzio-
„ ni delle prime radici della diſcordia nata tra Tiberti, e Martinelli principaliſ-
„ ſimi Gentiluomini, dalla quale poi ſuccederono infiniti diſordini nella Città,
„ ne pullularono due Fazioni, dalle quali fu ſparſo molto ſangue, e ſempre eſ-
„ ſendoſi ampliata queſta fiamma di odio fra li Tiberti, e Martinelli, durando
„ non ſolo finche viſſe Domenico, ma per moltiſſimi anni dopo la di Lui mor-
„ te, talche ebbe fine tal diſcordia nell'anno 1488. al tempo d'Innocenzo VIII.
„ in occaſione che detto Pontefice diede il Governo di Ceſena a Giacomo Paſ-
„ ſarella Ceſenate già prima Veſcovo d'Imola, poſcia di Rimino.

His verbis Nicolaus Maſinius II. Phyſicus finem huic vitæ imponit, & ſi alia, quæ non exſcribimus, ad Cæſenam pertinentia addat. Neque tamen rem memorat, quæ ſatis certa, & explorata eſt, nempe Malateſtam Novellum annos 47. natum ut aliunde conſtat, Anno 1465., die 20. Novembris Cæſenæ ſupremum clauſiſſe diem. Mitto Orationem Franciſci Uberti laudatam, quæ rem aperte declarat; mitto Scriptores eam confirmantes. Multi Codices noſtræ Bibliothecæ hujus ſecundæ partis rem faciunt indubiam. Suffecerit Codex XI. Plutei I. qui Litteras continet Cl. Leonardi Aretini, ad quarum calcem legitur. *Clariſſimi Domini Leonardi Aretini Epiſtolæ expliciunt ſcriptæ per me Antonium Robelluta, Cæſenæ Malateſta Novello Principe MCCCCLXV. die XX. Novembris, quo die præfatus Princeps obiit, & Hora XX.* Similiter ſepulturam obtinuiſſe prope januam, quæ poſt Eccleſiæ reſtaurationem non adeſt, lateralem Templi S. Franciſci plane oſtendit marmorea Inſcriptio adhuc perſtans, quam Cap. V. Tom. I. pag. 23. dedimus.

Quid poſſit conſuetudo, vel in ipſa ſcribendi ratione commutanda, vel in verbis inuſitatis cudendis ex hac Vita etiam dignoſcitur, præcipue ſi ſermo ſit de lingua vernacula, uti eſt apud nos Italica. Huc faciunt illa Horatii in Arte Poetica.

„ Ut ſilvæ foliis pronos mutantur in Annos;
„ Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
„ Et Juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et

Digitized by Google

Et paulo poſt. „ Multa renaſcentur, quæ jam cecidere, cadentque
„ Quæ ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus.

Cicero ipſe in Bruto. *Solum, & quaſi fundamentum Oratoris vides locutionem emendatam, & latinam, cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut ſcientiæ, ſed quaſi bonæ conſuetudinis.*

Inter Carmina Brixiæ edita anno 1499., lib. IV. Panphili Saxii Mutinenſis Poetæ celebris extat.

Epitaphium Malateſtæ.

Quæ vixit laeto, laeto dum tempore vixi
Quæ cecidit, triſti tempore quum cecidi,
Hic Caeſena jacet. Miraris? cum patre juſto
Se domus, urbs juſto cum duce ſe ſepelit.
Dux, pater, & juſtus ſtruxi, quas reſpicis arces
Pyramides, thermas, amphitheatra, domus.
Nomen erat Malateſta mihi; me decidit haec urbs
Extincto; corpus nam ſine corde cadit.

In rariſſima Editione Tarviſina anni 1471. occurrit Epiſtola, qua Franciſcus Aretinus Verſionem ſuam ex Græco in Latinum Epiſtolarum Phalaridis Malateſtæ Novello Principi dicavit. Hæc, quæ hunc Principem ſpectant, exſcribo.

„ Vellem, Malateſta Novelle Princeps illuſtris, tantam mihi dicendi facul-
„ tatem dari, nt vel præſtantiæ tuæ, vel Phalaridis noſtri Epiſtolis, quas nuper
„ in Latinum traductas, & nomini tuo, ut pollicitus ſum, dicatas mitto, mea
„ reſponderet oratio. Utrum enim aſſequeretur, non modo multitudinis, ſed nec
„ doctarum quidem aurium judicium formidaret. Nam ut laudes tuas in aliud
„ tempus remittam: neque enim ejuſmodi ſunt, quæ poſſint brevi procemio
„ complecti, qui ornatus, quæ tanta eſſet dicendi copia, quæ non tuo, & majo-
„ rum tuorum ſplendore ſuperaretur? Tacebo igitur in præſentia antiquiſſimam Ma-
„ lateſtarum Familiam, quæ non Flaminiæ modo, in quo feliciſſimo Principatu
„ diu floruit, ſed Italiæ decus, atque ornamentum clariſſimum ſemper extitit.
„ Tacebo majores tuos, qni & ſi præſtantiſſimi fuerint, tamen ſi hanc provin-
„ ciam aſſumerem, tantus mihi recentium laudum campus pateret, ut non opus
„ eſſet antiquiora conſectari. Tacebo Pandulphum Patrem, Carolum, & Mala-
„ teſtam patruos, quibus neque bellicæ rei gloria, neque litterarum, quantum in
„ Principe requirendum eſt ſtudiis, non liberalitate, non ceteris virtutibus ſua
„ tempora præſtantiorem habuerunt, qui adeo inter ſe de virtute contendiſſe vi-
„ dentur, ut quam præſeras difficile ſit ferre ſententiam; adeoque omnium judi-
„ cio laudantur, & ſi quid egregium, ſi quid magnificum, ſi quid Principe di-
„ gnum majores natu meminiſſe volunt, ex illorum fortiter geſtis acnte dictis
„ prudenter excogitatis exemplum adducunt. Accedis tn tanta dignis progenito-
„ ribus ſoboles, nulla ex parte eorum laudibus inferior. Cujus ego cum animi
„ magnitudinem, pietatem, liberalitatem, integerrimos mores, quæ alias, ut di-
„ xi, latius proſequar, intelligerem, omnium maxime delegi, cnjus nomini Pha-
„ lares noſter inſeriberetur, de quo, ut ingenue, quod ſentio, profitear, maxi-

„ me

„ me majorum noſtrorum vel negligentiam, vel ingratitudinem admiror, qui in „ tanto, & tam præclari ingenii viro vel nullam penitus, vel crudelitatis tan- „ tum mentionem fecerunt, eoque rem adduxerint, ut ejus dumtaxat ſævitia no- „ ta ſit omnibus, animi autem magnitudo, liberalitas, doctrina, ingenii acumen „ penitus ſileatur........ Quod licet benignitas tua, & morum tuorum præſtan- „ tia talem cum ſubditis ſemper ſe geſſerit, ut nihil quam te charius, nihil ma- „ gis, quam vitam, quam felicitatem tibi precentur, vel aliorum Principum e- „ xemplo, quid metus poſſit, non ignoras &c. (x)

Julius Cæſar Iſolanus illuſtri Principi Divo Sigiſmundo Pandulpho Malateſtæ S. D.

„ Compulſus crebro tuarum laudum rumore per omnium ora volitantium, „ nonnullorumque virorum gravium auctoritate, qui me interdum verſibus con- „ ſtruendis invigilaſſe noverant, Princeps Illuſtris, quo & mearum pro virium „ parvitate tuæ amplitudini, ut par eſt, ab me ſatis fieret &c. (Hac in Epi- „ ſtola hæc etiam leguntur.) Taceo Malateſtam, divamque progeniem tot virorum „ bello, togaque clariſſimorum imaginibus decoratam. Taceo Robertum, Mala- „ teſtamque Novellum germanos tuos inſignes: alter vero (de Novellu loquens) „ tecum ſuperſtes florida, fulgenſque juventa, quem Neſtoream ad ſenectam fata „ perducant, humanitate melliflua, liberalitate Alexandrina, diſciplinarum cun- „ ctarum copia uberrima priſcis viris illis illuſtribus merito comparandus eſt. „ &c. (z)

Explicit

Pars. Altera. Catalogi. Biblioth. Malateſtianae

Vtinam. Eo. Eventv

Qvo. Pars. Prima

P I I. V I. P. O. M.

Beneficentiae. Se. Probavit

Neque. Ervditis. Eſt. Improbata

(x) Hæc epiſtola exhibetur ex integro etiam in Bibliotheca Codicum MSS. Monaſterii S. Michaelis Venetiarum prope Murianum pag. 402. 403. 404. Opere Poſthumo Cl. Johannis Benedicti Mittarelli Veneti Abbatis Ex-Generalis Benedicto-Camaldulenſis. Venetiis 1779.

(z) Eadem in Bibliotheca pag. 551.

Digitized by Google

APPENDIX
IN QUA
EX MALATESTIANÆ BIBLIOTH. CATALOGIS
A CL. VIRIS ELUCUBRATIS
EA EXHIBENTUR,
QUÆ ET NONDUM LUCEM ASPEXERUNT,
ET ETIAM, UT STEMUS PROMISSIS,
QUÆ SUNT JAM EVULGATA.
CATALOGUM PRIMUM INEDITUM
IN BIBLIOTHECA ALTERIANA ROMÆ EXISTENTEM,
ET ALIAM PARTEM ELUCUBRATAM A CL. VIRO MANSIO
DAMUS;
CETEROS VERO ORDINE CHRONOLOGICO EXHIBEMUS
INSERTOS TOM. III. APPARATUS SACRI DOCTISSIMI POSSEVINI:
TOM. I. BIBLIOTHECÆ BIBLIOTHECARUM CL. MONTFAUCONII,
NEC NON PARTEM ILLAM, QUÆ SUPEREST,
ERUDITISSIMI ZACCARIÆ, SUBJICIMUS.

Digitized by Google

CATALOGUS

CODICUM LATINE, ET GRÆCE MANU SCRIPTORUM QUI IN CÆSENATI BIBLIOTHECA ASSERVANTUR

Illmo, ac Rmo Principi Archiepiſcopo Ravennati Patrono Colmo

LUCÆ TURREGIANO

OBLATUS

A F. ANGELO JULIANO DOMINICANO SAC. THEOL. MAGISTRO.

HEXASTICON.

Suſcipe me, Turri, precor humaniſſime Praeſul
Turri, cui virtus attulit ipſa baſim.
Utque mihi fauſtis Coeli conſpectibus adſint
Annue quaeſo tuis, illico ſideribus.
Si tua Sidereo teneat me culmine Turris
Ictus fruſtrabit ſors inimica ſuos.

PLUTEO I.

Decretum cum Gloſa.
Decretales Gregorii.
Boniſacii textus cum Gloſa Joannis Andreæ,
Guido de Baiſio ſuper textum Decretalium.

PLUTEO II.

Innocentius in librum Decreralium.
Bernardus Compoſtellanus.
Guidonis de Buiſio tractatus de Hæreſibus.
Abbatis diſtinctiones.
Bartholomæi Brixienſis Summa ..... Raimundi Summa.

PLUTEO III.

Gulielmi Durandi ſpeculum juris.
Summa Piſanella.
Summa Monaldi.
Gotfredi Summa.
Confeſſionale Jo. Theutonici.

PLUTEO IV.

Inſtituta.
Infortiatum.
Digeſtum.
Codex.

PLUTEO V.

Helavii libri 12.)
Ejuſdem libri 4.) De Medicina.
Ejuſdem libri 8.)

PLUTEO VI.

Conciliator diſcordiarum Medicinæ per Petrum de Abano Ariſtotelis prima pars.
Problematum cum Commentariis Petri de Abano.
Ejuſdem ſecunda pars Problematum.
Petri de Creſcentiis liber ruralium commodorum.
Liber vetuſtiſſimus Miſcellaneorum.

PLUTEO VII.

Ariſtotelis Opera, videlicet, Phyſica, de Cœlo, de Generatione, Meteora, de Anima, de Senſu, de Memoria, de Somno. Methaphyſica.
Ejuſdem de Animalibus.
Albertus de Animalibus.
Petrus hiſpanus de Animalibus.

PLUTEO VIII.

Ariſtoteles de Cœlo, & mundo.
Thomæ Anglici (non Angelici, ut ex Scriptoris vitio præſefert Epigraphe) Quæſtiones in Libros Phyſicorum.
Scriptum D. Thomæ ſuper Methaphiſ.
Albertus Magnus in libros Meteororum.
Joannis Buridani Quæſtiones Phyſicales.

PLUTEO IX.

Albertus de homine.
Beſſarion in novam Methaphiſicæ translationem.
Burlæus ſuper libros Phyſicorum.
Albertus ſuper libros de Anima.
Cajetanus in libros Phyſicorum.
Idem in libros de Anima.
Suiſſieth Anglici calculationes.

PLUTEO X.

Aegidius de Roma ſuper libros Phyſicorum.
Burlæus ſuper arte veteri uſque ad finem Topicorum.
Paulus Venetus in libros Poſteriorum.

Digitized by Google

Aegidius Romanus in libros Poſteriorum.
Hertisbery Sophiſmata.
Logica Okam

PLUTEO XI.

Euſebii Cæſarienſis Eccleſiaſtica Hiſtoria.
Paulinus Puteolanus de hiſtoria ab origine Mundi

PLUTEO XII.

Laertius Diog. de vita & moribus Philoſophorum.
Nicolaus Perottus in Polibium.
Publius Italicus de bello Punico 2.
Genealogiæ Deorum Gentilium per Joannem Boccaccium.
Geſta Gothorum, & Longobardorum.
Cicero de Somnio Scipionis.

PLUTEO XIII.

Titus Livius ab Urbe condita.
de bello Punico 2.
de bello Macedonico.
Strabo de ſitu Orbis.
Saluſtii opera.

PLUTEO XIV.

Herodoti hiſtoria.
Thucididis hiſtoria Peloponnenſi.
Julii Cæſaris Commentarii.
Amianus Marcellinus de rebus geſtis.
Pauli Oroſij hiſtoria adverſus Paganos.

PLUTEO XV.

Hiſtoria Scholaſtica.

PLUTEO XVI.

Egeſippi Hieroſolimitani hiſtoria.

PLUTEO XVII.

Apianus Alexandrinus de bellis civilibus Romanorum.
Pomponius Mela de ſitu Orbis.
Alemannus Rinuccinus in vita Niceæ, & aliorum
Joannes Boccaccius de Sylvia, Montibus, Lacubus.
Panegyrici de multis Imperatoribus.

PLUTEO XVIII.

Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum.
Ejuſdem Orationes.
Virgilii Bucolica, Georgica, Aeneis.
Fabius Quintiliaous de Inſtitutione Artis Oratoriæ.
Quintus Curtius de geſtis Alexandri Magni.
Emilius Probus de excellentibus Ducibus exterarum Nationum.
Frontinus, & Vegetius de diſciplina militari.

PLUTEO XIX.

Cicero Tuſculanarum. De finibus bonorom; De Divinatione. De Natura Deorum. De Seneſtute. De Amicitia. De Officiis. De Paradoxis. De Academicia. Ad Ortenſium. De Legibus. De Oratore. De Philippicis, Verrinis.
Ovidius de Ponto.
P. Statii Achilleides.

PLUTEO XX.

Senecæ Opera moralia.
Plinii epiſtolæ.
Sedulii Presbiteri Carmina.
Lucretii Poematia.
Statii Thebais.

PLUTEO XXI.

Vitruvius de re militari.
Lucani Poematia.
Servii Commentaria in Virgilium.
Uuiguerius Piſanus vocabuliſta
Iſidori Junioris Etymologiæ.

PLUTEO XXII.

Diodori Siculi hiſtoria.
Omnibonus ſuper Satyris Juvenalis
Doctrinale gloſatum per Franciſcum de Buti
Donatus in Æneidem.
in Terentium.

PLUTEO XXIII.

Tortellii Orthographia.
Papiæ Vocabularium.
Catholicoo Joannis Januenſis Ord. Præd.
Franciſcus Philelphus de Jocis, & Seriis.
Ejuſdem Odæ.

PLUTEO XXIV.

Priſcianns Major, & Minor.
Terentius de rebus ruſticis
Theophraſtus de plantis, & cauſa plantarum.
Plinius 2. de naturali hiſtoria.

PLUTEO XXV.

Commentaria Auctoris Anonymi ſuper Horatium.
Cornutus in Perſium.
Horatius Flaccus.
Vitruvius de Architectura.
Ciceronis paradoxa, & de Natura Deorum.
M. Manilius de Aſtronomia.
Ovidii Metamorphoſis.

PLUTEO XXVI.

Boetij Aritmetica, Muſica, & Geometria.
Laurentii Rury maroſcalcia Equorum
Fatii Uberti Florentini poematia.
Balutius de rigore, tremore, & ſpaſmo.
Senecæ epiſtolæ

PLUTEO XXVII.

Julius Firmicus de Aſtronnmia.
Ptolemeus de diſcretione judicandi.
Albumaſar de ſcientia Aſtrorum
Rachelis Iſraelitis judiciorum liber.
Galenus de portione unius cujuſque particulæ.
Valentiani de ſorolivio de generatione embrionis.
Lectura Prognos, & recollectiones Mundini Medici.

PLUTEO XXVIII.

Quaeſtiones Theologales incerti Authoris.

PLUTEO XXIX.

Biblia hebrea
Pentateucbus Moyſis.

PLUTEO XXX.

Gregorii Nazianzeſi opera.
Evangelia Græca.
Baſilii Opera Græca.

Idem.

Digitized by Google

Idem ſuper Pſalmos, & Evangelia græca.
Joannes Chryſoſtomus in Pſalmos.
Gregorii Magni Theologi homiliæ græcæ.
Aegidius de Regimine Principum.

PLUTEO XXXI.

Jacobus Manzonius Cæſenas de triplici hominum vita.
S. Hieronymus de viris illuſtribus eccleſiaſticis.
S. Ambroſius de myſteriis, & ſacramentis.
Nicolaus de Lyra in Pſalmos.

PLUTEO XXXII.

Demoſthenis epiſtolæ, & orationes.
Homeri Uliſſea græca.
Ariſtidis orationes græcæ.
Liber quidam græcus ſuper Evangelium Joannis.

PLUTEO XXXIII.

De Juribus, & medicinis cordialibus.
De differentiis febrium.
De animalibus ſexaginta.
Avicenna de criticis diebus.
Aegidius Romanus in libros elencorum.
Senecæ Tragœdiæ.
Aegidius Romanus de regimine principum.
Conſilia Gulielmi de Brixia.

PLUTEO XXXIV.

Gulielmi opera de elementis.
De fectis.
De virtutibus.
De complexionibus.
Gulielmi opera. De criticis diebus, de criſi, de accidenti, & morbo, de interioribus.
Mehemeth de Medicina.
Avicenna I. II. & IV.
Inductio prima, ſeu de univerſis ægritudinibus III, Avicennæ.
Conciliator litium medicinalium.

PLUTEO XXXV.

Iſidori ethymologiæ.
Ariſtotelis problemata.
Gulielmina.
Gulielmi Placentini Cerufia.
Almanſor de medicina.
Magiſtri Thadei Gloſa ſuper librum Teg. Galeni.
Item ejuſdem Aphoriſmi.

PLUTEO XXXVI.

Galenus de ingenio ſanitatis, & aliis.
Ejuſdem liber dictus pluſquam comme; Teg.
Serapion de medicinis ſimplicibus.
Joannis Damaſceni Aphoriſmi.
Synonima Mundioi.
Avicenna de Anima. Ejuſdem Logica.
Averoes de generatione.
Albertus de generatione, & corruptione.

PLUTEO XXXVII.

Textus Philoſophiæ Ariſtotelis.
Albertus de Anima.
Avicenna de Animalibus, & Metaphyſica.
Averoes Colliget.
Porphyrii Introductiones Logicales.
Joannes Gandini quæſtiones de Anima.

PLUTEO XXXVIII.

Hieronymus de viris illuſtribus eccleſiaſticis.
Ambroſius de myſteriis, & ſacramentis.
Nicolaus de Lyra in pſalmos.

PLUTEO XXXIX.

Legendæ Sanctorum.
Sermones feſtivi Virginum.

PLUTEO XL.

Richardus Hiberniæ Archiepiſcopus Armacanus
Gulielmi Ocham Dialogus de hæreticis, & dogmatibus.
Summa de vitiis capitalibus.
Mamotrect. F. Marcheſini Ordinis Minorum.

PLUTEO XLI.

Gulielmi Guar. 1. 2. 3. & 4. liber.
Quodlibeta Richardi de media villa.
Divi Bonaventuræ tertius ſententiarum.
Abbreviatio ſupra tribus libris S. Bonaventuræ.
Thomas non Angelicus, ſed Anglicus de cauſis Dei contra Pelagium.
Quodlibeta Henrici de Gandavo.
Scoti primum, 2. 3. & quartum ſcriptum in Magiſtrum ſententiarum, & quodlibeta.
Lectura Franciſci Ordinis Minorum.

PLUTEO XLII.

Quodlibeta Henrici de Gandavo ab *ij* diſputatione, uſque ad *is*.
Scoti 1. ſcriptum Oxonienſe ſuper ſententias.
Ejuſdem ſecundum, & tertium.
Ejuſdem quartum, & quolibeta.
Conflatum Franciſci de Mayronis.

PLUTEO XLIII.

Tertia pars ſummæ D. Thomæ.
Idem ſupra ſecundum ſententiarum.
Ejuſdem ſumma contra Gantiles.
Enrici de Gandavo decem quodlibeta.
Ejuſdem quæſtiones a 6. uſque ad 18.

PLUTEO XLIV.

Alexander de Alea ſuper quattuor libros ſententiarum.
D. Bonaventura ſuper tertium, & quartum ſententiarum.
D. Thomæ prima pars ſecunda ſecundæ.

PLUTEO XLV.

Lactantii inſtitutiones.
Boetius de conſolatione Philoſophiæ cum Com.
Textus Magiſtri ſententiarum.
Alexandri de Ales p. p. Summæ ſuper primum ſen. & ejuſdem tertia pars ſummæ.

PLUTEO XLVI.

D. Bernardus ad Eugenium.
Ejuſdem epiſtolæ, & meditationes.
Breviloquium S. Bonaventuræ.
Iſidorus Hiſpalenſis de novo, & veteri Teſtamento.
Epiſtola Samuelis.
Caſſiodori epiſtolæ ad diverſos.
Idem in lib. de Anima.
Ejuſdem Soliloquia.
Ubertinus de Caſale ſuper arbore Crucifixi.

PLU-

PLUTEO XLVII.

Dyoniſius de Angelica Hierarchia.
De Eccleſiaſtica Hierarchia.
De divinis nominibus.
De myſtica Theologia
Sermones S. Leonis Papæ.
Ejuſdem epiſtolæ.
Sermones Petri Ravennatis.
Euſebius de preparatione evangelica.
Cypriani epiſtolæ.
Hilarius de Trinitate.

PLUTEO XLVIII.

D. Hieronymi prima pars, & ſecunda epiſtolarum.
Ejuſdem Symbolum de Fide.
D. Ambroſii ſermones cum multis epiſtolis ejuſdem.
Auguſtini liber locutionum.
Beda ſuper Proverbia Salomonis.
D. Ambroſius ſuper Cantica.
S. Joannes Chryſoſtomus de laudibus D. Pauli.
S. Auguſtinus contra Fauſtum, & alios.
Idem de ſecta Donatiſtica contra partem Donati.
Ejuſdem Enchiridion.
Sermones ad Eremitas.
Contra Julianum & alios.
Liber Coofeſſionum.

PLUTEO XLIX.

Auguſtinus contra Fauſtnm, & alios.
Ejuſdem Enchiridion.
Ejuſdem ſermones ad Ercmitas.
Item contra Julianum, & alios multos.
Ejuſdem liber confeſſionum.

PLUTEO L.

S. Auguſtinus de Civitate Dei.
Ejuſdem ſermoncs de verbis Domini.
Idem de moribus Ecelefiæ.
Ejuſdem liber de Trinitate.
Epiſtolarum liber.

PLUTEO LI.

S. Hieronymi altercationes adverſus Luciſerianos.
S. Gregorius Papa ſuper Evangelia.
Poſtilla ſuper Epiſtolas Pauli.
Poſtilla ſuper Pſalterium.

PLUTEO LII.

Poſtillæ magiſtrales ſuper Job.
Poſtillæ magiſtrales ſuper quattuor Evangelia.
Poſtilla Michaelis ſuper pſalterium.
Poſtilla ſuper Lucam.
Poſtilla Magiſtralis ſuper Salomonem, & Eccleſ.

PLUTEO LIII.

Cyrillus ſuper Evangelium Joannis.
Nicolaus de Lyra ſuper Pentatheucum, & Joſue
Idem ſuper Iſaiam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem, lib. Reg. & Job.
Poſtilla magiſtralis ſuper Iſaiam.

PLUTEO LIV.

S. Ambroſius in Lucam.
S. Gregorii homiliæ diverſæ.
S. Joannis Chryſoſtomi prima pars in Matthæum.
Remigius in epiſtolas Pauli.
Gregorii Papæ libri viginti quinoue.
Hieronymus in Matthæum.

PLUTEO LV.

Hieronymus in Iſaiam.
Super Jeremiam.
Super duodecim Prophetas minores.
Ambroſius ſuper beati immaculati.

PLUTEO LVI.

Auguſtini prima pars ſuper pſalmos. Secunda pars a Pſal. 77. uſque ad 150.
Ejuſdem ſermones 128.
Idem io epiſtolam Joannis.
Origenis breviarium a S. Hieronymo translatum.
Hieronymus ſuper pſalmos 150.

PLUTEO LVII.

Prima pars Pentatheuchi.
Concordantia Bibliæ.
Auguſtinus ſuper Geneſim.
Ejuſdem prima pars ſuper pſalmos, a pſ. 50. uſque ad 76.

PLUTEO LVIII.

Biblia latina.
Pentatheueus & libri Joſue, Judicum, Regum.
Libri Regum tres.
Libri duo Paralipomenoo, Eſdræ, Tobias, Judith, Eſther, & Job.
Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Caatica, Sapientia, Iſaias, Jeremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, Hur. duo libri Machabeorum.
Quattuor Evangeliſtæ, Epiſtolæ Pauli, Acta Apoſtolorum, Epiſtolæ canonicæ, Apocalypſis.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ
CL. VIRI PATRIS MANSII
INDEX
ALTERÆ PARTIS QUÆ SINISTRA EST
INGREDIENTIUM

PLUTEUS I.

Num. I. ANonymi de vita & morte Galeotti Ruberti de Malateſtis. Item opuſculum Italicum de ejus miraculis. *Opuſcula hæc Sæculo XV. ſcripta nullibi præterquam hic extare facile credo. Index ita reformandus, ut hic expreſſi.*

Num. V. Ovidii Metamorphoſeos cum vetuſtis ſcholiis, & in fine diſſertatio de Ovidii ætate. *Ita in indice ſcribas.* Codex eſt ſæculi, ut arbitror XII. adeoque non frequens.

Num. VI. Martialis Epigrammata. *Index recte enunciat.*

In fine legitur.

Hoc opus, o lector, tranſcripſit Petrus Avorum,
Cujus Ceninna eſt nomine dicta domus.

Abſolutum eſt hoc opus IX. Kal. Septem. 1463.

Num. VII. Evangelium S. Joannis. *Bene in indice.* Codex eſt Sæculi XII. adeoque non paſſim obvius. Videndum eſt an in Cap. VIII. hiſtoriam fœminæ adulteræ contineat; id enim, ut ipſe per me conſulerem, tunc non ſuccurrit.

Num. VIII. Anonymi contra Catharos hæreticos. *Index ita reformandus. Iſte liber, ut credo, nondum typis excuſus prodiit.* Scriptus eſt Codex Sæculo XIII.

Num. XI. Leonardi Aretini Epiſtolæ. *Recte index.* In fine hujus Codicis adnotatur annus, dies, menſis, hora, qua Malateſta Novellus obiit.

PLUTEUS II.

Num. IV. & V. Raimundi ſummæ pars prima, & ſecunda cum Commentario Anonymi, forte Joannis Teutonici. *Ita reformandus eſt Index.*

PLUTEUS III.

Num. I. Speculum juris Magiſtri Durandi. Index recte. *In hoc Codice animadvertas quo pretio libri olim emerentur nam in fine legitur.* Anno 1377. die 25. Octobris emi hunc librum pro pretio florenorum XVII. auri.!

PLUTEUS IV.

Num. II. Infortiatus &c. *Bene in indice. In fine legas*, Emptus a Franciſco de Alaleonibus ducatis LXXX. auri, anno 1430. die V. octobr. *Codex eſt Sæculi XIV.*

Num. III. Digeſtum &c. Item Bartholomæi de Saxoferrato conſilium: *Ita ſcribendum in tabella.* Eſt Codex ſæculi XIV.

PLUTEUS VII.

Num. III. Ariſtotelis hiſtoria animalium. Recte index. *In fine hæc leguntur, quæ aliquid produnt minus notum.* Explicit &c. cujus Græca (forte a Græco) translatio completa eſt anno gratiæ 1260. X. Kal. Januar. Tebis. Iſte liber eſt F. de Mantua Medici in Civitate Mantuæ habitatoris, & fuit emptus Paduæ per Magistrum Petrum de Abano (celebrem Medicum Patavinum) ſeptem ſolidis denariorum monetæ venetæ groſſorum anno 1309 menſe Septembris. *Codex eſt Sæculi XIII.*

PLUTEUS IX.

Num. II. Ariſtotelis Methapiſica a Beſſarione Card: translata. *Ita ſcribendum in Indice.* Codex eſt Authori ſuppar; ſed jam typis excuſus.

PLUTEUS XI.

Num. V. Paulini Puteolani hiſtoria Mundi uſque ad Henricum VII. *Ita reformes Indicem.* Pretium ſuum eſſet hiſtoriæ hujus, niſi poſtremis foliis manca eſſet. Auctorem hunc nemo quantum ſcio novit. De corpore S. Bartholomæi aliquid habet Romanorum traditioni parum favens. Haberi enim in loco Calabriæ, ſcribit. Corpus S. Matthæi Amalphi jacere monet. In præfatione præter Ugonem Flaviacenſem laudat, cujus hiſtoriam Labbeus in Bibliot. MSS. vulgavit.

PLU-

PLUTEUS XII.

Num. III. Publius Silius Italicus de bello Punico. Item Valerii Flacci Argonauticon. *Ita reformes Indicem.*

Codex eſt Sæculi XV.

Num. V. Jornandes Gepidarum hiſtoria. Item Pauli Diaconi hiſtoria Longobardorum. *Ita reformes Indicem. Opera ſunt notiſſima, et ſæpe vulgata.* Codex eſt Sæculi XV.

Num. VI. Macrobius in Somnium Scipionis. Item Petrarchæ argumenta Iliadis. Item Colucii declamatio in Lucretiam. Item Avogarii de Orglano Declamationes pro Verona. Item Matthæi de Aureliano Epiſtola de morte Avogarii. Item Anonymi Apologia pro Florentinis contra Pontificem. Item Cicero de optimo genere Oratoris, & Tuſculan. quæſtiones. *Ita ſcribas in Tabella. Priora duo opuſcula ſunt ſæculi XIV. Opuſculum Petrarchæ ignotum eſt eruditis. Reliqua ſcripta ſunt manu recentiori ſæculo XV. Declamatio Colucii non ita paſſim eſt obvia; quamvis ſcitum ſit Colucium Declamationes ſcripſiſſe. Avogarii opera nunquam audivi, aut vidi præter hic.*

PLUTEUS XIV.

Num. III. C. Jul. Cæſaris Commentar. cum Hirto. *Ita in Indice. Codicem hunc emendatio vetuſta commendat, nam adnotationem hanc præfert.* Julius Celſus Conſtantinus V. C. emendavit. Eſt tamen Codex Sæculi XV.

PLUTEUS XV.

Num. I. Plutarchi Paralella in latinum converſa. Item Leonardi Aretini Cicero novus. *Ita reformandus eſt Index.* Singularis eſt Codex quod ex eo diſcamus primos latinos interpretes vitarum Plutarchi, tum & ad ſingulas illas vitas ſingulorum Interpretum præfatio legitur, quæ in excuſis non paſſim leguntur. Item Ciceronia vita ab Aretino non ex Plutarco latine reddita eſt, ſed ex variis authoribus compoſita.

Num. II. Ejuſdem Plutarchi pararella reliqua. *Ita reformes Indicem.* Jungi debent vitæ reliquæ Plutarchi, quæ continentur in Codice II. Plutei XVII.

Num. ultimo. Ptolemæi Coſmographia. *Bene Index.* Codicem hunc licet impreſſum in pretio habendum cenſeo, cum ſit inter vetuſtiſſimos in Italia excuſos; prodiit enim Bononiæ anno 1462. per Dominicum de Lapis. Legenda ſunt, quæ adnotantur in fine, ubi homines quidam docti, qui operam ſuam in ea editione adornanda poſuerunt, commemorantur.

PLUTEUS XVI.

Num. II. Hegeſippus de Excidio Hieroſolimæ: Item Valerii Maximi dicta, & facta memorabilia. *Ita reformes Indicem.*

Num. V. Xicci Polentani Patavini de illuſtribus viris, qui latine ſcripſerunt. *Index recte enunciat.* Opus eſt ineditum; multa ibi nec proletaria de Dante, & Petrarcha.

PLUTEUS XVII.

Num. V. Panegyrici veteres Plinii, Pacati, Mamertini, Nazarii, Eumenii, Incerti Maximiano, Memertini, Eumenii, Incerti Conſtantino. *Ita reformes Indicem.*

PLUTEUS XVIII.

Num. V. Anaſtaſii Bibliothecarii hiſtoria Eccleſiaſtica. Item Chronologia Nicephori ab eodem verſa. *Ita ſcribas in Tabella.* Opus eſt jam editum.

Num. VI. In Orationes Ciceronis exercitatio Rhetorica. *Deeſt in Tabella.* Codex eſt Sæculi XIV.

PLUTEUS XX.

Num. I. Robertus Valturius de re militari. *Bene Index.* Opus iſtud olim nondum editum credidi; dein vero excuſum in membrana nactus ſum in Bibliotheca Clariſſimi olim viri Franciſci Mariæ Florentini Lucæ. Annum impreſſionis non adnotavi; quare e mente excidit. Cum de militia agit Juſto Lipſio in multis præluſit. Tormenta bellica ignita, dum commemorat, majora quidem non ſilet, minora tacet.

Num. IV. Ugutionis Piſani vocabuliſta. *Ita ſcribendum in Tabella*, niſi forte ita ſcriptum ſit. Opus eſt quidem ineditum, quod tamen in vetuſtis Bibliothecis non raro occurrit. Hic tamen Codex ſcriptum exhibet aliena, ſed vetuſta manu, Uguicio Benivegnæ de Bagnouni fol. co. 139. An hoc nomen ſit emptoris, vel auctoris videant docti. In ſecunda parte Operis, quæ eſt num. V. legimus abſolviſſe illud ſive auctor, ſive ſcriptor anno 1280. Profecto Codex eſt Sæculi XIII.

Num. V. S. Iſidori Hiſpalenſis Etimologiæ. Item S. Auguſtini quædam, ſed apocrypha. Anonymi interrogationes Eccleſiaſticæ. *Ita ſcribas in Indice.* Codex iſte omnium quotquot ſunt in hac Bibliotheca præſtantiſſimus eſt, cum ſcripturam præferat Sæculi IX. Diſtributiones librorum ab editis diſcrepant. Adnotationes habet nonnullas in margine additas manu paulo

lo

Digitized by Google

lo recentiori, ac præſartim lib. V., ubi duo leguotur Imperatorum Conſtitutiones, quarum priorem deſumit adnotator ex lib. 1. Conſtitutionum. Has leges nuſpiam oactus ſum. In lib. IV. ſuot medicamenta quædam morbia quibuſdam medendis aſſignata, & pedibua adſtricta Oratione deſcripta ſic. *Tu poteris alacrem* (ſorte acrem) *capitis reparare dolorem* &c. Ioterrogationes Anonymi in eo valeot, quod Librorum S. Scripturæ Canonem exhibent omoino conſulendum. Deeſt Liber Judith, & duo Eſdræ. Sed deligentius, quam ut mihi licuerit, Codex inſpicieodus eſt. Forte enim mihi feſtinaoti noonulla exciderunt. Poſtremum hoc Opus ineditum eredo.

PLUTEUS XXIII.

Num. I. Tortellus Commentar. de Orthographia. *Bene Index. Codex ex eo rarus, quod in Membrana excuſus eſt*. Venetiia anno 1471.

Num. II. Papiæ Elementarium. Item vitæ breves Romanorum Pontificum uſque ad Nicolaum I. eum Catalogo reliquorum uſque ad Honorium III. *Ita ſcribas in Indice*. Codex eſt Sæculi XIII.

PLUTEUS XXIV.

Num. I. Priſciaoi Opera. Item Donatus de Barbariſmo. Carmen ad Senatores. *Ita ſcribas in Indice*. Codex eſt vetuſtus Sæculi, ut apparet, XI., vel XII., & carmen illud eſt auctoria antiqui, & eredo ioeditum.

Num. II. Varo, & Cato de re ruſtiea. *Ita ſcribas in Indice*.

PLUTEUS XXV.

Num. II. Horatii earmina cum Scholiis. *Ita ſcribas in Indice*. Nota in fine Eclypſes annorum 1460. *61. 62*.

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ

DOCTISSIMI VIRI

ANTONII POSSEVINI MANTUANI

SOC. JES.

INDEX.

Cæſenatis Bibliothecæ Codd. Latine, & Græce M. S.

CÆſena io Italiæ Regione, quæ Flaminia dicitur, ſita, Bibliothecam habet non incelebrem manuſcriptorum Codicum. Ex his Indicem huc adnectimus illorum, qui pertioeot ad Sacrum Apparatum. Et licet plerique omnes prodierint e prælis, ii tamen uſui eſſe poſſuot, & ad recudendos emendatius Auctores, & ad aſtruendam veritatem, ſi qua labes in impreſſos irrepſiſſet. Porro in adornando brevi hoc indice ſecuti ſumus noo Alphabeti ſeriem, neque præſtantiores D. Scripturæ materias, ſed locos ipſos ejuſdem Bibliothecæ, quibus quiſque ſub proprio numero locati, facile poſſint inveniri. Omiſimus autem Tractatum quendam, oeſcio cujus Moyſis circa Talmud, & iocerti Auctoris librum alterum Hebraice ſcriptum, eas ab cauſſas, quas in apparatu noſtro Sacro io verbo Talmud attulimus.

Num. I.

Decretum cum Gloſſa.
Decretales Gregorii.
Bonifacii Textus cum Gloſſa Joannis Andreæ.
Guido de Baiſio ſuper ſextum Decretalium.

II.

Innocentius in Lib. Decretal.
Bernardus Compoſtellanus.
Guidonis de Buiſio Tractatus de hæreſibus.
Abbatis diſtinctiones.
Bartholomæi Brixienſis Summa.
Raimundi Summa.

III.

Gulielmi Durandi Speculum juris.
Summa Piſanella.
Summa Monaldi.
Gotfredi Summa.
Confeſſionale Jo. Theutooici.

XI.

Euſebii Cæſarienſis Eccleſiaſtica hiſtoria, & de temporibus.
Paulinus Puteolanus de hiſtoria ab origine Mundi.

XV.

Hiſtoria Scholaſtica.

XVI.

Egeſippus Hieroſolimitanus.

XXVIII.

Quæſtiones Theologales incerti Autoris.

XXIX.

Biblia Hebræa.
Pentateuchus Moyſis.

XXX.

Gregorii Nazianzeoi Opera sacra Græce.
Evangelia Græca.
Baſilii Opera Græca.
Idem ſuper Pſalmos, & Evangelia Græce.
Joannes Chryſoſtomus io Pſalmos.
Gregorii magni Theologi Homiliæ Græce.
Aegidius de regimine Principum.

XXXI.

Jacobus Mazzonus Cæſenas de triplici hominum vita.
Sanctus Hieronymus de viris illuſtribus Eccleſiaſticis.
Sanctus Ambroſius de Myſteriis, & Sacrameotis.
Nicolaus de Lyra in Pſalmos.

XXXIX.

Legendæ Sanctorum.
Sermones ſeſtivi Virginum.

XLI.

Gulielmi Guare primus, ſecuodus, tertius, & quartus liber.
Quodlibeta Richardi de media villa.
Divi Bonaventuræ tertius Sententiarum.
Abbreviatio ſupra tribus libris Sancti Bonaventuræ.
Summa Divi Thomæ de cauſis Dei contra Pelagium.
Quodlibeta Henrici de Gaodavo.
Scoti primum, ſecundum, tertium, & quartum ſrriptum in Magiſtrum Sententiarum & quodlibeta.
Lectura Franciſci Ord. Minorum.

XLIII.

Tertia pars ſummæ D. Thomæ.
Idem ſupra ſecundum ſententiarum.
Ejuſdem ſumma contra Gentiles.
Henrici de Gandavo decem Quodlibeta.

Ejuſ-

Ejuſdem diſputationes a ſexta, uſque ad deci-mam octavam.

XLIV.

Alexander de Ales ſuper quatuor lib. ſent. ſuper primum, & ſecundum ſentent.
Divus Bonaventura ſuper tertium, & quartum ſententiarum.
D. Thomæ prima pars ſecunda ſecundæ.

XLV.

Lactantii inſtitutiones.
Boethius de Conſolatione Philoſophiæ cum commento.
Textus Magiſtri Sentent.
Alexandri de Ales prima pars Summæ, & ſuper primum ſentent., & ejuſdem tertia pars Summæ.

XLVI.

D. Bernardus ad Eugenium.
Ejuſdem Epiſtolæ, & liber Meditationum.
Breviloquium S. Bonaventuræ.
Iſidorus Hiſpalenſis de novo & veteri Teſtamento.
Epiſtola Samuelis
Caſſiodori Epiſtolæ ad diverſos.
Idem in libro de Anima.
Ejuſdem Soliloquia.
Ubertinus de Caſale ſuper arbore Crucifixi.

XLVII.

Dioniſius de Angelica hierarchia.
De Eccleſiaſtica hierarchia.
De Divinis Nominibus.
De myſtica Theologia.
Sermones Leonis Papæ.
Ejuſdem Epiſtolæ.
Sermones Petri Ravennatis.
Euſebius de præparatione Evangelica.
Cypriani Epiſtolæ.
Hilarius de Trinitate.

XLVIII.

D. Hieron: prima pars, & ſecunda Epiſtolarum.
Ejuſdem Symbolum de Fide.
D. Ambroſii Sermones cum multis Epiſtolis ejuſdem.
Auguſtini liber Locutionum.
Beda ſuper proverbia Salomonis.
D. Ambroſius ſuper Cantica.
S. Joannes Chryſoſtomus de laudibus D. Pauli.
S. Auguſtinus contra Fauſtum, & alios.
Idem de Secta Donatiſtica contra partem Donati.
Ejuſdem Enchiridion.
Sermones ad Eremitas.
Contra Julianum, & alios.
Liber Confeſſionum.

L.

S. Auguſtinus de Civitate Dei.
Ejuſdem Sermones de verbis Domini.
Idem de Moribus Eccleſiæ.
Ejuſdem liber de Trinitate.
Epistolarum Liber.

LI.

S. Hieronymi Altercationes contra Luciferianos.
S. Gregorius Papa ſuper Evangelia.
Poſtilla ſuper Epiſtolas Pauli.
Poſtilla ſuper Pſalterium.

LII.

Poſtillæ Magiſtrales ſuper Job.
Poſtillæ Magiſtrales ſuper quattuor Evangelia.
Poſtilla Michaelis ſuper Pſalterium.
Poſtilla ſuper Lucam.
Poſtilla Magiſtralis ſuper Salomonem, & Eccleſiaſtes.

LIII.

Cyrillus ſuper Evangelium Joannis.
Nicolaus de Lira ſuper Pentatheucum, & Joſue.
Idem ſuper Iſajam, Hieremiam, Ezechielem, Danielem, lib. Regum, & Job.
Poſtilla Magiſtralis ſuper Iſajam.

LIV.

S. Ambroſius in Lucam.
S. Gregorii Homiliæ diverſæ.
S. Joan. Chryſoſtomi prima pars in Matthæum.
Remigius in Epiſtolas Pauli.
Gregorii Papæ lib. 35.
Hieronymus in Matthæum.

LV.

Hieronymus in Iſajam.
Super Hieremiam.
Super duodecim Prophetas minores.
Ambroſius ſuper Beati immaculati.

LVI.

Auguſtini prima Pars ſuper Pſalmos, a Pſalmo 77., uſque ad 150.
Ejuſdem Sermones 128.
Idem in Epiſtolam Joannis.
Originis Breviarium a S. Hieronymo translatum.
Hieronymus ſuper Pſalmos centum & quinquaginta.

LVII.

Pars prima Pentateuchi.
Concordantia Bibliæ.
Auguſtinus ſuper Geneſim.
Ejuſdem prima pars ſuper Pſalmos a primo uſque ad 49.
Ejuſdem ſecunda pars a Pſalmo 50. uſque ad 76.

LVIII.

Biblia latina.
Pentateuchus, & libri Joſue, Judicum, Regum.
Libri Regum tres.
Libri duo Paralipomenon, Eſdræ, Tobias, Judith, Eſther, & Job.
Parabolæ Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica, Sapientia, Iſajas Hieremias.
Baruch, Ezechiel, Daniel, Hur, duo libri Machabæorum.
Quattuor Evangeliſtæ. Epiſtolæ Pauli. Acta Apoſtolorum. Epiſtolæ Canonicæ. Apocalypſis.

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ
CL. ET DOCTISSIMI MONTFAUCONII
I N D E X,
CUJUS TITULUS EST
SELECTA EX BIBLIOTHECA CODICUM MANUSCRIPTORUM
FRATRUM MINORUM
CÆSENÆ,
QUÆ OLIM FUIT MALATESTARUM,
CUJUS CATALOGUM ACCEPI.

GRegorii Nazianzeni Opera pluries.
Baſilii Magni Opera.
Xenoſontis quattuor Opuſcula.
Platonis Dialogi.
Joannis Chryſoſtomi in Pſalmos.
Demoſthenis Orationes.
Homeri Odyſſea.
Avicennæ Opers.
Senecæ Tragœdiæ.
Aegidius Romanus de regimine Principum.
Galeni Opera diverſa.
Iſidori Hiſpalenſis Etymologiæ.
Ariſtotelis problemata.
Guillelmi Placentini quædam.
Almanſoris Medicina.
Magiſtri Thadæi gloſſæ in Galenum.
Ejuſdem Aphoriſmata.
Averrois Opera quædam.
Hieronymus de Viris illuſtribus.
D. Thomæ ſumma, & alia Opera.
Henrici de Gandavo diſputationes.
Alexandri de Ales in ſententias.
S. Bonaventuræ in ſententias.
Lactantii inſtitutiones.
Boetius de Conſolatione.
S. Bernardi Opera.
Iſidori Hiſpalenſis de utroque Teſtamento.
Ejuſdem Soliloquia.
Caſſiodori Epiſtolæ, & alia.
Leonis Papæ ſermones.
Euſebius de præparatione Evangelica.
Petri Ravennatenſis Sermones.
Cypriani Epiſtolæ ad Donatum.
Hilarius de Trinitate,
Hieronymi prima pars. Ejuſdem ſecunds pars Epiſtolarum.
Item contra Jovinianum. Ejuſdem Fidei Symbolum sd Damaſum.
Ambroſii Sermones, & alis ejuſdem Opuſcula.
Auguſtini liber loquutionum.
Bedæ ſuper Proverbia Salomonis. Item Ambroſii ſuper Cantica.
Joannis Chryſoſtomi de laudibus Pauli Græce.
Auguſtini contra Fauſtum, & alios. Item de ſecta Donatiſtarum. Ejuſdem Enchiridion, & liber Retractationum.
Ejuſdem Sermones ad Eremitas, aliaque Opuſcula.
Item contra Julianum, Pelagium, & alios. Item liber Confeſſionum.
Baſilius de moribus Eccleſiæ.
Hieronymi contra Luciferianos.
Gregorii Papæ ſuper Evangelia. Item ſuper Scripturam a Geneſi uſque ad Zachariam.
Cyrilli Alexandrini ſuper Evangelium Joannis.
Joannis Chryſoſtomi in Matthæum.
Remigius in Epiſtolas Pauli.
Hieronymi Opera multa.
Auguſtini quædam.
D. Hieronymi Breviarium juxta Pſalterium.
(ſic) Origenis Breviarium a S. Hieronymo translatum.

Libri Hebraici.

Biblia.
Pentsteuchus.
Tractatus Rabbi Moyſis ſuper Talmud.
Liber alius Hebraice ſcriptus.
Avicennæ primus traductus per Hierarchiam.
Ariſtotelis logica Hebraica.
Liber alius Hebraice.
Julius Firmicus Aſtronomus. Item Ptolemæus in diſcretione judicandi.
Seffer Almageſti Aſtronomia.

Albu-

Albumazar de ſcientia Aſtrorum.
Item Zachel Iſraelita liber judiciorum.

Alii Libri.

Galenus de paſſionibus uniuscujuſque particulæ.
Item Avicenna de Embrione per Valentinum de Forolivio.
Mundini lectura prognoſticorum, & relectiones.
Boetii Arithmetica, Muſica, & Geometria.
Laurentius Bruzzius de Mareſcalchia equorum.
Gallus de frigore, tremore, & ſpaſimo.
Item Commentum ad quædam Phyſicorum Anonymi.
Senecæ Epiſtolæ.
Liber Arithmeticæ & Geometriæ Gallice ſcriptus.
Commentaria ſuper Horatium. Item Cornuti Commentaria in Perſium.
Horatius Flaccus.
Vitruvius de Architectura.
Cicero de natura Deorum.
Manlius de Aſtronomia.
Ovidii Metamorphoſes.
Priſcianus major, & minnr, & de secentu.
Terentius Varo de rebus ruſticis.
Theophraſtus de plantis, & earum cauſis.
Ariſtoteles de Animalibus.
Plinius de naturali hiſtoria.
Joannes Tortellius Aretinus de Orthographia.
Papias vocabuliſta Dictionarium.
Catholicon Fr. Joannis Januenſis Ord: Prædicati pars prima.
Franciſcus Philelphus de jocis, & ſeriis.
Ejuſdem odæ.
Catholicon ſecunda pars.
Diodorus Siculus hiſtoricus.
Magiſter Omnibonus ſuper Satyras Juvenalis.
Doctrinale Gloſſarum per Franciſcum de Bubis.
Donatus ſuper Virgilii Aeneidos. Item ſuper Terentium.
Robertus Valturius de re militari.
Lucanus Cordubenſis Poeta.
Serii commentaria ſuper Virgilium.
Huguccius Piſanus vocabuliſta.
Iſidorus junior de Etimologiis.
Senecæ moralia.
Plinii ſecundi Epiſtolæ.
Sedulii carmina. Item parabolæ Salomonis.
Lucretius.
Statius Thebaidos.
Cicero ad Atticum. Ejuſdem Oratinnes.
Virgilii Bucolica, Georgica, & Aeneidos.
Quintilianus de inſtitutione artis Oratoriæ.
Quintus Curtius de geſtis Alexandri.
Item Aemilius Probus de excellentibus Ducibus.
Item Frontinus, & Vegetius de diſciplina militari.
Ciceronis Opera diverſa. Ejuſdem Philippicæ, & de Oratore. Item Epiſtolæ familiares. Item Rhetorica. Ovidius de Ponto, & Achilleis Statii Papinii.
Hiſtoria Anaſtaſii Bibliothecarii a Diocletiano uſque ad Leonem, qui poſt Michaelem imperavit a Georgii Theophanis Chronographia ſuccincte capta.
Argumenta ſuper orationibus Ciceronis.
Appianus Alexandrinus de bellis civilibus Romanorum.
Pomponius Mela de ſitu Orbis.
Alamancus Banuccius in vita Niciæ, & aliorum.
Joannes Boccacius de montibus, ſilvis, fontibus.
Panegyricus Plinii (ut opinor) ae de aliis Imperatoribus.
Marcianus Capella de Nuptiis Philologiæ, & Mercurii. Item Grammatica, Rhetorica, Geometria, & Arithmetica.
Hegeſippus Jeroſolimitanus hiſtoricus.
Joannes Boccacius de caſibus illuſtrium Virorum.
A. Gelius noctes Atticæ.
Xiceius Polentanus de viris illuſtribus.
Plutarchi vita Alexandri Magni in latinum traducta per Guarinum Veronenſem; Artaxeſis per Lapum Caſtellunculum; Pelopidæ per Antonium Tudertinum; Camilli per eundem; Caji Manlii per eundem; Fabii Maximi per eundem; Pompei per Jacobum Angelum...... per Jannotium Maneti civem Florentinum; Timoleonis per Leonardum Juſtinianum ad Coſmum Medicem civem Florentinum; Cimnnis per eundem; Luculli per eundem; Ariſtidis per Anonymum; Catonis per Franciſcum Vandale; Marcelli per Anonymum; Q. Flaminii Martii Coriolani per Guarinum traducta; Ciceronis per Leonardum Aretinum; Demoſthenis per eundem. Omnes vitæ 19.
Marci Bruti vita per Jacobum Angelum.
Arati Sicionii per Lapum Caſtellunculum.
Marci Antonii per Leonardum Aretinum.
Pyrri Regis per eundem; Sertorii per eundem; Guarinus Veronenſis tranſtulit Niſandri Lacedemonis, & Sillæ vitæ ad Illuſtrem Principem Leonellum Eſtenſem. Franciſci Philelphi ad Illuſtrem Principem Malateſtam Novellum Galbæ Cæſaris. Ejuſdem ad eundem Othonis. Omnes ex Plutarco vitæ.
Hiſtoria Scholaſtica Petri Presbyteri Trecenſis ad Wilelmum Archiepiſcopum Senonenſem. Hiſtoriam complectitur Sacræ Scripturæ veteris, & novi Teſtamenti.
Svetonius Tranquillus. Item Spartianus, Julius Capitolinus, Vopiſcus ab Hadriano uſque ad Numerianum.

Juſtinus, Florus, Sextus Ruſus, Eutropius de rebus geſtis.
Ptolomæi Coſmographia.
Herodotus.
Thucydides per Laurentium Vallam
Cæſaris Commentarii.
Amnianus Marcellinus.
Paulus Oroſius.
Titus Livius ab Urbe condita. Idem de ſecundo Bello Punico. Idem de bello Macedonico.
Strab. de ſitu orbis, & deſcriptio terræ.
Saluſtius. Item Cornelii Taciti Actorum diurnalium, Hiſtoriæ Auguſti ab annis 21. incluſive.
Diogenes Laertius de vitis Philoſophorum ad Coſmum Medicem per Ambroſium.
Nicolaus Perottus in Polybium Hiſtoricum.
Silius Italicus de primo bello Punico.
Genealogiæ Deorum per Joannem Boccaccium.
Geſta Gothorum, & Longobardorum.
Cicero de Somnio Scipionis. Item declamationes ad Lucretiam Romanam.
Plinii naturalis hiſtoria.
Joſephus de antiquitatibus Judæorum.
Idem de bello Judaico.
Euſebius Cæſarienſis de Eccleſiaſtica hiſtoria, & de temporibus.
Paulini Puteolani hiſtoria ab origine mundi uſque ad ſua tempora.
Aegidius de Roma ſuper libros Phyſicorum.
Burleus ſuper Ariſtotelem uſque in finem Topicorum.
Aegidius ſuper libros poſteriorum.
Magiſter Paulus de Venetiis ſuper librum poſteriorum.
Logica Ocham.
Albertus de homine.
Beſſarion in novam Methaphyſicæ translationem.
Burleus ſuper libros Phyſicorum.
Albertus Magnus in libros de Anima, & Phyſicorum Ariſtotelis.
Petrus de Creſcentiis de ruralibus commodis.
Liber vetuſtiſſimus, in quo plurima de remediis habentur.
Ellhavii lib. 12. Ejuſdem lib. 4.
Innocentii 4. liber Decretalium.
Beati Roberti Malateſtæ Cæſenæ Principis vita.
Joannis Meſſue Damaſceni de re medica Antidotarium.
Ovidii Opera.
Valerii Martialis Opus.
Iſidori Opus contra Judæos.
Magiſtri Mauri regulæ de urinis & Hipocratis ſecreta.
Epiſtolæ Leonardi Aretini.
Boccacius de montibus, & fluminibus.

BIBLIO-

Digitized by Google

BIBLIOTHECÆ MALATESTIANÆ

CL. VIRI ZACCARIÆ

INDEX

In Itinere Litterario Pars 2. Capite 4. pag. 94.

IV. AD Pluteos tranſeamus, qui ad lævam ſiti ſunt Bibliothecam ingredientium.

Plut. I. Num. I. Anonymi *de vita*, *&* *Morte Galeotti Huberti de Malateſtis*: italicum præterea de ejus miraculis opuſculum. Codex Sæc. XV. Num. VI. *Ovidii Metamorphoſes* cum veteribus ſcholiis. Adeedit in operis calce diſquiſitio quædam *de Ovidii ætate*. Codex ſæculi fortaſſis XII. Num. VII. *Martialis* epigrammata. Quo ſæculo, atque Scriptore exarata ſint, docet adſcripta notatio.

„ Hoc opus, o lector, tranſcripſit Petrus avorum
„ Cujus Ceninna eſt nomine dicta domus.
Abſolutum eſt hoc opus IX. Kal. Septembris 1463.

Num. VIII. *S. Johannis* Evangelium ſæculo XII. perſcriptum. Num. XIII. *Leonardi Aretini* Epiſtolæ.

Plut. II. Num. IV., & V. *Raymundi Summæ* pars I. & II. cum Anonymi, qui fortaſſe Johannes Theutonicus eſt, Commentariis.

Plut. III. Num. I. *Speculum juris* Magiſtri Durandi, emptum olim, ut in fine legitur, a: 1377. die 25. Octobris pro pretio Florenorum XVII. auri.

Plut. IV. Num. II. *Infortiatus*. Emptus fuit hic Codex ſæculi XIV. a Franciſco de Ms. leonibus ducatis LXXX. auri anno 1430. die 5. Octobris. Num. III. *Digeſtum* ejuſdem ſæculi XIV. Adeedit *Bartholomæi* de *Saxoferrato conſilium*.

Plut. VII. Num. III. *Ariſtotelis Hiſtoria animalium*. Codex ſæculi XIII. In calce hæc adnotantur. *Cujus Græca* (a Græco) *translatio completa eſt anno Gratiæ MCCLX. X. Kal. Januarii Thebis. Iſte liber eſt F. de Mantua Medici in civitate Mantuæ habitatoris, & fuit emptus Paduæ per Magiſtrum Petrum de Abano celebrem Medicum Patavinum ſeptem ſolidis denariorum monetæ venetæ groſſorum anno 1309. menſe Septembris.*

Plut. IX. Num. II. *Ariſtotelis* Metaphyſica ex Card. *Beſſarionis* latina interpretatione. Codex Sæculi XV.

Plut. XI. Num. V. *Paulini Puteolani hiſtoria mundi uſque ad Henricum VII.* Deſunt in fine non pauca. Conſer Cl. *Tartarottium T. ultimo Rer. Ital. Script.* in Diſſ. *de auctoribus a Dandulo citatis*, & doctiſſimum *P. Manſium in notis ad Fabricii Bibliothecam med. & inf. latin. T. V. p.* 206.

Plut. XII. Num. III. *Pub. Silius Italicus de bello Punico, ac Valerii Flacci Argonauticon.* Codex ſæculi XV. Num. V. *Jornandes rerum Geticarum, & Paulli Diaconi hiſtoria Longobardorum*. Codex ejuſdem ſæculi. Num. VI. *Macrobius in Somnium Scipionis. Petrarchæ argumenta Iliadis*, quod opus addendum ceteris *a Fabricio* recenſis. *Colutii declamatio in Lucretiam. Avogarii de Orglano declamationes pro Verona. Matthæi de Aureliano epiſtola de morte Avogarii.* Anonymi *apologia pro Florentinis contra Pontificem. Cicero de optimo genere Oratoris, & Tuſculanæ quæſtiones*. Priora opuſcula duo ſæculo XIV. cetera XV. perſcripta fuere.

Plut. XVI. Num. II. *Egeſippus de excidio Jeroſolymæ*; *Valerii* quoque *Maximi dicta, & facta memorabilia*. Num. V. Panagyrici veterum *Plinii*, *Pacati &c.* In hoc eodem Pluteo (numerus mihi memoria excidit) extant *Xicci Polentani Patavini de Illuſtribus viris, qui latine ſcripſerunt*, libri XVII., ex quibus quæ ad *Petrarcham*, atque *Albertinum Muſſatium* ſpectant, prodierunt in lucem.

Plut. XVIII. Num. V. *Anaſtaſii Bibliothecarii* hiſtoria Eccleſiaſtica; item *Nicephori* Chronologia ab eodem latine reddita.

Plut. XX. Num. I. *Robertus Valturius de re militari*. Num. IV. *Uguccionis Piſani Vocabuliſta*. Fuit *Uguccio* deinde *Ferrarienſium* Pontifex; de quo vide *Diarium Florentinum eruditorum hominum* (T. II. p. III. pag. 122.) & Cl. *Trombellium* (T. II. Anecdot.). In hoc Codice, qui XIII. ſæculo ſcriptus fuit, legitur fol. 139. alia quam liber reliquus, ſed vetuſta manu: *Ugnicio Benivegne de Bagnounii*. Auctoris ne nomen hoc ſit, an ejus qui librum habebat? divinent alii. Sequitur num. V. altera operis pars, quæ abſoluta dicitur anno 1280.

Plut.

Plut. XXIII. Num. I. *Johannis Tortellii* Commentarium *de orthographia* in membranis editum Venetiis a. MCCCCLXXI. Num. II. *Papiæ elementarium*; vitæ item breves Romanorum Pontificum uſque ad *Nicolaum I.*, quas exeipit Catalogus ſequentium Pontificum ad *Honor. III.*

Plut. XXIV. Num. I. *Priſciani* opera. Donatus *de Barbariſmo*. Carmen auctoris antiqui *ad Senatores*. Codex ſæculi XII., aut etiam XI. Num. II. *Varro*, *&* *Cato de re ruſtica*.

Plut. XXV. Num. II. *Horatii* Carmina cum ſcholiis. Notantur in calce Eclypſes annorum 1460. 1461. 1462.

Nec plura licuit Cæſenæ adnotare. Pudeat autem diſſimulare (quod ſane ingrati animi vitium eſſet, nec ſatis ingenui) in his ipſis, quæ adtuli recenſendis adjutum me maxime fuiſſe indiculo, quem *Malateſtiam* Bibliothecam quum ante me luſtraret doctiſſimus P. *Manſius*, contexuerat.

M O N I T U M

AD LECTOREM.

ME uti debuiſſe conſueto ſyllabo, & fortaſſe copioſiore ad meoda corrigenda, quæ irrepſiſſent in hoc ſecundo Tomo, amice Lector, noo mediocriter pertimeſcebam. Ob oculorum debilitatem, qui diutiſſima infirmitate laborarunt, ſecuritas mihi in ipſo Opere elucubrando, dum ſcribebam, non fuit, neque in ipſa correctione tum maxime cum typis traderetur, facultas ad diligentiam omnem adhibendam, ut ſine erroribus in lucem prodiret, queis abeſſe difficile eſt factu; nihilo tamen minus hiſce circumſtantiis talem, tantamque Amici opem mihi adtulerunt, ut ſatis fortunato eveotu votis meis res ceſſerit. Heic tamen Te monere meum eſt officium, in Anecdotis præcipue illis, quæ ſcripta ab aliis accepi, præſertim ſi ſermo ſit de Catalogis jam cuſis; & illis etiam manuſcriptis, quorum Exemplaria ſub oculos habui, ea tradidiſſe, quæ io illis exarata inveniuntur, ita ut errores Librario, noo mihi ſint adſcribendi. Præter hæc etſi contingat litteram unam pro altera eſſe ſubſtitutam; [hujus rationis non eſt, quod legitur pag. 51. adnot. d. *ſanguine crearus*, cum legendum ſit *ſanguine creatus*] quædam vero tamquam erratis ſuccenſeri poſſe, tameo cum ſignificationem verbi nullateous immutent, & de aliis fieri poſſe, ut recto telo ſtare valeant, ab hoc labore abſtinendum duxi. Hinc facilius veniam a Te impetrarurum confido, ſi in alia incideris vitiata, Teque oratum volo, ot ea ſumma tua eruditiooe emeodes, & æqui bonique facias.

IN-

I N D E X

Quo ſingulorum Auctorum Nomina, & Opera in hac Catalogi ſecunda Parte MSS. Codicum recenſita alphabetice ſub oculos ponuntur.

Numerus Romanus major Pluteum, Romanus minor Codicem, Littera alphabetica minor Adnotationem, Arabicus numerus paginam deſignat.

A

Abbatis *Diſtinctiones Canonum* Plut. II. Cod. III. pag. 21. adnotat. h.

Alberti Magni *de Animalibus*. Plut. VII. Cod. IV. pag. 42. -- Ejuſdem *de cauſis, & proprietatibus Elementorum; de lapidibus; de metallis; & mineralibus; de natura locorum; de Meteoris*. Plut. VIII. Cod. IV. pag. 43. -- Item *de Homine*, ſcilicet *de corpore, & ejus organis; de Anima, & ejus potentiis*; nec non *de Mundo, de unitate ipſius, & perfectione, & de Paradiſo terreſtri, & ejus Plantis*. Plut. IX. Cod. I. pag. 45. adnot. a. -- Ejuſdem *de Anima*; item *de generatione, & corruptione*. Plut. eodem Cod. IV. pag. 46.

Albumazaris *Introductorium Majus in Magiſterium Scientiæ Aſtrorum*; interpretatione *Joannis Hiſpalenſis* ex Arabico in Latinum, Plut. XXVII. Cod. III. pagg. 175. 176. adnot. b.

Alexandri Magiſtri de Villadei *Doctrinale, ſeu Compendium Regularum Grammaticalium* cum Commentario Franciſci de Butis. Plut. XXII. Cod. II. pag. 148., & 149. adnot. d.

Almanſoris *Aphoriſmata*; & *de Aſtrologia judiciaria*. Plut. XXVII. Cod. III. pag. 176.

Amiani Marcellini *Hiſtoriarum* Libri XVIII., prioribus treſdecim non mediocri Hiſtoriæ damno deperditis. Plut. XIV. Cod. IV. pag. 82.

Anaſtaſii Bibliothecarii *Hiſtoria Eccleſiaſtica*. Plut. XVIII. Cod. V. pag. 116.

Anicii Manlii Severini Boethii *de Arithmetica* Lib. II. Ad Symmacum præcedit Epiſtola. Non caret Tabulis numeris accuratiſſimis congeſtis ad propoſitiones demonſtrandas, & ad finem duo Epigrammata, quæ exhibentur: Subſequitur *Teſtamentum Porcelli*, de quo S. Hieronymus mentionem facit, editumque eſſe jam conſtat. Qua de cauſſa heic inſertum inveniatur, plane ignoro. Deinde Boethii tres Arbores ad elucidationem Porphyrii, & Philoſophiæ diviſiones pertinentes: Ejuſdem *de Muſica*, ideſt *de armonica inſtitutione* Libri V. cum ſuis muſicis Figuris juxta Librorum ordinem diſpoſitis. Item Libri *Geometriæ Artis* in latinum tranſlati ex Euclide, ſcilicet Verſionem continent primi Libri Euclidis, & propoſitiones vagas decerptas ex primis ejuſdem quinque Libris. Plut. XXVI. Cod. I. pagg. 167. 168. 169. adnot. a. b. c., & g.

Archidiaconi *Tractatus ſuper tit. de Hereticis*. Plut. II. Cod. IV. pag. 25.

Ariſtotelis Libri IX. *de Phyſica: de longitudine, & brevitate vitæ: de Cœlo, & Mundo: de ſenſu, & ſenſato: de memoria, & reminiſcentia: de ſomno, & vigilia: de generatione, & corruptione: de Anima: de Metaphyſica cum Commentariis Ægidii*. Plut. I. Cod. IV. pag. 6. -- Ejuſdem Phyſicorum Libri VIII.; *de Cœlo, & Mundo* Libri IV.; *de generatione: de Meteoris: de inundatione Nili: de proprietatibus Elementorum: de Anima: de ſenſu, & ſenſato: de Memoria, & reminiſcentia: de motu Animalium: de longitudine, & brevitate vitæ: de ſenectute, & juventute: de reſpiratione: de morte, & vita: de ſomno, & vigilia: de divinatione: de vegetabilibus, & Plantis*. Plut. VII. Cod. I. pag. 41. -- Ejuſdem *Hiſtoria Animalium*. Plut. eodem Cod. II. Hiſtoria eadem, *& de progreſſu Animalium, de partibus eorundem, & de generatione* Cod. III. ejuſdem Plut. pag. 41. -- Item *de Cœlo, & Mundo* Libri IV. Plut. VIII. Cod. I. pag. 43. Eadem Opera in latinum reddita occurrunt. Plut. XXIV. Cod. IV. pag. 159.

Averrois *de re Medica*, qui liber dicitur *Colliget*. Plut. V. Cod. V. pag. 36. adnot. e.

Auli Gellii *Noctium Atticarum* Libri XX. Plut. XVI. Cod. IV. pag. 97.

Avogarii de Orglano Vicentino *Declamatio* in duas partes diſtributa. Prima *de ſupplici Verona*; altera vero *in Veronam ipſam*. Deinde *Urbis Romæ ad Veronæ conſolationem Introductio* ejuſdem Avogarii. Plut. XII. Cod. VI. pag. 70., & 71. adnot. u. Hæc inter Anecdota pagg. 241. 42. 43. 44. &c. adnot. a. b.

Anonymi *contra Catharos Hæreticos* Diſputationes, quibus ſinguli eorum errores confutantur. Hoc opus lucem non aſpexiſſe arbitramur. Plut. I. Cod. VIII. pagg. 10. 11. 12. adnot. g.

Anonymi poſt Canonum Collectionem Gratia-

ni *de Legibus; de Canonum Collectoribus, deque bujus Scientiæ cauſa efficiente, materiali, formali, & finali*. Plut. II. Cod. I. pag. 16., & 17. adnot. a. b. c.

Anonymi Carmen Leoninum *de excidio Troja*. Verſus ſunt num. 126. Plut. XII. in fine Cod. VI. pag: 72.

Anonymi *Exercitutiones Rhetorica* in varias Ciceronia Orationes, quarum ibi argumenta præferuntur. Plut. XVIII. Cod. VI. pag. 117., & 118.

Anonymi Carmen *de moribus Romanæ Curia*. Plut. XX. Cod. IV., poſt Libros Lucretii de rerum natura pag. 136.

Anonymi Commentarius io Ariſtotelis Opera. Plut. XXVI. Cod. IV. poſt Galeni opera translata in Latinum pag. 173.

Anonymi *Tractatus de Aritbmetica* gallico idiomate ſeriptus. Plut. XXVI. Cod. VI. pag. 173.

Anonymi *de Projectione rudierum*. Plut. XXVII. Cod. III. poſt Albumazaria *Introductorium*, pag. 176.

Anonymi *de Theologicis Quæſtionibus* ſpeculativis, moralibus, criticis. In deſcriptione notantur aliquæ Quæſtiones. Plut. XXVIII. Cod. IV. pag. 194., & 195.

Anonymi *Tractatus de virtute, & peccate* italica Lingua exaratus. Plut. XXIX. Cod. III. io capſula exiſtente, pag. 196. adnot. b.

B.

Bartholomæi Brixienſis *Summa Quæſtionum Dominicalium, & Venerialium*. Plut. II. Cod. III. pag. 21.

Bernardi Compoſtellani *Poſtillæ Canonum*. Plut. II. Cod. III. pag. 21. adnot. g.

Bernardini Oddofredi Magiſtri *Conſilia de Excommunicatione*, quæ anteeunt Opus Raymundi. Plut. II. Cod. IV pag. 23. Hæc Conſilia excipit Teſtamentum Cæſenæ ſcriptum anno 1276., quod pertinet ad filios Familiæ Pepoli, & Ugolini.

Bertucci Magiſtri Bononienſis *Diſſertationes* ſuper ſententias varias Avicennæ. Plut. XXVII. Cod. IV. pag. 178. adnot. e.

Beſſarionis Epiſcopi Tuſculani *Nova translatio in Libros Metuphyſicorum Ariſtotelis*. Plut. IX. Cod. II. pag. 45. adnot. b.

Boccacii *Lexicon de Montibus, Nemoribus, Fontibus, Fluminibus, Paludibus &c.* Plut. I. Cod. XII. pag. 14. -- Ejuſdem *Genealogiæ Deorum &c.* Plut. XII. Cod. IX. pag. 67. adnot. n. -- Item *de caſibus illuſtrium Virorum*. Plut. XVI. Cod. III. pag. 97. -- Ejuſdem *de Montibus, & Silvis*, uti in Cod. XII. Plutei primi. Plut. XVII. Cod. IV. pag. 105.

Bonaventuræ (S) *Sermones* 59. *breves Dominicales* a prima Adventus uſque ad ultimam poſt Pentecóſten. Ejuſdem Opuſculum Theologicum ſuper 4. ſententiarum. In capſula Plutei XXIX. Cod. II. pag. 195., & 196.

C.

Caii Valerii Flacci Balbi Setini *Argonauticon* Libri IV. Hujus Operis partem debet litteraria Reſpublica Poggio Florentino, ut in Textu innuimus. Plut. XII. Cod. III. poſt opus Publii Silii Italiei, pag. 66., & 67. adnot. i. l. m.

Caii Julii Cæſaris *Commentarii* cum A. Hircio. Multa hoc in Codice ſunt cooſideraoda, oempe Belli Pompejaoi Commentarios ejuſdem Julii Cæſaris eſſe eum emendatione Julii Celſi Conſtantini V. C., & idem Celſus Conſtantinus non ſolum A. Hircii emendavit Commentarios Belli Alexandrini, verum etiam eos de Bello Hiſpanienſi. Plut. XIV. Cod. III. pagg. 80. 81. Videſis adnotat. d. e. f., & præcipue g.

Caii Plinii ſecundi *naturalis Hiſtoria* Libri XXXVII. Ejuſdem *de Viris illuſtribus*; nec non ipſius Vita ex catalogo Virorum illuſtrium Tranquilli; & tandem Epigramma eidem Plinio adſcriptum. Plut. XI. Cod. I. pag. 50., & 51. adnot. a. b. c. d. -- Eadem Hiſtoria naturalis Plut. XXIV. Cod. V. pag. 159., & 160. Vide, quæ in textu narrantur, & extaot adoot. d.

Claudii Ptolemæi *Coſmographia* edita cum ſuis Tabulis. Plut. XV. Cod. VI. pag. 93., de hac Editione verba facimus pagg. 205. 206. cum nonnullis obſervationibus. Eadem Coſmographia, ſed mutila occurrit Plut. XVII. Cod. II. pag. 104.

Caii Ptolemæi *Magna Compoſitionis, ſeu Aſtronomia* Libri XII. Plut. XXVII. Cod. I. p. 175.

Cajetani de Tiennis in Libros Ariſtotelis de Anima. Plut. IX. Cod. V. pag. 46. adnot. c.

Colutii Pierii Cancellarii Florentini *Declamatio* in duas partes diviſa *de Lucretia* Tarquinii uxore. Plut. XII. Cod. VI., poſt Somnium Scipionis, & Petrarchæ Periochas in Homeri Iliadem pag. 70. adnot. t.

Compoſtellaoi *Appuratus* Plut. II. Cod. IV. pag. 25.

Cornelii Taciti *Actorum Diurnalium Auguſtæ Hiſtoria* Libri X. Plut. XIII. Cod. V. poſt Saluſtii opus de Conjuratione Catilinæ, & de Bello Jugurthino, pag. 76., & 79. Vide adoot. i. -- Ejuſdem *Germaniæ deſcriptio*. Plut. XVII. Cod. II. poſt Pomponii Melæ Coſmographiam; pag. 103. adnot. h.

Cornuti Commentarii in *Perſium* cum ipſius vita. Plut. XXV. Cod. I. poſt Commeotarios Horatii; pag. 162., & 163.

D.

Dini de Floreotia Scripta ſuper librum primum *de naturu fœtuum*. Plut. XXVII. Cod. IV. pag. 179. adnot. g.

Diodori Siculi *Hiſtoria*. Etſi ſine Auctoris nomine in Codice inveniatur, neque cuinam Univerſæ Eccleſiæ Principi Epiſtola dicata ſit,

ſit, attamen quæ in ejus Deſcriptione notantur, ſatis oſtendunt Epiſtolæ Auctorem, Operis Verſionem, & alia. Plut. XXII. Cod. I. pag. 146. adnot. a.

Diurnum *Romanum* cum indicatione numerica Pſalmorum, & cum varietate quadam Hymnorum, quæ diverſa lectio in nonnullis notatur. Dein alia exhibentur, quæ in ipſo Diurno reperiuntur. Plut. XXIX. Cod. v. in capſula exiſtente pag. 200. & 201.

Donati Commentarii in Opera Virgiliana, & ſunt tantum Libri XII. Ejuſdem Tractatus *de Barbariſmo*. Plut. XXII. Cod. IV. pag. 149.

Dominici Joannis de Monte Murlo Doctoris Decretorum *Quæſtiones Bononiæ diſputatæ*. Plut. II. Cod. IV. pag. 25.

E.

Ægidii de Roma Eremitani *Summa in octo Libros Phyſicorum*. Plut. X. Cod. I. pag. 48. Ejuſdem *in Libros Poſteriorum Summa* Plut. eodem: Cod. III. pag. 48. adnot. b.

Æmilii Probi *de excellentibus Ducibus exterarum Gentium*. Plut. XIX. Cod. v. poſt Q. Curtium pag. 128.

Eſiodi *de opera, & die*. Opus translatum a greco in latinum per Nicolaum de Valla. Plut. XX. Cod. IV. poſt incerti Auctoris Carmen *de moribus Romanæ Curiæ*. p. 136.

Eutropii *Chronicon Italiæ ab Jano uſque ad Totilam*. Plut. XV. Cod. v. pag. 92. poſt opus Sexti Rufi *de rebus geſtis Populi Romani*; adnot. p.

Euſebii Cæſarienſis *Hiſtoria Eccleſiaſtica* e græco in latinum reddita. Hoc Chronicon, quæ Euſebii, Hieronymi, & Proſperi ſunt, continet. Obſervandum ſexageſimum tertium Folium, ubi in ſexta linea legitur *Cornelius Gallus*, verbum ſequens eſſe abraſum ſcilicet *Foroliovienſis*, ſicuti conſtat ex autographa atteſtatione ad Codicis finem, quæ ibi ex integro exhibetur, & ita legunt multi Codices Vaticanæ Bibliothecæ. Plut. XI. Cod. IV. pagg. 55. 56. 57. 58. adnot. o. p. q.

F.

Facci de Ubertis Carmina Italica *de Coſmographia, & Hiſtoria*. Plut. XXVI. Cod. III., pag. 172. & 173. adnot. h.

Francisci Philelphi *de jocis, & feriis* Libri IV. Plut. XXIII. Cod. IV. Ejuſdem *Carmina* in Libros V. diſtributa cum titulis ſuis. Exhibetur Carmen Philelphi ad Baſinium græce ſcriptum cum verſione interlineari latina. Plut. eodem. Cod. v. pag. 153. & 154. adnot. h.

Flavii Joſephi *Judaicæ Antiquitatis* Lib. XX. Teſtimonium ipſius de Chriſti adventu occurrit in lib. XVIII. Ejuſdem contra Appionem Alexandrinum Grammaticum *de Antiquitatibus*. Plut. XI. Cod. II. pagg. 51., 52., 53. adnot. e. f. Ejuſdem *Judaicarum Antiquitatum* Lib. XIII. Plut. eodem Cod. III. pag. 53. & 54. adnot. g. h. & m.

F. Lucretii Cari *de rerum natura*. Lib. VI. Plut. XX. Cod. IV. pag. 136.

Francisci Petrarchæ Laureati *Periocha in Homeri Iliadem*. Plut. XII. Cod. VI. poſt Somnium Scipionis pag. 69. adnot. f. Confer, quæ diximus de hoc Opere inter Anecdota uno monitu pag. 239. & 240.

Fratris Bonaventuræ *Sermo Theologicus*. Plut. II. Cod. IV. pag. 25.

Fortunii Liceti Genuenſis *de Pietate Ariſtotelis erga Deum, & homines*. Ejuſdem *de Annulis antiquis* cum ſuis figuris. Plut. I. Cod. I. pag. I. Hujus Editionis deſcriptio occurrit pag. 205.

G.

Galeni *Opera* Libri L. Primus *de rigore, & tremore* uſque ad L., qui eſt *de ingenio ſanitatis*. Hi Libri e græco in latinum translati partim a Petro Paduano, partim a Nicolao de Regio. Plut. V. Cod. IV. pag. 36. adnot. d. -- Ejuſdem alia Opera per varios in latinum reddita. Plut. XXVI. Cod. IV. pag. 173. -- Ejuſdem *de paſſione cujuſcumque particulæ humani Corporis*; item *de Theriaca* reddita in latinum a Nicolao de Regio. Plut. XXVII. Cod. IV. pag. 177.

Geber *Aſtronomia* translata in latinum a Magiſtro Gerardo Cremonenſi. Plut. XXVII. Cod. II. pag. 175.

Goffredi *Summa ſuper Decretalibus*. Plut. III. Cod. IV. pag. 29.

Gratiani *Decretum* cum *Gloſſa* Bartholomæi Brixienſis, & *ſcholiis* fortaſſe Joannis Galenſis. Ibi in textu aliqua exponuntur obſervatione digna de nomine *Paleæ*, quod præfixum nonnullis Capitibus cernitur. Plut. II. Cod. I. pagg. 15. 16. 17. 18. adnot. d.

Gualterii Burleii Libri VIII. *Commentariorum in Logicam*. Plut. X. Cod. II. pag. 48. adnot. a.

Guidonis de Bayſio *ad Jus Canonicum*. Plut. II. Cod. III. pag. 21. adnot. i. Ejuſdem *Apparatus in VI. Decretalium*. Plut. II. Cod. VI. pag. 26.

Guidonis de Guiccis *Quæſtiones diſputatæ Bononiæ* cum annorum indicatione. Plut. II. Cod. IV. pag. 25. adnot. q.

Guilelmi Durantis *Specimen Juris*. Plut. III. Cod. I. pag. 27. Vide, quæ in Textu recenſentur, & adnot. a. b.

Gulielmi Magiſtri Hetisberi *Sophiſmata*. Ejuſdem *regulæ Grammaticales*. Plut. X. Cod. v. pag. 49.

H.

Hegeſippi *de Excidio Hieroſolimitano*. Plut. XVI. Cod. II. pag. 96. & 97. adnot. f.

Herodoti Alicarnaſſei *Hiſtoriarum* Libri IX. Verſio hujus Hiſtoriæ licet in Codice ſuppreſſo nomine, eſt Laurentii Vallæ. Plut. XIV.

Digitized by Google

XIV. Cod. I. pag. 78. & 79. adnot. a. b.

Hieronymi (S) *Vita* cum ſuo Teſtamento dialecto illa italica, quæ uſuvenit Sæculo IV. & V. Cod. VI. exiſtente in capſula Plut. XXIX. pagg. 201. 202. 203. adnot. e. f.

Hyppocratis *Secreta*. Ejuſdem Liber *Graduum*, ideſt practica Medicinæ exercitatio in componendis medicinarum gradibus. Plut. I. Cod. IX. pag. 12.

I.

Jacobi Canonici Eccleſiarum SS. Victoris, & Joannis in Monte, Doctoris Decretorum *Quæſtiones*. Plut. II. Cod. IV. pag. 23., & 24.

Innocentii IV. *Commentarii in quinque Libros Decretalium* cum quibuſdam adnotationibus. Ad internam ultimi Folii partem extat certa Epocha victoriæ habita a magnifico Comite Gaſtone. Plut. II. Cod. II. pag. 20.

Joannis (S) *Evangelium* cum Expoſitionibus Viri profecto Theologi, quarum deguſtationis gratia quamplurimas exhibemus. Plut. I. Cod. VII. pag. 8., & 9. adnot. f.

Joannis Brindani *Quæſtiones ſuper octo Libros Phyſicorum*. Ejuſdem Diſſertatio *de Cælorum natura*. Plut. VIII. Cod. v. pag. 43., & 44.

Joannis Andreæ *Quæſtiones diſputatæ in Jure Canonico: de Teſtamento: de Conditionibus: de Uſuris &c.* partim Paduæ, partim Bononiæ cum temporis indicatione. Plut. II. Cod. IV. pagg. 23. 24. 25. adnot. m. o.

Joannis Damaſceni *Antidotarius* appellatus *Grabadin*, quod eſt *aggregatio de re medica*. Ejuſdem *Synonima* arabico-latina. Tandem *de Appropriatis*. Plut. I. Cod. II. pag. 5. adnot. e.

Joannis Fratris Teutonici Ordinis Prædicatorum *Commentarii in Summam Raymundi*. Plut. III. Cod. v. pag. 29.

Jornandis *Getharum Hiſtoria ad Caſtallium*. Plut. XII. Cod. v. pag. 68. adnot. p.

Joannis Januenſis Fratris Ordinis Prædicatorum Grammaticæ pars prima. Plut. XXIII. Cod. III. pag. 152. Ejuſdem pars altera, quæ initium habet a littera K. uſque ad litteram Y. Plut. eodem. Cod. VI. pag. 154.

Joannis Tortelli Aretini *Commentarii de Ortographia Dictionum*. De hac ſplendidiſſima Editione vide, quæ diximus pag. 206., cum extet in Plut. XXIII., adnot. c. d., & e.

Juſtini *Hiſtoriarum Philippicarum &c.* Libri XLIV. Plut. XV. Cod. v. pag. 92.

Iſidori (S) Hiſpalenſis *Etymologiarum* Libri XXV. Poſt has Etymologias binæ ſequuntur *Epiſtolæ* S. Auguſtino adſcriptæ: deinde *de Anima, & ejus virtutibus*, & Homilia *de die* Judicii. Tandem Interrogationes anonymæ, ſed mutilæ, quæ inter Anecdota exhibentur pagg. 249. 250. 251. adnot. a. Plut. XXI. Cod. v., qui eſt omnibus hujus Bibliothecæ antiquior, & Viri docti fatentur aliis in Bibliothecis Codicem *Etymologiarum* S. Iſidori hocce vetuſtiorem non vidiſſe pagg. 141. 142. 143., & 144. adnot. e. f. g. h.

Juſtiniani *Inſtitutiones*: Ejuſdem *Conſtitutiones*: dein tres Libri *Codicis* a nono Libro excluſive ad duodecimum uſque, & omnes Commentarios ſuos exhibent Accurſii. Plut. IV. Cod. I. pag. 30., & 31. Ejuſdem *Digeſtorum*, ſeu *Pandectarum* Libri cum Accurſii Gloſſis, Plut. eodem Cod. III. pag. 32. Item *Infortiatum*, ideſt *Pandectarum* Libri XV. Pretium hujus Codicis in fine notatur LXXX. Ducatorum. Plut. eodem, Cod. II. pag. 31. Ejuſdem *Codex repetitæ promulgationis*. Plut. eodem, Cod. IV. pag. 32.

L.

Laertii Diogenis *Vitæ, atque Sententiæ eorum, qui in Philoſophia claruerunt*. Extat in Codice Præfatio non ipſius Laertii, quam dediſſe compertum eſt, ſed Ambroſii Camaldulenſis, cujus eſt verſio in latinum. In ipſo textu deſcriptionis Codicis vide, quæ diximus de clariſſimo hoc viro. Plut. XII. Cod. I. pagg. 63. 64. adnot. a. b.

Laurentii Rucci *de morbis equorum*. Plut. XXVI. Cod. II. pag. 172.

Lauri Quirini *Epiſtola ad Leonem Molinum Senatorem ampliſſimum*. Ejuſdem e græco ſermone in latinum Verſio Dionis *Cæſareæ Orationis ad milites*, quas inter Anecdota luce donavimus pagg. 233. 234. 235. 236. adnot. a. b. c. d. e., ſequuntur Variorum Epiſtolæ ibi editæ cum ſuis notationibus. Plu. I. Cod. XI. pag. 13. & 14.

Leonardi Aretini clariſſimi Oratoris *Epiſtolæ* in tres tantum Libros diviſæ, qui tamen, ſi excipiamus Librum X. recentis Editionis a Cl. Laurentio Mehus curatæ, alias omnes continent. Plut. I. Cod. XI. pag. 13., & 14. adnot. i., & hæ Epiſtolæ anteeunt Opuſcula Lauri Quirini ſuperius memorati.

Leonardi Montagnæ *Epigrammata* 100. ad Varios. Sunt ſine Auctoris titulo; aſt Leonardum Montagnam eſſe ex nonnullis Epigrammatis plane compertum eſt. Dicatum eſt hoc opuſculum Paullo II. Pontifici Maximo. Ejuſdem in fine italicum Carmen ipſi Pontifici Maximo nuncupatum, quod exhibetur. Plut. XXIX. in ejuſdem capſula; Cod. IV. pagg. 196. 197. 198. 199. adnot. c. d.

Lucani Poetæ Cordubenſis *Farſalia*. Plut. XXI. Cod. II. pag. 139.

Lucii Annæi Flori *Hiſtoriarum* Libri IV. Ejuſdem *Abbreviaturæ cunctorum Librorum Titi Livii*. Plut. XV. Cod. v. poſt Juſtini Libros; pag. 92. adnot. n. o.

Lucii Annæi Senecæ *Epiſtolæ ad Lucilium*. Libri ſunt XXII. Continet hic Codex, quæ de ipſo Seneca S. Hieronymus ſcribit, & Senecæ Epiſtolas ad Paulum, & Pauli ad Se-

necam

necam cum ipſius Epitaphio; nec non ejuſdem *ad Gallionem de remediis fortuitorum*; *de Beneficiis*; *de Clementia*. Sequuntur *Expoſitiones* ſupra dicta Senecæ cum brevi Proœmio. Similiter ejuſdem *de naturalibus Quæſtionibus* Libri VI. cum ſua Præfatione; Tractatus *de quattuor Virtutibus Cardinalibus &c.* Poſt hæc Opera invenitur Prologus ſuper Epiſtolas Senecæ Magiſtri *Gulielmi de Caſinis*, qui nondum lucem adſpexit. Tandem *Tragœdiæ* Senecæ. Plut. XX. Cod. I. pag. 130. 131. 132. Vide adnot. a. b. c. d. e. f. Ejuſdem denuo *Epiſtolarum ad Lucilium* Libri XXII. Item *de copia Verborum*, quo opuſculo caret ſuperior Codex. Plut. XXVI. Cod. v. pag. 173.

Lucii Junii Moderati Columellæ *de re ruſtica*. Libri XII. Plut. XXIV. Cod. II. pag. 157.

M.

Macrobii Ambroſii Commentarius in Somnium Scipionis. Quæ ibi deſcribuntur, non ſunt parvi facienda. Plut. XII. Cod. VI. pag. 64.

M. Catonis *de re ruſtica*. Plut. XXIV. Cod. II. pag. 157.

M. Fabii Quintiliani *Inſtitutiones Oratoriæ* Libri XIII. Hæc Librorum diſtributio nihil novi exhibet, ut ex lectione dignoſcitur. Plut. XIX. Cod. IV. pag. 125., & 126. adn. l.

M. Terentii Varronis *Rerum ruſticarum*, *& de agricoltura*. Plut. XXIV. Cod. II. pag. 157. adnot. b., & præcipue c., quæ Codicis præſtantiam demonſtrat.

M. Tullii Ciceronis *de optimo Oratore*, *& de Academicis*. Plut. XII. Cod. VI. pag. 72. -- Ejuſdem *Tuſculanarum Quæſtionum* Libri V., *de finibus bonorum*, *& malorum* Libri V., *de divinatione* Liber unus, cum Codex careat Libro I. Ejuſdem *de Natura Deorum* Libri III., *de ſenectute*; *de amicitia*; *de officiis* Libri III. Ejuſdem *de Paradoxis*; *de Academicis*. Sequitur Opus in Indice, & tabella Pluteo affixa inſcriptum *ad Hortenſium*; ſed error eſt, cum ſit Ciceronis *Lucullus*; *de legibus*; *de eſſentia Mundi*; & tandem *de Fato*. Plut. XVIII. Cod. I. pagg. 109. 110. 111. adnot. a. -- Ejuſdem Orationes *in Verrem*, & *Philippicæ*. Plut. XVIII. Cod. II. pag. 111. Item *Epiſtolarum familiarium* Libri XVI. Plut. eodem Cod. III. pagg. 112. 113. 114. adnot. b. c., & præcipue d. Ejuſdem *de Inventione* Libri II.; deinde *ad Herennium Rhetoricorum* Libri V. Ejuſdem Orationes *in Catilinam*. Plut. XVIII. Cod. IV. pag. 114. Similiter *Epiſtolarum* lib. I. *ad Brutum*: *ad Q. Fratrem* Libri III. Ad finem horum Librorum ſequitur Epiſtola Ciceronis *ad Octavianum*. Ejuſdem Epiſtolarum Libri *ad Atticum*. Plut. XIX. Cod. I. pag. 119., & 120. adnot. a. b. -- Ejuſdem *Orationes* num. XXXI. pagg. 120. 121. 122. adnot. d. e. f. Tandem *de natura Deorum* Libri III. & *Paradoxorum*. Plut. XXV. Cod. IV. pag. 164.

M. Manlii Poetæ *Aſtronomicon* Libri V. Plut. XXV. Cod. v. pag. 164., & 165. adnot. d.

M. Valerii Martialis *Epigrammatum* Libri omnes, ut in Editionibus. Poſt ultimum librum ſequuntur alia Epigrammata. Plut. I. Cod. VI. pag. 7. adnot. e.

Marſilii Doctoris *Quæſtiones*: *Utrum compaternitas contrahatur per Procuratorem &c.* Plut. II. Cod. IV. pag. 25. adnot. p.

Mauri Magiſtri *de Urinis*. Ejuſdem Tractatus *de paſſionibus oculorum*; *de vulneribus*, *quæ fiunt in collo enſe*, *& cura eorundem*; *de vulneribus*, *quæ fiunt in catena gulæ*. Plut. I. Cod. IX. pag. 12.

Martiani Minei Capellæ *de Nuptiis Philologiæ*, *& Mercurii*, *deque artibus liberalibus* Libri IX. cum Remigii expoſitione. Plut. XVI. Cod. I. pagg. 94. 95. 96. adnot. a. b. c. d. e.

Miſcellanea opuſculorum *de re medica* Magiſtri Joannis Stephani, Raymundi de Bezoris, Solonii, Joannis de Sancto Amando, Gualteri, Ricardi, Ægidii, aliorumque. Plut. VI. Cod. v. pag. 30. adnot. d. e. f. g. i. l.

Moyſis Maimonidis tertius, & quartus tantummodo Liber hebraice ſcriptus *de Lege Judaica*, ex iis quattuordecim, ex quibus totum Opus componitur appellatum etiam *Manus Fortis*. Indicantur omnia quæ continentur in illis, & præferunt titulos hebraicos. Sunt etiam obſervationes quædam ad varia dilucidanda. Plut. XXIX. Cod. III. pagg. 191. 192. 193. adnot. f. g. h. i.

Mugameth filii Zachariæ Raſis *de Arte medica*, *& Dicta Prædeceſſorum*. Hoc Opus medicinæ artis appellatur *Ellavii*, quod vocabulum apud Arabes idem ſignificat. Auctor Prologi, & verſionis ex arabico in latinum eſt anonymus. Plut. V. Cod. I. pag. 33. Ejuſdem Libri IV. Plut. eodem, Cod. II. Item ejuſdem Operis Lib. VIII., dein *Tractatus* ipſius Auctoris de *Synonimis*, *de Ponderibus*, *& menſuris incognitis Medicinæ* cum ſuo Proœmio. Plut. eodem, Cod. III. pag. 35.

Mundini Magiſtri Expoſitiones Galeni *de Proguoſticis*; *de morbis acutis &c.*, *de regimine morborum acutorum*. Plut. XXVII. Cod. v. pag. 179., & 180. adnot. h.

N.

Nicolai Fratris Ordinis S. Franciſci *Tractatus de vita*, *& morte Religioſi viri Ruberti Galeotti Malateſtæ Tertii Ordinis S. Franciſci Principis Arimini*. Plut. I. Cod. I. pag. 4. adnot. b. Quamvis ſuppreſſo Auctoris nomine in Codice hic Tractatus exiſtat, nihilo tamen minus Nicolaum ipſum Auctorem eſſe, demonſtratur, dum inter Anecdota Tractatum hunc luce donavimus cum ipſius Beati mi-

raculis

Digitized by Google

raculis. Subjecimus poſtea Teſtimonia in ipſius Principis laudem pagg. 209. 210. 211. 212. &c.

Nicolai *Antidotarius* Plut. I. Cod. ix. pag. 12.

Nicolai Boæmi Doctoris Palatini, & Abbatis Tridentini Homilia ſuper illa verba: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis*; pnſt Gratiani Decretorum Collectionem, & alia opuſcula, Plut. II. Cod. i. pag. 19.

Nicolai Fratris Minoritæ *Summa Piſanella*. Plut. III. Cod. ii. pag. 28.

Nicephori *Chronologia*. Plut. XVIII. Cod. v. poſt Anaſtaſii Bibliothecarii Hiſtoriam: pag. 116. adnot. i.

O.

Occami Minoritæ *Logica*. Plut. X. Cod. vi. pag. 49. adnot. c.

Oddonis Abbatis Cluniacenſis Tractatus inſcriptus *Enchiriadis de Muſica*. Plut. XXVI. Cod. i. poſt Boethii Libros de muſica. pag. 170. Vide adnot. d.

Omnibnni Magiſtri *Commentarii ſuper Satyras Juvenalis*. Anteit Procemium, quod totum exhibetur pluribus de cauſſis, ut ibi conſtat. Plut. XXII. Cod. ii. pag. 147. & 148. adnot. e.

Ovidii Metamorphoſes cum antiquis Scholiis Anonymi. Sequitur *Diſſertatio* de Ovidii vita, Procemium ad eoſdem Libros, & Operum ipſius Index. Plut. I. Cod. v. pag. 7. adnot. d. Vide inter Anecdota poſtrema hæc opuſcula pagg. 229. 230. 231. & adnot. a. b. c. & ſequentes. Ejuſdem pariter *Metamorphoſes* cum Poſtillis, quarum aliquæ exhibentur Plut. XXV. Cod. vi. pag. 165. & 166. -- Ejuſdem *de Ponto*. Plut. XVIII. Cod. iv. pag. 115.

P.

Panegyrici veteres num. XII. Nullus ex his titulum præfert. Primum eſſe Caii Plinii Secundi Nervæ Trajano Auguſto, manifeſtum eſt. Aliorum Autores in Catalogo recenſentur. Plot. XVII. Cod. v. pagg. 106. 107. 108. adnot. o. p. q. r.

Papiæ *Elementarium*, hoc eſt *Lexicon*. Ejuſdem *de Grammatica*. Plut. XXIII. Cod. ii. pag. 151. & 152. adnot. f. g.

Paulli Papæ Secundi *Fragmentum Bullæ* de hac noſtra Bibliotheca Malateſtarum ad Codicis inferius tegumentum. Plut. II. Cod. i. pag. 20.

Paulli Magiſtri de Venetiis Eremitani in Libros *Poſteriorum Commentarii*. Plut. X. Cod. iv. pag. 48.

Paulli Diaconi *Longobardorum Hiſtoria*. Plut. XII. Cod. v. poſt Jornandis Hiſtoriam *Gothorum*, pag. 68. adnot. q.

Paulli Oroſii Præsbyteri Hiſpanienſis *Hiſtoriarum contra Paganos* Libri VII. Plut. XIV. Cod. v. pag. 82. adnot. i.

Paullini Puteolani *Hiſtoria a Mundi creatione uſque ad Henricum VII. Romanorum Auguſtum*. Aſt plures paginæ reciſæ ſunt, cum finem habeat hoc titulo: *de victoria Conſtantini contra Maxentium per ſignum Crucis*. Plut. XI. Cod. v. pagg. 59. 60. 61. 62. Vide adnot. u. x. y. z., quibus, multa, quæ obſcura erant, declarantur, reſque ita deducta eſt, ut nihil amplius videatur deſiderari.

Petri Lombardi Libri IV. *Sententiarum* Plut. I. Cod. x. pag. 13.

Petri Hiſpani *Flores Theſauri*. Plut. V. Cod. iv. pag. 36.

Petri de Abano *Diſcordantiarum medicinalium Conciliator*. Plut. VIII. od. ii. pag. 38. adnot. a. Ejuſdem *Expoſitio Problematum*. *Ariſtotelis* Plut. eodem. Cod. ti. ∙. Ejuſdem pars altera *Expoſitionum*. Plut. eodem Cod. iii. pag. 38.

Petri Candidi *de civilibus Romanorum Bellis* ex Appiano Alexandrino in latinum traducti Libri V. & ſingulorum initia exhibentur. Plut. XVII. Cod. i. pagg. 101., 102., adnot. c. d. e.

Petri de Creſcentiis *de ruralibus commodis*. Libri XII. Plut. VI. Cod. iv. pag. 38. adnot. b.

Petri de.... *Commentarius in Hiſtoriam Animalium*. Plut. VII. Cod. v. pag. 42.

Petri Presbyteri Trecenſis *Hiſtoria Sacra ab origine Mundi uſque ad Aſcenſionem*. Plut. XV. Cod. iii. pag. 89. adnot. i.

Plinii *naturalis Hiſtoria* Libri XXXVII. Ejuſdem *de viris illuſtribus*; nec non ipſius vita ex catalogo Virorum illuſtrium Tranquilli. Epigramma pariter eidem Pliuin adſcriptum. Plut. XI. Cod. i. pag. 50., & 51. adnot. a. b. c. d.

Plutarchi *illuſtrium Virorum Vitæ* in latinum verſæ num. XXIII. Sumunt exordium ab Alexandri Magni vita per Guarioum Veronenſem traducta uſque ad eam Demoſtenis Athenienſis incluſive in latinum redditam a Leonardo Aretino, atque penultima eſt illa inſcripta in *Ciceronem novum* per eundem traducta. Ferme omnes Verſiones Auctorem præferunt, nec non Procemium, & aliquæ præclaros viros indicant, quibus ſunt nuncupatæ. Plut. XV. Cod. i. pagg. 84., 85, 86. cum ſuis adnotationibus. -- Ejuſdem *Vitæ*, & incipiunt *de Comparationibus* per Jacobum Angelum, finemque imponunt cum Vitis Galbæ Cæſaris, & Othonis Cæſaris verſis per Franciſcum Philelphum. Plut. eodem, Cod. ii. pag. 87. & 88. cum adnotationibus. -- Reliquas ipſius Vitas Virorum illuſtrium e græco Latio donatas a variis Auctoribus continet alter Codex. Initium habet a

Vi-

Google

Vitis Niciæ Athenienſia, Craſſique per Allemannum Renuccinum *ad Petrum Medicem* cum ejus Epiſtola. Aliæ a diverſia Verſionum Auctoribus ſua gaudent Præfatione. Poſtrema, quæ eſt Vita Eumenis Cardiani caret Procœmio, & Inſcriptione. Plut. XVII. Cod. III. pagg. 103. 104. 105.

Polibii *Hiſtoriarum* Libri V. a Nicolao Perotto in latioum redditi. Plut. XII. Cod. II. pag. 64. adnot. c.

Pontificum Romanorum Vitæ breves uſque ad Nicolaum I. cum Iodice poſtea reliquarum uſque ad Honorium III. Plut. XXIII. Cod. II. poſt Opera Papiæ. Has vitas adamuſſim, uti reperiuntur in Codice, inter Anecdots dedimus, pagg. 252. 253. 254. 255. &c. cum ſuis obſervationibus, & nonnullis variis Lectionibus, cum Titulo, quem præferunt. Obſervandum, quod dum Vignolii in iis quandoque teſtimonia protulimus, ſcriptum hoc nomen fuit *Vigniolius*, cum tamen ſcribendum foret *Vignolius*.

Priſciani Opus Grammaticum diſtinctum in XVIII. Libroa cum Scholiis. Plut. XXIV. Cod. I. pag. 156. adnot. a.

Ptolemæi *de judiciaria Aſtrologia*. Plut. XXVII. Cod. III. pag. 176. poſt Almanſoria Aphoriſmata.

Publii Silii Italici *de Bello Punico* Libri XVII. Plut. XII. Cod. III. pagg. 65. 66. adnot. f. h.

Publii Virgilii Maronia Opera. Sub initium aliqua de ejus Vita, & Teſtamento, & verſua exibentur de Virgilio. Opera ſunt *Bucolicon* Liber; *Georgicorum* Libri IV.; Libri XII. *Æneidum*. Plut. XIX. Cod. III. pagg. 123. 124. 125.

Q.

Quinti Curtii Rufi *de geſtis Alexandri Maced.* Deſunt primi duo Libri. Decem itaque Libri in eo reperiuntur. Plut. XIX. Cod. V. pag. 127., & 128. adnot. n.

Quinti Horatii *Commentarii* in ejus Opera ſine Auctoria nomine cum brevi Horatii Vita. Aſt in Editione Pariſiis curata anno 1519. eorum Auctorem invenimus, & indicamus Plut. XXV. Cod. I. pag. 161., & 162. adnot. a., & b. non ſunt parvipendendæ. Ejuſdem Horatii Carmina cum Scholiis, quorum ſpecimina damus, nonnullorumque notamus Auctores. Plut. eodem. Cod. II. pag. 163., & 164.

R.

Rab. Abraam Hannaſſi, ideſt *Principis Tabulæ Aſtronomicæ*. In deſcriptione Tabularum multi indicantur Tituli. Plut. XXIX. Cod. IV. hebraice ſcripto; pag. 193., & 194. adnot. l.

Râſched Aben *Conflatorium Argenti intelligentiæ &c.* hebraice verſum a Jacobo Bar Scimſon, Bar Antolio Philoſophiæ, ac Aſtronomiæ Profeſſore, & continet Logicales Inſtitutiones declaratas ſecundum Ariſtotelem. Præfationem exhibet valde eruditam, & Opus in quatuor Libros eſt diſtributum, reſque notantur, de quibus in iis verbs facit. Plut. XXVIII. Cod. II. pagg. 183. 184. 185. 186. adnot. d. e. f. g.

Raimuodi *Summa* pars prima, ſecunda, & tertia cum Commentario fortaſſis Joannis Teutoniei. Plut. II. Cod. IV. pag. 22. adnot. l. Ejuſdem *Summa* denuo; ſed nonnulla obſervatu digna, quæ in ſuperiori Codice non occurrunt. Plut. eodem. Cod. V. pag. 26.

Reginaldi Fratria Minoritæ, *Summa Canonum*. Plut. III. Cod. III. pag. 28.

Roberti Valturii *de re militari* Libri XII., cum ſuo Elencho, & Indice non ſolum rerum notabilium, verum etiam rerum, de quibus ſingulis in Libris agitur. Præcedit ipſius Præfatio *ad magnificum Sigiſmundum Malateſtam ſplendidiſſimum Ariminenſium Regem*. Non deſunt Schemata bellicorum inſtrumentorum ſuia in locia poſita, ibiqun declarats. Hie Codex a multis Scriptoribus celebratur. Plut. XXI. Cod. I. pag. 138. adnot. a.

S.

Sacræ Scripturæ Libri duo *Regum* hebraice ſcripti, qui juxta Uvlgatam noſtram tertium, & quartum Librum conſtituunt. Specimen illius grandiuſculi characteris, & quadrati exhibemus. Plut. XXVIII. Cod. III. pag. 187. Vide adnot. h. -- Sacra Scriptura hebraice ſcripta veteris Teſtamenti *Legis* ſcilicet, *Prophetarum*, & *Agiographorum*. Solus Pentateuchus dividitur in tot *Paraſciotb*, ideſt *Sectiones legales*. Invenitur Maſorà major, & minor, & Maſorarum ornamenta ſunt curioſe obſervanda, quæ in deſcriptione indicantur. Obſervemus velim Collectionem omnium Textuum Bibliorum juxta variam Lectionem celeberrimarum Scholarum penes Hebræos, ſicuti ſpectandus eſt Librorum Canon ſequens in Codice, & a nobis exhibetur. Vide in Textu Verſionem Epigraphis eruditiſſimi D. Bernardi de-Roſſi. Plut. XXIX. Cod. I. pag. 188., & 189. adnot. a. b. c. -- Sacræ Scripturæ *Lex, Lectiones Propheticæ, & quinque Volumina* hebraice exarata. Tres ſunt Partes, ex quibus componitur, nempe ex *Paraſcioth*, *Aphtaroth*, & *Maghiloth*, ut Judæi appellant. Plut. XXIX. Cod. II. pag. 190., & 191. Vide in adnot. d. Codicum S. Scripturæ hiſce in duobus Pluteis exiſtentium judicium Cl. Kennicotti. & Bernardi de-Roſſi, nec non adnot. e.

Salluſtii *de Conjuratione Catilinæ*. Ejuſdem *de Bello Jugurthino*. Plut. XIII. Cod. V. pag. 75., & 76. adnot. g.

Sedulii Presbyteri *Opus Paſchale* cum Prologo eju-

ejuſdem. Deinde *Veteris & novi Teſtamenti* collatio. Tandem Hymnus Jambicus dimeter *de Chriſto*. Pluteo XX. Cod. III. pag. 134., & 135. Confer attente, quæ de *Turtio Rufino Aſterio* leguntur in Codice, qui cartulas diſperſas Sedulii collegit, adornavit, evulgavitque adnot. i.

Servii Commentarii in *Bucolicam*, *Georgicam* & *Æneiadem Virgilii*. Plut. XXI. Cod. III. pag. 140. adnot. e.

Sereni Sammonici *de morbis a capite ad pedes*: metrice ſcriptus eſt liber. Plut. XXV. Cod. v. poſt Manlii Poetæ Opus: pag. 165. adnot. e.

Sextus Decretalium cum Commentariis Joannis Andreæ. Plut. II. Cod. VI. pag. 26.

Sexti Julii Frontini *Strategematicon* Libri IV. Plut. XIX. Cod. v. poſt Opus Æmilii Probi pag. 128.

Sexti Ruffi *de rebus geſtis Populi Romani*. Plut. XV. Cod. v. poſt Lucii Annæi Hiſtoriam pag. 92.

Statii Papinii *Achilleis*. Plut. XVIII. Cod. IV. pag. 115. adnot. g. ... Ejuſdem *Thebaidos* Libri XII. Plut. XX. Cod. v. pag. 136., & 137. adnot. l. m.

Strabonis Cappadocis *de ſitu Orbis*, *Terræque deſcrip.* Verſio eſt Guarini Veronenſis. Plut. XIII. Cod. IV. pag. 74., & 75. adnot. c. d. e.

Suetonii Tranquilli *de Geſtis XII. Cæſarum* Libri XII. Poſt duodecimum, & ultimum librum tres ſequuntur Verſus. Dein ſuccedit Synopſis rerum geſtarum ab Imperatoribus Romanis, quæ *Hiſtoria Auguſta* appellatur. Plut. XV. Cod. IV. pag. 90., & 91. adnot. l. m.

Swiſſith Anglici *Calculationes* Plut. IX. Cod. VI. pag. 47.

T.

Terentii *Comœdiæ*, & *Commentarii* ſine Auctoris nomine. At Commentarios Donati eſſe exiſtimamus. Plut. XXII. Cod. v. pag. 149. adnot. e.

Theophraſti *Hiſtoria Plantarum* in latinum reddita a Theodoſio Theſſalonicenſe. Plut. XXIV. Cod. III. pag. 158., & 159.

Thomæ Anglici Magiſtri *Quæſtiones* in Libros Phyſicorum. Plut. VIII. Cod. II. pag. 43. adnot. a.

Thomæ (S.) de Aquino *Scriptum in Ariſtotelis Methaphyſicam* Libri XII. Plut. VIII. Cod. III. pag. 43.

Thucydidis *Hiſtoria Belli Peloponenſium & Athenienſium* Libri VIII. Ex Proœmio dignoſcitur latinam Verſionem hanc elaboratam eſſe a Laurentio Vallenſe. Plut. XIV. Cod. II. pag. 80. adnot. c.

Titi Livii *Hiſtoriarum Romanarum ab urbe condita* Libri X. Plut. XIII. Cod. I. Ejuſdem, *de Bello Punico* Libri X. Cod. II. Plut. eodem. Item *de Bello Macedonio* Libri IX. Plut. eodem Cod. III. pag. 73. adnot. a.

V.

Valerii Maximi *Dictorum*, & *Factorum memorabilium ad Tyberium Cæſarem* Opus. Plut. XVI. Cod. II. pag. 97. poſt Hegeſippi Hiſtoriam adnot. g.

Ubaldi, ſive Hucbaldi *de armonica Inſtitutione* Liber. Plut. XXVI. Cod. I. poſt Oddonis Tractatum: pag. 170., & 171. adnot. f.

Vegetii *de Diſciplina militari* Lib. IV. Plut. XIX. Cod. v. pag. 129 adnot. o. p.

Uguicionis Piſani *Vocabuliſta*. Plut. XXI. Cod. IV. pag. 141.

Vitruvii *de Architectura* Libri X. Plut. XXV. Cod. III. pag. 164.

X.

Xicci Polentani *de Scriptoribus Latinis* Libri XVIII. cum Auctoris Præfatione, cujus initium & finem cum peculiari Scriptorum indice damus. Plut. XVI. Cod. v. pagg. 98. 99. 100. adnot. i. l.

Z

Zehel Iſraelitæ *de Aſtrologia judiciaria*, & ejus *Aphoriſmata*. Habentur Tabulæ ortus, & occaſus fixarum: & binæ Tabulæ *proportionum*. Plut. XXVII. Cod. III. ad finem: pag. 177.

Zerachiæ Ben Iſaac Aſſephardi, ideſt *Hiſpani* Verſio ex arabico in hebraicum ſermonem Operis Abù Alì Bin Sina *de rebus univerſalibus ex Scientia medica*. Verſionis Auctor ſuam præmittit Præfationem, & cum ad calcem, tum ad margines Verſio ornata eſt Commentariolis. Plut. XXVIII. Cod. I. pag. 181., & 182. adnot. a. b.

Tandem *Vita Dominici Malatheſtæ* Novelli Cæſenæ Principis, & Bibliothecæ Conditoris a Nicolao Maſinio II. Phyſico elucubrata primum typis excuſa ad finem Anecdotorum pagg. 270. 271. 272. &c., cum ſuis adnotationibus, & aliquibus monumentis in laudem ipſius Principis.

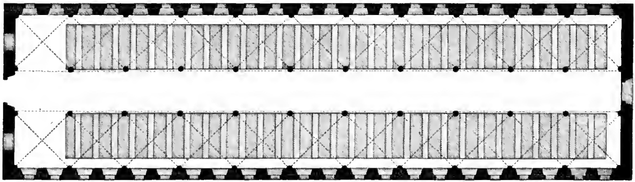
Quæ ad ſequentes quattuor Tabulas pertinent, in Præfatione deſcribuntur.

TAB.

VAL 1519930

Digitized by Google

Tabula I.

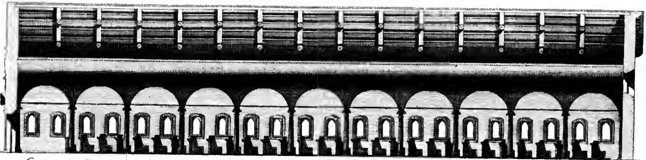

Scala Palmorum 0 5 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 *Romanorum*

[library stamp]

Joseph Achille Cassinae del. *Benedictus Eredi fc.*

Tabula II.

Scala Palmorum 0. 5. 10. 20. 30. 40. 50. 60. 70. 80. 90. 100. Romanorum

1.

2.

3.

4.

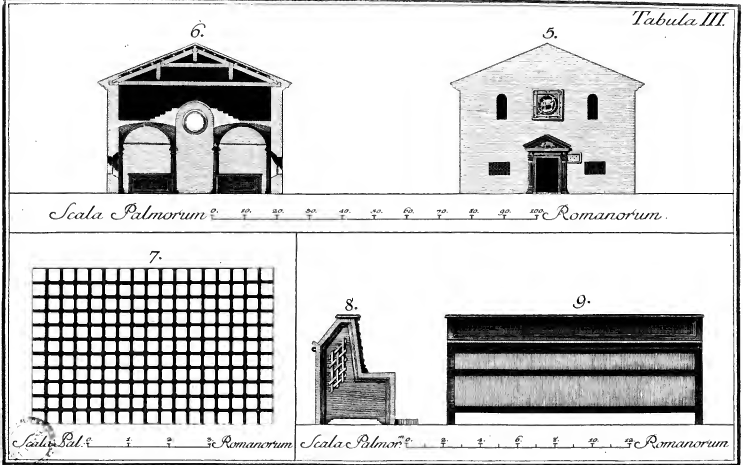

Scala Palmorum 0. 1. 2. 3. 4. 5. Romanorum

Joseph Achilli del.

Benedictus Eredi sc.

Digitized by Google

Joſeph Achilli Caeſenae del.

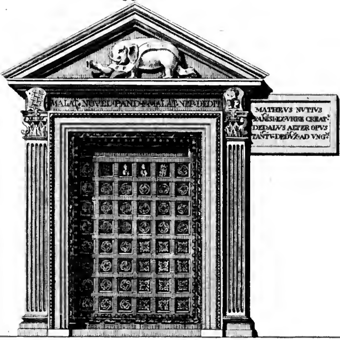
Benedictuſ Eredi ſ.

Tabula IV.

10.

11.

Scala Palmor. 0 1 2 3 4 5 12 Romanorum

Joseph Achille Caesenas del. Benedictus Eredi sc.

Digitized by Google

Digitized by Google